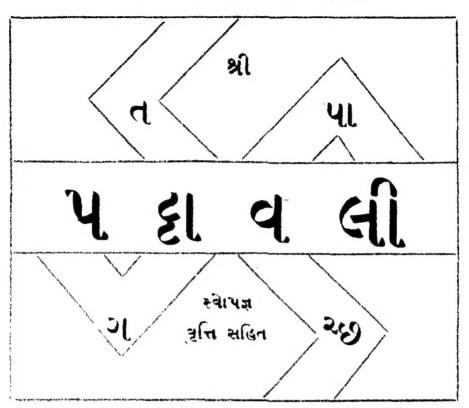

ઉપાધ્યાય શ્રી ધર્મસાગરજી વિરચિત

नमो त्थु णं समणस्स भगवओ महावीरस्स

प्रथम विलाग

भस्य है। ७ ३ पिये।

સ પાદક

પંત્યાસ શ્રી કલ્યાણવિજયજ મહારાજ

प्रકाशक : श्री विजयनीतिस्रीश्वरङ जैन साम्प्रेरी-अपभद्गावादः વીર સંવત્ ૨૪૬૬ વિક્રમ સંવત્ ૧૯૯૬ ઈરવી સન ૧૯૪૦

પુરતકપ્રાપ્તિસ્થાન

(૧) શા બાેગીલાલ સાંકળચંદ

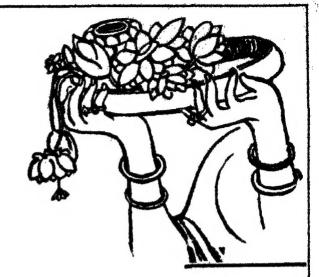
રીચીરાડ, મહાવીર જિનમાંદિર પાસે સ્થમદાવાદ

🕡 આ નંદ કાર્યાલય

સ્ટેશન રાડ : **ભાવનગ**ર.

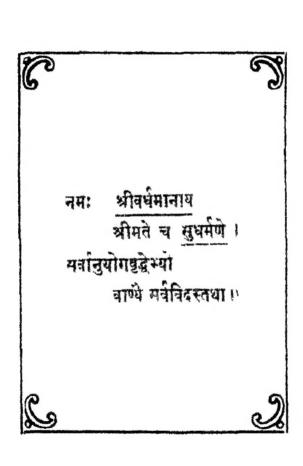
प्रतः ३००० प्रथमान्रत्ति સુદ્રક: **રોઠ દેવચંદ દામછ** આતંદ પ્રેસ**ઃ ભાવનગર**. અ ર્પ ણ

મુગ-મુગના અંધારા ઉદ્ધેચી જેમણે જ્ઞાન-રિવ ઝળહળાવ્યા, હિંમાની નાગ્યૂહમાં ભીસાના જનતાને ખચાર્વા લઇ અહિંસાના આદર્શ માર્ગ કર્યોા, સિવિધ નાપથી પરિના જનસમૃહની પરિભૃતિ માટે શાસ્ત્રગ્રંથા સ્થા આત્માના કંપાના જીવગણને જેંચાંએ ઉપદેશામૃતનું પાન કરાર્યા સન્માળ આફ્રદ કર્યો તે પ્રભાવિક પ્રદેશરાના પાદારિવિદમાં.

સા...દ...ર...સ...મ...પં... ણ

અ • નુ • ક્ર • મ • ણિ • કા

વિષય	ĀR
પ્રાથમિક ક્રમ	
અનુક્રમબ્લિકા	t ´
<u> प्रश्तावनः</u>	ч
ય થાની સચિ	16
લ્યાધ્યાય છી ધર્મસાગર છ) ना
જ્લન પશ્ચિય	16
સ પાદકના સંક્ષિપ્ત પરિચ	4 2.9
1 શ્રી સુધર્માસ્વાના	ે ૩ (નિર્ધ ધ ગચ્છ)
ર થી જંબુરવાની	e
· શ્રી પ્રભવસ્વામા	२ ३
૪ શ્રી શયાભવસનિ	<. X
પ શ્રી યશાભદસ્વામા	₹~9
श्री संभितिविकथ	44
યા ભદ્રભાદુત્વામાં	4.6
ં શ્રી રયુળભદ	34
૮ શ્રી ઓર્ય મહાબિરિ શ્રી ચ્યાર્ય સુદ્ધરિત	γē
	(3)6.
૯ શ્રી સુરિયતસરિ શ્રી સુપ્રતિબહરસરિ	_{૪૯} (કાહિક ગચ્છ)
ઉમારવાની વાચક	76

वि	44	As.
	-આર્ય સ્થા ગાચાર્ય	પલ
20 %	ઇદદિશસ્રિ	48
	આ ય દિશસ્	45
	સિંહગિરિ	પ ક
	અ ષાર્ય કાલક	પર
	આર્ય ખપુટાચાર્ય	44
	અ નાર્ય મંગુ	૫૭
	શ્રી વૃદ્ધવાદીસ્રિર તથા ∤ શ્રી સિદ્ધસેન દિવાકર }	પ હ
	શ્રીપાદલિય્તસૃત્રિ	ક ૧
૧૩ ઋી	વજરવામા	§ 5
	શ્રી ભદ્રગુપ્તામાર્ય	{
	નવું કા <u>ર</u>	
૧૪ શ્રી	वण्यसेनस्ः	190
	શ્રી સ્માર્ય રક્ષિતસૂરિ	38
	દુર્ભાલિકા પુષ્પમિત્ર	197
	हिंग अरीत्पत्ति	1919
	ચંદ્રસૂર્વ	ue (21'4-2124)
	સામ'તબદ્રમાં-	૧૯ (વનવાસીગચ્છ)
	વ હ દેવમૃત્રિ	/1
	પ્રદાનનમૂન્	/*
	માતદેવસાર્	·•
	માનતું ગર્મા-	,
	ત્રીરસાં -	14
	क्रयदेवसाः	18
૦૦ થી	દેવાન દસ્તિ	14
	વક્ષભીભ ેગ	12
	ચૈત્ય િચ િત	1.10
	યકા દીપિકા શાખા	20
	વિક્રમસરિ વર્ગસંદ્રસ્કૃદિ	42 43
	તગસ હસાર અમુદ્રસૂરિ	<u>कृत्य</u> कार्य
	નાનુકત્રફાર માનદેવસુરિ (બીજા)	ين چه
- 19 741	नान्त्रक्षास्य (ज्याच्या)	κ.

ſ	વષય	પ્રષ્		
	યુગપ્રધાન નાગાર્જાન	63		
	બી હરિભક્રસૃરિ	48		
	જિનબદર્ગાણ ક્ષમાક્ષમ	el 619		
21 %	ી વિબુધપ્રભસ્રવિ	kk		
ie 8	િ જયાન દસ્કિ	44		
20 8	તો રવિપ્રભર્સા ર	LE		
37 3	ા યશાદેવસુિ	ee		
	અહ્યુ હીલપુરસ્ યા પના	ek		
	શ્રી <i>ભષ્પભદ્રી</i> સ્ રિ	ee		
3 4 8	રી પ્રદ્યુમ્નસૂરિ	805		
	ડી માનદેવસૂરિ (ત્રીજા)	१०४		
	શ વિમલચંદ્રસુરિ	808		
	યો ઉદ્યોતનસ્િ	૧૦૫	(વડગચ્છ)	
15 F 25	i) મર્વાદેવસુનિ	301		
	કવિ ધનપાળ	901		
	વાદીવેતાલ શ્રી શાંતિસૃધિ	११ ४		
	ર્યા દેવસ્ટિ	2 7 13		
	માં સર્વાદેવસારિ (ખીજન)	ધુક્ત	•	
36 3	ત્રી યશાભદ્રસુર્વિ } ત્રી તેમિચ'દ્રસુરિ }	૧૨૧		
	શ્રી અભયદેવસૃન્	૧૨૧		
	શ્રી જિત્વવક્ષભસ્તિ	યુર્ક		
84 3	બ્રી મુનિ ચ ંકસરિ	428		
	તાલ શ્રી દેવસુરિ	4 0 6		
	્રીમદ્ હેમચંદ્રાચાર્ય	150		
8 t 3	यो अवित्तिहेवसृदि	7 /-		
	भरतर मतात्पत्ति	J. A. 2		
	અંચળગ-જીત્પના	TYY		
	માર્ધ વાૈ હિંધાય મત	१४५		
	અલમિક મચ્છ	9 % f		
	भारदेशहार (सीहमे।)	4×4		
Y4 5	શ્રી વિજયસિંહસૃત્રિ	૧૫૧		
A3 1	ત્રા સામપ્રભક્ષરિ તે } અધ્યુરત્વસૃરિ }	149		

	વિષય	Яя	
	શ્રી જગચ્ચંદ્રસૃત્રિ	444	(તપગચ્છ)
४५	શ્રી દેવેન્દ્રસૃરિ	184	
	શ્રી વિજયચન્દ્રસા	F 9 815	
	ત્રી વિદ્યાન દસ્	117	
λŧ	શ્રી ધર્મધાપસુરિ	2 4 4	
	પેચડ મંત્રી	9 95	
819	શ્રી સામપ્રભસરિ (ખ	ियो राष्ट	
	શ્રી સામતિલકસન્	3/-	
ÂĢ	શ્રી દેવસું દરસૃત્રિ	96.00	
	શ્રી जाનસાગરસૂ		
	શ્રી કળમ'હનસૃત્રિ	111	
	શ્રી ગુણરત્નસૃત્રિ	160	
40	ર્થા મામસું દરસ [િ]	11%	
	કુષ્ણસુરસ્વતી શ્રી	774	
	સંદર(જયચાંદ) સ્		
	શ્રી ભુવનસંદરસા		
~	ર્જા જિલ્લાના દેવસા		
	ત્રા સુનિમ'દરસન	167	
પર	श्री शतशिषश्सिन	36.	
	લ'કામનાત્પત્તિ	181	
	શ્રી લક્ષ્મામાગ સિ	∌ n r	
	શ્રી સમિતિસાધુસ્તિ શ્રી કેમવિમળઅિ	204	
વપ	જા કુમાવમળસાર કુડવામુન	5 × 5	
		. Es	
	ભીદન મતી (વીદન સંચય'દ મુખ્ય	4dl) 262	
w:	શાસ્ત્ર ક મન્દ્ર શ્રા આગું દ્વિમળાનાં-	# 6 S	
	ત્રા નાખુકાયમળ <i>મા</i> - ત્રા વિજયદાનમુ-િ	w e e	
	श्री की नेविकरयम्। भी		
	श्री विजयसेनस्	~ ~ ~ ~ ~ ~ ~ ~ ~ ~ ~ ~ ~ ~ ~ ~ ~ ~	
. =	ત્રા (જપનપકા: માવવારી	~ Y I	
	સી તપામચ્છ પટ્ટાવલ ો સ		
	જા (લાગ-છ પટ્ટાવનાસ હિંવશેષ નામાની અ		
	. 20 M. 501 1 . 14.	Merch A market	

આનંદ પ્રેસ-બાવનગર.

भ•स्ता•व•ना

ગચ્છાત્પત્તિ

પુરમાતમાં શ્રી મહાવીરની પાટ-પરંપરાએ થયેલા આચારોથી અનેક ગચ્છા ઉત્પન્ન થયા છે. તે પૈકીના કેટલાક ગચ્છાના ઉત્પાદ છેં કેલ હતા અને તે ગચ્છા કયા સમય દરમિયાન ઉદ્ભવ્યા તેના સંક્ષિપ્ત હતાંત આ પુસ્તકમાં આપવામાં આવ્યો છે. વિક્રમ સંવતના પાંચમા સૈકાથી તે નવમા સૈકા સુધીના સમર્થ આચારોના સવસ્તર હેવાલ ઉપલબ્ધ થઈ શકતો નથી. તેનું મુખ્ય કારણ એ જણાય છે કે તે સમય દરમિયાન ભારતવર્ષમાં ભયંકર યુદ્ધો ખેલાયા છે તેમજ પરદેશી સત્તાઓની સ્વારીઓ પણ ભારતવર્ષ ઉપર ચઢી આવતી હોવાથી જનસમુદાયમાં શાંતિ નહોતી. આ ઉપરાન્ત આપણા સાહિત્યના વિપુલ મૃથોના વિનાશ થવાથી શ્રેણિબધ્ધ ઇતિહાસ જાળવી શકાયો નથી.

કાઇપણ ધર્મ'-સંપ્રદાયમાં મત-મતાંતરા તા રહેવાના જ. મનુષ્ય-સ્વભાવ જ એવા પ્રકારના છે કે સવ'ને એક સરખી મતિ હાતી નથી. ગચ્છમાં મત-મતાંતરા ઉદ્ભવવાના આંતર તેમજ બાદ્ય અનેક કારણા હાય છે. એકલા જૈનધર્મમાં જ આટલા બધા વાડા અને ફાંટા છે એવું કંઇ નથી. વૈદિક, બીહ તથા ખ્રીસ્તી આદિ ધર્મ'-સંપ્રદાયા તરફ દેષ્ટિપાત કરશું તા ત્યાં પથ મત-મતાંતરના માટા સમૂહ જણાશે.

દરેક તીર્થં કરાના જેટલા ગણું કરાય તેટલા ગલ્ફા-ગચ્છા ઉત્પન્ન થાય છે. અરમ તીર્થં પતિ શ્રી મહાવીર દેવના અગિયાર ગણું કરા હતા. તેમના હારા નવ ગચ્છા ઉત્પન્ન થયા હતા પરન્તુ પ્રભુ શ્રી મહાવીરના નિવાં પા પછી પંચમ ગણું કર મુધમાં સ્વામીનું જ છદ્મસ્થપણ અસ્તિત્વ રહેવાનું હોવાથી તેમજ તેમના જ ગચ્છ ભવિષ્યમાં પ્રવર્તવાના હોવાથી તેમના નામથી પ્રવર્તે હો " સુધમે ગચ્છ" વિશેષ પ્રખ્યાતિ પામ્યા અને તેની પરંપરામાં અનેક સમર્થ પ્રભાવિક યુગપ્રધાના થયા.

જેનાની જાહાજલાલી

પ્રાયે આ અવસર્ષિણીના ચાવીશ તીર્થં કરાની જન્મભૂમિ તેમજ વિદ્વારભૂમિ બંગાળ, બિહાર તથા કાશી વિગેરે પ્રાન્તા હતા. પ્રભુ મહાવીરના નિર્વાણ પછીના पांचशे वर्ष सधी अंजाणाहि प्रांतामां जैनानी तेमक केन धर्मनी सारी काहाक-લાલી હતી. મહારાજ અશાક, મહામેઘવાહન મહારાજ ખારવેલ અને સમ્રાટ સ'પ્રતિના સમયમાં જૈનોની સંખ્યા વીશ કરાેડ જેટલી હતી. શંકરાચાર્યના પ્રાદુર્ભાવ પહેલાં બ્રાહ્મણ, ક્ષત્રિય, વૈશ્ય અને શુદ્ર એ ચારે વર્ણોના મનુષ્યા જૈનધર્મ પાળતા, શ્રી વજસ્વામી, શ્રી ભદ્રભાહુરવામાં વિગેરે પ્રખર આચાર્ય વર્ધાના વિહાર માટે ભાગે ભંગાળાદિ પ્રાંતામાં હતા, પરંતુ વિક્રમના પાંચમા સૈકા પછીના જૈનાચાર્યોના વિહાર મધ્યપ્રાન્ત, મેવાડ, મારવાડ, ગુજરાત અને સારાષ્ટ્રાદિ પ્રાન્તા સધી લંબાયા હતા. મગાઉના આચાર્યોએ સંખ્યાયળ વધારવા જે જહેમત લીધી હતી તેવી જહેમત પાછળના આચાર્યો ઉદાવી શકયા નહિ અને પરિણામે મુંખ્યાબળ દિવસે દિવસે ઘટતું ગયું. **શ્રી ભપ્યવ્રદ્ધારિના સમયમાં આપણી** સંખ્યા છ-સાત કરાડની હતી તે પરમાહ ત્ કુમારપાળ ને કલિકાલસર્વન્ન શ્રીમદ હેમચંદ્રાચાર્યના સમયે ઘટીને પાંચ કરાેડ આશરે રહી હતી. બાદ વસ્તુપાળ ને તેજપાળના સમયે ચાર કરાેડ જેટલી સંખ્યા હતી, પરન્ત પછીથી રામાનુ જાવાર્ય અને વદ્ભભાચાર્યના અસ્તિત્વથી અને વેષ્ણવ ધર્માનુવારી રાજાઓના પ્રાયલ્યથી આપણી સંખ્યા પ્રતિદિન ઘટવા લાગી. તેઓએ જૈન ધર્મ પાળ-નારાઓને વૈષ્ણવ બનાવવા માંડ્યા જેથી જગદુગુરુ શ્રી હીરવિજયસ્થિરના સમયમાં સંખ્યા ઘડીને બે કરોડની રહેવા પામી. તેમના સમય પછીના ત્રણશે વર્ષમાં કાઇએ સંખ્યાળળ પરત્વે પૂરતું લક્ષ આખ્યું જણાતું નથી એટલે અસ્તવ્યસ્ત દશાને પરિણામે સંખ્યા ઘટતી ઘટતી અત્યારે ખાર લાખ જેવી નિર્જીવ સંખ્યાએ આવી પહેાંચી છે.

ગચ્છ-વર્ણુ ન

આપણામાં ચારાશી ગચ્છા હાવાની માન્યતા પ્રચલિત છે. કાઇ જણાવે છે કે શ્રીવજસેનસ્રિના ચાર શિષ્યો—ચાંદ્ર, નાગેંદ્ર, નિર્ભુતિ અને વિદ્યાધર-દારા દરેકના એકવીશ—એકવીશ એમ ચારાશી ગચ્છા પ્રવત્યાં. વળી કેંટલાક એમ પણ દર્શાવે છે કે વિ. સં. ૯૯૪માં શ્રો ઉદ્યોતનસ્રિના શિષ્યા દારા ચારાશી ગચ્છા ઉત્પન્ન થયા; પરન્તુ ૨૫૪ રીતે ચારાશી ગચ્છાના સાચા નામા કે શુદ્ધ સ્વરૂપ ઉપલખ્ય થતું નથી. જેઓની જાણમાં જે જે ગચ્છાની યાદી હતી તેઓએ તે પ્રમાણે વિવિધ રીતે ચારાશી નામા ગણાવ્યા છે. અહીં ત્રણ પ્રકારના ગચ્છના નામા જણાવવામાં આવ્યા છે. જીદી જાદી પદ્દાવલીઓ અને પ્રતિમાઓ પરના શિલાલેઓ પરથી ગચ્છાની જે નાંધ થવા પામી છે તેમાં નીચેના ૯૯ જેટલા ગચ્છાના નામનિદેશ થવા પામ્યો છે.

٩	નિએ'ન્થ	अञ्च	ં ૩૩ ત યા ગ≈છ ∤ ૬ શરવાલ ગ≈છ
ર	કાહિક	9 1	૩૪ વિશાવલ ,, ૬૭ પ્રક્રાણ "
3	વ નવાસી	,,	૩૫ થારાપ્રદીય ,,
४	ઉપ કેશ	",	૩૬ કૃષ્ણુરાજિધ ,,
¥	વજાશાખા	;;	૩૭ પુર'દર ,, ૭૦ ભાવડાર ,,
ŧ	નાગિલ	? ?	૩૮ કમલા ,, ૭૧ લાવડહેર ,,
9	ષ હિલ્લશા ખા	"	૩૯ ચાંદ્ર ,, ૭૨ ચેત્રવાલ ,,
۲	નિવૃ'તિકુલ		૪૦ વિદ્યાધર ,, ૭૩ વાગડ ,,
	રાજચૈત્ર	"	૪૧ નિવૃતિ " ૭૪ ભિન્નમાલ "
4	<u>પ્રકાદ્રી</u> પ	"	૪૨ નાગપુરી તપા ,, ૭૫ ધર્મધાય "
90	હવ'પુરીય	,,	૪૩ લઘુખરતર ,, ૭૬ દેવનન્દિત ,,
99	મક્ષધારી	"	४४ मुद्धत्भरतर " ७७ भरतर गम्छ वेगदशाभ
१२	સાંડેર	:)	૪૫ પિપ્પલક ખરતર શાખા ૭૮ રાલકા ગ ચ્છ
93		**	૪૬ ખરતર ગચ્છ ૭૯ સીદાઘટીય ,,
	डे।२'ट	"	મધુકરા શાખા ૮૦ શ્રી પલ્લીય "
94	કુચ્ચપુરીય	**	૪૭ તપાગચ્છ વૃદ્ધ પાશાલિક ૮૧ કચ્છાલિવાલ "
-	ચૈત્યવાસ	,,	૪૮ તપાગચ્છ લઘુ પાેશાલિક ૮૨ હારીજ
	નાણાવલ	**	४६ तपागव्छे विकथहेवसूरिगव्छ ८३ सद्धान्तिक "
	ચિતવાલ	"	૫૦ ,, વિજયમાન દસ્રિગચ્છ ૮૪ હીરાપલ્લી ,,
	વિધિપક્ષ	> >	પ૧ સાગર ગચ્છ ૮૫ જાત્યાહાર ,,
२०	સાધ ' પૂર્ણિમિયા (અ ંચલ)	•	પર પ્રશ્નવાહન કુલ ૮૬ શ્રીકાશહદીય
2.9	भ रतर	9 ;	પર શેષુર ગચ્છ ૮૭ મહુકર "
	અસ્તા ર આગમિક	"	પ૪ કુવડ " ૮૮ સીદ્રાની "
	स्तव पक्ष	37	પપ હું ખડ ,, ૮૯ જાખડીયા ,,
	क्रिव [*] हनिक	"	. પર ⁶ પકેશ ,, ૯૦ છિત્રાવાલ ,.
	જરાઉતા	"	પ૭ દ્વિન્દનિક વૃદ્ધશાખા ૯૧ ચતુ દ'શી પક્ષ
	ભાષા નિ'મજીય	**	મઽ વૃદ્ધ તપાગ ^૨ છ
		••	પલ કારેટ તપાગચ્છ લ્૩ રત્નાકર ,,
	હસ્તિકુંડી	19	દ૦ કડવામતિ પન્થ ૯૪ જેરંડ ,,
-	राक	23	< ૧ ખીજ (વીજામતી) ગચ્છ ૯૫ જાંગેડ
	રૂદ્રપાલીય	,	^{દર કમલકલશા} ,, ૯૬ કિંનરસ ,,
	વાયટીય	29	६૩ કલકપ્પરા ,, ૯૭ નાગર ,,
	ઉ કેશ	,,	૬૪ પાયચંદ ,, ૯૮ ભાવદેવાચાર્ય , ,
उर	પુનમિયા	17	६५ कासद्रा ,, ६६ निगमप्रकावक ,,

ઉપરના આ નવાશું નામા 'ગચ્છમતપ્રમાં ય' નામના પુસ્તકમાં શ્રીમદ્ **યુ**હિસાગરસૂરીશ્વરજીએ જણાવેલ છે.

" તૈન પ્રણાધ " માં ચારાશી ગચ્છના નામ નીચે પ્રમાણે દર્શાવ્યાં છે.

٩	દેાવંદનિક	ગચ્છ	26	ભાવડ હે રા	ગચ્છ	419	વચ્ઘેરા	ગચ્છ
ર	ધમ'લાેષ	,,	30	જા ખ ડી આ	,,	ય૮	ભદેરા	,,
3	સઉરા	"	39	કાર ં ટવા લ	"	પલ	નાઅરિયા	>>
8	કિશ્વરસા	"	32	પ્રાહ્મણીયા	,,	FO	બાહ્ર ડમેરા	,,
ય	नागारी तथा	"	33	મ ંડાહડા	,,	49	કક્કરિયા	"
ę	મલ્લધારી	,,	38	નીઅલીયા	,,	६२	रेडवास	"
G	ખડતપા	,,	34	ખેલાહરા	"	₹3	બારસવા	"
<	ચિત્રવાલ	,,	36	ઉછિ તવાલ	"	48	વેગડા	,,
۴	એાશવાલીય ત		30	રૂં દાેલિયા	22	६५	વીસલપુરા	,,
90	નાણાવાલ	19	36	પંચૈરવાલ	**		સ વાડિયા	,,
	પ લ્લિવાડ	"	36	ખેજ િકથા	,,	\$ 19	ધ ંધુકિયા	,,
१२	આગમિયા	,,	1	વાછિતવાલ	>>		વિદ્યાધર	,,
93	એ ાક ડીયા	"	४१	ઝ રાઉ લીયા	,,	44	આયરિયા	,,
98	ભિ ન્ન માલીયા	,,	४२	જેસલમેરા	"	90	હરસારા	"
	નાગે દ્ર	"	83	લ લ્લવાણિયા	,,	1 .	કાેટિકગણકુલ	**
	સેવ'તરીયા	,,	88	તાનહેડ	, ,	હર	વજશાખાબિરુ	ŧ ,,
7	ભ ઉરા	"	Į.	भा % हें	**	(વાડિયગણ	"
-	જઇલવાલ	31	४६	ખ ંભાતિયા	,,	७४	ઉડુવાડિયગ છ્યુ	"
	वडाभरतर	"	४७	શં ખવાલિયા	19	૭૫	ઉत्तरवा क्ष स	,,
	લહું કાખરતર	**	,	કમલકલશા	"	७६	હ કુજગાને	٠,
	ભા શુસાલિયા	"	i	સાજ તચ્યા	,•	!	આ કૈાલિય	••
	વડગચ્છથી વિદ	•	1	સાજિતિયા	"	94	લુ ગ્યાિ	,,
	ત્રયા બિરુદ	अडि	પ૧	પીપલિયા	"	96	માજવગણાં	,,
	સુરાણા	"	પર	ખીમસરા	"	60	ચારણગણ	"
	વડીપાશાલ	"	પક	बे ।२वे।डीया	>>	८१	સાધ'પુનમિયા	• • • •
	ભરૂઅચ્છા	"		ભામેચ્છા(પામે	ાયા),,	८२	સ્ત્રાં ગડિયા	"
	કતભયુરા	>>	1	ખ ં ભણી યા	29	۲3	ની બજીઆ	"
२८	સંખલા	"	ય ૧	ગાેયલવાલ	,,	58	સાચાૈરા	"

[&]quot; જૈન સાહિત્યસંશાયક" ખડ ત્રીજો, અંક પહેલામાં ચારાશી ગચ્છાનાં નામ નીચે પ્રમાણે દર્શાવ્યાં છે.

		,	1
•	એ ાસવાલ	२६ भावराज	ય૭ કપુરસીયા
ર	अ शव क्षा	૩૦ પલ્લીવાલ (નાગરાલ)	પ૮ પૂર્વતલ
3	વડગચ્છ	૩૧ ક ાર હવાલ	५ ६ रेवधया
४	પુનમિયા	૩૨ નાગેન્દ્ર	६० घंधुंडा
ય	ગ'ગેસરા	૩૩ ધમ ⁶ ઘાષ	દર થ ભથા
ŧ	है।रंटा	૩૪ નાગાેરી	દર પંચવલહીયા
૭	આનપુ રા	૩૫ ઉછિતવાલ	૬૩ પાલ ણપુરા
<	ભરુચચ્છા	૩६ નાણાવાલ	६४ गंधारा
E	ઉ ઢવી આ	૩૭ સાંડેરવાલ	૬૫ ગુવેલિયા
१०	ગુદવીઆ	૩૮ મંડાવરા	દદ સાધ 'પુનમીઆ
11	ઉ(દ)કાઉચ્યા	३६ सुशधा	૬૭ ન(મ)ગરકાેિયા
૧૨	િ જામાલ	૪૯ ખંભાતી	६८ ढीसारीया
93	ભુડાસી યા	૪૧ વડાદરીયા	६६ भटनेश
98	દાસ(વ(રૂ)મા	૪૨ સાપારા	७० छतद्वरा (सेारठीया)
૧૫	ગચ્છપાલ	૪૩ માંડ હી મા	૭૧ જગાયન
१ ६	ઘાષવાલ	૪૪ કેાઠી(ત્થેઃ)પુરા	૭૨ લીમસેન
ঀ৩	મ ગાહી	૪૫ ન ગલા(ડા)	૭૩ આ(તા)ગડીયા
96	પ્રાદ્મણી આ	૪૬ છાપરીઆ(બાળરાવાલ)	૭૪ કંબાજા
96	જા લાેરા	૪૭ બારસડા	ં ૭૫ સેવ ંત રીયા
२०	બાેકડીઆ	४८ द्विव'हनीक्ष	७६ वाधेश
ર૧	સુડા(ઝા)હરા	૪૯ ચિત્રવાલ	૭૭ વા(વ) હે ડીઆ
२२	ચિતા(ત્રા)ડા	પુર વેગડા	૭૮ સિક્કપુરા
२ ३	સાચારા	પર વાયડ	૭ ÷ દાેેે થાં
૨૪	કુ ચ ડી આ	पर वि कादश	૮૦ નીગમ
રપ	સિદ્ધાંતીઆ	પઉ કુતગપુરા	૮ : સંજના (તી)
२६	રામસેનીયા	પ૪ કાછેલિયા	૮૨ ખારેના (ખરડેવા)
२७	આગમિક	૫૫ રુદ્રોલી (રુદ્રપાલીય)	૮૩ સુ(સુ)ર [*] ડવા લ
२८	भ લ धा १	૫૬ મહુ(દેવ)કરા	૮૪ નાગઉલા
	0		> >

ઉપર દર્શાવેલા ગચ્છાના નામા પૈકી કેટલાક નામા અર્થથી મળતા આવે છે. નાલ્યુકીય અને નાલ્યુવાલ ગચ્છ એક જ હાય તેમ જલ્યાય છે. તેવી જ રીતે સિદ્ધાન્તિક અને આગમિક ગચ્છ પણ એક હાઇ શકે. ચૈત્યવાસીઓના નિગમાદિક ગચ્છથી પાતાની નાંદી સંજ્ઞા દર્શાવવા માટે આગમવાદીઓએ સ્વગચ્છનું "આગમિક ગચ્છ"એવું નામ સ્થાપ્યું હાય. વળી "સિદ્ધાની" ગચ્છ એ પણ "સિદ્ધાન્તી" ગચ્છ હાય તેમ સંભવે છે.

તપાગચ્છ અને ખરતરગચ્છમાંથી તેની શાખાર્પે પણ કેટલાક નવીન મત-ગચ્છા ઉદ્દ્રભવ્યા છે. વિધિપક્ષ ગચ્છ અને અંચળગચ્છ નાશુકીય ગચ્છમાંથી નીકળ્યા હોવાનું મનાય છે; જ્યારે વડગચ્છમાંથી તપગચ્છ અને તે તપગચ્છમાંથી પશુ તેર શાખાઓ ઉદ્દ્રભવી છે.

કચા ગવ્છા ક્યા સમયે અને કાનાથી પ્રચલિત થયા તેની ટૂંકી ફપરેખા અત્રે દર્શાવની અસ્થાને તા નહીં જ ગણાય.

નિર્જાન્થ ગચ્છ—પ્રલુ શ્રી મહાવીરના પંચમ ગણધર શ્રી સુધર્માસ્વામીથી પ્રવત્યાં. આ ગચ્છ આઠમા પટ્ધર શ્રી આય'મહાગિરિ અને આય'સુહસ્તિસ્ર્રિસ્ સુધી ચાલ્યા.

કારિક મથ્છ - નવમા પદ્ધર શ્રી સુસ્થિતસૂરિ અને શ્રી સુપ્રતિઅહસૂરિએ કાક'ડી નગરીમાં સૂરિમ'ત્રના કારિવાર જાપ કરવાથી નિગ્ર'થ ગચ્છનું નામ કારિક સ્થાપન થયું અને તે ચોડમા પદ્ધર શ્રી વજસેનસ્વામી પર્ય'ન્ત ચાલુ રહ્યો.

વનવાસી ગચ્છ—શ્રી મહાવીર દેવની સાળમી પાટે થયેલ શ્રી સામાંતભદ્રસૂરિ સ્વગચ્છીય સાધુઓની સાથે વનમાં વાસ કરતા હતા તેથી કાેટિક ગચ્છનું વનવાસી ગચ્છ એવું નામ પડ્યું. ઉદ્યોતનસૂરિના સમયમાં તેનું 'વહગચ્છ' એવું નામ પડ્યું અને ખાદ તેજ ગચ્છનું જગચ્ચંદ્રસૂરિના સમયમાં "તપાગચ્છ" એવું નામ પ્રચલિત થયું.

ઉપકેશ ગચ્છ—પ્રસુ શ્રી પાર્ધનાથના શાસનની પરંપરા ચાલુ જ હતી. તેમની છઠ્ઠી પાટે થયેલા રત્નપ્રભસૂરિએ ઉપકેશપટ્ટનમાં શ્રી મહાવીરસ્વામીની પ્રતિ-માની પ્રતિષ્ઠા કરી. આ ઉપરાન્ત એાશિયા નગરીના રાજા તેમજ ક્ષત્રિયોને પ્રતિ-બાધી એાશવંશની સ્થાપના કરી, તેઓને એાસવાળ ખનાવ્યા. શ્રીમાલી વંશની પણ તેમણે જ સ્થાપના કરી. ઉપકેશ વંશની સ્થાપના કરવાથી તેમના ગચ્છનું નામ પણ ઉપકેશ ગચ્છ પ્રચલિત થયું. આ ગચ્છમાં ધમ'ધુર'ધર ઘણા આચાર્યો થયા છે.

વજુશાખા (વયરીશાખા) ગચ્છ— બ્રીવજસ્વામીથી આ શાખાની શરૂઆત થઇ. એમના સમયમાં ભયંકર દ્વાદશવર્ષીય દુકાળ પડ્યો ત્યારે તેમણે વિદ્યાના ખળે સંઘનું રક્ષણ કર્યું હતું.

નાગિલ ગચ્છ—નાગિલ નામના આચાર્યથી આ ગચ્છ પ્રગઠ્યો. આ ગચ્છમાં શ્રી વિજયસૂરિના શિષ્ય વિમળસૂરિ થયા કે જેમણે પ્રાકૃત ભાષામાં **પઉમચરિય** (જૈન રામચરિત્ર) નામના અદ્ભુત ગ્રંથનું સર્જન કર્યું છે. વિક્રમ સં. ૫૯ (મ. નિ. સં. ૫૨૯) માં આ ગ્રંથની રચના કરવામાં આવી હતી.

ષં હિલ્લા સાંખા ગચ્છ—આ શાખા કાનાથી પ્રચલિત થઇ તે નિર્ણીત નથી શ્રુતું પરંતુ આ શાખામાં ઘણા પ્રભાવિક આચાર્યો થયા છે. ચંદ્રગચ્છની ષંહિલા શાખાના ભાવદેવસૂરિના શિષ્ય વિજયસિંહસૂરિ થયા. તેમના વીરાચાર્ય નામના શિષ્ય થયા કે જેમણે ગુર્જરાધીશ સિદ્ધરાજ જયસિંહ પર સારા પ્રભાવ પાડચી હતા.

નિવૃ^દતિકુળ રાજચૈત્ર ગચ્છ—આ ગચ્છમાં પ્રભાવિક શ્રી ધનેશ્વરસૂરિ થયા કે જેમણે "શત્રુંજયમહાત્મ્ય " નામના શ્રાંથ રચ્યાે છે.

યુક્ષદ્વીપ ગચ્છ શ્રી વજસ્વામીના મતમા આય'સમિતે કૃષ્ણા ને બેજા એ નામની બે નદીઓ વચ્ચે પ્રદ્માદ્વીપમાં વસનારા ૫૦૦ તાપસાને પ્રતિબાધી જૈન ધર્માનુયાયી બનાવ્યા. તે સાધુએ પ્રદ્માદ્વીપીશાખા નામથી પ્રસિદ્ધ થયા અને તેથી તેમના ગચ્છ પ્રદ્માદ્વીપગચ્છ એવા નામે પ્રચલિત થયા.

હર્ષ પુરીય ગુન્છ—અજમેર પાસેના હર્ષ પુર નગરમાં આ ગચ્છની ઉત્પત્તિ થઇ હોય તેમ સંભવે છે. આ ગચ્છમાં શ્રી અષ્પલફીસૂરિ શાસનાજિતિકર થયા. ઉપરાંત મદલધારી દેવપ્રભસૂરિના શ્રી તારાચંદ્રસૂરિ નામના શિષ્ય થયા જેમશે જ્યાતિષસાર અને પ્રાકૃતદીપિકા નામના શ્રંથા અને મુરારી કવિના અનદ રાઘવ પર દીકા તેમજ ન્યાયક દલી પર દીકા રચી હતી. તેમના શિષ્ય નરેન્દ્રપ્રભે અલ કારમહા-દિધ તથા કાકુસ્થકેલિ શ્રન્થા રચ્યા હતા. વળી તિલક સૂરિના શિષ્ય રાજશેખરસૂરિએ ન્યાયક દલી પર પંજિકા અને ઐતિહાસિક પ્રષોધામૃત દીધિકા રચેલ છે.

મલ્લધારી ગ-છ-મા ગચ્છ કે ાનાથી શરૂ થયા તે નક્કી થઈ શક્યું નથી પરન્તુ આ ગચ્છમાં અતિ વિચક્ષણ વિદ્વાના થયા છે. મલ્લધારી હેમઅંદ્રે જીવસમાસ, ભવભાવના, ઉપદેશમાલાવૃત્તિ, અનુયાગદ્ધાર સૂત્ર ટીકા, શતકવૃત્તિ, મૂળાવશ્યક પર પાંચ હજારી વૃત્તિ, વિશેષાવશ્યક નામની અફાવીશ હજારી વૃત્તિ વિગેરે અસાધારણ શ્રાંથા રચ્યા છે.

સાંડેરગચ્છ—એરહ્યુપુરા પાસે સાંડેરા ગામ છે. ત્યાંના જે આચારી પ્રસિદ્ધિ પામ્યા તે સાંડેરગચ્છીય કહેવાયા. આ ગચ્છ વિક્રમની દશમી સદી પૂર્વ વિદ્યમાન હતો. આ ગચ્છના આચાર્ય શીશોદિયા વ'શની સ્થાપના કરી હતી અને તેથી शीशोदिया षंडेरिया એ કહેવત પ્રચલિત ખની છે.

વડગથછ—શ્રી ઉદ્યોતનસ્રિએ આણુની તળાટી પાસે ટેલી નામના ગામમાં વડના વૃક્ષની નીચે શ્રી સવ' દેવસ્રિને (મતાંતરે આઠ આચાયોને) સ્રશ્મિંત્ર આપ્યા ત્યારથી વનવાસી ગયછ તે વડગથછ કહેવાયા. આ ગયછના સમય આચાયોએ સેંકડા રાજાઓને પ્રતિણાષ્ટ્રી જૈન શાસનના ઉદ્યોત કર્યો હતા. શ્રી આમ્રદેવસ્ર્રિના શિષ્ય શ્રી દેવેન્દ્રગણિ-(શ્રી નેમિચંદ્રસ્ર્રિ)એ ઉત્તરાધ્યયન સ્ત્ર પર ટીકા, પ્રવચનસારાહાર, આખ્યાન-માથિકાષ તથા વીરચરિત્ર શ્રાંથા રચ્યા હતા.

કારેટ ગચ્છ—કારેટ નગરના નામ પરથી આ ગચ્છની પ્રસિદ્ધિ થઇ હાય તેમ જણાય છે. વિક્રમના સાળમા સૈકા સુધી આ ગચ્છના આચાર્યો વિદ્યમાન હતા. હાલમાં પ્રાયે જણાતા નથી

કુરચાપુરીયગચ્છ—ચૈત્યવાસી સાધુઓના ગચ્છા પૈકી આ પણ એક ગચ્છ સંભવે છે.

ચૈત્યવાસ મતગરછ – ચૈત્યવાસની સ્થિતિ ઘણી પ્રાચીન હાય તેમ જણાય છે. વનરાજ ચાવડાને આશ્રય આપનાર શ્રી શીલગુદ્દસૂરિ ચૈત્યવાસી હતા. શ્રીમદ્દ હરિબદ્રસૂરિના સમયમાં ચૈત્યવાસીએાનું અતિશય પ્રાખલ્ય હતું.

ના આવલ ગચ્છ — આ ગચ્છના આ ચાર્યો મેવાડ, નાની તથા માટી મારવાડ અને માળવામાં માટા ભાગે વિચરતા. આ ગચ્છમાં માન દેવસૂરિ થયા જેમણે ૧૧૧૮માં ફ્લાયી પાર્શ્વનાથની પ્રતિષ્ઠા કરી અને લઘુશાંતિ સ્તાત્રની રથના કરી છે.

ચિત્રવાલગચ્છ—ચૈત્રવાલ ગચ્છ અને તપગચ્છના સ્થાપક આચાર્યોના મેળ સારા હતા તેમ જણાય છે. ચૈત્રવાલગચ્છીય શ્રી યશાભદ્ર(દેવપ્રભ)સૂરિની સહાયથી શ્રી જગચ્ચંદ્રસૂરિએ વિદ્યાપુરમાં ક્રિયાહાર કરી તપાગચ્છની સ્થાપના કરી હતી.

વિધિષસગચ્છ—શ્રાં વિજયચંદ્રસૂરિએ વિ. સં. ૧૧૬૯ માં સિદ્ધરાજ જયસિંહના શાસનકાળમાં એકસા સીત્તેર બાલની પ્રરૂપણા કરી વિધિગચ્છની સ્થાપના કરી અને પાતાનું આર્ય'રક્ષિતસૂરિ એવું નામ રાખ્યું. કુમારપાળે આ ગચ્છને આંચલિયા ગચ્છ તરીકે સંબાધ્યા અને ત્યારથી અંચલગચ્છ એવા નામથી પ્રસિદ્ધિ પામ્યા.

તપાગચ્છ પટાવલી (પ્રસ્તુત પુસ્તક)ના કર્તો શ્રી ધાર્મ સાગર ઉપાધ્યાય ઉપ-રની હડીકતથી કઈંક જુદા પહે છે. તેઓ જ્યાવે છે કે નરસિંહ નામના આચાર ખ્યુના નામના ગામમાં હતા ત્યારે નાથી નામની એક ધનાહ્ય મંધ શ્રાવિકા તેમને વંદન કરવા આવતાં સુહપત્તિ લાવવી ખૂલી ગઇ. આદ સૂરિના કહેવાથી તેણે સુહપત્તિના અદલે વસ્તના અંચલા(છેડા)થી વાંદા. પછી તેની સહાયતાથી આંચલિક મતની ઉત્પત્તિ થઇ. આ ગચ્છમાં નૂતન શ્રંથના પ્રણેતા ઘણા આચારી થયા.

સાધ'પૂર્ણિ માગચ્છ—પુનમીયા ગચ્છના સાધુંઓને કુમારપાળે પાતાના દેશ-માંથી હદપાર કર્યો બાદ કુમારપાળના મૃત્યુ પછી તે જ ગચ્છના સુમતિસિ હસ્ પાટા આવ્યા ને તેમણે પાતાને સાધ પૂર્ણિમિયા તરી કે ઓળખાવ્યા.

ખરતરગચ્છ—શ્રી જિનદત્તસ્રિથી આ ગચ્છની સ્થાપના થઈ મનાય છે. આ ગચ્છના શ્રી જિનદત્તસ્રિ, શ્રી જિનકુશળસરિ અને શ્રી જિનવ¢લભસ્રિ મહાન્ પ્રભાવિક આચાર્યો ગથાય છે. આ ગચ્છના આચાર્યોએ સારા પ્રમાણમાં નૃતન થેથા રચ્યા છે. આગમિક મત—આગમિકા અથવા ત્રણ થાઇવાળા ગચ્છની ઉત્પત્તિ વિ. સં. ૧૨૫૦ માં થયેલી મનાય છે. પુનમીયા ગચ્છના શીલગુણસૂરિ ને દેવભદ્રસૂરિએ સ્વગચ્છ ત્યજી અંચળગચ્છ સ્વીકાર્યો. ંત્યારખાદ તેના પણ ત્યાગ કરી પાતાના નવીન પંચ કાઢી ક્ષેત્રદેવતાની સ્તુતિ ન કરવી વિગેરે નૃતન પ્રરૂપણા કરી.

સ્તવપક્ષગચ્છ--વિક્રમની ખારમી સદી સુધી આ પક્ષ હૈયાત હતા. શ્રી સામ-પ્રભસૂરિએ જગચ્ચંદ્રસૂરિને સ્વપાટે સ્થાપતી વખતે ખીજા ગચ્છાની સાથાસાથ આ ગચ્છના નાયકની પહ્યુ સંમતિ મેળવી હતી,

રાજગચ્છ--પ્રદ્યુમ્નસૂરિના ગુજરાત, મેવાડ, મારવાડ તથા માળવાના રાજાએ અનન્ય ભક્ષ્ત હતા તેથી તેમના ગચ્છનું નામ રાજગચ્છ પડ્યું. તેમણે દિગંખરી ઓના વાદમાં પરાજય કર્યો હતો અને જુદા જુદા ચારાશી પુસ્તકા લખ્યા હતા.

રૂપાલીય ગચ્છ--આ ગચ્છ શ્રી જિનશે.ખરસૂરિથી શરૂ થયો. તેમણે સમ્ય-કૃત્વસમૃતિકા, શીલતર ગિણી વિગેરે શ્રંથા રચ્યા છે

વાયટીયગચ્છ—વાયટપુરમાં રહેનારા આચાર્યોથી આ ગચ્છ શરૂ થયા છે. આ ગચ્છના અમરચંદ્રસૂરિએ પદ્માનંદ મહાકાવ્ય, બાલભારત મહાકાવ્ય, કાવ્ય-કલ્પલતા, છંદારત્નાવલિ અને કલાકલાપ વિગેર શ્રાંથા રચ્યા છે. તેઓ રાજા વીશળ-દેવના ધર્માગુરુ હતા.

યુનમીયાગચ્છ—શ્રી ચંદ્રપ્રભસ્રિથી આ ગચ્છની ઉત્પત્તિ થઇ. યુનમની પાખી કરવાની માન્યતાને તેમણે પ્રાત્સાહન આપ્યું. કલિકાલસર્વંત્ર શ્રીમદ્ હેમચંદ્રાચાર્યં આ ગચ્છના હતા એમ કહેવાય છે.

તપાગચ્છ-મુનિઓની શિથિલતા દૂર કરવા માટે શ્રી જગચ્ચંદ્રસૂરિએ ચૈત્રવાલગચ્છના શ્રી દેવપ્રભસૂરિની સહાયતાથી ક્રિયો હાર કર્યો. તેમણે ૧૨૮૫ માં આચાર્ય પદવી મળવાની સાથે જ યાવજ્ર છવ આયંબિલતપ આરંક્યો. આ ઉત્કૃષ્ટ તપના પ્રભાવથી રંજિત થઈ મિતોડના રાષ્ટ્રાએ તેમને તપા એવું બિરુદ આપ્યું અને ત્યારથી વડગચ્છનું 'તપાગચ્છ' એવું નામ પ્રવૃત્તિમાં આવ્યું. આ ગચ્છની વડીપાશાળ, લઘુપાશાળ, દેવસુર, અષ્યુસુર, સાગર, વિમળ, રતન, નાગારી વિગેરે ઘણી શાખા—પ્રશાખાઓ છે. તપગચ્છનાં તેર પાર્ટિયાં કહેવાય છે

થારાપદ્રીયગચ્છ--થરાદ ગામના આચાર્ય **પરથી** આ ગચ્છ અસ્તિત્વમાં આવ્યા હતા. આ ગચ્છમાં વાદ્યવેતાલ શાંતિસૂરિ સમર્થ આચાર્ય થયા છે.

કેમલાગચ્છ—શ્રી પાર્ધાનાથસંતાનીય મુનિએની પરંપરામાં આ ગચ્છની ઉત્પત્તિ થઇ છે. અદ્યાપિપર્યન્ત આ ગચ્છ ચાલુ છે. વિદ્યાધરગચ્છ--પાદલિમાચાર્ય, વૃદ્ધવાદીસૂરિ ને સમ્રાટ વિક્રમને પ્રતિબાધ-નાર શ્રી સિદ્ધસેન દિવાકરસૂરિ આ ગચ્છમાં થયેલ છે.

નિવૃ[°]ત્તિગચ્છ---આ ગચ્છમાં મહાવિદ્વાન્ દ્રોશાચાર્ય થયા જેમણે અલય-દેવસૂરિરચિત નવાંગી વૃત્તિઓ તપાસી આપી હતી. સૂરાચાર્ય અને ઉપમિતિલવ-પ્રપંચા કથા જેવા અમૂલ્ય ગ્રાંથના રચયિતા શ્રી સિહધિ આ ગચ્છના હતા.

તપાગચ્છ વૃદ્ધપાશાલિક—શ્રી દેવેન્દ્રસ્રિના ગુરુભાઇ વિજયચંદ્ર, કે જેઓ સંસારી અવસ્થામાં મંત્રી વસ્તુપાળના દક્તરી હતા, તેમનાથી આ ગચ્છ પ્રવત્યો. દેવેન્દ્ર સૂરિ અને વિજયચંદ્ર વચ્ચે વૈમનસ્ય થયું. વિજયચંદ્ર ખંભાત ગયા અને પાછળથી દેવેન્દ્રસૂરિ પણ ખંભાત આવી પહોંચ્યા ને તેમનાથી જુદા ઉપાશ્રયે રહ્યા. વિજયચંદ્ર ઉતરેલા હતા તે વડીપાશાલના નામે અને દેવેન્દ્રસૂરિના ઉપાશ્રય લઘુપાશાલના નામે પ્રસિદ્ધિ પામ્યા.

त्यागरछे विजयहेवसुर अने अधुसुरगरछ—विजयसेनसूरिना शिष्य विजयहेवसूरि गुरुआज्ञाने। भंग करवा तैयार थया. गुरुओ आढ ઉपाध्याये।ने तेमने समज्जववा मेाक्रस्या छतां तेओ समज्जया निक्ष तथी विजयतिक्षक्रसूरिने पृष्ट्घर स्था- प्रवामां आव्या परन्तु तेओ अल्प समयमां स्वर्णगमन करी जवाथी विजयआन ह- सूरिने पृष्ट पर स्थाप्या, आम विजयहेवसुरिने। ग्रथ्छ हेवसुर ग्रथ्छ अने विजयआधुंहसूरिने। अधुसुर ग्रथ्छ ओम ले विभाग लंधाई ग्रया.

સાયરગચ્છ—શાંતિદાસ શેઠે રાજસાગરજીને આચાય પદવી આપવા માટે વિજયદેવસૃરિને કહ્યું પણ તેઓએ સંમતિ આપી નહિ, એટલે ખંભાતથી તેમની પાસેથી વાસક્ષેપ મગાવી તેમણે પાતે ચતુવિધ સંઘ સમક્ષ રાજસાગરને આચાર પદવી આપી. આ ગચ્છને તપગચ્છ સાથે લેશમાત્ર ભેદભાવ કે મતાંતર નથી.

કડવા (કડુકમતી) પન્થ—સંવત ૧૫૬૨ માં કડવાશાહ નામના વિશુકે પાતાના નામથી પંચ ચલાવ્યા. 'કાઈપણ શુદ્ધ સાધુ નથી' એમ કહી ત્રણ થાયની માન્યતા સ્વીકારી.

ગીજ (ગીજામતી) ગચ્છ—લુંકામતમાંથી જુદા પડી ગીજા (વિજય) નામના વેષધારીએ પોતાના નામથી પંચ ચલાવ્યો.

પાર્શ્વ ચંદ (પાયચંદ) ગચ્છ—નાગપુરીય તપાગચ્છમાંથી નીકળી જઇ ઉપાધ્યાય પાર્શ્વ ચંદ્રે આ ગચ્છ પાતાના નામથી શરૂ કર્યો. એમણે કેટલીક નવી માન્યતા ચલાવી.

ખરતરગચ્છ વેગઢશાખા— સં. ૧૪૨૨ માં શ્રી જિનોદયસ્રિના સમયે ખર-તરગચ્છની આ શાખા નીકળી. શ્રી ધર્મવદ્મભ વાચકને પહેલા આચાર્ય પદવી આપ-વાનું નિર્ણીત થયા ખાદ તેમને દેાષ્યુક્ત જાણી અન્ય શિષ્યને આચાર્યપદવી અપેશુ કરી. આથી ધર્મવદ્મભ વાચક કોધિત થયા અને જેસલમેરમાં રહેનાર છાજડ ગાત્રીય પાતાના સંસાર પક્ષના સ્વજનાને આ વૃત્તાન્ત કહ્યો. તેઓએ તેમના પરના મમત્વ-ભાવને કારણે કહ્યું કે-'અમા તા તમને જ આચાર્ય માનશું, બીજાને નહિં માનીએ.' આચાર્ય પદ-પ્રદાન પછી ધર્મવદ્યભનું નામ શ્રી જિનેશ્વરસૂરિ રાખવામાં આવ્યું. તેમનાથી ખરતરગચ્છની ચાથી વેગડ શાખા શરૂ થઇ.

વિક્રમના પંદરમા સૈકા સુધી ઉપર જણાવેલા ગચ્છા પૈકી ઘણા ગચ્છા વિધ-માન હતા પરન્તુ હાલ તા તપાગચ્છ, સાગરગચ્છ, અંચળગચ્છ, ખરતરગચ્છ, ત્રિસ્તુતિક સૌધમ'બહત્તપાગચ્છ અને પાયચંદગચ્છ-એટલા ગચ્છા જ વિશેષ ખ્યાતિ ધરાવી રહ્યાં છે.

કેટલાક ગચ્છામાં સહજ માન્યતાલે છે પરંતુ તેની ચર્ચા આ પુસ્તકમાં અસ્થાને છે. આ બ્રંથ-રચનાના ઉદ્દેશ ઐતિહાસિક ગવેષણા કરવા પૂરતા જ છે. એટલે તેમાં ખંડનાત્મક શેલી નિરુપયાંગી અને બીનમહત્ત્વની ગણાય. ઐતિહાસિક તારતમ્ય કાઢવા સુપ્રયાસ કરવા છતાં, વચ્ચેના કેટલાક પટ્ધરાના સંપૂર્ણ ઇતિ-હાસ ઉપલબ્ધ થઇ શક્યા નથી, અને કેટલીક હકીકત પરત્વે મતસે જેવાય છે; પરન્તુ અમા મૂળ લખાણને જ અનુસર્યા છીએ અને કેટલેક સ્થળે કુટનાટ આપી વસ્તુને વિશેષ સ્કૃટ કરી છે.

પાટની સીધી પરંપરાએ જે પટ્ધરા થયા છે તેને લગતા વૃતાંત મહેજ માટા (સવાઇ) ટાઇપમાં મુદ્રિત કરવામાં આવ્યો છે. જયારે અન્ય પ્રભાવિક આચારોની અવાંતર હેકીકતા ઝીણા (પૈકા) ટાઇપમાં મુદ્રિત કરવામાં આવી છે. પટ્ધરા સિવાય અન્ય સ્રિવિરા પછ્યુ કંઈ કમ ન હતા, તેઓ યુગપ્રધાનની ગરજ સારે તેવા પ્રભાવિક અને શુદ્ધ ચારિત્રપરાયણ હતા. દરેક યુગપ્રધાનને અવલંબીને વિસ્તૃત રૂપમાં લખવામાં આવે તો પાનાઓનાં પાના ભરાય અને ગંથનું કદ પણ મર્યાદામાં ન રહે તેટલા ખાતર પ્રભાવિક વ્યક્તિના જીવનને અનુલક્ષીને લામિયારૂપ નીવડે એવી હકીકતને જ સ્થાન આપવામાં આવ્યું છે. શું જંખૂરવામી કે શું ભદ્રબાહુસ્વામી ! શું મ્યૂલભદ્ર કે આયં મુહિસ્ત ! શું વજસ્વામી કે માનદેવસ્ત્રિ ! શું માનતું ગસ્ત્રિ કે મુનિ ચંદ્રસ્ત્રિ ! શું તેમમાનસ્ત્રિ કે જગદ્ય દ્રસ્ત્રિ શું કે લેમ્કાલસ્ત્રિ ! શું સોમમાનસ્ત્રિ કે જગદ્ય દ્રસ્ત્રિ શું કે લિકાલસવંત્ર હેમચંદ્રસ્ત્રિ કે જગદ્ય જ પૂરતો ન્યાય આપી શકે, પરન્તુ અમારા આ પ્રયત્ન ભવિષ્યના લેખકને દીવાદાંડીની ગરજ સારશે તો પણ અમે કંઇક અંશે કૃતકૃત્ય અનશું.

આ પટ્ટાવલીની પ્રામાણિકતા—

પટુંઘરાના વૃતાંતને માટે ઉપલબ્ધ અનેક સાધના પૈકી આ " તપાગચ્છ પટ્ટા-વલી સૂત્ર" પ્રમાદ્ભૂત અને વિરતૃત વિવેચનવાળું મનાય છે. વિ. સં. ૧૬૪૮ ના ચૈત્ર

આ ગ્ર'થરચનામાં ઉપયોગમાં લીધેલા પુસ્તકાની યાદી

પ્રભાવક ચરિત્ર-ભાષાંતર પરિશિષ્ટ પવ^ર ભાષાંતર ત્રિષષ્ટિશલાકા પ્રરુષ ચરિત્ર પર્વ ૧૦ સં ગચ્છમત પ્રખંધ જૈન સાહિત્યના સંક્ષિપ્ત ઈતિહાસ ખાળ ગંધાવલીની શ્રેચિએા ભરતેશ્વર ખાહુઅલિ વૃત્તિ-ભાષાંતર વીર વ'શાવળી તત્ત્વાર્થ સુત્ર પત્રવણા સુત્ર ભાષાંતર (પ્રતાકાર) વીરનિર્વાણ સ'વત ઔર જૈન કાલગણના જૈન પ્ર'થાવલિ પ્રબ'ધચિ'તામણિ ચત્રવિ'શતિ પ્રભ'ધ ઉપદેશસાર (પ્રતાકાર) શાભન મુનિકૃત સ્તુતિચતુર્વિ શતિકા શ્રીજિનદત્તસૂરિ ચરિત્ર

કવિ ધનપાળ ચરિત્ર ભાજપ્રભ'લ-ભાષાંતર કમારપાળ ચરિત્ર કુમારપાળ રાજાના રાસનું રહસ્ય शत्रं कथ भाषात्र्य શ્રા હેમચંદાચાર્ય (જૈન ઑફિસ) માંડવગઢના મ'ત્રી પેથડકમાર ચત્વાર: કર્મ પ્રંથાઃ વિવેકમ'જરી આણું દવિમળસૂરિ ચરિત્ર હીરસૌભાગ્ય કાવ્ય જગફગુરુ કાવ્ય सरीधिर ने सम्राट પદાવલી સમુ^રચય શ્રી જૈન ધર્મ પ્રકાશ (માસિક) શ્રી આત્માન' કપ્રકાશ (,,) શ્રી જૈન સત્ય પ્રકાશ (,,) વિગરે... વિગરે

ઉપાધ્યાય શ્રી ધર્મસાગરજીના જીવનપરિચય.

જન્મ વિ. સં. ૧૫૭૯ : દ્રીક્ષા વિ. સં. ૧૫૯૫ સ્વર્ગવાસ વિ. સં. ૧૬૫૩ : સર્વાયુ વર્ષ ૭૪

મોગલસમાટ અક બરના દરખારમાં અનુષમ આદર-સત્કાર પ્રાપ્ત કરનાર જગફગુરુ શ્રીમફ વિજયાહીરસૂરી સરના શાસનકાળ દરમિયાન તપાગચ્છમાં જે અસાધારણ પ્રખર પંડિતા થઇ ગયા છે તેઓમાં ઉપાધ્યાયશ્રી ધર્મ સાગરજીનું નામ પણ મૂકી શકાય તેમ છે. તેઓ વિદ્વાન્ હોવા સાથે સ્વસંપ્રદાયના અતિશય અલિમાની હતા. ખાટી વસ્તુનું મિથ્યા પ્રરૂપણ તેમને પસંદ પડતું નહિ તેથી અને તેમના ઉચ સ્વલાવને કારણે તેમને વારંવાર બીજાઓ સાથે વાદમાં ઉતરવું પડતું. તેઓ અતિ નીડર હોવાથી કાઇની પણ શહેમાં દખાતા નહિ તેને પરિણામે નવા નવા ઉદ્ભવેલ મત—ગચ્છના ખંડન માટે તેમણે એક પુસ્તકા પણ રચ્યું હતું. વાદવિવાદ કરવાની તેમની શેલી તેમજ કશળતા અપૂર્વ હતી અને તેને કારણે તેઓ પોતાના અનેક પ્રશંસકા પ્રાપ્ત કરી શક્યા હતા તેમજ પશુજય પામનાર પક્ષમાં અપ્રીતિના લાજન પણ બન્યા હતા. ઉચ સ્વલાવ અને નમ સત્ય કહી નાખવાની તમનનો કારણે અન્ય મતાવલ બીઓ તો તેમના વિરાધી બને તે સ્વાભાવક છે પરન્તુ તપગચ્છના કેટલાક સમુદાય પણ તેમના વિરાધી બન્યો હતા અને તપાગચ્છા ધપતિ શ્રી વિજયકાનસૂરિને તેમના કેટલાક ગંથા (કુમતિમતક ફાલ વિગેરે) જળશરણ કરાવવા પડ્યા હતા.

તેમના સમય પક્ષાપક્ષીના અને વાડા-વાડીના હતા. પાતાના મનમાં આવે તેવી પ્રરૂપણા કરી જાદા ચાકા જમાવવામાં આવતા. ધીમે ધીમે સંગઠનનું બળ તૂટતું ગયું અને નિર્નાયક જેવી પરિસ્થિતિ જન્મી. ખુદ શ્વેતાંબર મૂર્તિ પૂજકમાંથી જાદા પડી લુંકામત, બીજામત વિગેરે નૂતન મતા પ્રગટ્યા. શ્વેતાંબર સંપ્રદાયમાં પણ ખરતર અને તપાગચ્છ વચ્ચે વિરાધના વંટાળ વધી પડ્યા. ઉપાધ્યાયથી ધર્મસાગર્ભએ તપાગચ્છ જ સાચા અને શુદ્ધ છે અને બાકીના

ખીજા ગચ્છા—મતા વાંધાવાળા છે એમ પ્રતિપાદન કરવા માટે તત્ત્વતર ત્રિણી, પ્રવચન-પરીક્ષા અને કુમતિમતકુદ્દાલ જેવા ગ્રંથાની રચના કરી. વિ. સં. ૧૬૧૭ માં "અભયદેવસૂરિ ખરતરગચ્છના ન હતા" એ સંખંધમાં પ્રખળ ને પ્રખર વાદ કરી પાતાના પક્ષ મજબૂત કર્યો હતા. આ ચર્ચા પછી તેમના પ્રત્યે પ્રગટ રીતે વિરાધ વધી પડ્યો અને ખળલળી ઊઠેલ વાતાવરઘૂને શાન્ત કરવા ગચ્છનાયક શ્રી વિજયદાન-સૂરિને યાગ્ય પગલાં લેવાં પડ્યાં.

આધુનિક સમયે વિદ્વાન વર્ગ ખંડન-મંડનની દલીલા પ્રત્યે વધુ રસ ધશવતા નથી તેમજ આવી દૃષ્ટિએ થયેલ ગ્રંથ-રચનાની કિંમત પણ નજીવી ગણે છે, પરન્તુ તાત્વિક દૃષ્ટિએ તપાસ કરવામાં આવે તા આપણુને ખરેખર સમજારો કે કેટલીક વખતે ઉપાધ્યાય શ્રી ધર્મસાગરજી જેવી પ્રકૃતિવાળા પુરુષા અને તેમના વિચારા પાતાની આમ્નાયને અને જનસમાજને વિશેષ અનુકૂળ થઇ પડ્યા છે. પાશ્ચિમાત્ય પ્રજાના સહચાર અને સંસર્ગથી આપણામાંથી ધર્માં ભિમાન એાસરતું ગયું છે અને તેને પરિણામે આપણે લાગણીશ્નય અને ધર્માં ભિમાન વિનાના બન્યા છીએ.

ઉપા શ્રી ધર્મ સાગરજી જાતે એ સવાલ હતા અને લાહાલ તેમનું નિવાસસ્થાન હતું. તેમણે પાતાના માસાળ મહેસાણામાં વિ. સં. ૧૫૯૫માં સાળ વર્ષની વચે પવિત્ર ભાગવતી દીક્ષા અંગીકાર કરી હતી. શ્રી વિજયદાનસૂરિ પાસે શાસાભ્યાસ કર્યા ખાદ શ્રી વિજયહીરસૂરિજીની સાથે ન્યાયના અભ્યાસ કરવા દેવિગિરિ ગયા હતા. તેમની પ્રજ્ઞા અતિ પ્રકૃષ્ટ હતી તેથી ધીમે ધીમે આગળ વધી તેમણે સ્વગુરુ પાસેથી ઉપાધ્યાય પદવી પ્રાપ્ત કરી હતી. તેમના જીવનના કડિળહ ઇતિહાસ મળતા નથી પરન્તુ '' ખરતર તપા ચર્ચા "* નામની એક ત્રુટક પ્રતને આધારે કૈટલાક જીવનપ્રસંગા અહીં આળેખવામાં આવે છે.

પંત્યાસ હીરહર્ષ અને પં. રાજવિમળ ગણુએ આવીને શ્રીપૂજ્યને વાંદ્યા ત્યારે તેમણે પૃછ્યું કે 'ધર્મસાગર કેમ આવ્યા નથી ?' પં. રાજવિમળે કહ્યું કે 'પાછળથી આવશે ' આ પ્રમાણે સાંભળી હીરહપે કાગળ લખીને ધર્મસાગરને તેડાવ્યા. ધર્મનાગર વિહાર શરૂ કરી નાડલાઇથી પાંચ ગાઉ છેટે નાવી પહોંચ્યા. પં. ધર્મસાગર અને પં. સિંહવિમળ આગળ ચાલ્યા ત્યારે એક દુર્ગા બાલી. તેને શુભ શુકન માની ખંને પંડિતા આગળ વધ્યા તેવામાં એક ભિલ્લ બાલ્યો કે 'હે સંતપુરુષ! આ દુર્ગા એમ કહે છે કે જે માટા યતિ—સાધુ છે તેને શુરુ માટી પદવી આપી નવાજશે અને જે નાના છે તેના તિરસ્કાર કરશે.' આ પ્રમાણે સાંભળી તેઓ અનેએ વિહાર ચાલુ રાખ્યા અને નાડલાઈ આવી શ્રીપૃજ્યને વાંદ્યા. ખાદ તેઓ અને ખામણા કરવા ઊભા થયા ત્યારે

^{*}આત્માનંદ પ્રકાશ, પુ. ૧૫મું. કાર્તિક માસના ચાથા અંકમાં પ્રગટ થયેલ છે. તેના સંપાદક શ્રી જિનવિજય્છ છે.

ધર્મ સાગરને ખામણા કરાવ્યા પણ સિંહિવિમળને કરાવ્યા નહિ એટલે સંઘની અને ધર્મ સાગરની વિનતિથી તેમને પણ ખામણા કરાવ્યા. પછી વાજતેગાજતે દેરાસર પધાર્યા અને તે દિવસે પુષ્ય નક્ષત્ર જાણી શ્રીપૃજયે ધર્મ સાગર, હીરહર્ષ તેમજ રાજવિમળને ઉપાધ્યાય પદવી આપી.

ખાદ સંઘની વિનિતિથી કાઇને આચાર પદ આપવાના પ્રશ્ન શ્રીપૃજ્ય પાસે આવ્યા ત્યારે તેમણે ઉપાધ્યાય ધર્મ સાગરની સલાહ માગી. ધર્મ સાગરે હીરહર્ષ (હીરવિજયન્ સૂરિ)નું નામ સૂચવ્યું એટલે રાજવિમળને ધર્મ સાગર પ્રતિ રાષ ઉપજયા. શ્રીપૃજ્યના પ્રેમ રાજવિમળ પર હતા પરન્તુ ધર્મ સાગરની સલાહથી હીરહર્ષને શીરાહીમાં આચાર્ય પદ અર્પણ કરવામાં આવ્યું.

x x x x x

એકદા અહાળા કુંદું અપરિવારવાળા વડીપાસાલના શ્રાવક ધન્છ મન્છ શ્રીપૂજ્ય, વિજયહીરસૂરિ તથા ઉપાં ધર્મસાગર પાસે આવી બેઠા ને પ્રશ્ન કર્યો કે— "શ્રી જિનમંદિરમાં સત્તર લેદે પૂજા કરતા વચમાં જે સંગીત (પૂજા) ગાઇએ છીએ તેમાં તીર્થ કરની આશાતના નથી થતી ક ગુરુ કરતાં તીર્થ કર માટા છે અને તેથી શ્રોધ્યાત્ર ગુરુને વાંદવાથી તેમની આશાતના ન થાય ક" આ પ્રશ્ન સાંભળી ઉપાં શ્રી ધર્મ સાગરે તેને પૂછ્યું કે—" આ તમારા સંદેહ તમારા ગુરુએ ભાંગ્યા કે નહિ ક" ત્યારે ધન્છએ કહ્યું કે—" આ તમારા સંદેહ તમારા ગુરુએ ભાંગ્યા કે નહિ ક" ત્યારે ધન્છએ કહ્યું કે—" મારા ગુરુએ શાસાનુસારે કંઇ પણ જવાળ ન દીધા. વળી ઘણી પાશાલમાં જઇ આવ્યા પણ કાઇએ શંકા દ્વર ન કરી ત્યારે તમારી પાસે આવ્યા છું."ળાદ ઉપાધ્યાયશ્રીએ પૂછ્યું કે 'તમે જિનમંદિરમાં ગુરુને વાંદા, પૂજો કે સ્તવા ખરા ક" ત્યારે તેણે ના કહી એટલે " જાલંત કેવિ સાદ્ય"ના પાઠ બતાવી ઉપાધ્યાયશ્રીએ જણાવ્યું કે—" તમે તા ના કહા છા પણ ઉપરાક્ત સ્ત્રદ્વા નમસ્કાર તા કરા છા." પછી સ્પષ્ટ રીતે સમજવવાથી તે શ્રાવક ધન્છ ધર્મ સાગરજીના પરમ રાગી અન્યા અને પાસાલના ત્યાં કરી ઉપાશ્રયે આવવા લાગ્યા.

× ×

એક વાર શ્રી વિજયદાનસૂરિ પાસે કૈાઇએક કડવામતીના શ્રાવક આવ્યા અને કહેવા લાગ્યા કે-'જે યતિ હાય તે તા સમશાનભૂમિ, ઉદ્યાન અથવા તા શૂન્ય ઘરમાં રહે, પરંતુ વસતીના મધ્ય ભાગમાં ન વસે.' એ સાંભળી પાસે બેઠેલા ધર્મસાગરજીએ કહ્યું કે-'હે દેવાનુપ્રિય! યતિને ભારણા વિગેરે હાય તેવા સ્થાનમાં રહેવાનું આગમમાં ફરમાન કર્યું છે.' ત્યારે તે શ્રાવક બાલ્યા કે-' એ તેવા પાઠ હાય તા દેખાડા. તેવા પાઠ મળશે તા હું મારું મંતવ્ય ફેરવીશ.' એટલે ઉપાધ્યાયજીએ જ્ઞાતાધર્મ કથાન્સ્ત્રમાંથી મેઘકુમારના વૃત્તાંત ખતાવ્યા. તેમાં મેઘકુમારે ખારણા પાસે સંથારા કર્યાનું સખાણ હતું. બાદ ઉપાધ્યાયજીએ તેને સમજાવ્યા કે-' એ યતિઓએ અરષ્યમાં જ રહેવાનું ફરમાન હાય તો બારણું ક્યાંથી સંભવીશકે!' આવા આગમપાઠથી કડવામતી શ્રાવક

પ્રતિએાધ પામ્યા અને સ્વગચ્છના ત્યાગ કરી તપાગચ્છના અનુયાયી અન્યા, આદ તેણે રાધનપુર જઈ પાતાના સમસ્ત સ્વજનવર્ગને સમજાવ્યા અને રાધનપુરના સંઘે પણ ચાતુમાંસ માટે ઉપાધ્યાય છેને પ્રાર્થના કરી. ત્યાંના ચાતુમાં સને પરિણામે કડવામતીના અનુયાયી ઘણા કુટું છા તપગચ્છની આમ્નાયમાં આવ્યા.

× ×

થીકાનેરમાં 'દેવા'' નામના ખરતર ગચ્છના સુખ્ય શ્રાવક હતા. તે નિત્યાનિત્યની ચર્ચામાં ઘણા પ્રવીદ્યુ હતા. તેણું ઘણા યતિઓ સાથે ચર્ચા કરી પણુ કાઇ તેના પ્રતીકાર કરી શક્યું નહિ. પછી તે નાગારી લુંકાગચ્છની પ્રરૂપણા કરવા લાગ્યા. આ મતનું એવુ વિધાન છે કે−' કેવળી કંઇ જાણું અને કંઇ ન પણુ જાણું.' આ પ્રમાણે પ્રરૂપણા કરતાં કરતાં તેણે અહીસા જેટલા પાતાના અનુયાયી બનાવ્યા. બાદ તેણે તપગચ્છના કાઇ કાઇ સાધુ સાથે ચર્ચા શરૂ કરી પણુ કાઇ જવાબ આપી શક્યું નહિ ત્યારે બીકાનરના તપગચ્છના સાથે શ્રી વિજયદાનસૂરિને લખી જાણાવ્યું કે "આપણા ગચ્છમાંથી જો દેવાને જવાબ દેવામાં નહિ આવે તે શ્રાવક−શ્રાવિકાઓ તેના મિચ્યા મતમાં ભળતા જશે, માટે આ બાબતમા યાગ્ય કરશા." આ ઉપરથી વિજયદાનસૂરિએ ધર્મસાગરને તેડાવ્યા અને તેમને બીકાનર માકલ્યા. ઉપાધ્યાયજી પુષ્કળ પુસ્તકના સંગ્રહ સાથે પ્રયાણુ કરી દેવાને વાદમાં નિરુત્તર કર્યો અને તપગચ્છના જય જયકાર વર્તાવ્યો.

Y ...

ખાદ વિહાર કરીને તેઓ કું છેર ગામ પંધાર્યા. ત્યાં ખરતરગચ્છની એક સાધ્વીએ આવી ઉપાધ્યાયછને વાંદીને ખામણા કર્યા ત્યારે ધર્મ સાગરછએ તેને પૂછ્યું કે તમારી સાથે કે હ્યું યતિ—સાધુ છે?' એટલે સાધ્વી બાલી કે—'અમારા ગચ્છની સાધ્વી યતિ સંગાથે વિહાર કરતી નથી. સાથે માત્ર એક ભાજકને રાખે છે.' આ પ્રમાણે સાંભળી દ્વાધ્યાયછએ વિચાર્યું કે વ્યવહાર સુત્રવૃત્તિ તેમજ ઢાં હ્યાંગસૂત્રવૃત્તિમાં સાધ્વીને સાધુ સંગાથે વિહાર કરવાનું કહ્યું છે તે પ્રમાણે આ સાધ્વીઓ કરતાં નથી માટે ખરતર ગચ્છની સમાચારી તપાસવી પડશે. પછી સમાચારી જેવા માંડી તો ત્રણ સો ને સાઠ બાલના કેર જણાયો. સિદ્ધાંત કરતા આટલા બધી ભિન્નતા જાણી તેમણે ગુરુમહારાજ શ્રી વિજયદાનસૂરિને લખી જણાવ્યું ત્યારે તેમને પ્રત્યુત્તર મુખ્યા કે ' સર્વ'મત—ગચ્છાની સમાચારી તપાસા.' આ આગા પ્રમાણે તેમણે યુનમીયા પ્રમુખ અન્ય ગચ્છીય સમાચારી તપાસવા માંડી તો સર્વ જનાગમથી વિરુદ્ધતાળી જણાણી.

x x

પછી તેઓ ત્યાંથી મેડતે પધાર્યા ત્યાંના સંઘે અપૂર્વ સામૈયું કર્યું. ચાતુમાં સ પણ ત્યાં જ કર્યું, આ ગામમાં ઓસવાલ જ્ઞાતિના મુખ્ય શાવક કહ્યાણ સાનાની કડારી

ખાંધી, કીંમતી વસ્ત પહેરી, માથે માત્ર ફાળિયું ખાંધીને જ પ્રતિદિન વ્યાખ્યાન સાંભળવા આવતા હંમેશાં પ્રતિક્રમણ કરતા અને પાખીને દિવસે પાસહ પણ કરતા. એકદા તે મધ્યાહને વાંદવા આવ્યા ત્યારે ઉપાધ્યાયજીએ તેને પૂછ્યું કે 'તમે માથે પાઘડી કેમ બાંધતા નથી. શું તમારે કાઇ પણ જાતના અભિશ્રહ છે ?' યુરુના આ પ્રશ્નથી તેણે જણાવ્યું કે 'રાજા શ્રીમાલ દેવની રાજસભામાં મેં પ્રતિજ્ઞા કરી છે કે મંત્રી સહસમલને માર્યા પછી જ માથે પાઘડી બાંધું. ' ગુરુએ પૂછ્યું કે 'આવી પ્રતિજ્ઞા કર્યાને કેટલા વર્ષ થયાં ?' ત્યારે તેણે જવાબ આપ્યા કે 'પચીશ વર્ષ'.' આ ઉપરથી ઉપાધ્યાયજીએ જાણ્યું કે શ્રાવક કલ્યાણ મહાકોધી જણાય છે. પછી તેને ઘણા દાખલા—દર્ષાન્તાપૂર્વંક ક્રોધના ત્યાગ કરવા સમજાવ્યા છતાં પણ તે કાઇ રીતે સમજયા નહિ.

એકદા પ્રહેરરાતિ વ્યતિત થઇ ત્યારે મંત્રી સહસ્રમક્ષ રાજસભામાંથી પરવારીને ઉપાશ્રયે આવ્યા. સર્વે સાધુઓએ સંથારા કર્યો હતા અને ઉપાધ્યાયજી કાઇ શિષ્યને શાસપાઠ શિખવી રહ્યા હતા. કમાડ ઉઘાડીને મંત્રીએ પ્રવેશ કરી ગુરુને વાંઘા. બાદ ગુરુએ તેમને જણાવ્યું કે 'તમારે માથે દુશ્મન છે તો તમે માંડી રાત્રિએ એકલા કેમ નવ-આવ કરા છા ?' ત્યારે મંત્રીએ પૂછ્યું કે—' મારે કાેણ દુશ્મન છે ?' ત્યારે તેમણે કલ્યાણની વાત કહી સંભળાવી. દવાનુચાગે કલ્યાણ તે દિવસે પડિક્કમણું કરીને ઉપાશ્રયમાં જ સ્તૃતો હતો. તે આ વાત સાંભળતાં નગી ઊઠ્યો અને ગુરુને ઠપકા આપી પાતાને ઘરે ચાલ્યા ગયા. સવારે ફક્ત જિનમંદિરે દર્શન કરી જમવા બેઠા ત્યારે તેની સ્ત્રીએ પૂછ્યું કે—'ઉપાધ્યાયજીને વાંદી આવ્યા ?' છતાં તેણે કંઈ જવાબ ન આપ્યા એટલે આગ્રહ કરતાં તેણે રાત્રિના બંધા વૃત્તાંત કહી સંભળાવ્યા ત્યારે તેની સ્ત્રીએ કહ્યું કે—' સાધુપુરુષ સાથે રાગદ્રેષ ન કરીએ.'એવી રીતે તેને ઘણી રીતે સમન્નવવામાં આવ્યા પણ ટેકીલા કલ્યાણ એકના બે ન થયા. હવે તેણે ઉપાશ્રયે આવવું જ ખંધ કર્યું. સામાયિક, પ્રતિક્રમણ વિગેરે ધાર્મિક ક્રિયા ઘરે જ કરવા માંડી. સંઘ પણ વિનતિ કરવા આવી ગયા છતાં તે કાઇ રીતે ન માન્યા. તેને પ્રતિબાધવા ઉપાધ્યાયજીએ વિમલસાગર ગિલુને માકલ્યા તો પણ તેણે પાતાના નિશ્રય ન જ ફેરવ્યા.

કલ્યાણુ શ્રીમંત અને ગણનાપાત્ર વ્યક્તિ જેવા દ્વાવાથી આ પ્રસંગના લાભ લેવા પુનમીયા, ખરતર, અંગલીયા, હુંકા વિગેરે દશ મતના શ્રાવકા કલ્યાણુ પાસે ગયા અને જણાવ્યું કે 'ઉપાધ્યાય ઉગ્ર સ્વભાવના છે. તમારે અને તેને મેળ જમ્યા નહિ પણ અમારા ઉપાશ્રયે પધારા. અમારું અને તમારું કલ્પસૂત્ર એક જ છે. વિગેરે વિગેરે' આ વચન સાંભળી કલ્યાણું રાષપૂર્વંક જવાબ આપ્યા કે "વાણીયા મહાજનથી રીસાણા હાય તા પણ ઢઢની શ્રેણીમાં જઇને ન બેસે તેમ તમે ઉત્સૂત્રભાષી હાવાથી મહાવીરશાસનના દુશ્મન છા. તમારા મુખથી કલ્ય-સૂત્ર સાંભળું તા મારા સંસાર વિશેષ વધે." આ વાત ઉપાધ્યાયજીના કાને આવી

અને તેમને કલ્યાલુની ધર્મ દેઠતા માટે અતીવ માન ઉપલયું. તેમણે વિચાર્યું કે મહાવીરના આવા દઢ ભકતને ખમાવ્યા વિના સંવત્સરી પ્રતિક્રમણ કરવું ઉચિત નહી એટલે સંવત્સરીને દિવસે ચૈત્યપરિપાટી કર્યો પછી સાંજના સંવત્સરી પ્રતિક્રમણ માટે વિમલસાગરને ભલામણ કરીને તેઓ ક્રદ્યાણના ગૃહે આવ્યા. કલ્યાણે, તેની ઓ અને ચાર પુત્રા સાથે પાસહ કર્યો હતા. તેની ઓએ ગુરુઆગમન જાર્યું એટલે ગુરુને તેડી લાવવા દાસીને હુકમ કર્યો, પુત્રની ચારે વહું એ પણ આવી પહોંચી; પરન્તુ કલ્યાણે તેા દાદરા ને કમાડ દઈ દીધાં. આદ ઘણી મથામણ પછી ચારે પુત્રા તેમ જ કુડું ખીએા કલ્યાણને ઉપાડીને ગુરુ સમક્ષ લાવ્યા; છતાં પણ તેણે ગુરુને ન વાંદા કે ન તેમના પ્રત્યે નજર સરખી પણ કરી.

ઉપાધ્યાયજીએ તો ઉપદેશ આપવા શરૂ કર્યો. સમતા રસના સિંચનથી આખરે કલ્યાલું પીગળ્યા અને બધા સાથે ઉપાશ્ચરે આવ્યા. દેવ વાંદી પડિક્કમાલું કર્યું. ક્ષમા-પનાના અવસરે ઉપાધ્યાયજીએ સવે સંઘની સમક્ષ કલ્યાલુને ખમાવ્યા. તેણે પણ ગુરુને ખમાવ્યા. આ પ્રસંગે કલ્યાલુને એક બીંજો વિચાર સ્કુર્યો કે—' તપાગચ્છના ઉપાધ્યાયજી જેવા મને ખમાવે છે અને તેના વિના સંવત્સરી પ્રતિક્રમણની સફળતા માનતા નથી તો પછી મારે સહસમલ સાથે શા માટે વેર રાખવું?' આમ વિચારી ઉલટથી તેણે સહસમલને પણ ખમાવ્યા અને વળતે દિવસે ખંને એક ભાણામાં બેસી સાથે જમ્યા.

ધીમે ધીમે આ વાત શ્રીમાલદેવને કાને ગઇ. તેને ઉપાધ્યાયજની શક્તિ માટે માન ઉપજયું અને તેમને રાજમહેલમાં બાલાવી ધર્મ ગાષ્ઠી કરી રાજા ઉપાધ્યાયની વાગ્ધારાથી આશ્રાર્ય પામ્યા અને ધર્મ હિતનાં કાર્યો કર્યો. પછી વાજતેગાજતે ઉપાધ્યાયજ ઉપાશ્રયે પધાર્યો.

× x

ઉપાધ્યાય છ એ " શ્રી ऋषमदेवपदाम्बुजयामलम्" એ પ્રમાણેનું અઠ્ઠાવીશ કાવ્યવાળું સ્તોત્ર અનાવ્યું. પછી કેટલાક શ્રાવકને તે શીખવ્યું. કોઇ શ્રાવકે કાઇ એક મહાત્માને તે ખતાવ્યું ત્યારે તે જોઇને તેઓ બાલ્યા કે— ' ઉપાધ્યાય જ તક શાસ લણ્યા છે પણ વ્યાકરણ ભણ્યા જણાતા નથી. સ્તાત્રમાં વ્યાકરણ દોષ છે. ' શ્રાવકે આવીને તે વાત ઉપાધ્યાય છ ને જણાવી. ઉપાધ્યાય છ એ તે સ્તાત્ર પર વૃત્તિ રચીને તે પ્રત તે મહાત્મા પર માક લાવી આપી, જે વાંચીને ઉપાધ્યાય છ ની વિદ્રત્તા માટે તે મહાત્મા પુરુષને અતીવ માન ઉપજયું.

х ,

×

ખરતરગચ્છના ધનરાજ નામના સાધુએ પહેલાં હા કહ્યા પછી ધર્મ સાગર સાથે

વાદ કરવાની ના કહી એટલે ખરતરબચ્છીય શ્રાવકાઓ તેને કહ્યું કે—' તું અમારા તેડાવ્યા અહીં આવી હવે ના કેમ પાડે છે?' ત્યારે ધનરાજે કહ્યું કે 'હું અહીં ઉપાધ્યાયજ સાથે અર્ચા કરી શકીશ નહિ. જેસલમેર તેમજ ળીકાનેરમાં આપણાં ગ્રંથભંડારા છે ત્યાં આપણાં કારી ફાવશે. 'એમ કહીને તે પાટણુ તરફ ચાલ્યા. ઉપાધ્યાયજીને આ સમાચાર મળતાં તેમણે વિમળસાગરને પાછળ માકલ્યા ને સાથે સચના આપી કે 'આણુ દઇને પણુ તે ધનરાજને પાટણુમાં જ રાકી રાખા હું પાછળ આવું છું.' ધનરાજ, કાઇ રીતે વાદમાં જીતી શકે તેમ નહોતો તેથી તેણે પ્રપંચથી કામ લેવાનું વિચાર્યું. તેણે પાસાલમાં જઇને સવ' મહાત્માને કહ્યું કે——' હું તમને જેસલમેરની કાંબળી આપીશ. ઉપાધ્યાયજ સાથે મારે અભયદેવસૂરિ સંખંધી ચર્ચા થવાની છે તો તમે મારા પક્ષ કરશા. ' બધાએ હા લણી એટલે ધનરાજે ઉપાધ્યાયજીને કહેવરાવ્યું કે——' આપણે અભયદેવસૂરિ સંખંધી ચર્ચા કરશું. ' જવાબમાં ઉપાધ્યાયજીએ કહેવરાવ્યું કે—' અમા પણુ એ માટે જ અહીં પાટણુ આવ્યા છીએ. જો અભયદેવસૂરિ ખરતર સાબિત થાય તેન ખરતરની સમાચારી સાચી, નહિં તો જૂઠી સમજવી. '

ઉપાધ્યાયજીએ પાટણમાં વડીપાસાલના અને લઘુપાસાલના ભંડાર જોયા. વડી-પાસાલમાંથી " ઉત્સ્ત્રકંદુદ્દાલ " નામના ગ્રંથ મળી આવ્યા અને તેમાં પુનમીઓ, ખરતર, અંચળીઓ, સાધંપુનમીઓ, આગમીઓ—એ પાંચે નૂતન પંથાના મૂળ વૃત્તાંત નીકળ્યા. તે ગ્રંથ લખાવી લીધા અને પાટણના સંઘની પાસે તે વાંચી સંભળાવ્યા. આ હુકીકત સાંભળી ખરતરા શુરસે થયા અને ઉપાધ્યાયજીને ફજેત કરવા એક પ્રપંચ રચ્યા. ખંભાતમાં રહેલ શ્રી વિજયદાનસૂરિ પર તેમણે એક છૂપા પત્ર લખ્યા ને તેમાં જણાવ્યું કે—"અમે તમને વાંદીએ છીએ, પૂજીએ છીએ. ખરતરગચ્છ ને તપાગચ્છ તા જિનશાસનની ડાબી—જમણી આંખ છે. ' અભયદેવસૂરિ ખરતર છે' એવું જો તમે લખી આપા તા આપણા પરસ્પર કલેશભાવ મટી જાય." આ છૂપા પ્રપંચની વાત ધર્મસાગરજીના કાને આવી એટલે તેમણે પણ સંઘવી શિવા પ્રમુખ શ્રાવકગણને બાલાવી હુકીકત સમજાવી એક પત્ર લખીને જલ્દીથી વિજય-દાનસૂરિ પ્રત્યે રવાના કર્યો. તેમાં તેમણે લખ્યું કે—'મેં શ્રીમાન્ મુનિસુંદરસૂરિ પ્રમુખ પદ્ધરાના શ્રંથ તપારયા છે અને તેમાં જણાવ્યું છે કે અભયદેવસૂરિ ખરતર નથી, માટે તમે વિચારીને ખરતરગ²છના શ્રાવકાને કળૂલાત લખી આપત્રે.'

ખરતરે માેકલાવેલ પત્ર પહેલા પહાંચ્યા. ખરતરાએ ગુરુની અતીવ પ્રશ'સા કરીને પૂછ્યું કે-' હે ગુરુદેવ! અભયદેવસૃરિ કયા ગચ્છમાં થયા !' વિજયદાનસૃરિએ કહ્યું કે-' લાકાકિત તા ખરતરની છે. ' એટલે તેઓ બાલ્યા કેઃ ' ગુરુદેવ! એટલું આપ લખી આપા. ' હીરવિજયસૃરિએ પણ લખી આપવામાં સંમતિ આપી પણ ગુરુદેવે કહ્યું કે-' હમણા હું ધ્યાનમાં બેસું છું, પછી લખી આપીશ. ' ખરતરા પાછા

મધ્યા ह માન્યા અને લખી આપવા જણાવ્યું તે સમયે ઉદયક્ર્યું પાસદત્ત પ્રમુખ શ્રેષ્ઠીઓએ વિજયદાનસૂરિને પૂછ્યું કે-' પાટણથી ઉપાધ્યાયજીના કાગળ આવ્યા છે?' ગુરુએ કહ્યું કે-' કંઇ સમાચાર નથી.' એટલે શ્રાવકાએ કહ્યું-' ઉપાધ્યાયજીના પત્ર આવવા દો, પછી વિચારીને જવામ આપને ' સાંજે ઉપાધ્યાયજીના પત્ર આવ્યા એને તેમાં સવે વસ્તુ વિગતવાર જણાવી હતી. તે પત્ર વાંચતાં જ વિજયદાનસૂરિને ખરતરાના પ્રમંચ સમન્યો ને પાતાને જણાયું કે પાતે કખૂલાત લખી આપી હત તા માટી મૂલ જ શાત. સવારે ખરતરા આવ્યા ત્યારે 'અમયદેવસૂરિ ખરતર હતા' એ પ્રમાણે લખી આપવાની ચાપ્ખી ના પાડી. ખાદ પાટણમાં આ ખાખત વાદ-વિવાદ ચાલતાં ઉપાધ્યાયજીના વિજય થયા હતા.

x x x

ઉપાધ્યાયજના શિષ્ય સમુદાય પણ વિપુળ હતા. તેમનામાં વાદવિવાદ કરવાની શક્તિ ઉપરાંત ગ્રંથ-રચનાની પણ અપૂર્વ વિદ્વત્તાવાળી શક્તિ હતી અને તેને પરિણામે તેમણે નીચેનાં શ્રંથા રચ્યાં હતા.

ઐાબ્ટ્રિકમતાત્સ્ત્ર દીપિકા, પ્રવચન પરીક્ષા યાને કુપક્ષકોશિકાદિત્ય સપ્રતિ કલ્પસ્ત્રકિરણાવલી પર્યુષ્ણ શતક વર્ષમાનકાત્રિશિકા તત્ત્વતર'ગિણી વૃત્તિ ઈર્યાપથિકા ષઠત્રિ'સિકા જ'જૂદ્દોપપ્રજ્ઞપ્તિ ટીકા તપાગચ્છ પદાવલી (પ્રસ્તુત પુસ્તક) સર્વ`જ્ઞશતક સવૃત્તિ

તેઓ વિ. સં. ૧૬૫૩ માં ખંભાત નગરમાં કાર્તિ ક શુદિ નવમીને દિવસે શાસનની અવિરત સેવા બનાવી સ્વર્ગવાસી થયા.

સંપાદકના સંક્ષિપ્ત પરિચય.

જન્મ વિ. સં. ૧૯૫૦ ચૈત્ર શકિ ૧૩ રાધનપુર દીક્ષા વિ. સં. ૧૯૬૯ મહા વિક ૧૦ થરથર વડી દીક્ષા વિ. સં. ૧૯૬૯ વૈશાખ શકિ ૩ વીરમગામ ગણિપદ્ર વિ. સં. ૧૯૮૭ કાર્તિક વિક ૫ કપડવેજ પંન્યાસપદ્ર વિ. સં. ૧૯૮૭ કાર્તિક વિક ૮ કપડવેજ

રીધનપુર એ જૈનપુરી કહેવાય છે. ધાર્મિક ક્રિયારુચિ તથા શ્રદ્ધાસ પન્ન શહેર તરીકે રાધનપુર સકાએ શ્રી પ્રસિદ્ધિ પામેલ છે. આ ઉપરાંત એક સખાવતી શહેર તરીકે પણ તે હાલમાં જનતાની જીલે રમી રહ્યું છે. રાધનપુરે જેમ સખાવતી ગૃહેરથા જન્માવ્યા છે તેમ ધાર્મિક ક્ષેત્રમાં સુંદર કાર્ય કરી શકે તેવા અધ્યાત્મપરાયણ આત્માએ પણ પ્રગટાવ્યાં છે પંત્યાસ શ્રી ક્લ્યાણવિજય અહારાજ પણ આ જ રાધનપુરના વતની હતા.

સંવત્ ૧૯૫૦ ના ચૈત્ર શુિંદ ૧૩ (મહાવીર જયંતિદિન) ના રાજ તેમના જન્મ થએલ. પિતાશ્રીનું નામ લુધરભાઇ અને માતાજીનું નામ હસ્તુખાઇ હતું. તેમનું સંસારીપણાનું નામ કાનજી લાઇ હતું. કાનજી લાઈની છ વર્ષની ઉમરે તેમને વહાલસાયા માતાપિતાના વિચાગ થયા અને તેમના ઉછેરના ભાર તેમના કાકા નાગરદાસ પર આવી પડ્યો. ચાગ્ય વય થતાં તેઓ અમદાવાદ ગયા અને શેઠ મનસુખલાઇ લગુલાઇની સ્કૂલમાં વ્યાવહારિક તેમજ ધાર્મિક કેળવણી લેવી શરૂ કરી. ધાર્મિક શિક્ષક ખાલાબાઇ કેકલમાઇને કાનજી લાઈ સરળ સ્વલાવી અને આત્મપરાયણ વૃત્તિવાળા જણાયા એટલે પૂર્ણ પ્રેમથી ધાર્મિક અભ્યાસ કરાવ્યા અને કર્મ શ્રંથ સુધીનું જ્ઞાન આપ્યું. તેમના કુડું ખ પરિવારમાં સામાન્ય રીતે ધાર્મિક સંસ્કાર એાછા હતા પરંતુ પૂર્વ પુન્યાનુયાને કાનજી લાઇ ખાલવયથી જ ધર્માનુરાગી ખન્યા હતા. પ્રતિદિન પૂન્ય, સામાયિક, પ્રતિક્રમણ અને પર્વદિવસે પોષધ એ તેમને માટે નિત્ય-

કર્મ જેવાં થઇ ગયાં હતાં. આ ઉપરાન્ત સાતે વ્યસન તેમજ અભક્ષ્યભક્ષણ-ના તેમણે ત્યાગ કર્યા હતા.

કાન્જીલાઇની યાગ્ય વય થતાં તેમને લગ્ન—ગ્રંથીથી જોડવા તેમના સ્વજન સંખંધોઓ પ્રયાસ કરવા લાગ્યા પરન્તુ કાન્જીલાઇને તા સંસાર પ્રત્યે નિવે દ પ્રગઠ્યો હતા. આગમાલ્યાસને કારણે તેમને સંસાર સારરહિત સમજાયા હતા એટલે સંસારની અસારતાવાળી જંજળમાં ક્સાવા કરતાં સંયમી જીવન ગુજારી મનુષ્યજીવનની સાર્થ કતા સાધવાનું તેમણે પસંદ કર્યું. દુનિયાના ત્રિવિધ (આધિ, વ્યાધિ ને ઉપાધિ) તાપથી ન્યારા જ રહેવાના નિર્ણય કરેલા હાવાથી તેમણે વિવાહસંખંધના ઈન્કાર કર્યા અને સંયમીજીવન જીવવાની શરૂઆત કરી. ધીમે ધીમે સાધુજીવનને લગતા અનુભવ પ્રાપ્ત કરી તેઓએ સં. ૧૯૬૯ ના માહ વિદ ૧૦ ને રાજ ઓગણીશ વર્ષની વયે અમદાવાદ પાસેના થરથર નામના ગામમાં આચાર્ય શ્રી વિજયહર્ષ સૂરી ધરજી પાસે લાગવતી દીક્ષા અંગીકાર કરી. બાદ તેમને ૧૯૬૯ વૈશાખ શુદિ ૩ (અક્ષયતૃતીયા) ના રાજ વીરમગામખાતે વહીદીક્ષા આપવામાં આવી અને કલ્યાણુવિજયજી નામ રાખવામાં આવ્યું. ખંને પ્રસંગામાં તેમના કુટું બીએાએ ઉલટપૂર્વ કલાગ લીધા હતા.

સંયમી જીવન સ્વીકાર્યા ખાદ તેઓ શ્રુતાલ્યાસમાં રક્ત ખન્યા અને ધીમે ધીમે વ્યાકરણ, કાવ્ય, સાહિત્ય તેમજ ન્યાયમાં પ્રવીણ થયા. તેઓ કવિ પણ છે ને તેમનાં રચેલાં સ્તવન-સજ્ઝાય વિગેરે પ્રગટ પણ થઇ ચૂક્યાં છે. વ્યાખ્યાન-શૈલી પણ રાચક અને રમણીય છે. દીક્ષા સ્વીકાર્યા બાદ ગુરુકુલવાસ તરીકે તેઓશ્રી આ. શ્રી વિજયની તિસ્રી હ્વરજની સેવામાં રહ્યા. તેમના જ્ઞાનાલ્યાસ અને યોગ્ય પાત્રતા જોઇ સં. ૧૯૮૭ માં કપઢવંજ મુકામે તેમને ગણ અને પંન્યાસ પદ અપંશુ કરવામાં આવ્યાં.

ગ્રામાનુગ્રામ વિહાર કરતાં તેમણે જૈન શાસનની પ્રભાવના કરવા સાથે જનહિત સાધ્યું. તેમની વૈરાગ્યવાહિની દેશનાને પરિણામે ઘણા ભવ્ય જવો પ્રતિબાધ પામ્યા અને પરિણામે તેમને મુનિરાજ શ્રી જશાવિજયજી, મુનિરાજ શ્રી દુર્લભવિજયજી, મુનિરાજ શ્રી દુર્લભવિજયજી એ નામના સરલસ્વભાવી અને ક્રિયાપાત્ર શિષ્યોની પ્રાપ્તિ થઇ.

તેઓ શ્રી સરલસ્વભાવી અને અત્યંત ક્રિયારુચિ છે. સાથાસાથ દીઈ તપસ્વી પણ છે. જ્ઞાન એ જ અજ્ઞાન-તિમિરના નાશ કરવામાં સૂર્ય સમાન છે એમ સમજીને તેઓ આવા સાહિત્યદ્વારા સદ્જ્ઞાનના ફેલાવા કરી રહ્યા છે.

- CLARENCE

શ્રી તપાગ મ્છ પદાવલી(પ્રસ્તુત પુસ્તક)ની હસ્તલિમિત પ્રતની પ્રાચીનતા અને લખાણશૈલી દર્શાવતું એક પૃષ્ઠ.

अ अहं नमः। आचार्य श्रीविजयनीतिस्रीश्वरेम्यो नमः। महोपाध्यायश्रीधर्मसागरगणिरचितं

श्रीतपागच्छपद्दावली सूत्रम्

[स्वोपज्ञया वृत्त्या समलंकतम्]

सिरिमंतो सुहहेउ, गुरूपरिवाडीइ आगओ संतो। पज्जोसवणाकप्पो, वाइज्जइ तेण तं वुच्छं ॥१॥

ગાથાર્થ:—મહામંગળરૂપ, ઈહલાૈકિક તેમ જ પારલાૈકિક સુખના કારણરૂપ, ગુરુપરંપરાથી ચાલ્યાે આવતાે શ્રી પર્યુષણા કલ્પ (આચાર) વંચાય છે તેથી તેને હું કહીશ. ૧

व्याख्या—सिरिमंत्तोत्ति, यत्तदोर्नित्याभिसंबंधात् येन कारणेन श्रीमान् सश्रीकः श्रियां मंत्रो वा पर्युषणाकल्पो गुरुपरिपाट्या समागतः सन् वाच्यते । उपलक्षणात् श्रूयते च । किं रूक्षणः ? शुभहेतुः स्वर्गापवर्गकारणं । तेन कारणेनाहं तां गुरुपरिपाटीं बक्ष्ये इत्यन्वयः । श्रीमानिति विशेषणं तीर्यंकरचरित्रस्यविरावलीनामकीर्तनपुरस्सरं साध्वाचारप्रतिपादनेन सर्वेष्विप मंगलभूतेषु श्रुतेषु सश्रीकत्वमस्यवेति स्वापनपरिमिति । गुरुपरिपाट्यागत इति च विशेषणं । गुरुपरिपाट्यागतयोगाद्यनुष्ठानविधिनेव वाच्यमानः । एगग्गचित्ता निणसासणिम्म, पभावणापूजपरायणा जे । इत्यादि विधिना च श्रूयमाणः, शुभहेतुर्मोक्षफलहेतुर्नान्यथेति ज्ञापनपरिमिति गाधार्षः ॥ १ ॥

વ્યાખ્યાર્થ:— यत् અને तत् શબ્દના પારસ્પરિક કાયમી સંબંધ દ્વાવાને લીધે, જે કારણથી મહામંગળરૂપ અથવા માક્ષલક્ષ્મીના હેતુરૂપ, ગુરુપરંપરાથી ચાલ્યા આવતા શ્રી પર્યુષણા કલ્પ—સાધુના આચાર—વિચાર વંચાય છે, ઉપલક્ષણથી સંભળાય પણ છે; તે પર્યુષણા કલ્પ કયા લક્ષણવાળા—ફળવાળા છે ! તો સ્વર્ગ યાવત્ માક્ષ ફળને આપનારા છે તે કારણથી હું તે ગુરુપરંપરાને કહીશ, એ અન્વય સમજવા. શ્રી તીર્થં કરમહારાજના ચરિત્રો, સ્થવિર સાધુઆની શ્રેણીના કીર્તન—ગુણગાન સાથે સાધુજીવનને લગતા આચાર (સમાચારી) કહેવાવડે કરીને સમય મંગળરૂપ સિદ્ધાંતામાં આ પર્યુષણા કલ્પનું ઉત્કૃષ્ટપણું—મહામંગલિકપણું છે એમ સ્યવવા માટે જ શ્રીમાન્ એ વિશેષણ આપવામાં આવ્યું છે. ગુરુપરંપરાથી ચાલી આવતી યોગોદ્વહનાદિ દિયારૂપ વિધિપૂર્વક જ આ શ્રી પર્યુષણા કલ્પ વંચાય છે એમ દર્શાવવા માટે ગુરુપરિષાસ્થાયત: એ વિશેષણ મૂકવામાં આવ્યું છે. (યોગોદ્વહન વિ૦ ક્રિયા કર્યા વિના શ્રી પર્યુષણા કલ્પ વાંચવાના અધિકાર પ્રાપ્ત થતા નથી) તે કલ્પ સાંભળવાને અધિકારી દેશણ ! ઉત્તર—જૈન શાસનમાં એકાય—દ્રઢ ચિત્તવાળા, ધર્મની પ્રભાવના તેમજ તેના આલ્ર-—સત્કારાદિમાં તત્પર એવા શ્રાવેકા. આ પ્રમાણે વિધિપૂર્વક વંચાયું, સંભળાયું સતું જ શુભ હેતુ એટલે માક્ષફળના કારણરૂપ થાય છે. એમાં બીજો દાઈ હેતુ નથી. ૧.

गुरुपरिवाडीमूलं, तित्थयरां वडमाणनामेणं। तप्पद्दोदयपढमो, खुहम्मनामेण (१) गणसामी॥ २॥

—श्री वर्धमानतीर्थंकरः। १ तत्पद्दे श्रीसुधर्मास्वामी।

ગાથાર્થ:—ગુરુની પર પરાના મૂળ-આદિ કારણરૂપ શ્રી વર્ધમાનસ્વામી નામના તીર્થ કર થયા તેમની પાટે શ્રી સુધર્માસ્વામી નામના ગણધર પ્રથમ પકુધર થયા. ર.

व्याख्या—गुरुपडिवाडित्ति, गुरुपरिपाट्या मूलमाद्यं कारणं वर्षमाननाम्ना तीर्धंकर:। तीर्थंक्तो हि आचार्यपरिपाट्या उत्पत्तिहेतवो भवंति न पुनम्तदंतर्गता:। तेषां स्वयमेव तीर्थ-प्रवर्तनेन कस्यापि पट्टधरत्वाभावात्।।

१-तस्मात् श्रीमहावीरस्य पट्टे उदये च प्रथमः श्रीसुधर्मास्वामी पंचमी गणधरः । स च किं लक्षणो ? गणस्वामी यत एकादशानामपि गणधरपदस्थापनावसरे श्रीवीरेण श्रीसुधर्मास्वामिनं पुरस्कृत्य गणोऽनुज्ञातः दुष्प्रसभं यावत् श्रीसुधर्मास्वाम्यपत्यानामेव प्रवर्तनात् ॥ तत्पट्टोदये-

પંચમ ગણધર શ્રી સુધર્માસ્વામી

त्यत्रोदयपदं प्रथमोदयस्यापि प्रथमाचार्यः श्रीमुधॅर्मित सूचकं ॥ स च पंचाशद वर्षाणि (५०) गृहस्थपर्याये, त्रिंशद वर्षाणि (३०) बीरसेवायां, वीरे निर्वृते वा द्वादशवर्षाणि (१२) छाद्यस्थ्ये, अप्टौ (८) वर्षाणि केवल्पर्याये चेति सर्व्वायुः शतमेकं (१००) परिपाल्य श्रीवीराद विंशत्या (२०) वर्षेः सिद्धिं गतः ॥ श्रीवीरज्ञानोत्पत्तेश्चतुर्दश (१४) वर्षे जमालिनामा प्रथमो निद्ववः । षोडश (१६) वर्षे तिष्यगुप्तनामा द्वितीयो निद्ववः ॥ २ ॥

વ્યાખ્યાથ :- ગુરુપર પરાના મૂળ કારણરૂપ **શ્રી વર્ધ માન** નામના છેલ્લા તીર્થ કર છે. તીર્થ કર મહારાજાઓ જ ગુરુપર પરાના ઉદ્દભવ-કારણરૂપ હાય છે, પણ ગુરુપર પરામાં તેમની ગણના કરાતી નથી. પાતે જાતે જ તીર્થ (ચતુવિધ સંધ: સાધુ, સાધ્વી, શ્રાવક, શ્રાવિકા) પ્રવર્તાવનાર હોવાથી તેઓને પટ્ધરપણ -કાઈની પાટે આવવાપણ હોતું નથી.

શ્રી મહાવીરસ્વામીની પાટે પંચમ ગણધર શ્રી સુધર્માસ્વામી પ્રથમ પદ્ધર થયા. તે કેવા લક્ષણવાળા હતા? અગ્યાર ગણધરમહારાજાઓને ગણધરપદ આરાપણ અવસરે શ્રીસુધર્માસ્વામીની શિષ્યપરંપરા ચાલવાની હોઇને, શ્રીસુધર્માસ્વામીને ઉદ્દેશીને શ્રી વીર પરમાત્માંએ તેમને દુષ્પ્રસભસૂરિ સુધી ગણની અનુજ્ઞા આપી. એટલે કે તેમને ગણાધીશ ખનાવવામાં આવ્યા. વળી પહેલા ઉદયના પ્રથમ પદ્ધર શ્રી સુધર્માસ્વામી થયા તે સુચવવા માટે જ તત્પદ્દોદ્ધ શબ્દ મૃકવામાં આવ્યો છે. તેઓ પ૦ વર્ષ ચૃહસ્થાશ્રમમાં, ૩૦ વર્ષ વીરપરમાત્માની સેવામાં, વીર પ્રભુના નિર્વાણબાદ ૧૨ વર્ષ છજ્ઞસ્થપણામાં અને ૮ વર્ષ કેવળજ્ઞાની તરી કે એવી રીતે કુલ ૧૦૦ વર્ષનું આયુષ્ય પાળીને શ્રીવીર પ્રભુ પછી ૨૦ વર્ષ મોક્ષે ગયા.

શ્રી વીર પ્રભુને કેવળજ્ઞાન થયા પછી ૧૪ વર્ષે જમા<mark>લિ</mark> નામના પહેલા અને ૧૬ વર્ષ તિષ્યગુપ્ત નામના બીજો નિદ્ભવ થયા. ૨.

૧ શ્રી સુધર્માસ્વામી

૫૦ વર્ષ ગૃહસ્થાશ્રમ: ૫૦ વર્ષ ચારિત્રપર્યાય. તેમાં ૩૦ વર્ષ વીરસેવા: ૧૨ વર્ષ છદ્મસ્થ: ૮ વર્ષ કેવળી: સર્વાયુ ૧૦૦ વર્ષ: ગાત્ર અગ્નિવેશ્યાયન: નિર્વાણ મ. સં. ૨૦

રાશ્મ જિનપતિ શ્રી મહાવીરસ્વામીની પાટે પંચમ ગણધર શ્રી સુધમાંસ્વામી બિરાજ્યા. શ્રી મહાવીરસ્વામીના અગ્યાર ગણધરા પૈકી નવ ગણધર મહારાજાઓ તા ભગવાનના નિવાલ્યમય પૂર્વે જ સિદ્ધિપદને પ્રાપ્ત થયા હતા અને ગાતમસ્વામી તરત જ કેવળજ્ઞાન પામવાના હતા તેથી તેઓશ્રીએ પાતપાતાના ગચ્છના ભાર શ્રી સુધર્માસ્વામીને સોંપ્યા હતા.

શ્રી સુધમાંસ્વામી અગ્નિવેશ્યાયન ગાત્રના હતા. માતાનું નામ **લાફિલા** અને પિતાનું નામ ધમ્મિલ હતું. તેમના જન્મ કાજ્ઞાક નામના ગામમાં થયે! હતા.

તેઓ વેદાદિ શાસ-સિદ્ધાંતના અભ્યાસ કરી વેદના પારગામી અન્યા હતા. શ્રી ગૌતમાદિ અગ્યારે વિપ્રકુમારા પાતપાતાને અજેય માનતા હતા. તેમનું જ્ઞાન અતુલ હતું, છતાં સાચી દિશા સૂઝી ન હતી. તે સમય ક્રાંતિના હતા. અ ધશ્રદ્ધાના ઓઠા તળે સર્વ પ્રજા ત્રાસી ગઇ હતી. યજ્ઞ-યાગાદિમાં કરાતા હામ-પ્રાણીહિંસાને પુન્ય મનાવવામાં આવતું!

એક समये से। मिल नामना थ्राह्म यह निमित्त ते लोने निमंत्र्या. ते समये अन्युं सेवुं हे यहम तीर्थं हर श्री महावीहरवामी त्यांनी नल्डनी लूमिमां क समवसरे हा हता कोट हे तेमने वंहन करवा निमित्ते संण्याणंध हेवा आज्या. हेवता लोने आवता लेडि श्री गौतमे पाताना साथीहाराने यहा-कर्मना प्रभाव कण्डावतां सगवं कहुं है-लुले ! हेवता ले प्रसन्न थर्डने आपण्डा यहामां भाग हैवा आवे छे. भरी परिस्थिति ते। लुही क हती तेथी यंडालना गृहना त्यागनी माइंक हेवता ले विस्तिश्वति ते। लुही क हती तेथी यंडालना गृहना त्यागनी माइंक हेवता ले विस्तिश्वति ते। लुही क हती तेथी यंडालना गृहना त्यागनी माइंक हेवता ले विश्व को महावीहर का लियाने लिती हो हती हैवानी श्रि हिंदी समवसर खुल्ली प्रति यह यह यह यह यो। यह त्यां कतां क वातावर खुलह कि भार यह ही आत्मा कि कव लियाने ते सेनी शंकाने समाधान के युं अने प्रांते तेमनी पासे यिश्व अह खुक्त कर साह आत्मा हिंदी का लियाने ते ले शासनना स्थं क जनाव्या.

શ્રી સુધર્માંસ્વામીને મનમાં એવી શંકા હતી કે-' આ જીવ જેવા આ ભવમાં છે તેવા જ પરભવમાં થાય છે, કારણ કે સંસારમાં કારણને મળતું જ કાર્ય થાય છે. શાળીબીજ વાવીને કંઇ યવાંકુર લણી શકાય નહિ.'

પરંતુ ભાગવાને તેમની કુકલ્પનાનું સરસ રીતે સમાધાન કર્યું. સંસારમાં મનુષ્ય સર-ળતા, મૃદુતાવ કે મનુષ્યનું આયુષ્ય બાંધે તા મનુષ્યપણે જન્મે છે જ્યારે માયા–કપ૮–દંભ વિગેરે ખરાબ કર્મા કરી પશુનું આયુષ્ય બાંધે તા પશુપણે પ**ણ** ઉત્પન્ન થાય છે. જીવની જીદી જીદી સ્થિતિમાં ઉત્પત્તિ કર્માધીન જ છે, અને તેથી સંસારભરમાં વિવિધ જાતિના મનુષ્યા–પ્રાણીઓ આપણને દેખાય છે. 'કારણને મળતું જ કાર્ય થાય છે' એ કહેલું યુક્તિસંગત નથી, કારણ કે શુંગ વિગેરમાંથી શર પ્રમુખ ઊગી નીકળે છે. આવા પ્રકારના ઉત્તમ બાેધથી તેઓએ પાતાના પાંચ સા શિષ્યાના પરિવાર સાથે પ્રમુ પાસે દીક્ષા લીધી.

શ્રી સુધર્માસ્વામી જૈન શાસનના સમર્થ જ્યોતિર્ધાર અન્યા. અવિરત વિહારથી અને અમૃત સરખી દેશનાથી તેમણે અનેક ભવ્ય જીવાને પ્રતિબાધ્યા. જેમ ચંદ્ર-કિરણથી ચંદ્રકાંત મિત્ર દ્રવે છે તેમ શ્રી સુધર્માસ્વામીની વાગ્ધારાથી પ્રાણીઓ સંવેગ- રંગથી દ્રવતા-બીંજાતા. અહિંસાના અંચળા નીચે પાષાતી તત્કાલીન હિંસા નિવારવા તેમણે ભગીરથ પ્રત્યના કર્યા હતા.

પચાસ વરસ ગૃહસ્થાશ્રમમાં, ત્રીશ વરસ વીર પ્રભુની સેવામાં, વીર નિર્વાદ્યુ ભાદ ભાર વરસ સુધી છદ્મસ્થપણામાં એટલે કે ગચ્છના ભાર વહન કરવામાં અને આઠ વર્ષ કેવળજ્ઞાની તરીકે એમ કુલ એક સા વર્ષ નું આયુષ્ય પાળીને શ્રી વીર પરમાતમા પછી વીશ વર્ષ માક્ષે ગયા.

અત્રે એક વસ્તુ જણાવવી ઉપયોગી થઇ પડશે. કેાઇને શંકા થાય કે શ્રી મહાવીર પ્રભુએ ગોતમસ્વામીને બદલે શ્રી સુધમાંસ્વામીને ગચ્છ-ભાર કેમ સોંપ્યા કે જ્રી મહાવીર પ્રભુએ ગોતમસ્વામીને બદલે શ્રી સુધમાંસ્વામીને ગચ્છ-ભાર કેમ સોંપ્યા કે ઉત્તર-પ્રભુએ જ્ઞાનથી જોયું હતું કે ગોતમસ્વામીની પાટપરંપરા હેઠ સુધી ચાલવાની નથી, પણ શ્રી સુધમાંસ્વામીની પાટપરંપરા પાંચમા આરાના છેડા સુધી ચાલશે. આવા જ કારણને લઇને ભગવંતે શ્રી સુધમાંસ્વામીને પાટ સોંપી. ભવિષ્યની પાટની વ્યવસ્થા તીર્થ કરે છે. જેની પાટ અખંડ ચાલવાની હાય તેમને જ ગચ્છ ભાર સોંપાય છે. શ્રી સુધમાંસ્વામીએ પાતાની પછી શ્રી જંખૂસ્વામીને પાટ સોંપી.

શ્રી સુધર્માસ્વામીએ પ્રવર્તાવેલા ગચ્છનું નામ નિર્ગ્ર**ેશ** ગચ્છ પડ્યું અને તે આઠ પાટ સુધી ચાલ્યું.

बीओ जंबू (२) तहओ, पभवो (३) सिज्जंभवो (४) चउत्थो अ। पंचमओ जसभदो (५), छट्टो संभूय-भद्दगुरू (६) ॥३॥

> २-तत्पद्दे श्रीजंबूस्वामी । ३-तत्पद्दे श्रीप्रभवस्वामी । ४-तत्पद्देश्रीद्राय्यंभवस्वामी।५-तत्पद्देश्रीयद्द्योभद्रस्वामी। ६-तत्पद्देश्रीसंभूतिविजयश्रीभद्रबाहुस्वामिनौ।

ગાથાર્થ:—બીજા જંબૂસ્વામી, ત્રાજા પ્રભવસ્વામી, ચાથા શય્યાં ભવસૂરિ, પાંચમા યશાભદ્રસ્વામી અને છઠ્ઠા સંભૂતિવિજય તથા ભદ્રબાહુરવામી થયા. ૩.

व्याख्या—२-बीओ नंबृत्ति, श्रीसुधर्म्मस्वामिपट्टे द्वितीय: श्रीजंबृस्वामी । स च नव-नवितकोटिसंयुक्ता अष्टो कन्यका: परित्यज्य श्रीसुधर्म्मस्वाग्यंतिके प्रविज्ञतः। स च षोडश (१६) वर्षाणि गृहस्थपर्याये, विंशति (२०) वर्षाणि व्रतपर्याये, चतुश्चत्वारिंशदवर्षाणि (४४) युगप्रधान-षर्याये चेति सर्वायुरशीति (८०) वर्षाणि परिपाल्य श्रीवीरात् चतु:षष्टि (६४) वर्षै: सिद्धः।

अत्र कवि:---

मत्कृते र्नबुना त्यक्ता, नवौदा नवकन्यकाः । तन्मन्ये मुक्तिवध्वाऽन्यो, न वृतो भारतो नरः ॥ १ ॥ चित्तं न नीतं विनताविकारें--र्वित्तं न नीतं चतुरेश्च चौरें: ।
यदेहगेहे द्वितयं निशीये, जंबूकुमाराय नमोऽम्तु तस्मै ॥ २ ॥
मण १ परमोहि २ पुलाए ३, आहार ४ खवग ५ उवसमे ६ कप्पे ।
संजमतिग ८ केवल ९ सि—ज्ज्ञणा य १० जंबुम्मि बुच्छिण्णा ॥ ३ ॥

३-तईओति, श्रीजंबृस्वामिपट्टे तृतीयः श्रीप्रभवस्वामी । स च त्रिंशद (३०) वर्षाणि गृहस्थपर्याये, चतुश्चत्वारिंशत (४४) वर्षाणि व्रतपर्याये, एकादश (११) वर्षाणि ग्रुगप्रधानपर्याये चेति सर्वायुः पंचाशीति (८५) वर्षाणि परिपाल्य, श्रीवीरात् पंचसप्तित (७५) वर्षातिक्रमे स्वर्गभागिति ॥ छ ॥

४—सिजंभवोत्ति, श्री प्रभवस्वामिप्रहितसाधुमुखात '' अहो कष्टमहो कष्टं तस्वं न ज्ञायते परम् '' इत्यादि वचसा यज्ञस्तंभादधः श्रीशांतिनाथविंबदर्शनादवाप्तधर्मा प्रवज्य, क्रमेण मनकनाम्नः स्वसुतस्य निमित्तं दशवैकालिकं रुतवान् ।

यतः -- कृतं विकालवेलायां, दशाध्ययनगर्भितम् ।

दश्वेकालिकमिति--नाम्ना शास्त्रं बभृव तत ॥ १॥

अतः परं भविष्यंति, पाणिनो ह्यल्पमेधमः ।

कृतार्धास्ते मन ध्वत्, भवंतु त्वत्प्रसादतः ॥ २॥

श्रुतांभोनस्य किंगल्कं, दश्वेकालिकं ह्यदः ।

आचम्याचम्य मोदन्ता-मनगारमधुव्रताः ॥ ३॥

इति संघोपरोधेन, श्रीश्राय्यंभवसृरिभिः ।

दश्वेकालिको ग्रंथे।, न संबब्ने महात्मभिः ॥ ॥

म चाष्टाविंशति (२८) वर्षाणि गृहस्थपर्याये, एकादश (११) व्रते, त्रयोविंशति (२३) युगः चेति सर्वायुर्दाषछि (६२)वर्षाणि परिपाल्य श्रीतीरादछनवति (९८)वर्षातिक्रमे स्वर्गभाक्।।छ॥

५-पंचमओत्ति, श्रीशय्यंभवस्वामिषट्टे पंचम श्रीयशोभद्रस्वामी । स च द्वाविंशति (२२) वर्षाणि गृहे, चतुर्देश (१४) व्रते, पञ्चाशत् (५०) वर्षाणि युग० सर्वायुः षडशीति (८६) वर्षाणि परिपाल्य श्रीवीरादष्टचत्वारिंशद्धिके शते (१४८) ऽतिक्रांते स्वर्गमाक् ॥ छ ॥

६ – छट्टा संमृयत्ति, श्रीयशोभद्रस्वामिपट्टे षष्ठौ पर्देक्देशे पदसमुदायोपचारात् संभूतेति श्रीसंभूतिविजयः, भदत्ति श्रीभद्रवाहुस्त्रामीत्युभाविष षष्ठपदघरावित्यर्धः । तत्र श्रीसंभूतिविजयो हिचत्वारिंशत (४२) व॰ गृहे, चत्वारिंशत (४०) ब्रते, अष्टौ (८) युग॰ चेति सर्वायुर्नेवति (९०) वर्षाणि परिपाल्य स्वर्गभाकु ॥

श्रीमद्भवाहुस्वामी तु श्रीआवश्यकादिनियुक्तिविधाता । व्यंतरीभृतवराहिमिहिरकृतसंघोपद्भव-निवारकोपसर्गहरस्तवनेन प्रवचनस्य महोपकारं कृत्वा प्रञ्चचत्वारिंशत् (४५) गृष्टे, सप्तदश (१७) ब्रते, चतुर्दश (१४) युगप्र० चेति सर्वायुः पट्सप्रति (७६) परिपाल्य श्रीवीरात् सप्तत्यधिकशत (१७०) वर्षे स्वर्गभाक् ॥ छ ॥ ३ ॥

્યાખ્યાર્થ:—શ્રી સુધર્માસ્વામીની પાટે જંબૂસ્વામી બીજા પદ્ધર થયા. નવાણું કરોડ દ્રવ્ય સાથે આઠ કન્યાઓને ત્યજી દઇને શ્રી સુધર્માસ્વામી પાસે તેમણે દીક્ષા લીધી. ૧૬ વર્ષ ગૃહસ્થાવાસમાં, ૨૦ વર્ષ ચારિત્રપાલનમાં અને ૪૪ વર્ષ યુગપ્રધાન તરીક એમ કુલ ૮૦ વર્ષનું આયુષ્ય ભાગવીને શ્રી વીર પરમાતમા પછી ૬૪ મા વર્ષે માક્ષે ગયા.

અહીંયા કવિ કહે છે કે:--

તરતની જ પરણેલી મનાહર એવી કન્યાઓના જંબૂકમારે મારી ખાતર જ ત્યાગ કર્યો છે એમ વિચારીને મુક્તિરૂપી સ્ત્રીએ ત્યારપછી ભરતક્ષેત્રના કાઇ બીજો પુરુષ પસંદ કર્યો નહી એમ હું (કવિ) માતું છું (કહેવાની મતલબ એ છે કે આ અવસર્પિણી કાળમાં જંબૂકમાર પછી ભરતક્ષેત્રમાંથી કાઇ જીવ માક્ષે ગયેલ નથી) ૧.

સ્ત્રીઓના હાવભાવથી જેનું ચિત્ત ચલાયમાન થયું નથી અને કુશળ ચારાવહે પણ જેનું ધન ચારાયું નથી તેમજ કાળી રાત્રિએ પણ જેના શરીર અને ઘરમાં ઉપરની ખંને વસ્તુ ટકી રહી છે તેવા પ્રભાવશાળી શ્રી જંબુકુમારને નમસ્કાર થાએ! ! ર

જં ખૂરવામીના નિર્વાણ ખાદ (૧) મનઃ પર્યવ જ્ઞાન, (૨) પરમાવધિ જ્ઞાન, (૩) પુલાકલબ્ધિ, (૪) આહારક શરીરની લબ્ધિ, (૫) ક્ષપકશ્રેણી (૬) ઉપશમ-શ્રેણી, (૭) જિનકલ્પ, (૮) ત્રણ ચારિત્ર, (પરિહારવિશુદ્ધિ, સૂક્ષ્મસંપરાય ને યથાખ્યાત) (૯) કેવળજ્ઞાન તથા (૧૦) સિદ્ધિપદ એ દશ વસ્તુ નાશ પામી. ૩.

શ્રી જંબૂરવામીની પાટે શ્રી પ્રભવસ્વામી આવ્યા. ત્રીશ વર્ષ ગૃહસ્થાવસ્થામાં, ચુમ્માલીશ વર્ષ ચારિત્રપર્યાયમાં અને અગ્યાર વર્ષ યુગપ્રધાન તરીક એવી રીતે ૮૫ વર્ષનું સંપૂર્ણ આયુષ્ય પાળીને શ્રી વીરપ્રભુ પછી પંચાતેર વર્ષ બાદ સ્વર્ગ ગયા.

ચાયા પક્ષર શ્રી શય્ય ભવસૂરિ થયા. પ્રભવસ્વામીએ માેકલેલ સાધુના મુખદ્રારા "અરે! કષ્ટ છે, અરે! કષ્ટ છે કે ઉત્કૃષ્ટ એવું તત્ત્વ જાણવામાં આવતું નથી." એ પ્રમાણે સાંભળીને યજ્ઞના થાંભલાની નીચેથી મળી આવેલ શ્રી શાંતિનાથ પ્રભુની મૂર્તિના દર્શનથી ધર્મ પામેલા તેઓએ દીક્ષા સ્વીકારીને અનુક્રમે મનક નામના પાતાના પુત્રના કારણે દશવૈકાલિક નામનું સૂત્ર રચ્યું.

ચાગ્ય- િચત સમયે કરાયેલું, દશ અધ્યયનવાળું તે સુત્ર દરાવૈકાલિક એવા નામથી પ્રસિદ્ધ થયું. ૧. "હવે પછી ભવિષ્યકાળમાં પ્રાણીઓ અલ્પ-મંદ બુદ્ધિવાળા થશે, આપની કૃપાથી તે પ્રાણીઓ મનક મુનિની જેમ કૃતકૃત્ય થાઓ. રશ્યાસ્ત્ર-સિદ્ધાંતર પી કમળાની કેસરા તુલ્ય આ દશવૈકાલિક સૂત્ર છે, તેતું પાન કરીકરીને સાધુઆર પી ભમરાઓ ખુશી થાઓ. ૩." આવા પ્રકારના શ્રી સંઘના આગહથી મહાત્મા-પુરુષ શ્રી શય્યં ભવસૂરિવંડે દશવૈકાલિક નામના ગ્રંથ પાછા ખેંચાયા નહિ. (રહેવા દીધા)

તેંઆ અફાવીશ વર્ષ ગૃહસ્થાવસ્થામાં, અગિયાર વર્ષ ચારિત્રપર્યાયમાં, ત્રેવીશ વર્ષ યુગપ્રધાન તરીકે એમ ભાસઠ વર્ષનું આયુષ્ય ભાગવીને શ્રીવીર પરમાત્મા પછી અફાર્શ્વમે વર્ષે સ્વર્ગે ગયા.

શય્યં ભવસૂરિની પાટે પાંચમા પક્ષર તરીક શ્રી **યશાભદ્રસ્વામી** આવ્યા. બાવીશ વર્ષ ચહસ્યાવસ્થામાં, ચૌદ વર્ષ ચારિત્રપર્યાયમાં અને પચાશ વર્ષ યુગપ્રધાન તરીક એમ બધું મળીને છયાશી વર્ષનું આયુષ્ય ભાગવીને શ્રીવીર ભગવાન પછી ૧૪૮ વર્ષે સ્વર્ગ ગયા.

પદના એક અંશમાં પદના સમુદાયના ઉપચાર હાવાને કારણે संमृतेति એટલે શ્રી સંભૃતિવિજય અને મદ્દત્તિ એટલે ભદ્રભાહુસ્વામી ખંને છઠ્ઠા પટ્ધર તરીક આવ્યા. શ્રી સંભૃતિવિજય પેતાલીશ વર્ષ ગૃહસ્થાવસ્થામાં, ચાલીશ વર્ષ ચારિત્રપર્યાયમાં અને આઠ વર્ષ યુગપ્રધાન તરીકે એમ નેવું વર્ષનું આયુષ્ય પાળીને સ્વર્ગ ગયા.

ભદ્રભાહુસ્વામી શ્રી આવશ્યકનિર્યું ક્તિ વિગેરેના રચનાર છે. વ્યંતર થયેલા વરાહિમ-હિરવડે કરાયેલ સંઘના ઉપદ્રવના પ્રતિકાર કરવા માટે શ્રીઉવસગ્ગહર સ્તવન રચવાવડે શાસન ઉપર મહાઉપકાર કરીને ૪૫ વર્ષ ગૃહસ્થાવસ્થામાં, ૧૭ વર્ષ ચારિત્રપ-ર્યાયમાં અને ૧૪ વર્ષ યુગપ્રધાન તરીકે એવી રીતે ૭૬ વર્ષનું બધું આયુષ્ય ભાગવી શ્રી વીરપરમાત્મા પછી ૧૭૦ વર્ષે સ્વર્ગ ગયા. 3.

ર શ્રી જ'ખૂસ્વામી

૧૬ વર્ષ ગૃહસ્થાશ્રમ : ૬૪ વર્ષ ચારિત્રપર્યાય : તેમાં-૨૦ વર્ષ સામાન્ય વ્રતપર્યાય : ૪૪ વર્ષ કેવળીપર્યાય : સર્વાયુ ૮૦ વર્ષ : નિર્વાણ મ. સં. ૬૪ : ગાત્ર કાશ્યપ :

રાજગૃહી નગરીમાં શ્રોણુક રાજ રાજય કરતો હતો. રાજગૃહી એ રાજધાનીનું નગર હોવાથી તેની શાલા અપાર હતી. ક્રય-વિક્રય અને અવરજવરના વાહનાદ્વારા વેપારી લત્તાએ ગાજી ઊઠતા. ઋદપભદત્ત શ્રેષ્ઠી તવંગર ગણાતા. રાજ શ્રેણુકની સભામાં પણ તેનું સારું માન સચવાતું. તેમને ધારિણી નામની પ્રિયા હતી. તેમના પરસ્પરના સ્નેહ નખ-માંસ જેવા હતા. ધન, ધાન્ય, નાકર-ચાકર વગેરે હોવા છતાં તેમના સખમાં એક ઊણ્ય હતી.—અને તે સંતાનની, ધારિણીનું ચિત્ત તેને અંગે ઉદાસ રહેતું. દિવસે દિવસે તેની ઝંખના ચિંતાના વિષય થઇ પડી. ઋષભદત્ત શેઠના ખ્યાલમાં આ બધું આવવાથી પ્રિયાના ચિંતાભાર હળવા કરવા માટે તેણે વૈભારગિરિ પર જવાનું નક્કી કર્યું.

વૈભારગિરિના આનંદાઘાનમાં કરતાં કરતાં જુદી જુદી તરેહના કળ, કૃલ તથા વૃદ્ધા નિહાળી તેઓ આનંદ પામ્યા. વનની શાભા ઊડીને આંખે વળગે તેવી હતી. નિર્દોષ પક્ષીઓના કિલકલાટ પણ શ્રવણ-મધુર હતા. એવામાં ત્યાં અચાનક સિહપુત્ર યશામિત્ર નીકળ્યા. શ્રેષ્ઠીએ તેના આવાગમનનું કારણ પૂછ્યું. જવાબમાં તેણે જણાવ્યું કે—નજીકમાં જ શ્રી સુધમાંસ્વામી સમવસર્યો છે તેમને વાંદવા નિમિત્તે હું જાઉં છું. શેઠ-શેઠાણીએ પણ સાથે આવવાની ઈચ્છા વ્યક્ત કરી અને તેઓ સવે ત્યાં જઇને દેશના સાંભળવા છેઠા.

ચંદ્રમાંથી ખીજું શું ઝરે ? તેમ શ્રી સુધમાંસ્વામીની દેશનાથી સાને અમૃત પીવા જેટલી તૃપ્તિ થઇ. દેશનાંતે યશામિત્રે જંખુવૃક્ષનું સ્વરૂપ પૂછ્યું. શ્રી સુધમાંસ્વામીએ તેનું યથાસ્થિત સ્વરૂપ કહી સંભળાવ્યું. ધારિણીને મનમાં ઉત્કંઠા વધવા લાગી. તેણે પણ પ્રશ્ન કર્યો. 'ભગવન્! મારે પુત્ર થશે કે નહિ ?' પ્રશ્ન સાવદા હતો. હિતકર હોવા છતાં સાવદા પ્રશ્નના જવાબ આપવા ઉચિત નહિ તેમ જાણી સુધમાંસ્વામી મોન રહ્યા; પરંતુ યશામિત્રે પાતાના જ્યાતિષ જ્ઞાનના ખળથી જાણીને કહ્યું કે-'દેવી! તમારે પુત્ર થશે.' તે સાંભળી શેઠ-શેઠાણી બંને હિષેત થયા અને ગણધર મહારાજાને નમીને ઘર તરફ પાછા ક્યાં. ધારિણીની ધમેકાર્યમાં વિશેષ પ્રીતિ થઇ.

ભાગ્યયાગે જ'ખૂરવામીના જીવ પાંચમા દેવલાકમાંથી સ્થવીને ધારિણીના ઉદરમાં ઉત્પન્ન થયા. ગર્ભના પ્રભાવથી તેને ધમ'પ્રભાવના, અઠ્ઠાઇ મહાત્સવા વિગેરે ધામિ'ક કાર્યો કરવાના દાહલા ઉદ્ભવવા લાગ્યા, જે શ્રેષ્ઠીએ પુષ્કળ દ્રવ્ય ખરચીને પૂરા કર્યા. એકઠા દેવી ધારિણીએ ઋષભદત્ત શ્રેષ્ઠીને સ્વપ્તની વાત જણાવી. શ્રેષ્ઠીએ યશામિત્રના વચન પર શ્રદ્ધા રાખવાનું જણાવ્યું. ધીમે ધીમે ગભે વધવા લાગ્યાે અને સાથે સાથે ધારિણીની ધર્મ પ્રત્યેની અભિરુચિ પણ વધુ વેગવાળી બની.

સમય પરિપક્ત થયે સિંહ સ્વપ્નથી સ્ચિત જંખૂકમારના જન્મ થયા. પાતાની સાથે લક્ષ્મીને જ ન લાગ્યા હોય તેમ તેમના જન્મ પછી ઝાષભદત્ત શેઠની ઝહિ-સિહિ ઉભરાવા લાગી. જન્મ સમયે ઝાષભદત્તે યાચકજનાને ઇચ્છિત દાન આપીને સંતાપ્યા અને ધમ' ઉત્તેજનના અનેક કાર્યો કર્યો.

જ'ખૂકુમાર ધીમે ધીમે બાલ્યકાળ વટાવીને યુવાવસ્થામાં દાખલ થયા. તેમના મુખની કાંતિ ચંદ્રને પણ શરમાવે તેવી શાભવા લાગી. જ'ખૂકુમારના વેવિશાળના કહેલું માવવા લાગ્યા.

તે જ નગરના કેટલાક શ્રેષ્ઠીઓ એકદા ઋષભદત્ત શેઠને ત્યાં આવ્યા અને પાતાની પાતાની પુત્રીઓ સાથે જંખૂકમારના સંખંધ જેઠવા વિનતિ કરી. ઋષભદત્ત પાતાના પુત્રને વિવાહિત થયેલા જેવાને ઘણા જ ઉત્સુક હતા. તેમણે તેમની વિનતિ સ્વીકારી અને સમુદ્રશ્રિયની સમુદ્રશ્રી, સમુદ્રદત્તની પદ્મશ્રી, સાગરદત્તની પદ્મસોના તથા કુખેર-દત્તની કુખેરસેના નામની કન્યાઓ સાથે સંખંધ જેઠવામાં આવ્યા. આ ચારે કન્યાઓ જંખૂસ્વામીના દેવભવની (વિદ્યુન્માલી) દેવીઓ હતી. આ ઉપરાંત કુખેરસેનની નભઃસોના, શ્રમણદત્તની કનકશ્રી, વસુષેશ્રુની કનકવતી તથા વસુપાલિતની જયશ્રી નામની કન્યાઓ સાથે પણ વેવિશાળ કર્યું. આમ દેવાંગના સમ રૂપવાળી આઠ કન્યાઓ સાથે જંખૂકમારના વિવાહસંખંધ થવાતું નક્કી થયું.

એકદા વિહાર કરતાં કરતાં અને ભવ્ય પ્રાણીઓને પ્રતિયાધ પમાડતા શ્રી સુધર્મા-સ્વામી રાજગૃહી નગરી નજીક સમવસર્યાં. જંખૂકમારને તેમના આગમનની વધામણી મળી. વરસાદના આગમનથી જેમ સાતક હવિંત થાય તેમ જંખૂકુમારને અતિ હવે થયો.

શાંતરસનિધાનના બીજો શા ઉપદેશ હાય ! સુધમાંસ્વામીની દેશના સાંભળી હળુકર્મા જે ખૂકુમારના આત્મા વૈરાગ્યવાસિત થયા. તેમને સંસારની ઘટમાળના— વિચિત્રતાના ખ્યાલ આવ્યા. તેમના સુષુપ્ત આત્મા જાગૃત બન્યા. તેમણે શ્રી સુધમાં-સ્વામીને પ્રાર્થના કરી 'સ્વામિન્! માતા—પિતાની રજા લઇ આવું ત્યાં સુધી આપ અત્રે જ સ્થિરતા કરશા.'

વાયુ જેવી ગતિવાળા અશ્વ-રથમાં બેસીને જંખૂકુમાર નગર પ્રતિ ચાલ્યા. નગરના કરવાજા નજીક આવતાં લેકિની માંડી ઠઠુ જોઇ. લશ્કરી સૈનિક, હયદળ, પાયદળ વિગેરેના એટલા ખધા સમૂહ ભેગા થયા હતા કે તલમાત્ર જગ્યા ન મળે. જંખૂકુમારને ખધા સમૂહ વિખરાઇ જાય ત્યાં સુધી રાહ જોવી પાલવે તેમ ન હતું. તરત જ તેમણે બીજા દરવાજાના રસ્તા લીધા.

પણ આ શું ? કિલ્લાના દરવાજે પહોંચતાં જ કાનના પડલા ફાડી નાખે તેવા માટા પ્રદેશ કરતા એક ગાળા જંખૂકુમારની સાનિધ્યમાંથી જ પસાર થઇ ગયા. લશ્કરી તાલીમ લેતાં સૈનિક—સમૂદ્ધમાંથી તે આવ્યા હતા. જંખૂકુમારના ચિત્તમાં એક વિચારનું વમળ આવ્યું અને પસાર થઇ ગયું. તેમની ભાવના વધુ નેશીલી બની. તરત જ તે ત્યાંથી પાછા ફર્યા. સુધર્માસ્વામી પાસે આવી આજીવન પ્રદ્યાચય પાળવાની પ્રતિજ્ઞા લીધી.

ઘરે આવીને માત-પિતા સમક્ષ પાતાના ક્રીક્ષાના અભિલાષ જણાવ્યા. અચાનક વજ ત્રી પડે તેટલી વેદના માત-પિતાને થઇ. તેઓએ તેમને ઘણા પ્રકારે સમજવ્યા. વિશેષમાં જણાવ્યું કે તું જ એકમાત્ર અમારી આશાર્ય વૃક્ષ છા, તારા ઉપર તા અમાએ કેટલાયે મનારથના મહેલ બાંધ્યા છે તેને તું આમ અકાળે તાડી નાખ નહિ. ચારિત્ર લેવાની વાત કરવી અને ચારિત્ર પાળવું તે બંને ભિન્ન ભિન્ન વસ્તુઓ છે. ચારિત્ર ખાંડાની ધાર સમું છે. તારી જેવા કામળ કાયાવાળા માટે દુષ્કર છે. આ પ્રકારની અનેક યુક્તિ-પ્રયુક્તિઓદ્વારા ઘણા સમજવ્યા પણ રેતીમાંથી તેલ કાઢવાના શ્રમની માફક સર્વ નિષ્ફળ ગયું. ચાળ મજીઠના રંગ જેવા સંવેગ રંગ જેને લાગ્યા હાય તે સંસાર-પંથમાં રાચે ખરા કે છેવટે માત-પિતાએ એક માગણી મૂકી કે-'તું આઠ કન્યાએ સાથે વિવાહિત થઇને પછી દીક્ષા સ્વીકારજે. વિવાહ સંબંધી જે અમારા ઉત્સાહ છે તે તું પૂર્ણ કર.' જંબ્રુમારને નિરુપાયે તે હકીકત સ્વીકારથી પડી.

ઝષલદત્ત શેઠને વિચાર આવ્યા કૈ-'જ'ખૂકમાર તા પરણીને તરત જ દીક્ષા લેનાર છે માટે તે વસ્તુસ્થિતિના સમાચાર તેના સાસરિયા પક્ષને જણાવવા.' સમાચાર કદ્દેવ- રાવ્યા ખાદ તે સવે' એકઠા થઇને વિચારવા લાગ્યા કૈ 'હવે આપણે કરવું શું ?' આપણે વેવિશાળ તા કરી ચક્રયા છીએ અને જંખૂકમાર તા લગ્ન પછી તરત જ દીક્ષા અંગીકાર કરનાર છે. પુત્રીઓના ભવિષ્યને માટે શું કરવું તે તેઓની માટી ચિંતાના વિષય થઇ પડયો.

આ સમાચાર કુટું બમાં ફૈલાતાં કન્યાએ પોતપાતાના પિતાઓને કહ્યું- 'તમારે બીજો વિચાર જ કરવાના નથી. અમે સર્વ મનથી પણ જં ખૂકુમારને વરી ચૂકેલી છીએ.રાજાના તથા સાધુના એક જ બાલ હાય છે અને કન્યાદાન પણ એક જ વાર થાય છે.'

ઘડિયા લગ્ન લેવાયા. વિવાહને લગતું સર્વ કાર્ય સુંદર રીતે આટાપવામાં આવ્યું. ધારિણીના હવે માતા ન હતા. લગ્ન સમયે એટલી બધી પહેરામણી થઇ કે સાનાના એક પર્વત શક્તા કરી શકાય. કુળને યાગ્ય રર્વ કિયાઓ પતાવીને વિકાર રહિત જ'ખૂ-કુમાર પાતાની પરિણીત સ્ત્રીઓ સાથે શયનગૃહમાં આવ્યા.

જ'ખૂકુમારના લગ્નની વાત દિગ-દિગ'તમાં ફેલાઇ ગઇ હતી. સોકાઇ પાતપાતાને યાગ્ય લાભ મેળવવા મથી રદ્યા હતા. પ્રભવ નામના ચારાના નાયકને સ્વાચિત કાર્ય માટે આ તક સુંદર લાગી. પ્રભવને એ વિદ્યા: (૧) અવસ્વાપિની (૨) તાલાદ્ઘાટિની આવડતી હતી, જેને પરિણામે તે અજય્ય મનાતા હતા. તે પાંચ સા ચારના ઉપરી હતા. મધ્યરાત્રિના તે પાંચ સા ચાર જંબૂકુમારના મહેલમાં દાખલ થયા. જંબૂકુમાર અને તેની આઠ શ્રોઓ સ્વેચિત વાર્તાલાપમાં મગ્ન હતાં. પ્રભવે પાતાની વિદ્યાના ઉપયોગ કરી તેની જંબુરવામી ઉપર અસર થઇ નહીં પરંતુ ઓઓની આંખ ઘેરાવા લાગી. ચારાએ પાતપાતાને ફાવે તેમ ધનના પાટલા બાંધવા માંક્યા.

ગાંસડા તૈયાર કરીને ઉપાડીને જ્યાં ચાલવા જાય છે ત્યાં તો બધા ચારા સ્થંભી ગયા. પ્રભવે આસપાસ જોયું તો કકત એક જંખૂકમારને જાગતા જોયા. તેને ઘણું આશ્ચરં યયું. એ હાથ જોડી વિનતિ કરી કે—' મહાનુભાવ! તમારી શક્તિ અપાર છે. મને તમારી સ્થંભની વિદ્યા શીખવા, બદલામાં હું મારી ખંને વિદ્યા તમને આપું.' જવાબમાં જંખૂકમારે જાણાવ્યું કે—' ભદ્ર! મારી પાસે કાઇ વિદ્યા કે જાદુ નથી. કક્ત ધર્મ જ જીવતા—જાગતા પ્રભાવિક છે. તેના ચમતકારથી જ તમે સો ક્થંભી ગયા છેા. આવતી કાલે હું દીક્ષા લેનાર છું. મને ધનના મોહ નથી, પણ તમે આજે ચારી કરીને ધન લઇ જાઓ તા કાલે લોકા કહેશે કે ધન ચારાઇ ગયું તેથી હવે દીક્ષા લેવા નીકળ્યા! આવા ખાટા આફ્રેય ન આવે તેટલા માટે મેં મહાચમતકારી ગુણુગિલંત શ્રી નવકારમંત્રનું સ્મરણ કર્યું અને તેના પ્રતાપે જ તમા સો સ્થિર થઇ ગયા છેા.'

દીક્ષાની વાત સાંભળી પ્રભવતા આભા જ ખની ગયા. આટલી બધી ઋદ્ધિ-સિદ્ધિ, એકના એક પુત્ર, લાડમાં ઉછરેલા, માન-પ્રતિષ્ઠા-આખરુ સો કાંઈ છતાં કેવી અજખ ભાવના! પ્રભવના આતમા વધુ જાગૃત ખન્યા. તેણે ધર્મ જાણુવાની જિજ્ઞાસા દર્શાવી.

મધુબિ'દુની કથા દ્વારા જ'બૂકુમારે સ'સારનું સ્વરૂપ આબેલ્બ રીતે વર્ષુ'વી અતાવ્યું. પ્રભવે પાતાની વિદ્યા સ'હરી હેવાથી ઓએા પણ સચેત અની ગઈ હતી.

સ્ત્રીઓએ નક્કી કર્યું હતું કે જંખૂકુમારને કાેઇપણ હિસાએ સંસારમાં જ આસકત રાખવા તેથી તેઓએ કથા દ્વારા ઘણા પ્રયત્ના કરી જાયા; પણ સિંહને શિયાળની બીક શી ? જંખુકુમાર તથા તેમની સ્ત્રીઓના તે વાર્તાહાય ઘણા જ રસપ્રદ અને બાેધ-દાયક હાેવાથી ટ્રંકમાં આપવા ઉચિત ગણાશે.

બક ખેડૂતની કથા

પહેલી સમુદ્રશ્રીએ જ'ખૂકુમારને કહ્યું-નાથ! પેલા ખેડતની માફક પાછળથી પસ્તાલું ન પડે તે ધ્યાનમાં રાખશા.

સુસીમ ગામમાં ખાક નામના ખેડૂત રહેતા હતા. વર્ષાકાળમાં તેણે પાતાના ખેતરમાં કંગુ અને દાદરા વાગ્યા. વરસાદ સારા થવાથી તેનું ખેતર સારું પલ્લવિત થયું. ભાગ્યયાગે તેને મહેમાન તરીકે અહારગામ જવાનું થયું. જમણમાં તેને ગાળ અને માંડા મળ્યા. હમેશાં કાદરા ખાનારને આ ભાજન અમૃત સમાન લાગ્યું.

આવું ભાજન કેમ મળે તેવા તે છે પ્રક્ષ પૃછ્યો. જવાળમાં તેને કહેવામાં આવ્યું કે ઘઉંનું વાવેતર કરીને, તેને લણીને, તેના લાટ કરવા, પછી તેને શેકવા વિગેરે. પાતાને ગામ આવીને તે છે પાતાનું આપું ખેતર વગરવિચાર્ય લણી નાખ્યું. તેના પુત્રાએ તેને ઘણા સમજાવ્યા. કેડમાંનું છાકરું નાશ પામે ત્યાં ગર્ભમાં રહેલા છાકરાની આશા શી ! છતાં તે છે માન્યું નહિ અને બધી જમીન દડે રમવા જેવી કરી મૂકી. પછી તે છે કૂવા ખાદાવવા માંડ્યો પણ પાણી તા શું કિન્તુ કાદવ પથ ન નીકળ્યો. આવી રીતે કંગુ કે કાદરાના નાશ કર્યા અને ઘઉં કે શેરડી થઇ નહિ. તેના ખેતરની જમીન જ એવી હતી કે તેમાં ઘઉં કે શેરડી થઇ શકે જ નહિ. તેવી રીતે તમે પણ બેઉ તરફથી સ્થાનભ્રષ્ટ ન થાઓ તેના વિચાર કરશા.

કાગડાની કથા

જવાબમાં જ'બૂકુમારે કહ્યું કૈ-કાગડાની જેમ હું રાગી નથી કે જેથી વિનાશ પાસું. નર્મદા નદીને કાંઠે વિ'દેશ નામના જ'ગલમાં એક હાથી હતા. તેના અવસાન બાદ કુતરા, શિયાળ વિગેરે તેનું માંસ ખાવા લાગ્યા. એક કાગડા ગુદાના વિવરમાં દાખલ થઇ અંદર રહેવા લાગ્યા અને સુખપૂર્વ'ક શરીરના માંસને ખાવા લાગ્યા. એકદા સૂર્ય'ના પ્રચંડ તાપથી ર'ધ (કાલુ) પ્રાઇ ગયું જેથી કાગડા અંદર રહી જવા પામ્યા. એકદા અતીવ વરસાદથી હાથીનું શરીર તલાલું અને નદીદ્વારા સમુદ્રમાં દાખલ થઇ ગયું. પાણીના મારાથી તે ર'ધ આદ્રે બન્યું-ઉલડ્યું અને કાગડા ખહાર નીકળ્યા પણ ચાતરક વિશાળ સમુદ્ર હાવાથી તે કાંઠે આવી શક્યા નહિ અને પ્રાંતે મરલુને પ્રાપ્ત થયા.

વાનરની કથા

પછી પદ્મશ્રી નામની બીજી સ્ત્રી બાેલી કે-વધુ પ્રાપ્ત કરવાના લાભ કરશા તા વાનરની જેમ પસ્તાશા.

વાનર-વાનરીની એક નેડી હતી. કૂદ કા મારતા અચાનક પડી જવાથી તીર્યું-ભૂમિના પ્રભાવથી વાનર મનુષ્ય થઇ ગયા. આ નેઇ વાનરી પણ તેવી જ રીતે મનુષ્યિણી થઇ. હવે વાનરને દેવ થવાના લાભ થવાથી તેણે તેવી જ રીતે કરી વાર પડવાનું જણાવ્યું. વાનરીએ ના પાડી છતાં તેણે તેમ કર્યું જેથી કરીને તે મનુષ્ય મટી વાનર અની ગયા. રાજપુરુષા એ વાનરી-ઓને પકડીને રાજા સમક્ષ લઇ ગયા. રાજાએ તેને પાતાની રાણી અનાવી. વાનરને નટ લાકોએ પકડવો અને તે જ રાજા પાસે નાચ કરાવવા લાવ્યા. રાણીને નેઇને વાનરને પૂર્વ સ્મરણ તાજું થયું પણ તે અકળ હતું. તેમ તમને પણ પાછળથી પરતાવાના સમય ન આવે તે વિચારને.

અંગારકારકની કથા

જવાબમાં જંખૂકમારે જણાવ્યું કે-અંગારકારક(કાલસા પાડનાર)ની જેવા હું નથી કે જેથી તૃષ્તિ જ ન પાસું. એક અંગારકારક અરહ્યમાં ગયા. સાથે તેણે પુષ્કળ પાણી લીધું. અગ્નિના તાપથી તેમ જ સૂર્યના પ્રચંડ તડકાથી તે અત્યંત તરસ્યા થયા. બધું પાણી પી ગયા છતાં તેની તૃષા શાંત ન થઇ. છેવંદે તે મૂચ્છાં ખાઇને એક ઝાડ નીચે પડી ગયા. ત્યાં તેને એક સ્વપ્ન આવ્યું. સ્વપ્નમાં તે વાવ, કૃવા, તળાવ વિગેરે જળાશયાનું પાણી પી ગયા છતાં તૃષ્તિ ન થઈ. થાંડીક વારે જાગૃત થયા પછી તે એક કૂવાને કાંઠે આવ્યા. ત્યાં આગળ હાથની અંજલીમાં પણ ન આવી શકે તેવું કાદવમિશ્રિત થાંડું પાણી હતું, તેને તે જીલવડે ચાટવા લાગ્યા, પણ દાહજવરવાળાની માફક તેને જરા પણ તૃષ્તિ ન થઇ; હું તેના જેવા મૂર્ખ નથી માટે હે પ્રિયા! તમે મને રાકવાના નકામા પ્રયાસ કરા છા.

નુપુરપંહિતાની કથા

ત્યારભાદ **પદ્મસેના** બાેલી કે નાથ ! પ્રાણીઓના પરિણામ કર્મને આધીન છે માટે પુષ્ટ્યાનુયાગે પ્રાપ્ત થયેલ ભાેગ ભાેગવા. સ'સારમાં પ્રવૃત્તિ અને નિવૃત્તિ કરનારા તાે નૂપુરપંડિતા ને ગાેમાયુ જેવા ઘણા છે.

राजगृही नगरीरमां हैवहत्त नामने। सोनी रहेती हती. तेने हेविहन्न नामने। पुत्र हती. तेने हुशिक्षा नामनी भार्या हती. सभीशा साथ अंश्वहा ते तणावमां न्हावा गई. तेने स्नान हरती लेई अंश्वह इंशील युवह शमिववश थये।. हिगिला पण्य तेना इपथी तेना पर आसहत थई. ते युवह अंश्व तापसीनी महह लीधी. ते तापसी भे वार हिगिला पासे गई अने हिपला टेंगिथी तेने धूतहारी नाभी; पण्य हिगिलाना सांशिति अंदिशाधी ते युवह आंहरनुं रहस्य सम्य गये।. नहीं हरेला समये रातिना मध्य भागे तेओ। परस्पर अंश्वहा थया अने हिगिलाना महेलनी निष्ठा शाहीने अंश्विश थईने सुई गया। परस्परना वार्तालापथी अने मैथननी विविध शिराधी थाहीने अंश्विश थईने सूई गया। आ अवसरे हेवइत्त शरीरियंता माटे हिली थये। अशे। हर्मिश पेतानी पुत्रवधने अने परपुरुषने साथ सूतेला लेया। साथ सूतेल परपुरुष क छे है हम १ ते नहीं हरवा माटे पाछे। वणीने ते पेताना पुत्रने अंश्वे सूतेला नेश आवारी। ते पुत्रवधनी स्त्री हरायारिखी छे तेवी भागी पुत्रने आपवा माटे ते हो पेतानी पुत्रवध्ना प्रभांथी अंतर हादी लीध के तेवी भागी पुत्रने आपवा माटे ते हो पेतानी पुत्रवध्ना प्रभांथी अंतर हादी लीध को पाछे। स्वस्थाने सूई गये।

આ ખાજુ હેલનચલનથી અને ઝાંઝર કાઢવાના અવાજથી દુર્ગિલા જગી ઊઠી. તેને વસ્તુસ્થિતિ સમજાઇ ગઇ પણ તે કાંઇ કાચી-પાચી નહાતી. અબળા ગણાતી સ્તી- જાતિ કેવી પ્રખળા ખની શકે છે તેના નમૂનારૂપ તે હતી. તેણે સાસરાને ખનાવવાની યુક્તિ ગાતી કાઢી. પાતાના જારને જગાડીને રવાના કરી દીધા અને પાતાના પતિ પાસે આવીને કપટથી સૂઇ ગઇ. થાડીવારે પતિને જગાડીને કહ્યું-સ્વામિન્! અહિં ખહું ઉકળાટ થતા હોવાથી આપણે અશાકવનમાં જઇએ. જે ઠેકાણે પરપુરુષ સાથે

સૂતી હતી તે જ જગ્યાએ પતિને ગાઢ આલિ ગન દઇને સૂઇ ગઇ. ધૂર્તાને ઊંઘ આવે તેમ હતું જ નહિ છતાં ડાળ કર્યા અને થાડી વારે પાતાના પતિને જગાડીને કહ્યું કે- 'સ્વામી! તમારા કુળમાં આ શા રિવાજ! તમારી સાથે હું મર્યાદા રહિત સૂતી હતી તેવામાં તમારા પિતાશ્રો મારા પગમાંથી નૃપુર કાઢી ગયા. સસરાએ પુત્રવધૂના સ્પર્શ કરવા ઉચિત છે!' દેવદિને કહ્યું—પ્રિયે! હું સવારે તારી દેખતાં જ ઠપકા આપીશ. દુર્ગિલાએ કહ્યું—સ્વામી! એ મને પરપુરુષ સાથે સૂતેલી કહેશે માટે તમે અવશ્ય મક્કમ રહેશા. સવારે દેવદિને પિતાને ઠપકા આપ્યા ત્યારે દેવદત્તે બધી હકીકત કહી સંભળાવી. દેવદિન બાલ્યો—પિતા ! તમે મને પણ લજ્યો. હું જ તે ૧ખતે મારી પ્રિયા સાથે સૂતા હતા. આ સાંભળી દેવદત્તને ઘણી જ વિમાસણ થઇ પડી. છેવટે યક્ષ સમક્ષ પાતપાની સત્યતાની ખાત્રી કરાવી આપવાનું દુર્ગિલા અને દેવદત્ત ખંતે કે ક્યૂલ કર્યું.

શાભન નામના યક્ષનો એવા પ્રભાવ હતો કે અસત્યવાદી મનુષ્યા તેની જંઘામાંથી ખહાર નીકળી શકે નહિ. દુર્ગિલાને પાતાનું ખાહું કૃત્ય સાચું કરી બતાવવું હતું. તે કેવી રીતે પાર પહે તે માટે તેને મગજને ખૂબ કરયા. છેવટે તેને એક સુંદર યુક્તિ ગાતી કાઢી. પાતાના પરપુરુષને ગાંહા થઇને રસ્તામાં પાતાના સ્પર્શ કરી જવાનું કહેના માકલ્યું. પેલા પરપુરુષ પણ આબેદ્બ ગાંહા થઇને રસ્તામાં દુર્ગિલાના ગળે વળગી પડ્યો. પોરજનાએ તેને દ્વર કર્યા. દુર્ગિલા યક્ષના મંદિરમાં ગઇ અને બાલી:

'એક મારા પતિ દેવદિન્ન અને બીજો ગાંડા પુરુષ એ સિવાય બીજો કાઇ પણ પુરુષ મારા અંગને અડકયા ન હાય તા હે યક્ષ! મને તું સતી સિદ્ધ કર.' યક્ષ શું કરવું? તે વિચારમાં રહ્યો ત્યાં તા દુર્ગિલા પસાર થઇ ગઇ. ત્યારથી તેનું નામ નૂપુરપંડિતા કહેવાછું.

हेवहत्तने। भेाटे। पराक्षव थवाथी तेनी निद्रा शडी गर्छ. तेने निद्रा रहित काणीने राजाभे तेने आंतः पुरने। रक्षड अनाव्ये।. आंतः पुरमांनी ओड राणी डाथीना महावत साथ प्रेममां पडेबी. ते वारंवार जेया डरे हे रक्षड सूर्छ गये। छे हे निह १ तेने वारंवार जेशं कती जेशंने हेवहत्त भेाटी आंभा भीं यीने तमासा जेवा पडी रह्यो. हेवहत्तने सूतेबा जाणीने ते अहार नीडणी. राणी थाडी माडी थशं तथी महावते भीजाशंने हाथीने आंधवानी सांडणवर्ड तेने मारी, अयावमां राणीओ आंतः पुरना नवा रक्षडनी वात डरी तथी महावतना मननुं समाधान थथुं. छेट्डा पहेार आंडी रह्यो त्यारे राणी पाछी इरी. राणी केवानुं आवुं हुःशीब जेशंने हेवहत्तने वियार हृद्धावा मारा पामी तथी तेने गाढ शह आवी गर्ध.

સવાર થઇ છતાં દેવદત્ત જાગ્યા નહિ. સેવકાએ રાજાને વાત કરી. રાજાને તેમાં કંઈ રહસ્ય જણાયું. દેવદત્તને જગાડીને પૂછ્યું તા રાત્રિના ખધા હેવાલ સવિસ્તર

કહી અતાવ્યા. રાજાએ તે વાતના તપાસ કરી અને રાજાએ અ'નેને હાથી પર બેસાડીને પડતા મૂકવાની આજ્ઞા કરી.

નગરજનાની વિનિતિથી તેમ જ મહાવતની કુશળતાથી છેવટે રાજાએ તે અંનેને દેશનિકાલની સજ ક્રમાવી. નાસતાં-નાસતાં તે અંને એક ગામમાં આવ્યા. દેવાલયમાં રાત્રિવાસા રહ્યા. રાત્રિના એક ચાર પણ નાસીને ત્યાં ભરાઇ ગયા. અધારામાં ચારથી રાણીને સ્પર્શ થઇ ગયા તેથી રાણી તેના પર રાગવાળી અની અને તેને અચાવવાનું માથે લીધું. સવાર પડતાં જ મહાવતને તેણે ચાર ઠરાવીને કાટવાળને સાંપી દીધા. મહાવતને શ્ળીએ ચઢાવવાના હુકમ થયા.

મહાવતને ઘણી જ તૃષા લાગી પશુ રાજાના ભયથી કાઇએ તેને પાણી પાયું નહિ. ત્યાંથી પસાર થતાં જિનદાસ નામના શ્રાવકે તેને પાણી લાવી આપવાનું કહી नमाऽईद्भ्यः ના જપ કરવાનું કહ્યું. જેટલામાં જિનદાસ પાણી લઇને આવે છે તેટલામાં તા મહાવતના જીવ નીકળી ગયા. મરતી વખતના શુભ અધ્યવસાયને લીધે તે વ્યત્તર દેવ થયા.

આ બાજુ પેલી કુલટા રાણી ચાર સાથે એકલી નીકળી પડી. વચમાં માટી નદી આવી. ચારે કહ્યું-પ્રિયા! વસ્ત્ર અને આભરણના ભારવાળી તને ઉપાડીને હું નદી તરી શકીશ નહી, માટે પ્રથમ તારા સર્વ વસ્ત્ર અને આભરણ ઉતારી દે જેથી સામે કાંઠે મૂકી આવી પછી તને લઇ જઈ. સામે કાંઠે જઇને ચાર તા રવાના થઇ ગયા. તેણે મનમાં વિચાર કર્યો કે જેણે પાતાના ભરથારને મરાવી નાખ્યા તે મારી શી વલે ન કરે? રાણીએ ઘણી ખૂમા પાડી પણ સિંહને દેખીને હરણીયા નાશી જાય તેમ તે ચાર નાશી ગયા.

છેવટે વ્યાંતર થયેલા મહાવતે તે રાણીને પ્રતિબાધ પમાડી જૈન ધર્મમાં સ્થિર કરી.

વિધુન્માલીની કથા.

જવાબમાં જ'બૂકુમારે કહ્યું કે વિદ્યુન્માલીની જેમ હું વિષયાસક્ત નથી કે જેથી પરાભવ પામું.

મેઘરથ અને વિદ્યુન્માલી નામના છે વિદ્યાધર ભાઇ વિદ્યાસિદ્ધિ માટે પૃથ્વી પર આવ્યા. નીચ કુળની કન્યા સાથે લગ્ન કરી એક વર્ષ છાદ્દાચ્યે પાળે તો વિદ્યા પ્રાપ્ત થાય. ચાંડાળના વેશ ધારણ કરી અને ચાંડાળ કન્યા પરણ્યા. વિદ્યુન્માલી ચાંડાળ સ્ત્રીમાં આસકત થઇ ગયા અને વિદ્યાસાધન કર્યું નહિં. વર્ષાન્તે મેઘરથે તેને કહ્યું—ચાલ ભાઈ! આપણે સ્વદેશ પાછા ક્રીએ. વિદ્યુન્માલીએ કહ્યું કે-ભાઇ! તે વિદ્યા પ્રાપ્ત કરી છે તેથી તું આપણે નગર પાછા જા. મેં પ્રમાદથી વિદ્યા સાધી નથી અને વળી મારી સ્ત્રી ગલ્લી છે માટે આવતે વર્ષ મને તેડવા આવજે. જ્યારે ક્રી મેઘરથ તેડવા આવ્યો

ત્યારે પણ વિદ્યુન્માલી જવાને અશકત હતો, કારણ કે તેની સ્ત્રી કરીથી ગલ'વતી થઇ હતી. ત્રીજી વાર મેઘરથ તેડવા માટે આવ્યા છતાં વિદ્યુનમાલી એટલા ખધા આસકત થઇ ગયા હતા કે તેણે જવાની ઇચ્છા જ ન કરી. હે સ્ત્રીઓ! હું તા ઉત્તમાત્તમ સુખના અર્થી હાવાથી આ વિષયસુખના તુચ્છ લાભમાં નહિં લપટાઈ.

શંખધમકની કથા

ત્યારખાદ **કનકરોનાએ** બાલતાં જણાવ્યું કે–શ'ખધમકની જેમ બહુ આશ્રહ રાખશા તા પરિણામે દુઃખી થશા.

શાલિશામમાં એક ખેડૂત રહેતા. તે શંખ વગાડીને દ્વર-દ્વરથી આવતા પશુ-પંખીને લગાડી મૂકતા. કેટલાક ચારા ગાયનું ધણ લઇ જતા હતા તેમણે શંખના અવાજ સાંભળીને વિચાર્યું કે-નગરલાકા ધણું પાછું વાળવાના ઇરાદાથી પાછળ આવતા લાગે છે. આથી ચાર લાકા ધણું મૂકી નાશી ગયા. સવારે ખેડૂતે ધણી વિનાનું ધણું દીઠું તેથી તે ગાંધન ગામના લાકોને સાંપ્યું અને પાતાની પ્રભાવિકતા જણાવતાં કહ્યું કે-' દેવતાએ રાજ થઇને મને ગાયનું ધણું આપ્યું છે માટે તે તમા સહું સ્વીકારા.'

બીજે વર્ષે તે જ ચારા તેના ક્ષેત્ર નજીક આવ્યા અને પહેલા જેવા શંખધ્વનિ સંભળાયા. કરી વાર આવી જાતના શખ્દથી ચારાને શંકા ગઈ કે આ ગામલાકોના અવાજ નથી, માત્ર ક્ષેત્રનું રક્ષણ કરનાર શંખધમકના અવાજ છે. પછી તેઓ સવે ખેતરમાં કાખલ થયા અને ખેડૃતને ખૂબ માર મારીને નાશી ગયા. બીજે દિવસે સવારે ગાવાળાએ આવીને પૃછતાં તે ખેડૃતે કહ્યું કે—' ધમવું ખરું પણ અતિ ધમવાથી ઉપાજેલ યશ પણ નાશ પામ્યા ' માટે કે પ્રાણવલ્લભ! કાઇ વસ્તુ અતિ સારી નહિ.

વાનરની કથા

જં ખૂકુમારે વળતા જવાખમાં જથાવ્યું કે-વાનરની માફક ખંધનથી હું અજાહ્યા નથી જેથી બુદ્ધિ રહિત થઇને તમારામાં મગ્ન અનું.

એક વાનર યૂથના રાજા હતા, પણ વૃદ્ધાવસ્થાને કારણે તેનું પૂર્વનું બળ ક્ષીણ યયું હતું. એકદા કાેઇ યુવાન વાનર સાથે લડતાં હારીને તે નાશી ગયા. સખત ઝપાઝપીને કારણે તે અત્યંત તૃષાતુર થયા. ફરતાં ફરતાં તેણે શિલારસ જેયા. તેને જળ માનીને તેણે તેમાં પાતાનું મુખ નાખ્યું પણ તે ચાંટી ગયું. મુખને બહાર કાઢવા બે હાથ નાખ્યા, પછી બે પગ નાખ્યા; પણ તે સવે એક પછી એક ચાંટી ગયાં અને છેવટે તે મરણ પામ્યા.

ખુ ને સિદ્ધિની કથા

નભઃસેનાએ કહ્યું ક્રે-સ્વામિન્! આટલી અધી ઋદ્ધિ-સિદ્ધિ પામ્યા છતાં અધિક ઇચ્છા છા તા વૃદ્ધ સ્ત્રીની જેમ દ્રઃખી થશા.

કાઇ એક ગામમાં છુદ્ધિ અને સિદ્ધિ નામની બે વૃદ્ધ બહેનપણીઓ રહેતી. ગામની બહાર લોળક નામના યક્ષનું મંદિર હતું. છુદ્ધિ હંમેશાં ત્યાં જતી અને દેવાલય સાક્સક કરીને પૂજાપૂર્વંક નૈવેદ ધરતી. એકદા યક્ષ તુષ્ટમાન થવાથી તેણે કહ્યું કે—'તને મારા ચરણક કરાળમાંથી હંમેશાં એક સાનામહાર મળશે.' હંમેશાં સાનામહાર મળવાથી થાડા સમયમાં તા છુદ્ધિની ગૃહ—સ'પદા કરી ગઇ. ઝુ'પડીને બદલે જરૂખાવાળા મહેલ થયા. આ જેઇને સિદ્ધિને ઈર્ધ્યાં આવી. તેણે કપટથી છુદ્ધિ પાસેથી ઋદ્ધિ–સિદ્ધિ પ્રાપ્ત થવાનું કારણ જાણી લીધું. પછી સિદ્ધિએ યક્ષની આરાધના કરી તેને પ્રસન્ન કરી સિદ્ધિ કરતાં બમણી સંપત્તિ મેળવી. આમ જેઇ છુદ્ધિએ પણ યક્ષની મહેરબાની સંપાદન કરી સિદ્ધિ કરતાં બમણી સાદ્યળી પ્રાપ્ત કરી. આથી સિદ્ધિએ વિચાર્યું' કે—'હું' માગીશ તેની કરતાં છુદ્ધ અમણું માગશે માટે એવા ઉપાય કરું કે જેથી છુદ્ધિને હાનિ જ થાય.' તેણે યક્ષને પ્રસન્ન કરી પાતાને એક આંખે કાણી કરવા કહ્યું. સિદ્ધિને યક્ષે કાંઇક આપ્યું છે એમ માનીને છુદ્ધિએ સેવાલક્તિ કરીને સિદ્ધિને જે આપ્યું હોય તેથી બમણું માગ્યું અને તતકાળ તેના ખંને આંખ કૂટી ગઇ. આમ જે અતિશય લાલ કરવા જાય છે તે પ્રાંતે દુ:ખી અને છે.

જાતિવંત અશ્વની કથા

જ'ખૂકુમારે જણાવ્યું કે-હું જાતિવંત અધની માફક ઉન્માર્ગગામી નથી કે જેથી મને હાનિ થાય.

જિતશનુ રાજાને જિનદાસ નામના વિશ્વાસપાત્ર શ્રાવક-શ્રેષ્ઠી હતા. શુલ લક્ષણવાળા વહેરાઓ તે ગામમાં આવ્યા હતા તેમાંથી એક સારા વહેરા પસંદ કરીને રક્ષણ માટે તેણે જિનદાસ શ્રૈષ્ઠીને સાંપ્યા. આ અશ્વ એવા લક્ષણવંતા હતા કે જેથી વૈરી રાજાઓ પણ વશ થતા. જિનદાસ તેનું યતનાપૂર્વંક જતન કરતા. પાણી પાવા માટે પણ પાતે જ જતા અને રસ્તામાં જિનચૈત્ય આવતું ત્યાં પ્રદક્ષિણા કરવાનું ન ચૂકતા.

વિરાધી રાજાઓ અશ્વનું હરણ કરવામાં નિષ્ફળ નીવડ્યા ત્યારે કાંઈ એક મંત્રીએ તે કામ પાર પાડવાની હામ લીડી. તેણે કપટી શ્રાવકના વેશ પહેર્યો અને જિનદાસ શ્રેષ્ઠીના મહેમાન થઇને રહ્યો. પ્રસંગવશાત્ પુષ્યુચકાર્ય પ્રસંગે જિનદાસને એકાદ દિવસ માટે અહારગામ જવાનું થયું. જિનદાસે તે કપટી શ્રાવકને ઘરની સાર-સંભાળ લળાવી. તે કપટી શ્રાવકે અશ્વને ઉપાડી જવાના ઘણાં યતના કર્યા પણ તે તા હમેશના રિવાજ મુજબના માર્ગથી એક તસુ પણ આગળ ચાદ્યા નહીં. છેવટે તે મંત્રી-કપઢી

શ્રાવક નાશી ગયા. જિનદાસ ઘરે આવ્યા ત્યારે અધને થાકેલા, દુર્ભળ અને પરસેવાથી મલિન જોયા. સેવકના મુખથી સર્વ વૃતાંત જાણી તેને પરિસ્થિતિના ખ્યાલ આવ્યા; માટે હે સ્ત્રીઓ! હું કદી પણ ઉત્માર્ગગામી થઇશ નહિં.

ગ્રામકૂટના પુત્રની કથા

પછી કનકશ્રી હાસ્ય સહિત બાલી કે-સ્વામી! ગ્રામકૂટના પુત્રની જેમ તમે જડ-મૂર્ખ ન થાએ.

એક ગામેતી મરણ પામવાથી તેની સીએ પુત્રને કહ્યું કે -'તું નિર'કુશ છે. આ છિવિકા માટે યત્ન કરતા નથી તા આપણા નિર્વાહ કેમ થશે !' પુત્રે કહ્યું કે-'હું જાતમહેનત કરી તારું ભરણપાષણ કરીશ.'

એક વાર ગામડીયાઓની સભામાં તે ખેઠા હતા તેવામાં એક કુંભારના ગધેડા બંધન તાડાવીને નાઠા. કુંભારે ઊંચા હાથ કરીને ખૂમ મારી કે-'જે કાઇ બળવાન હાય તે મારા ગદ'લને પકડી લ્યે.' પૈસાના લાભ થશે તેમ વિચારી ગામેતીના પુત્રે તે ગધેડાને પુંછડાથી પકડ્યો. લાકોએ તેને વાર્યા છતાં તેણે પકડ્યું તે પકડ્યું; છાડ્યું નહીં. છેવટે ગધેડાના પ્રહારથી તેના દાંત પડી ગયા અને પૃથ્વી પર પડી ગયા. અક્કલ વિનાના આગ્રહથી તે જેમ દુ:ખી થયા તેમ તમા પણ હે નાથ! દુ:ખી થશા.

સાહ્યકની કથા

જ'બૂકુમારે કહ્યું કે–પાતાના કાર્ય'માં ઘેલાે થયેલા સાક્ષક જેવા હું નથી કે મારે પાછળથી પરતાવા કરવા પહે.

કાઇ એક રાજાને ઉત્તમ ઘાડી હતી. સાક્ષક નામના કુશળ પુરુષને નાકર રાખી રાજાએ તેને ઘાડીની સારવાર માટે રાક્યા. તે ઘાડી માટે જે સ્વાદિષ્ટ લાજન મળતું તેમાંથી થાડું જ ઘાડીને આપતા અને આકીનું પાતે આરાગી જતાે. આ પ્રમાણેની વંચના–ઠગાઇથી મરીને તે તિય[ે] ચ ગતિમાં ઘણા ભવ ભટકયાે.

ભાગ્યયોગે તે સિતિપ્રતિષ્ઠિત નગરમાં સામદત્ત બ્રાહ્મણની સામશ્રીની કુક્ષીમાં પુત્રપણે ઉત્પન્ન થયા. ઘાડીના જીવ પણ મરણ પામીને તે જ નગરની કામ-પતાકા ગિલુકાની પુત્રી થઈ. તે બ્રાહ્મણપુત્ર અને ગિલુકાપુત્રી અંને યુવાવસ્થા પામ્યા. ગિલુકાપુત્રીના રૂપ-સૌંદર્થથી ગામના શ્રેષ્ઠીપુત્રા તેના પર અસક્ત થયા, તે બ્રાહ્મણ-પુત્ર પણ તેના પર પ્રીતિવાળા થયા; પરંતુ તે નિર્ધન હાઇને વેશ્યાના તિરસ્ધર, અપમાનાદિ સિવાય કશું પામતા ન હતા. તેને ઘરમાંથી ખહાર કાઢી મુકે તા પણ જતા ન હતા. હું તેવા નથી કે તમારા તિરસ્કાર સહન કરવા પહે તેવું કૃત્ય કરું.

માસાહસ પક્ષીની કથા

ત્યારભાદ કેમળાવતી બાલી-સ્વામી! માસાહસ પક્ષીની માક્ક સાહસિક ન થાએ. કાઈ એક માટા સાર્થ-કાક્લાની સાથે એક પુરુષ ચાલ્યા. કાઈ એક જંગલમાં કાક્લાએ પડાવ નાખ્યા. તે વખતે તે પુરુષ એકલા જંગલમાં કાક લેવા નીકળ્યા. તે વખતે તે પુરુષ એકલા જંગલમાં કાક લેવા નીકળ્યા. તે વખતે તેણે એક આશ્ચર્ય નેયું. સ્તેલા સિંહના મુખમાંથી દાંતમાં વળગેલા માંસના કકડા લઇને એક પક્ષી વારંવાર ઝાડ પર ચઢી જતા હતા અને માઢેથી 'મા સાહસ, મા સાહસ' એટલે 'સાહસ કરવું નહિ' એમ બાલતા હતા. આથી વિસ્મય પામેલા તે પુરુષે કહ્યું કે-તારા બાલવા મુજબ તારું આચરણ નથી. તું બાલે છે કે 'સાહસ કરવું નહિ' અને પાછા સિંહના મુખમાંથી માંસના લાચા લયે છે. છેવટે તે પક્ષી સિંહથી જ વિનાશ પામ્યા.

ત્રણ મિત્રની કથા.

જવાખમાં જ'ખૂકુમારે જણાવ્યું કે-'હું ત્રણ મિત્રની વાત ખરાખર જાણું છું, તેથી તમારી વાગ-જાળમાં કસાઇશ નહિ.

સોમદત્ત નામના પુરાહિતને સહમિત્ર, પર્વમિત્ર ને પ્રણામમિત્ર એમ ત્રણ પ્રકારના મિત્રા હતા. એકદા તે પુરાહિત રાજાના અપરાધમાં આવ્યા તેથી લય પામીને રાત્રિના જ સહમિત્રને ઘરે ગયા અને પાતાને તેને ઘરે ગુમપણે રાખવા વિનતિ કરી. આ સાંભળી તેણે કહ્યું કે 'રાજા ન કાપે ત્યાં સુધી જ તારી સાથે મિત્રાઇ હતી. તારા એકલાની ખાતર હું મારા આખા કુદું બના નાશ નહિં કરેં.'

આદ તે પર્વામિત્રને ઘરે ગયા અને ખધી બિના કહી સંભળાવી. તેણે આશ્વાસન આપ્યું પણ તેનું રક્ષણ કરવાની પાતાની અશક્તિ દર્શાવી.

આશાભગ્ન થયેલા તે પછી પ્રણામમિત્રને ત્યાં ગયા. તેણે તેના આદર-સતકાર કર્યા અને આવવાનું કારણ પૃછ્યું. તેણે રાજાના કાપ સંબંધીની બધી હકીકત કહી સંભળાવી. પ્રણામમિત્રે તરત જ ખબા ઉપર બાણના ભાંથાં ચડાવ્યા અને ધનુષ લીધું. પુરાહિતને આગળ કરીને તેને ઇચ્છિત સ્યાને મૃકી આવ્યા. પછી રાજાને સમજાવી તેના શુન્હા માક કરાવ્યા. પ્રણામમિત્ર તે ધર્મ સમજવા. પહેલા બે મિત્ર શરીરને સ્વજનરૂપ સમજવા. તમે તા પહેલા બે મિત્રની માકક સ્વાર્થની જ સગી છા માટે હું તમારી જાળમાં કસાઇશ નહિ.

નાગશ્રીની કથા

છેવટે છેલ્લી સ્ત્રી જયશ્રી બાલી કે-'નાથ! તમે ખાટા-ખાટા કથાનકાવડે અમને છેતરા છા.'

કથા પ્રિય રાજાને અવનવી કથા સાંભળવાના શાખ હતા. એકદા કાઇ ગરીબ બ્રાહ્મણના વારા આવ્યા. તે બ્રાહ્મણ ભિખ માગી આજિવિકા ચલાવતા અને પદવીમાં તે મૂર્ખાશરામિણ કહેવાતા. રાજાના કથા કહેવાના હુકમથી તે ચિંતા થસ્ત બન્યાે પણ તેની પુત્રી નાગશ્રી ઘણી જ ચાલાક હતી. તેણે રાજા પાસે જવાનું કખૂલ્યું. પછી સ્તાન વિગેરે ક્રિયા કર્યા પછી તે રાજા પાસે ગઇ ને વાત કહેવી શરૂ કરી.

'આ જ નગરમાં નાગશર્મા નામના ખ્રાહ્મણ ભિખ માગીને આજિવિકા ચલાવે છે. હું તેની નાગશ્રી નામની પુત્રી છું. મારું ચંદ્ર નામના ખ્રાહ્મણ સાથે વેવિશાળ કર્યું. લગ્નપ્રસંગને કારણે મારા માત-પિતા બહારગામ ગયા. તે જ દિવસે અચાનક ચંદ્ર મારા ઘરે આવ્યા. મેં તેનું ઠીક સ્વાગત કર્યું. સપે વિગેરેના ડરને લીધે ભાંય પર ન સૂઇ શકવાથી નિર્વિકાર ચિત્તે હું પણ તે જ ખાટલામાં તેની સાથે સૂઇ ગઇ. મારા અંગસ્પર્શથી તેને કામવિકાર ઉત્પન્ન થયા પણ શરમને લીધે તેને રાકવાથી, શૂળ ઉત્પન્ન થવાથી તે તરત જ મૃત્યુ પામ્યા. હું આ બનાવથી ગભરાઇ ગઇ. છેવટ તેના શરીરના કકડા કરીને ભૂમિમાં દાટી દીધા અને ઉપર ગારનું લીંપણ વિગેરે કરી પુષ્પ, ગંધથી ઘરને સુવાસિત કર્યું. હે રાજા! આજે જ મારા માળાપ બહારગામથી ઘરે આવ્યા છે.'

આ સાંભળી રાજા બાહ્યા: 'કુમારી! તેં જે વાર્તા કહી તે સત્ય છે?' નાગશ્રી બાલી: ' તમા હંમેશા જે વાર્તાઓ સાંભળા છા તે સત્ય હાય તા આ પણ સત્ય જાણવી. 'નાગશ્રીએ ખાટી વાત કહીને રાજાને છેતરીં–ભાળવ્યા તેમ તમે પણ અમને કલ્પિત કથાનકાવડે છેતરી રહ્યા છા.

લલિતાંગની કથા

આ સાંભળી જ'ખૂકુમાર બાલ્યા કે-લિલિતાંગની માક્ક હું વિષયમાં આસકત નથી કે જેથી નરકની ખાણુ સમી તમારામાં લુખ્ધ થાઉં.

રાતાયુધ નામના રાજાને લલિતા નામની રાણી હતી. એકદા ગૃહસ્થપુત્ર લિલ-તાંગ તેની નજરે પડ્યો અને તે તેનામાં લુખ્ધ બની. રાણીની ચિત્તાકૃતિ એં દાસી તેના બાવ જાણી ગઇ અને કાઇ પણ હિસાએ બન્નેના સંયાગ કરાવી આપવાનું માથે લીધું.

કૌમુદ્દી ઉત્સવ સમયે રાજા અશ્વ ખેલાવવા નગર ખહાર ગયા તે વખતે રાણીએ દાસીદ્વારા લિલિતાંગને બાલાવ્યા. અંતઃપુરના રક્ષકાએ મનમાં વિચાયું કે—પરપુરુષના પ્રવેશ થયા છે માટે ઉપાય કરવા જોઇએ. તેવામાં રાજા પણ આવી પહોંચ્યા અને સેવકાએ તેને તે હકીકતથી વાકેક કર્યા. રાજાએ મંદ્ર પગલે મહેલમાં પ્રવેશ કર્યા તેવામાં પેલી દાસીએ ઇશારતદ્વારા રાણીને ચેતવણી આપી. ભયથી રાણીએ લલિતાંગને ખાળકૂવામાં સંતાક્યો. તેના પરની દયાને લીધે દાસી તથા રાણી હંમેશા ખાળકૂવામાં એઠું નાખતી. વર્ષાઝાલુ આવી ત્યારે તે ખાળકૂવામાં અતિશય પાણી ભરાવાથી તે તણાયા અને

ગામ અહાર ખાઇને કાંઠે નીકળ્યા. અચાનક તેની ધાત્રી ત્યાં આવી ચડવાથી તેને ગુપ્તપણે ઉપાડીને ઘરે લઇ ગઈ અને તેને સચેતન કર્યો.

હવે રાણી ફરી વાર લિલતાંગને બાલાવે તો તે ત્યાં જાય ખરા ? સ્ત્રીઓ બાલી: 'ખાળકૂવામાં અનુલવેલા દુઃખને કારણે ન જ જાય.' જ'ખૂકુમારે કહ્યું: 'ત્યારે હું તમારા વિષે આસક્ત કેમ અનું ?'

આ પ્રમાણેની વાર્તા-કથાના પ્રસંગથી જંખૂકમારના દ્રઢ નિશ્ચય જણાઇ આવ્યા. એક એકથી ચઢે તેવા ઉત્તમ ઉપનય-દર્શાં તો હારા તેની આઠે સ્ત્રીઓ પ્રતિબાધ પામી. ચારસમુદાય પણ દ્રવિત બન્યા. તેમને પાતાના ધંધા તેમજ પૂર્વના દુષ્કૃત્ય પરત્વે પશ્ચાત્તાપ થવા લાગ્યા. સંસારની વિષમતા અને કર્મરાજાની શાસન-દારી જોઇને તેઓને પણ વૈરાગ્ય ઉત્પન્ન થયા. સૌ કાઇએ સાથે ભાગવતી દીક્ષા સ્વીકારવાના નિશ્ચય કર્યો.

પ્રાતઃકાળે જંખૂકુમારે માતા-પિતાને પાતાના અભિપ્રાય જણાવ્યા. તેમના માતા-પિતાને પણ ચારિત્ર ઉદયમાં આવ્યું. સાથે સાથે આઠે કન્યાના માતા-પિતાને પણ સંયમ અહણ કરવાની આકાંક્ષા ઉદ્દભવી. શ્રી સુધર્માસ્વામી પાસે પરં જણાએ (૫૦૦ પ્રભવદિ ચારસમુદાય, ૨૪ આઠ કન્યા ને તેના માતા-પિતા, ૩ જંખૂકુમાર અને તેના માતા-પિતા) પ્રવજ્યા સ્વીકારી. તે વખતના ભવ્ય પ્રસંગ સૌ કાઇને આશ્ચર્યમાં ગરકાવ કરતા.

અગ્નિના સંધાગથી જેમ સુવર્ણ વધુ તેજસ્વી ખને તેમ તપસ્યાથી જંખુકમારનું મુખકમળ દેદીપ્યમાન ખન્યું. આગમ અશ્યાસમાં આગળ વધીને તેઓ શ્રતઘર ખન્યા. તેમની શાસન-ભક્તિ અને અપૂર્વ શક્તિ નીહાળીએ શ્રી સુધમાંસ્વામીએ તેમને પોતાની પાટ પર સ્થાપ્યા. તેઓ કેવળજ્ઞાન પામી કુલ ૮૦ વર્ષનું આયુષ્ય પાળીને માેશ ગયા. તેમના પછી આ ભરતક્ષેત્રમાંથી અવસિપિંણી કાળમાં કાઈ માેશે ગયેલ નથી. જંખૂકમારે શ્રી પ્રભવસ્વામીને પાતાની પાટપરંપરા સાંપી.

જ'ખ્રવામીના નિર્વાણ ખાદ નીચેની દશ વસ્તુએ વિચ્છેદ પામી. (૧) મનઃ-પર્યંવ જ્ઞાન, (૨) પરમાવધિ જ્ઞાન, (૩) પુલાક લખ્ધિ, (૪) આહારક શરીરની લખ્ધિ, (૫) ક્ષપકશ્રેલિ, (૬) ઉપશમશ્રેલિ, (૭) જિનકલ્પ, (૮) ત્રણ અરિત્ર, (૯) કેવળજ્ઞાન અને (૧૦) સિદ્ધિપદ.*

ધન્ય હા તેવા મહાતમા શ્રી જ ખૂરવામીને!

^{*} કેટલાક સ્થળે નીચે પ્રમાણે પણ દશ વસ્તુઓ ગણાવવામાં આવી છેઃ (૧) મનઃપર્યવજ્ઞાન (૨) પરમાવધિ દ્યાન (૩) આહારક શરીરની લબ્ધિ (૪) પુલાક લબ્ધિ (૫) જિનકલ્પ (૬) ક્ષપકશ્રેણી (૭) ઉપશમશ્રેણી (૮) સૂક્ષ્મસંપરાય (૯) પરિહારવિશુહિ અને (૧૦) મથાખ્યાત ચારિત્ર.

૩ શ્રી પ્રભવસ્વામી

યુહસ્થાવાસ ૩૦ વર્ષ: ચારિત્રપર્યાય ૫૫ વર્ષ: તેમાં સામાન્યવ્રતપર્યાય ૪૪ વર્ષ: યુગપ્રધાન ૧૧ વર્ષ: આયુષ્ય ૮૫ વર્ષ: સ્વર્ગગમન મ. સં. ૭૫ વર્ષ: ગાત્ર કાત્યાયન:

જયપુરના વિધ્ય રાજાને બે પુત્ર હતાઃ પ્રભવ ને *પ્રભુ. કેાઇ કારણથી રાજ્ય-ગાદીના હક્ક. પ્રભવના હાવા છતાં, પ્રભુને સાંપાયા. પ્રભવનું સ્વમાન ઘવાયું અને નારાજ થઇને તે દેશાંતર ચાલ્યા ગયા. શરૂમાં તેમણે લૂંટ-કાટ અને ચારીના ઘંધા શરૂ કર્યો. ધીમે ધીમે તેના સાગ્રીતા વધતા ગયા અને તે ૫૦૦ ચારાના સ્વામી અન્યા.

પ્રભવના નામથી રડતાં છાંકરા પણ છાના રહી જતાં. પ્રભવ અજેચ્ય ગણાતાે. તેને (૧) તાલાેદ્ઘાટિની અને (૨) અત્સવાપિની એમ બે વિદ્યા આવડતી જેના પ્રભાવે તે ગમે તેવા તાળા ઉઘાડી શકે અને બીજી વિદ્યાને પ્રભાવે તે સૌ કાઇને નિદ્રાધીન ળનાવી શકે.

જંખૂસ્વામીના લગ્ન પ્રસંગે તેના સાથીદારાએ આ પ્રસંગના સંપૂર્ણ લાભ લેવા ઇચ્છા દર્શાવી. તેમના હેતુ પુષ્કળ ધન મેળવવાના હતા પણ કુદરત તેમને માટે જુદા જ ઘાટ ઘડી રહી હતી. સાંસારિક ધન મેળવવાને અદલે તેમને વૈરાગ્યરૂપી ધન સાંપડ્યું. હળુકમીં જીવને એ રીતે કુદરત પણ મદદકર્તા અને છે. જંખૂસ્વામીના ઘરમાં દાખલ થઇને ધનના પાટલા ખાંધ્યા તા ખરા; પણ અંતે જંખૂસ્વામીના પ્રભાવથી તેઓ સ્થંભી ગયા. પછી જંખૂસ્વામી અને તેઓની સ્ત્રીઓના પરસ્પર વાર્તાલાપ સાંભળી તેમને પાતાના ધંધા–કૃત્ય માટે પસ્તાવા થયા. "कम्मे स्र सो धम्मे स्रा" ની કહેવત ચરિતાર્થ કરી ખતાવી અને પાતાના ચારસમુદાય સહિત જંખૂસ્વામી સાથે પરમપાવની દીક્ષા સ્વીકારી.

ધીમે ધીમે તેણે પાતાનું વ્યક્તિત્વ ઝળકાવ્યું અને સંયમની સાધનામાં આગળ વધતા ગયા. પરિષહાથી લેશ માત્ર ડર્યા વિના તેને કર્મ ખપાવવાના સાધનરૂપ ગણી હસ્તે મેં એ તેના સતકાર કરતા. અતિ દુષ્કર તપસ્થાને કારણે તેમજ ગુરુચરણની બાવપૂર્વક સેવાથી તે ચૌદ પૂર્વધારી બન્યા. પાતાના ગણધર કાણ થશે ? એવા પ્રશ્ન ઉદ્દલવતાં તેમણે જ્ઞાનના ઉપયોગ દીધા. સ્વ—ગચ્છમાં કાઈ સમર્થ ન જણાતાં તેમણે અન્ય દર્શન પ્રતિ દિષ્ટ દાહાવી. શર્યાં ભવ નામના વિષ્ય સમર્થ જાણી તેમને પ્રતિ- બાધી પાતાની પાટ પર સ્થાપન કર્યા. કુલ પંચાશી વર્ષનું આયુષ્ય પાળી શ્રી મહાવીરસ્વામી પછી પંચાતેરમે વર્ષ સ્વર્ગે સીધાવ્યા.

^{*} શ્રી. ૧વે. કૉન્ફ. હેરાલ્ડના જૈન ઇતિહાસ-સાહિત્ય અંક, પુ. ૧૧, અંક ૭-૯માં તપગચ્છની પદાવલીના ભાષાંતરમાં વિનયધર એવું નામ જચાવેલ છે.

૪. શ્રી શય્ય ભવસૂરિ

ગૃહસ્થવાસ ૨૮ વર્ષ: ચારિત્રપર્યાય ૩૪ વર્ષ: તેમાં સામાન્ય વ્રતપર્યાય ૧૧ વર્ષ: યુગપ્રધાન ૨૩ વર્ષ: સર્વાયુ ૬૨ વર્ષ: સ્વર્ગગમન મ. સં. ૯૮ વર્ષ: ગાત્ર વાત્સ્ય:*

રાજગૃહી નગરીમાં શ્રી શય્યંભવસૂરિના જન્મ થયા હતા. તેએા ધર્મ ધ્રાદ્માણ હતા અને યજ્ઞ–યાગાદિ કિયામાં રક્ત રહેતા. તેને જ પરમ તત્ત્વ માનતા. છવને જ્યાં સુધી સાચી વસ્તુસ્થિતિનું ભાન ન થાય ત્યાં સુધી ખાટી—ભ્રામક વસ્તુને જ સાચા સ્વરૂપે માને તે સ્વાભાવિક જ છે.

પણ કુદરત તેમને અજ્ઞાન-સાગરમાં અટવાયા કરવા દે તેમ ન હતી. જ્ઞાનાવરણીય કર્મના નાશ થતાં જેમ જ્ઞાનાદય થાય તેમ તેમને માટે પણ તેવા સમય નજીક આવી રહ્યો હતા. તેઓ આસજ્ઞભગ્ય હતા.

યાગિનિદ્રામાં રહેલા શ્રી પ્રભવસ્વામીને અર્ધારાિગ વ્યતીત થયે અચાનક વિચાર સ્કૂર્યો કે—' મારા પટ્ધર કાલ્ થશે ?' વસ્તુની જાણ ખાતર તેમણે જ્ઞાનના ઉપયાગ દીધા પણ પાતાના ગચ્છમાં કે સંઘમાં કાઇ સમર્થ વ્યક્તિ તેમની જ્ઞાન—નજરમાં ન અડી. પછી તેમણે અન્ય દર્શન પ્રતિ જ્ઞાનાપયાગ દીધા; કારણ કે કાદવમાંથી પણ કમળ લેવું જોઇએ. છેવટે તેમણે શચ્ચ ભવને પાતાની પાટ દીપાવનાર અતે આહેત ધર્મારૂપી કમળને પ્રકુલ્લિત કરનાર જાલ્યા. તેમને પ્રતિબાધ કરવા માટે તેઓ ત્યાંથી વિદાર કરી રાજગૃહી નગરીએ આવ્યા.

તે સમયે નગરમાં યજ્ઞનું કાર્ય ચાલી રહ્યું હતું. યજ્ઞસ્ત લ આગળ ખકરાને હામવા માટે આંધવામાં આવેલ હતા અને વેદિકામાં અગ્નિ પ્રજ્વળી રહ્યાં હતા. શય્ય ભવ યજ્ઞવાડાના દ્વાર આગળ બેઠા હતા.

પ્રભવસ્વામીએ પાતાના બે ચાલાક મુનિઓને તૈયાર કર્યા અને કહ્યું કે-' તમારે ભિક્ષાના અર્થી થઇ યજ્ઞશાળામાં જવું અને ભિક્ષા ન આપે તા પણ પાછા વળતાં આ પ્રમાણે બાલવું: "અહાં! બહુ ખેદની વાત છે કે આટઆટલું કષ્ટ કર્યા છતાં તત્ત્વ તા કંઇ જણાતું નથી." પ્રભવસ્વામીની યુક્તિ બરાબર બર આવી. મુનિરાને તા તે પ્રકારે બાલીને ચાલ્યા ગયા, પણ તેના વચનાએ શય્ય ભવના વિચાર–તરંગ ઉછાળ્યા. તેને સમજાયું કે ઉપશમપ્રધાન સાધુઓ મૃષાવાદ સેવે નહિ. તેણે તરતજ ઉપાધ્યાયને સાચા તત્ત્વની પીછાણ પૂછી. પહેલાં તા ઉપાધ્યાયે વેદ અને વેદા-પદેશિત ક્રિયા જ સત્ય તત્ત્વ છે એમ જણાવ્યું; પણ શચ્ચ ભવને ક્રાઇ રીતે સંતાષ ન થયા.

^{*} વત્સ, વક્ષસ એવાં નામ પણ જણાવવામાં આવેલ છે.

¥

તેના ક્રોધ ભભૂકી ઊઠ્યો. ઉપાધ્યાયના વર્તનમાં માયા-કપટ અને છેતરપીંડી દેખાયા. તેણે મ્યાનમાંથી તરવાર ખેંચી કાઢી અને ઉપાધ્યાયના શિરચ્છેદ કરવા તૈયારી અતાવી. મરણુ ભયથી ઉપાધ્યાયે સાચું સ્વરૂપ જણાવ્યું. યત્રસ્તંભ ઉખાડીને નીચે રહેલી શ્રી શાંતિનાથ ભગવાનની રત્નમય પ્રતિમા અતાવીને કહ્યું કે—' આ પ્રતિમાના પ્રભાવથી જ અમારું યત્ર સંખંધી કાર્ય નિવિધ્ન પાર પડતું હતું. જિનેધર ભગવંતે ઉપદેશેલ જીવદયારૂપ ધર્મ જ ખરું તત્ત્વ છે. અમારી ઉદરપૂર્તિ માટે જ અમે તને ચિરકાળ સુધી છેતથાં છે. હવે હે લદ્ર! સાચા જિનધર્મ સ્વીકારી તારું કલ્યાણ કર.'

શય્ય ભવની ભાવના શ્રેણીએ ચડવા લાગી. માયા–કપટ, પ્રપાંચ અને અધશ્રદ્ધા પર તેને તિરસ્કાર વછ્ટ્ટચો. તેના આત્મા આગળ ગતિ કરવા માટે અંદરથી પ્રેરણા કરી રહ્યો. તેણે મનમાં મક્કમપણે નિશ્ચય કરી વાળ્યો.

શય્યં ભવ આવી ગયેલા મુનિરાજના પગલાનુસાર પ્રભવસ્વામી પાસે આવ્યો. વંદન કરી ધર્મ તંત્ર જાણવાની જિજ્ઞાસા દર્શાવી. પ્રમવસ્યામીએ કહ્યું કે-' અહિંસા એ જ સર્વોત્તમ ધર્મ છે. ' પછી ધીમે ધીમે તેમને અહિંસા, સત્ય, અસ્તેય, બ્રહ્મચર્ય અને પરિગ્રહ-ત્યાયરૂપ પાંચ મહાવતાનું યથાસ્થિત સ્વરૂપ કહી અતાવ્યું.

શય્ય ભવને અસાર સંસાર પર ઉદ્દેગ ઉપજયો. શ્રીપ્રભવસ્વામી પાસે તેમણે દીક્ષા સ્વીકારી અને ઉત્કૃષ્ટ તપસ્યા કરી પાતાના કર્મા–મળ કમી કર્યો.

શય્યં ભવે દીક્ષા લીધી ત્યારે તેમની ભાર્યા યોવનવતી હતી. દયાની લાગણીથી અન્ય પુરુષા તેને પૂછતા કે—' હે ભદ્રે! તારા ઉદ્દરમાં કંઈ ગર્ભની સંભાવના છે?' તેના પ્રત્યુત્તરમાં તે જણાવતી કે 'મળયમ્—કંઇક.' પતિ રહિત અવસ્થામાં સ્ત્રીઓ પુત્રની આશાએ છે વે છે. ધીમે ધીમે તેના ગર્ભ વધવા લાગ્યા અને સંપૂર્ણ અવસરે તેણે પુત્રને જન્મ આપ્યા. મળયમ્ ઉપરથી મનક એવું નામ રાખવામાં આવ્યું. લાલનપાલન કરાતા તે આઠ વર્ષના થયા. એકદા તેણે પાતાની માતાને પૂછ્યું કે તું વેશમાં અવિધવા (સૌભાગ્યવતી) જેવી લાગે છે માટે મારા પિતા કયાં છે? તેની માતાએ પૂર્વની બધી હકીકત કહી સંભળાવી. મનકને પિતાના દર્શન કરવાની અભિલાષા ઉદ્ભવી

શય્ય ભવસૂરિ આ સમયે *ચંપાનગરીમાં વિચરતા હતા. પુષ્યરાશિથી આકર્ષિત થયા હાય તેમ તે મનક પણ ત્યાં જ ગયા. સ્થાંડિલ જઇને પાછા નગરી ત્રરફ આવતા સૂરિએ તે બાળકને દ્વરથી આવતા જોયા. કુદરતી રીતે જ તેમને તેના પર વાતસલ્યભાવ ઉદ્દભવ્યા. તેને સર્વ વૃતાંત પૂછ્યા. બાળકે કહ્યું કે-'જો આપ મારા પિતાને બતાવા તા

[#] कारतेश्वर आहुआबी दत्तिमां पाटबीपुत्र अधावेस है.

હું તેમની પાસે દીક્ષા લઉં.' શય્ય ભવસૂરિએ તેને પાતાના જ પુત્ર જાણી કહ્યું—'વત્સ! તારા પિતાને હું જાણું છું. તે મારા મિત્ર છે. તે અને હું શરીરથી અભિન્ન છીએ માટે તું મારી સાથે ચાલ, પિતા અને કાકામાં શા બોદ રાખવા !' ઉપાશ્રયે આવી તેને દીક્ષા આપી.

એક દા મનકના આયુષ માટે ઉપયોગ આપતાં છ મહિનાનું ટ્'કું જ આયુષ જણાયું. આથી શચ્યં ભવસૂરિ વિચાર કરવા લાગ્યા કે આ બાળકને શ્રુતધર શી રીતે બનાવી શકાય ? 'દરાપૂર્વી અથવા ચૌદપૂર્વી કાંઇ કારણસર શ્રુતના સારના ઉધ્ધાર કરી શકે છે' એમ પૂર્વ મહાપુરુષા કહી ગયા છે એમ વિચારીને તેમણે સિધ્ધાંતમાંથી સાર ઉધ્ધરીને દશાવીકાલિક નામનું શ્રુતસ્કંધ રચ્યું. વિકાળ વેળાએ ભણી શકાય તેમજ દશ અધ્યયનવાળું હોવાથી તેનું દશવૈકાલિક એવું નામ ઉચિત જ હતું. તેના દશ અધ્યયના નીચે પ્રમાણે છે:-

- ૧. દ્રુમપુષ્પિક–તેમાં ધર્મ'ની પ્રશ'સા–સ્તુતિ છે. દ્રુમના પુષ્પમાંથી ભ્રમર રસ ચૂંટી લે છે છતાં પુષ્પને ઈજા થતી નથી તેવી રીતે શ્રમણુ–સાધુ વતે'.
- ર. શ્રામણ્યપૂર્વિક-ધર્મ તરફ રુચિ છતાં અભિનવ પ્રવજિતને અધૃતિથી સંમાહ ન થાય માટે ધૈર્ય રાખવું તે સંબંધેના આમાં અધિકાર છે.
- 3. **સુલ્લિકાચાર કથા**-ધૃતિ આચારમાં જોઇએ તેથી આચારકથા ક્રુલ્લિકા-નાની નાની આ અધ્ય**યનમાં કહે**વામાં આવી છે.
- ૪. ષડ્જીવનિકા-6ક્ત આચાર છ જીવ કાયગાચર હાેવા નોઇએ તે સંબંધીના વર્ણન વિષે આ અધ્યયન છે.
- પ. પિંડેષણા-દેહ સ્વસ્થ હાય તા ધર્મ પાળી શકાય અને આહાર વિના દેહ સ્વસ્થ રહેતા નથી માટે સાવઘ અને નિરવઘ એ બે પ્રકારમાંથી નિરવઘ આહાર ગ્રાહ્ય છે એમ વિવેચનપૂર્વંક બતાવ્યું છે. આમાં બે ઉદ્દેશક છે.
- દ. મહાચારકથા-(ધર્મ, અર્થ, કામાધ્યયન)—ગાંચરી જતાં મહાજન સમક્ષ સ્વા-ચાર નથી કહી શકાતા પણ આલયમાં ગુરુ કહે છે તેથી મહાજનને યાગ્ય એવી નાની નહિ પણ માટી આચારકથા વર્ણવામાં આવી છે.
- ૭. વચનવિશુદ્ધિ-તે કથા આલયમાં હોવા છતાં ગુરુમહારાજે નિરવદ્ય વચનથી કહેવી ઘટે.
- ૮. આચારપ્રણિધિ-નિરવદ્ય વચન આચારમાં પ્રણિહિતને માટે થાય છે.
- ૯. વિનય-આચારમાં પ્રશિહિત-દત્તચિત હાય તે યથાયોગ્ય વિનયસ પન્ન થાય છે. આમાં ચાર ઉદ્દેશક છે.
- ૧૦ સિલિશુ-ઉપરના નવે અધ્યયનના અર્થમાં જે વ્યવસ્થિત શાય છે તે સમ્યગ્ ભિશુ શાય છે.

ઉપરના **કરો અધ્યયનમાં સાધુ-ક્રિયામાર્ગનું સુંદર** રીતે આ**લે**ખન કરવામાં આવ્યું છે. આ દરાવેકાલિક ઉપર શ્રી ભદ્રબાહુરવામીએ નિર્યુક્તિ રચી છે. તેમાં જણાવ્યું છે કે-ચાયું અધ્યયન આત્મપ્રવાદ પૂર્વમાંથી, પાંચમું કમંપ્રવાદ પૂર્વમાંથી, સાતમું સત્યપ્રવાદ પૂર્વમાંથી અને બાકીના અધ્યયના પ્રત્યાખ્યાન પૂર્વની ત્રીજી વસ્તુમાંથી ઉધ્ધૃત કરેલ છે.

શ્રી શય્યં ભવસૂરિ દશવૈકાલિક સૂત્ર મનક મુનિને ભણાવવા લાગ્યા. છ માસને અંતે મનક મુનિ કાળ કરીને સ્વર્ગ ગયા. મનક મુનિના અવસાનથી શ્રી શય્યં ભવસૂરિના નેત્રમાંથી અશ્રુધારા વહેવા લાગી. આ જોઇ યશાબદ્રાદિ શિષ્યા આશ્ર્યં પામ્યા. ગુરુમહારાજની આવી ચેષ્ટા જોઇ તેઓએ વિજ્ઞપ્તિ કરી કારણ પૂછ્યું. જવાબમાં ગુરુએ પૂર્વના સર્વ વૃતાંત કહી સંભળાવ્યા. આ સાંભળી શિષ્યગણે કહ્યું કે—'આપે અત્યાર સુધી પિતા—પુત્રના સંખધ અમને કેમ જણાવ્યા નહિ કે ગુરુપુત્રનું પણ શુરુની જેમ માન રાખવું.' એ કહેવત અનુસાર અમે પણ યથાચિત વિનય જાળવત.' શુરુશ્રીએ કહ્યું કે—'તપાવૃધ્ધ એવા તમારી વૈયાવચ્ચથી જ તેને ઉત્તમ ગતિ મળી છે. મારા પુત્ર તરીકના સંખધ તમારા જાણવામાં આવ્યા હોત તેને ઉત્તમ ગતિ મળી છે. મારા પુત્ર તરીકના સંખધ તમારા જાણવામાં આવ્યા હોત તેને ઉત્તમ મુનિને શ્રુતધર અનાવવા માટે મેં કરાવૈકાલિક સૂત્ર અનાવ્યું હતું. હવે તેને યથાસ્થાને ગાઠવી તેનું સંવરણ કરી લઉં છું.'

આ પ્રમાણે સાંભળીને યશાભદ્રાદિક મુનિઓએ શ્રીસંઘને વાત જણાવી અને શ્રી સંઘની સાત્રહ વિનંતિથી શ્રી શય્ય ભવસૂરિએ દશવૈકાલિક સૂત્રનુ સંવરણ ન કર્યું.

તેમણે પાતાની પાટ પર શ્રી ચશાભદ્રસ્વામીને સ્થાપન કર્યા અને સમાધિમરછુ પામી સ્વર્ગસ્થ થયા.

પ. શ્રી યશાભદ્રસ્વામી

ગૃહસ્થવાસ ૨૨ વર્ષ : ચારિત્રપર્યાય ૬૪ વર્ષ:–તેમાં સામાન્ય વ્રતપર્યાય ૧૪ વર્ષ: યુગપ્રધાન ૫૦ વર્ષ: સર્વાયુ ૮૬ વર્ષ': સ્વર્ગગમન મ. સં. ૧૪૮: ગાત્ર હ'ગીયાયનઃ

શ્રી યશોભદ્રસ્વામી પાટલીપુરના વતની હતા. જન્મે ખ્રાહ્મણુ જ્ઞાતિના હતા. શ્રી શય્ય ભવસૂરિ પાસે ધર્મા પદેશ સાંભળી તેઓ વૈરાગ્યવાસિત અનીને દીક્ષિત થયા. વિનયપૂર્વ છું પાસે શાસ્ત્રાભ્યાસ કરતાં તેમની ઉપદેશશક્તિ ખીલી ઊઠી, તેમણે પાતાના ઉત્તમ ચારિત્રપાલનથી તેમજ ઉત્ર તપશ્ચર્યાથી જનસમાજ પર સારા પ્રભાવ પાડ્યો હતો. તેમના ખુદ્રિખળથી આકર્ષા શ્રી શય્ય ભવસૂરિએ તેમને પાતાના પદ પર સ્થાપન કર્યા. તેઓ ચોદપૂર્વ ધારી અન્યા હતા. સંભૂતિવિજય નામના ચોદ પૂર્વ ધર શિષ્યને પાટ સાંપી તેઓ સ્વર્ગ સીધાવ્યા.

<u>૬. શ્રી સંભૂતિવિજય અને શ્રી ભદ્રબાહુરવામી</u>

सं भूतिवि अय

શહસ્થવાસ ૪૨ વર્ષ: ચારિત્રપર્યાય ૪૮ વર્ષ:-તેમાં ૪૦ વર્ષ સામાન્યવ્રતપર્યાયઃ ૮ વર્ષ ચુગપ્રધાન: સર્વાયુ ૯૦ વર્ષઃ ગાત્ર માઢરઃ સ્વર્ગગમન મ. સં. ૧૫૬ ઃ

શ્રી સંભૂતિવિજય અને શ્રી ભદ્રભાહું સ્વામી ખંને ગુરુલાઇ હતા. યશાં ભદ્રસ્વામીની પાટે પહેલા સંભૂતિવિજય આવ્યા. તેઓ શ્રી સ્થૂલભદ્ર જેવા સમર્થ શીલશાળી પુરુષના દીક્ષાગુરુ હતા. તેઓ સ્વલાવે અતિ શાંત હતા. તેમની મુખમુદ્રા જ શાંતરતનું પાન કરાવતી ન હાય તેમ પાપી પુરુષ પણ તેમની આગળ વિનમ્ર ખની જતા. અડતાલીશ વર્ષ પર્વત નિરતિચાર ચારિત્ર પાળી તેમણે ૪૦ શિષ્યા ખનાવ્યા, જેમાં નીચેના ખાર તાે સ્થવિર હતા

૧. નંદનભદ્ર, ૨. ઉપનંદ, ૩. તીશભદ્ર, ૪. યશાભદ્ર, ૫. ગણિલદ્ર, ૬. પૂર્ણભદ્ર ૮. સ્થૂળભદ્ર ૯. ઋજુમતિ, ૧૦. જંખુ, ૧૧ દીઘં સદ્ર અને ૧૨ પાંડુભદ્ર. સ્થવિર શખ્દ આચાર્યપદ્યાચક છે.

આઠ વર્ષ સુધી શાસનનાયક રહ્યા પછી મહાવીર સંવત ૧૫૬માં તેએ સ્વર્ગે સીધાવ્યા. તેમના પછી શ્રી ભદ્રભાહસ્વામી ૫૮ધર ખન્યા.

શ્રી ભદ્રખાહુસ્વામી

ગૃહસ્થાવાસ ૪૫ વર્ષઃ ચારિત્રપર્યાય ૩૧ વર્ષ:—તેમાં ૧૭ વર્ષ સામાન્ય વ્રતપર્યાય: ગ્રુગપ્રધાન ૧૪ વર્ષઃ સર્વાયુ ૭૬ વર્ષ: સ્વર્ગગમન મ. સ. ૧૭૦ ઃ ગત પ્રાચીનઃ

દક્ષિણમાં આવેલ પ્રતિષ્ઠાનપુરમાં તેમના જન્મ થયેલા. તેઓ બ્રાહ્મણ જ્ઞાતિના હતા. તેમને વરાહમિહિર નામના લાઇ હતા. વિદ્યા મેળવવાના અત્યંત ઉત્સાહ હાવાથી ખંતથી તેમણે ધર્મશાસ્ત્ર, ન્યાયશાસ્ત્ર, તર્કશાસ્ત્ર, વ્યાકરણ, જ્યાતિષ િગેરેના અભ્યાસ કર્યો. તેઓ એક સારા વિદ્રાનની પંક્તિમાં ગણાય લાગ્યા. ધીમે ધીમે તેની કીર્તિ ફેલતી ગઇ અને જ્યાતિષ સંખધનું તેમનું સાત્ર અપૂર્વ મનાવા લાગ્યું.

ભાગ્યયોગે તેમને શ્રી યશાભદ્રવામીના સંયોગ થયા. સાંના આગળ કશીર ઇક્કું લાગે તેમ તેમના અગાધ જ્ઞાન આગળ તેઓ ઝાંખા દેખાવા લાગ્યા. સાથે સાથે તે ને ધર્મના સાથા સ્વરૂપની પણ જાણ થઇ. તેમણે યશાભદ્રસ્વામી પાસે દીક્ષા લીધી. અતુળ ખુદ્ધિભળથી તેઓ ચૌદપૃત્ધારી અન્યા હતા. પેક્લાં કરતાં જ્યોતિષવિદ્યામાં પણ તેઓ વધુ પ્રવીણ અન્યા. તેના ભાઇ વરાહમિહિર પણ જૈન દીક્ષાધારી થયા હતા. ગુરુએ ભદ્રભાહની શક્તિ ને ખુદ્ધિમત્તા જોઈ તેને આચાર્ય પદવી આપી તેથી વરાહમિહિરને ઇપ્યાં ઉપછ. તેણે આરિયના ત્યાંગ કરીં.

તે પણ જ્યાતિષવિદ્યાનું ઠીક જ્ઞાન ધરાવતા, તેથી તે વઉજ પાતાના નિર્વાહ ચલાવવા લાગ્યા. જેમ જેમ તેની પ્રતિષ્ઠા વધતી ગઇ તેમ તેમ તે જૈન સાધુઓ પ્રત્યે વધુ દ્વેષી અનતા ગયા. અને નિરંતર જૈન શ્રમણાની નિંદા કરવા લાગ્યા.

વરાહિમિહિરે પાતાના પ્રભાવ ફેલાવવા અનેક ફૂટ પ્રયત્ના કર્યા. વરાહિમિહિરની વાત જનતાએ સાચી માની અને તેની પ્રતિષ્ઠા વધતી ગઇ. છેવટે તેને નંદરાજાની સભામાં પુરાહિતનું માનવંતુ સ્થાન મળ્યું અને સાથે જ જૈનધર્મ પરની ઇર્ધ્યા પણ વધી.

નં દરાજાને ત્યાં લાંબે સમયે એક પુત્ર જન્મ્યા. વરાહમિહિરે આ પુત્રની જન્મ-પત્રિકા બનાવી અને પુત્રનું સા વર્ષનું આયુષ્ય જણાવ્યું. રાજા લણા હવિંત થયા. વૃદ્ધાવસ્થાએ પુત્રજન્મ અને દીધ આયુષ્ય, આથી લોકો પણ ભાત-ભાતની ભેટ-સોગાદો લઇ ખુશાલી પ્રદર્શિત કરવા આવવા લાગ્યા. વરાહમિહિરને પાતાના વેરના અદક્ષા ક્ષેવાના અવસર મળી ગયા. તેણે રાજાના કાન ભંભેર્યા કે-' મહારાજ! આપના કુંવરના જન્મથી બધા રાજી થયા ને આપની પાસે આવી ગયા, પણ પેલા જૈનમાધુ ભદ્રભાઢ નથી આવ્યા તેનું કારણ તા જાણા.' રાજાએ શકડાળ મંત્રીને વાત કરી. શકડાળે ગુરુમહારાજને વાત કરી. વિચ-ક્ષણ ગુરુજી બધી વસ્તુ પામી ગયા. રાજાના કાન ભંભેરાયાની ગંધ પણ આવી ગઇ. તેમણે શાંત ચિત્તે કહેવરાવ્યું કે 'નકામું એ વાર શામાટે આવવું જવું પહે? એ પુત્ર સાતમે દિવસે ખિલાડીના મુખથી મૃત્યુ પામશે ત્યારે દિલાસા દેવા આવીશ.' મંત્રીએ જઇને રાજાને વાત કરી. રાજા આ સંદેશા સાંભળી ચાંકી ઊઠચો. વરાહમિહિર અને ભદ્રભાહના જુદા જીદા કથનથી તે ચિંતાતુર ખન્યો. ભદ્રભાહના વચનને મિથ્યા ખનાવવા માટે તેણે સખ્ત ચાકી પહેરા મકી દીધા અને આખા શહેરમાંથી બિલાડીઓને હાંકી કહાવી. એક તા લાંબે વખતે પુત્ર સાંપડયા અને તેમાંય વળી રાજબીજ. તેના રક્ષણ માટે શી કમીના રખાય ? પણ વિધાતાના લેખ કે કર્મની ક્રિયાએ કાઇથી ભુસાઇ છે? બરાબર સાતમે દિવસે ધાવમાતા બારણામાં બેઠીબેઠી પુત્રતે ધવરાવતી હતી ત્યાં જ બારણાના આગ-ળીયા પુત્રના શિર પર પડ્યાં ને તરત જ પુત્ર મરણ પામ્યા. ભદ્રભાહુસ્વામી રાજાના શાક નિવારવા રાજમહેલમાં ગયા. રાજાને શાંતિ આપી ધીરજ પમાડી. સંસારની ચિત્ર-વિચિત્ર ઘટના કહી આધાસન અપ્યું. રાજાને ઉત્તમ ઉપદેશથી કઇંક શાંતિ મળી. રાજાએ કહ્યું કે-' તમારા ભવિષ્ય કથન મુજબ પુત્ર મરણ પામ્યા ખરા પણ બિલાડીના માહાથી મરણ પામશે એમ જ ુાવ્યું હતું તે સત્ય ન થયું. ' સુરિજીએ આગળીયા મંગાવી અતાવ્યું તેા તેના પર બિલાડીનું માહું કાતરાવેલ હતું.

આ પ્રમાણે ઘટના બનવાથી વરાહમિહિર તેા ઝંખવાણા પડી ગયા. તેની બધી શેખી ઊડી ગઇ. ગરુડની ગતિ આગળ ચકલી શું કરી શકે ? તેને જ્યાતિષ ક્રાંથ પર ઘુણા ઉપાઝ. જ્યાતિષના અધા પુસ્તકા પાણીમાં બાળી દેવા તે તૈયાર થયે પણ ભાદ્રભાહુસ્વામીએ તેને તેમ કરતાં વાર્યો, છતાં સૂરિજી પ્રત્યેના દ્વેષ તેના અંતર-માંથી ન જ ખર્સ્યા.

કમેં સંચાગે વરાહિમિહિર મરણ પામી વ્યાંતર થયા. પૂર્વ ભવતું વેર સંભારી તેણે શ્રી સંઘમાં મરકીના ઉપદ્રવ કર્યા. આ અણુધારી પીડાથી જનસમાજ ત્રાસી ગયા. શ્રી સંઘ શાંતિ ઉપજાવવા માટે ભદ્રભાદુસ્વામીને આયહભરી વિજ્ઞપ્તિ કરી. શ્રી સંઘની વિનંતિથી તેમણે ઉવસાગ્યાહર નામનું સાત ગાથાનું સ્તાત્ર બનાવ્યું જે સાંભળવા, ભણુવા અને ગણવાથી મરકીના ઉપદ્રવ શાંત થતા. આ સ્તાત્રમાં એટલા બધા પ્રભાવ હતા કે તેના ભણવાથી ધરણુંદ્રને પ્રત્યક્ષ આવવું પડતું. પછી તો લાકા નિરંતર નજીવા કારણ સર પણ ધરણુંદ્રને બાલાવવા લાગ્યા. આખરે ધરણુંદ્રની વિનંતિથી છેલ્લી બે ગાથા શરુમહારાજે ભંડારી મૂકી તેથી હાલમાં પાંચ ગાથા ઉપલબ્ધ છે. ઉત્સગ્ગહર સ્તાત્રમાં ચમતકાર જ ભર્યો છે. ઊંડા ઉતરીને વાંચવા-વિચારવામાં આવે તા તેનું ખરું રહસ્ય સમજાઇ શકે. શ્રી પાર્ધપ્રભુ, તેમના પાર્ધ નામના ચક્ષ, પદ્માવતી દેવી અને ધરણુંદ્રની હિઅર્થી સ્તુતિ કરવામાં આવી છે. અર્થ જાણવાના જિજ્ઞાસુને માટી ટીકા જોવાથી તેના લાભ મળશે.

નવમા નંદને મારી ગાદીએ બેસનાર ચંદ્રગુપ્ત પર પણ ભદ્રભાહુસ્વામીની વિદ્વત્તાની ઘણી જ સારી અસર થઇ. એક વખત ચંદ્રગુપ્ત ભરનિદ્રામાં સૂતા હતા ત્યારે તેને સાળ સ્વપ્ન આવ્યાં એ સવે ના શ્રીમદ્રભાહુસ્વામીએ સ્પષ્ટતાથી ખુલાસા કર્યો, જે સાંભળી આગામી કાળનું દુઃખભયુ માહાત્મ્ય જાણી રાજ ચંદ્રગુપ્તને બહુ દુઃખ થયું અને કેટલાકના માનવા પ્રમાણે તેણે પાતાના પુત્રને રાજ સાંપી દીક્ષા લીધી.

ભદ્રભાહુસ્વામીએ જાણ્યું કે બાર વર્ષ ના ભયંકર દુકાળ પડશે. એટલે તેઓ મહાપ્રાણુ-ધ્યાનના આરંભ કરવા નેપાળ દેશમાં ગયા. દુકાળથી અન્ન પાણીના સાંસા પડવા લાગ્યા. સાધુઓ દક્ષિણ દેશમાં ચાલ્યા ગયા. પણ દુકાળનું એક માઠું પરિણામ એ આવ્યું કે સાધુઓ આગમ પાઠ વિસરી ગયા. પેટ પ્રતો આહાર ન મળે ત્યાં સ્વાધ્યાય તો શી રીતે કરે ? વિદ્યાને જો વાર વાર યાદ કરવામાં ન આવે તો તે ભુલાઇ જાય. છેવટે પાટલીપુત્રમાં સંઘ લેગા થયા અને જેને જે જે સૂત્રા યાદ હતા તે બધા એકઠા કરવા લાગ્યા. અગિયાર અંગો તો પ્રાપ્ત થઈ શક્યા પણ બારમું દિશ્વાદ બાકી રહ્યું. બધા મૂંઝાવા લાગ્યા. છેવટે શ્રાં ભદ્રબાહુસ્ત્રામી ઉપર નજર ઠરી. તેમને તેડી લાવવા સંઘે બે સાધુઓને માકલ્યા. ગુરુશ્રીએ કહેરાવ્યું કે 'તેઓએ મહાપ્રાણધ્યાન શરૂ કરેલ હોવાથી આવી શકશે નહિ' સાધુઓએ આવી સંઘને વાત કરી. સંઘને આમાં પોતાનું સ્વમાન ને પ્રતિષ્ઠાની હાનિ જણાઈ. ભદ્રબાહુસ્વામી સમર્થ હતા છતાં તેમને બાધપાઠ આપવાના નિશ્વય કર્યો. સંઘમાં કેટલું સામર્થ્ય છે તે સિદ્ધ કરી અતાવવાની જિજ્ઞાસા ઉદ્દેભવી. સંઘે ખીજા બે સાધુઓને તૈયાર કર્યા ને જણાવ્યું કે તમારે ભદ્રભાહુરવામી પાસે જઇ તેમને પૂછવું કે 'સંઘની આજ્ઞા ન માને તેને શી શિક્ષા ?' તેઓ 'સંઘબહાર' એમ કહે તો તમારે જણાવી દેવું કે સંઘે આપને એ શિક્ષા ક્રમાપી છે. પેલા સાધુઓએ જઇને તે જ પ્રમાણે જણાવ્યું એટલે જવાળમાં શ્રી ભદ્રખાહુરવામીએ કહ્યું કે—' સંઘની આજ્ઞા મારે શિરોમાનય છે પણ શ્રી સંઘે મારા ઉપર કૃપા કરવી અને વિદ્વાન સાધુઓને મારી પાસે ભણવા માકલવા. હું તેમને હંમશા સાત વાચના આપીશ.' પછી શ્રી સંઘે સાધુઓને ત્યાં અભ્યાસ કરવા માકલ્યા. તે વખતના સંઘમાં આટલી શક્તિ હતી!

તેઓશ્રી શ્રીસ્થૂલભદ્રના વિદ્યાગુરુ હતા. તેમણે સ્થૂલભદ્રને ૧૪ પૂર્વ માંથી દશ પૂર્વ ની અર્થ સહિત ને ચાર પૂર્વ ની મૂળ માત્ર વાચના આપી હતી. તેઓ સમર્થ વિદ્વાન હતા. વ્યવહાર સૂત્ર, દશાશ્રુતસ્કંધ તથા ખૃહતક દય તેમણે પાતે રચેલ છે. આ ઉપરાંત, દશ આગમા (૧) આવશ્યક, (૨) દશવૈકાલિક, (૩) ઉત્તરાધ્યયન, (૪) આચારાંગ, (૫) સૂત્રકૃતાંગ, (૬) દશાશ્રુતસ્કંધ, (૭) ખૃહત્કલ્પ, (૮) વ્યવહાર સૂત્ર, (૯) સૂર્ય પ્રજ્ઞમિ અને (૧૦) ઋષિભાષિત પર નિર્યું ક્તિએ રચી છે. વિશેષમાં ઓઘનિર્યું ક્તિ અને પિંડનિર્યું ક્તિ પણ તેમની જ રચના મનાય છે જયારે સંસક્તનિર્યું ક્તિ માટે નિશ્ચિત મત બધાણા નથી.

પવિત્ર પર્વાધિરાજ પર્યું વાલું માં વંચાતું કલ્પસૂત્ર પણ તેઓએ જ દશાશ્રુતસ્ક' ધ સુત્રમાંથી જુદું પાડી બનાવ્યું છે.

શ્રી સ્થૂળભદ્રે પાતાની ખ્હેના યક્ષા વિગેરે સાધ્વીપણે વ'દન કરવા આવતાં ચમ-તકાર ખતાવવાની ખુદ્ધિથી સિંહનું રૂપ કર્યું. આ હકીકત શ્રી ભદ્રભાહુરવામીના જાલ્વામાં આવતાં તેમણે દશ પર્વ પછી વાંચના આપવી ખંધ કરી. શ્રી સંઘે અન્ય સમર્થ સાધુઓને પૂર્વ શીખવવાનું જણાવ્યું ત્યારે ભદ્રભાહુરવામીએ કહ્યું કે 'સ્થૂળભદ્ર જેવાને જ્ઞાનના અપચા થયા તો ખીજાની તા શી વાત ?' છેવટે શ્રી સંઘના આગ્રહથી છેલા ચાર પૂર્વની મૂળથી વાંચના આપી, તે પણ હવે પછી ખીજાને ન ભણાવવાની શરતે આપી. શ્રી મહાવીર પરમાત્માના નિવાંણ પછી શ્રી ગૌતમસ્વામી, સુધમારવામી ને જંખૂરવામી ત્રણ કેવળી થયા અને પ્રભવસ્વામી, શય્યંભવસૂરિ, યશાભદ્રસૂરિ, સંભૂતિ-વિજય, ભદ્રભાહુરવામી ને સ્થૂળભદ્ર—એ છ ચૌદપૂર્વી—શ્રુતકેવળી થયા. ત્યારપછી દશ પૂર્વના જ્ઞાની આચાયો થયા. ત્યારપછી દશ પૂર્વના જ્ઞાની આચાયો થયા. ત્યારપછી દશ પૂર્વના જ્ઞાની આચાયો થયા. એમ કમે કમે પૂર્વનું જ્ઞાન ઘટતું ગયું.

શાસન પર મહદ્ ઉપકાર કરી તેઓ સ્વર્ગે સીધાવ્યા.

सिरियूलभइ सत्तम ७, अट्टमगा महागिरी-सुहत्यी ८ अ । सुद्विअ-सुप्पडिबद्ध, कोडिअकाकंदिगा नवमा ९ ॥ ४ ॥

> ७-तत्पद्दे श्रीयूलभद्रस्वामी । ८-तत्पद्दे श्रीआर्यमहागिरि-श्रीआर्यसुहस्तिनौ । ९-श्रीआर्यसुहस्तिपद्दे श्रीसुस्यितसुप्रतिबद्धो ।

ગાથાર્થ:—સાતમા શ્રી સ્થૂલભદ્ર, આઠમા શ્રી આર્યમહાગિરિ તથા શ્રી આર્યસહસ્તિસૂરિ અને નવમા પદ્ધર કાેટિક–કાકંદીવાળા શ્રી આર્ય-સુસ્થિતસૂરિ તથા સુપ્રતિબદ્ધ થયા.

व्याख्या-७-सिरिथूलभद्दति, श्रीसंभृतिविजय-भद्रवाहुस्वामिनोः सप्तमपट्टः श्रीरथूल-भद्रशमी कोशाप्रतिबोधननितयशोधवलीकृताखिलजगत् सर्व्वजनप्रसिद्धः । चतुर्देशपूर्वविद्धां पश्चिमः । क्विच्चस्वार्यन्त्यानि पूर्वाणि सूत्रतोऽधीतवानित्यपि । स च त्रिशतः ३० गृहे, चतुर्विशति २४ व्रते, पंचचत्वारिशत् ४५ युगप्रधाने, सर्वायुर्नवनवति ९९ वर्षाणि परिपाल्य श्रीवीरात् पंचदशाधिकशतद्वय २१५ वर्षे स्वर्गभाक् । अत्र कविः—

श्रीनेमितोऽपि शकटालमुतं विचायं, मन्यामहे वयममुं भटमेकमेव । देवोऽद्रिद्गैमधिरुह्य जिघाय मोहं, यन्मोहनालयमयं तु वशी प्रविश्य ॥ १ ॥

श्रीवीरनिर्वाणात् चतुर्दशाधिकवर्षशतद्वये २१४ आषाढाऽऽचार्यात् अव्यक्तनामा तृतीयो निह्नव: ॥ छ ॥

८—अट्टमगत्ति, श्रीस्थूलभद्रपट्टेऽप्टमी पट्टघरी श्रीआर्यमहागिरिः श्रीसुहस्ती चेत्युभाविष गुरुश्रातरी । तत्र श्रीआर्यमहागिरिर्जिनकल्पिकतुलनामारूढो, जिनकल्पिककल्पः । त्रिंशत् ३० गृहे, चत्वारिंशत् ४० व्रते, त्रिंशत् ३० युग० सर्वायुः शत १०० वर्षं परिपाल्य स्वर्गभाक् ॥

द्वितीयेनाऽऽर्यसुहस्तिना पूर्वभवे द्रमकीभृतोऽिष संप्रतिजीवः प्रव्राज्य त्रिखंडाधिपतित्वं प्रापितः । येन संप्रतिना त्रिखंडिमतािष मही जिनपासादमंडिता विहिता, साधुवेषधारिनिजवठ-पुरुषपेषणेनाऽनायंदेशेऽिष साधुविहारः कारितः॥ स च आर्थसुहस्ती त्रिशत ३० गृहे, चतुर्विशति २४ व्रते, षट्चत्वारिशत् ४६ युग० सर्वायुः शसमेकं १०० परिपाल्य श्रीवीरात् एक नवत्य-धिकशतद्वये २९१ स्वर्गमाक् ।

यद्यपि श्रीस्यूलभद्रस्य पंचदशाधिकशतद्वय २१५ वर्षे स्वर्गी गुर्वावस्यनुसारेणोक्तः। श्रीमहागिरि—सुहस्तिनौ तु त्रिशत्३०वर्षगृहस्थपर्यायाविष शत१००वर्षजीविनौ दुष्पमा-संघस्तोत्रयंत्रकानुसारेणोक्तौ ॥ तथा च सित श्रीआर्यसुहस्तिः श्रीस्थूलभद्रदीक्षितो न संपद्येत, तथापि गृहस्थपर्यायवर्षाणि न्यूनानि व्रतवर्षाणि चाधिकानीति विभाव्य घटनीयमिति ॥

तथा श्रीसुहस्तिदीक्षित। ऽवंतिसुकुमालमृतिस्थाने तत्सुतेन देवकुलं कारितं तस्य च " महाकाल " इति नाम संजातं।

श्रीवीरनिर्वाणात् विंशत्यधिकवर्षशतद्वये २२० अश्वमित्रात् सामुच्छेदिकनामा चतुर्घो निह्नवः । तथा अष्टविंशत्यधिकशतद्वये २२८ गंगनामा द्विकियः पंचमी निह्नवः ॥ छ ॥

९-सुट्ठिअत्ति, श्रीसुहस्तिनः पट्टे नवमी श्रीसुस्थित-सुप्रतिबद्धी, कोटिक-काकंदिकी । कोटिशः सुरिमंत्रजापात् कोटशंशसूरिमंत्रधारित्वाद्धा । ताम्यां कौटिकनाम्ना गच्छोऽभूत् , अयं भावः—श्रीसुधर्मस्वामिनोऽष्टी सुरीन् यावत् निर्प्रधाः साधवोऽनगारा इत्यादि सामान्यार्धाभिधा-यिन्याख्याऽसीत् नवमे च तत्पट्टे कौटिका इति विशेषार्धावबोधकं द्वितीयं नाम प्रादुर्मृतं ॥

श्रीआर्यमहागिरेस्तु शिष्यो बहुल-बलिस्सही यमलभातरी, तस्य बलिस्सहस्य शिष्यः स्वातिः तत्त्वार्थादयो ग्रंथास्तु तत्कृता एव संभाव्यंते ।

तच्छिष्यः श्यामाचार्यः प्रज्ञापनाकृत् । श्रीवीरात् षट्सप्तत्यिषकशतत्रये ३७६ स्वर्गभाक् ॥ तच्छिष्यः सांडिल्यो नीतमर्यादाकृदिति नंदिस्यविरावल्यामुक्तमस्ति । परं सा पट्टपरंपराऽन्येति बोध्यं ॥ ४ ॥

વ્યાખ્યાર્થ:—શ્રી સંભૂતિવિજય તથા ભદ્રભાહુસ્વામીની પાટે સાતમા પદ્ધર તરીક કાશ્યા નામની વેશ્યાને પ્રતિબાધ પમાડવાથી ઉત્પન્ન થયેલ શ્રીતિ વડે જેણે આપ્યું જગત ઉજ્જવળ કર્યું તેવા અને સર્વ જનસમૃહમાં પ્રખ્યાતિ પામેલા શ્રી સ્થૂળભદ્ર આવ્યા. તેઓ છેલ્લા ચાદપૂર્વધારી થયા એટલે કે તેમના પછી કાઇ ચોદપૂર્વધારી થયેલ નથી. કેટલેક સ્થળે એવા પણ ઉલ્લેખ છે કે છેલ્લા ચાર પૂર્વ માત્ર મૂળથી જ ભણ્યા હતા. તેઓ ત્રીશ વર્ષ ગૃહસ્થાવાસમાં, ચાવીશ વર્ષ સામાન્યવ્રતપર્યાયમાં, પીસ્તાળીશ વર્ષ યુગપ્રધાન તરીકે એવી રીતે નવાણુ વર્ષનું સંપૂર્ણ આયુષ્ય પાળીને શ્રીવીર પરમાત્મા પછી ૨૧૫ વર્ષે સ્વર્ગગામી થયા. અહીં કવિ કહે છે કે—

શ્રીનેમિનાથ ભગવાન કરતાં પણ શકડાલસુત—સ્યૂલભદ્રને અમે અદ્વિતીય સુભઠ-ખહાદુર માનીએ છીએ; ક્રેમક નેમિપ્રભુએ;તા પર્વતના કિલ્લા (ગિરનાર) ઉપર ચઢીને માહને જિત્યા; જ્યારે શ્રી સ્યૂળભદ્રે તા કામદેવના ઘરમાં પ્રવેશ કરીને તેને વશ કર્યો-જિત્યા.

શ્રી વીરનિવાં ણ પછી ૨૧૪ વર્ષ વ્યતીત થયે આષાઢાભૃતિ નામના આચાર્યથી અભ્યક્ત નામના ત્રીજે નિહ્નવ થયે.

શ્રી સ્યૂલભદ્ર પછી આઠમી પાટે શ્રી આર્ય મહાગિરિ તથા આર્ય શ્રીસુહસ્તિસરિ-ખને ગુરુભાઇ આવ્યા. શ્રી આર્ય મહાગિરિ જિનકલ્પીની જેવા આચરણવાળા જિનકલ્પી થયા. તેઓ ત્રીશ વર્ષ ગૃહસ્થાવાસમાં,૪૦ વર્ષ સામાન્ય વ્રતપર્યાયમાં, ત્રીશ વર્ષ યુગપ્રધાન તરીકે—એવી રીતે એક સા વર્ષનું આયુષ્ય ભાગવીને સ્વર્ગવાસી ખન્યા.

બીજ શ્રી સુહસ્તિસ્રિએ સંપ્રતિ મહારાજાના પૂર્વ ભવના ગરીબ અવસ્થાના જીવને દીક્ષા આપીને ત્રણ ખંડના સ્વામી બનાવ્યા. તે સંપ્રતિ મહારાજાએ ત્રણ ખંડ-પ્રમાણ પૃથ્વો જિનમંદિરાથી શાભાવી તેમજ અનાર્ય દેશામાં પણ સાધુના વેશવાળા પાતાના વંઠ—ખહુર્પી પુરુષાને માકલીને સાધુવિહાર સુગમ કરાવ્યા. તે શ્રાઆય સુહસ્તિસ્રિ ત્રીશ વર્ષ ધરમાં, ૧૪ વર્ષ સામાન્યવ્રતપર્યાયમાં, ૪૬ વર્ષ યુગપ્રધાન પદે—એવી રીતે એક સા વર્ષનું આયુષ્ય પાળીને શ્રી વીર પરમાતમાં પછી બસા એકા છૂમે વર્ષ સ્વર્ગ ગયા.

ગુર્વાવલીના આધારે વીર પરમાત્મા પછી ૨૧૫ વર્ષે શ્રી સ્યૂલભદ્ર સ્વર્ગવાસી થયા એમ જણાવ્યું છે. દુષમાસંઘરતાત્રયંત્રના આધારે શ્રી આર્યમહાગિરિ તથા શ્રી આર્ય- સુહસ્તિસુરિના ગૃહસ્થપર્યાય ત્રીશ વર્ષના છતાં આયુષ્ય ૧૦૦ વર્ષનું જણાવવામાં આવ્યું છે. એ આર્યસુહસ્તિને શ્રી સ્યૂલભદ્રના હસ્તદીક્ષિત ન માનીએ તા ગૃહસ્થપર્યાયના વર્ષો એછા અને ચારિત્રપર્યાયના વર્ષો વધારે એમ સમજીને મેળ બેસારવા બેઇએ.

શ્રી આર્યસુહસ્તિસ્રિવિડ દીક્ષિત યયેલા શ્રીઅવંતિસુકુમાળના મૃત્યુસ્યાને તેના પુત્રે ક્રેવિવિમાન સરખું જિનમંદિર કરાવ્યું અને તેનું "મહાકાળ" એવું નામ પ્રસિદ્ધ થયું.

શ્રી વીર નિર્વાણ પછી ૨૨૦ વર્ષે અશ્વમિત્રથી સામુચ્છેદિક નામના ચાથા નિદ્નવ તથા ૨૨૮ વર્ષે ગંગ નામના સમકાળે બે ક્રિયામાં ઉપયોગ માનનારા પાંચમા નિદ્નવ ધયા શ્રી આર્યસું હસ્તિસૂરિની પાટે નવમા પદ્ધર તરી કે દાર્ટિક—કાક દિક શ્રી સુસ્થિતસૂરિ અને સુપ્રતિબદ્ધસૂરિ આવ્યા. સૂરિમંત્રના ક્રોડ વખત નપ કરવાથી અથવા ક્રોડના અંશ ભાગમાં સૂરિમંત્ર અવધારવાથી તે ખંને દ્વારા કેરિક નામના ગચ્છની સ્થાપના થઈ. શ્રી સુધર્માં સ્વામીથી આઠ પાટ સુધી ચાલતા ગચ્છનું નિર્ગ્ય એવું સામાન્ય નામ હતું પણ નવમા પદ્ધર પછી કેરિક એવું વિશેષ અર્થ જણાવના અંબી નામ થયું.

શ્રી આર્ય મહાગિરિના **અહુલ અને અલિસ્સહ નામના ને**ડીયા જન્મેલા બે ભાઇઓ શિષ્ય થયા હતા. તે ખલિસ્સહના શિષ્ય ઉ**માસ્વાતિ નામના થયા અને ત**ત્ત્વાર્થ સૂત્ર વિગેરે અનેક શ્રંથા તેમના રચેલા મનાય છે.

તે ઉમાસ્વાતિના શિષ્ય શ્યામાચાર્ય થયા જેમણે પ્રજ્ઞાપના (પત્નવણા) સૂત્ર ખનાવ્યું. તેઓશ્રી વીરનિર્વાણ પછી ૩૭૬ વર્ષે સ્વર્ગ ગયા તેમના શિષ્ય શ્રી સાંડિલ્ય નામના થયા જેણે જીતમર્યાદા ખનાવ્યું, આવે ઉલ્લેખ નંદિસ્થવિરાવલીમાં છે; પણ આ પકપરંપરા બીજી જાણવી.

૭. શ્રી **સ્થૂળભદ્ર**"

ગૃહસ્થવાસ ૩૦ વર્ષઃ ચારિત્રપર્યાય ૬૯ વર્ષઃ—તેમાં સામાન્ય વ્રતપર્યાય ૨૪ વર્ષઃ યુગપ્રધાન ૪૫ વર્ષઃ સર્વાય ૯૯ વર્ષઃ સ્વર્ગગમન મ.સ. ૨૧૫ વર્ષઃ ગાત્ર ગૌતમઃ

સમય ભારતવર્ષ ઉપર તે સમયે રાજ નવમા નંદની આણુ વર્ષ તી હતી. રાજધાનીનું શહેર પાટલીપુત્ર શાલા-સો દર્યમાં માજ મૂકતું હતું. રાજને સુહિનિધાન શક્ડાલ નામના સુખ્ય મંત્રી હતા. શકડાળને લક્ષ્મીવતી નામની સ્ત્રી અને સ્થૂળભદ્ર તથા શ્રીયક નામના એ પુત્રરત્ન તેમજ યક્ષા, યક્ષદત્તા, ભૂતા, ભૂતદત્તા, સેણા, વેણા અને રેણા એ નામના સાત પુત્રીરત્ન હતાં.

શકડાલ ભુદ્ધિનિધાન હોવા સાથે સમયજ્ઞ હોવાથી રાજાના જમણા હાથ સમાન ગણાતો. તેની સલાહ વગર રાજાનું કાંઇ પણ કાર્ય થતું નહિ. સિંહના દીકરા શ્ર્વીર જ હોય તેમ સ્થૂળભદ્ર તેમજ શ્રીયક પણ કંઇ કમ ન હતા. શ્રીયકને તેા રાજાએ પાતાના ખાસ અગરસક નીમ્યા હતા.

x x x

રૂપરૂપના અંબાર જેવી કાશા નામની વેશ્યા તે નગરને શાભાવી રહી હતી. પાટલીપુત્રમાંના કાશાના નિવાસે શહેરની કીર્તિ દિગદિગ તમાં ફેલાવી મૂકી હતી. વેશ્યાના सुभदर्शनने। क्षां क्षेवा हर देशावरथी पिथिका आवता. प्राचीन समयमां उढापण्ने। धं करे। वेश्याओने क क्षांणे मनाता. नृत्य के संगीतमां तेनी दिश्हां करवाने के छ उद्धार अनतुं निद्धा तेनी नकर मात्रथी भक्षभक्षा सुनिओना मानभंग थतां. भक्षभक्षा राक्षभारे। भने के देशपण् मेणववा आवता. तेनी ओवी छाप देती के त्यां शिक्षण् क्षीधा विनाने। मनुष्य व्यवदारक्षण गण्यतो निद्धि. ते नायमां ते। ओवी प्रवीण् गण्याती के तेने। नाय क्षेया पछी पण् माण्योने पातानी छुदि पर विश्वास आवतां वणत क्षांगे. वेश्यानी क्ष्रणता साथ तेनं इप पण् सुंदर देतुं. ते क्यारे क्षरी (अंभाडा) छुटी मूक्ती त्यारे तेना वाण सर्पराकनुं भान करावता. तेना देश क्षणना डेाडा समान देता. तेना नेत्र आगण दिख्ला अंभवाणा पडता.

શકડાલે પણ પાતાના જ્યેષ્ઠ પુત્ર સ્થૂળભદ્રને ત્યાં માેકલ્યાે. કાેશા વેશ્યા ગાેખમાંથી જુએ છે. તાે અઢાર વર્ષ'ના કલેયાે કુંવર પાતાના મહેલ તરફ આવી રદ્યો છે. તેના ચહેરા અને રૂઆખ તેના હૃદયની આરપાર નીકળી ગયા. પાસે બેઠેલ દાસીને સ્થૂળભદ્રને તેડી લાવવા આજ્ઞા કરી. દાસીએ આવી વિન'તિ કરી પણ સ્થૂલભદ્રે કહ્યું કે' તારી આઇ જાતે તેડવા આવે તાે હું આવું.' તેની પ્રતિભા બેઇ કાેશા આવી અને માન સહિત તેડી ગઇ.

સ્થ્લમદ્ર કળા શીખવા માટે આવેલ હતા. પિતાએ તેને માટે જોઇએ તેટલા દ્રવ્યની સગવડ કરી હતી. ધીમેધીમે કળા શીખતાં તે કાશાના પ્રેમમાં પડ્યા. ખીરતું લાજન મળ્યા પછી કાદ્રવાતું લાજન કાથુ કરે ! કાશાએ પથ્થુ બીજા સાથે પ્રેમ કરવા છાડી દીધા. સ્થૂળભદ્ર તેમજ કાશાને જળ-મત્સ્ય જેવી પ્રીત અધાથી. સ્થૂળભદ્ર કાશાને જ જાએ ને કાશા સ્થૂળભદ્રને જ દેખે. કાશાનું ભુવન એટલે લાગવિલાયના દિવયા. તેમાં જે ડૂખ્યા તે ખહાર નીકળે જ નહિ. દિવસા ઉપર દિવસા વીતતાં ગયાં. સ્થૂળભદ્રને કાશા–ગૃહે આવ્યાને ખાર વર્ષ વીતી ગયા.

x x x

હવે તે જ પાટલીયુત્ર નગરમાં વરરુચિ નામના વિષ્ઠ રહેતા હતા પણ તે મિશ્યાદિષ્ટ હતા. તે કવિ હાવા સાથે વાદી અને વૈયાકરણી પણ ગણાતા. તે હમેશાં નંદરાજાના દરભારમાં આવીને એક સા આઠ નૂતન શ્લાક રચીને રાજાના મનતું રંજન કરવા લાગ્યા, પરંતુ શકડાલ મંત્રી તે મિશ્યાદિષ્ટ હાવાથી તેની પ્રશંસા કરતા નહિ, એટલે રાજા તુષ્ટમાન થઇને તેને દાન પણ આપતા નહિ. આથી વરરુચિ શકડાલ મંત્રીની ભાર્યા પાસે ગયા અને તેને વિજ્ઞપ્તિ કરી કે મંત્રી પાતાની પ્રશંસા કરે તા મને આજવિકા મળે મંત્રી-પત્નીએ શકડાળને તે બ્રાહ્મણની પ્રશંસા કરવા આપ્રહ કરી. અંધ, બાળક, સ્ત્રી અને મૂર્ખના આપ્રહ દ્દરતિક્રમ્ય હાય છે. બીજે દિવસે શકડાળ પ્રશંસા કરી તેથી રાજાએ પ્રસન્ન થઇને તેને એક સા આઠ દીનાર ઇનામ તરીકે અપાવ્યા. આ પ્રમાણે હમેશાં બનવા લાગ્યું

તેથી મંત્રીએ રાજાને વિજ્ઞપ્તિ કરી કે-' રાજન્! આપ આટલું અધું ક્રાન શા માટે આપો છો!' રાજાએ કહ્યું કે-'તમે પ્રશંસા કરી છે તેથી જ આપું છું.' એટલે મંત્રીએ કહ્યું કે-'મેં વરરુચિની પ્રશંસા નથી કરી પણ મૂળ સુભાષિતકારની પ્રશંસા કરી છે. આ બધા વરરુચિના પાતાના બનાવેલા શ્લાકા નથી; પરકીય છે. તેના બાલેલા શ્લાકા તો મારી પુત્રીએ પણ જાણે છે. પ્રાતઃકાળે તેને હું આપની સમક્ષ રજ્ય કરીશ.'

બીજે દિવસે મંત્રીએ પાતાની પુત્રીઓને પડદાની પછવાડે બેસારી. તેઓની શક્તિ એવી હતી કે પહેલી પુત્રી યક્ષા એક વાર સાંભળેલું યાદ રાખી શકતી, બીજી યક્ષદત્તા બે વાર સાંભળેલું યાદ રાખી શકતી, એમ સાતે ધુત્રીઓ અનુક્રમે યાદ રાખી શકતી વરરુચિ જેવા શ્લોકા બાલી ગયા કે તરતજ ખધી પુત્રીઓ એક પછી એક તે સર્વ શ્લોકા બાલી ગઇ. રાજ્ય દાન ન આપ્યું તેથી વરરુચિ ઝંખવાણા પડી ગયા. તેણે શકડાળ પાસેથી વેરના બદલા લેવાના મનસુબા કર્યા.

જનપ્રસિદ્ધિ માટે તેણે બીજો પ્રયત્ન આદર્યો. ગંગાના જળમાં તેણે એક યંત્ર ગાઠવ્યું અને તેની એવી રચના કરી કે પગ દબાવતાં તેમાંથી સાનામહારાની કાથળી ઉછળીને હાથમાં આવી પડતી. તેણે લાકમાં એવી વાત પ્રચલિત કરી કે-'ગંગાદેવી મારી સ્તુતિથી પ્રસન્ન થઇને હમેશાં મને સાનામહારાની અક્ષીસ આપે છે.' શકડાળ મંત્રીને આમાં કપટની ગંધ આવી. તેમણે અધી બાતમી મેળવી લઇ રાજાને વાત કરી. તેની પરીક્ષા કરવાના રાજાએ નિશ્ચય કર્યો.

વરરુચિ એવું કપટ કરતા કે રાત્રિના નિજન વાતાવરણમાં સાનામહારની કાથળી તે યંત્રમાં સંતાડી આવતા. શકડાળ મંત્રીએ પાતાના ગુમચરને હકીકતથી વાકેફ કરી વરરુ-ચિની પાછળ પાછળ માકલ્યા. જેવી તે કાથળી સંતાડીને ગયા કે તરતજ ગુખ્તચરે તે કાથળી કાઢી લીધી ને મંત્રીને સાંપી.

વરરુચિને ઉપરની બીનાની જાણ નહાતી. તેણે સવારના જઇ નિત્યક્રમ પ્રમાણે ગંગા મૈયાની સ્તુતિ કરવા માંડી. રાજા, મંત્રી વિગેરે બહાળા જનસમુદાય એક્ઠા થયા હતા. વરરુચિ પગ દબાવવા મંદ્યો, પણ કાથળી હાય તા ઉછળીને આવી પડે ને! પગ દબાવવાથી કાથળી ન મળી ત્યારે તેણે હાથ નાખ્યા પણ મૂજાે નાસ્તિ कृत: शाखा? વરરુચિ તરતજ બધી વસ્તુ પામી ગયા. મંત્રીના વદનકમળ પરની રેખાઓ જાણે તેની મશ્કરી કરતી હાય તેમ તેને જણાયું. પછી મંત્રીએ પાતા પાસે રાખેલી સાનામહારની કાથળી તેની સમક્ષ રજા કરી. લાકા વરરુચિતું કપટ કળી ગયા અને વરરુચિતું મન તા અત્યંત ખિલ થયું. તે મંત્રીના પૂરા હેપી બન્યા ને મંત્રીના છદ્ર શાધવા લાગ્યા.

रात्रि-दिवस प्रधान पर वेर वाणवानी मनावृत्ति वररुचि सेववा क्षाण्या. वैराभिन्ये

તેના મનમાં જવલ ત રૂપ લીધું અને તેની નિદ્રા પણ જીડી ગઇ. તેથું વિચાયું કે જો શકડાળે મારા પ્રપંચ ન પકડી પાડચો હોત તેા લાકામાં મારી કેટલી પ્રતિષ્ઠા જમત ? લાકા કહેત કે–વરરુચિની કાવ્ય–ચમત્કૃતિથી પ્રસન્ન થઈ ગંગામૈયા પણ સાનામહારાની લેટ આપે છે; પણ શકડાળના પ્રયત્નથી મારી આ મનાભાવના આકાશ–પુષ્પ જેવી અની.

શ્રીયકના લગ્નના તૈયારા ચાલી રહી હતી. વરરુચિને વેર વાળવાના આ અવસર સરસ લાગ્યા. નંદરાજા શસ્ત્રપ્રિય હતા અને તેથી રાજા પાતાના ઘેર પધારે ત્યારે ભેટ આપવા માટે શકડાળ મંત્રી શસ્ત્રા તૈયાર કરાવી રહ્યો હતા. આ પ્રસંગના વરરુચિએ લાભ લીધા. તેથે શેરીમાં કરતા નાના નાના છાકરાઓને એકઠા કર્યાં અને થાડી થાડી મીઠાઇ, ચણા વિગેરે ૦ હેંચી નીચેની મતલબનું ગાવાનું શીખવ્યું. નાના બાળકા પણ લાલચે–લાલચે હંમેશા તે પ્રમાણે બાલવા લાગ્યા.

> न वेत्ति राजा यदसी, श्वकडालः करिष्यति । व्यापाद्य नंदं तद्राज्ये, श्रीयकं स्थापयिष्यति ॥ है। । वात काथे निष्कि, हरे शहडाक्ष शुं हाक ? नंदराय भारी हरी, श्रीयहने देशे राकः

કરવા જતાં રાજાએ એકદા આ સાંભળયું. રાજા, વાજા ને વાંદરા તેના શા વિશ્વાસ હાઇ શકે ! ન દરાજાને વ્હેમ આવ્યા. તેણે પાતાના સેવકને તપાસ કરવા માકલ્યા અને તેણે ત્યાંની વસ્તુસ્થિતિ રાજાને નિવેદન કરી.

ખીજે દિવસે મ'ત્રીએ આવીને પ્રણામ કર્યો એટલે રાજા કોંઘથી વિમુખ થઇને બેઠા. શકડાળને સમાચાર મળ્યા કે રાજા રીસે ભરાણા છે અને આખા કુંદું ખના નાશ કરવા ઇ²છે છે. તેણે ઘરે આવી શ્રીયકને બધી વાત સમજાવી અને વધુમાં કરમાવ્યું કે−' કાલે જયારે રાજાને હું મસ્તક નમાવું ત્યારે તારે મારા શિર²છે કરવા.' આ સાંભળી શ્રીયક અવાક થઇ ગયા. તેનું આખું શરીર કંપી ઊઠ્યું. પિતાને તેણે કહ્યું કે−'ચંડાળ પણ આવું કુંદુય ન કરે, તો મારાથી તો કેમ જ થઇ શકે કે' શકડાલે તેને સમજાવ્યા કે 'હું તો હવે ખર્યું પાન જ છું, બે−ચાર વર્ષમાં મરવાના તો છું જ, પણ મારા એકના લાગે આપણા આખા કુંદું બના બચાવ થઇ જશે. વળી હું ગળામાં કાતિલ ઝેર રાખીશ એટલે મને વધુ દુઃખ પણ નહિં થાય.'

ખીજે દિવસે જેવા શકડાળે નમસ્કાર કરોં કે શ્રીયકે સ્થાનમાંથી તલવાર કાઢી તેના શિરચ્છેદ કરોં. આ જોઇ ન'દરાજા બાલી ઊઠચોઃ ' અરે! અરે શ્રીયક! તે' આ ઝાઘટિત શું કર્યું ?' શ્રીયકે જણાવ્યું કે⊸'મારા પિતા રાજદ્રોહી બન્યા છે એમ આપના ના હુવામાં આવ્યું તેથી મેં તેમના વધ કર્યો. 'શ્રીયકની સ્વામીભક્તિ નોઇ રાન ખહુ પ્રસન્ન થયા અને પિતાની જગ્યા સંભાળી લેવા સ્ત્રચવ્યું. શ્રીયકે કહ્યું કે−' મારે સ્થૂલ બદ્ર નામના માટા લાઇ છે તે આ જગ્યાને લાયક છે.' રાનાએ કહ્યું કે−' તારા માટા લાઇ કેમ કાઇ દિવસ જણાતા નથી !' શ્રીયકે કહ્યું કે−' મહારાજ! તે કાશા વેશ્યાને ત્યાં રહે છે અને ત્યાં ભાગ ભાગવતા તેને ખાર વધે થયા છે.' રાનાએ સ્થૂલ લાદને તેડવા સૈનિક માકલ્યા.

સ્યૂલભદ્ર આવ્યા. રાજાએ તેમને પ્રધાનપદ લેવા કહ્યું. તેણે વિચાર કર્યા પછી જવાબ જણાવવા કહ્યું. રાજાએ રજા આપી એટલે અશાકવાડીમાં જઈ વિચાર કરવા લાગ્યા. અહાં! પ્રધાનપદ કેવું! આ પ્રધાનપદને લીધે જ મારા પિતાનું કમાતે મૃત્યુ નીપજ્યું. પ્રધાનપદ લેવું એટલે રાજા તથા પ્રજા અંનેને રીઝવવા. કાર્યભાર પણ એટલા બધા કે આત્માના વિચાર કરવાની પુરસદ જ નહિ.

સ્યૂલભદ્રને સંસારની ઘટમાળના અનુભવ થયા. તેમના સુષુપ્ત આત્મા જગૃત બન્યા. પિતાના મૃત્યુથી અને વિચારને પરિણામે તેઓ સાચા વૈરાગ્યર ગથી રંગાયા. રાજાની સભામાં જઇ, આશીર્વાદ આપી તેઓ ચાલી નીકળ્યા.

પ'ચમુષ્ટિ લાેચ કરી શ્રી સંભૂતિવિજય નામના આચાર્ય પાસે દ્રીક્ષા સ્વીકારી. બુદ્ધિની તીવતાથી અલ્પસમયમાં જ્ઞાનપ્રાપ્તિ સાથે મન પર તેઓએ અદ્ભુત અ'કુશ કેળ∘યાે.

× ×

ચામાસું નજીક આવ્યું. સાધુના આચાર પ્રમાણે ચાતુર્માસમાં એક સ્થાને રહેવું નેઇએ. જુદા જુદા સાધુઓ જુદે જુદે સ્થળે જવા માટે ગુરુની આજ્ઞા માગવા લાગ્યા. એક સાધુએ સિંહની શુકા પાસે, બીજાએ સર્પના રાક્ડા આગળ, ત્રીજાએ કૂવાના ભારવિટ્યા પર કાયાત્સર્ગ ધ્યાનમાં રહેવાની આજ્ઞા માગી. સ્થૂલભદ્રે પણ કાશાગૃહે રંગભૂમિમાં રહેવાની પરવાનગી માગી. દરેકને લાભ થવાનું જ્ઞાનથી જાણી ગુરુએ સંમતિ આપી.

સ્થૂલભદ્રના દીક્ષિત થયાના સમાચાર સાંભળી કાેશા ખિન્ન થઇ હતી. તે દિવસથી તેનું મન બેચેન જેવું લાગતું હતું. તેની માતા અક્કાએ પાતાના વેશ્યા-વહેવાર સમજાવ્યા, પણ સત્ય પ્રેમના રંગે રંગાયેલી કાેશાના મન પર તેની અસર થઇ નહિ.

સ્થ્લમદ્રને પાતાના આવાસ તરફ આવતા જોઇ કેાશા રાજી-રાજી થઈ ગઇ. સ્થ્લમદ્રે આવી, ધમ'લામ આપી તેના ર'ગલુવનમાં ઉતરવાની આગ્રા માગી. કેાશાએ કહ્યું-'પ્રિયતમ!

આ દેહ જ તમારા છે ત્યાં આ રંગલુવન માટે શું આજ્ઞા માગા છા ?' સ્થૂલભદ્રે કહ્યું: 'પૂર્વના લાેગિવિલાસના દિવસા ગયા, હવે તાે હું સાધુ થયાે છું, તારી રજા હાેય તાે જ મારાથી અંદર અવાય.' કાેશાએ વિચાયું કે—' વર્તના ભાર ન સહન કરી શકવાથી જ અહીં આવ્યા જણાય છે, પરંતુ લજ્જાને લીધે હમણાં તે કંઇ નહિં બાેલે. હું મારા શખ્દચાતુર્યથી અને શુંગાર-પરિધાનથી તેમને વિષયરસમાં ડૂળાડી દઇશ.'

કાશા વેશ્યા હંમેશાં બાકઘ, સંબાકઘ, ને સંબાનેય એ ત્રઘુ પ્રકારના ધાન્યથી, તેમજ દૂધ, દહીં, ઘી, કાંજી, છાશ અને મધ એ છ પ્રકારના રસોથી તથા મૂળ-કંદ, ઇક્ષુરસ, લતા, પત્ર, પુષ્પ અને ફળ એ છ પ્રકારના શાકથી સ્થૂલભદ્રને રીઝવવા લાગી. સુંદર વસ્તાભરણ અને નેત્રકટાક્ષથી તેનું મન ચળાવવા લાગી પણ સ્થૂલભદ્ર ઉપર તેની રંચ માત્ર અસર થઇ નહિ. અધ્યાત્મથી રંગાયેલા આતમાને દુન્યવી પ્રલેભના શું કરી શકે? તેણે માહ પમાડવા જેટલા જેટલા પ્રયત્ના કર્યા તે અધા જળ મધ્યે દીપકની જેમ અથવા તો આકાશમાં ચિત્ર ચિતરવાની જેમ નિષ્ફળ થયા.

પછી તો કાશા સ્થૂલભદ્રને પગે પડી અને પૂર્વની માફક ભાગ ભાગવવા પ્રાર્થના કરી. સ્થૂલભદ્રે કહ્યું કે—' પૂર્વની અને અત્યારની સ્થિતિમાં ફેર છે. હવે હું વૈરાગ્યવાસિત સાધુ બન્યા છું. જિનેશ્વર ભગવાને બતાવેલા માર્ગે મારે સંચરવાનું છે. આ સંસાર મને અસાર સમજાયા છે અને જોબન તો સંધ્યાના રંગ જેવું, પુટેલા કાચના કટકા જેવું અને નાટકના શણગાર જેવું છે. હવે તો હું તને પ્રતિબાધ કરવાને આવ્યા છું.' સ્થૂલભદ્રના સંસર્ગથી અને નીતિપ્રેરક ઉપદેશથી છેવટે કાશાએ પાતાના કુળાચાર ધર્મ છાડી શ્રાવક ધર્મ અંગીકાર કર્યો. સાથે સાથે મનમાં અભિયહ પણ કર્યો કે કદાચ રાજા પ્રસન્ન થઇને મારી પાસે કાઇ પુરુષને માકલે તેની સાથે ભાગ ભાગવવાની છૂટ; બાકીના સવેને માટે પ્રતિબાધ છે.

શ્રી વીરવિજયજ મહારાજે સ્થૂલભદ્રની શિયળવેલમાં કાેશા અને સ્થૂલભદ્રના સ'વાદ સરસ રીતે ચિતર્યો છે. તેની ચૌદમી ઢાળમાંથી નમૂના દાખલ બે-ત્રણ કડી અહી' ઉતારી લઇએ.

કાેશા વેશ્યા—સંસારમાંહે એક સાર, વલ્લભ નારી રે; છાંડે તેહને ધિક્રાર, ગયા ભવ હારી રે.

સ્થૃલભદ્ર—મે' ધ્યાનની તાલી લગાઈ, નિશાન ચઢાયા રે; શીલ સાથે કીધી સગાઇ, તજી ભવમાયા રે.

×

¥

×

×

કારા વેશ્યા—મને વિરહતણી ક્ષણ જાય, વરસ સમાણી રૈ; ઘણી માહતણી લ્ વાય, વલાવ્યાં પાણી રે.

સ્થલભાદ-ત્હારા માહજનક રસ બાલે, યાગ ન છૂટે રે; માજારી તલપને તાલે, શીંકુ ન તૂટે રે.

7

કેાશા વેશ્યા—વીતરાગ શું જાણે, રાગ-ર'ગનીવાતે રે? આવેલ દેખાડું રાગના લાગ, પૂનમની કાતે રે.

સ્થુલભક્ર--શખ્ગાર તજી અણગાર, અમે નિર્લાભી રે; નવકલ્પી કરશું વિહાર, મેલી તને ઊભી રે.

ચામાસુ પૂર્ણ થયે સ્યૂલભદ્ર શુરુ સમીપે આવ્યા. પેલા ત્રણ શિષ્યો પણ અભિશ્વહ પૂર્ણ થયે ત્યાં આવ્યા. તે ત્રણેને તમે " દુષ્કર " કર્યું તેમ અને સ્યૂલભદ્રને " અતિ દુષ્કર " કર્યું તેમ ગુરુમહારાજે કહ્યું. આથી પેલા ત્રણ સાધુઓને શ્રી સ્યૂલભદ્ર પ્રત્યે અદેખાઇ ઊપછ અને મનમાં વિચાર્યું કે એ શકડાલ મંત્રીના પુત્ર છે તેથી શુરુએ તેને ખહુમાન આપ્યું! વેશ્યાને ત્યાં સુખપૂર્વક ચામાસું કર્યું તેમાં કર્યું પરાક્રમ કર્યું ' ખરું કષ્ટ તા અમે જ સહન કર્યું છે. તેઓએ આવતું ચાતુમાં સ વેશ્યાને ત્યાં કરવાના નિર્ણય કરી મહાક દે આઠ મહિના પસાર કર્યાં.

ખીનું ચામાસુ નજીક આવ્યું એટલે સિંહગુફાવાસી મુનિ વેશ્યાને ત્યાં ચાતુ-માંસ ગાળવા માટે ગુરુમહારાજની આજ્ઞા હેવા આવ્યા. ગુરુએ નિષેધ કરેી છતાં હઠાપ્રહથી તેમણે કાશાને ત્યાં જવાનું નક્કી કર્યું. કાશાને ત્યાં આવી તેની રંગભૂમિ (ચિત્રશાળા) ચામાસું રહેવા માટે માગી, ત્યાં સ્થિરવાસ રદ્યા. કાશા સમજી ગઇ કે સ્થૂલભદ્ર સાથેની ઇર્ષ્યાને લીધે તેઓ અહીં આવ્યા જણાય છે તેથી તેણે છ રસસુકત સાજન જમાડવા માંડયું અને હાવભાવ તથા નૃત્ય કરવું શરૂ કર્યું. વેશ્યાના વિલાસ અને શુંગારથી મુનિ શાળ પામ્યા. અગ્નિથી કાણ ન ખળે ! લક્ષ્મી જોઇને કાલુ ન માહે!

મુનિને કામાતુર થયેલ નેઇને વેશ્યાએ કહ્યું કે-'અમારે તો દ્રવ્ય નેઇએ.' મુનિએ કહ્યું કે-' અમારી પાસે દ્રવ્ય કચાંથી હાય ?' વેશ્યાએ કહ્યું: 'નેપાળ દેશમાં જઇ રતન- કંખળ લઇ આવા.' ચામાસુ હાવા છતાં મુનિ નેપાળ દેશ ગયા અને ત્યાંના રાજાને રીઝવીને રત્નકંખળ લઇને પાછા ફર્યા. રસ્તામાં ચારાની પદ્મીમાં આવતાં ચારાએ તેમને પકડ્યા અને છેવટે મહામુશીખતે તે રત્નકંખળ લઇને વેશ્યાને ઘરે આવ્યા. વેશ્યાએ

નાહીને કંખળવતી શરીર લૂંછી તેને ખાળમાં ફેંકી દીધી. આ જોઇને મુનિ બાલ્યાઃ 'અરે! અરે! આવી અમૂલ્ય ત્તકંખળ તું ખાળમાં કેમ ફેંકી દે છે?' વેશ્યાની યુક્તિ ખરાખર ખર આવી. વેશ્યાએ આ બધી યાજના મુનિશ્રીને સાચું ભાન કરાવવા જ યાં હતી. તે બાલી કૈ–'તમારા આ ઉત્તમ મનુષ્ય ભવ, તેમાં ય વળી શુદ્ધ ચારિત્ર છતાં તેને પણુ તમે મળ-મૂત્રથી ભરેલી એવી મારા વિષે ફેંકી દેતાં કેમ શરમાતા નથી?' આ સાંભળી સાધુ પતિતાવસ્થાથી ઉગરી ગયા. તેણે વેશ્યાના આભાર માન્યા અને શુરુ પાસે આવી, આલાયણા લઇ, તીવ તપક્ષયાં કરવા લાગ્યા.

x x x x

હવે એકદા બાર વર્ષના ભયંકર દુકાળ પડ્યો. ક્ષુધાથી પીડાતા સાધુએ સિદ્ધાંત ભૂલી ગયા. છેવે પાટલીપુત્રમાં શ્રી સંઘ એકઠા મળ્યા અને જેને જેને જેટલું જેટલું યાદ હાય તેના સંગ્રહ કરવા લાગ્યા. એ પ્રમાણે અગ્યાર અંગ પૂર્ણ થયા પણ બારમું—દ્રષ્ટિ-વાદ નામનું અંગ અપૂર્ણ રહ્યું. શ્રી ભદ્રબાહુસ્વામી તે વખતે નેપાળ દેશમાં હતા. તેમને બાલાવવા બે સાધુઓને માકલ્યા અને વસ્તુસ્થિતિ જણાવી. તેઓ મહાપ્રાણધ્યાન સિદ્ધ કરતા હાવાથી આવવાની ના પાડી. શ્રી સંઘને ખાડું લાગ્યું અને કહેવરાવ્યું કે 'શ્રી સંઘની આત્રાના જે ભંગ કરે તેને શી શિક્ષા !' કરી વાર સાધુઓ ત્યાં ગયા અને સંઘની કહેલી વાત જણાવી. આથી ભદ્રબાહુસ્વામીએ કહેવરાવ્યું કે 'શ્રી સંઘે મારા પર કૃપા કરવી અને ખુદ્ધિશાળી શિષ્યોને મારી પાસે અધ્યયન કરવા માકલવા. હું તેમને દરરાજ સાત વાચના આપીશ.' આ ઉપરથી સંઘે સ્થૂલભદ્ર વગેરે ઘણા ખુદ્ધિશાળી સાધુઓને નેપાળ દેશમાં મોકલ્યા, પણ ધ્યાન ચાલુ હોવાથી ખહુ ઓછા વખત મળવાથી તેઓ થોડા અભ્યાસ કરાવી શકતા. આ ઉપરથી બીજા સાધુઓ કંટાલ્યા ને પાછા ક્યાં. હેવટે શ્રીસ્થૂલભદ્ર એકલા જ રદ્યા અને તેમણે અભ્યાસ ચાલુ શખ્યો.

સંભૃતિવિજયના કાળધમં પછી શ્રી ભદ્રભાહુરવામી નેપાળથી પાછા ક્યાં અને સંઘનું સુકાન હાથમાં લીધું. સ્થ્લભદ્રની સાતે બહેનોએ પણ દીક્ષા લીધી હતી. તેઓએ સ્થ્લભદ્રને વંદન કરવા નિમિત્તે શ્રી ભદ્રભાહુરવામી પાસે આવી આત્રા માગી ને સ્થ્લભદ્ર કર્યા છે તેમ પૃછ્યું. ગુરુમહારાજે કહ્યું કે 'પાસેની ગુફામાં ભાઓ, ત્યાં છે.' સ્થૂલભદ્રે વિચાયું" કે 'મારી બહેનોને કંઇક અમત્કાર બતાવું' તેથી વિદ્યાના પ્રભાવ ખતાવવા સિંહનું રૂપ ધારણ કર્યું". બહેનાએ આવીને બેયું તા સ્થૂલભદ્રને બદલે સિંહ દીઠા. તેઓ હેબતાઇ ગઈ અને ગુરુમહારાજને જઇને વાત કરી. ગુરુમહારાજે જ્ઞાનથી તે વસ્તુ બણી લીધી અને કરી વાર આત્રા કરી કે 'ભાઓ, સ્થૂલભદ્ર ત્યાં જ છે.' સ્થૂલભદ્રને બહેના મળ્યા અને અરસપરસ સુખશાતા પૂછી, પણ આ બનાવનું પરિણામ સુંદરન આવ્યું. બાકી રહેલ શાક્ષના પાઠ લેવા માટે સ્થૂલભદ્ર ગુરુમહારાજ સમીપ આવ્યા

ત્યારે ભદ્રબાહુરવામીએ કહ્યું કે 'તમને હવે શાસ્ત્ર શીખવવા ચાેગ્ય રહ્યા નથી. પૂર્વા-ભ્યાસથી પ્રાપ્ત થયેલ શક્તિના તમે દુરુપયાગ કર્યો છે.' સ્થૂલબદ્રને પાતાની ભૂલ યાદ આવી, પશ્ચાત્તાપ કર્યા પણ ભદ્રબાહુરવામીએ ના જ પાડી. છેવટે શ્રી સંઘની વિનંતિ અને આશ્રહ થતાં છેલાં ચાર પૂર્વ માત્ર મૂળ જ શીખવ્યા; અર્થ આપ્યા નહિ.

સ્થૂલભદ્રના સ્વર્ગ'વાસ પછી (૧) છેલ્લાં ચાર પૂર્વ, (૨) પ્રથમ વજઝષલનારાચ સંહતન, (૩) પ્રથમ સમચતુરસ સંસ્થાન અને (૪) મહાપ્રાણુધ્યાન વિચ્છેદ પામ્યા.

છેવટે ભદ્રભાહુસ્વામીએ પાતાની પાટ પર સ્થલભદ્રને સ્થાપન કર્યાં અને તેઓ નવાલું વર્ષોની ઉમ્મર થતાં અણુસણુ કરી કાળધમ પાત્ર્યા. કહેવાય છે કે—

શાંતિનાથ ભગવાન કરતાં બીજો કાઇ દ્યાની નથી, દશાર્જુ ભદ્ર રાજા કરતાં બીજો કાઇ માની નથી; શાલિભદ્ર હો વધારે કાઇ ભાગી નથી, સ્થલભદ્ર કરતાં વધારે કાઇ યાગી નથી.

૮. શ્રી આર્ય મહાગિરિ ને શ્રી આર્ય સુહસ્તિસુરિ

શ્રી આર્ય મહાગિરિ

ગ્રહેસ્થાવાસ ∶૦ વર્ષ: ચારિત્રપર્યાય હ૦ વર્ષ: તેમાં સામાન્ય વ્રતપર્યાય ૪૦ વર્ષઃ યુગપ્રધાત ૩૦ વર્ષ: સર્વાયુ ૧૦૦ વર્ષઃ સ્વર્ગગમન મ. સં. ૨૪૫ વર્ષ: ગાત્ર એલાપત્ય:

શ્રી આર્યસુહસ્તિસ્તિ

ગૃહસ્થાવાસ ૩૦ વર્ષ: ચારિત્રપર્યાય ૯૦ વર્ષ: તેમાં સામાન્ય વ્રતપર્યાય ર૪ વર્ષ: શુગપ્રધાન ૪૬ વર્ષ: સર્વાયુ ૧૦૦ વર્ષ: સ્વર્ગગમન મ. સં. ૨૯૧ વર્ષ: ગાત્ર વાંશષ્ટ:

શ્રી સ્થૂલભદ્રે તેઓ અંનેને બાલ્યાવસ્થાથી જ યક્ષા નામની આર્યા(સાધ્વી)ને સાંપ્યા હતા. આર્યા યક્ષાએ તેઓને માતાની જેમ ઉછેયાં હતા તેથી મહાબિરિ અને સુહસ્તિના નામની અગાઉ આર્યા શાળ્દ જોડવામાં આવેલ છે.

સતત અભ્યાસ, મનન અને પરિશીલનથી તેઓ ખંને દરા પુર્વધર બનીને પૃથ્વીતળ પર વિદ્વાર કરવા લાગ્યા. શ્રી આર્યમહાગિરિએ પાતાના ઉપદેશ-સામચ્ચંથી અનેક ભવ્ય છેવાને પ્રતિબાધ્યા અને દીક્ષા આપી. પાછળથી તેમની ઇચ્છા જિનકલ્પની તુલના કરવાની થઇ. જે કે જિનકલ્પીપણું તા વિચ્છેદ ગયું હતું છતાં ગચ્છમાં રહીને તેઓ એકાકી વિચરવા લાગ્યા. તેઓ ફક્ત વાચના આપવાનું કર્તાવ્ય અનવતા અને એ રીતે ગચ્છના ભાર આર્યસુહસ્તિ ઉપર આવી પડ્યો.

એકદા અને આચાર પાટલીયુત્ર નગરે પધાર્યા. આર્યસું સ્તિએ વસુભૂતિ નામના શ્રેશીને પ્રતિબાધ પમાડી જવાજવાદ નવ તત્ત્વોના જ્ઞાતા અનાવ્યા પછી તે શ્રેશીએ ઘરે જઇ પાતાના કુંદું અને ધર્મનું સ્વરૂપ સમજવા માંડયું પણ તેઓ અલ્પ ખુહિવાળા હાઇને સમજ્યા નહિ. એટલે વસુભૂતિ પાછા આવીને ગુરુને પાતાના ગૃહે તેડી ગયા અને આર્યસું હસ્તિ કુંદું ખીજનને ઉપદેશ દેવા લાગ્યા. એવામાં આર્યમહાગિરિ પણ તે જ ઘરે ભિક્ષાર્થ આવી પહોંચ્યા. આર્યસું હસ્તિ ઊભા થઇ ગયા અને તેમને વિનયથી વંદન કર્યું. આથી આશ્ર્ય પામી શ્રેશીએ તેનું કારણ પૃછ્યું તેથી ગુરુએ જણાવ્યું કેન 'તે મહાતપરવી મારા ગુરુ છે. તેઓ સદા ત્યાગ કરવા લાયક તુચ્છ ભક્તપાનાદિકની જ ભિક્ષા લે છે. એ કદાપિ તેવી ભિક્ષા ન મળે તા ઉપવાસી રહે છે.' આર્યસ્થં સ્લિક્ષા માટે આવે ત્યારે આ ત્યાજય ભક્તપાનાદિક છે એવા દેખાવ કરીને દાન આપવું. આવા પ્રકારના દાનથી તમને મહાફળ પ્રાપ્ત થશે. "

ભાગ્યયોગે આય મહાગિરિ વળતે જ દિવસે ત્યાં જ મિક્ષાર્થ પધાર્યા. વસુભૂતિના સ્યુગ્યા મુજબ સ્વજના અજપાનાદિકને કૃત્રિમ રીતે ત્યાજય જણાવી વહારાવવા લાગ્યા પણ જ્ઞાનથી તે સવ અશુદ્ધ જાણી આહાર લીધા વિના જ આય મહાગિરિ વસતીમાં પાછા ક્યાં. ઉપાશ્રયે આવી આય મહાગિરિએ આય સુહસ્તિને જણાવ્યું કે—' તમારા ઉપદેશથી તેઓએ મને બિક્ષા આપવા કૃત્રિમ તૈયારી કરી; માટે હવે પછી ભવિષ્યમાં તમારે આમ ન કરવું.' આ સાંભળી વિનયવ ત સુહસ્તિસ્ત્રિએ તેમના ચરણમાં પડી માપ્રી માગી.

જીવંતસ્વામીની રથયાત્રાના મહાત્સવ પ્રસંગે અને આચાર્યંવયો અવંતી નગરીએ પધાર્યો. સંપ્રતિ નામના રાજા ત્યાં રાજ્ય કરતા હતા. રથયાત્રાના વરઘાડા શહેરમાં ફરતા ફરતા રાજાના મહેલ આગળથી પસાર થયા. ગવાશમાં બેઠેલા રાજાએ દ્વરથી આર્ય-સુહસ્તિને જેયા અને જેતાં જ તેને વિચાર ઉદ્દભવ્યા કે 'આવા શાંતાત્મા પુષ્યમૂર્તિ'ને મેં કયાંક જેયા છે. 'વાર'વારના વિચાર પછી તે રાજાને મૂચ્છાં આવી ગઇ. મંત્રી વગેરેએ શીતળ જળના ઉપચાર કરી તેને સચેતન કર્યો. જાતિસ્મરણ જ્ઞાન થયું અને પાતાના પૂર્વભવના ઉપગારી મુનિના ચરણમાં જઇને મસ્તક નમાવ્યું

પરસ્પર વાર્તાલાય ચાલતાં સંપ્રતિએ ગુરુમહારાજને પ્રશ્ન કરો-'હે ભગવન! આપે મને ઓળખ્યા ?' જ્ઞાનાપયાગથી સર્વ હકીકત જાણી ગુરુમહારાજે જણાવ્યું કે-' હે મહાનુ- ભાવ! એકદા વિહાર કરતાં કરતાં અમે કૌશાંબી નગરીમાં આવ્યા. બાદ ભયંકર દુકાળ પડ્યો. સામાન્ય જનતાને અનના દર્શન પણ દુલંભ થઇ પડ્યા, છતાં અમારી પ્રત્યેના ભક્તિભાવ અને શ્રહાથી લોકો અમને અન્નપાનાદિક આપવામાં અધિક ઉત્સાહી

રહેવા લાગ્યા. કેટલાક સાધુઓ ભિક્ષાને માટે એક શ્રેષ્ઠીને ત્યાં ગયા. તે સાધુઓંની પછવાડે એક રેક આવ્યા અને ભાજનની માગણી કરવા લાગ્યા. તે ઘણા દિવસના ક્ષુધાતુર હતા અને તેવી વિષમ સ્થિતિમાં કાઇ તેના પર દયા લાવે તેમ ન હતું. સાધુઓએ કહ્યું કે-' ભાજન આપવાની વાત તા અમારા ગુરુમહારાજ જાણે.' એટલે તે રેક સાધુઓની પાછળ પાછળ વસતીમાં આવ્યા અને મારી સમક્ષ ભાજનની દીન-બાવે માગણી કરી. ઉપયાગ આપતાં મને જણાયું કે-આ રેક બવાંતરમાં જૈન પ્રવચનને ઉપકારી થશે તેથી કહ્યું કે તું દીક્ષા લે તા તને યથેષ્ટ ભાજન મળે. રેક વિચાર્યું કે ક્ષુધાતું કષ્ટ ભાગવવા કરતાં ચારિત્રનું કષ્ટ સારું તેથી તેણે પ્રવજ્યા અંગીકાર કરી

સ્વાદિષ્ટ ભાજન અને તે પણ ઘણા દિવસને અંતરે મળેલ હાેવાથી તેણે આકંઠ ખાધું શ્વાસાશ્વાસ રાેકાતાં તે જ રાત્રિએ તે મરણ પામ્યા. એક જ દિવસનું ચારિત્ર પાળવાથી ત્યાંથી મરણ પામીને તું અવંતિપતિ કુલાણનાે પુત્ર થયાે છે. '

પ્વ ભવના વૃત્તાંત જાણી સંપ્રતિ રાજ હિષ ત થયા. પરમ ઉપકારી ગુરુંને પ્રણામ કરીને તેણે વિજ્ઞપ્તિ કરી કે—'મહારાજ! આપ મારા તારણહાર છા. આપે મને ભાગવતી દીક્ષા આપી ન હાત તા આજે મારી આવી વૈશ્વવશાળી જિંદગી ન હાત. ચારિત્રરૂપી પ્રવહણ આપી આપે મને તાર્યો છે, માટે આપ કહા તે કરવા હું તૈયાર છું.' ગુરુમહારાજે જણાવ્યું કે—'હે રાજન્! સ્વર્ગ અને માક્ષના કારણબૂત એવા જિનધર્મનું અવલંખન હયા કે જેથી આ ભયંકર ભવાટવીમાંથી જલ્દી નિસ્તાર પમાય.' ખાદ ગુરુમહારાજે તેમને જિનધર્મનું વિસ્તારથી સ્વરૂપ કહી ખતાવ્યું જેને પરિણામે તે શુદ્ધ શ્રાવક થયા અને ખાર વતા અંગીકાર કર્યા.

પરાક્ષ ફળની કામનાથી આપણે સેવા, સાધન અને ભક્તિ કરીએ છીએ. ધર્મ- કરણી કરવા પાછળ આપણા આંતરિક હેતુ તેનાથી સારા લાભ પ્રાપ્ત કરવાના હાય છે. સંપ્રતિ મહારાજાને તા એ ફળ પ્રત્યક્ષ જ થયું હતું. એક દિવસના ચારિત્રના પાલનથી આટલી ઝાદ્ધિ-સિદ્ધિ અને માનવંત પદવી મળી હતી તેથી તેમની જિન- ધર્મ ઉપર અતૃટ અને અચળ શ્રદ્ધા અંધાણી. તે ત્રણે કાળ જિનપ્જા કરવા ઉપરાંત સાધર્મીવાત્સલ્ય કરતા. તેણે સાતે ક્ષેત્રાને પૃષ્ટ અનાવ્યા. ધીમે ધીમે તેણે સ્વલુજ ખલાથી ત્રણ ખંક સાધ્યા. આઠ હજાર રાજાઓ તેની સેવા કરતા અને તેનું સૈન્ય પચાશ હજાર હરિત, એક ફોડ અશ્વા, સાત ફોડ સેવકા અને નવ ફોડ રથા પ્રમાણ હતું.

સમુદ્રની ભરતીની માફક તેમના ધર્મ'ર'ગ વૃદ્ધિ પામવા લાગ્યા. સવા લાખ ન્તન જિનમ'દિરા કરાવી ભરતખ'ડની પૃથ્વીને મ'ડિત-શાભિત કરી. સવા કોડ જિન-બિ'એા કરાવ્યા. હાલમાં ઉપલબ્ધ થતાં ઘણાંખરાં બિ'એા સ'પ્રતિ મહારાજાના સમયના હાય છે. ૩૬૦૦૦ મંદિરાના છાંદ્ધાર કરાવ્યા, જેમાં શકુનિકાવિહાર(ભૂગુકચ્છ-ભરુચ)ના જાણાંદ્વાર મુખ્ય છે. તેમને એવા નિયમ હતા કે એક પ્રાસાદના જાણાંદ્વાર થયાના સમાચાર આવે ત્યાર પછી જ દંતશહિ કરવી.

આ ઉપરાંત અીજ દિશામાં પણ તેમની પરાયકારપરાયણતા કમ ન હતી. સાત સા દાનશાળા, બે હજાર ધર્મશાળા, અગ્યાર હજાર વાવ અને કવા કરાવીને જનસમાજને પણ સખભાગી અનાવ્યા હતા.

માલતીના કુલ ઉપર માહેલા પ્રાણી ખાવળના ઝાડથી ન રીઝે, ચાતક પક્ષી ખાણાચીયાના જળથી તપ્તિ ન પામે, સંપ્રતિ મહારાજાને પણ આખી પૃથ્વી જૈન-મય જ ખનાવવી હતી. પવિત્ર ધર્મના ફેલાવા માટે તેઓ અહિન શ ઝંખના રાખતા.

કૈટલાક અવસર વીત્યા ખાદ આર્યાં સહસ્તિ કરતાં કરતાં પુનઃ અવેતીમાં પધાર્યો. સંઘ ચૈત્યાત્મવ યાજ્યા. ચત્યાત્મવની પછવાડે રથયાત્રા મહાત્મવ તા જોઇએ જ. અશ્વને બદલે પ્રભાગ રથને શ્રાવકા જ ખેંચતા. કરતા કરતા રથ સંપ્રતિના મહેલ પાસે આવ્યા. આ અનુ-પમ પ્રસંગે પાતાના તમામ સામંતાને રાજાએ આમંત્ર્યા હતા. પાતે તેમજ પાતાના સામાંતવર્ગ પાસે અષ્ટપ્રકારી પૂજા કરાવી અને સામંતાને ઉદ્દેશીને કહ્યું કે-'તમે જો મારા ખરેખરા લકત હો તા જિન ધર્મનું શરણ સ્વીકારી શ્રમણાપાસક બના!' સામ તાએ તે આજ્ઞા સહય' શિરામાન્ય કરી અને પાતપાતાના દેશ તરક ઉપડી ગયા. આને પરિણામે જૈન ધર્મ'ની કીતિ' ફેલાવા સાથે અન્ય ક્ષેત્રામાં સાધુવિહાર વધુ સુકર અન્યા.

હસ્તિને ઘાયના એક યુળાથી શું તૃષ્તિ થાય? એકદા મધ્યરાત્રિએ વિચાર કરતાં કરતાં સ'પ્રતિને અનાય' દેશામાં સાધ્વિહાર કરાવી ધર્મ પ્રવર્તાવવાની ઇચ્છા ઉદભવી. તેમણે લંઠ જનાને યતિવેષ પહેરાવી અનાર્ય દેશમાં માકક્યા અને સાથ આના આપી કે 'તમારે માત્ર છે'તાલીશ દેષ રહિત આહાર લઈ ખદલામાં ધર્મોપદેશ અને લોકોને મુનિ માર્ગ કેવા હાય ? તે કેવા આહાર પાણી લેય તે સમજાવવું. '

અનાર્ય લાકા પણ પાતાના સ્વામીના ગુરુ આવ્યા સમજ તેઓનું બહુમાન કરવા લાગ્યા, પણ તેઓ તા શુદ્ધ આહાર સિવાય કશું લેતા નહિ. થાડાક સમય વીત્યા ળાદ અનાય લાકા પણ સાધ્વાચારથી પરિચિત બની ગયા અને તેમનામાં સંસ્કારના ખીજ રાપાયા. આ પ્રમાણે અનાર્યોને પણ કુશળ બનાવીને પછી સંપ્રતિએ એકદા આર્યસહસ્તિને પૂછ્યું કૈ-'ભગવન! સાધુએ અનાર્ય દેશામાં કેમ વિચરતા નથી ? ' ગુરુએ કહ્યું કે-'અનાયો અસંસ્કારી અને જડ હાવાથી ત્યાં જ્ઞાન, દર્શન ને ચારિત્ર એ રતન-ત્રયની વૃદ્ધિ ન થાય.' સંપ્રતિએ કહ્યું કે-'મહારાજ! એક વાર વિહાર કરાવી આપ તે લાકાની ચતુરાઇ તા જુએા.' રાજના આગઢથી ગુરુએ કેટલાક ઉત્તમ સાધુઓને અનાર્ય દેશમાં માેકલ્યા અને તેએા પણ ત્યાંના લાેકાના વર્તાન અને વહેવારથી આશ્ચર્ય પામ્યા.

પાછા આવી ગુરુમહારાજને વાત કરતાં ગુરુમહારાજને પણ સંપ્રતિની સુદ્ધિમત્તા અને ધર્મપ્રેમ પરત્વે માન ઉપજયું.

પાતાના પૂર્વભવના રંક જીવનને અનુલક્ષીને જે સંપ્રતિએ દાનશાળાએા શરૂ કરાવી હતી તેમાં પ્રાંતે જે બાકી રહેતું હતું તે ભાજનશાળાના ઉપરી અને રસાઇઆ પ્રમુખ સેવક-વર્ગ લઇ જતા. સંપ્રતિએ તેમને કહ્યું કે તે આહાર તમારે સાધુ મુનિરાજને વહારાવવા અને તેના અદલામાં હું તમને વધુ દ્રવ્ય આપીશ. આ પ્રમાણે તેઓ અવશિષ્ટ અન-પાન સાધુઓને વહારાવવા લાગ્યા અને સાધુઓ પણ નિર્દોષ જાણીને તે લેવા લાગ્યા. આર્યસુહસ્તિ તા તે દાષસુક્ત આહારને બહાતા હતા છતાં શિષ્યા પરના અનુરાગને કારણે કઈ કહેતા નહિ. આર્ય મહાગિરિ મહારાજને આ વાતની ખબર પડતાં તેમણે આર્યસહસ્તિને પૂછસું કે-'રાજપિંડ કેમ લહ્યા કરા છા ?' આર્યસહસ્તિએ કહ્યું કે-'यद्या राजा तद्या प्रजा' आवे। भाषायुक्त જવાબ સાંભળી મહાગિરિ है। पायमान थया अने કહ્યું કે-'અનેષણીય આહાર આપણાથી લઇ શકાય નહિ. જળ પણ નિર્દોષ વાપરનારા સાધુએ એ સામાચારી પ્રમાણે જ વર્ત વું જોઇએ. તમારા માર્ગ વિભિન્ન થવાથી મારે તમારી સાથે સંબંધ રાખવા ચુકત નથી.'આ પ્રમાણે સાંભળતાં આવ'સુહસ્તિસુરિ ભયભીત બની બાળક જેમ પ્રજ્વા લાગ્યા અને કહ્યું કે-' સ્વામિન ! આ મારા મહાન્ અપરાધ છે. આપ ફરી એક વાર માફ કરા.' આ સાંભળી આવ'મહાગિરિજીએ કહ્યું કે-' તેમાં તમારા દોષ નથી. ચરમ જિનપતિ શ્રી મહાવીર ભગવંતે જ કહ્યું છે કે સ્થલભદ્ર મુનિ પછી મારા શિષ્યસંતાનમાં સમાચારીની યથાર્થતા એાછી થઇ જશે અને આપણે શ્રી સ્થળભદ્રની પાટે આવેલા દ્વાઇને ભગવંતના તે વચના સત્ય ઠરે છે.' પછી જીવંતસ્વામીને વાંદ્રીને आय भड़ा जिलि अन्यत्र विद्वार प्रती जया

એકદા પુનઃ વિહાર કરતાં કરતાં આર્ય સુહસ્તિસૂરિ ઉજ્જયનીમાં પધાર્યા. પાતે નગર બહાર રહી પાતાના બે સાધુઓને વસતિ માગવા માકલ્યા. સાધુઓએ જઇ **લદ્રા** નામની શેઠાણી પાસે વસતિની માગણી કરી. શેઠાણીએ સહર્ય વાહનકુડી (તએલા) કાઢી આપ્યા અને આર્યાસહસ્તિ સપરિવાર ત્યાં રહ્યા.

એકદા સંધ્યા સમયે આયં સુહસ્તિ નિલની ગુદમ નામના શ્રેષ્ઠ અધ્યયનનું પુનરાવર્તન કરતા હતા તે મહેલમાં સાતમે માળે વિલાસ કરતાં શેઠાણીના પુત્ર અવંતિસુકુમાળે સાંભળ્યું. તે જેમ જેમ સાંભળતા ગયા તેમ તેમ તે ઊંઠા વિચારમાં ગરકાવ થવા લાગ્યા. તે પ્રાસાદ પરથી ઉતરી ગુરુમહારાજ પાસે આવ્યા અને કહ્યું કે 'આપ જેનું પુનરાવર્તન કરી રહ્યા છા તેવું મેં કઇંક અનુભવ્યું છે.' ઊઢાપાહ કરતાં તેમને જાતિરમરણ જ્ઞાન થયું. તેણે જણાવ્યું કે—'પૂર્વે હું નિલની ગુલ્મ વિમાનમાં દેવ તરી કે હતા. ત્યાંથી અવીને હું અહીં ઉત્પન્ન થયા હું અને પુનઃ ત્યાં જ જવા ઇચ્છું છું તો

કૃષા કરી મને તેના ઉપાય ખતાવા. ' ગુરુમહારાજે દીક્ષા લેવાનું કહ્યું. ભદ્રા માતા પાસે જઇ વાત કરતાં તેઓ ગળગળા થઈ ગયા. એકના એક પુત્ર અને ખત્રીશ ખત્રીશ સીઓના બાગવિલાસમાં ઉછરેલા. ધન્ય ધાન્ય તા અખ્ર હતા તેમજ પુત્રે તડકાે—છાંયડા પણ દેખેલ નહિ. ભદ્રા માતાએ તેને ઘણા સમજાવ્યા કે ચારિત્રની વાત કરવી સુકર છે પણ તે લઇને યથાયાગ્ય પાળવું તે દુકર છે. મીણના દાંતે લાહાના ચણા ચાવવા જેવું છે એમ કહીએ તા પણ ચાલે. પણ દહનિશ્ચયા અવિતસુકુમાળને કશી અસર ન થઇ. તેમણે દીક્ષા લીધી પણ ચિરકાળ પર્યં ત ચારિત્ર વહન કરી દુષ્કર તપ તપવાને અશક્ત હાવાયા અણુશણ કરવાની ઇચ્છાયા ગુરુની રજા લઇ તેઓ ચાલી નીક્ત્યા. કંચેરીના વનમાં જતાં તેમના સુકુમાર પગમાં કાંટા વાગ્યા. લાહી નીક્ત્યું પણ તેઓ તા આગળ જઇ કાયાત્સર્ગ ધ્યાનમાં સ્થિર રહ્યા. લાહીની ગંધથી એક તરત વિચાયેલી ભૂખી શિયાળણી ખચ્ચા સહિત ત્યાં આવી પહેંચી. ધીમે ધીમે તે અવંતિસુકુમાલના પગ કરડવા લાગી. લાહી મીઠું લાગતું ગયું તેમ તેમ તે ભૂખી શિયાળણી કમશઃ અવંતિસુકુમાળના આખા દેહનું ભક્ષણ કરી ગઇ. આ અસહ્ય વેદના સહન કરતા પવિત્ર આત્મા ઉચ્ચ કક્ષાએ ચઢવા લાગ્યા. તેમને તા મનવાંછિત સિદ્ધ થતું જણાયું. જરા પણ રખલના વગર તેમનું ધ્યાન વિશેષ નિર્મળ ખનતાં ગયું અને પ્રાંતે કાળ કરીને તેઓ નલિની શુલ્મ વિમાનમાં દેવ તરીકે ઉત્પન્ન થયા.

વળતે દિવસે ભદ્રા માતા તથા સકલ સ્ત્રીઓ તેમને વંદન કરવાના આશયથી ગુરુમહારાજ પાસે આવી. ગુરુમહારાજે કંચેરીના વનમાં જવા કહ્યું. જઇને જુએ છે તે કૃદ્ધત લાહી ખરડાયેલા હાડકા આમતેમ વેરાયલા છૂટા પહેલા. આ દશ્યથી ભદ્રા માતાને મૂચ્છાં આવી ગઈ. ગુરુમહારાજ સમક્ષ આવી હકીકત પૂછતાં, વસ્તુની જાણુ થતાં તે સવે ને વૈરાગ્ય ઉત્પન્ન થયા. તેથી એક ગર્ભ વતી સ્ત્રી સિવાયની આકીની એકત્રીશ સ્ત્રીઓ તેમજ ભદ્રા માતાએ દીક્ષા અંગીકાર કરી. ગર્ભ વતી સ્ત્રીએ પુત્રને જન્મ આપ્યા અને તેણે પાતાના પિતાના મૃત્યુસ્થાને તેની યાદગીરીમાં મહાકાલ નામના માટે જિન્માસાદ અંધાવ્યા.

શ્રી આર્યમહાગિરિ છેવટે અણુશણુ કરી દેવલાકે ગયા.

શ્રી આર્ય મહાગિરિના મુખ્ય આઠ શિષ્યા થયા. તેમાં સ્થવિર બહુલ અને બલિ-સ્સહ મુખ્ય હતા. બલ્લિસહથી ઉત્તરબલિસ્સહ ગચ્છ નીકળ્યા. બલિસ્સહના મુખ્ય શિષ્ય ઉમાસ્વાતિ વાચક થયા કે જેમણે તત્ત્વાર્થ સુત્રાદિ પાંચ સા ગ્રંથા રચ્યા છે. તેમના શિષ્ય સ્યામાચાર્ય થયા કે જેમણે પ્રજ્ઞાપના સૂત્ર રચ્ચું છે. તે શ્રી શ્યામાચાર્ય સુપ્રતિબહસ્ત્રિના સમકાલીન હતા.

શ્રી આર્યસુહેસ્તિસૂરિ પણ સ્વગે સિધાવ્યા.

આ સમયમાં શ્રી વીરતિવાં હુ પછી ૨૨૦ વર્ષે સાસુરછે દિક નામના ચાંથા નિફ્લ અને ૨૨૮ વર્ષે મંગ નામના બે ફિયા માનનારા પાંચમા નિફ્લ થયા.

૯. શ્રી સુસ્થિતસ્રિ અને શ્રી સુપ્રતિબદ્ધસૃરિ

શ્રી સુસ્થિતસૂરિ

ગૃહ્હસ્થાવાસ ૩૧ વર્ષ: ચારિત્રપર્યાય ૬૫ વર્ષ:–તેમાં સામાન્ય વ્રતપર્યાય ૧૭ વર્ષ: યુગપ્રધાન ૪૮ વર્ષ: સર્વાયુ ૯૬ વર્ષ: સ્વર્ગગમન મ. સં. ૩૩૯: ગાત્ર વ્યાઘાપત્ય:

શ્રી સુસ્થિતસૂરિ અને શ્રી સુપ્રતિખહ્નસૂરિ ખંને ગુરુલાઇ હતા. શ્રી સુસ્થિતસૂરિ પટ્ધર અને શ્રી સુપ્રતિખહ્નસૂરિ ગચ્છની સારસંભાળ રાખનાર હતા તેથી ખંનેના નામ એક સાથે જોડવામાં આવ્યા છે. સુસ્થિતસૂરિના જન્મ કાક દી નગરીમાં થયા હતો.

શ્રી આર્ય સુહસ્તિસૂરિ પાસે દીક્ષા સ્વીકાર્યા ખાદ શાસ્ત્રાભ્યાસ પરત્વેતું તેમતું વર્ચસ્વ વિસ્તૃત ખન્યું. કાકંદી નગરીમાં શ્રી ગૌતમસ્વામીકથિત સૂરિમંત્રના કાંડી (કાડ) વાર જાપ કરવાથી શ્રી સંઘે અતિ હિષિત થઇ તેમના ગચ્છતું કાંડિક એવું બીજું નામ સ્થાપન કર્યું. શ્રી સુધર્માસ્વામીથી આરંભીને આઠ પાટ સુધી નિર્શ્ય ગચ્છ કહેવાતા હતા તે હવેથી કાંડિક ગચ્છ એવે નામે પ્રચલિત થયા. શાસન પર મહદ્ ઉપકાર કરી પ્રાંતે તેઓ સ્વર્ગે સીધાવ્યા.

શ્રી સુપ્રતિબહસ્ટિ સંબંધે વિશેષ હંકીકત ઉપલબ્ધ થતી નથી.

ઉમાસ્વાતિ વાચક

શ્રી ઉમારવાતિ જન્મે ધ્યાદ્માણ હતા અને તેમના કુળપર પરાના ધર્મ શૈવ હતા. તેમના જન્મ ન્યમોધિકામાં થયા હતા. તેમને જેન ધર્મના સ્વીકાર અને ભાગવતી દક્ષિા શ્રહણ કરવાનું નિમિત્ત જિનપડિમા હતું. માતાનું નામ ઉમા અને પિતાનું નામ સ્વાતિ હોવાથી ઉમાસ્વાતિ એવું નામ રાખ-વામાં આવેલ. તેમનું ગૌત્ર કોબાયણ હતું. વાચક શબ્દ પૂર્વધરસૂચક છે.

શ્રી ઉમારવાતિ વાચકવર્ષ સાંરકૃત ભાષાના અતિશય નિષ્ણાત હાંઇને તે ભાષા પર પ્રયળ કાળ્યું ધરાવનાર હતા. તેને કારણે જ આગમિક જ્ઞાનનું સફ્ષ્મ અવલાકન કરી તાત્ત્વિક સર્વ વિષયનું તત્ત્વાર્થ સૂત્રમાં સંક્ષિપ્ત અવતરણ કર્યું છે. આ તત્ત્વાર્થ સૂત્ર કુસુમપુર-પટનામાં રચ્યું, તેમને સંરકૃત ભાષામાં પ્રધાન સંગ્રહિતા-આદ્ય લેખક માનવામાં આવે છે. કલિકાલસર્વજ્ઞ આચાર્ય શ્રી હૈમચંદ્રાચાર્ય તેમને "સંગ્રહકાર" તરીકે ઉચ્ચતમ સ્થાન અર્પે છે.

ઉમારવાતિને દિગંખરા તેમજ શ્વેતાંખરા ખ'ને પાતપાતાની આમ્નાયના માને છે. દિગ'ખરા તેમને કુંદકુંદાચાર્યના શિષ્ય માને છે પણ તત્ત્વાર્ય સૂત્રની પ્રશસ્તિના શ્લેષ્ઠા ઉપરથા તે વસ્તુ સિદ્ધ થતી નથી, છતાં એટલું કહી શકાય છે કે તત્ત્વાર્યસૂત્ર સર્વ પ્રાહ્ય હતું અને તે ઉપર ખંતે સંપ્રદાય-શીરકાઓના આચાર્યવર્યોએ ટીકાઓ રચી છે.

ઉમાસ્વાતિ વાચકતે પંચશત (૫૦૦) ગ્રંથના પ્ર**ણેતા માનવામાં આવે છે. તેમના રચે**લા બધા

પ્રશ્રા ઉપલબ્ધ થતાં નથી; પણ તત્ત્રાર્થાધિમમસ્ત્ર, પ્રશમરતિ પ્રકરણ, જંબૂદીપસમાસ પ્રકરણ, શ્રાવક-પ્રગ્રસિ, પૂજાપ્રકરણ અને ક્ષેત્રવિચાર વિગેરે પ્રાપ્ય છે.

શ્રી જિન્યલસ્રિકૃત વિવિધ તીર્થકેલ્પ તેમજ પ્રશમરતિની શ્રી ઢારિલદીય ટીકામાં, અન્ય પ્રંથાના કર્તા તરીકે સાભિતી મળે છે. શ્રી ઉત્તરાધ્યયન સ્ત્ર, શ્રી ઠાર્ણાંગ સ્ત્ર અને પંચાશકની ટીકામાં ઉમા-સ્વાતિજીના રચેલા પ્રંથાના અવતરણા આપવામાં આવ્યા છે.

આર્ય શ્યામાચાય[°]

આર્ય ક્યામાયાર્યે પ્રતાપના સૂત્રની રચના કરી છે. તે ચાયા અંગ સમવાયાંગનું હયાંગ કહેવાય છે. અંગામાં જેમ લગવતી વિસ્તૃત છે તેમ હયાંગમાં પત્રવધા માટું છે. તેમાં ૩૬ પદો છે અને ખાસ કરીને દ્રવ્યાનુયાંગના જ વિષય છે. આ સૂત્રની રચના ગૌતમ ઇન્દ્રભૂતિના પ્રશ્ન અને મમસ્યુ લગવંત મહાવીરના હત્તરરૂપ છે. આ પ્રત્રાપના સૂત્ર હપર યાકિનીમહત્તરાસ્તૃ હરિલદ્રસરિ અને મલયગિરિજીની દીકા છે.

આર્ય ક્યામાચાર્ય એ ઉમાસ્ત્રાતિ વાચકવરના વિદ્વાન શિષ્ય હતા. ક્યામાચાર્યના શિષ્ય સાંડિલ્ય થયા જેમણે જિતમર્યાદા ખનાવ્યું. તેઓ મહાવીર નિર્વાણ પછી ઢ૭૬ મે વર્ષે સ્વર્ગવાસી થયા.

सिरिइंददिन्नसूरी दसमो १० इकारसो अ दिन्नगुरू ११। बारसमो सीहगिरी १२, तेरसमो वयरसामिगुरू १३ ॥ ५॥

१०-तत्पटे श्रीइंद्रदिनसूरिः।

११-तत्पदे श्रीदिनसूरिः ।

१२-तत्पद्टे श्रीसिंहगिरिः ।

१३-तत्पद्टे श्रीवजस्वामी ।

માથાર્થઃ—દશમા શ્રી ઇદ્રદિવસૂરિ, અગ્યારમા દિવસૂરિ, બારમા શ્રી સિંહગિરિ અને તેરમા પદ્ધર તરીકે શ્રી વજસ્વામી થયા.

व्याख्या—१०—िसिर इंदत्ति, श्रीसुस्थित—सुप्रतिबद्धयोः पट्टे दशमः श्रीइंद्रदिसस्रिरः । अत्रांतरे श्रीवीर विषयागदिधकचतुःशतवर्षातिक्रमे ४५३ गर्दिभिक्कोच्छेदी कालकसृरिः । श्रीवीरात् त्रिपञ्चाशदिधकचतुःशतवर्षातिक्रमे ४५३ भृगुकच्छे आर्यखपुटाऽऽचार्य इति पट्टावल्यां । प्रभावकचरित्रे तु चतुरशीत्यधिकचतुःशत४८४वर्षे आर्यखपुटाचार्यः । सप्तषप्ठचिधकचतुःशत-४६७वर्षे आर्यसपुटा । वृद्धवादी पादलिप्तश्च तथा सिद्धसेनदिवाकरो, येनोज्जयिन्यां महाकालप्रासाद-रुद्रलिंगस्फोटनं विधाय कल्याणमंदिरस्तवेन श्रीपार्श्वनाथिवं प्रकटीकृतं, श्रीविक्रमादित्यश्च प्रति-बोधितस्तद्राज्यं तु श्रीवीर विस्तिवर्षशतचतुष्टये ४७० संनातं । तानि वर्षाणि चैवम्—

जं रयणि कालगओ, अरिहा तित्यंकरो महावीरो ।
तं रयणि अवणिवई, अहिसित्तो पालओ राया ॥ १ ॥
सट्टी पालयरण्णो ६०, पणवण्णसयं तु होइ नंदाणं १९९ ।
अट्टसयं मुरियाणं १०८, तीस चित्र पूसित्तस्स ३० ॥ २ ॥
बलमित—भाणुमित्त, सट्टी ६० वरिसाणि चत्त नहवाणे ४० ।
तह गद्दभिछरज्जं, तेरस २३ वरिस सगस्स चउ (वरिसा) ४॥३॥
११—इकारसोति—श्रीइन्द्रदिन्नसूरिपट्टे एकादशः श्रीदिक्रसूरिः ।
१२—वारसमोति--श्रीदिन्नसूरिपट्टे द्वादशः श्रीसिंहगिरिः ।

१३-तेरसमोति-श्रीसिंहगिरिपट्टे त्रयोदशः श्रीवजस्वामी । यो बाल्यादिप जातिस्मृतिभाग्, नभोगमनविद्यया संघरक्षाकृत्, दक्षिणस्यां बौद्धराज्ये जिनेन्द्रपूजानिमित्तं पुष्पाद्यानयनेन
पवचनप्रभावनाकृत् देवाभिवंदितो दरापूर्वविदामपश्चिमो वज्रशाखोत्पत्तिमूळं । तथा स भगवान्
षण्णवत्यिषकचतुःशत ४९ ६ वर्षाते जातः सन् अष्टो ८ वर्षाणि गृहे, चतुश्चत्वारिंशत् ४ ४ वर्षाणि
वते, षट्त्रिंशत् ३ ६ वर्षाणि युगप्रधानपदे सर्वायुरष्टाशीति ८ ८ वर्षाणि परिपाल्य श्रीवीरात्
चतुरशीत्यिषकपंचशत ५८ ४ वर्षान्ते स्वर्गभाक् । श्रीवजस्वामिनो दशपूर्व-चतुर्थसंहननसंस्थानानां व्युच्छेदः ।

चतुष्कुलसमुत्पत्ति-पितामहमहं विभुं । दशपूर्वनिधिं वंदे, वजस्वामिमुनीश्वरं ॥ १ ॥ अत्र श्रीआर्यसुहस्तिश्रीवजस्वामिनोरंतराले १ श्री गुणसुंदरसूरिः, २ श्रीकालिका-चार्यः, ३ श्रीस्कंदिलाचार्यः, ४ श्रीरेवतीमित्रसूरिः, ५ श्रीधमेसूरिः, ६ श्रीभद्रगुप्ताचार्यः, ७ श्रीगुप्राचार्यश्चेति क्रमेण युगप्रधानसप्तकं बभूव । तत्र श्रीवीरात् त्रयस्त्रिशदधिकपंचशत ५३३ वर्षे श्रीआर्यरक्षितसूरिणा श्रीभद्रगुप्ताचार्यो निर्यामितः स्वर्गभागिति पद्दावल्यां दृश्यते, परं दुष्पमा-संघस्तवयंत्रकानुसारेण चतुश्चत्वारिशदधिकपंचशत५४४वर्षातिकमे श्रीआर्यरक्षितसूरीणां दीक्षा विज्ञायते तथा चोक्तसंवत्सरे निर्यापणं न संभवतीत्येतद् बहुश्चतगम्यं ।

तथा श्रीवीरात् सपादपंचशत्५२५वर्षे श्रीशत्रुंजयोच्छेदः सप्तत्यधिकपंचशत५७०वर्षे जाव-ड्युद्धार इति ॥ ५॥

^{*} નવાલ્યુ પ્રકારી પૂજામાં વિ. સ'વત ૧૦૮માં જાવડશાહે ઉદ્ઘાર કર્યો એવા ઉલ્લેખ છે. વીરનિવાલ્યુ પછી ૪૭૦ વર્ષે વિ. સ'વત્સર પ્રવત્યા એટલે એ હિસાએ મહ્યુતાં ૫૭૮ વર્ષ થવા જોઇએ.

અરિયાર્થ:—શ્રી સસ્થિતસરિ તથા સુપ્રતિષ્યદ્ધસ્રિની પાર્ટેઃ શ્રી ઇંદ્ર દિશ-સ્રિરિ દશમા પદ્ધર થયા. આ સમય દરમિયાન શ્રી વીર પરમાત્માના નિર્વાણ પછી ૪૫૩ વર્ષે ગદ ભીક્ષ રાજના નાશ કરનાર કાલકાચાર્ય થયા. શ્રી વીર-નિર્વાણ પછી ૪૫૩ વર્ષે ભગ્રકચ્છ−ભસ્થમાં આર્ય ખપુટાચાર્ય થયા એમ પદાવલીમાં જણાવેલ છે; જ્યારે પ્રભાવક ચરિત્રમાં ૪૮૪ વર્ષે થયાના ઉલ્લેખ છે. ૪૬૭ વર્ષ વ્યતીત થયે આર્ય મંગુ થયા. આ ઉપરાંત વૃદ્ધવાદીસ્રિરિ, પાદલિપ્તસ્રિરિ તથા શ્રી સિદ્ધસેનદીવાકર થયા કે જેમણે ઉજ્જયની નગરીમાં મહાકાળ નામના પ્રાસાદમાં કલ્યાણમ'દિર સ્તવની રચના કરીને શિવલિંગને તેહીને શ્રી પાર્શ્વનાથની પ્રતિમા પ્રકટ કરી, તેમજ વિક્રમાદિત્ય રાજને પ્રતિબાધ પમાડ્યો કે જેનું રાજ્ય વીરનિર્વાણ પછી ૪૭૦ મે વર્ષે થયું. તે ૪૭૦ વર્ષોની ગણત્રી નીચે મુજબ છેઃ—

જે રાત્રિએ અરિહંત ભગવાન મહાવીર નિર્વાણ પામ્યા તે રાત્રિએ પાલક નામના રાજાના અભિષેક કરાયા.

દ૦ વર્ષ પાલક રાજા, ૧૫૫ વર્ષ નવ નંદ, ૧૦૮ વર્ષ મોંર્યવંશતું રાજ્ય, ૩૦ વર્ષ પૃષ્પમિત્રનું રાજ્ય, અળમિત્ર તથા ભાનુમિત્રના ૬૦ વર્ષ, નહપાણ–નરવાહન રાજાના ૪૦ વર્ષ, ગઈભીલ્લતું રાજ્ય ૧૩ વર્ષ તથા શકના ૪ વર્ષ મળી કુલ ૪૭૦ વર્ષ.

શ્રી ઇંદ્રદિવસ્રિની પાટે અગ્યારમા પદ્ધર <mark>શ્રી દિવ્</mark>વસ**રિ** થયા.

શ્રી દિવસૂરિની પાટે ભારમા પદ્ધર શ્રી સિંહગિરિ થયા

શ્રી સિંહિગિરિની પાટે તેરમા પટ્ધર શ્રી વજસ્વામી થયા, જે બાલ્યા-વર્ચાથી જ જાતિરમરણજ્ઞાનવાળા, આકાશગામિની વિદ્યાવહે શ્રી સંઘની રક્ષા કરનારા, દક્ષિણ હિંદમાં બોહરાજ્યમાં શ્રી જિનેશ્વર ભગવાનની પૂજા માટે કુલો લાવવાવદે કરીને શાસનની પ્રભાવના કરવાવાળા, દેવાથી વંદાયેલા, છેલ્લા દશપૂર્વી તેમજ વજશાખાના ઉત્પાદક હતા. તેઓ શ્રી વીરનિર્વાણ પછી ૪૯૬ વર્ષે જન્મ્યા અને ૮ વર્ષ ગૃહસ્થાવાસમાં, ૪૪ વર્ષ સામાન્ય વ્રતપ્રયાયમાં, ૩૬ વર્ષ યુગપ્રધાન તરીકે એવી રીતે ૮૮ વર્ષનું આયુષ્ય પાળીને વીરપ્રભ્ર પછી પ૮૪ વર્ષે સ્વર્ગવાસી થયા. શ્રી વજસ્વામી પછી (૧) દશ પૂર્વ, (૨) ચાયું સંધયણ અને (૩) ચાયું સંસ્થાન વિચ્છેદ પામ્યું. ચાર કુળની ઉત્પત્તિના પિતામહ–દાદા, શ્રેષ્ઠ અને દશ પૂર્વના ભંડાર ઐવા વજસ્વામી મુનિશ્રેષ્ઠને હું વાંદુ છું.

શ્રી આયં સુહસ્તિ અને વજસ્વામીના અંતરાળમાં –વચગાળેના સમયમાં (૧) શ્રી ગુણસું દર સૂરિ, (૨) શ્રી કાલકાચાર્યં, (૩) શ્રી સ્કંદિલાચાર્યં, (૪) શ્રી રેવતીમિત્ર સૂરિ, (૫) શ્રી ધર્મ સૂરિ, (૬) શ્રી ભદ્રગુપ્તાચાર્ય અને (૭) શ્રી ગુપ્તાચાર્ય એમ સાત યુગપ્રધાના થયા. શ્રી વીર નિર્વાણ પછી પ૩૩ વર્ષે શ્રી આયં રક્ષિતસૂરિથી સંલેખના કરાયેલા શ્રી ભદ્રગુપ્તાચાર્ય સ્વર્ગે સંચર્યા એમ પકાવલીમાં હલ્લેખ છે પરંતુ દુષ્યમાસંઘસ્તવયંત્રના અનુસારે પ૪૪ વર્ષે શ્રી આયં રક્ષિતસૂરિની દીક્ષા થઇ દાય તા હપર જણાવેલા એટલે કે પ૩૩ વર્ષના હલ્લેખ બંધે સતી થઇ શક નહિ, આથી તે વસ્તુ ખહુશ્રુતગમ્ય જાણવી.

શ્રી વીરનિર્વાણ પછી ૫૪૮ વર્ષે ત્રિરાશિકમત છવ, અજીવ ને નાજીવ)ને જીતનારા શ્રી ગુપ્તાચાર્ય સ્વર્ગવાસી થયા. તથા પરપ વર્ષે શ્રી શત્રું જ્યના છેદ થયા એટલે યાત્રા ખધ થઈ ગઈ અને ૫૭૦ વર્ષે જાવડશાહે તે તીર્થના ઉદ્ધાર શ્રી વજસ્વામીની સહાયથી કર્યો.

૧૦ શ્રી ઇ'દ્રદિવ્રસૂરિ, ૧૧ શ્રી આર્ય'દિવ્રસૂરિ, ૧૨ શ્રી સિંહિંગરિ

ગાત્ર કોશિક:

ગાત્ર ગીતમ:

ગાત્ર કાૈશિક :

ઉક્ત ત્રણે પટ્ધરાના સમયમાં વિશેષ જાણવા લાયક હકીકત મળતી નથી. ઇંદ્રદિન્ન-સૂરિના સમયમાં બીજા કાલકાચાર્ય થયા. આ ઉપરાંત આર્ય ખપુટાચાર્ય, આર્ય મંગુ, વૃદ્ધવાદીસૂરિ, પાદલિપ્તાચાર્ય તથા સિદ્ધસેનદિવાકર સૂરિ પણ આસપાસના અરસામાં થયા છે. શ્રી સિંહિગિરિ મહાસમર્થ જ્ઞાની હતા. વજસ્વામીના તેઓ ગુરુ હતા. તેઓને જાતિસ્મરણ જ્ઞાન હતું એમ કહેવાય છે.

આવ[©] કાલક

ધારાવાસ નગરના રાજ વીરસિંહ અને સુરસુંદરીના તેઓ પુત્ર હતા. તેમને સરસ્વતી નામની બહેન હતી. અશ્વ ખેલાવવા નગર બહાર જતાં તેમને ગુણાકરસરિનો મેળાપ થયા. ગુરુએ પણ યાગ્ય પાત્ર જાણી રત્નત્રયોના ઉપદેશ આપી સાચું તત્ત્વ સમજાવ્યું. સાચા તત્ત્વની પ્રતીત થતાં તેમણે ગુરુમહારાજને દીક્ષા આપવાની વિનતિ કરી. ગુરુએ માત-પિતાની અનુમતિ લાવવા જણાવ્યું. રજ મેળવી તેમણે પાતાની ખહેન સરસ્વતી સાથે કુમારાવસ્થામાં જ ચારિત્ર આંગીકાર કર્યું. કાળક્રમે સુદ્ધિ-ચાપલ્યથી અને પ્રદ્યાતિશયથી કાલક મુનિ સર્વ શાસ્ત્ર શીખી ગયા તેથી ગુરુએ તેમને પાતાના પદે નિયુક્ત કર્યાં.

એકદા વિહાર કરતાં કરતાં તેઓ ઉજ્જયની નગરીમાં આવ્યા. ત્યાં ગદંબીક્ષ નામના રાજા રાજ્ય કરતાં હતા. એકદા રમવાડીએ જતાં તેમણે અતિ સ્વરૂપવતી સરસ્વતી સાધ્વીને જોઇ. જોતાં જ તેનું મન વ્યગ્ર અન્યું. કામદેવે તેને ભાન ભૂલાવ્યું. પાતાના પરાક્રમી પુરુષોદ્દારા તે સતી સાધ્વીનું તેણે અપહરસ્થ કરાવ્યું. કાલકસરિએ રાજસભામાં જઇ તેને બહુ વિનયપૂર્વક સમજાવ્યા. છેવેટ શ્રી સંઘે, મંત્રીઓએ અને નાગરિકાએ પણ સમજાવ્યા છતાં માહળી ઘેરાઇને મતિહીન થયેલા તે નરાધીપે કાઇનું સાંભળ્યું નહીં. છેવેટ કાલકસ્રિનું ક્ષત્રિયત ઝળકયું તેમણે ગર્દબાદ્યના ઉચ્છેદની પ્રતિના કરી.

કાળક્રમે તેઓ ત્યાંથી નીકળીને સિંધુ નદીના કિનારે શાખી રાજાઓના રાજ્યમાં આવ્યા. તે હું રાજાઓને વશ કરીને તેમની સાથે મિત્રતા બાંધી. એક વખત તેના રાજાધિરાજ સભામાં ખેસી વિનાદ કરતા હતા તેવામાં રવામા રાજાના દ્વન આવ્યા. તેણે એક છરી આપી. તે જોતાં જ મંડલેશનું સુખ શ્યામ ખની ગયું. આ જોઈને આચાર્ય તેનું કારસ પૃષ્ણયું. જવાખમાં મંડલેશ જણાવ્યું કે 'સ્વામા રાજાની આગ્રા છે કે મારે મારું મસ્તક છેદી આપવું અને છરી ઉપર હવેના આંક છે તેથી હદ સામંતા ઉપર તે કાપાયમાન થયા જણાય છે. 'કાલકસૂરિએ તેને શાંત્વન આપ્યું. પછી બધા સામંતાને માલાવી, ગુપ્ત મંત્રસા કરી તેમને સૌરાષ્ટ્ર દેશમાં ઉતાર્યા. વર્ષાત્રતુ વીત્યા બાદ કાલકસૂરિએ તેમને આગળ પ્રયાસ કરવા સ્વવ્યું ત્યારે તેઓએ સાધનના અભાવ જણાવ્યા, જેથી કાલકસૂરિએ તેમને આગળ પ્રયાસ કરવા સ્વવ્યું ત્યારે તેઓએ સાધનના અભાવ જણાવ્યા, જેથી કાલકસૂરિ એક કું ભારને ઘરે મયા. ત્યાં ઇટના નીભાડામાં પાતાની કનિષ્ઠ આંગળીના નખ વાસક્ષેપયુકત નાખ્યા એટલે સર્વ સુવર્ષ્યું થઇ ગયું. તે મંડળેશને અર્પણ કરી પ્રયાસ કરાવ્યું. અનુક્રમે પાંચાલ તથા લાઢ દેશને જીતીને તેઓ માળવાની સરહદ પર આવ્યા. ગર્દ બીલને સમાચાર મળ્યા છતાં તે પાતાની વિદ્યાના અભાનને લીધે બેદરકાર રહ્યો.

આચાર્યને ગર્દ બીલની વિદ્યા સંખંધી જાણ હતી એટલે તેણે મિત્ર રાજા ઓને સૂચવ્યું કે બધું અરત-વ્યસ્ત જોઇને તમે પ્રમાદમાં રહેશા નિહિ. તે રાજા અષ્ટમાં તે ચતુર્દ શાએ એકાગ્ર મનથી ગર્દ ભી વિદ્યાની પૂજા તથા જાપ કરે છે. એ જાપ પૂર્ણ થતાં જ તે વિદ્યા ગર્દ બીક્યે અવાજ કરે છે અને જે કાઇ તેના અવાજ સાંભળ તે તરતજ મૃત્યુ પામે છે, માટે તમારે સર્વે એ અઢી માઉની અંદર રહેવું નહિ. મારી પાસે શબ્દવેધી દાઢસા સુભટ રાખા જેથી તે વિદ્યા અવાજ કરે તેવું જ તેનું મુખ બાણાવડે પૃરાવી દઇશ. આ પ્રમાણે સૂચન કરી જેવી ગર્દ બી વિદ્યાએ ઉચ્ચાર કરવા મુખ ઉધાડયું તે જ વખતે તેઓએ ગર્દ બી વિદ્યાનું મુખ બાણાવડે પૂરી દીધું. આથી વિદ્યારેવી ઊલડી ગર્દ બીલ પર કાપાયમાન થઇ અને તેને ભૂતળ પર પછાડયો. પછી ગર્દ બીલ ઉપર વિષ્ટમુત્ર કરીને ચાલી ગઇ. કાલકસ્ર્રિએ ગર્દ બીલને પકલો અને સતી સાધ્વી શ્રી સરસ્વતી જીને મુક્ત કરી. સાધ્વીએ દયા બતાવતાં ગર્દ બીલને છાડી મૂક્યો. તે અરણ્યમાં ચાલ્યો ગયો ત્યાં વાઘે તેને ધાડી ખાધા. સરસ્વતી સાધ્વીને વૃતમાં પૃનઃ સ્થાપન કરી.

જ સ્ટ્રું માં ખળમિત્ર નામે રાજા હતા. તેને શાનુમિત્ર નામે માટા ભાઇ હતા. ખંને કાલકસ્રિના ભાઈજ થતા હતા. કાલકસ્રિના વર્તાત જાણી તેમને બાલાવવા પાતાના મંત્રીને માકલ્યા. ભારે દમામથી તેણે પ્રવેશ—મહાત્મવ ઉજવ્યા. તે રાજાના પુરાહિત કદામહી ને મિથ્યામતિ હતા. તેણે કાલકાચાર્યને દ્વર કરવા યુક્તિ યોજી. રાજાને કહ્યું કે—'હે સ્વામી! ગુરુમહારાજ તા દેવની જેમ પૂજનીય છે. નગરજના તેમના પગલાંને આળંગે તે ભારે પાપ ગણાય, માટે આપ કાંઇ તેના વિચાર કરા.' સરલસ્વભાવી રાજા તેના કહેવાના ગૃઢ તાત્પર્યને સમજ્યા નહિ અને દુ:ખ–સંકટની શંકા થવા લાગી. તેણે પુરાહિતને કહ્યું કે 'મેં જ ચાલુમાંસ માટે આમંત્રણ આપ્યું છે તો તેમને હવે અન્ય સ્થાને કેમ માકલી

શકાય ?' એટલે પુરાહિત, પાતાના સાગઠા ખરાખર લાગા છે એમ જાણીને કહ્યું છે કે 'મહારાજ! એ માટે આપ મુંઝાશા નહિ. હું તેના સહેલા ને સરલ ઉપાય કરીશ.' પુરાહિતે રાજાનાથી ધાવણા કરાવી કે ગ્રુરુ-મહારાજને શ્રેષ્ઠ માહાર-મિષ્ટાન વહારાવવા. આમ આધાકમીં આહાર હંમેશ મળવાથી શિષ્યોએ આચાર્યને વાત કરી. આચાર્ય પ્રતિષ્ઠાન નમરમાં સાતવાહન રાજા પાસે જવું ઉચિત ધાર્યું. શાતવાહન રાજા જૈન ધર્મી હતા. તેણે આચાર્યનું લારે ધામધૂમથી સામયું કર્યું.

હવે મહાપવિત્ર પર્યુપણ પર્વ નજીક આવતાં શાતવાહન રાજાએ સ્રિમહારાજને વિનિત કરી ક-આ દેશમાં ભાદરવા શુિદ પાંચમના ઇંદ્રષ્વજના મહાત્સવ થાય છે, માટે છઠ્ઠતું સંવત્સરી પર્વ કરા કે જેથી હું આરાધન કરી શકું. ગુરુમહારાજે જણાવ્યું કે રાજન ! પુર્વે તીર્થો કરા કે માધુધર મહારાજાઓએ પંચમીનું અતિક્રમણ કર્યું નથી, માટે પંચમી પછી સંવત્સરી થઇ શકે નહિ. ત્યારે રાજાએ વિત્રપ્તિ કરી કે તા ચાથનું પર્વે કરા. આ પ્રમાણે સવત્સરી પર્વ પાંચમનું હતું તે ચાથનું ખન્યું.

કાલકાચાર્યના જીવનચરિત્ર સંખંધી સત્ય હડીકત મળવી અશક્ય છે, કારણુ કે ત્રણુ કે તેથી પણુ વધારે કાલકાચાર્યો થયા છે જેથી એક ખીજાની હડીકત એક ખીજાના નામ સાથે સેળનેળ થવા પામી છે.(૧) દત્તરાજા આગળ યત્તાકળકથન (૨) ઇન્દ્ર પાસે નિગાદ વ્યાપ્યાન (ઢ) આજીવેકા પાસે નિમિત્ત પઠન (૪) અનુયાત્ર નિર્માણુ (૫) ગર્દ ભીલ્લા ચ્છેદ (૬) ચતુર્થી પર્યું વણા અતે (૭) અવિનીત શિષ્ય- પરિત્યાગ-આમ જીદી જીદી સાત હડીકતા તેઓના જીવન સાથે સંકળાયેલી છે.

કેટલાકા એમ પણ જણાવે છે કે ૯૬ મિત્રરાજાઓ સિંધમાંથી નહીં પણ ઇરાનથી આવ્યા હતા. વળી ભરુચમાંથી પ્રતિષ્ઠાનપુર તરફ વિહાર કરવાને લગતી હકીકતમાં પણ બે મત છે. ઉજ્જેણથી પ્રતિષ્ઠાન જઇને પંચમીની ચર્લુથી કરી એવું પણ કેટલાકાતું મંતવ્ય છે.

તેમના ગુરુ સંખંધી કે ગચ્છ સંખંધી વિશેષ માહિતી મળતી નથી, પણુ તેઓ યુગમવર્ત ક પુરુષ હતા જ. તેમણે પંચમીની ચતુર્યો કરી તો ખરી પણુ તેને જૈન સંઘ પાસે "પ્રમાણિક" તરીકે મંજૂર કરાવી તેથી પણુ જણાય છે કે જૈન સંઘમાં તેમના કેવા પ્રતાપ હતા. તેમની વિહાર-ભૂમિ પણ વિસ્તૃત હતા. દક્ષિણુમાં પ્રતિષ્ઠાન સુધી, પશ્ચિમમાં ફારસની ખાડી તે શકિસ્તાન સુધી, પૂર્વમાં પાટલીપુત્ર (પટના) સુધી.

આર્ય ખપુરાચાર્ય

શ્રી મુનિસુવ્રતસ્વામીના મનોહર પ્રાસાદથી મંડિત ભરુચ શહેરમાં આર્ય **ખપુડાચાર્ય બિરાજ** માન હતા. તેમની સ્મરણશક્તિ એટલી બધી તીવ્ર હતી કે તેમણે અલ્પ સમયમાં સમગ્ર શાસ્ત્રાનું અધ્યયન કર્યું હતું. તેમને વિદ્યાચક્રવર્તી એવું બિરુદ આપવામાં આવ્યું હતું. તેમને ભુવન નામે પાતાના જ લા**ણે**જ શિષ્ય હતા. તે પણ અતિ પ્રાત્ર હાવાથી સાંભળવા માત્રથી વિદ્યા ગ્રહણ કરી શકતા.

ખો હોતું પરિભળ આ સમયે વિશેષ હતું. અને સમય પણ વાદવિવાદના હતા. જિનશાસનને પરાજિત કર-વાની ઇચ્છાથી શુડશસ્ત્ર નામના નગરથી અહુકર નામના સમર્થ બૌહાચાર્ય વાદવિવાદ માટે ભરુચ આવ્યા પણ સર્ય આગળ ખજુરે ઝીંબા પડે તેમ સ્યાદ્દાદના અનુષમ સિદ્ધાંત આગળ તે પાતે જ પરાજિત બન્યો. તેની કાઇપણ યુક્તિ-પ્રયુક્તિ કાવી નહી અને છેવટે ક્રોધથી ધમધમતા તે બૌહાચાર્ય અણુશ્રુષ્ટ્ કર્યું. મરીતે તે યક્ષ થયો.

પૂર્વના વૈરભાવને કારણે તે યક્ષ સાધુઓ તેમજ શ્રાવકસંઘને પરિતાપ પમાડી ઉપસર્બ કરવા લાગ્યા. શ્રી સંઘે તે ઉપદ્રવ નિવારવા માટે પ્રાર્થના કરવા એ મુનિઓને આર્ય ખપુટાચાર્ય પાસે માકશ્યા. તેમણે પાતાના શિષ્ય ભુવનને બાલાવી એક ખાપરી આપી અને સાથે સાથે સૂચના પણ કરી કે આ ખાપરીને કદી ઉઘાડીને જોઈશ નહિ. બાદ તેઓ ત્યાંથી વિહાર કરી ગુડશાસા નગરે આવ્યા.

આયે ખપુડાચાર્ય યક્ષમંદિરમાં જઈ તેના કાન પર પગ મૂકીને સુષ્ઠ ગયા. યક્ષના પૂજરી આવતાં ચમક્રમાં. તે જે રાજને નિવેદન કર્યું. રાજ કાંધથી ધમધમાં હૃદયા. રાજએ પાતાના સેવકાને માક્ષી તેમને બહાર કાઢવા સ્ચના આપી પણુ આચાર્ય તો ચાતરક વસ્ત્ર લપેડી સ્તા હોવાથી જગ્યા નહિ. સેવકાએ જઇને તે વૃતાંત રાજાને જણાવ્યા તેથી રાજાએ એમને પત્યર અને લાકડીવતી મારવાની આત્રા કરી. હુકમના અમલ થતાં જ અ'તઃપુરમાં કાલાહલ જાગ્યા અને કંચુકીઓ (પ્રતિહારીઓ) રાજા સમક્ષ જઈ કહેવા લાગ્યા કે કાઇ અદ્રષ્ટ પુરુષ લાકડી અને પત્થરાના પ્રહારાથી રાણીઓને હરાન—હેરાન કરે છે. આ હકીકત સાંભળી રાજાને આચાર્ય કાઇ વિદ્યાસિલ પુરુષ લાગ્યા. ''ચમતકાર ત્યાં નમરકાર'' એ ન્યાયે રાજ્ય સ્તિ પાસે આવ્યા અને નમ્ર તેમજ મધુર વચનથી શાંત કર્યા એટલે આચાર્ય પણ કપડ—નાટક બતાવતા જાગ્યા. રાજાએ તેમને પ્રણામ કર્યા.

ખાદ આચાર્યપુંગવે યક્ષને કહ્યું કે—'હે યક્ષ મારી સાથે ચાલ.' અને ખરેખર સૌના આશ્ચર્ય વચ્ચે યક્ષની સાથાસાથ બીજી દેવમૂર્તિઓ પણ ચાલી. વળી એક હજાર પુરુષો ચલાવી શકે એવી પત્થરની એ કુંડી ત્યાં પડી હતી તેને પણ સાથે ચલાવી. આવી અદ્દસત શક્તિથી રાજા અને ક્ષેકા પણ એન ધર્મ પરત્વે વિશેષ પ્રીતિવાળા થયા. છેવટે રાજાની વિનિતિથી યક્ષને પાતાના સ્થાને માકલ્યા અને છે કુંડીઓ ત્યાં જ રહેવા દીધી.

આ અરસામાં જ લરુચથી બે મુનિએ આવ્યા અને જણાવ્યું કે ' ભુવને ળળાત્કારથી ખાપરી ઉઘાડી તેમાંથી પત્ર વાંચી પાઠસિંદ આકૃષ્ટિ મહાવિદ્યા પ્રાપ્ત કરી છે. આને કારણે તે અભિમાની થઇ મંગે છે અને મૃદ્ધિપૂર્વક આહારના સ્વાદ લે છે. સ્થવિરાએ તેને શિખામણુ આપી ત્યારે તે બૌદ સાધુએ પાસે ચાલ્યો ગયા છે અને આકાશમાર્ગ પાત્રો મોકલાવે છે, બ્રાવકના ઘરથી આહારપૂર્ણ પાત્રા ભરાઇને આવે છે. આથી બ્રાવકા પણ તેના પ્રત્યે આદર બતાવવા લાગ્યા છે તો હે પ્રભા! આપ શાસનની થતી હીલના અટકાવા.' ગુરુએ ગુડશસ્ત્રનગરથી વિદાર કરી, ભરુચ આવી માર્ગમાં અદસ્ય શિલા વિકુર્વી જેથી આકાશમાર્ગ જતાં બધા પાત્રો તેની સાથે અથડાઇને લાંગીને લુક્કો થઈ ગયા. આ જોઇને લુવને પાતાના ગુરુમહારાજનું આગમન જાણ્યું. તે પાતે નાસી ગયા. પછી મહારાજે બૌદના મંદિરમાં જઇ હુદ્દપ્રતિમા પાસે પોતાને વંદન કરાવ્યું.

માર્ય ખપુટાચાર્યના મ**હેંદ્ર** નામના શિષ્ય પછુ પ્રભાવિક અને સિદ્ધપ્રાભૃત વિદ્યામાં નિષ્ણાત હતા.

આ આવ^ર ખપુડાચાર્યે જેનશાસનના ઘણા મહિમા વધાર્યો. તેઓ વીરનિર્વાસ પછી ૪૫૩ વર્ષે થયા એવા પદાવલીના ઉલ્લેખ છે જ્યારે પ્રભાવકચરિત્રકાર તેઓ વીરનિર્વાસ પછી ૪૮૪ વર્ષે થયા એવા નિર્દેશ કરે છે.

અાર્ય મંગ્ર∗

વિદાર કરતાં કરતાં આર્ય મંગુ મથુરા નગરીએ આવ્યા. તેમની ઉપદેશ દેવાની શક્તિ અને જનમનરંજન કરવાની શૈલી અપૂર્વ હતી. સમર્ય આચાર્ય જાણી તેમ જ મહા-પુષ્ય ઉપાર્જન થશે એમ ધારી શ્રાવકા રસપૂર્ણ સ્વાદિષ્ટ આહાર વહારાવવા લાગ્યા. ધીમે ધીમે ગુરુમહારાજની ભોજન પરની આર્સકત વધતી ગઇ અને તેથી અન્યત્ર વિદાર કરવાના વિચાર ન કર્યાં. તેમનું આ વર્તન સાધુધર્મને ઉચિત ન હતું. છેવટે આક્ષાચના કર્યા વિના કાળધર્મ પામવાથી તે જ નગરમાં યક્ષપણે ઉત્પન્ન થયા. પાતાના પૂર્વ ભવને યાદ કરતાં તેમને બહુ ખેદ થયા. જે ખનવાનું હતું તે તા ખની ગયું પણ પાતાના શિષ્યા રસગૃહિમાં પતિત ન થાય તે માટે જયારે શિષ્યો સ્થ'ડિલભૂમિયી પાછા વળતાં ત્યાં આવ્યા ત્યારે તેમણે પાતાની જીલ એક હાથ જેટલી બહાર રાખી. આ જોઇ શિષ્યો વિસ્મય પામ્યા, તેમણે તેનું કારણ પૂછ્યું. તેના કારણમાં યક્ષે પાતાની સાધુઅવસ્થાના વત્તાંત કહી સંભળાવી રસગૃહિવાળા ન બનવા જણાવ્યું.

આ મંગુસરિ શ્રી વીરનિર્વાણ પછી ૪૬૭ વર્ષે **થયા હ**તા.

×श्री युद्धवाहिसूरि तथा सिद्धसेन हिवाडरसूरि

શ્રી રકંદિલાચાર્ય ભવ્ય જીવાને ઉપદેશ દેતા દેતા ગૌડ દેશના કેાશલપુર નગરે પધાર્યા. ત્યાંના મુકુંદ્ર નામના વ્યાહ્મણને ગુરુશમાગમ થયા અને ભવિતવ્યતાને અંગે ગુરુના ઉપદેશ સાંભળી દીક્ષા લીધો.

એકદા વિહાર કરતાં કરતાં તે ભરુચ નગરે આવ્યા. વૃદ્ધાવરથા છતાં તેમને ગ્રાનપ્રાપ્તિના ઘણા શાખ હતા, તેથી રાત્રિએ પણ માટા અવાજે સ્વાધ્યાય કરતા. એકદા ગુરુમહારાજે શિખામણ આપી કે-'મહાનુભાવ! રાત્રે માટા અવાજે ભણવાથી અનાર્ય માણસ જાગે ને હિંસાદિ કાર્યમાં પ્રવૃત્ત થાય માટે રાત્રે લેંચે સ્વરે ભણવું ઉચિત નથી. ' છતાં કંઇક આપ્રહી હોવાથી તેમણે તે સ્વન પ્રત્યે દુર્લક્ષ્ય કર્યું. એકદા કાઇ વિદ્વાન શિષ્યે મશ્કરીમાં તેમને કહ્યું કે-'હે મુનિરાજ! શું વિદ્વા ભણીને તમે મુશળ(સખિલા)ને પહલિત કરવાના છા!' આ મીઠી મશ્કરી સાંભળી મુકુંદ મુનિને ઘણું લાગી આવ્યું. તેમણે વિદ્વાપ્રાપ્તિ માટે મક્કમ નિરધાર કર્યો અને કાશ્મીર દેશમાં જઇ શારદામંદિરમાં ઉપ્ર તપશ્ચર્યા આદરી. ચાર પ્રકારના આહારના ત્યાપપૂર્વકની એકવીશ દિવસની તપશ્ચર્યાને અંતે ભારતી દેવી પ્રસન્ન થયાં અને તેમને પંડિતશિરોમણિ થવાના આશીર્વાદ આપ્યો.

પછી હારય-વચન સાંભળીને પાતે કરેલ પ્રતિજ્ઞા પૃર્ણ કરવા માટે તેમણે મુશળને પુષ્પવાળું કરી બતાવ્યું તેથી સર્વ લોકા ચમતકાર પામ્યા. વાદીઓ પણ હતમુખવાળા અને શન્ય બની ગયા. તેમની અજબ શક્તિ જોઇ ગુરુએ પોતાના સ્થાન પર નિયુક્ત કર્યા અને વૃહવાદીસ્**રિ** એવું ક્રિયત નામ આપ્યું.

^{*}આ હડીકત શ્રી ધર્મદાસગિશ્વિરચિત ઉપદેશમાળામાં આપેલી હકીકત ઉપરથી લેવામાં આવી છે. તેમાં જશાવેલ આર્ય મંગુ તે આ જ કે જીદા તે સ્પષ્ટ રીતે નિર્ણીત થઇ શકતું નથી.

[×]શ્રી પ્રભાવકચરિત્રમાં એમની હકીક્તને લગતી કેટલીક વિગત પ્રકારાંતરે ખતાવેલી છે.

મા સમયે વીર વિક્રમના હાક દરો દિશામાં વાગી રહી હતી. સેંકડા પંડિતા તેની સભાને શાભાવતા. દેવર્ષિ નામે તેના સમર્થ પુરાહિત હતા. તેને સિલ્ફ્રેનન નામે ચતુર અને શક્તિશાળા પુત્ર હતા. તે સિલ્ફ્રેન સાથે વાદ કરતાં માટા માટા પંડિતા પણ હારી ગયા હતા, તેથી તેને એમ થયું કે મારી જેવા જગતમાં અન્ય પંડિત નથા. તેને વિદ્યાની ખુમારી ચડી. પાતાનું મહત્ત્વ દર્શાવવા તેણે પેટે પાટા ભાંધ્યા, ખબે લાંબી નીસરણી ભરાવી, બીજે ખબે જાળ ભરાવી, એક હાથમાં કાદાળી અને બીજા હાથમાં ખડના પૂળા લીધા. અને તેવી વિચિત્ર સ્થિતિમાં તે કર્ણાંટક દેશ તરફ ચાલ્યા. રાગ્ન એ તેના આવા વિચિત્ર વેશનું કારણ પૂછ્યું. જવાળમાં તેણે જણાવ્યું કે-'હું એટલી બધી વિદ્યા ભર્યો છું કે તેના બાજાથી મારું પેટ ધાટી ન જાય તે હેતુથા પેટ પાટા બાંધું છું, કાઇ વિદ્યાન વાદ કરના હારવાના ભયથી કદાચ ઊંચે ચઢી જાય તા નીસરણીયા નીચે પાડું, કદી જળમાં ડૂબકી મારે તા જળથી ખેંચી કાઢું, પૃથ્વીમાં પેસી જાય તા કાદાળીથી બહાર કાઢું અને જો હારી જાય તા પૂળામાંથી ધાસનું તરહ્યું કાઢી દાંતે ક્ષેત્રહાલું.'

કર્યાટકના પંડિતા તેની સાથે વાદ કરવા શક્તિમાન થયા નહિ. પછી તાે સિહસેન મહારાધ્ટ્ર, મગધ, કાશ્મીર, ગાંડ વિગેર દેશામાં કરી વળ્યા પણ તેના સાથે હાેડ કરવા કાર્ક શક્તિમાન નથયું.

જગતમાં અભિમાન કાઇનું રહ્યું છે ? કોશાંબીની સભામાં તેના માથાના માનવી મળ્યાે. તેણે કહ્યું કે—'વાદ કરવાની ઇચ્છા હોય તો નરકેસરી પાસે જાઓ. હજા સુધી તો તમે બકરા સાથે જ બાય બીડી છે પણ તે નરસિંહની બાડમાં તમે હાથ નાખ્યાે નથી. મિશ્રુધરને માથેથી મિશ્રુ લેવા અને તેમન જીતવા એ બરાબર છે. તેની સાથે વાદ કર્યાે નથી તાં સુધી તમે પ્રલણ્ જીતી સાધક કુલાઓ છાે.'

પાતાનું માનભ'ગ થતું જોઇ સિદ્ધસેનને ક્રોધ વ્યાપ્યા. તેનું અભિમાન લવાયું. તેની આંખ અિંગ વરસાવતી દ્વાય તેવી થઇ ગઇ. તેણે તરત જ પાતાના પ્રતિસ્પર્દ્ધીને તે નરસિંદ કાળુ છે ! એવી પૃચ્છા કરી અને વૃદ્ધવાદીને હરાવવાની પ્રતિજ્ઞા કરી તે ભરુચ આવવા નીકળ્યા.

ભરુચ આવી તેણે વૃદ્ધવાદીની વ્યાવમાં મેળવી તે દિવસ જ વિદાર કરી ગયાના સમાચાર મળ્યા. સિદ્ધસેન મનમાં દરખાયો કે મારી બ્લીકથી તે વિદાર કરી ગયા લાંગ છે! પણ હું એમને ક્યાં છોડું એમ છું. તેણે તરત જ પછવાડે ચાલવા માંડયું. આગળ જતાં વૃદ્ધવાદીના લેટા થયા. ગુરુષે તેને ઉપદેશ દેવા માંશ્યો પણ સિદ્ધસેને ચીડાઇને કહ્યું કે—' હું ઉપદેશ સાંભળવા નથી આવ્યો, મારે તો તમારી સાથે વાદ કરવા છે. હું વાદી વિજેતા સિદ્ધસેન હું, જેના નામમાત્રથી, સિંહગજનાયી મૃગલાએ નાસે તેમ, વાદીએ સંતાઇ જાય છે. હું આપને પણ છોડું તેમ નથી. કાં તો હાર કપ્યુલ કરા અગર મને જીતી સ્વશિષ્ય બનાવા.'

વિચક્ષણ વૃદ્ધવાદી સમજી ગયા કે સિદ્ધસેનને વિદ્યાનું અજીર્ણ થયું છે. તેમની મુખાકૃતિ જોઈ તો માલૂમ પડયું કે તે શાસનપ્રભાવક માણુસ છે. સૂરિએ શાંત ચિત્તે કહ્યું કે-'ભાઇ! વાદ કરવાની મારી ના નથી, પણ ન્યાય તાળનાર તા કાઇ જોઇશ ને ! માટે પંચ નક્કો કર.' સિદ્ધસેનથી ધીરજ રાખી શકાય તેમ ન હતું. તેણે ગાવાળાને પંચ નીક્યા અને પાતાના પૂર્વપક્ષ ઉપાદ્યો. તેણે વ્યાકરણ શાસ્ત્ર, ન્યાય, મીમાંસા અને વેદાંત ઉપર સંસ્કૃત ભાષામાં જોરદાર પૂર્વપક્ષ કર્યો.

પછી વહવાડી સુરિએ વિચાર્યું કે ગાવાના આગળ સંસ્કૃત બાલવું એટલે બેંસ આગળ ભાગવત

વાંચલું. આથી સમયને એાળખી તેમણે તેઓ સમજી શકે તેવી સરળ લાષામાં મજાના રાગ કાઢીને ગરબા ગાયા. આ સાંભળી ગાવાળા ખુશખુશ થઇ ગયા અને વૃદ્ધવાદી જીત્યાની જાહેરાત કરી.

પ્રતિદ્વાથી ખંધાયેલ સિહ્સને કહ્યું કે-'મને આપના શિષ્ય ખનાવા.' ગુરુ બાલ્યા:—' સિદ્ધસેન! આ કાંઇ વાદ ન કહેવાય, ગાવાળાને પાંડિત્યની શી કિંમત? આપણે રાજસભામાં જઇ વાદ કરીએ.' પણ સિદ્ધ-સેન અભિમાની હાેવા સાથે એકવચની પણ હતા. તેણે કહ્યું કે-'ગુરુજી! તમે સમય ઓળખી શકા છા, આપ જિત્યા છા માટે મને હવે વિનાવિલંબે શિષ્ય બનાવા.' છતાં ગુરુ તેને લઇ ભરુચ આવ્યા અને રાજસભામાં કરી વાદવિવાદ થતાં તેની હાર થઇ. ગુરુએ તેમને દીક્ષા આપી કુમુક્ચન્દ્ર નામ રાખ્યું.

જાણું પૂર્વપરિચિત હોય તેમ કુમુદચંદ્રે અલ્પ સમયમાં શાસ્ત્રાના અભ્યાસ કરી લીધા. તેની અપૂર્ત શક્તિયા રંજિત થઇ ગુરુએ તેમને " સર્વદ્રાપુત્ર "નું બિરુદ આપ્યું. કેટલાક સમય પછી તેમને આચાર્ય બનાવ્યા અને કુમુદચંદ્ર નામ બદલી સિન્દ્રસેનસૂરિ એવું નામ રાખ્યું.

એકદા વિહાર કરતાં કરતાં તેઓ વિક્રમાદિત્યની રાજધાની ઉજ્જયની નગરીમાં આવ્યા. લોકા "સર્વતપુત્રની જય " એમ કહી તેમની સ્તુતિ કરવા લાગ્યા. રાજા ઇતરધર્મા હતા. જૈન શાસનના સૂરિની આવી પ્રશંસા થતી જોઇ રાજને સ્વાલાનિક છળ્યાં ઉપજી તેથી સત્ય વસ્તુ જાણવા તેણે મનથી નમસ્કાર કર્યો. સિદ્ધસેને તેના અભિપ્રાય જાણી ઊંચે સ્વરે 'ધર્મલાલ ' આપ્યા. રાજાએ તેનું કારણ પૃછતાં કહ્યું કે–' આ તમારા માનસિક નમસ્કારનું કૃગ છે.' રાજા આશ્ચર્યચક્તિ અની ગયા અને ક્રોડ સાનૈયાનું દાવ આપવા રાજપુરુષને આદેશ આપ્યા.

સૃત્છિએ કહ્યું કે-' અમારે ત્યાગીઓને દાનની જરૂર નથી, જે મનુષ્યા દેવાથી **દુ:ખી થતા** હોય તેને ઋગુમુક્ત કરો.' ગુરુઆદ્યાથી રાજાએ સલળું દાન એવા દેવાદારાને આપી ઋષ્યુમુક્ત કર્યાં અને પાતાના સંવત્સર પ્રવર્તાવ્યા. જે અદ્યાપિ પર્યાત ચાલ જ છે.

સરિજી વિંહાર કરતાં કરતાં ચિત્રકૂટ (ચિતાડ) પધાર્યા. ત્યાં તેમની દર્ષિ ચૈત્ય પાસે ઊભા કરેલા એક રથેલ પર પડી. તેમને આ રથેલ જોઇ આશ્ચર્ય થયું. તે રથેલ ઔષધિઓના બનાવેક્ષા હતા. સરિજીએ ઔષધિએ સુંઘી સુંઘીને પરીક્ષા કરવા માંડી અને પછી પાતે અનેક ઔષધીઓના એક લેપ તૈયાર કરાવ્યા, તે લેપ રથેલના મુખ ઉપર ચાપડતાં મુખ-દાર ઉધક્યું, એટલે અંદર દાય નાખી એક પુરતક લીધું. તેનું પ્રથમ પાનું વાંચતા એ વિદ્યાઓ જોઇ. સરિએ શાંતચિત્તે તે અવધારી લીધી. તે સુવર્ણ સિદ્ધિ અને સરસવી નામની એ વિદ્યા હતી. પહેલીના પ્રભાવથી લોહાનું સુવર્ણ બંને અને બીજીયી મે ત્રેલા મરસવ પાણીમાં નાખતા હચિયારખધ ઘોડેસ્વાર નીપજે. પણ જેવું બીજાં પાનું ફેરવવા ગયા કે તરત આકાશવાણી થઇ કે બસ કરાં એટલે સરિએ પુરતક પાર્શું મૂકી દીધું. થાંલસો બીડાઇ ગયો.

કેટલાક સમયના આંતરા પછી તેઓ કમાં પુર નગરે આવ્યા. ત્યાંના રાજ દેવપાળ પણ સૂરિજીના સમાગમથી તેમની પ્રત્યે પ્રોતિવાળા થયો. એવામાં પાડાશના રાજા વિજયવર્મા મેન્દું લશ્કર લઇ ચડી આવ્યો. દેવપાળ તેને જીતી શકે તેવી રિથતિમાં ન હતો. તેણે સૂરિજીને વાત કરી. સૃરિએ ખંતે વિદ્યાના પ્રતાપે અઢળક દ્રવ્ય અને માટ્યાર મળતાં તે તો પલાયન જ થઇ ગયો. આ પ્રસંગથી દેવપાળ રાજા સૂરિજીના અનન્ય ભક્ત બન્યા અને જૈન ધર્મ અંગીકાર કર્યો. પ્રજાસમૂહને બાલાવી રાજાએ સિષ્ધસેનસરિને " દિવાકર "ની માનવંતી પદવી

આપી. રાજાએ વિચાર્યું કે આવા પ્રભાવિક ગુરુ વારંવાર મળતા નથી તેથી તેણે આગ્રહ કરી ગુરુતે ત્યાં જ રાખ્યા અને પ્રતિદિન દરભારમાં આવવા માટે પાલખી માકલવા માંડી. આટલું બધું માન મળવાથી સિદ્દસેનને સહજ ગર્વ થયા. આચાર-ક્રિયામાં પણ કંઇક શિથિલ થયા. પાતાના પરિત્રહત્યામન્ મય ધર્મ સ્મૃતિપટમાંથી ભૂંસાઇ ગયા.

સિધ્ધસેનસૂરિના આવા ખાદશાહી વૈભવ તેમજ ચારિત્રપાલનમાં રખલના ગુરુ વૃધ્ધવાદીના જાયુ-વામાં આવ્યા. તેમણે સમર્થ શિષ્યને પાછા સાચા સ્થાને લાવવા વિચાર કર્યો. વિહાર કરી, ત્યાં આવી યાગ્ય સમયે પાલખી ઉપાડનાર સેવકા સાથે ભળી ગયા. એક માણસને દૂર ખસેડી તેને સ્થાને પાલખી ઉપાડી, પણ વૃદ્ધાવસ્થાને ક રૂગે તેમના ખંભો ઊંચાનીચા થવા લાગ્યા. આ જોઈ સિધ્ધસેન ખાલી ઊદ્ધા: મૃંમિમારમરાજ્ઞાંત: स्कंघः कि तब बाबित ?। ઉતાવળને કારણે સિધ્ધસેનથી बाबते ३૫ને બદલે बाबित ખાલાઇ ગયું. ગુરુ ભૂલ સમજી ગયા અને પ્રત્યુત્તરમાં ખાલ્યા: ન तथा बाबत स्कंघः यथा बाबित बाबते। જડબાતાડ જવાબ સાંભળી સિધ્ધસેન વિચારમાં પડી ગયા. પાતાના ગુરુ હોવાના સંદેહ આવ્યો. પાલખી ઊભી રખાવી નીચે ઉતરી ગુરુના પગમાં પડયા. શરમને અંગે વધુ કશું ન ખાલી શક્યા પણ પ્રાય-શ્વિત્તની માગણી કરી. ગુરુ જગતના જવાનું કલ્યાણ કરવાનું કહી પ્રયાણ કરી ગયા.

ગુરુ ઉપદેશથી પુનઃ પ્રતિખાધ પામેલા શ્રી સિધ્ધસેન ગામાગામ વિચારવા લાગ્યા. એક દિવસ તેઓ લરુચ પધાર્યો. ત્યાં તેમને વિચાર ઉદ્ભવ્યા કે તીર્થ કર ભગવં તાએ ઉપદેશેલા અને ગણધરાએ ગૂંચેલા શાસ્ત્રો અર્ધ માગધી ભાષામાં છે. આ પ્રાકૃત ભાષા તા ભાળકને સમજવા જેવી છે. તેને બદલે હું તેને મધુર સંસ્કૃત ભાષામાં ફેરવી નાખું તા આગમનું કેટલું મહત્ત્વ વધે ! આમ વિચારી તેમણે એ વાત ગુરુમહારાજને જણાવી કે 'નમોર્ડ્ફત્ 'તી જેમ હું અગ્યાર અંગ વિગેરે સૂત્રા સંસ્કૃતમાં બનાવું ! ગુરુએ તે સંખધમાં નાપસંદગી દર્શાવી અને વધુમાં જણાવ્યું કે આવી વિચારણા માત્રથી તમે આગમો અને તીર્થ કરોની આશાતના કરી છે; તેથી તમારે દશમું પારાંચિક પ્રાયબ્રિત કરવું પડશે. એ પ્રાયન્ચિતને કારણે ખાર વરસ સુધી ગચ્છના ત્યાગ કરી, ગુપ્ત જૈનલિંગે રહી દુસ્તર તપ કરવા અને તે દરમ્યાનમાં શાસનની અદ્ભુત પ્રભાવના કરી, સમર્ચ અદાર રાજાને પ્રતિખાધ પમાડી ફરી દીક્ષા પ્રકૃષ્ણ કરવી. આ સાંભળી તેઓ ગુપ્ત વેશે નીકળી પડયા. કેટલાક વર્ષ વીત્યા બાદ તેઓ પાછા ઉજ્યનિનામાં આવ્યા. પછી રાજદારે જઇ જણાવ્યું કે 'કાઇ એક ભિલ્ન-સાધુ મળવા આવેલ છે. તે આવે કે જય !' ગુણી પ્રત્યે પક્ષપાત ધરાવનાર રાજાએ તેમને ખાલાવ્યા અને સિદ્ધસેને રાજાની રતિરૂપે શ્લીકા બાલવા શરૂ કર્યાં.

હે રાજન! હમેશાં તું સર્વ વસ્તુતે આપે છે એવી તારી સ્તુતિ વિદ્રાના કરે છે તે મિથ્યા છે કારણ કે તેં કાઇ દિવસ શત્રુતે પુંઠ આપી નથી તેમજ પરસ્ત્રીને હૃદય સોંપ્યું નથી. (૧)

હે રાજન! સરસ્વતી રૂપી સ્ત્રીને તેં વ્હાલી ગણી મુખમાં રાખી છે અને લક્ષ્મીને કર-ક્રમળમાં ખેસારી છે તેથા તા^ડી કાર્તિરૂપી સ્ત્રી સપત્નીએમનું સુખ જોઇ તારા પર ક્રાપાયમાન થઇને દેશાંતરમાં કરે છે. (૨)

હે રાજા ! આવી અપૂર્વ ધનુર્વિદ્યા તું ક્યાં શીખ્યાે ? જે ધનુર્વિદ્યાના બળધી માર્ગણીધ (બાણોના સમૃહ) સામા ન જતાં તારા તરફ આવે છે અને ખેંચવાની ગુણ (પણછ) સામી જાય છે. કહેવાતું તાત્પર્ય એ છે કે માર્ગણીધ (બિક્ષુકાના સમૂદ) દાનની અાશાએ તારી સામે આવે છે અને તેથી ગુણુ (પ્રશંસા) દૂર દેશાવર પ્રસરે છે. (૩)

હે ભૂપતિ ! સૈન્ય સમુદાય સાથે ચાલવાને તું તત્પર થાય છે તે સમયે તારી નાયત પર જેવા ડંકા પડે છે તેવા જ શત્રુના હૃદયરૂપી ઘડા કૂટી જાય છે. અને આશ્ચર્ય તા એ છે કે તે ઘડામાંથી નીકળતા જળના પ્રવાદ શત્રુઓની સ્ત્રીઓના નેત્રમાંથી જળની ધારાઓ દારા વહે છે. (૪)

વિક્રમ રાજા આ શ્લોકા જેમ જેમ સાંભળતા ગયા તેમ એક એક દિશા સામે મુખ ફેરવતો ગયા અને છેવે? ભિક્ષના ચગ્લમાં પશ્ચો. એના ભાવ એ હતા કે મેં તમને ચારે દિશાનું રાજ્ય આપી દીધું છે પણ નિઃસ્પૃહી સાધુને તે જોતું ન હતું. પછી રાજાએ સન્માનપૂર્વક તેમને પાતાની પાસે રાખ્યા. એક દિવસ રાજા શિવમ'ન્દિર ગયા ત્યારે સાથે ગઢેલા સિદ્ધસેન દ્વાર આગળથી જ પાછા કર્યા. રાજાએ તેનું કારણ પૂછ્યું એટલે તેમણે કહ્યું કે—'શંકર મારા નમસ્કાર સદ્દન કરી શકશે નહિ.' આ સાંભળી રાજાને કોતુક થયું અને તેનું કારણ પૂછ્યું. નિહસેને તરતજ પ્રાર્થના શરૂ કરી અને અને કલ્યાણમંદિરની ૧૧મો ગાથા બોલતાં જ શિવલિંગ કાટયું અને તે મધ્યેથી અવ'તી પાર્શનાથની અપ્રગટ પ્રતિમા ઉદ્દલવી. દેશેદેશમાં સમાચાર કરી વળ્યા અને આ રીતે સિદ્ધસેને પાતાની પ્રતિગ્રા પૂરી કરી. આ પ્રમાણે પ્રાયક્ષિત્તની પૂર્ણતા થવાથી ગુરુએ તેને સંધમાં લીધા અને પુનઃ આચાર્ય પદવી આપી. વિક્રમાદિત્યને પ્રતિબોધ પમાડી તેમણે તેની પાસે શર્વ'જય—ગિરનારના સંઘ કઢાલ્યો.

સિહસેનના યુગ તર્ક પ્રધાન નિર્દ, આગમપ્રધાન દ્રતા. પરંતુ મહર્ષિ ગાતમના "ન્યાયસ્ત્ર "ની સંકલના બાદ તર્ક વાદનું જોર વધવા લાગ્યું અને સિદ્ધસેન તા સર્વ શ્રેષ્ઠ તાર્કિકી ગણાયા. જૈન તર્ક શાસના તેઓ પ્રણેતા ગણાયા અને સૌધી પહેલાં 'ન્યાયાવતાર' નામના તર્ક પ્રકરસાની સંસ્કૃતમાં રચના કરી. વિશેષમાં 'સન્મિતિ પ્રકરણ 'નામના મહાતર્ક શ્રંથને પ્રષ્ટુનમાં આયીઇ દમાં બનાવી નયવાદનું મૂળ દઢ કર્યું.

સિદ્ધસેને ખત્રીશ દાત્રિંશિકાએ (પત્રીશી, ખત્રીશ શ્લેકનું પ્રકરસ) રચી છે તેમાંથી **હાલમાં** ૨૧ ખત્રીશીએ લખ્ધ થાય છે.

સિહસેનની કેટલીક કૃતિએ જોતાં તેએ તાર્કિક હોવા સાથે મહાન દાર્શનિક હતા. સાંખ્ય, વૈશેષિક, બૌહ એ ત્રણ જૈનેતર દર્શના ઉપરાંત ન્યાય, વેઠ, ઉપનિષદ્ આદિ બીજ દર્શનની ઊડી વિદ્વત્તા ધરાવતા હતા. પ્રાંતે પ્રતિષ્ઠાનપુરમાં અસુશસ્યુ કરી તેએ સ્વર્ગ સીધાવ્યા.

પાદલિપ્તસૂરિ

કાશલા નામની નગરીમાં વિજયભ્રહ્મ નામે રાજ હતો. તે જ નગરમાં ફુલ્લ નામના શ્રેષ્ઠીને પ્રતિમા નામની ઓ હતી. લાંભા વખતના ગૃહવાસ છતાં તેમને સંતાનપ્રાપ્તિ ન થઇ. શેઠાણીએ મંત્રતંત્રનું આરાધન કર્યું, આવધીએ ખાંધી પણ તેની મનકામના સફળ ન થઇ. છેવટે વૈરાટયા નામની દેવીનું આરાધન કરી, તેને પ્રસન્ન કરી પુત્રપ્રાપ્તિ દેમ થાય? તે પૂછ્યું. દેવીએ નાગહરિત સરિના પાદશાયનું પાણી પીવા કહ્યું. પ્રતિમા તરન જ ઉપાશ્રયે ગઇ અને પ્રવેશ કરતાં જ આચાર્યના ચરણકમળના ક્ષાલનનું જળપાત્ર લઇ લખેલા એક મુનિ નજરે પડ્યા. પ્રાર્થનાપૂર્વક તેમની પાસેથી જળ લઇ તેણે પાન કર્યું અને પછી સરિમહારાજને વંદન કર્યું. ભાવિના સંકેત લિકેલતાં ગુરુએ કહ્યું કે—' તેં અમારાથી દશ હાથ દ્દર જળપાનું કર્યું તેથી તારા પુત્ર દશ યોજનને આંતરે વૃષ્ઠિ પામશે, તેમજ ખીજા તને

નવ પુત્રા થશે.' આ સાંભળી પ્રતિમાં ખાલી કે-' મહારાજ! મારા પ્રથમ પુત્ર આપને અર્પણ કરું છું કારણું કે તે મારાયી દૂર રહે તેમાં મને શા લાભ ? '

સમય વ્યતીત થતાં શેઠાણીએ ગર્ભ ધારખ્યુ કર્યો. દિવસા પૂર્ણ થતાં સુલક્ષણયુક્ત પુત્ર જન્મ્યા અને પ્રતિમાએ આવીને ગુરુમદારાજને ચરખ્યે ધર્યો. ગુરુમદારાજે તેની મારમ્રાંભાળ લેવાની મૂચના સાથે તેને પાંછા સાંપ્યા. પુત્રનું નામ નાગે દ્ર રાખવામાં આવ્યું. લાલનપાલન કરાતા તે પુત્ર આઠ વર્ષના થયા એટલે ગુરુમદારાજે તેને પાતાની પાસે રાખ્યા.

નાગઢિક્તિસ્રિરિ તે સંગમિસિંહ નામે ગુરુમાઇ હતા. આવ્યાર્ય શ્રીના ઉપદેશથી તેમણે તેમને દીક્ષા આપી અને મંડન નામના ગિણને અધ્યયન માટે તે બાળસાધુ સોંધ્યા. તેમની પ્રજ્ઞા લણી તીત્ર હતી. અન્ય મુનિરાજોને આપવામાં આવતા પાઠ પણ તે અવધારી ક્ષેતા તા સ્વઅધ્યયનની તા વાત જ શી? એક વર્ષમાં વ્યાકરણ, ન્યાય, સાહિત્ય આદિમાં તેઓ પ્રખર પંડિત થયા.

એક દિવસે ગુરુમહારાજે તે બાળસાધુને કાંજી લાવવા માટે માેકલ્યા. લાવીને જે સ્ત્રીએ કાંજી વહેારાવેલ તેનું શૃંમારયુકત વિવેચન ગુરુમહારાજને જણાવ્યું. પછી ગુરુમહારાજે તેમને પાતાના સ્થાન પર નિયુક્ત કર્યા અને "પાદલિય્ત" એવું નામ આપી આકાશગામિની વિદ્યા શીખવી.

શાસનની પ્રભાવના વિસ્તારવા માટે ગુરુંએ તેમને મથુરા માકલ્યા. ત્યાંથી પાટલીપુર ગયા કે જ્યાં સુરંડ નામના રાજ રાજ્ય કરતા હતા. એ સમયે કાઇ કુશળ પુરુષે ગાળાકાર ગુંથલ તે તુઓ મેળવીને તેના પ્રાંત ભાગ ગાપવી દીધેલ એવા દડા બેટ કર્યો. રાજાએ પ્રગ્રાની પરીક્ષા માટે તે દડા પાદલિપ્ત સરિ પાસે માકલાવ્યા. ખુષ્ધિના પ્રભાવથા તેને બાગ્યુધા મેળવેલ જોઇ, ઉષ્ણ જળમાં નાખી તંતુના પ્રાંત ભાગ મેળવ્યા અને તેને છૂટા કરીને રાજા પાસે માકલ્યા. રાજા આશ્ર્ય પાચ્યા. વધુ પરીક્ષા માટે રાજાએ વૃક્ષની એડ યષ્ટિકા ભંને બાજા બરાબર પાલીસ કરાવી તેનું મૂળ અને અમ ભાગ જાણવાના હેતુથી માકલી એટલે ગુરુમદારાજે તેને જળમાં નખાવી. મૂળ વજનદાર હોવાથી પાછળ રહ્યું અને આગલો ભાગ આગળ ચાલ્યા એમ વિભાગ કરી રાજાને પાછી માકલાવી. વળી જેનાં સાંધા જાણવામાં ન આવે તેવી ડાબલી માકલતાં ઉષ્ણ જળમાં નાખી, તે ઉધાડી રાજાને પાછી માકલી.

રાજાએ તેા પરીક્ષા કરી પણ રાજાના મંત્રીએા કેવા વિચક્ષણ છે તે તપાસવા માટે પાદલિધ્તા-ચાર્ય તંતુએાથી ગુંથેલ અને માંસની પેશી સમાન ગાળ તુંવ્યકું રાજસભામાં માકલ્યું પણ કાઇ તેને છૂદું કરી શક્યું નહીં. પછી ગુરુએ સ્વશક્તિથી તે કરી બનાવ્યું.

એકદા રાજ્યને શિરાવેદના ઉપડી. ગુરુએ સ્વશક્તિથી તે શાંત કરી. આથી રાજ્યનું મન ગુરુ તરક સવિશેષ આકર્ષાયું, પછી કેટલાક સ્થળે વિદ્વાર કરી તેઓ લાટ દેશમાં આવેલ ઓંકારપુરમાં આવ્યા.

ખુષ્ધિપ્રગલ્ભતા વિશેષ હોવા છતાં ઉમ્મર નાની હોવાથી એકદા બાળકા સાથે તેઓ બાળા-ચિત રમત રમતા હતા ત્યાં તેમના માહાત્મ્યથી ચમતકાર પામેલા કેટલાક શ્રાવકા વંદન નિમિત્તે આવ્યા અને તેમને જ પૂછ્યું કે 'સુગપ્રધાન પાદલિપ્તસૃરિના ઉપાશ્રય ક્યાં છે?' તેમને જવાબ આપી અન્ય દ્વારથી અંદર આવી પાતે એક ઉજાત આસન પર બેઠા. એટલે તે શ્રાવકા આવ્યા તા જે બાળામુનિ ક્રીડા કરતા હતા તે જ પાટ પર બેડેલા જોવામાં આવ્યા. પછી ગુરુએ તેમને દેશના આપી, શ્રાવકા આશ્ર્ય પામ્યા. પછી અંદર અંદર વાત કરી નીરધાર કર્યો કે બાળકને બાળકોડા માટે આવાર્ય અવકાશ આપવા જોઇએ. સારપછી તેમણે વાદ કરવા માટે આવેલ સર્વ વાદીઓને પણ જીત્યા.

જુદે જુદે સ્થળે વિંહાર કરતાં તેમએ શાસનદ્વેષીઓને પરાભવ પમાડવો. પાટલીપુરના ધ્રાહ્મએ તેમના પર મત્સર ધરવા લાગ્યા એટલે શ્રી સ'ધની વિન'તિથી આકાશમાર્ગે ગુરુ ત્યાં આવ્યા. તે જાણીને ધ્રાહ્મએ! પલાયન થ⊎ ગયા.

પાદલિપ્તસૃરિ પગે ક્ષેપ કરી હંમેશા પાંચ તીર્થાની યાત્રા કરી આવતાં, તે આવલાંને જાણવાની ઇચ્છાયાં નાગાર્જીન નામના શિષ્ય તેમના ચરણનું પ્રક્ષાલન કરી તેને સુંધતા, તપાસતા અને એવી રીતે તેમણે ૧૦૭ ઔષધીએ જાણી લીધી. પછી તેઓ તેના ક્ષેપ કરીને ઊડવા મથ્યા પણ કુકડાની માદક ઊંચે ઊડી નીચે પડવા લાગ્યા. આ વાત ગુરુના જાણવામાં આવી એટકે તેમણે સમર્થ જાણી તે વિદ્યા શાખવી. પછી ગુરુ પ્રત્યેના અહુમાનને કારણે તે નાગાર્જીને શત્રુંજયની તળેટીમાં પાદલિપ્ત (પાલીતાણા) નામે નગર વસાવ્યું.

પાદલિપ્તાચાર્ય નિર્વાણકલિકા નામે શાસ્ત્ર અને પ્રશ્નપ્રકાશ નામે જ્યાનિષશાસ્ત્ર ખનાવ્યું. પાતાનું આયુષ્ય નજીક આવ્યું જાણી તેઓ વિમળાચળ પર આવ્યા અને ખત્રીશ દિવસ સુધી ધ્યાન-મગ્ન રહી, કાળધર્મ પામી બીજા દેવલોક દેવતા થયા.

૧૩ શ્રી વજસ્વામી

ગૃહસ્થાવાસ ૮ વર્ષ: ચારિત્રપર્યાય ૮૦ વર્ષ:- તેમાં સામાન્ય વ્રતપર્યાય ૪૪ વર્ષ: યુગપ્રધાન ૩૬ વર્ષ: સર્વાયુ ૮૮ વર્ષ: સ્વર્ગગમન મ. સં. ૫૮૪: ગાત્ર ગાતમ:

અવંતી દેશમાં તું ખવન નામના નગરમાં ધાન નામના શ્રેષ્ઠી હતા. ધાનગિરિ નામના તેના સુવિવેકવાન પુત્ર હતા. પંડિત જનના સંસર્ગથી બાલ્યવયથી જ તેનું મન વૈરાગ્યથી ભરપૂર બન્યું હતું. પુત્રની યાગ્ય ઉમ્મર થતાં ધન શ્રેષ્ઠી પુત્રવધ્ માટે તપાસ કરવા લાગ્યા ત્યારે ધનગિરિએ પાતાની નામરજી દર્શાવી. તે જ નગરમાં ધનપાલ નામના વ્યવહારીઓને આર્થસમિત નામે પુત્ર અને સુનંદા નામે પુત્રી હતા. ધનપાલે ધનગિરિને પાતાની પુત્રી ખૂબ આગ્રહપૂર્વક પરણાવી. ગૃહવાસના વિનશ્વર ભાગામાં વિરક્ત બનીને આર્થસમિતે દીક્ષા સ્વીકારી.

સુન' દા અને ધનગિરિના ગૃહસ' સાર સુખપૂર્વ' ક ચાલતાં થાડા સમય પછી સુન' દા ગર્ભ' વતી અની. તિયે ગર્ભા લક દેવ (જે દેવે શ્રી ગૌતમસ્વામી પાસે અષ્ટાપદ પર્વત પર પુંડરી ક અધ્યયન સાંભળ્યું હતું.) ચ્યવીને તેના ગર્ભમાં અવતર્થો. પોતાની સ્ત્રીને ગર્ભવતી નેઇને ધનગિરિએ કહ્યું કે—' હે પ્રિયે! તારું તથા તારા ગર્ભનું કલ્યાણુ થાએ. હું તા હવે તારા ભાઈ આય સમિતે જેમની પાસે દીક્ષા લીધી છે તે શ્રી સિંહગિરિ પાસે જઇને ચારિત્ર અંગીકાર કરીશ.' સુન દાએ ઘણા કાલાવાલા અને આજી કરી છતાં જેને સિદ્ધાંત- રૂપી અમૃતરસનું પાન કરવાની આ કાંક્ષા ઉદ્દભવી હોય તે બીજા કશામાં રાથે ખરા !

समय पूर्ण थतां सुनं हा शे पुत्ररत्नने जन्म आप्या. ते समये पासे रहेबी सणी- शिशे કह्य हे-' है व्हाला! तारा पिता शे जो शारित्र न अंशी शर કर्युं होत ते। तारा जन्ममहीत्सव णहुं सारा हरत.' आ शण्हा सांभणतां ज णाण श्यम् अध्युं. ते विशेष ઊढ़ा पे हुं हरवा लाग्युं जेशी तेने जितिस्मरण ज्ञान थयुं. पाताना पूर्व हेवलव स्मृतिपटमां आव्या. पणी जे हुं क्षीरलाजन हर्युं हाय ते हां द्रवाना ले जनमां आसफत णने के तेने पण्यु वैराज्य भावना-हीक्षा क्षेत्रानी धंच्छा उत्पन्न थर्ध पण्यु समयनी सानुभूणता न हती. तेम हे आबी श्वाचित रहन शरू हर्युं. सेम धारीने हे राया विना भाता भारा त्याग हरशे नहि. अधानह रहनथी सुनंहा तेनुं भी हा शण्होथी रंजन हरवा लागी पण्यु के जाही को हेने रहन हरतुं हाय ते समके १ इपटिनद्राधी जातो सूते। होय ते हेम होते है मेटा अवाजना रहनथी सुनंहा हंटाणी गर्हा धी मे धीमे हाण कतां छ महिना तेने छ वर्ष केवडा लाग्या.

આર્યં સમિત અને ધનગિરિ પ્રમુખ સાધુઓ સહિત શ્રી સિંહિગિર વિહાર કરતાં કરતાં આ જ નગરમાં પધાર્યો. ગાંચરીસમયે ધનગિરિએ ગુરુની આજ્ઞા માગી. ગુરુએ જ્ઞાનાતિશયથી જાણી કહ્યું કે—' ભદ્ર! જે ગાંચરી મળે તે લાવજે. સચિત્ત-અચિત્તનો વિચાર ન કરીશ.' ભાગ્યયાં કરતાં કરતાં કરતાં તેઓ સુનંદાના ઘરે જ આવ્યા. સુનંદા પૂરેપૂરી કંટાળી ગઇ હતી. તેને આ અવસર ઠીક લાગ્યા. તેણે ધનગિરિને કહ્યું કે—' તમારા પુત્રથી તા હું કંટાળી ગઈ છું માટે હવે તમે જ તેને પાળા—પાષા.' એમ કહીને પુત્રને વહારાવી દીધા. ધનગિરિ ગુરુ સમક્ષ આવ્યા. ભાળકના ભારથી ધનગિરિના હાથ નમી જતા હતા તે જોઇને ગુરુએ કહ્યું કે આ બાળક વજા જેવા થશે અને ત્યારથી તેમનું વજ્રસ્ત્રામી એવું નામ પડ્યું. ગુરુએ લાલનપાલન માટે તેને સાધ્વી-એને સોંપ્યા. સાધ્વીઓએ શય્યાતરીએા(ઉપાશ્રય આપનાર શ્રાવિકા)ને સોંપ્યા.

સ્તનપાનથી પાષણ પામતા વજસ્વામી ત્રણ વર્ષના થયા. સાધ્વીએ અગિયાર અંગના આવૃત્તિ કરતી તેને અવધારવાથી વજસ્વામી પણ અગિયાર અંગના જ્ઞાતા થઇ ગયા.

વિહાર કરતાં કરતાં ધનગિરિ પ્રમુખ સાધુઓ પાછા તે જ નગરમાં આવ્યા. પુત્રને આપી દીધા પછી સુનંદાના પશ્ચાત્તાપના પાર ન રહ્યાં. આ અવસરના લાભ લેવાના તે હો નિશ્ચય કર્યો. સાધુ સન્મુખ આવી તે હો પાતાના પુત્ર પાછા માગ્યાં. સંઘ આગળ વાત મુકાણી અને છેવંટ રાજા પાસ કરિયાદ જતાં એમ નક્કી કરવામાં આવ્યું કે બાળક જેની પાસે જાય તે હો તેના કચ્જો રાખવા. રાજસભા ભરાઈ. સુનંદાએ તરે હતરે હના રમકડા, ભાજન ખતાવી લલચાવવા પ્રયત્ન કર્યા પાયુ વજસ્વામીએ તેના તરફ નજર સરખી પણ ન કર્યા. ગજે દ્રની સવારી કરનાર શું ગઈ બથી રાયે! છેવંટે ધનગિરિએ રજે હરાયુ બતાવતાં તે તેની પાસે ગયા. એટલે સુનંદાએ પણ વૈરાગ્ય પામી સિંહિગિરિ પાસે દીક્ષા સ્વીકારી.

એક દા શુરુ સાથે વિહાર કરતા હતા તેવામાં વરસાદ વરસવા લાગ્યા. સવે સાધુઓએ યક્ષમંડપમાં વસતિ લીધી. આ સમયે વજસ્વામીના મિત્ર દેવ તેમની પરીક્ષા કરવા આવ્યા. તેણું સાથેવાહનું કૃપ લઇ ગુરુમહારાજને વહારવા માટે પધારવા વિનતિ કરી. ગુરુએ તેણું તો વરસાદ અધ પડ્યો હતા. તેમણું વજસ્વામીને ગાચરી લેવા માટે માકલ્યા. રસ્તામાં દેવે સૂક્ષ દેડકોઓ વિકુર્વી, જેશી વજસ્વામી એક પર્ણકૂટી(ઝુંપડી)માં ભ્રભા રહ્યા. ખાદ સાર્થવાહના સ્થાન કે જઈ તેયું તો વહારાવનારના પગ ભૂમિને અડતા ન હતા, નેત્ર નિમેષ રહિત હતા, જે કાળાના પાક વહારાવાતા હતા તેની ઉત્પત્તિના સમય ન હતા. આ તે હતા, જે કાળાના પાક વહારાવાતા હતા તેની ઉત્પત્તિના સમય ન હતા. આ તે હતા, તે કહ્યું કે:—' અમને દેવપિંડ કલ્પે નહિ. ' વજસ્વામીની આવી અજય ચાતુરી તેઇ દેવે પ્રગટ થઈ તેમને વૈક્રિયલિય આપી. એવી જ રીતે બીજે પ્રસંગે ઘૃતનું દાન વહારાવતા તે પણ દેવ છે એમ જાણીને આહાર શહ્યુ કર્યો નહિ જેથી દેવે પ્રસન્ન થઇને તેમને આકાશગામિની વિદ્યા આપી.

ગુરુમહારાજ શ્યાંડિલબૂમિ ગયા હતા અને અન્ય સાધુઓ ગાંચરીએ મયા હતા તે સમયે વજરવામી બધા સાધુઓના ઉપકરણોને ક્રમબહ ગાંઠવી પાતે વચ્ચે બેઠા અને માટે સાદે અગિયાર અંગની વાચના આપવા લાગ્યા. એવામાં ગુરુમહારાજ વસતિની નજીક આવ્યા અને મેઘ જેવા ગંભીર ધ્વનિ સાંભળ્યા. છિદ્રમાંથી જેતાં વજન્સનિનું ઉક્ત આચરણ જોઇ મનમાં બહુ જ હિષિત થયા. પછી બાલસુનિ શાભ ન પામે માટે માટે અવાજે નિસીહીના ઉચ્ચાર કર્યો, જે સાંભળી વજસ્વામીએ તશ્ત જ બધા ઉપકરણા થથાસ્થાને ગાંઠવી, બહાર આવી ગુરુની ચરણરજ ફરકરી.

વજરવામીની આવી શક્તિ અને વિનમ જોઇ, વૈયાવૃત્યાદિકમાં આ બાલમુનિની અવજ્ઞા ન થાય ને તેમની શક્તિ પ્રગટે એમ વિચારી પાતાના શિષ્યાને કહ્યું કે ' અમે આસપાસ ગામડામાં વિચરીએ છીએ, શાકા દિવસમાં પાછા આવશું.' આ સાંભળી શિષ્યાએ કહ્યું કે—'અમે સર્વ સાથે આવશું.' ત્યારે ગુરુએ કહ્યું કે ' નાના ગામડામાં લહ્યા સાધુઓએ સાથે વિચરવું યાગ્ય નથી, કારણ કે તેથી આધાકમાંદિક દોષા લાગે.' પછી શિષ્યાએ પૃછ્યું કે—' અમને વાચના કાહ્યુ આપશે ?' ગુરુએ ' વજ વાચના આપશે ' એમ કહ્યું. એ સમયે ગુરુએ કહેલું અન્યથા ન હોય એમ વિચારી શિષ્યા કંઇ બાલ્યા નહિ. પ્રભાતે વજરવામીએ એવી સરસ રીતે લાચના આપી કે મંદણદિવાળા પણ સહે-લાઇથી સમજ શકે. શિષ્યોને તો એમ જ લાગ્યું કે ગુરુ પોતે પાછા આવ્યા કે શું ? કેટલાક સમય પછી ગુરુ પાછા ક્યાં ત્યારે શિષ્યોએ વજરવામીની ઘણી પ્રશંસા કરી અને કહ્યું કે 'હવેથી હમેશાં અમને વજરવામી જ વાચના આપે.'

વજસ્વામીના ભાગ્યાદય જાણીને ગુરુમહારાજે તેમને સર્વ શાસામાં પ્રવિદ્યુ કરી જણાવ્યું કે 'હવે તમે અવંતાનગરીમાં ભદ્રશુપ્તસૂરિ છે તેમની પાસે જઇ દશ પૂર્વના ટ્રુંયાસ કરી આવા. તેમની જેવા કાઇ દશ પૂર્વના સાતા અત્યારે નથી. ' ગુરુની

भाज्ञा सधं वळक्षामी ७०० विनी तरक मास्या. रात्रि पदी कतां नगर अद्धार रातवासी रहा. अदीं सह्गुप्तस्रिने रात्रिना स्वप्न भाव्युं है—'तेमना द्धायमांथी ह्रधनुं सरेद्धं पात्र हे। छं भे द्धिं अने पीने प्रमाद पाम्युं. 'सवारना पाताना शिष्योने स्वप्ननी द्धिकत कदी संभणावे चे त्यां ते। वळक्षाभी प्रधायों. विनयपूर्वं व व करे पेताना भागमननुं कारण कद्धं, सह्गुप्तस्रि पण् तेमनी आकृति तथा सक्षण किंधने तेमने अस्यास करावी पुनः गुरु पासे पाछा भाक्ष्या. गुरु तेमने आवार्यं पद आपी ग्रम्थने। सार सेंप्ये।.

એકદા વજસ્વામી વિહાર કરતાં કરતાં પાટલીપુત્ર નગરે આવ્યા. ઉદ્યાનમાં પાતાનું કદર્યું કૃપ અનાવી દેશના દીધી. નગરજના ટીકા કરવા લાગ્યા કે ' દેશનાને અનુકૃપ રૂપ નથી.' બીજે દિવસે સુંદર રૂપથી ધર્માં પહેશ આપ્યા તેથી નગરજના વિસ્મય પામ્યા. સાધ્વીએાના મુખથી વજસ્વામીની અલોકિક શક્તિ અને પ્રભાવ સાંભળી તે નગરની ધનશ્રેકીની ફક્મિણી નામની કન્યા તેમના પ્રત્યે રાગવતી અની અને પાતાના પિતાને જણાવ્યું કે 'મારે પરણવું તો વજસ્વામી સાથે, નહિં તો મારે અબ્નિનું શરહ્યું છે.' આથી ધનશ્રેકીએ વજસ્વામી પાસે આવી વિનંતિ કરી કહ્યું કે—'કન્યાદાનમાં હું એક કરાડ રતના આપીશ માટે મહેરબાની કરી મારી આજી સ્વીકારા.' વજસ્વામીએ જણાવ્યું કે—' શ્રેકી! તમે ભાળા માણુસ લાગો છો. પાતે સંસારમાં ડૂખેલા હોઈ અન્યને પણ તેવા ખનાવવા ઇચ્છા છા. ભાગવિદ્યાસા તો હસ્તિના કર્ણની માફક ચપળ ને ચંચળ છે, માટે જે તારી પુત્રી મારા પ્રત્યે આસકત મનવાળી થઈ હોય—મારા પડછાયાને અનુસરવા માગતી હોય તો સંયમ શ્રદ્ધું કરે. સાચા ને સીધા માર્ગ તો એ છે.' આવી રીતે શ્રક્ત-પ્રશુક્તિદ્ધારા સમજવી ફક્મિણીને દીક્ષા આપી સાધ્વીસંઘમાં જેડી.

અન્યદા તે પ્રદેશમાં ભયંકર દુકાળ પડ્યો. સચરાચર પ્રાણીઓ ઘણા દુ:ખી થવા લાગ્યા. શ્રી સંઘ પણ ત્રાસી ઊઠ્યો. ધનવંત લોકોને એટલી બીક પેઠી કે ઘરના ખારણા પણ ઉઘાડે નહિં. ભિક્ષુક લોકો જો કાઈ ચીજ નજરે દેખતાં તો ધાંધલ મચા-વીને પણ ઉપાડી જતા. સાધુ-સમુદાયમાં પણ ભૂખમરાએ પાતાનું શાસન પ્રવર્તાવ્યું. આ આક્તમાંથી ખચાવવા શ્રી સંઘે વજસ્વામીને પ્રાર્થના કરી. વજસ્વામીએ વિચાર્યું કે-'છતી શક્તિએ જે સંઘ-સંકટનું નિવારણ ન કરે તે દુર્ગતિએ જાય, તેથી તેણે સંઘને આધાસન આપ્યું. પછી પાતાની શક્તિના પ્રભાવથી તેમણે એક પટ વિકુર્વ્યા અને તે ઉપર શ્રી સંઘને બેસાડી મહાપુર નગરમાં ઉતાર્યો. મહાપુર નગરમાં એ દ્વાસાયાજય વર્ત તું હતું. તે લોકો જૈન ધર્મની નિંદા અને ઇધ્યો કરવા લાગ્યા. ધીમે ધીમે રાજાના કાનમાં પણ ઝેર રેડાયું. બોદોએ જૈન ધર્મને હલકો પાડવાની તરકીબ રચી. પર્યુપણના મહાન્સવ દરમિયાન પ્રભુ-પૂળ માટે એક પણ ફૂલ ન મળે માટે માળીઓને દમદાટી આપી. શ્રી સંઘનું મન કચવાયું. પર્યુપણ જેવા પવિત્ર દિવસમાં પ્રભુની અંગરચનામાં પુષ્પ વિના ખામી જ જણાય. સંઘે વજસ્વામીને હકીકત જણાવી શાસનની પ્રભાવના કરવા કહ્યું.

વજસ્વામી તરત જ આકાશમાર્ગ માહે શ્વરી નગરી ગયા. ત્યાં પાતાના પિતાના તહિત નામના માળી મિત્ર રહેતા હતા. તેણું વજસ્વામીને જોઇને વંદન કર્યું અને આગમનનું કારણ પૂછ્યું. વજસ્વામીએ વસ્તુસ્થિત સમજાવી કૂલની યાચના કરી. તેણું વીશ લાખ પુષ્પા અપંશુ કર્યા. ત્યાંથી ક્ષુદ્રહિમવંત પર્વંત પર લક્ષ્મીદેવી પાસે ગયા અને ત્યાંથી પણ તેમનું સહસ્તપત્ર કમળ જિનપૂજા માટે લાગ્યા. આ ચમતકાર જોઇ બીહ લોકા ઝંખવાણા પડી મયા અને રાજા પણ જૈનધમાં વલાંથી બન્યા.

એકદા વજસ્વામીને શ્લેષ્મ રાગ થયા તેથી મુંઠના કટકા ઉપયાગમાં લીધા. તેમાંથી થાડા વાપરી ખાકીના માંજે વાપરવા કાનના ભાગ પર રાખ્યા. દેવયાગે તેની વિસ્મૃતિ થઇ ગઇ. માંજે પહિલેહણ કરતાં મુહ્પત્તિથી તે કકડા નીચે પડ્યો. આથી વજસ્તામીને જ્યાયું કે પાતાનું આયુષ્ય ટ્રંકું છે. આટલા પ્રમાદસેવનથી તેમને પાતાને ખહુ લાગી આવ્યું અને અનશન કરવાના વિચાર કર્યો.

વળી પાછા બીજો ભયંકર આરવર્ષી ય દકાળ પડ્યો. વજસેને (વજસ્વામીના મુખ્ય શિષ્ય) પાતાના શિષ્યોને કહ્યું કે-'વિદ્યાબળથી અન ઉત્પન્ન કરી હું તમારું પાય કરીશ.' પછ શિષ્યાએ જણાવ્યું કે-'જે અસઝતા આહાર બહા કરે તે અચારિત્રી નાથવા અને ચારિત્ર વિનાની બધી ક્રિયા નિરર્ધક છે માટે અમારે અન્ન ગ્રહ્મ કરવાની ઇચ્છા નથી.' આ પ્રમાણે વજસેનને કહીને પાંચ સા શિષ્યા વજસ્વામી પાસે આવ્યા. વજસ્વામી પણ, વજસેન તેમજ એક હ્યુલ્લક–આળસાધુને છાડીને, અનશન કરવાની ઇચ્છાથી એક પર્વંત પર ગયા. પેલા ક્ષદલક સાધને પાતાને છેતરીને ગયાની ખબર પડી તેથી ગુરુમહારાજને અપ્રીતિ ન થાય તેમ સંમછ તે પર્વતની તળેઠીમાં જ પાદ્વપાયગમન અણશા કર્યું. અમિ આગળ ઘત ઓગળી જાય તેમ તે ક્ષુલ્લક સાધુનું શરીર તપ્ત શિક્ષા આગળ ચાગળી ગયું. વજસ્વામીએ તે વ્યતિકર પોતાના શિષ્યોને કહી સંભ-ળાવ્યા. સૌ સાધુઓ અલગ અલગ નિર્જુવ ભૂમિ પર બેસી ગયા. એ સમયે કાઈ મિશ્યાત્વી દેવ વજરવામીને ચળાયમાન કરવા આવ્યા, પણ આળકની આથમાં સમુદ્ માવે ? ક્ષેત્રદેવની અપ્રીતિ બેઇ વજસ્વામી વિગેરે બીજા શિખરે જઇ, કાઉસગા કરી, અલ્ફાલ્ કરી સ્વર્ગ સંચર્યા. વજસ્વામીના સ્વર્ગ ગમન વખતે સ્નેહને કારણે ઇંદ્ર ત્યાં આવ્યા અને પાતાના રથ ચાતરક કેરવી ગહુન વન તેમજ વૃક્ષાને સમાન કર્યાં તેથી તે પવેલતું રશાવત એવું નામ પડ્યું, આ તીર્થ સંભવતઃ દક્ષિણ માળવામાં વિદિશા-(લેલ્સા)ની પાસે હતું.

શ્રી વજરવામીએ કટાકટીના સમયે સ્વશક્તિ અતાવી શાસનપ્રભાવના કરી હતી. તેમનું બાલ્યકાળથી જ ચારિત્રમહણ અને ઉચ્ચ વિદ્યાભ્યાસંગતા તેમના ઉત્કૃષ્ટ જીવ-નના પ્રતીક રૂપ છે. તેમના સ્વર્ગગમન પછી (૧) દશ પૂર્વ (૨) ચાશું સંહનન અને (૩) ચાશું સંસ્થાન એ ત્રણ વસ્તુઓ વિચ્છેદ પાત્રી. વજસ્વામીથી વજશાખા શરૂ થઇ. વજરવામીએ ઠાઇ ગ્રન્થા, પ્રકરશોાની રચના કરી દ્વાય તેવા હલ્લેખ નથી. વજ-રવામી સંખંધ મહત્ત્વના હલ્લેખ મહાનિશીય સ્ત્રના ત્રીજ અધ્યાયમાં મળે છે જેના સાર એ છે કે પૂર્વે. પંચમંગલ મહાશ્રુતરકંધ (પંચ નમરકારસ્ત્ર) પૃથક સ્ત્ર હતું, તેની ઉપર થણી નિયું ક્તિએા, ભાષ્યા, ચૂર્ણુંઓ હતી પણ કાળપ્રભાવથી તેના દ્વાસ થતા ગયા. પછી શ્રી વજરવામીએ પંચમંગલ મહાશ્રુતરકંધને મૂળ સ્ત્રામાં લખ્યું. એમ જણાય છે કે નવકાર મંત્ર પૂર્વે સ્વતંત્ર સ્ત્ર હતું, પરંતુ વજરવામીએ સ્ત્રાના આરંભમાં ગાઠવ્યા પછી આજ પર્યંત તે સ્ત્રાના આરંભ-મંગળ તરીકે સ્ત્રાની સાથે જ નેડાએલ છે.

વજરવામીના સમય સંયમપ્રધાન હતા. દુષ્કાળ જેવા સંકટના સમયમાં વિદ્યાપિડ શ્રહ્યુ કરવાને અદલે અશુશચ્ પસંદ કર્યું હતું. સાથે સાથે તે સમયમાં મૂર્તિ પૂજાનું પથુ બહુ મહત્ત્વ હતું ભલ્કે છેલ્લી હદે પહોંચેલું હતું એમ ગણી શકાય છે. વજરવામી જેવા પુષ્ય નિમિત્તે કમર કસે તે ખતાવે છે કે ચૈત્યપૂજા ધર્મનું એક મહાન્ અંગ મનાતું હતું, અને તેથી જ તેમને મળેલી અંને શક્તિઓના તેમણે ઉપયોગ કરી! હતા.

ભદ્રગુસાચાર્ય

ભારગુપ્તાચાર્ય વજસ્વામાના વિદ્યાગુરુ હતા. જ્યારે સીંહગિરિને વજસ્વામાની પૂરેપૂરી હામકાત જણાઇ ત્યારે તેમણે તેમને અવંતી નગરીમાં જઇ ભારગુપ્તાચાર્ય પાસે શેષ મુતનો અભ્યાસ કરવા આજ્ઞા આપી. આ બાળુ ભારગુપ્તાચાર્યને સ્વપ્ત આવ્યું કે—' કાઇ અતિશ્ર આવીને મારું દૂધથી ભરેલું પાત્ર પી ગયા.' આ સ્વપ્તની હડીકત સ્વશિષ્યોને જણાવી ગુરુમહારાજે કહ્યું કે 'સમસ્ત દસ પૂર્વનો અભ્યાસ કરનાર કાઇ શખ્સ મારી પાસે આવશે.' આમ શુરુ ભારગુપ્તાચાર્ય બાલતા હતા તેવામાં તો વજસ્વામી તેમને વંદન કરી વિનયથી ઊભા રહ્યા. તેમની પ્રતિભા અને ભવ્ય હલાટ જોઇ ભારગુપ્તાચાર્ય તેમને સમય શ્રુતના અભ્યાસ કરાવીને પાછા ગુરુ પાસે માકલ્યા.

ભારગુપ્તાચાર્યના અંતસમયની આરાધના આર્ય રિક્ષિતસૂરિએ કરાવી હતી. વિશેષ અભ્યાસ માટે જ્યારે આર્ય રિક્ષિતસૂરિ તાશલીપુત્ર આચાર્યની આદ્યારી વજરવામાં પાસે આવ્યા ત્યારે તેઓ વજરવામાના વિદ્યા—ગુરુ ભારગુપ્તાચાર્યને મત્યા અને ચાગ્ય વ્યક્તિ જાણી ભારગુપ્તાચાર્ય કહ્યું કે—' આર્ય રિક્ષિત! મારી આ અંતિમ અવરથામાં તું મારો સહાયક થા.' આર્ય રિક્ષિત તે કળ્યૂલ કર્યું અને એવી સરસ ઉપાસના કરી કે ભારગુપ્તાચાર્યને તેમની પ્રશંસા કરતાં કહેવું પડયું કે ' વત્સ! તારા વૈયાવચ્ચથી છું કુધા તૃષાનો ભેદ પણ જાણતા નથી. જાણે આ લોકમાં જ મને દેવલાક પ્રાપ્ત થયેલ હાય એમ હું માતું ધું.' પછી વધુમાં સચના આપતાં જાણાવ્યું કે—' વજરવામાં પાસે તારે અભ્યાસ કરવા પરંતુ અલમ ઉપાશ્રયમાં આહાર—પાણી તથા શયન કરવું; કારણ કે જે કાઇ તેમની સાથે આહાર કરશે અને એક રાત્રિ પણ સાથે શયન કરશે તેના તેમની સાથે જ કાળધર્ય શરો.'

આર્યરક્ષિતસૂરિએ ભરસુપ્તામાર્યની પર્યુપાસના કરી તે જે.બંધી હકીકતને અંગે પદાળસી અને કુખ્યધારાં ઘરતવય ત્રજ્યાં અનબેદ છે.

ં ભારસમાત્રાર્ય કાળ કરી સ્વર્ગ સીધાવ્યા.

જાવડશા**હે** કરેલ શત્રું જયાનાર

કાંપિલ્મપુરમાં ભાવડ નામે શ્રેષ્ઠી વસતો હતો. તેને ભાવલા નામની ધર્મપરાયષ્યુ ઓ હતી બાગ્યયોગે ચંચળા લક્ષ્મીએ બાવડના ગૃહાંગથુંના સામ કર્યો છતાં તેની ધર્મશ્રહામાં જરા પથ્યુ ઊચુપ ન આવી. ધર્મ પ્રત્યેનું તેનું સત્ત્વ પ્રતિદિન વૃદ્ધિંગત થવા લાગ્યું. પછી બાવલાએ એકદા સ્વગૃદ્ધે આવેલા એ મુનિવરાને પોતાને દ્રવ્યપ્રપ્તિ કયારે થશે તેવા પ્રશ્ન પૃછ્યો. મુનિવરાએ કહ્યું કે-' આજે એક જતિવંત થાડી વેચાવા આવશે તે ખરીદી લેજો. તેનાથી તમને વિપુલ દ્રવ્યની પ્રાપ્તિ થશે.' કામધેનું જેવી થાડી બાવડશાહે ખરીદી અને અમુક સમય વીત્યા બાદ તે ઘોડીએ એક અમરતનને જન્મ આપ્યો. સર્વ લક્ષણ યુક્ત તે અમની જગતમાં કાઇ જોડ ન હતી. તેની પ્યાતિ સાંભળા તપન નામના રાજાએ તે અધકિશાર ત્રણ લાખ રૂપિયામાં વેચાતા લીધા. પછી તો બાવડે ઘણી ઘોડી ખરીદી અને તેના બાગ્યપ્રભાવથી દરેક ઘાડીએ ઉત્તમ ઉત્તમ અમ્યોને જન્મ આપ્યો. પછી તેણે વિક્રમ રાજાને એક-વર્ણી ઘણા હત્તમ ઘોડા એટ કર્યા જેને પરિણામે ખુશી થઇને વિક્રમ રાજાએ બાવડને મધુમતી (હાહનું મહુવા) વિગેરે બાર ગામાનું આધિપત્ય આપ્યું.

બાગ્યદેવી જોર કરે ત્યારે કશી વાતની કમીના નથી રહેતી. મધુમતીમાં ભાવડે પ્રવેશ કરી કે બીજ બાજુ સગર્ભા બાવશે, પૂર્વ દિશા જેમ સૂર્યને પ્રસવે તેમ તેજસ્વી પુત્રરતનેને જન્મ આપ્યો. મહામહાત્સવ કરી, બાવડે તેનું ગાત્રને ઉચિત જાવડ એવું નામ પાડશું.

આ સમયે કાળપ્રભાવે શતું જયના અધિષ્ઠાયક કપદી યક્ષ મિથ્યાત્વી થઇ ગયા હતો. શતું જયની આસપાસ પચાસ યોજન સુધી બધું ઉજ્જ થઇ ગયું હતું. કાઇ યાત્રાએ જઇ શકતું નિર્દે. કપદીં મનુષ્ય-અક્ષણ કરતા અને તેના રુધિર, ચામ, હાડ, માંસ વિગેરેયી તીર્યાધરાજની અતીવ આશાતના થતી. તેના ડરને લીધે કાઇ ત્યાં કરકી શકતું નહીં. એટલે તીર્ય પર તૃણ વિગેરે પણ વધી ગયું. આવી સ્થિતિમાં કાઇ પ્રભાવિક આચાર્ય, તીર્યોહાર કરી, નવા યક્ષતું સ્થાપન કરે તા જ યાત્રા સંભવિત ભની શકે તેમ હતું.

ભાવડના મૃત્યુ પછી જાવડ ક્ષેકિનું સારી રીતે પાલન કરવા લાગ્યા. આ અરસામાં મુગલ ક્ષેકિ સૌરાષ્ટ્ર પર ચડી આવ્યા અને ધન, ધાન્ય વિગેરે લૂંડી મનુષ્યાને પાતાના દેશમાં લઇ ગયા. અનાર્ય દેશમાં પછુ આર્ય જાવડે સ્વધર્મ સાચવી રાખ્યા. એકદા અનાર્ય દેશમાં વિચરતા સાધુઓના જાવડને સમાગમ થયા અને તેમના મુખથી 'પાતે શત્રું જયના ઉદ્ધાર કરનાર થશે' એમ જાણી, ધરે જઇ, ચક્રેશ્વરી દેવીનું પ્યાન ધર્યું. એક માસના તપને અંતે દેવીએ સંતુષ્ટ થઇ કહ્યું કે—'અહીં'થી તક્ષ-શિલાનગરીએ જઇ, અહેં'ત પ્રતિમાનું ભિંબ લઇ, શત્રું જય તરદ ચાલજે, દેવીની આત્રાનુસાર મધુમતી નગરીએ પહેંચતાં જ તેમણે ચીન વિગેર દેશમાં અગાઉ મોકલેલા વહાણો સવર્ધ્ય પ્રાપ્તિ સાથે ત્યાં આવી પહેંચ્યા. વજરવામી પણ વિચરતા વિચરતા ત્યાં આવી પહેંચ્યા. સાનુ ને સુમંધ મળવા જેવી વસ્તુસ્થિતિ થઈ. જાવડે શત્રું જયોહાર માટે સહાયક થવા વજરવામીને વિનતિ કરી. ભાગયોંગે તે જ સમયે વજરવામી(કેટલાકના મત મુજબ વજસેન)ના પ્રતિભાષેલ મનુષ્ય મરખ્ય પામાં યક્ષપણે ઉત્પન્ન થયેલ તે વંદન નિમિત્તે ત્યાં આવ્યો.

વજરવામાં એ શાસનાષ્ટ્રિત માટે શતું જયોદ્ધારમાં તે યક્ષને મદ્દદ કરવા સ્મૃષ્યયું અને જાવઢ સહિત પ્રયાભુ શરૂ કર્યું. પૂર્વના મિચ્યાત્વી કપદી યક્ષે ત્રાસ આપવામાં અને નવ-નવા વિચ્ના વધારવામાં કશી પથ્ કમાશ ન રાખી છતાં વીર જાવડ શાહ અને વજસ્વામી તેનું નિવારણ કરતાં કરતાં ગિરિશિખર પર પહેંચ્યા. મિથ્યાત્વી કપદી એ એકવીશ વખત તે અહ ત બિંબને પર્વતથી નીચે ઉતાર્યું અને જાવડ-શાહે એકવીશ વખત ઉપર ચઢાવ્યું.

છેવટના ઉપાય તરીકે વજરવામી વિગેરે ચતુર્વિધ સાંઘે કાયાત્સર્ગ કર્યો અને જાવડશાહ તથા તેમની પત્ની રચના ચક્ર નીચે સુધ રહ્યા. તેમના અતીવ શીલપ્રભાવ અને ધર્મ અક્તિથી અને નવા કપર્દી યક્ષની સહાયથી તે મિથ્યાત્વી યક્ષ વધુ ઉપદ્રત્ર કરી શક્યો નહિ અને તેઓ મંદિરમાં પ્રવેશ કરી શક્યો. પછી ચૈસને અસંત નિર્મળ કરી, પૂર્વની જીર્જા પ્રતિમાને સ્થાને નવી મૂર્તિનું સ્થાપન કર્યું. તે સમયે મિથ્માત્વી યક્ષે અગાઉની મૂર્તિમાં અખ્યાસ કર્યો પણ તે શક્તિહીન થઇ જવાથી ક્લિબૂત ન થયો. છેવટે તેએ એવા દારુણ અવાજ કર્યો કે ગિરિશિખરા કંપી ઉદયા અને પર્વત ઉત્તર દક્ષિણ એમ બે વિભાગમાં વહેંચાઇ ગયો. વજરવામી, જાવડ તથા તેની પત્ની સિવાયના સર્વ મૂચ્છાવશ ઘઇ ગયા. પછી નવા કપર્દીની સહાયથી અને પૂર્વ પ્રતિમાના અધિષ્ઠાયકાની શાંત વાણીમાં પ્રાર્થના કરવાથી સર્વત્ર ક્શળ થયું અને નવીન પ્રતિમાનું ચૈત્યમાં સ્થાપન કર્યું.

પછી સંધપતિ જાવડ સ્વપત્ની સહિત ખ્વજાદંડ ચઢાવવાને પ્રાસાદના શિખર પર ચક્રો. ત્યાં ચઢતાં ચઢતાં તેને અપૂર્વ આહ્લાદ થયા અને પ્રશ્નુની પ્રાર્થના-સ્તુતિ કરતાં તેમજ પાતાને ધન્ય અને અદ્યાભાગી માનતાં તે અપૂર્વ વિચારશ્રેણીએ ચઢી ગયા. તેની સ્ત્રી પણ તેના પડછાયાની માધક અતુ- માદન આપવા લાગી અને ખરાખર આયુષ્ય પૂર્ણ થયેલ દાષ્ટ્ર બંને સ્ત્રી-અતૌર ત્યાં જ દદયરફાટ થવાથી મૃત્યુ પામી ચાથે દેવલાક ગયા.

વ્યાંતર દેવતાઓએ તેમના દેહને ક્ષીરસાગરમાં પધરાવ્યા. તેના પુત્ર જાજનામને આ બનાવથી ધર્મો ખેદ થયા પણ ગુરુના શાંત્વન અને સમજવટથી તેમજ ચક્રેશ્વરી દેવીના મુખયી શુભગતિ થયાના ખેતા વૃતાંત સાંભળીને શાંતિ પામ્યા.

જાવડશાહે વિક્રમ સવંત એક સા ને આઠ વર્ષે આ ઉદ્ઘાર કર્યો.

सिरिवज्जसेणसूरी १४, चाउइसमो चंदसूरि पंचदसो१५। सामंतभइसूरी, सोलसमो १६ रण्णवासरई ॥ ६ ॥

तत्पदे श्रीवज्रसेन:।

तत्पद्दे श्रीचंद्रसृरिः।

तत्पद्दे श्रीसामंतभद्रसृरि: (वनवासी)।

ગાથાર્થ:—વજસ્વામીની પાટે ચાદમા પદ્ધર તરીકે શ્રી વજસેન થયા, ત્યારળાદ પંદરમા ચંદ્રસરિ અને સાળમા વનવાસી સામ તમદ્રસ્રિ થયા. દ

न्याक्या-सिरिवजत्ति-श्रीवजस्वामिपट्टे चतुर्दशः श्रीवजसेनस्रि:। स च दुर्मिक्षे

श्रीवजस्वामिवचसा सोपारके गत्वा निनदत्तगृष्टे ईश्वरीनाम्न्या तद मार्थवा लक्षपाकभोज्ये विषिनिक्षेप-विधानचित्तनश्रावणे सित पातः सुकालो भावीत्युक्त्या [क्त्वा], विधं निवार्थ १ नार्गेद्र, २ चंद्र, ३ निर्वृति, ४ विद्यावराख्यान् चतुरः सकुटुंबानिम्यपुत्रान् प्रव्राजितवान्। तेम्यश्च स्वस्वन।मांकितानि चत्वारि कुंकानि संजातानीति । स च श्रीवजसेनो नव ९ वर्षाणि गृष्टे, बोडशाधिकशत ११६ व्रते, त्रीणि ३ वर्षाणि युगप्रधानपदे सर्वायुः साष्टाविंशतिशतं १२८ परिपाल्य श्रीवीरात् विंशत्यिकषट्शत ६२० वर्षाते स्वर्गभाग् ॥

अत्र श्रीवजस्वामिश्रीवजसेनयोरंतरालकाले श्रीमदायरिक्षतसूरिः श्रीदुर्बेलिकापुष्प-(मित्र)श्रेति अमेण युगप्रधानद्वयं संजातं । तत्र श्रीमदायरिक्षतसूरिः सष्तनवत्यधिक-पंचक्षत ५९७ वर्षाते स्वर्गभागिति पट्टावस्यादौ दृश्यते, परमावश्यकवृत्त्यादौ श्रीमदायरिक्षतसूरीणां स्वर्गगमनानंतरं चतुरहात्यिधिकपंचशत ५८४ वर्षान्ते सप्तमनिद्ववोत्पत्तिरुक्तास्ति । तनेतद् बहुश्रुतगम्यमिति । नवाऽधिकषट्शत ६०९ वर्षान्ते दिगंबरोत्पत्तिः ।

१५—चंदसूरित्ति,-श्रीव जसेनपट्टे पंचदशः श्रीचंद्रसूरिः तस्माश्चन्द्रगच्छ इति तृतीयं नाम प्रादुर्भूतं । तस्माश्च क्रमेणाऽनेकगणहेतवोऽनेके सूरयो बभूवांसः ।

१६—सामन्तभद्दत्ति—श्रीचंद्रसूरिपट्टे षोडशः श्रीसामंतभद्रसूरिः। स च पूर्वगतश्रुतविशारदो वैराग्यनिधिर्निममतया देवकुलवनादिष्वऽवस्थानात् लोके वनवासीत्युक्तस्तस्माचतुर्थं नाम वनवा-सीति शद्धर्भृतं ॥ छ ॥ ६ ॥

વ્યાખ્યાર્થ:—શ્રી વજસ્વામીની પાટે શ્રી વજસેનસૃરિ ચૌદમાં પદધર થયા. તેઓએ દુકાળના સમયે જિનદત્ત શ્રેષ્ઠીના ઘરમાં તેની ઇશ્વરી નામની સ્રોવંડે લક્ષપાક (લાખ દ્રવ્ય ખર્ચીને તૈયાર થયેલું) ભાજનમાં ઝેર નાખવાના પ્રસંગ સાંભળવામાં આવતાં જ શ્રી વજસ્વામીની આજ્ઞાથી સાપારક નગરે જઈને "આવતી કાલે સુકાળ થશે" એમ કહીને, ઝેરનું નિવારણ કરીને નાગેંદ્ર ૧, ચંદ્ર ૨, નિર્વૃત્તિ ૩ અને અને વિદ્યાધર ૪ એ નામના ચાર શ્રેષ્ઠીપુત્રોને સપરિવાર દીક્ષા આપી. તે ચારે દ્રારા તેમના નામના ચાર જાદા જીદા ગચ્છા થયા શ્રી વજસેન નવ વર્ષ ઘરમાં, એક સા સાળ વર્ષ ચારિત્રપર્યાયમાં, ત્રણ વર્ષ યુગપ્રધાન પદે એમ એક સા અઠાવીશ વર્ષનું આયુષ્ય પાળીને શ્રી વીર પરમાતમા પછી દર વર્ષે સ્વર્ગે ગયા.

શ્રી વજસ્વામી અને શ્રી વજસેનસરિના વચગાળામાં શ્રી આર્યરક્ષિતસૃરિ અને **દુર્બલકા પુષ્પમિત્ર નામ**ના બે યુગપ્રધાના થયા. આર્યરક્ષિતસૂરિ વીર પછી પહે વર્ષે સ્વર્ગે ગયા એવું પદાવલીમાં કથન છે જ્યારે આવશ્યકસુત્રવૃત્તિમાં આર્ય-રક્ષિતસૂરિના સ્વર્ગગમન પછી પ૮૪ વર્ષે સાતમા નિક્નવની ઉત્પત્તિ થઇ એવા ઉલ્લેખ છે. આ વિવાદાસ્પદ વસ્તુના નિર્ણય ખહુશ્રુત જાણે. ૬૦૯ વર્ષે દિગંખરાત્પત્તિ થઇ.

શ્રીવજમેતની પાટે પંદરમા પદ્ધર શ્રીચંદ્રસૂરિ થયા. તેમનાથી "ચંદ્ર પ્રચ્છ" એવું ત્રીનાં તામ શરૂ થયું. તે ગચ્છમાં નામ અનેક પ્રમાવિક સૂરી મરા થયા.

શ્રી ચંદ્રસૂરિની પાટે શ્રી સામંતભદ્રસૂરિ થયા. તેઓ પૂર્વના જ્ઞાનમાં વિચક્ષણ, વૈરાગ્યના સમુદ્ર-ભંડાર અને નિર્મોહપણાને કારણે દેવકળ, વન વિગેરે સ્થાનામાં રહેતા હાવાથી તેમને લેકા વનવાસી કહેવા લાગ્યા અને તેમનાથી જ "વનવાસી મચ્છ " એવું ચાશું નામ શરૂ થયું

૧૪ શ્રી વજસેનસુરિ

ગૃહસ્થપર્યાય ૯ વર્ષ: ચારિત્રપર્યાય ૧૧૯ વર્ષ:—તેમાં સામાન્ય વ્રતપર્યાય ૧૧૬ વર્ષ: યુગપ્રધાત ૩ વર્ષ: સર્વાયુ ૧૧૮ વર્ષ: સ્વર્ગમત મ. સં. ૬૨૦ વર્ષ: ગાત્ર કોશિક ∗

શ્રી વજસેનસૂરિ વિચરતા વિચરતા સાપારક નગરે આવ્યા. તે વખતે ભયંકર દુકાળ ચાલુ હતા. દ્રવ્ય-સંપત્તિ પુષ્કળ હોવા છતાં લોકોને અન્નનાં સામાં પડતાં. તે જ નગરમાં જિનદત્ત શેઠને ઇશ્વરી નામની પ્રિયા હતી. તેને નાગેંદ્ર, નિર્દૃંતિ, ચંદ્ર ને વિદ્યાધર નામના ચાર પુત્રા હતા. દુર્ભિક્ષના દુઃખથી કંટાળી તેઓ લક્ષપાક (લાખ દ્રવ્યના ખર્ચથી નિષ્યન્ન થયેલ) ભાજનમાં ઝેર ભેળવવા તૈયાર થયા હતા. સમર્થ દ્રાની વજસ્વામીએ વજસેન મુનીશ્વરને જણાવ્યું હતું કે જયારે લક્ષપાક ભાજનમાં ઝેર ભેળવાતું ભેવાશે તેને વળતે જ દિવસે સુકાળ થશે. ભાગ્યયાંગે વજસેન ઇશ્વરીના ગૃહ તરફ જ ચાલ્યા. ચિંતામણ રતન સમા સાધુને સ્વગૃહે આવતા જોઇ શ્વરીના ગૃહ તરફ જ ચાલ્યા. ચિંતામણ રતન સમા સાધુને સ્વગૃહે આવતા જોઇ શ્વરીના ગૃહ તરફ જ ચાલ્યા. ચિંતામણ રતન સમા સાધુને સ્વગૃહે આવતા જોઇ શ્વરીના મનના ઝેર ભેળવી મૃત્યુનું શરણ સ્વીકારવાના નિરધાર પણ કહી સંભળાવ્યો. ગુરુએ શાંતિ રાખવા સમજવ્યું અને વળતે દિવસે મુકાળ થશે તેમ કહ્યું. તેમના કથનની સાબિતીરૂપે જ ન હોય તેમ બીજે દિવસે ધાન્યથી ભરેલા વહાણો સાપારક નગરે લાંગર્યા. આવા ચમતકાર જોઇ ઇશ્વરી શ્વાવિકા ચિંતવવા લાગી કે મિચ્યા સમજાથી ઝેરમિશ્રિત અન્ન ખાધું હોત તે અવશ્ય મરણ નીપજત, તા શામાટે હવે પ્રગટપ્રભાવી જિનધમંની હીક્ષા લઈ સ્વજીવન સફળ ન કરવું? એમ

^{*} અન્યત્ર ભારદાજ પણ કહેલ છે.

વિચારી પાતાના પુત્રા સાથે દીક્ષા લીધી. તે ચારે પુત્રા કંઇક ન્યૂન દશ પૂર્વધારી થયા અને તેમના નામથી જુદા જુદા ચાર કુળા નીકળ્યા. એમ કહેવાય છે કે દરેકે એકવીસ-એકવીસ આચાર્યો કર્યા અને તેમનાથી ચારાશી ગચ્છની ઉત્પત્તિ થઈ. નિવૃતિ કુળના તરત જ વિચ્છેદ થયા જ્યારે બાકીના ત્રણે કુળા દીર્ઘ સમય ચાલ્યા અને તેમાં પ્રસાવિક અનેક મહાત્મા પુરુષા પ્રગટ્યા.

કપદી યક્ષની ઉત્પત્તિ *

विद्वार કરતાં કરતાં વજસેનસૂરિ સારઠ દેશમાં મધુમતી (મહુવા) નગરીએ આવ્યા. ત્યાં ×કેપદી નામે વશકર રહેતા હતા. તેને આડી અને કહાડી નામની બે સ્ત્રીએા હતી. કપદી અપેય અને અલદય ભાજનમાં આસકત રહેતા તેથી એકદા તેની અંને સ્ત્રીઓએ તેને શિક્ષા કરી. તે નગર બહાર ચાલ્યા ગયા.તેને દ્રઃખીયા દેખી અહિલ મિ જતાં ગુરુએ તેને કામળ વચનથી આધાસન આપ્યું એટલે કપદી પણ છે હાથ જોડી ગુરુ સમક્ષ ઊભા રહ્યો. જ્ઞાન-દૃષ્ટિથી જોતાં ગુરુને તે સુલભળાધી અને અલ્પ આયુષ્યવાળા જણાયા એટલે તેને ઉપદેશ આપી ધર્મ સમજાવ્યા. કપ્દી'એ કહ્યું: 'પ્રભુ! મને પચ્ચખ્ખાણ કરાવા.' ગુરુએ કહ્યું 'नमा अरिहंताणं પદ બાલી. એક સ્થાન કે એસી કડના દાેરાની ગાંઠ છાેડી જમવું અને પાછી માંઠ વાળી દેવી એવા નિયમ બહુણ કરાે.' ભાગ્યયાેગે તે દિવસે તેને સર્પની ગરલયુક્ત માંસભાજન મળ્યું, જે ખાવાથી તે મરણ પામ્યા અને વ્યાંતર થયા. તેના મરણની વાત તેની સ્ત્રીઓના જાણવામાં આવતાં તેઓએ રાજા પાસે કરિયાદ કરી કે-' આ મહાત્મા પુરુષે અમારા ધણીને "કંઇક" શીખવી મારી નાખ્યા છે. રાજાએ વજસેનન ચાંકીમાં એસાડ્યા. આ બાજુ વ્ય'તર થયેલા કપદી'એ જ્ઞાનથી જોયું તો પાતાના ઉપકારી ગુરુને સ'કટમાં સપડાયેલા જેયા એટલે તરત જ તે શહેર પ્રમાણ શિલા વિકુવી બધા લાકોને કહ્યું કે-' આ ગુરુ મહાઉપકારી છે. તમે સવે તેની માફી માગા; નહિંતર આ શિલાપાતથી ગામના ભૂછે ભૂકકા થઈ જશે.' રાજા વિગેરે ભય પામ્યા અને ગુરુતું બહુમાન કરી ઉપાશ્રયે માકલ્યા. કપદી યક્ષે પણ ગુરુને નમસ્કાર કરી કહ્યું કે-' હે પ્રભા! પૂર્વભવમાં મેં અતિપાપ કર્યાં છે તા તેના નિવૃંતિ કરા.' ગુરુએ પવિત્ર તીર્થધરાજ સિદ્ધાચળના સહાયક થવા સચવ્યું અને કપદી તે વચન સ્વીકારી શ્રી સિદ્ધગિરિના સહાયક થયા.

કપદી યક્ષ સાથે વજસ્વામીના વૃતાંત પણ જોડાયલા છે. આ જ કપદી યક્ષે જાવડશાહને શત્રું જયાદ્ધારમાં સહાય કરી હતી.

^{*} આ હાડીકત શ્રી. જૈન શ્વે. કાે. હેરાેલ્ડની તપાગચ્છ પદાવલીમાંથી લીધી છે.

[×] શત્રું જ્ય મહાત્મ્યમાં તીર્થમાન નગરના રાજા સુકર્માના પુત્ર કહેલ છે.

વજસેન મુનિના દીક્ષાપર્યાય ઘણા લાંબા હતા અને તે દરમિયાનમાં તેમણે અનેક સુકૃત્યા કર્યા. છેવટે વીરસ વત ૬૨૦ માં નિર્વાશ પામી તેઓ સ્વર્ગે સંચર્યા.

આર્ય^૧ફિક્ષતસૂરિ

દશપુર નગરમાં ઉદાયન રાજ્ય હતા. તેને પંડિતશિરામિણ સામદેવ નામના પુરાહિત હતા. તેને રુક્સામા નામે પત્ની અને આવ'રક્ષિત તેમજ ક્લ્યુરક્ષિત નામના બે પુત્રા હતા. સામદેવે પાતાનું સર્વ ગ્રાન તે બંનેને શાખવ્યું. પુત્ર આગળ પાતાની ગ્રાનસમૃદિ કાથ્યુ છુપાવે? છતાં જાણે અતૃપ્તિ થઇ હાય તેમ આવંરક્ષિત અધિક અભ્યાસ માટે પાટક્તિપુત્ર નગરે મયા. ત્યાં પાતાની પ્રગ્રાથી અપ્રકટ વેદાપનિવદના અભ્યાસ કરી લીધા અને સ્વભૂમિ તરફ પાછા વળ્યા. પુરાહિતે સ્વપુત્રના અતીવ અભ્યાસ તેમજ આગમનના સમાચાર જણાવતાં રાજા પણ તેના બહુમાન માટે હાથાએ ખેસીને તેની સામે આવ્યા અને મહાત્સવપૂર્વક તેના નગરપ્રવેશ કરાવ્યા.

સામદેવ પુરાહિત હતા છતાં તેની પત્ની રૂક્સોમાં જૈનધર્મ પરાયણ હતી. જવાજવાદિક નવ તત્ત્વના વિચારને જાણુનાર સુદ્ર શ્રાવિકા હતી. આર્ય રિક્ષિત સ્વગૃહે આવ્યા ત્યારે તે સામાયિકમાં હતી. પુત્રે પ્રણામ કર્યો છતાં સામાયિક—ભંગના દાવને લીધ તેણે આશીર્તાદ આપ્યા નહિ એટલે પુત્રને કંઇક પરિતાપ ઉપજ્યો. સામાયિક પૂર્ણ થયે તેનું કારણ પૂછ્યું ત્યારે માતાએ જવાબ આપ્યા કે— ' દુર્ગતિને દેનાર તારા અબ્યાસથા હું શા રીતે સંતુષ્ટ થાલે ?' ચાલાક આર્યરક્ષિત ચમકયા. માતાના ખાલવામાં તેને લીંડા મર્મ સમજ્યો.

વધુ જિજ્ઞાસાપુર્વંક માતાને પૂછતાં તેણે જણાવ્યું કે 'જેન શાસ્ત્રના અભ્યાસ વિના તારું અધ્યયન પાંગળું છે. જળ વિનાનું સરાવર જેમ શાબે નહિ તેમ દૃષ્ટિવાદ વગરનું તારું સર્વ બણતર દૃષ્ટા છે. તાસલિપુત્ર આચાર્ય જેન પ્રંથાના જ્ઞાતા છે તેની પામે જઇ તું અધ્યયન કર.' 'પ્રભાતે જઇશ ' એમ કહીને આર્યરક્ષિત તે રાત્રિ માળા. બીજે દિવસે જેવામાં તે લર બહાર નંકળે છે તેવામાં પાતાના પિતાના મિત્ર શેરડીના સાડાનવ સાંદા લઇને સાપ્તા મળ્યા. શુભ શુક્રન થયા માની આર્યરક્ષિત ઉપાશ્રય–દારે આવ્યા. જેને વિધિયા અપરિચિત તેણું શું કરવું તેની સૂઝ ન પડવાયા તે બારણા પાસે જ લભો રહ્યો. થાડીવારે ઢઢ્ર નામના શ્રાવક વંદન નિમિત્તે આવ્યા તેની પાછળ–પાછળ તેને અનુસરીને તેણે પણ વંદન કર્યું.

નવા આગંતુકને આવેલ જાણી ગુરુએ તેનું કુળ વિગેરે પૂછ્યું એટલે તેમના જાણવામાં આવ્યું કે રાજ્ય મહોતસવપૂર્વક જેના નગરપ્રવેશ કરાવ્યા હતા તે જ આ આર્યરક્ષિત છે. પછી તેના આગમનનું કારણ પૂછ્યું એટલે તેથું માતાએ કહેલી સર્વ હકાકત જણાવી દષ્ટિવાદ ભણાવવાની પ્રાર્થના કરી. ગુરુએ ગ્રાનાપયાગથી જાપ્યું કે વજસ્વામાં પછી આ પ્રભાવક આચાર્ય થશે એટલે તેમને કહ્યું કે—'જૈની દીક્ષા સિવાય દષ્ટિવાદ ભણી શકાય નહિ.'

આર્ય રિફ્લિને પ્રલજ્યા સ્વીકારવાની સંમતિ દર્શાવી અને સાથાસાથ વધુમાં જણાવ્યું કે-' ક્ષોકો મારા પર અનુરાગી છે. વળી રાજ પણ મારા પર વિશેષ પ્રીતિવાળા છે અને સ્વજનાંના સ્નેહ દુસ્ત્યજય છે માટે મને દીક્ષા આપીને તરત જ આપને અન્ય દેશમાં વિહાર કરવા ૫ડશે.' પછી ગુરુએ દીક્ષા આપી અન્યત્ર વિહાર કર્યો. જૈન શાસનમાં આ પ્રસંગને પ્રથમ શિષ્યનિષ્ફેટિકા (ચારી) કહી છે. સતત અધ્યયનથી તેમણે અમુક પૂર્વો અવધારી લીધા. વિશેષ અભ્યાસ માટે તે સહિપુત્ર આચારે તેમને વજરવામી પાસે માકલ્યા. ત્યાં માર્ગમાં ભદ્દગ્રમમૂરિના ઉપાશ્ચમાં જતાં તેમણે આયં રક્ષિતને પાતાની અંતિમ અવસ્થામાં સહાયક થવા કહ્યું. આયં રક્ષિતે તે માગણી સ્વીકારી એવી સરસ વૈયાવચ્ચ અને નિઝાનણા કરી કે ભદ્દગુપ્તાચાર્ય તેમની મુક્તકં દેપ્રશંસા કરી. આ બાજા વજરવામીને સ્વપ્ન આવ્યું કે—પાયસથી ભરેલ પાત્રથી આવેલ અતિથિને મેં પારહ્યું કરાવ્યું, તેમાં શેષ બાકી રહ્યું. પછી પાતે સ્વપ્તના વિચાર કરતા હતા ત્યાં આયં રક્ષિત હાજર થયા અને પાતાની પીછાશ્ર આપી, અભ્યાસ માટે અભ્યર્થના કરી.

વજરવામી પાસે અખ્યયન શરૂ કર્યું. અભ્યાસ કરતાં નવ પૂર્વ શાખી દશમા પર્વની શરૂઆત કરી, પહ્યુ તેમાં ભાંગા, દુર્ગમ ગમક, દુષ્કર પર્યાય અને સમાન શખ્દાના જવિક શીખવાના હતા તેથી તેમને વિશેષ શ્રમ પડવા લાગ્યા.

ગાતાએ ભાલતા તા બાલી નાખ્યું પણ પંડિત-પુત્ર માટે પુત્રવત્સલ માતા પણ કર્યા સુધી ધીરજ ધરી શકે ? રૂદ્રસાંગાને આર્યરક્ષિતને મળવાતી ઉત્કંઠા જગી. તેમણે પાતાના ધલ્યુરક્ષિત નામના ખીજા પુત્રને સમજવાને પાકલ્યા. ધલ્યુરક્ષિત આવી આર્યરક્ષિતને માતૃસ્તેહતું રમરણ કરાવ્યું પણ આર્યરક્ષિતે જણાવ્યું કે—' આ ક્ષણભંયુર સંસારમાં સ્તેહ તે માહ કેવા ? હાથીએ કાઢેલ દાંત શું અંદર જાય!' પાતાના બંધુ ધલ્યુરક્ષિતને પણ કલ્યાણના પાંચે દારી જવા માટે તેમણે ભવાટવીનું સ્વરૂપ સ્પષ્ટતાથી સમજાવ્યું. સાચી સમજ પડતાં ભવભીરુ ધલ્યુરક્ષિતે પણ દીક્ષા લઇ તેમની સાથે વાસ કર્યો

કંઠિન અભ્યાસથી આર્યરક્ષિત કંટાળવા લાગ્યા તેથી ગુરુ વજસ્વામીને પૂછ્યું કે— 'લે ભગતન! હળુ કેટલું અધ્યમન બાકો છે?' ગુરુએ કહ્યું—'અન્ય વિચાર કર્યા વગર અભ્યાસ કર્યા કરો.' કેટલાંક સમય વીત્યા બાદ પુનઃ પૂછતાં ગુરુએ કહ્યું કે—'સરસવ જેટલું લાવ્યા છા અને મેરુ જેટલું બાકો છે. ધતુરાને બદલે ચંદનના કાલ્યુ ત્યાગ કરે? માટે અધ્યયન ચાલુ રાખા.' પદ્યુ અભ્યાસ પહેલા જેવા સગમ નહાતા. તેમના પરિશ્રમ વધા ગયા અને લઘુબંધુએ માતાને મળવા જવાની વારંવાર પ્રેરણા કરી તેથી તેમણે ગુરુ સમક્ષ આદ્યા માગીને કહ્યું કે—'માતાને મળીને તુરતજ પાછા આવીને હું અભ્યાસ શરૂ કરીશ.' વજસ્વામીએ તાનદિષ્ટથી જોયું કે મારું આયુષ્ય અલ્ય છે અને તે પાછા આવતાં પહેલાં તા હું કાળધર્મ પાત્રાશ, માટે વધુ અધ્યયન કરાવી શકાશે નહિ. પરંતુ સ્વપ્નકળ મિથ્યા કેમ થાય? સ્વપ્તનો અર્થ બરાબર છે કેશેય દૂધ બાકો રહ્યું તેથી આ દશમા પૂર્વનું અધ્યયન પણ અધૂરું જ રહેશે. પછી આદ્યા મેળવીને તેઓ વિદાર કરી પાટલીપુત્રમાં પોતાના આદ્યગ્રુરુ તે: સલિપુત્રને મળ્યા. ત્યાંથી વિદાર કરી તેઓ સ્વજન્મભૂમિ દશપુરમાં આવ્યા. ત્યાં માતા—પિતા તેમજ સ્વજનને પ્રતિઓધી દીક્ષા આપી. સોમદેવ જેની સાધુ થયા તો ખરા પણ નબ્નાવરથામાં રહેલું, લિક્ષા માગવા જવી, ઉધાડે પગે ને માથે વિચરલું, જનાઇના ત્યાંય કરવા વિગેરે કાર્યો કરવા ઉદ્યુક્ત ન થયા. આર્ય સ્થરિત વારંવારની યુક્ત પ્રયુક્તિયારા તે સર્વની ધીમે ધીમે ત્યાગ કરાવ્યો અને જેન સાધુધર્મમાં સ્થર કર્યા.

આર્યરિક્ષિતને ઘષા શિષ્યા થયા તેમાં ઘૃત-પુષ્પિમિત્ર, વસ્ત્ર-પુષ્પિમિત્ર, દુર્ભળ-પુષ્પિમિત્ર, વિ'ધ્યમુનિ, કૃલ્ગુરિક્ષિત અને ગાષ્ઠામાહિલ (જે પાછળથી નિદ્દનવ થયા હતા) વધારે પ્રાદ્ય અને વિચક્ષણ મુનિવરા હતા. દુર્ભળ પુષ્પિમિત્ર અહારાત્ર અભ્યાસ કરવાને અંગે ઘૃતનું ભાજન કરવા છતાં કૃશ જ રહેતા હતા. એકદા વિ'ધ્ય મુનિએ ગુરુમહારાજને વિદ્યપ્તિ કરી કે-'મોડી મંડળીમાં પાઠના ધાષથી મારા શુતાભ્યાસ રખલિત થાય છે માટે મને જાદા પાઠ આપા.' ગુરુએ કહ્યું 'દુર્ખળ પુષ્પમિત્ર પાસે વાચના લ્યા' કેટલાક સમય વાચના આપ્યા પછી પુષ્પમિત્રે ગુરુને એકાંતે જહ્યાવ્યું કે—' વાચના આપવાથી મારા અભ્યાસ ભૂલી જાઉં છું.' આ સાંભળી ગુરુ વિચારવા લાગ્યા કે—' આવા સમર્થ શિષ્ય પણ રખલના પામે છે તા બીજા કેમ અવધારી શકશે ?' આથી તેમણે અનુયાતના ચાર વિભાગ કરી નાખ્યા : દ્રવ્યાનું યાગ, ચરણકરણાનુયાગ, ગણિતાનુયાગ અને કથાનુયાગ∗.

એકદા સીમ'ધરસ્વામીને વંદન કરવા મયેલ શકે કે યાગ્ય અવસરે ભગવંતને પૂછ્યું કે—' હે પૂજ્ય! આપની જેવું નિગાદનું સ્વરૂપ ભરતક્ષેત્રમાં કાંઇ જાણે છે?' ભગવંત આપ'રક્ષિતસુરિનું નામ જણાવ્યું એટલે છે કે વૃદ્ધ બ્રાહ્મણનું રૂપ કરી, મશુરા નગરીએ ગુરુ પાસે આવી નિગાદના જ્વાનું સ્વરૂપ પૂછ્યું. ભગવંતના કહ્યા મુજબ સૂરિએ યથાસ્થિત વર્ણન કરી બતાવ્યું જેથી ઈક ઘણા સંતાવ પામ્યા. વધુ પરીક્ષા માટે પાતાનું આયુષ્ય પૂછતાં સૂરિએ લક્ષણ, ચિદ્દન, આકૃતિ વિગેરે જ્ઞાનથી જાણી એ સાગરાપમનું આયુ કહ્યું એટલે ઈંક પાતાના વ્યતિકર કહી સંભળાવી ચમતકાર બતાવવાની ઇચ્છા પ્રદર્શિત કરી. ગુરુએ ચમતકારની ના કહી છતાં કંઇક ચિદ્ધર્પ કરવું જ જોઇએ એમ ધારી તેમણે વસતિનું દાર વિપરીત કરી દીધું. જ્યારે મુનિએા બહારથી આવ્યા ત્યારે તેમને વસતિનું દાર ન જડવાથી ગુરુએ તે બતાવ્યું જેથી તેઓ આશ્ચર્ય પામ્યા. પછી પૂછપરછ થતાં ગુરુએ છેક સંખ'ધી હકીકત પણ જણાવી. *

પાતાતા અંતમમય નજીક જાણી પાતાના પટ પર કાને સ્થાપવા તે સંજ ધી તેમણે લક્ષ આપ્યું તા દુર્જળપુષ્પત્તિત્ર પર મન દર્યું, પણ કેટલાક ફલ્શુરક્ષિતને અને ગાંકામાહિલને પદ પર લાવવાના આગ્રહ કર્યો. છેલ્ટે યુક્તિથી બધાને સમજાવી પુષ્પમિત્રને પાતાના ષદ પર સ્થાપન કર્યા.

આય રિક્ષિતસરિ કાળધર્મ પામી સ્વર્ગ સંચર્યા.

આપંરિક્ષિતસૂરિના સમય સુધી સંયમાચરષ્યુ નિરમવાદ હતું પરંતુ કંઇક શિથિલતા પ્રવેશવા લાગી હતી, નિયમાની કદિનતા કંઇક મંદ કરવામાં આવી હતી. અમંધરિક્ષિતસૂરિની અગાઉ સાધુએ સાધુ પાસે અને સાધ્વીએ સાધ્વી પાસે આક્ષાચના કેતી તેને બદલે સાધ્વીએને પણ સાધુ પાસે આક્ષાચના લેવાના લેવાના નિયમ થયા. સૌથી મહત્ત્વના ફેરફાર અનુયાયને લમતા છે. અત્યાર સુધી એક સૂત્રમાં જ ચારે અનુયાય દ્રતા પણ પછી તેના ચાર વિભાગ કરવામાં આવ્યા-સૂત્રોને ચાર અનુયામમાં નહેંચી દીધા. આ જેવું તેવું પરિવર્તન ન મણાય. ખરું જોતાં તા આયંરિક્ષિતસૂરિને એક યુગપ્રવૃત્તક પુરુષ કહી શકાય.

દુર્ભલિકા પુષ્પમિત્ર

અનાર્ય રિક્ષિતસૂરિના સબર્થ શિલ્યોમાંના તેઓ એક હતા. તેમના સતત અભ્યાસથી તેઓ વધુ પ્રસિદ્ધિ પામ્યા હતા. તેમના અભ્યાસ–રંગ એવા હતા કે પુષ્કળ ઘૃતનું ભાજન કરવા છતાં તેઓ દુર્ભળ જ રહેતા અને તેથી દુર્ભિકા પુષ્પમિત્ર એ નામથી પ્રખ્યાત થયા. તેમના ભધુઓ દશપુરમાં રહેતા અને તેઓ ભૌદ્ધધર્મના ઉપાસક હતા. એક્દા તેઓ સ્ત્રભધુ પુષ્પમિત્રને મળવા આવ્યા અને તેનું

^{*} ચાર અનુયાગને પૃથક કરવાની તેમજ નિગાદના સ્વરૂપ સંખંધની હ્યાકત કેટલાકા કાલકાચાર્યને નામે ચઢાવે છે તે મતભેદ સમજવા.

કૃશ શરીર જોઇ ગુરુમહારાજને તેનું કારણુ પૂછ્યું. ગુરુએ જણાવ્યું કે—' મારું પૂર્વ જ્ઞાન વિસ્મૃત ન થાય તેવા હેતુથી તે અહેારાત્ર અબ્યાસ કર્યા કરે છે અને તેને પરિષ્ણામે આવું દુર્ભળ શરીર બન્યું છે. દ્વીનું પૌષ્ટિક ભાજન કરવા છતાં તે અબ્યાસબળ જરી જાય છે.' ગુરુવચનમાં તેઓને શ્રહા ન ઉપછ એટલે તેઓ તેમને સ્વનગરે લઇ ગયા. ત્યાં પણુ પૌષ્ટિક અને સ્નિગ્ધ આહારનું બાજન કરાવવા માંડયું છતાં શરીર—સ્થિતિમાં લેશમાત્ર ફેરકાર ન પડયા તેથી તેમણે આગ્રહપૂર્વક અબ્યયન છાડાવીને સ્નિગ્ધ અને પૌષ્ટિક આહાર ખવરાવવા માંક્યો તા પહેલાની માકક પુષ્ટ શરીરવાળા થયા. છેવટે પુષ્પમિત્ર સ્વજનાને પ્રતિબોધ પમાડી ગુરુ પાસે આવ્યા.

એકદા શ્રાર્ય રિક્ષિત પાતાના પટ્ધરની ચિંતા કરવા લાગ્યા તે પુષ્પિત્રિત્ર યાગ્ય અને સમર્ય લાગ્યા પણ અન્ય મુનિવરા કલ્ગુરક્ષિતને આચાર્ય પદ આપવાની તરફેલ્યુમાં હતા. યુક્તિથી તેમને સમજાવવા સિવાય બીજો રસ્તા ન રહ્યો એટલે ગુરુમહારાજે ત્રણુ કું મા મગાગ્યા અને એકમાં અડદ, બીજામાં તેલ અને ત્રીજમાં થી ભર્યું. પછી બધા કું મા ઊંધા વળાવ્યા તા અડદ બધા બહાર આવી ગયા, તેલ કંઇક ચોંડી રહ્યું અને ઘી તા બહુ સંલગ્ન રહ્યું. એ પ્રમાણે પાતાના હેતુ તથા આશય-દુર્ખલિકા પુષ્પિત્રમાં હું અડદના લડા જેવા થયા છું —એમ સમજાવી પુષ્પિત્રનો પાતાના પદ પર સ્થાપન કર્યા.

દુર્ખલિકા પુષ્પમિત્રના અભ્યાસ ખાસ ધ્યાન ખેંચે તેવા પ્રસંગ છે. ધીના આઢાર કરવા છતાં અભ્યાસમાં સંલગ્ન રહેવાથી તે પણ જરી જતું ત્યારે તેમનું ઢંમેશનું અધ્યયન કેટલું ઢશે? તેના સહેજે ખ્યાલ આવશે. તેઓ પણ એક પ્રભાવિક પુરુવ થઇ ગયા.

हिंग'अरेतिपत्ति

રથવીરપુર નગરમાં કૃષ્ણ નામના આચાર્ય પધાર્યા. તેમના શિષ્યવર્ગ સાથે શિવભૃતિ નામના એક મુનિ હતા. રાજાએ એકદા શિવબૃતિ મુનિને રત્નકં મળ વહેારાવ્યું. તેઓ તે લઇને ઉપાશ્રયે આવતાં આચાર્ય કૃષ્ણમૂરિએ જથાવ્યું કે—'સાધુને રત્નકં મળ વહેારવું ઉચિત નથી.' પછી કં મળના કકડા કરી સાધુઓને રજોહરણ(ઓલા)ના નિશિથીયા ખનાવવા માટે આપી દીધા. આ ખનવથી શિવભૃતિને માદું લાગ્યું.અંતરમાં વૈરની જ્વાળા પ્રગટી તે શુરુ સાથે કક્ષેશ કરવાના અનુકૃળ તકની તેઓ રાહ જોઇ રહ્યા.

એકદા કૃષ્ણાચાર્ય જિનકલ્પી સાધુઓના આચારવિચાર વર્ણવી રહ્યા હતા. તે સમયે જિનકલ્પી-પણ' વિચ્છેદ પામ્યું હતું —આચરણમાં નહોતું. યોગ્ય પ્રસંગ જોઈ શિવભૃતિએ કહ્યું કે—'આપણે પણ સાધુ છીએ તો આપણે તે જ પ્રમાણે આચારવિચાર અંગીકાર કરવા જોઇએ. આપ શામાટે આટલી બધી ઉપધિ રાખો છેં !' આચાર્ય શાંતિથી કહ્યું કે—'આ સમયે જિનકલ્પીની સમાચારી રહી નથી. આર્ય જંબૂના નિર્નાણ પછી જિનકલ્પના વિચ્છેદ થયા છે. આ સમયે જિનકલ્પીપણું પાળવું અતિકિંદ છે.' પણ સાચું સમજતું હાય તા સમજ્યને! ઉન્મત્ત શિવભૃતિને તા પ્રસંગ જોના હતા. અબિમાનના મદમાં તે ખાલી ઉછ્છા કે-'વિચ્છેદ મયું છે એમ આપ શા આધારે કહા છા ? હું પાતે જિનકલ્પીપણું પાળી ખતાવું છું.' આચાર્ય તેમને શાંતિ પમાડવા ખનતા પ્રયત્ના કર્યા. વિશેષમાં સમજ્યયું કે તીર્થ કર્યા છે, પરંતુ કર્માદયને કારણે તેઓ ન હતા. દરેક તીર્થ કર્યા. વિશેષમાં સમજ્યયું કે તીર્થ કર્યા છે, પરંતુ કર્માદયને કારણે તેઓ ન જ સમજ્યા. પછી નગન થઇ ખહાર ઉદ્યાનમાં સ્થરતા કરી. શિવભૃતિની ખહેને પણ દોક્ષા લઇ સાધ્યીપણું સ્વીકાર્યું હતું. વંદન નિમિત્તે તે બહારના ઉદ્યાનમાં મઇ અને પાતાના શાઇનું નવીન આચરણ જોઇ પાતે પણ તેમાં ભળી–તે પણ

નગ્નપણુ વિચરવા લાગી. બિક્ષાસમયે કાઇએક શહેરમાં જતાં તેમને એક વેશ્યાએ જોઇ. જોતાં જ વેશ્યા વિચાર—વમળમાં અટવાઇ. તેને થયું કે 'આવી સૌ'દર્ય વતી સાધ્વીએ! નગ્નપણુ વિચરશ તો જનસમૂહ અમારાધી વિરક્ત થઈ જશે,' તેથી તેણે તે સાધ્વીજીને એક સાડી એક હોડી દીધી. શિવ- ભૂતિએ પાતાના પંચની પુષ્ટિ માટે પ્રયત્ના આદર્યા. કોડિન્ય અને કાંકવીર નામના શિષ્યા કર્યા અને ધીમે ધીમે તેની પરંપરા વધતી ગઇ.

કેટલાકના મતે સહસમલ નામના મુનિયો દિગ'ખર મતની ઉત્પત્તિ થઈ છે. તે મતમાં પણ કેટલાક સમર્થ વિદાના થયા છે અને વિદ્રદ્ભોગ્ય સાહિત્ય સન્યું છે. આ ઉત્પત્તિ વીર્તિવૌષ્યુ પછી દૃગ્હ વર્ષે થઇ. હાલના સમયે શ્વેતાંખર સાધુઓ કરતાં દિગ'ખર સાધુઓની સંખ્યા અદપ પ્રમાણમાં નજરે પડે છે. શ્વેતાખર અને દિગ'ખર વચ્ચે મહત્ત્વના ફેર ખે—ચાર બાબતમાં હતા પણ પાછળથો વધનાં વધતાં અત્યારે તે ૮૪ ની સંખ્યાએ પહોંચ્યા છે. તેમાંના કેટલાક મહત્ત્વના મતભેદો નીચે પ્રમાણે છે—

- (૧) શ્વૈતાંખરા સુધમીસ્વામી પ્રણીત દ્વાદશાંગી માંથી ખારમું અંગ-દિષ્ટિવાદ વિચ્છેદ થયેલ માતે છે જ્યારે દિગ'ખરા દ્વાદશાંગી જ વિચ્છેદ થયેલી માતે છે અને તેને ખદલે ધવળ, મહાધવળ, જય-ધવળ તે ગામદસાર વિગેરને આગમરૂપ માતે છે.
 - (૨) શ્વેતાં ખરા સ'યમનિર્વાં માટે વસ્ત્રપાત્રાદિ રાખે છે જ્યારે દિગં ખરા રાખતા નથી.
- (૩) શ્વેતાંખરા જીદે જીદે ધરેથી ગાચરી લાવે છે જ્યારે દિર્ગંખરા એક જ સ્થાને-એક જ શ્રાવકને ધરે આહાર કરે છે અને ગાચરીને બદલે ભ્રામરી કહે છે.
- (૪) ધ્વૈતાં ખરા વસ્ત્રરહિત ને વસ્ત્રસહિત ખંનેની મુક્તિ માને છે જ્યારે દિમાં ખરા વસ્ત્રરહિતની જ મુક્તિ માને છે.
 - (૫) શ્વેતાંખરા સ્ત્રીની મુક્તિ માને છે જ્યારે દિગંભરા સ્ત્રીને માક્ષગામિની પાનતા નથી.
 - (६) શ્વેતાંબરા કવળા આહાર કરે તેમ માને છે જ્યારે દિગ'બરા તે સ્વીકારતા નથી.
 - (૭) શ્વેતાં ખર સાધુઓ રજોહરણ રાખે છે જ્યારે દિગં ખર સાધુઓ મારપી છી રાખે છે
 - (૮) શ્વેતાં ખરેા તીથ કરોનું સંવત્સરી દાન સ્વીકારે છે જ્યારે દિમ ખરાને ને માન્ય નથી.
- (૯) ધ્વેતાં ખરા તીર્થ કરની મા ચીદ સ્વધ્ન જુએ તેમ કહે છે જ્યારે દિમ ખરા સાળની સ'ખ્યા જણાવે છે.
 - (૧૦) શ્વૈતાંબરા નવકારના નવ પદ માને છે જ્યારે દિગંબરા માત્ર પાંચ જ પદ સ્ક્રીકારે છે.
- (૧૧) ધ્વેતાંખરા જિનમૃતિ ને વજક-એકાટાવાળી ને ધરેલા, આંગી તથા ચક્ષુથી વિભૂષિત માને છે જ્યારે દિશંભરા નમ અને આંગી વિગેરે અલંકારાથી રહિત માને છે.
 - (१२) श्वेतांभरे। छ्वाछ्वाहि नव तत्त्वे। स्वीकारे छे जयारे तेथे। सात तत्त्व क स्वीकारे छे.
 - (13) શ્વૈતાં ખરા ૧૪ ઇડ્રો માને છે જ્યારે દિમ ખરા ૧૦૦ ઇડ્રો માને છે.
 - (૧૪) શ્વેતાંબરા માને છે કે ઋષભદેવે ચાર મુષ્ટિ ક્રોચ કર્યો હતા જ્યારે દિમંખરા પાંચ મુષ્ટિ ક્રોચ માતે છે.
- (૧૫) શ્વેતાંભર સાધુઓ શ્વેત વસ્ત્ર પરિધાન કરે છે જ્યારે દિગંભર નમ અને લંગાટધારી હાય છે. વિગેરે વિગેરે

૧૫ શ્રી ચંદ્રસ્રિ

ગૃહસ્થવાસ ૩૭ વર્ષ: વ્રતપર્યાય ૩૦ વર્ષ: -તેમાં સામાન્ય વ્રતપર્યાય હ વર્ષ: યુગપ્રધાન ૨૩ વર્ષ: સર્વાયુ ૬૭ વર્ષ: સ્વર્ગગમન મ. સં. ૬૪૩ વર્ષ: ગાત્ર સલ્લહડ*:

સાપારક નગરમાં જિનદત્ત શેઠને ઇશ્વરી નામની પત્નીથી નાગે દ્ર. નિવ'ત્તિ. ચંદ્ર અને વિદાધર એ નામના ચાર પુત્રી થયા હતા. ૧૦૦૧ સામીના સમયમાં બીજો બાર-વર્ષીય દુકાળ પડ્યો. દાંતને અને અન્નને વેર હાય તેવી પરિસ્થિતિ ઉત્પન્ન થઇ. લક્ષાધિપતિ-એાને પણ કાલ કેવી ઊગશે તેની ચિંતા થતી તા સામાન્ય ગરીખસમૂહનું તા પછવું જ શું ? વજસેન મુનિ સોપારક નગરે આવી ઇશ્વરી શેઠાણીને ગૃહે ગાંચરી માટે પધાર્યો. આ સમયે ઇશ્વરી શેઠાણી લક્ષ દ્રવ્યથી મેળવેલ ભાજનમાં धातिस छेर नाभीने મરવાના નિશ્ચય પર આવી હતી. વજસેને તેમને તેમ કરતાં નિવારી અને જણાવ્યું કે-''ગુરુએ મને જણાવ્યું છે કે લક્ષ દ્રવ્યના શાજનમાં જ્યારે ઝેર લેળવાતું જોઇશ તેને વળતે દિવસે સકાળ થશે ' માટે ધીરજ રાખા અને આવું અનુચિત કાર્યં ન કરાે." ગુરુવચનના સાક્ષીભૂત જ ન હાય તેમ વળતે દિવસે જ બંદરમાં ધાન્યથી ભરેલા વહાણા આવી ચઠ્યા, સર્વત્ર સુકાળ થયા. આથી ઈશ્વરી વિગેરે આખા ઘરને જૈન ધર્મ પર અતુલ શ્રદ્ધા ખંધાઇ અને પાતાના ચારે પુત્રા સાથે દીક્ષા લીધી. ચારે પુત્રાના નામથી જુદા જુદા ચાર ગણની ઉત્પત્તિ થઇ. ચંદ્ર વધારે પ્રતાપી તેમજ બીજા ત્રણની અપેક્ષાએ ચંદ્રગચ્છનું વિશેષ આયુષ્ય જાણી ચંદ્રસરિને વજસેન મુનિએ પાતાના પક પર સ્થાપન કર્યા. ચંદ્રસરિ કંઈક ન્યુન દશ પૂર્વધારી થયા. તેમનાથી નિર્ગંથ ગચ્છનું ત્રીજી નામ **ચંદ્ર-ગચ્છ** શરૂ થેયું. તે ગચ્છમાં ઘણા સમર્થ અને પ્રભાવિક આચાર્યો થયા છે. અત્યારે પણ દીક્ષા સમર્ય ચંદ્રકલનું નામ લેવામાં આવે છે.

સાડત્રીશ વર્ષ તું સંયમ પાળી તેઓ વીર નિવોણ પછી ૬૪૩ વર્ષ સ્વર્ગ ગયા.

૧૬ શ્રી સામ'તભદ્રસૂરિ

તેઓ પૂર્વગત શ્રુતના જ્ઞાની હતા. અભ્યાસની સાથાસાથ તેમનું ચારિત્ર પાલન અસ્ખલિત હતું. તદ્દન નિર્માહીપણે તેઓ વિચરતા અને માટે ભાગે વાડી, વન, જંગલ કે યક્ષના મંદિરમાં રહેતા. તેઓ નિર્જં થચૂડામણુ હતા. તેમના વૈરાગ્ય-રંગ અજબ હતો. તેમના વનમાં રહીને અપૂર્વ ચારિત્રપાલનથી રંજિત થયેલા લોકો તેમને "વનવાસી" જ કહેતા. અને તેમનાથી નિર્જં થ ગચ્છનું " વનવાસી ગચ્છ " એવું ચાયું નામ પ્રચલિત થયું.

^{*}તમાગ- હ પદાવલી, શ્રો જૈન શ્વેતાંખર કોન્ક્રરન્સ હેરાલ્ડ પુ. ૧૧, આંક ૭-૯ પૃ. ૩૮૫ ના આધારે.

આપ્તમીમાંસા નામના ન્યાયના મહાન્ શ્રાંથ આ આચારે રચ્યાે છે. આ ઉપરાંત યુક્ત્યનુશાસન, સ્વયંબૂ સ્તાત્ર, જિનસ્તુતિશતક વિગેરે શ્રાંથા રચ્યા છે. આપ્તમીમાંસાના શ્રાંથ તાે પાતાના શિષ્ય વૃદ્ધદેવસૂરિની જ્ઞાનપ્રાપ્ત માટે બનાવ્યાે હતાે.

આમના સમય અગાઉ જૈંત શાસનમાં શ્વેતાંબર ને દિગંબર બે પક્ષ પડી ગયા હતા. તે ખંને વચ્ચે ઐક્ષ્ય કરવા તેમણે ઘણા જ પ્રયત્ન કર્યો પણ એક્ય ન સધાયું. દિગમ્બરા પણ તેમને સારું માન આપે છે.

દિગ'બરા તેમને પાતાની આમ્નાયના મનાવવા પ્રયત્ન કરે છે પણ એ સંબ'ધમાં કશું પ્રમાણભૂત સાધન નથી મળતું.

सत्तरस बुड्ढदेवो १७, सूरी पज्जोअणो अढारसमो १८। एगुणवीसह इमो सुरी सिरिमाणदेवगुरू १९॥ ७॥

तत्पष्टे श्रीवृद्धदेवसूरिः।

तत्पष्टं श्रीप्रयोतनसूरिः।

तत्पद्टे श्रीमानदेवसूरिः।

ગાથાર્થઃ—સત્તરમા પદ્ધર ગુદ્ધદેવસૂરિ થયા, તેમના માટે અહા રમા પ્રદોતનસૂરિ અને એાગણીશમા માનદેવસૂરિ થયા. ૭,

व्याख्या-१७ सत्तरत्ति-श्रीसामंतभद्रसूरिपट्टे सप्तदशः श्रीवृद्धदेवसूरिः । वृद्धो देव-सूरिरिति ख्यातः । श्रीवीरात् पंचनवत्यधिक ५९५ (६९५) वर्षातिक्रमे कोरंटके नाहडमंत्रि-निर्मापितप्रासादे प्रतिष्ठाकृत् ।

श्रीजञ्जगसूरिणा च सप्तत्यधिकषदशतवर्षे ६७० सत्यपुरे नाहडनिर्मितप्रासादे श्री-महावीर: प्रतिष्ठित: ।

१८ - स्रिपज्ञोअणत्ति-श्रोवृद्धदेवस्रिपट्टेऽष्टादशः श्रीप्रद्योतनस्रिः ।

१९—एगुणत्ति-श्रीप्रद्योतनसूरिपट्टे एकोनविंशतितमः श्रीमानदेवमृरिः । सृरिपदस्था-पनाऽत्रसरे यत्मकंषयोरुपरि सरस्वतीलक्ष्म्यो साक्षाद वीक्ष्य चरित्रादस्य धंशो भावीति विचारणया विषण्णचितं गुरुं विज्ञाय येन भक्तकुलिभक्षाः सर्वाश्च विकृतयस्त्यक्ताः । तत्तपसा नड्डुलपुरे १ पद्मा, २ जया, ३ विजया, ४ अपराजिताऽभिषानाभिः देवीभिः पर्युपासमानं दृष्ट्वा कथं नारीभिः परि-करितोऽयं सूरिरिति शंकापरायणः कश्चित् सुग्धस्ताभिरेव शिक्षित इति ॥ ७ ॥ વ્યાખ્યાર્થ:—શ્રી સામંતભદ્રસૂરિની પાટે સત્તરમા વૃદ્ધદેવસૂરિ થયા. તેઓનું મૂળ નામ તા દેવસૂરિ હતું પણ તેઓ વૃદ્ધ હાવાથી વૃદ્ધદેવસૂરિ એવા નામથી પ્રખ્યાતિ પામ્યા તેમણે શ્રી વીર નિર્વાણ પછી પહેપ (૧૯૫) વર્ષે કારંટક નામના નગરમાં નાહુડ મંત્રીએ બંધાવેલા જિનમંદિરમાં પ્રતિષ્ઠા કરાવી.

વીર નિર્વાણ પછી ૬૭૦ વર્ષે શ્રી જજ્જગસૂરિએ નાહડ મંત્રીએ સત્યપુર નગરમાં બંધાવેલા મંદિરમાં શ્રી મહાવીરસ્વામીની પ્રતિમાની પ્રતિષ્ઠા કરી.

વૃદ્ધદેવસરિની પાટે અઢારમા પક્ષર **પ્રદોતનસૂરિ** થયા

શ્રી પ્રદ્યોતનસૂરિની પાટે માનદેવસુરિ આગણીશમા પક્ષર થયા. માનદેવ-સરિને જયારે સૂરિપદ આપવામાં આવ્યું ત્યારે તેમના ખભા ઉપર સરસ્વતી તેમજ લક્ષ્મી બને દેવીંઆને પ્રત્યક્ષ જોઇને ગુરુએ વિચાર્યું કે-આમના ચારિત્રમાં ભંગ પડશે તેથી તેઓને વિષાદ થયા, જે જોઇને માનદેવસરિએ ભાવિક શ્રાવદાના ઘરની ભિક્ષા તેમજ ઇએ વિગયના ત્યાગ કર્યો. આવી ઉત્કૃષ્ટ તપશ્ચર્યાને કારણે પદ્મા,* જયા, વિજયા તથા અપરાજિતા એ નામની ચાર દેવીંઆ તેમના સાનિધ્યમાં રહેતી. એકદા નાડાલ નગરમાં આ ચાર દેવી સાહત બેઠેલા સૂરિ માટે કાઇ એક શ્રાવકને શંકા થઈ કે સ્રી-સંસગીં આ સૂરિ પવિત્ર કર્યાથી હાય કે આ શંકાશીલ શખ્સને પછી તે દેવીઓએ શિક્ષા કરી હતી.

૧૭ શ્રી વૃદ્ધદેવસુરિ ને ૧૮ પ્રદ્યોતનસુરિ

કારંટક (હાલના શિવગંજ પાસેના કારટા) નગરમાં નાહડ મંત્રી અને તેનો બાઈ સાલિગ રહેતા હતા. દેવસ્રિના ઉપદેશથી તેઓ પ્રતિએાધ પામ્યા અને જૈન ધર્મ પર શ્રહા બંધાણી. આસા શુદિ નવમી આવતાં નાહડ મંત્રીએ ગુરુને પાતાની ગાત્રદેવી ચંડિકાને એક પાડાનું અલિદાન આપવાનું છે તે હકીકત જહ્યાવી સલાહ માગી. ગુરુએ તેમને તે હિંસક કાર્યથી નિવૃત થવા કહ્યું અને પાતે ઘટતા ઉપાય કરશે તેમ સમજાવી ધીરજ આપી.

તે રાત્રિએ ગુરુએ સ્વશક્તિથી ગાત્રદેવી ચાસુંડાને બાલાવી અને કહ્યું કે-'તું તારા પ્વેલવના વિચાર કર. આવું અઘટિત કાર્ય કરવું તને યાગ્ય નથી. પ્વેલવમાં તું ધનસાર શ્રેષ્ઠીની સ્ત્રી અને પરમ શ્રાવિકા હતી. પાંચમના ઉપવાસને કારણે તું નવા વસ્ત્ર પહેરી,

^{*} લઘુશાંતિમાં અજિતા નામ જણાવ્યું છે.

पेताना युत्रने छेतरीने हेवमंहिरे कवा क्षांशी. तने कती कोई तारा युत्र पशु 'मा-मा' हरते। तारी पाछण याह्ये। ते समये तारा नवा वस्त्रना स्वाक्थी ओह पाडा भड़क्ये। सने ते हें तारा पुत्रने पाडी नाज्ये। भाग्यये। स्वान्य ते मृत्यु पान्ये। पुत्रनी सा हशा कोई तुं पश्च हृहय णंध पड़वाथी मृत्यु पानी यामुंडा नामनी हेवी थई, पूर्वं भवना वैरने हारहें शिक्ष पाडाओंने मारी नांभवा ते शुं तने ये। यह छे? माटे हया धारह्य हर सने तारा पूर्वं भवनुं यित्र संभारी आवा पापहार्यंथी पाछी वण.' आम समज्यवा छतां ते ही के हहुं हे 'हुं छववधने। त्याग हरी शहीश नहि.' त्यारे शुरुसे नाहुड मंत्रीने आवा पापहार्यंथी मुक्त हरवा हहुं सने ते ते हो हुं छुव हर्युं. पछी शुरु हिपहेश शाही माहुड मंत्रीने अवा पापहार्यंथी मुक्त हरवा हहुं सने ते ते हो हुं छुव हर्युं. पछी शुरु हिपहेश वाहुड मंत्रीने अवा पापहार्यं हि हर्यं हरवा हिं स्वार्य सने वृद्ध हेवसूरिओ हे। रंट्ड नगरमां वीर निर्वाह्य पछी पहण्य (१६५) वर्षे तेनी प्रतिष्ठा हरी. तेओ नुं नाम ते। हेवसूरि इतुं पह वृद्ध होवाने हारहो वृद्ध हेवसूरि नामथी प्रण्याति पान्या.

પ્રભાવક ચરિત્રમાં માનદેવસૂરિ પ્રખ'ધમાં આ વૃદ્ધદેવસૂરિને પહેલાં ચૈત્યવાસી જણાવ્યા છે. તેઓ એક ચૈત્યની વ્યવસ્થા કરતા હતા પણ સવ'દેવસુરિએ તેમને પ્રતિબાધ પ્રમાડ્યો એટલે તેઓએ ચૈત્યના વહીવટ મૂકી દીધા.

આ વૃતાંત ને સત્ય દાય તા તે ઉપરથી એમ સિદ્ધ થાય છે કે વિક્રમના બીન સૈકામાં પણ ચૈત્યવાસ હતા. ને કે પટાવળીઓમાં તા વીર સંવત ૮૮૨ (વિક્રમ સંવત ૪૧૨) માં ચૈત્યવાસના પ્રાદુર્ભાવનું લખાણ છે, પરંતુ એના અર્થ એ માનવામાં આવે છે કે તે સમયે ચૈત્યવાસીઓ પ્રનેશમાં આવ્યા હશે અને સુવિહિત સાધુઓ કરતાં ચૈત્યવાસી સાધુઓની સંખ્યા વધી ગઇ હશે.

તેઓએ પ્રદોતનસૂરિને પાતાના પદે સ્થાપન કર્યા.

પ્રદોતનસૂરિ સંખંધી વિશેષ વૃતાંત મળતા નથી. વીરવંશાવલીમાં એવા ઉલ્લેખ મળે છે કે તેઓએ અજમેરમાં ઋષભપશુના ખિંખની પ્રતિષ્ઠા કરી હતી, તેમજ સુવર્ણ ગિરિમાં ધનપતિ નામના ગૃહસ્થે જે યશવસહી અનાવી હતી તેમાં વીરપ્રભુની પ્રતિષ્ઠા કરી હતી.

આ સિવાય ખંને પદુધરા માટે વિશેષ હક્રીકત ઉપલખ્ધ થતી નથી.

<u>૧૯ શ્રી માનદેવસુરિ</u>

નાડાલ નગરમાં **ધને ઘર** # નામ પ્રખ્યાત શ્રેષ્ઠી રહેતા હતા. તેને **ધારિણી** નામે પત્ની અને **માનદેવ** નામે કાંતિમાન પુત્ર હતા. પ્રશ્નોતનસૂરિ વિહાર કરતાં કરતાં

^{*} કાઇ સ્થળ જિનદત્ત એવું નામ પણ જણાવમું છે.

તે નગરમાં પધાર્યો અને તેમની ઉપદેશધારા સાંભળી, વર્ષાથી જેમ ચાતક તૃપ્તિ પામે તેમ માનદેવને અપૂર્વ આહ્લાદ થયા. સંસારની અસારતાના અનુભવ થયા અને તેમની સુધુપ્ત આંતરિક ઊમિ એ અલ્ઝની અઠી. આત્મિક શતુએ ઉપર વિજય મેળવવાને તેનું હૃદય તીવતા અનુભવવા લાગ્યું.

સમય વિચારી તેમણે ગુરુમહારાજને પ્રવજ્યા શ્રહ્યુ કરાવવા પ્રાર્થના કરી. માલ-પિતાએ પણ મહાસુરકેલીથી આજ્ઞા આપી. શુલ સુદ્ધતે દીક્ષા સ્વીકારી, તેઓ ઉંગ્ર તપ આચરવા લાગ્યા. તીવ સ્મરણુશક્તિશાલીને શું અસાધ્ય હાય કે અલ્પ સમયમાં અગિયાર અંગના અભ્યાસ કરી તેઓ છેદ અને મૂળસૂત્રાના પણ જ્ઞાતા થયા. શિષ્યને સમર્થ થયા જાણી ગુરુએ તેમને સૂરિપદે સ્થાપન કર્યા. સૂરિપદપ્રદાન સમયે ગુરુમહારાજે માનદેવના ખમા ઉપર સરસ્યતી તથા લક્ષ્મી નામની બે દેવીઓને સાક્ષાત્ જોઇ તેથી તેમનું મન કંઇક ખિત્ન થયું. તેમણે વિચાર્યું કે-' આના પ્રભાવથી માનદેવ નિરતિચાર ચારિત્ર પાલી શક્શે નહિ અને તેમના ચારિત્રમાંગ થશે.' ચાલાક શિષ્ય ગુરુની મનાવેદના કળી ગયા અને ગુરુની મન-શાંતિ માટે નિયમ કર્યો કે-' પાતે ભાવિક શ્રાવકના ઘરના આહાર વહારશે નહિ અને બધી વિકૃતિ–વિગયના હમેશને માટે ત્યાય કરશે.'

માનકેવસ્ટિના તપથી તેમજ અખંડ વિશુદ્ધ છાલાચર પાલનથી જયા, વિજયા, અપરાજિતા અને પદ્મા એ નામની ચાર દેવીએ તેમની સાનિધ્યમાં રહેતી અને પ્રતિદિન વંદન કરવા આવતી. ધીમે ધીમે માનકેવસ્ટિના યશ જગતભરમાં પ્રસરી ગયા.

આ સમયે તક્ષશિલા નગરી જૈનોનું મહાધામ ગણાતી. પાંચ સાે જેટલા ચૈત્યાે તે નગરીને મંડિત કરી રહ્યા હતા. અચાનક દૈવયાેગે તે નગરીમાં મહામારીના ઉપદ્રવ થયાે. લાેકા અકાળે મૃત્યુ પામવા લાગ્યા. વૈદ્ય કે ઔષધના કાેઈ પણ ઉપચાર કામ ન આવ્યે. જ્યાં જુઓ ત્યાં આકંદ અને કલ્પાંત જ નજરે પડતાે. સ્મશાનભૂમિ શખાેથી ઉભરાવા લાગી અને દુર્ગંધીનાે તાે કાેઇ હિસાળ ન રહ્યાે.

આવા લીષણુ પ્રસંગે કેટલાક સુત્ર શ્રાવકા ચૈત્યમાં એકઠા થયા અને વિચારવા લાગ્યા કે-'શું કપદી યક્ષ, અંબા દેવી, પ્રદ્માશાંતિ કે યક્ષરાજ કાઇ આપણા ખચાવ નહીં કરે ?' આ પ્રમાણે કાઇ ઉપાય નહીં સ્ઝવાથી તેઓ નિરાશામાં ડૂબતા જતા હતા તેમમાં શાસન દેવીએ પ્રગટ થઇને કહ્યું કે-' મ્લેચ્છાના પ્રચંડ વ્યંતરાએ અધા દેવ-દેવીઓને ફર કર્યા છે તેથી તેઓથી તમારું રક્ષણ કઇ રીતે થઇ શકે ! વળી આજથી ત્રણ વર્ષ પછી તુર્કીઓના હાથથી આ નગરીનું પતન થવાનું છે, છતાં એક ઉપાય હું તમને સ્ચવું છું તેના તમે અમલ કરા તા શ્રી સંઘની રક્ષા થાય. નાઠાલ નગરમાં માન દેવસૂરિ છે તેમના ચરણનું જળ છાંટવાથી ઉપદ્રવ શાંત થશે. આ ઉપદ્રવ શાંત થતાં તમારે આ નગરીના ત્યાગ કરી અન્યત્ર શાલ્યા જવાં. '

પછી શાસનદેવી અદશ્ય થતાં બધા શ્રાવકાએ એકમત થઇ વીરદત્તા નામના શ્રાવકને નાડાલ નગરે માનદેવસરિ પાસે માકલ્યા. વિન'તિપત્ર લઇ વીરક્રતે નાડાલ નગરે જઇ ઉપાશ્રયમાં પ્રવેશ કર્યો. આ સમયે માનદેવસૂરિ પર્યંકાસન લગાવી, નાસિકાના અગ્રભાગ ઉપર દર્ષિ સ્થાપી ધ્યાનમગ્ન થયેલા હતા. નિયમ મુજબ જયા અને વિજયા નામની દેવી વંદન કરવા આવી હતી તે પણ એક ખૂણામાં બેઠી હતી. ઉપરતું દશ્ય જેતાં જ વીરદત્ત ચમકયા. તેનું મન શંકાશીલ બન્યું. તે વિચારવા ક્ષાગ્યા કે-'એક તાે મધ્યાદ્વકાળ, એકાંત અને આ સ્ત્રીઓની હાજરી! ખરેખર શાસનદેવીએ અમને છેતર્યા છે. મને આવેલા જોઇને જ ગુરુએ કપટ ધ્યાન ધર્યું લાગે છે.' તે અહાર બેઠા મને ગુરુએ ધ્યાન પાર્યું ત્યારે અવજ્ઞાપૂર્વ's-અવિનયી રીતે વંદન કર્યું. તેના આવા વર્તાનથી દેવીઓને રાષ ઉત્પન્ન થયા ને તેને ત્યાં જ શિક્ષા કરી આંધી લીધા પછી ગુરુએ તેને ખંધનમુક્ત કરાવ્યા એટલે દેવીઓએ કહ્યું-' હે પાપી! પવિત્ર આચરણ-વાળા માનદેવસૂરિ માટે ખાટા વિકલ્પ કરતાં તને લાજ્ય ન આવી ? અમે દેવીએ! **છીએ તે પ**ણ તું **જાણી શ**કતા નથી. અમારી દેષ્ટિ નિમેષ રહિત છે, અમારા પળ પૃથ્વીને અડતા નથી અને અમારી કૂલની માળા કરમાયા વિનાની છે તે પણ તારા ખ્યાલમાં આવતું નથી ?' આવા વચન સાંભળી શરમીંદા અનેલ વીરદત્તે પાતાના આગમનન કારણ કહી સંભળાવ્યું અને પાતાના અનુચિત વર્તન માટે પણ પશ્ચાત્તાપ જાહેર કર્યો.

પછી ગુરુમહારાજે જણાવ્યું કે—'મને સંઘની માજ્ઞા પ્રમાણ છે તેથી હું અહીં રહીને પણ તમારા ઉપદ્રવ શાંત કરવા પ્રયત્ન કરીશ. અહીંના સંઘની આજ્ઞા વિના હું ત્યાં આવી શકીશ નહિ, તો અહિંના સંઘમાં આ દેવીઓ મુખ્ય છે અને તેમની તક્ષશિલા નગરીએ આવવા માટે અનુમતિ નથી માટે પૂર્વ કમેઠે પ્રકાશિત કરેલા અને આ દેવીઓ એ ખતાવેલા શ્રી પાર્શ્વનાથ પ્રભુના મંત્રથી સંયુક્ત શ્રી શાંતિસ્તવ (લઘુ શાંતિ) નામનું શ્રેષ્ઠ સ્તવન લઇને તું સ્વસ્થાને જ અને તેના અધ્યયનથી સર્વ ઉપદ્રવ શાંત થઇ જશે.' વીરદત્ત તે શાંતિસ્તવ લઇને સ્વનગરી-તક્ષશિલા ગયો અને તેના સ્મરણ-જાપથી મરકીના ઉપદ્રવ શાંત થઇ ગયો. વ્યંતરના ઉપદ્રવની શાંતિ માટે "તિજયપહુત્ત " નામનું સ્તાત્ર પણ એમણે જ રચ્યું હતું. આ ઉપરાંત જૈના વધારવા માટે પણ તેઓએ સારા પ્રયત્ન કર્યો હતો. વીરવંશાવળીકાર જણાવે છે કે—' તેમણે ઉચ્ચા નાગર (તક્ષ-શિલાનો એક ભાગ), ડેરા ગાજખાન, ડેરાઊલ વગેરે સ્થળામાં વિચરી, સોઢા કુમારાને પ્રતિબાધી એમસવલ બનાવ્યા હતા.'

ત્રશુ વર્ષ પછી તુર્કીઓએ તે મહાનગરી તક્ષશિક્ષા ભાંગી નાખી. અત્યારે પણ ખાદકામ કરતાં ભગ્ન તક્ષશિક્ષામાંથી પીત્તળ તેમ જ પાષાશુના જિન્બિંબા મળી આવે છે. શાસનની અનેક રીતે પ્રભાવના કરી, પાતાના પટ પર માનતું ગસ્ર્રિને સ્થાપી, ગિરનાર પર્વત ઉપર જિનકદ્ય સદેશ સંક્ષેખનાપૂર્વક મૃત્યુ પામી તેઓ સ્વર્ગભાકતા થયા.

सिरिमाणतुंगसूरी २०, वीसइमो एगवीस सिरिवीरो २१। बाबीसो जयदेवो २२, देवाणंदो य तेवीसो २३॥८॥ तत्पद्दे श्रीमानतुंगसूरिः। तत्पद्दे श्रीवीरसूरिः। तत्पद्दे श्रीजयदेवसूरिः। तत्पद्दे श्रीजयदेवसूरिः।

ગાથાર્થ:—તેમની પાટે વીશમા પડ્ધર માનનુંગસૂર થયા. બાદ શ્રી વીરસૂરિ, તેમની પાટે જયદેવસૂરિ અને ત્રેવીશમા પડ્ધર શ્રી દેવાનંદ-સૂરિ થયા. ૮.

व्याख्या—२० सिरिमाणतुंगत्ति—श्रीमानदेवसूरिपट्टे विंशतितमः श्रीमानतुंगस्रिः। येन भक्तामरस्तवनं कृत्वा बाण—मयूरपंडितविद्याचमत्कृतोऽपि क्षितिपतिः प्रतिबोधितः। भयहर-म्तवनकरणेन च नागराजो वशीकृतः। भक्तिभरेत्यादि स्तवनानि च कृतानि। श्रीप्रभावकचरित्रे प्रथमं मानतुंगचरित्रमुक्तं, पश्चाच श्रीदेवसूरिशिष्यश्रीप्रद्योतनसूरिशिष्यश्रीमानदेवसूरिप्रवंधाः उक्ताः, परं तत्र नाऽऽशंका यतस्तत्राऽन्येऽपि प्रवंधा व्यस्ततयोक्ता दृश्यन्ते।

२१ एगवीसन्ति-श्रीमानतुंगमूरिपट्टे एकविंशतितमः श्रीवीरस्र्रिः। स च श्रीवीरात् मप्तितसप्तशन ७७० वर्षे, विक्रमतः त्रिशती ३०० वर्षे नागपुरे श्रीनमिप्रतिष्ठारुत्। यदुक्तम्-

नागपुरे निमभवन-प्रतिष्ठया महितपाणिसौभाग्य: | अभवद वीराचार्य-स्त्रिभि: शतै: साधिकै राज्ञ: ॥ १ ॥

२२ बाबीसति-श्रीवीरमृरिषट्टे हाविंशतितमः श्रीजयदेवस्ररिः ॥ छ ॥

२३ देवाणंदोत्ति-श्रीजयदेवसुरिषट्टे त्रयोविंशतितमः श्रीदेवानंदस्रिः । अत्रांतरे श्रीबीरात् पंचचत्वारिशद्धिकाष्टशत ८४५ वर्षातिक्रमे ब्रह्मभीमङ्गः । द्वयशीत्यधिकाष्टशत ८८२ वर्षातिक्रमे चैत्यस्थितिः । पडशीत्यधिकाष्टशत ८८६ वर्षातिक्रमे श्रद्धद्वीपिकाः ॥ ८ ॥

વ્યાખ્યાર્થ:—માનદેવસૂરિની પાટે વીશમા પટધર માનતું ગસુરિ થયા. તેમણે ભક્તામર સ્તાત્રની રચના કરીને બાણ તથા મયુર નામના પંડિતાથી આશ્રર્ય પામેલા રાજાને પ્રતિબાધ કર્યો. "ભયહરસ્તવ" (નમિજીણ) રચીને નાગરાજને પણ વશ કર્યો. આ ઉપરાંત બીજા "ભક્તિભર" વિગેરે સ્તવના પણ રચ્યા. પ્રભાવકચરિત્રમાં પહેલા માનતુગસૂરિતું

અને પછી (વૃદ્ધ) કેવસૂરિના શિષ્ય પ્રઘોતનસૂરિના શિષ્ય માનકેવસૂરિનું વૃત્તાંત કહેલું છે, પરંતુ આ વિષયમાં શંકા કરવા જેવું નથી કારણ કે પ્રભાવક ચરિત્રમાં એવી રીતે ઘણા પ્રખંધા જુદી જુદી રીતે—અનુક્રમ વગર આપવામાં આવ્યા છે.

માનતું ગસ્રિની પાટે એકવીશમા પક્ષર વીરસ્ટ્રિ થયા જેમણે વીર સંવત ૭૭૦ વર્ષે એટલે કે ત્રિક્રમ સંવત્ ૩૦૦માં નાગપુર નગરમાં શ્રી નિમેનાથ ભગવાનની પ્રતિષ્ઠા કરી. એ માટે કહેવાય છે કે-

નાગપુરમાં નમિનાથ જિનેશ્વરની પ્રતિષ્ઠા કરવાવડે વ્યત્યંત સૌભાગ્યશાહી શ્રી વીરાચાર્ય વિક્રમની પછી ત્રણ સાે વર્ષે થયા.

વીરસૂરિ પછી જ**યદેવસૂરિ** બાવીશમા પદધર થયા.

જયકેવસૂરિની પાટે **દેવાન દ**સૃરિ ત્રેવીશમાં પદધર થયા. આ દરમિયાનમાં શ્રી વીર નિર્વાણ પછી ૮૪૫ વર્ષે વલ્લભીના ભંગ થયા, ૮૮૨ વર્ષે ચૈત્યવાસ શરૂ થયા અને ૮૮૬ વર્ષે બ્રક્ષદીપિકા શાખા શરૂ થઇ

ર૦ શ્રી માનતુંગસૂરિ≉

વારાષ્યુસી નગરીમાં હર્ષાદેવ નામના રાજા હતા. તે જ નગરમાં ધનદેવ નામે સુત્ર શ્રેષ્ઠી વસ્તા હતા. તેને માનતું મ નામે સત્યશીલવાળા પુત્ર હતા.

માનતુંગ ભાગ્યયાં કે દિગં ખરાચાર્યાના સહવાસમાં આવ્યા. સંસર્ગ વધતાં વીત-રાગપ્રશ્રીત ધર્મ પર શ્રદ્ધા જન્મી અને પાતાની દીક્ષાની અભિલાષા લાદેર કરી. માત– પિતાની અનુમુતિ લઇ ચારુકીર્તિ નામના મુનીશ્વર પાસે દીક્ષા લીધી. તેમનું મહાકીર્તિ એવું નામ રાખવામાં આવ્યું. સ્ત્રીને માક્ષ ન હોય, કેવળી આહારન કરે વિગેરે દિગં-બરીય માન્યતાંઓ લાણી. ક્રમશા ખત્રીશ આગમાના તે જ્ઞાતા થયા અને જળ–ક્રમંડળ રાખવા લાગ્યા. મયૂરપીચ્છાના ગુચ્છ પણ તે સાથે રાખતા.

તે જ નગરમાં લક્ષ્મીધર નામે માનતુંગના અનેવી રહેતા હતા. તે પૂર્ણ આસ્તિક અને શ્વેતાંબર આમ્નાયના હતા. એકદા વગર નિમંત્રણે મહાકીતિ તેમને ત્યાં વહારવા ગયા. નિરંતર કમંડળમાં જળ ભરી રાખવાથી સંમૃચ્છિમ પૂરા ઉત્પન્ન થયા હતા. તેમની અહેનના લક્ષ બહાર આ વસ્તુ ન ગઇ. તેણે પાતાના ભાઇને સન્માર્ગે ચડાવવાના

^{*} કેટલાક વિદાનો ભક્તામર સ્તાત્ર વિગેરેના કર્તા તરીકે આ માનતું મસ્રિને સ્લીકારતા નથી. તેએ! તા વિક્રમની સાતમી શતાબ્દિમાં થયેલ માનતું મસ્રિની કૃતિ માને છે, તે મતાંતર અખુલા.

યાગ્ય પ્રસંગ જોયા. પાતાના ભાઇને સમજાવતાં તેણું કહ્યું કેઃ -' ભાઇ! સવ' વ્રતમાં છવ-દયા એ જ સાશ્વરતુ છે અને આ તમારા પ્રમાદથી બેઇદ્રિય છવા વિનાશ પામે છે. વસ્ત શખવામાં તમને પરિથઢ ન છે એ ને ત્રાંખાનું કમંડળ એ પરિથઢ ન ઢિ તા બીજાં શું છે!' પછી તેણું શ્રવતાંખરાચાય'ના કિયાકલાપ વિગેર વિધિ વિસ્તારથી સમજાવી જે સાંભળતાં જ મહાકીતિ'એ કહ્યું કે-' એવા મહાત્માના યાગ કયારે થાય!' તેની ખહેને જ્યાન્યું કે-' તેઓ હાલમાં મધ્ય પ્રદેશમાંથી આવવાના છે. તેમની સાથે હું તમારા મેળાપ કરાવી આપીશ.' પછી મહાકીતિ'ને આદરસતકારથી તેણે ભાજન કરાન્યું.

ખાદ જિનસિ' હસૂરિ* ત્યાં પધાર્યા અને સદ્ગુરુસમાગમ થતાં જ મહાકીર્તિ'ને સત્ય તત્ત્વની પ્રતીતિ થઇ. તેમણે તેની પાસે કરી શ્વેતાંબરી દીક્ષા લીધી. સમ્યગ્ તપારાધન કરતાં તેમણે અંગ-ઉપાંગા પણ જાણી લીધા.

તે જ નગરમાં રાજમાન્ય મહૂર નામના પંડિત રહેતા હતા. તેન એક પંડિતા અને વિચક્ષણ પુત્રી હતા. તેને યાગ્ય વર માટે તપાસ કરતાં તેણે પ્રાજ્ઞ પણ નિર્ધન ભાણુ નામના કવિ સાથે લગ્નસં ખંધ યોજયા હતા. પછી પાતાની લાગવગથી તેને રાજમાં નાકરી અપાવી એટલે તેના સંસાર સુખપૂર્વક ચાલવા લાગ્યા. એકદા બાણુને પાતાની પત્ની સાથે ગૃહક લેશ થયા એટલે તેની અને પિતૃગૃહે ચાલી ગઈ. બાણુ ધસુરગૃહે જઇ તેને મનાવવા લાગ્યા છતાં તે હઠા થહી સમજી નહીં. છેવટે તેને એક શ્લાક સંભળાવી રંજિત કરવા પ્રયાસ કર્યા અને તેમાં ' સુધું'' શબ્દના પ્રયાગ કર્યા છતાં પણુ તે માની નહિ. મયુર પંડિત જે પાસેના એારડામાં વાદ-વિવાદ સાંભળતા હતો તેને આ વિખ-વાદથી કંટાળા ઉપજયા અને આવેશમાં તે બાલી ઊઠ્યો કે—' સુધું "ને બદલે ''ચંદી'' શબ્દના પ્રયોગ કરા.' આ સાંભળી બાણુપત્ની લજવાઇ ગઇ. મર્યાદાને અનુચિત પાતાના પિતાનું વાકય સાંભળી તેને અતિશય રાષ ઉત્પન્ન થયા તેથી તેણે શાપ આપ્યા કે—' તમે રસલુબ્ધ કાઢીયા થાએ. ' આમ કહીને તે પાતાના પતિને ઘરે ચાલી ગઇ.

પાતાને કાઢ્યુક્ત જોઇને મયૂરને ઘણા પશ્ચાત્તાપ થયા. તેણે રાજસભામાં જવું ખંધ કર્યું, પણ રાજાને સમાચાર મળ્યા વગર રહે ! તેણે માણસ માકલી મયૂરને સભામાં બાલાવ્યા. રાજાજ્ઞા માન્ય કર્યા સિવાય છુટકા નહોતો. શરમીં દા ચહેરે તે સભામાં દાખલ થયાં. જે સભામાં તેનું અહુમાન થતું તે જ સભા તેને ખાવા ધાતી હાય તેમ જણાયું. પાછા શ્વગૃહે આવી તેણે નિશ્ચય કર્યો કે માનહાનિ જેવી સ્થિતિમાં જીવવા કરતાં દેવારાધન કરી પુનઃ નિરાગી શરીર પ્રાપ્ત કરવું. પછી સૂર્ય દેવની આરાધના કરી અને તેમણે તેના સત્ત્વથી પ્રસન્ન થઇ તેને સુવર્ણ સરીખા દેહવાળા ખનાવ્યા. પછી રાજસભામાં આવી તેણે સ્વવૃતાંત સંભળાવ્યું તેથી રાજાએ તેની પ્રશંસા કરી. આ સાંભળીને બાણે કહ્યું કે-' સ્વામિન્! દેવના પ્રભાવ પ્રગટ જ છે તેમાં તેની આપ શું

[#] પ્રભાવક ચરિત્રમાં આ નામ આપ્યું છે, પણ ખરી રીતે માનફેવસૂરિ જો⊎એ.

પ્રશાસા કરા છા ! ' રાજાએ કહ્યું કે-' गુणી गुणिषु मत्सरी ' એ ઉક્તિ સુજળ તમે તેની ઇર્ધા કરા છા.' આથી બાજુને ચાનક ચઢી ને તેણે પ્રતિજ્ઞા કરી કે-' મારા હાથ-પગ કાપીને મને ચંડિકાદેવીના મંદિરની પાછળ મૂઠા. ત્યાંથી હું મારા હાથ-પગ સહિત રાજસભામાં આવીશ.' મયૂરે અનુક'પા ખતાની રાજાને તેવું કૃત્ય ન કરવા વિનતિ કરી પણ રાજાને તેના પ્રભાવ જોવા હતા, તેથી બાણુનું વચન માન્ય કર્યું. બાણું પણ ચંડિકા દેવીની એવી સરસ પ્રાર્થના કરી કે દેવીએ પ્રસન્ન થઇ તેને હાથ-પગ પાછા આપ્યાં.

રાજાએ તેનું સારી રીતે સન્માન કર્યું પણ તેઓ એક બીજા પરસ્પરની ઇંચ્ચાં કરવાનું તજતા નહિ તેથી એકદા રાજાએ કાશ્મીર નગરે જઇ જય—પરાજયના નિર્ણય કરી લાવ-વાનું કહ્યું. ખંને જણુ કખૂલ થયા. ખંનેએ કાશ્મીર થઇ, દુષ્કર તપ કરી, દેવીને પ્રસન્ન કરી. તેમની પરીક્ષા માટે દેવીએ એક સમશ્યા પૂછી કે-ગ્રતचંદ્રં નમસ્તलम् । આ સમ-શ્યાની પૃતિ તે અનેએ કરી પણ બાણે શીધ્રતાથી કરી તેથી બાણેના જય થયા. પછી તેઓ સ્વનગરે આવ્યા અને ખંનેના રાજાએ યાગ્ય આદરસત્કાર કર્યા.

એકદા વાતચીત ચાલતાં રાજાએ પોતાના અમાત્યને કહ્યું કે-' ખાદ્મણાં અદિ-તીય ને અજેચ્ય છે, બીજા દર્શનમાં આવા કાંઇ પ્રતાપી પુરુષ જણાતા નથી.' આ સાંભળી પ્રધાને માનતું ગસ્રિની અદ્ભુત શક્તિના વખાણ કર્યા. રાજાએ પ્રધાનને તેમને બાહ્ય-મયૂરની શક્તિનું વર્ણન કરી કહ્યું કે-' આપનામાં એવી કાઇ શક્તિ હાય તા ચમત્કાર ખતાવા.' એટલે ગુરુમહારાજે જહ્યાવ્યું કે-' અમારે ધન, ધાન્ય કે પુત્ર-પરિવારની ચિતા નથી કે જેને માટે રાજાને રીઝવીએ, પરંતુ શાસનપ્રભાવના કરવી એ અમારું કર્તવ્ય છે.' આથી રાજાએ આદેશ આપ્યા કે-' મુનિયજને પગથી માથા સુધી એડી નાખા અને એક અધારા આવાસમાં પૃરા.' હુકમ સાંભળતાં જ સેવકાએ લાખંડની ચુમ્માલીશ સાંકળવતી ગુરુને બાંધ્યા અને એક તમાવ્યાપી એવરામાં પૂરી તાળું દીધું.

પ્રભાવિક માનતું ગસૂરિને મન આ નજીવી વસ્તુ હતી.

એકાય મનથી તેમણે લાકતામર સ્તાંત્રની શરૂઆત કરી. એક એક શ્લાક બાલતા ગયા અને એક એક બેડી તૃટતી ગઈ. એમ ચુમ્માલીશમા શ્લાક બધી બેડી તૃટી ગઇ અને દાર સ્વયમેવ ઊઘડી ગયાં. સરિએ રાજસભામાં આવી રાજને આશીવાંદ આપ્યા. રાજાં તેમનાં પૂર્ણ પ્રશાસા કરી. વધુમાં જણાવ્યું કે—' બાળુ—મયૂરમાં વિદ્યા છે પણ તેમને અભિમાન અને સાથે અદેખાઈ—ઇ બ્યાં પણ છે, આપ નિષ્કલંક છા. આપ જેવા મહાતમા પુરુષના દર્શનથી હું કૃતાર્થ થયા છું. ' શુરુ તેમને જિન- ધર્મમાં સ્થિર થવાનું કહી ચાલ્યા ગયા. માનતું ગસૂરિરચિત લક્તામર સ્તાત્ર અદ્યાપિ પર્યાત પ્રચલિત છે.

પૂર્વંકમંના પ્રાષ્યલ્યે ગુરુને ઉન્માદ-રામ થઇ આવ્યા. તેમણે ધરણેંદ્રનું સ્મરષ્યુ કરી અનશન માટે પૂછ્યું ત્યારે ધરણેંદ્રે કહ્યું કે—' આપનું આયુષ્ય હતા બાકી છે અને હતા આપ અનેકને ઉપકારક થવાના છા માટે હાલ અનશનના વિચાર ત્યજી દાો. ' પછી ધરણેંદ્રે તેમને ૧૮ અક્ષરના મંત્ર આપ્યા જેના સ્મરષ્યુમાત્રથી અનેક પ્રકારના રાગા નાશ પામે છે. તે મંત્રાક્ષરાના અનુસારે સૂરિજીએ " ભાયહર (નમિઊષ્યુ)" સ્તવન ખનાવ્યું જે અદ્યાપિ પર્યાત પ્રખ્યાત છે. તેમના પ્રભાવથી માનતું ગસૂરિની કાયા પુનઃ સુવર્ષ્ય સદશ થઇ ગઇ. પછી પૃથ્વીતળ પર વિચરી, ભવ્ય જીવાના ઉપદેશી, સંખ્યાબંધ સદ્શુણી શિષ્યા નીપજાવી, પ્રાંતે અનશન કરી તેઓ સ્વર્ગે સીધાવ્યા.

२१ वीरसूरि २२ જयदेवसूरि २३ देवान दसूरि

વીરસૃરિએ વીરસંવત્ ૭૭૦* એટલે કે વિક્રમ સંવત્ ૩૦૦ માં નાગપુરને વિષે નિમનાથની પ્રતિષ્ઠા કરાવી હતી અને પાતાના પ્રભાવથી દિગ'તમાં સ્વ-કીર્તિ ફેલાવી હતી. પ્રભાવક ચરિત્રમાં બે વીરસૂરિના વૃત્તાંતા છે, પણ તે આ પટ્ધરથી જુદા સમજવા.

વીરસૂરિની પાટે જયદેવસૂરિ આવ્યા. તેમના હંબંધ પણ માહિતીપૂર્ણ હકીકત મળતી નથી. વીરવંશાવળીકાર જણાવે છે કે-' આ જયદેવસૂરિએ રણતભમરના ગિરિશૃંગ પર પદ્મપ્રભુ અને પદ્માવતી દેવીની મૃતિ સ્થાપી હતી તેમજ થલેચી-(મરુધર)માં વિહાર કરી સ્વાપદેશશક્તિથી **ભા**ટી ક્ષત્રિયોને **જૈન** અનાવ્યા હતા.

જયદેવસૂરિની પાટે દેવાનંદસૂરિ આવ્યા તેમના વૃતાંતના પણ અભાવ છે. તેમના સમયમાં ત્રણ મહત્ત્વની બીના બની (૧) વીરનિવાણ ૮૪૫માં વલલીના ભંગ થયા. (૨) વીરનિવાણ ૮૮૨ વર્ષે ચૈત્યસ્થિતિ થઇ અને (૩) ૮૮૬ વર્ષે પ્રક્ષદીપિકા શાખા પ્રગટી.

વક્ષભીભંગ

વલ્લભીપુરતા ત્રણ વાર ભંગ થયા છે. ભંગ એટલે સર્વથા નાશ નહિ. પહેલા ભંગ વી. નિ. ૮૪૫ એટલે કે વિ. સં. ઢ૭૫માં થયા. ગીજનીના તુર્કી લોકાએ વલ્લભીપુર પર આક્રમણ કરી તેના પ્રથમ ભંગ કર્યો. તે વિષમ સમયમાં જૈનમૃર્તિઓને ભિલ્લમાલ વિગેરે સ્થળે લઇ જવામાં આવી હતી. આ સમયે ગંધવવાદિવેતાલ શાંતિસૃરિએ સંઘની રક્ષા કરી હતી.

ચૈત્યસ્થિતિ

જેન સાધુઓના કડક આચારને કારણે કેટલાક સાધુઓ શિથિલ બનવા લાગ્યા અને પરિણામે તેઓ ચૈત્યવાસી થઇને રહેવા લાગ્યા. એમ જણાય છે કે ધીમે ધીમે ચૈત્યવાસની અસર થવા લાગી હશે, પરંતુ વીરનિર્વાણ ૮૮૨ પછી તે પ્રગટપણે અને પુરજોશમાં જણાય છે. શ્રીમાન હરિભદસૂરિ અને તે સમયના બીજા કેટલાક સમર્થ આચાર્યોએ આ વધતા જતા શિથિલાચાર તરફ અંગુલિ-

^{*} ૮૭૦ જોઇએ.

નિર્દેશ કરી તેના સળળપણે સામના કર્યા ચૈત્યવાસને કારણે શિથિલાચારીએ ચૈત્ય કે મઠમાં રહેતાં, મંદિરના દ્રવ્યના પોતાની જાત માટે ઉપયાગ કરતા, નિમિત્તો જોઇ આપતાં, રંગેલા કે સુવાસિત વસ્તો પહેરતાં, સાધ્વીઓએ વહારેલું ખાતા, ધનના સંચય કરતા, કેશ વધારતા, મિષ્ટાહાર કરતા, સચિત્ત પાણી તથા કળ---કૂલ વાપરતા, જિન્મ્રતિમા વેચતા ઇત્યાદિ શાસનની હીલના થાય અગર તા સાધ્વા-ચારથી વિપરીત હોય તેવી રીતે વર્તનાં.

*ધ્રહ્મદ્વીપિકા શાખાની ઉત્પત્તિ

અપાર્ય સમિતસૂરિ (વજરવામીના મામા) વિહાર કરતાં કરતાં આબીર દેશમાં આવ્યા. તાં અચળપુરની નજીક કૃષ્ણા તે પૂર્ણા નામની બે નદીઓ હતો. તે બેની વચ્ચે એક સુંદર પ્રદલ નામનો ખેટ હતો. દેવશમાં નામનો તપસ્તી અને તેના ૪૯૯ શિષ્યો તે ખેટ પર રહી લક્ષ્મનાન મેળવવા મથતા હતા. તે પૈકીના એક તપસ્ત્રી સ્વમહિમા વધારવા પગે ઔષધીના લેપ કરી જળથી છક્ષે છલ લરેલી નદીના પાણી પરથી ચાલી અચળપુરમાં આવતો. આ જોઈ ક્ષે છે તેની પ્રશંસા કરવા સાથે ભાજનાદિ માટે નિમંત્રવા લાગ્યા. જૈન શાસનમાં આવા કાઇ ચમતકારી પુરુષ હશે કે કેમ ? તે વાત ચર્ચાતી હતી તેવામાં આર્યાસમિતસૂરિ ત્યાં આવી ચક્ચા. કલ્પનાથી તપસ્ત્રીનું ચેબ્ટિત જાણો પોતાના ભક્ત શ્રાવક પાસે તે તપસ્ત્રીને જમવા માટે આમંત્રણ અપાવ્યું. જમવાના અવસરે ઊના પાણીથી તે તપસ્ત્રીના ખંને પગો ખરાવ્યર ધાવરાવવામાં આવ્યા એટલે ક્ષેય નાળદ થયો. જમીને નદીતટે આવતાં તપસ્ત્રી મું ઝાયો, છતાં આવરુ બચાવવા તેણે જળ પર ચાલવા માંડયું. જરા આધે જતાં તે ખૂડુ ખૂડુ થવા લાગ્યો એટલે ગુરુએ મંત્રવાસિત વાસક્ષેય નદીમાં નાખી, માર્ય કરી આપી, તેને ડૂબતો બચાવી લીધો. આ પ્રસંગથી તે તપસ્ત્રી વિલખો થઇ ગયા અને આર્યસમિતની શક્તિ માટે વિરમય ફેલાયું. પછી ગુરુએ ધ્રહ્મદીપમાં જઇ, પ૦૦ તાપસોને પ્રતિખાધ પમાડી જૈનધર્માનુરાગી બનાવ્યા. તેઓ ધ્રહ્મ દીપમાં રહેનારા હોવાથી તેમનાથી 'ધ્રહ્મદીપકા ' નામની શાખા નાકળી.

चडवीसो सिरिविक्कम २४, नरसिंहो पंचवीस २५ छव्वीसी। सृरिसमुद्द २६ सत्ता-वीसो सिरिमाणदेवगुरू २७ । ९॥

२४ तत्पद्टे श्रीविकमसूरिः। २५ तत्पद्टे श्रीनरसिंहसूरिः। २६ तत्पद्टे श्रीसमुद्रसूरिः। २७ तत्पद्टे श्रीमानदेवस्रिः।

ગાથાર્થ:—ચાવીશમા શ્રીવિક્રમસૂરિ, પચીશમા શ્રીનરસિંહસૂરિ, છવી-શમા શ્રીસસુદ્રસૂરિ અને સત્તાવીશમા પદ્ધર શ્રીમાનદેવસૂરિ (બીજા) થયા. ૯

व्याख्या—२४ चउवीसोत्ति-श्रीदेवानंदसूरिपट्टे चतुर्विशतितमः श्रीविक्रमसूरिः । २५ नरिसहोत्ति-श्रीविक्रमसूरिपट्टे पंचिवशतितमः श्रीनरिसहसूरिः । यतः—

^{*}આર્યાસમિતસૂરિને! સમય વિચારતાં આ શાખાની ઉત્પત્તિ વી. નિ. સં. ૫૫∙થી ૬૧૦ લગભગમાં થવા સંભવ છે હતાં અહીં વી. નિ. સં. ૮૮૬ આપવામાં આવ્યા છે તે મતાંતર ભણવા,

પકાવલી]

नरसिंहस्रिरासीदतोऽखिलग्रंथपारगो येन । यक्षो नरसिंहपुरे, मांसरतिं त्याजित: स्विगरा ॥ १ ॥

२६ छव्वीसोत्ति-श्रीनरसिंहसूरिपट्टे षड्विंशतितमः श्रीसमद्रसरिः ।

खोमाणराजकुलजोऽपि समदसूरि-गेच्छं शशास किल यः प्रवणप्रमाणी ।

जित्वा तथा क्षपणकान् यशं वितेने, नागहृदे भुजगनाथनमस्य तीर्घे ॥ १ ॥

२७ सत्तावीसोत्ति-श्रीसमुद्रस्तरिपट्टे सप्तविंशतितमः श्रीमानदेवस्तरिः ।

विद्यासमुद्रहरिभद्रमुनीद्रमित्रं, सूरिवभूव पुनरेव हि मानदेव: । मांचात्त्रपातमपि योऽनघमूरिमंत्रं, लेभेंऽबिकामुखिगरा तपसोज्जयंते ॥ १॥

श्रीवीर।त-वर्षसहस्रे १००० गते सत्यमित्रे पूर्वव्यवच्छेदः ।

अत्र च श्रीनागहस्ती १, रेवतीमित्र २, ब्रह्मद्वीपो ३, नागार्जुनो ४, भूतदिन्न: ५, श्रीकाल क्रमुरिश्रेति ६ षड्युगप्रधाना यथाकमं श्रीवज्ञसेनसत्यमित्रयोरंतरालकालवर्तिनो बोध्याः। च युगप्रधानशकाभिवंदितप्रयमान्योगसूत्रणासूत्रधारकल्पश्रीकालकाचार्यैः त्रिनवत्यधिकनवशत ९९३ वर्षातिक्रमे पंचमीतश्चत्थ्यी **पर्युपणा**पर्वाऽऽनीतमिति । श्रीवीरात् पंचपंचायद्धिकसहस्र १०५५वर्षे. वि० पंचशीत्यधिकपंचशतवर्षे ५८५ याकिनीसूनः श्री-हरिभद्रपूरिः स्वर्गभाक् । पंचदशाधिकैकादशशत १११५ वर्षे श्रीजिनभद्रगणियुंगप्रधानः । अयं च जिनमद्रियव्यानशतकादेहीरमद्रमूरिभिवृत्तिकरणाद्भित्र इति पट्टावल्यां, परं तस्य चतु-रुत्तरशतवर्षायुष्कत्वेन श्रीहरिभद्रमूरिकालेऽपि संभव। त्राऽऽशंकावकाश इति ॥

્યાખ્યાર્થઃ — દેવાન દસૂરિની પાટે ચાવીશમાં પદ્ધર **શ્રીવિક્રમસૂ**રિ થયા.

વિક્રમસૂરિની પાટે પચીશમા પટ્ધર નરસિંહસૂરિ થયા. આ નરસિંહસૂરિ સમસ્ત સિદ્ધાંતના પારયામી હતા કે જેઓએ નરસિંહપુર નગરમાં પાતાની વાણીશક્તિ-દ્રારા-ઉપદેશશૈલીથી યક્ષને માંસભાજનના ત્યાગ કરાવ્યા હતા.

નરસિંહસૂરિની પાટે **શ્રી સમુદ્રસૂરિ** છ્વીશમા પદ્ધર થયા.

આ સમુદ્રસરિના સંબંધમાં કહેવાય છે કે --

ખામાણ રાજકળમાં ઉત્પન્ન થયેલા ને ચતુરશિરામણિ શ્રી સમુદ્રસૂરિએ ગચ્છ પર ખરેખર અદ્દભુત શાસન કર્યું. વળી ધરણેંદ્રને પણ નમન કરવા યાગ્ય શ્રી નાગદ્વદ તીર્થમાં દિગં ખરાને જીતીને પાતાના યશ વિસ્તાર્યો.

શ્રી સમુદ્રસ્રિને પદે સત્તાવીશમા શ્રીમાનદેવસૃરિ (બીજા) થયા. આ બીજા માનદેવસૂરિ સંબંધે કથન છે કે–

વિદ્યાસમુદ્ર શ્રી હરિબદ્રસ્રીશ્વરના મિત્ર માનદેવસૂરિ નામે આચાર્યપ્રવર થયા કે જેમણે મંદતાને લીધે ભ્લાઇ ગયેલ નિર્મળ-નિષ્પાપ સૂરિમંત્ર પાતાની તપશક્તિવડે ઉજ્જયંત-ગિરનાર પર્વત પર આંભકાદેવીના મુખથી સાંભળ્યો-પ્રાપ્ત કર્યો.

વીર પરમાત્મા પછી ૧૦૦૦ વર્ષે **સત્યમિત્ર** થયા અને ત્યારપછી પૂર્વજ્ઞાનના વિચ્છેક થયા.

શ્રી વજસેન અને સત્યમિત્રના વચગાળાના સમય દરમિયાન ૧ નાગહસ્તી, ર રેવતીમિત્ર, ૩ બ્રહ્મદ્વીપ, ૪ નાગાર્જીન, ૫ ભૃતદિન્ન અને ૬ કાલકાચાર્ય—એ નામના અનુક્રમે છ યુગપ્રધાના થયા. આ માંહેના ઇંદ્રથી વંદાયેલા અને અનુયાગની સ્થના કરવામાં (ચારે અનુયાગ છૂટા પાડવામાં) સ્ત્રધાર સરીખા શ્રીકાલિકાચાર્યે શ્રી વીરપરમાત્મા પછી ૯૯૩ વર્ષે પાંચમીને બદલે ચાથે પર્યુષણા પર્વ કર્યું. નીર નિર્વાણ ૧૦૫૫ વર્ષે એટલે કે વિક્રમ સંવત્ પટપ વર્ષે યાકિનીમહત્તરાસૂનુ શ્રી હરિભદ્રસૃરિ સ્વર્ગવાસી થયા. વી. નિ. સં. ૧૧૧૫ વર્ષે શ્રી જિનભદ્રગણિ, યુગપ્રધાન સ્વર્ગવાસી અન્યા. આ જ જિનભદ્રગણિ, રચિત ધ્યાનશતક વિગેરે ચંચા પર વૃત્તિ કરનાર હરિભદ્રસૃરિ આ હરિભદ્રસૃરિશી ભિન્ન (બીજા) જાણવા એમ પકાવલીમાં ઉલ્લેખ છે, પરંતુ તે જિનભદ્રગણિનું ૧૦૪ વર્ષનું આયુષ્ય હોવાને કારણે શ્રી હરિભદ્રસૃરિના સમયે તેમની સંભાવના માટે આશંકાને અવકાશ નથી.

२४ श्री विक्रमसूरि, २५ श्री नरसिंखसूरि, २६ श्रीससुद्रसुरि अने २७ श्री मानदेवसूरि(शीका)

हैवाન हसूरिनी પાટે શ્રી વિક્રમસૂરિ થયા. તેમનું વિહારક્ષેત્ર અહુધા ગુજરાત હતું. સરસ્વતી નદીના કિનારા પર આવેલ ખરસડી ગામમાં એ માસના ચાવિહારા ઉપવાસ કર્યા જેને પરિણામે સરસ્વતી દેવીએ પ્રસન્ન થઇને ગુરુને પ્રણામ કર્યા અને ગુરુના પ્રતાપને કારણે ઘણા વર્ષોથી સુકાયેલ પીપળાનું ઝાડ નવપદ્યવિત કર્યું. નવા જેનો વધારવાનું કાર્ય પણ સ્રિજીએ ઠીક-ઠીક કર્યું છે. ધાજધાર ક્ષેત્રમાં વિચરી ત્યાંના પરમાર ક્ષત્રીઓને જૈનધમીનુરાગી બનાવ્યા. તેમનું શાસ્ત્રોનું જ્ઞાન અગાધ હતું.

તેમની પાટે શ્રી નરસિંહસૂરિ થયા. તેઓ પ્રભાવિક હતા અને તેમની ઉપદેશશક્તિ પ્રતાપી હતી. નરસિંહપુરમાં માંસાહારી યક્ષને પ્રતિએાધી પાડાના લોગ લેતા બંધ કર્યો. ખામણ રાજકુળને પ્રતિએાધી જૈનધમ'પરાયણ બનાવ્યું અને તે જ કુળના સસુદ્ર-કુમારને પ્રતિએાધી દીક્ષા આપી, જે પાછળથી તેમના પટ્ધર થયા.

સમુદ્રસૂરિ પણ ગુરુ જેવા જ પ્રતાપી નીવક્યા. એક તો ક્ષત્રિય તેજ અને બીજી તપશક્તિ: અણહીલપત્તન, બાહડમેર, કોટડા વિગેરે શહેર—નગરામાં વિચરી શાસન-પ્રભાવના કરી ચામુંડા નામની દેવીને પ્રતિબાધી પાતાના પરચા બતાવ્યા. આ સમયે દિગં બરાનું જેર વધતું જતું હતું. સમુદ્રસૂરિએ દિગંબર પંડિતને (આચાર્યને) વાદમાં જીતી પાતાની કીર્તિ ફેલાવવા સાથે શ્વેતાંબર સંપ્રદાયને પુષ્ટ કર્યા. નાગહદ નામનું તીર્થ દિગંબરા પાતાનું કરવા માંગતા હતા તે આ આચાર્યની વાદશક્તિથી શ્વેતાંબર સંપ્રદાયનું જ રહ્યું.

તેમની પાટે શ્રી માનદેવસૂરિ (ળીજા) થયા. તેઓ પણ અતિવ શક્તિશાળી હતા. એકદા પાતાના શરીરની અસ્વસ્થતાને અંગે સૂરિમંત્ર ભૂલી ગયા. પાતાને પશ્ચાત્તાપ થયા. શરીર સ્વસ્થ થતાં ગિરનાર પર્વતે આવી, બે મહિનાના ચાવિહારા ઉપવાસ કર્યા જેને પરિણામે અંબિકા દેવીએ આવી તપસ્યા કરવાનું કારણ પૂછ્યું. ગુરુમુખથી કારણ સાંભળી અંબિકાએ વિજયાદેવીને પૂછી માનદેવસૂરિને સૂરિમંત્ર આપ્યા. તેઓ યાકિની-મહત્તરાસૂનુ હરિભદ્રસૃરિના મિત્ર હતા.

યુગપ્રધાન નાગાર્જીન

નાગાળું તની અધ્યક્ષતામાં વલબી વાચના થઇ અને તેને કારણે નાગાળું ન સવિશેષ પ્રખ્યાતિ પામ્યા. વલ્લબી વાચનાને નાગાળું ની 'નાચના' પણ કહેવામાં આવે છે. " વાચના" એ પારિભાવિક રાખદ છે અને તેના અર્થ થાય છે—" ભણાવવું તે." વાચનાએ તો સેંકડા થઇ ગઇ છે પણ મહત્ત્વની ઉલ્લેખનીય વાચના ત્રણ ગણાય છે. (૧) પાટલીપુત્રી વાચના જે વીરનિર્વાણ પછી ૧૬૦ વર્ષે ભદ્રભાહરવામીના સમયે થઇ (૨) માથુરી વાચના જે સ્કંદિલાચાર્યના પ્રમુખપણામાં થઇ અને (૩) વલલીવાચના જે નાગાળૂ નની અધ્યદ્દાવામાં થઇ. ખીજી માથુરી વાચના અને ત્રોજી વલલી વાચનાના સમય એક જ છે.

ભયંકર દુકાળને કારણે છુત-પરંપરા હિબલિબ થઇ ગઇ. સમર્થ આચાર્ય પરલાકવાસી થયા અને દુકાળને અંગે રહ્યું સહ્યું જ્ઞાન વિસ્મૃત થવા લાગ્યું. ગચ્છનાયકાની જ્ઞાનને સુરક્ષિત રાખવાની ચિંતા વધી પડી. દુષ્કાળના પંજો પણ જેવા તેવા ન હતા. ક્ષુધાતૃષ્તિના અભાવમાં નવું જ્ઞાન મેળવવા માટે તા શું પણ પુનરાવર્તનના પણ અભાવ જણાવવા લાગ્યા. છેવટે દુકાળની નિવૃત્તિ પછી એક તરફ મથુરામાં આચાર્ય રકંદિલસૂરિએ અને વલ્લબીપુરમાં નાગાર્જીને ઉપલખ્ધ છુત વ્યવસ્થિત કરવા માંડ્યું. આ ખંને સમર્થ વિદ્વાન આચાર્યો સમકાલીન હતા છતાં દુર્ભાગ્યને કારણે પાતપાતાની વાચના પછી એક તિત થઇ શકમા નહિ એટલે ખંને વાચનાઓમાં થોડા મતબેદ રહી જવા પામ્યા છે.પાછળથી દેવિદ માણ સમાત્રમણે આગમાને પુત્તકાર કરવાના સમયે મતબેદ ટાળવા અને એક જ વાચનાને વ્યાપક ખનાવવા પ્રયત્ન કર્યો. રકંદિલા-વાર્યની વાચના પ્રમાણે સિદ્ધાંત-પુસ્તકા લખાયા અને મતબેદ કે પાડબેદવાળા નાગાર્જીની વાચનાના વિષય ટીકામાં લેવામાં આવ્યા, જેના ઉલ્લેખ આજના ટીકાય થામાં મળે છે. વી. નિ. ૮૯૯ માં તાગાર્જીન સ્વર્યવાસી થયા. તેઓ એક ધુર ધર આચાર્ય ગણી શકાય.

શ્રી હરિભક્સૂરિ

ચિતાડગઢના રાજ જિતારીના એ માનનીય પુરાહિત હતા. વેદાંતના પારમામી અને શક્તિશાળી હોવાથી તેમને અભિમાન સ્પશ્યું હતું. તેમની સાથે હોડ કરે તેવા પુરુષ તેની નજરે પડતા નહિં એટલે તેમણે અભિમાનસ્ચક ચિદ્દનો ધારણા કર્યાં હતાં. અતિશય ગ્રાનને કારણે પોતાનું પેટ ન ફાટી જાય તેટલા ખાતર કડે રેશમા વસ્ત્ર વીંટી રાખતા. સમસ્ત જંખૂદીપમાં મારા જેવા વિદ્વાન વાદી નથી એમ સમજી હાથમાં જંખુડાની ડાળખી રાખતા. કાદાળી, ખડ ને જળ પણુ સાથે રાખતા. આટલું છતાં એમણે મનમાં પ્રતિગ્રા કરી હતી કે જે કાઇનું વચન હું સમજી શકું નહિ તેમના શિષ્ય થઇને રહું.

એકદા તેઓ પાતાની વિચારત્રેણીમાં વિચરી રજ્ઞા હતા તેવામાં રાજદરભારથી અમૃત્યના કાર્ય માટે પ્રતિહારી આવ્યો. પુરાહિતજી તૈયાર થયા અને સુખાસનમાં ખેસી ચાલ્યા. રસ્તે ચાલતાં ઘોંધાટ વધ્યા. ધીમે ધીમે દાડાદાડ ને નાસભાગ થવા લાગી. રાજાના હાથી માંડા બન્યા હતા અને ઝાડને ઉપેડી નાખતા, ઘર-મકાન તાડીફાડી નાખતા સામેથી ચાલ્યા આવતા હતા. પુરાહિતજી પણ જીવ બચાવવા સુખાસનમાંથી નીચે ઉતર્યા અને પાસેના ભગ્ય મકાનમાં દાખલ થઈ ગયા.

પણ આ શું? તે મકાન તે તેનોનું વિશાળ જિનભવન હતું. ભગવંતની મૃતિં જોઇ પુરાહિન તજીતે મશ્કરી સુત્રી. નિંદાના કાઇક વિચારવમળ પણ તેમના મગજમાંથી પસાર થઇ ગયા. તેનો માટે તિરસ્કાર હતા, પણ અત્યારે કરે શું? મહામહેનતે થાડા સમય પસાર કર્યો અને હાથી પસાર થઇ જવાના સમાચાર મળતાં સુખાસનમાં બેસી રાજદરભારે ગયા. એક બાજી પુરાહિતજીને જૈનધર્મ પ્રત્યે તિરસ્કાર વધતા જતા હતા ને બીજી બાજી વિધિનું નિર્માણ અનેરું હતું.

એકદા પુરાહિતજી રાજસભાનું કાર્ય પૂર્ગું કરી મધ્ય રાત્રિએ ધર તરક પાછા વળતા હતા. ઉપાશ્રય નજીક આવતાં કંઇક અવાજ સંભળાવા લાગ્યાે. તે સાંભળવા ઉપા રહેતાં નીચેના શ્લાક સંભળાયાે. ખાલનાર એક એન સાધ્વી યાકિનીમહત્તરા હતા.

चकी दुगं हरिपणगं, चकी ग्रा केसवो चक्की। केसव चक्की केसव दु, चक्की केसव चक्की या।

એક, એ, ત્રણુ, ચાર વાર એના એ જ શ્લોક સાંભજ્યા, છતાં અર્થ ન એકા. પુરાહિતજી મુંત્રાયા. એમનું અભિમાન ધવાતું હાેય તેમ જણાયું. શ્લાકાર્ય સમજવા બહુ બહુ વિચાર કર્યા, પણ પરિણામમાં નિરાશા જ સાંપડી.

છેવટ અર્થ સમજવા માટે સાધ્વીજી પાસે ગયા તે પૂછ્યું: "માતાજ! તમે આ ચક-ચક શું કર્યા કરા છે! " સાધ્વીજીએ સાત ચિત્તથી કહ્યું કે: " લાઇ! નવા નિશાળીયાને તો બધા ચકચકાટ જ લાગે. પુરાહિતજી વિચારમાં ગરકાવ થઇ ગયા. પાતાની પ્રતિજ્ઞા યાદ આવી. સાધ્વીજીને પાતાને શિષ્ય બનાવવા માટે પ્રાર્થના કરી. સાધ્વીજીએ પ્રત્યુત્તરમાં જણાવ્યું કે " પુરુષોને શિષ્ય બનાવવાના કે અર્થ સમજાવવાના અમારા અધિકાર નથી. " પુરાહિતજીએ સ્વપ્રતિજ્ઞા સંભળાવી એટલે સાધ્વીજીએ તેમને આચાર્ય જિનલદ સમક્ષ લઇ ગયા. ગુરુએ શ્લોકાર્ય સમજાવ્યા. હરિલદ્રે દીક્ષા લીધી અને પુરાહિત હરિલદ્રને સ્થાને મુનિશ્રી હરિલદ્ર બન્યા.

પતંગને અનુકૂળ પવન ! પછી શી ખામી રહે ? તાની હરિલકે અલ્પ સમયમાં જૈન શાસ્ત્રો સમજ લીધા. ગુરુએ યાગ્ય પાત્ર સમજી ગમ્હતા બધા ભાર તેમના શ્વિર નાખ્યા. હરિલકને હંસ ને પરમહંસ નામના એ લાણુંજ હતા. યુદ્ધકળામાં નિપુષ્યુ હતા. તેઓ પશ્ તેમના ઉપદેશથી વૈરાગ્ય રંગે–રંગાયા અને તેમના શિષ્ય બન્યા. થાડા સમયમાં તેઓ દર્શનશાસ્ત્ર, વ્યાકરણ, સાહિત્ય વગેરેના અભ્યાસ કરી સમર્થ વેત્તા બન્યા. મારના ઇંડાને ચિતરવા ન પડે!

તે સમયે પૂર્વ દેશમાં ભૌદ્ધમની પૂર્ણ જહાજલાલી હતી. તેમના માટા માટા વિદ્યાપીઠા અને ગુરુકુના હતા. રાજ્યાશ્રય પણ ઠીક હતા અને તેને કારણે તે ધર્મ વિશેષ કાલતાકૂલતા હતા. હતા હતા પરમહંસને ત્યાં જઇ અભ્યાસ કરવાની તમન્ના થઇ. ગુરુને તે વાત જણાવી. નિમિત્તના અને લાભ કરતાં હાનિ વિશેષ જાણી હરિઅદ્દસ્રિએ જવાની ના પાડી, છતાં ગુરુવચનની અવગણના કરી તેઓ ખંને પૂર્વ દિશા તરક ચાલી નીકળ્યા.

વિદાર કરતાં કરતાં તેઓ બોટ દેશમાં પહેાંચ્યાં. જૈન મુનિવેશ વિદ્યાપીઠમાં પ્રવેશ ન મળે એટલે તેઓએ બિક્ષના વેશ ધારણ કર્યો. ચકાર પાહિ દ્વાવાથી તેમણે અલ્પ સમયમાં અભ્યાસ કરી લીધા અને ખંડનને ચાર્ચ દલીકા લખવા માંડી. કેટલીક રખલનાઓ પાના પર ઉતારી, તેવામાં દેવચારો પવનના જોરે તે ખે પાના ઊડી ગયા અને કુલપતિના હાથમાં આવ્યા. વાંચર્તા જ તે વિરમય પામ્યા. તેને 🖨ન શ્રમણની ગ'ધ આવી. પણ ૧૫૦૦૦-પંદર હજાર વિદ્યાર્થી મણમાંથી શાધી કાઢવા કઇ રીતે? છેવટે એક યુક્તિ અજ-માવી. જમવાના પ્રવેશ દ્વાર પર એક જૈનમૃતિ ચીતરાવીને સવેંને તે ઉપર પગ મૃકી જવા સૂચવ્યું. હંસ અતે પરમહ'સ અંને મું ઝાયા. જીવના જોખમે પણ ઇષ્ટ દેવની આશાતના ન કરવાના નિશ્વય કર્યો. એક પછી એક ખધા આવતા તે જતા હતા. પોતાના વારા આવતા મૃતિના ચિત્રમાં પેટ પર ત્રણ આડા ઊભા લીંટા કર્યા અને તે રીતે જૈનમૂર્તિને સ્થાને બૌહમૂર્તિ કરીને, પગ મુક્રીને ચાલ્યા. ચંકાર ખાતમી-દારાએ આ પ્રસંગ નાંધી લીધા, તે કુલપતિને સમાચાર આપ્યા. હંસ ને પરમહંસ પણ હવે સમજી ગયા હતા કે ઘડી ઘડીએ માત નજીક આવે છે. પ્રસંગ શોધી તેઓ નાસી છત્યા, પણ પછવાડે રાજલશ્કર છટ્યું. હ'સ ને પરમહ'સ શાસભર દાષ્ટ્રા જાય. પણ લશ્કરના ભેટા થતાં કેટલી વાર ? છેવટે હેસે પરમહંસને પાડાશના સુરપાળ રાજા પાસે પહેાંચી જવા સુચવ્યું ને પાતે લડવા તૈયાર થયા. હંસ સહસ્રયોધી હતા. એકલા એક હજાર યોહાને પૂરા પડે તેવા હતા, પણ લશ્કરમાં ૧૪૪૪ યોહાએ! હતા. સમગ્ર લશ્કરની સામે હંસની કેટલી તાકાત! તેનું શરીર ખાણાથી વીંધાઈ ચાળણી જેવું થઇ ગયું. લડતાં લડતાં તેના દેહ ધરતી પર હળી પહેંચી.

પરમહંસ સુરપાળ પાસે પહેંચી ગયા ને ભધી વસ્તુસ્થિતિ સમજાવી. ભીષ્ધાનું લશ્કર સુરપાળ પાસે ગયું અને પરમહંસને સોંપવા જણાવ્યું. સુરપાળ જીવના જોખમે પણુ સોંપવા ના પાડી. છેવટ વાટાલાટ ચાલતાં પરસ્પર વાદ કરવાનું ઠરાવ્યું. ગુરુકૃપાથી પરમહંસની કત્તેલ થઇ. ત્યાંથી તે ગુરુ હરિલદ્ર સમક્ષ આવવા નીકળ્યા. રસ્તામાં તેને પકડવા માટે દુશ્મનાએ અનેક પ્રપંચા કર્યા પણુ તે બધા નિર્યાક નીવદ્યા.

શિષ્યને જોતાં જ ગુરુને ઉમળકા આવ્યા. છાતી સરસો ચાંપ્યા, પણ વીતક વાત સાંભળતા ગયા તેમ તેમ તેમના ક્રાંધ માઝા મુકતા ગયા. પરમહંસે અવિનયની માપ્તી માગીને વાત કરતાં પ્રાંત તે પણ હળી પડયો. આ બનાવથી તા ગુરુની આંખા કાટી ગઇ. બોંધ્ધાની વૈરવૃત્તિ માટે તિરસ્કાર ને ઘૃણા વછૂટી અને તેના બદલા લેવાના મક્કમ નિરધાર કર્યો.

તેઓ તરતજ વિહાર કરી સૂરપાળ રાજા પાસે આવી પહેંચ્યા. તેની પરાક્રમશીલતા માટે

ધન્યવાદ આપી બૌષ્ધા સાથે વાદ કરવાનું જહ્યાવ્યું. સરપાળ બૌષ્ધાના પરિભળ અને શક્તિનું ભાન કરાવી તેની સામે પગલાં ન ક્ષેવાનું નમ્ર વાણીથી સ્વવ્યું છતાં ગુરુએ પાતાના વચનનું સમર્થન કરવાથી સ્રપાળ રાજાએ ગુરુ આગ્રહથી દૂત માકલ્યા અને જે હારે તે ઊકળતા તેલની કડાઇમાં બળા મરે તેમ નક્કી થયું.

શાસ્ત્રાર્થ શરૂ થયો. ગમે તેટલું તપાવે છતાં સોનાને આંચ આવે ! લાંભા સમયના વાદને આંતે હરિભક્ર-સ્રિજીનો વિજય થયા અને કુલપતિ ઊકળતા તેલની કડાઇમાં પડી પળી મુસ્મા. પછી તો વાદ આગળ ચાલ્યો. એક, ખે, ત્રણુ, ચાર, પાંચ ને છ જણા કડાઇમાં તળાઇ ચૂક્યા. હાહાકાર મચી ગયો. હરિભદ્રસ્રિજીને એક જ ધૂન હતી. તે સમયે હિતાહિતના વિચાર કરવાના અવકાશ નહાતો. તેમના મનમાં તો ૧૪૪૪ રમ્યા કરતા હતા. તેમના જીવનના અંત તે જ પોતાના સંતાપ હતા.

એ જ સમયે બે સાધુ સલામાં હાજર થયા. તેમના હાથમાં એક પત્ર હતો. પત્ર હિલલસિરિજીના નામના હતો. પત્ર વાંચતાં જ તેઓનું માનસિક વાતાવરણ પલટાઇ ગયું. પત્ર ગુરુ કૃષ્તિ જિનલદના હતા. કાગળમાંના ત્રણ ક્ષાેકાએ સિરિજીના જીવનની દિશા બદલી નાખી. પુરાહિતમાંથા મહાત્મા થનાર હિલલ હવે તા પૂરા સમતાશીલ અન્યા.

વાદ અધૂરા મુક્ષા હરિલાદ શુરુ સમક્ષ આવ્યા. ગુરુએ યાંગ્ય શબ્દામાં શાંતવન આપી ભવિત-વ્યતાને મહત્ત્વ આપ્યું. હરિલાદસૂરિજીને અત્યંત પશ્ચાત્તાપ થયા અને થયલ ગંભાર ભૂલ માટે પ્રાય-શ્ચિત માગ્યું. ગુરુએ ૧૪૪૪ ને સૃત્યુ પમાડવાના નિરધાર બદલ ૧૪૪૪ પ્રાંથાની રચના કરવા કહ્યું.

હરિભદ્રસરિજીની દિશા તદ્દન પરિવર્તન પામી રહી હતી. ધાર્મિક ઝનૂન સિવાય સ્વતંત્ર પ્રયંક્સના થવા માંડી. ન્યાય, વ્યાકરણ, યોગ, ધર્મ, નીતિ, આચાર વિગેરે વિષયોને રપર્શતાં ૧૪૪૦ પ્રશ્રી રચ્યા. છેલ્લા ચાર બાકી રહ્યા અને તેને અંગે "સંસારદાવા" ની સ્તુતિ સંરકૃત તેમજ પ્રાકૃતમાં રચી. એ અદ્ભુત સ્તુતિની ત્રણ કડી પૃરી કરી ત્યાં તા તેમના ધાસો ધાસ પ્રશ્રાવા લાગ્યા. ચેાથા ચરણની એક સ્થીને બાકીનું કામ શ્રી સંધને સોંપી તેઓ સ્વર્ગ સીધાવ્યા.

હરિભદ્રસૂરિના સમયમાં ચૈત્યવાસોએાએ ઊંડા મળ નાખ્યા હતા. હરિભદ્રસૂરિએ તેમની સામે જબરી ઝુંબેશ ચલાવી અને પેટબરા પાખંડીઓને પ્રકાશમાં આણ્યા. પાતાના અષ્ટક, પાંડરાક, પાંચા-શક આદિ ગ્રંથામાં નિષ્પક્ષપાતપણે તેમણે સત્ય વસ્તુ સમજાવી છે.

જેનાગમાં પ્રાકૃત બાષામાં હતા, તેની ચૂર્િઓ પ્રાકૃતમાં જ લખાતી હતી; પરંતુ હરિલદ્રમૂરિએ સંરકૃતમાં ટીકાએ લખી. એમ મનાય છે કે હરિલદ્ર પૂર્વેની કાઇ ટીકા સંરકૃતમાં લખાયેલી મળતી નથી. આ ઉપરાંત યાગને અંગે પણ હરિલદ્રસરિએ સારી જહેમત ઉઠાવી છે. યાગને લગતાં યાગ- બિંદુ, યાગદિષ્ટિસમુચ્ચય, યાગિવિશિકા, યાગશતક વિગેર પુરતકા લખી નવીન જ દરિબિંદુ આપ્યું છે. તેમની રચેલી સમરાઇચ્ચકહા પણ એક અપૂર્વ અને પ્રતિભાસપત્ર પુરતક છે.

હરિલદસરિએ *૧૪૪૪ ત્રંથા રચ્યા છે, પરંતુ વર્તમાન કાળે ખધા ઉપલગ્ધ નથી. અત્યારે પ્રાપ્ત થતાં ત્રંથામાં વધુ પ્રસિદ્ધ અને પ્રોઢ ત્રંથા નીચેના છે.

^{*} કાઇ કોઈ એમ કહે છે કે ૧૪૪૪ શ્રાથા નહિ પણ ૧૪૪૪ પ્રકરણો લખ્યા છે. દાખલા તરીકે ધાડશક શ્રાથ, તા તે એક ન ગણાવાં સાળ ગણાય, પંચાશક એટલે પાંચ વિગેરે.

9	અનેકાંતવાદ પ્રવેશ
3	અતુયાગદ્વાર વૃત્તિ
¥	भावश्यक सूत्र पृति
	६शवै क्षालिक वृत्ति
	ધમ બિંદુ પ્રકરણ
99	ન દીસૂત્ર લધુવૃત્તિ
	पंचवरेल प्रक्ष
	प्रज्ञापना सूत्र प्रदेशव्याण्या
	યાગબિંદુ
	લાકતત્ત્વનિર્ણય
ર૧	ષડ્દર્શ નસમુચ્ચય
	સમરાઇચ્ચ કહા
२ 4	શાસવાર્તાસમુચ્ચય
-	કથાકારા
	જ પૂર્વાપ સંત્રહણી
	જ્ઞાનાદિત્ય પ્રકશ્યુ
	५ भ रतव वृत्ति
	ન્યાયવિનિશ <u>્</u> ચય
	પ'ચસ'ત્રહ ટીકા
36	પ્રતિષ્ઠાક લ્પ
48	્યાકરણ કલ્પ
83	ક્ષમાવ દ્ધીબીજ

ર અનેકાંતજયપતાકા ૪ અષ્ટક પ્રકરણ ૬ ઉપદેશ પદ પ્રકરણ ૮ ન્યાયપ્રવેશ વૃત્તિ ૧૦ ધર્મરત્ન પ્રકરણ ૧૨ પંચાશક પ્રકરણ ૧૪ પંચસુત્ર પ્રકરણ ૧૬ યાગદ્દષ્ટિસમુચ્ચય ૧૮ લહિતવિસ્તરા

૨૦ વિ'શતિવિ'શતિકા પ્રક**ર**ણ ૨૨ હિજવદનચપેટા

ર૪ સમ્બાધ પ્રકરણ ૨૬ સ'બાધસપ્તતિકા પ્રકરણ

ર૮ જ' ખુદ્ધીપ પ્રજ્ઞપ્તિ વૃત્તિ ૩૦ જ્ઞાનપ'ચક વિવરષ્ઠ

૩૨ ધૂર્તાખ્યાન

૩૪ પ ચલિંગી

३६ न्यायावतार पृत्ति

૩૮ પ'ચસ્થાનક ૪૦ યતિકિનકત્ય

૪૦ વાલાકનકૃત્ય ૪૨ લાકબિન્દ

૪૪ સમક્તિ પશ્ચીશી

૪૫ વીરસ્તવ

विगरे विगरे

જિનભદ્દગણિ ક્ષમાક્ષમણ

જિનભદ્દમાણીના જીવનચરિત્ર સંબંધે વિશેષ હડીકત નથી મળતી, પણ તેમની સાહિત્ય–કૃતિએ તેમને મહત્ત્વતું સ્થાન અપે છે. પંડિતાના એ પ્રકાર દ્વાય છે: એક આગમપ્રધાન ને બીજો તર્ક-પ્રધાન. જિનભદ્દમણી આગમપ્રધાન આચાર્ય હતા.

તેમની સવિશેષ ખ્યાતિ તો " **ભાષ્યકાર** " તરીકે છે. એમના સમયમાં આગમોના **ગુઠાર્ય** ને રહસ્યની સ્પષ્ટતા માટે તે સર્વધસ્મત **સમર્ય** પુરુષ મધ્યાતા. તેમણે—

વિશેષાવશ્યક ભાષ્ય મૂળ ને ટીકા યુક્ત.

ખુહત્સ મહણી ૪૦૦ થી ૫૦૦ ગાયાપ્રમાણ.

जुढत् क्षेत्रसमास.

વિશેષભાવતી ૪૦૦ ગાયાપ્રમાસ (પ્રકરણના મૃંય)

छतहस्य सूत्रः

ज्यानशतह. विशेर पुस्तका रम्या छे.

યાકિનીમહત્તરાસનુ શ્રી હરિલાકસૂરિ તેમના સમકાલીન હતા. તેમણે ધ્યાતશતક પર ટીકા રચી છે. આ કારણે કેટલાક જિનલકગણી ક્ષમાક્ષમણ પછી હરિલાકસૂરિ થયા તેમ માને છે, પરંતુ જિનલાક મણીનું ૧૦૪ વર્ષનું આયુષ્ય દ્વાવાને અંગે સ્મા શંકાને અવકાશ રહેતા નથી. હરિલાકસૂરિ તેમના સમકાલીન જ હતા.

જિનભદ્રમાં આગમપર પરાના મહાન રક્ષક હતા, અને સિહસેન દિવાકરના વિચારના વિગત-વાર પ્રતિક્ષેપ પણ તેમણે વિશેષાવશ્યકમાં કર્યો છે. ક્ષેખકની સાથાસાય તેઓ ઉત્કૃષ્ટ વ્યાખ્યાતા પણ હતા, અને શ્રીમદ્ દ્રેમચંદ્રાચાર્ય જેવાએ પણ રવકૃતિમાં તેમની પ્રશંસા કરી છે.

अडावीसो विबुद्दो २८, एखणतीसे गुरू जयाणंदो २९। तीसो रविष्पद्दो ३० इग-तीसो जसदेवसृरिवरो ३१॥१०॥

> २८-तत्पद्दे श्रीविबुधप्रभसूरिः । २९-तत्पद्दे श्रीजयानंदसूरिः । ३०-तत्पद्दे श्रीरविप्रभसूरिः । ३१-तत्पद्दे श्रीयशोदेवस्ररिः ।

ગાથાર્થ:—તેમ**ની** પાટે અઠ્ઠાવીશમા વિઝુધપ્રભસૂરિ, આગણત્રીશમા શ્રી જયાન દસૂરિ, ત્રીશમા **શ્રી** રવિપ્રભસૂરિ અને એક્ત્રીશમા પહેં**ધર** શ્રી યશાદેવસૂરિ થયા.

व्याख्या-- २८ अट्ठावीसोत्ति-श्रीमानदेवस्रिष्टेऽष्टाविंशतित्तमः श्रीविवृधप्रमस्रिः।

- २९ एगुणतीसोत्ति-श्रीनिबुधमभस्ररिपट्टे एकोनः र्विश्वतमः श्रीजयानंदस्रिः ।
- ३० तीसो रवित्ति—श्रीनयानंदस्तृरिपट्टे त्रिंशत्तमः श्रीरिवप्रभस्निरः । स च श्रीवीरात् सप्रत्यिषिकैकादशक्षत ११७० वर्षे, वि० सप्रशतवर्षे ७०० न्इलपुरे श्रीनेमिनाधपासादमितिष्ठा- कत् । श्रीवी० नवत्यिषिकैकादशक्षत ११९० वर्षे श्रीउमास्वातिर्युगप्रधानः ।
- ३१ इगतीसोत्ति—श्रीरिविमभस्रिपट्टे एकत्रिश्चत्तमः श्रीयश्चोदेवस्रिः। अत्र च श्रीवीरात् दिसप्तत्यिषकद्वादशशतवर्षे १२७२, वि॰ द्वभूत्तराष्टशतवर्षे ८०२ अणहिक्कपुरपत्तनस्थापना वनराजेन कता। श्रीवीर॰ सप्तत्यिषकद्वादशशतवर्षे १२७०, वि॰ अष्टशतवर्षे ८०० भाद्रशुक्कतृतीयायां क्प्पमेट्टेजन्म, येनामराजा प्रतिनोधितः। स च श्रीवी॰ पंचपष्टश्चिकत्रयो-दशशतवर्षे १३६५, वि॰ पंचनवत्यधिकाष्टशतवर्षे ८९५ भादशुक्कपष्टच्यां स्वर्गसाक्।

વ્યાખ્યાર્થ:—માનદેવસુરિની પાટે અઠાવીશમા શ્રીવિબુધપ્રભસૂરિ થયા. વિબુધપ્રભસૂરિના પદે આગણત્રીશમા પદધર શ્રી જયાન દસૂરિ થયા.

જધાનંદસરિની પાટ ત્રીશમા શ્રી રવિપ્રભસરિ થયા તેમણે થી. નિ. સં. ૧૧૭૦ એટલે કે વિ. સં. ૭૦૦ માં નાડાલ નગરમાં શ્રી નેમિનાથ પ્રાસાદની પ્રતિષ્ઠા કરી. વી. નિ. ૧૧૯૦ વર્ષે શ્રી ઉ<mark>માસ્વા</mark>તિ યુગપ્રધાન થયા.

રવિપ્રભસૂરિની પાટે એક્ત્રીશમા **શ્રીયશાદેવસૂરિ** થયા. શ્રી વીર નિર્વાણ પછી ૧૨૭૨ વર્ષે એટલે વિ. સં. ૮૦૨ માં વનરાજે અણહીલ્લપુરપાટણની સ્થાપના કરી. વી. નિ. સં. ૧૨૭૦ એટલે વિ. સં. ૮૦૦ વર્ષે માદરવા શાદ ત્રીજના દિવસે અપ્યાસફી સરિના જન્મ થયા ને તેમણે કનાજના રાજા આમતે પ્રતિભાધ પમાક્યો. તેઓ વિ. સં ૮૯૫ ના ભાદરવા શકિ છક્કને દિને સ્વર્ગવાસી થયા.

ર૮ શ્રી વિભુધપ્રભસૂરિ, ર૯ શ્રી જયાન દસૂરિ, ૩૦ શ્રી રવિપ્રભસૂરિ અને ૩૧ શ્રી યશાદેવસૂરિ

આ ચરે પડ્ધરાના સંબંધમાં વિશેષ વૃતાંત લસ્ય નથી.

જયાન દસરિ પ્રખર ઉપદેશદાતા હતા. તેમણે સંપ્રતિ મહારાજાના અનાવેલા ૯૦૦ માં દિરાના પ્રાયુવાટ મંત્રી સામ તહારા જાણો હાર કરાવ્યા. આ ઉપરાંત સિહાંતને સરક્ષિત રાખવા ભંડારાની ગાઠવણ કરાવી.

રવિપ્રભસૂરિએ વીર નિર્વાણ ૧૧૭૦ માં નાડાલ નગરમાં શ્રી નેમિનાથ જિનની प्रतिष्ठा हरी हती.

યશાદેવસરિ નાગર ખ્રાદ્માણ હતા. તેમણે પણ જૈન શાસનના સારા ઉદ્યોત કર્યો. અશાહીક્ષપુર સ્થાપના

ચાવડા વંશના પરાક્રમી રાજા વનરાજે પંચાસરથી આવી વિ. સં. ૮૦૧ માં અલ્હાહીલપુર पाटखनी स्थापना इरी. वनराजनी णात्यावस्थामां शीसगुखसरिके आश्रम आपी पेषण इसे कते. तेने परिष्णामे ते कैन धर्मानुयाया अन्या હતા. પાટખાના પંચાસરા પાર્શ્વનાથની પ્રતિષ્ઠા કરનાર વન-રાજ હતા. અમહીલ્લપુરની સ્થાપનામાં અને રાજ્યકારભાર ચલાવવામાં વનરાજને 🗗 તોના સારા સાથ હते। अने राज्यना प्रधान भंत्री केवां महत्त्रना है।इ। पर कैनानी क अधिक्षरीकी तरीके नीम-શકા થઇ હતી.

શ્રી ખપ્પમદ્રીસરિ

તેમતું મૂળ નામ તા સુરુષાળ હતું. પંચાલ દેશના કુંબ નામના મામમાં તેમના પિતા અધ્ય અને માતા ભાદી રહેતાં હતાં. પુત્ર પરાક્રમી હતા. બાલ્યાવસ્થા છતાં તેની મુહિ તીલ હતી. છ વર્ષની ઉમરે પિતા સાથે રીસામહું થતાં તે ધર છાડીને ચાલી નીકળ્યા. ખાદ તે માહેરા નામના ગામમાં આવ્યા. તે સમયે તે ગામમાં સિહસેન નામના આચાર્ય ખિરાજતા હતા તેની આગળ આવ્યો ને સ્વદ્રતાંત જણાવ્યો.

^{*} डेडबाइना भत प्रभाने हेन्यं द्रस्रिः

છ વર્ષના ખાળકમાં આટલું શરાતન જોઇ સ્રિને તેને માટે સફભાવ ઉપજયા. તેમને એમ થયું કે સ્રપાળની શક્તિ ખીલવવામાં આવે તો તે શાસનના સ્થંભ થાય, તેથી તેમએ તેને પૂછ્યું કે—'તું અમારી સાથે રહીશ!' સ્રપાળ હા પાડી, ને બીજા દિવસથી શાસ્ત્રાખ્યન શરૂ કર્યું. સરિજી તો તેની સ્મરસ્યુશક્તિ જોઇ દિંગ થઇ ગયા. સ્રપાળ દિવસના એક હજાર શ્લોક મુખપાંઠે કરતા.

યાગ્ય 8 મર થઇ એટલે ગુરુને દીક્ષા આપવાની ઇશ્છા થઇ અને માતપિતાની સંમતિ માટે ડુંળ ગામ આવ્યા, પહેલા તા પિતાએ આનાકાની કરી પણ છેવટે પાતાનું નામ રહે તે શરતે દીક્ષા આપવાનું સ્વીકાર્યું. ગુરુએ દીક્ષા આપી ભાદકીતિ એવું નામ રાખ્યું પણ માતાપિતાના નામથી સંયુક્ત 'ભપ્પલદી' એવું નામ પ્રચલિત થયું.

ભષ્પભદીની શક્તિ જાણી ગુરુએ તેમને સારસ્વત મંત્ર આપ્યા. તે મંત્રના જાપથી સરસ્વતી અર્ધ રાત્રિએ ઢાજર થઇ, પ્રસન્ન થઇ, વર આપીને વિદાય થઇ.

ભપ્પભદી એકદા સ્થંડિલ ભૂમિએ ગયા, તેવામાં દૃષ્ટિ થવાથી એક દેવકુળમાં સ્થિર રહ્યા. તેવામાં એક પુરુષ ત્યાં આવ્યા

તે કાન્યકુખ્જ (કતાજ)ના રાજ્ય યશાવમાંના આમ નામના પુત્ર હતા. પિતાથી રીક્ષાઇને તે પર્યંટને નીકળ્યો હતા. તે પુરુષે તે દેવકુળમાં એક પ્રશસ્ત જોઇ અને તેની વ્યાખ્યા અપ્પબટીને પૂછી. તેમણે તેની સરસ વ્યાખ્યા કહી સંભળાવી જે સાંભળી આમ અતિ પ્રમાદ પામ્યા. પછી વૃષ્ટિ અંધ થતાં ગુરુ સાથે તે ઉપાશ્રયે આવ્યો. ગુરુને તેના લક્ષણ ઉપરથી તે પરાક્ષ્મી પુરુષ જણાયો. વિશેષ વિચાર કરતાં તેના પૂર્વના પ્રસંગ યાદ આવ્યો. જ્યારે આમ બાદયકાળમાં હતા ત્યારે તેના પિતાએ તેનો તેની માતા સાથે ત્યાંગ કર્યો હતા. તેની માતા વનમાં પારણું બાંધી તેને હીંચાળી રહી હતી ત્યારે તે વૃક્ષની છાયા તદ્દન સ્થિર થઇ અર્ધ હતી. ગુરુએ એ પ્રસંગ નજરાનજર નીહાળ્યો હતા અને તેમણે નિશ્ય કર્યો કે તે બાળક તે બીજો કાઇ નહિં પણ આ આમ જ હોવા જોઇએ. બપપબડીએ તેને પોતાની પાસે રાખ્યો ને અનેક જાતનું હાન આપનું શરૂ કર્યું. ગુરુવાત્સસ્થયી રાષ્ટ્ર થઇ આમે કહ્યું કે-'મતે રાજ્ય મળશે ત્યારે આપને અર્પણ કરીશ.' ગુરુ મીન રહ્યા.

કેટલાક સમય ળાદ યશાવમાંએ આમને તેડવા માલુસ માકલ્યા પણ સ્વમાની આમ ન ગયો. છેવટે યશાવમાં મરહ્યુ પથારીએ પદ્યો અને પાતાના પ્રધાનને તેડવા માકલ્યા ત્યારે ગુરુના આપ્રહથી આમ કનાજ ગયા અને તેના પિતા મૃત્યુ પામતા રાજ્ય હસ્તમત કર્યું. પિતાની અંતિમ અવસ્થામાં પાતે સેવા ન કરી શક્યા તે વિચારથી તે ઉદાસીન રહેવા લાગ્યા. તે ઉદાસી અવસ્થામાં શાંત્વન આપવા માટે તેમણે પાતાના હિતકારી અપ્યલિટીને બાલાવવા નિશ્ચય કરી દૂત માકલ્યા.

તે સમયે ધ્યાક્ષણો અને જૈનો વચ્ચેનું વૈમનસ્ય એાધ્યું ન હતું. કનોજની સભામાં ધ્યાદ્ભાશુ પંડિતાનું પરિષ્ળળ હતું. બપ્પભટ્ટીની ઉમ્મર નાની હતી છતાં તેની શક્તિ અને શાસનના ઉદ્યોતના વિચાર કરીને ગુરુએ આત્રા આપી. રાજાએ માટા આડંબરપૂર્વક શ્વન્માન કર્યું અને રાજસભામાં શિંહાસન સમક્ષ લઇ જઇ તે સ્વીકારવા પ્રાર્થના કરી.

ગુરુએ જણાવ્યું કે-' જે આચાર્ય દાય તે સિંહાસનને લાયક ગણાય. હું તા સામાન્ય સાધુ હું.' આ ઉપરથી આમ રાજ્યએ સિદ્ધસેન સુરિને વિન'તિ કરી કે-' તમા બધ્યબદીને આચાર્ય પદ આપા.' આ સમયે બધ્યબદીની ઉમ્મર કૃક્ત અગ્યાર વર્ષની હતી છતાં તેની શક્તિ અને સામર્થ્યની વિચારણા કરી માચાર્ય પદ પ્રદાન કર્યું. કરી ભષ્યભટ્ટી કતાજ પધાર્યાં અને રાજાએ સિંહાસન સ્વીકારવાની વાત જણાવી. ભષ્યભટ્ટીસ્રિએ પાતાના પ્રદાપૂરા નિઃસ્યૃઢ ભાવ બતાવી જૈન સાધ્યાચારની ઝાંખી કરાવી.

રાજા નિઃસ્પૃહતાની અવધિ જાણી વિશેષ પ્રેમનાળા બન્યો. ગુરુસંસર્મ વધતાં ગુરુએ તેને નીતિના માર્ગ સમજાની પ્રજાહિતના કાર્પમાં જોલ્લો. આમ રાજા પર ઉપદેશ સચોડ અસર કરી તેથી તેલું એક સા આદ દુટ ઊંચો જિનપ્રાસાદ કરી મહાવીર પ્રસુની પ્રતિષ્ઠા કરી.

મ્મામ રાજાને સમશ્યાના સારા શાખ હતા. એકદા પાતાની ઓને ખેદ પામતી જો⊌ને રાજાએ સભામાં પૂછ્યું કે−

પામ હજ પરિતાપ કમળસુખી પ્રમાદથી

જીદા જીદા વિદ્રાનાએ એની પૂર્તિ માટે બીજીં ચરણ બનાવ્યું, પણ કાઇ સફળ ન નીવડયું ત્યારે બપ્પભદીએ તે પૂરું કર્યું કે–

ઢાંકયું એનું અંગ વહેલા ઊઠી સવારથી

અન્ય સબયે આવી જ કેઇ સમસ્યાપૂર્તિ ગુરુમહારાજે કરી જેથી આમ રાજાને સંશય ઉત્પન્ન થયા કે મારા આંત:પુરને લગતી ખાનગી હકોકત ગુરુમહારાજ ક્યાંથી જાણે ? દેષી અને વિધ્ન-સંતાષીઓએ આ તકના લાભ લઇ રાજાના કાનમાં વિષ રેડ્યું. રાજાના સ્વભાવમાં ફેરફાર જણાતાં ગુરુમહારાજ વસ્તુસ્થિતિ સમજી ગયા. ' જ્યાં અપ્રીતિ થાય ત્યાં રહેવું નહી ' એમ સમજીને ગુરુ ઉપાશ્વ-યને બારણે એક શ્લાક લખીને વિદ્વાર કરી ગયા. આમ રાજા ઉપાશ્રયે આવતાં શ્લાક વાંચી ઘણા જ દુ:ખી થયા. ગુરુની તપાસ માટે તેણે પ્રયત્ન શરૂ કરી દીધા.

ખપ્પભદી ત્યાંથી વિદાર કરી ગાંડ (ખંગાળ) દેશમાં આવ્યા. ત્યાંના રાજા ધર્મ રાજાએ આમ રાજા કરતાં પશુ ચઢિયાતું સામૈયું કર્યું. ધર્મ રાજ આમરાજાના કદા વૈરી હતા એટલે ગુરુ પાસેથી વચન લઇ લીધું કે–' આમ રાજા જાતે જ તેડવા આવે તા જવું, નહિંતર નહિ.' ગુરુએ તે કખૂલ કર્યું.

આ બાજુ આમ રાજાને ગુરુ વગર ચેન પડતું નથી-પૂર્વ રંગ આવતા નથી. એકદા વનમાં જતાં એક સપ્તને કપડામાં વીંટાળા ધરે લાવ્યા અને તેની એક સમશ્યા ઉપજાવી કાઢી પૂછ્યું કે–

શસ્ત્ર, શાસ્ત્ર, કૃષિ, વિદ્યા બીજી પણ જેથી જવે

આતી પૂર્તિ કાઇ કરી શક્યું નહિ એટલે રાજાએ લાખ ટકાનું ઇનામ આપવાનું જાહેર કર્યું. આ પ્રસંત્રના લાભ લેવાનું એક જુગારીએ નક્કી કર્યું અતે તપાસ કરતાં કરતાં તે બધ્યમદીસૂરિ પાસે ગાડ દેશ પહેંચ્યા. પ્રસામ કરી સમસ્યાપૂર્તિ કરવા જસ્યાવ્યું. ગુરુએ સ્વશક્તિથી જસાવ્યું કે—

શ્રદ્ધી દઢ પળા પંચ કૃષ્ણ ભુજંગ મુખશું

જુમારીએ આવીને સમસ્યા પૂરી એટલે રાજાએ સાચી હડીકત જઆવા આપ્રહેયી પૂછ્યું એટલે તેએ બપ્પભદીસરિ સંબંધી વાત જઆવી. રાજા આશ્વર્ય પામ્યો. તેએ વિચાર્યું કે આટલે મધે દૂર હોવા છતાં ગુરુ સર્પની વાત જાણી શક્યા તો પછી મારા અંત:પુરની વાત જ્ઞાનશક્તિથી જાએ તેમાં નવાઈ જ શી ! તેમના પ્રત્યેના શંકાશીલ ભાવ દૂર થયા અને તેના વિરહ હવે વધુ ને વધુ પીડાકારી જાણાવા લાગ્યા.

તે છે પાતાના પ્રધાન પુરુષને ગુરુને તેડવા માકસ્યા. ગુરુએ ધર્મરાજ સાથે કરેલી પાતાની સરત જણાવી. આમ રાજાને ધર્મરાજની સભામાં જવામાં જોખમ હતું, પક્ષુ મુરુમક્તિને કારે તે જેખમ વહોરવા પણ પાતે તૈયાર થયા. વેશ પલટાવી ધર્મરાજની સભામાં તે દાખલ થયા. ગુરુએ તેને ભાવતા ં જોઇ કહ્યું કે-'આમ આવા.' બીજા સમજયા કે ગુરુએ જગા બતાવવા આમ કહ્યું. પછી તેએ રાજાના હાથમાં પત્ર મૂક્યા એટલે રાજાએ પૂછ્યું કે-'આમ રાજા કેવા છે?' ત્યારે તેએ કહ્યું કે 'ભરાબર મારો જેવા' તેના હાથમાં બીજોફ હતું, એટલે રાજાએ પૂછ્યું કે-'આ શું છે?' એટલે તેએ જવાબ આપ્યા કે 'બીજો રા ' એના અર્થ એ થયા કે બીજો રા એટલે બીજો રાજા. આવી રીતે આમ રાજાએ અને ગુરુમહારાજે સાંકતિક ભાષામાં વાત કરી લીધા પણ બાળા ધર્મરાજા સમજયા નહિ.

બીજે દિવસે ગુરુએ ધર્મરાજ યાસે વિદ્વાર કરવાની પરવાનગી માગી. રાજાએ પાતાની શરતની વાત કરી એટલે ગુરુએ ઘટરફાટ કર્યાં. બરાબર તે જ સમયે રાજાની વારાંગના આવી અને રાત્રિએ પાતાને ત્યાં રહેલ આમરાજાતું એટ મળેલ કડું રાજાને અર્પણ કર્યું. આથી ધર્મરાજને ગુરુના કથન પર વિશ્વાસ જન્મ્યા. પછી વિહાર કરી બપ્પલટ્ટી કનોજ આવ્યા અને આમને આનંદ થયા.

આ સમયે શંકરાચાર્ય અને બૌદ વર્ષનકું જર રવ-સ્વ ધર્મની પુષ્ટિ માટે કમર કસી કાર્ય કરી રહ્યા હતા. વર્દ્ધનકું વરને ધર્મરાજના બેટા થઇ મયા. વર્ધનકું વર જેવા પ્રખર વકતા મળે એટલે પછી પૂછવું જ શું? આમરાજા પાતાની સભામાં ગુપ્ત રીતે આવ્યા ત્યારે વેર ન લઇ શકાયું તેથી તેણે વર્ષનકું વરના ઉપયોગ કરવાનું નક્કી કર્યું. આમરાજાને કહેવરાવ્યું કે વર્ષનકું વર સાથે વાદ કરાવા અને જેના વાદી હારી જય તેણે પાતાનું રાજ્ય હારી જવું. અપ્પલદી અને વર્ષનકું વરના છ માસ સુધી વાદ થયા અને આખરે અપ્પલદી જીત્યા. ધર્મરાજ રાજ્ય હારી ગયા, પણ અપ્પલદીની સલાહથી આમરાજાએ તેમને રાજ્ય પાછું સાંપ્યું અને હંમેશના મિત્રા બન્યા. પછી ધર્મરાજે જૈન ધર્મ રવીકાર્યા.

ગુરુના સત્ત્વની પરીક્ષા કરવા આમરાજાએ પોતાની વેશ્યાને સમજાવીને રાત્રે ઉપાશ્રયમાં માકલી. શ્રાવકાના ગયા પછી તે પ્રયટ થઇ પશુ ગુરુના તપતેજ આમળ તેનું કશું ચાલ્યું નહિ. અંતે નાસીપાસ થઇને તે ચાલી ગઇ.

અમમ રાજા વિદ્વાન હતા હતાં ક્રાઇ ક્રાઇ વાર તે ભૂલ કરી એસતા. એક દિવસ તેના નગરમાં માતંગાની ટાળી આવી. તેણે રાજા સમક્ષ પાતાની કળા ખતાવવા માંડી. તેમાં એક રૂપવાન અને સુંદર ગાત્રવાળી માતંગીને જોઇને આમ માહિત થયા. રાજાને ના પાડવા કાલ્યુ સમર્થ થાય ? વાત ગુરુ પાસે આવી. મહેલના ભારવટીયા પર એક શ્લાક લખી નાખ્યા, જે વાંચતાં જ રાજાની આંખ ઊધડી ગઇ. અક્ષર ઓળખ્યા ને તેની સાન ઠેકાણે આવી ગઇ.

એકદા આમરાજાએ ગુરુની ખૂબ પ્રશંસા કરી. આથી ગુરુને અલિમાન તા ન ચડ્યું પણ નમ્રતાથી જ ગુવ્યું કે 'મારા કરતાં પણ ચકે તેવા મારા ગુરુજાઇ નમ્રસૂરિ અને ગાંવિ'દાચાર્ય છે.' રાજાને તેની ખાત્રી કરવાનું મન શ્રયું અને મોઢેરા ગામ આવ્યો. બરાબર આ જ દિવસે નનસરિએ કામશાસ્ત્રની વાત ચર્ચો અને તે એટલી હદ સુધી કે બેઠેલા લોકાની હત્તિ બદલાઇ જવા લાગી. આમરાજાને થયું કે નનસૂરિ ઓલંપટ હોવા જોઇએ; નહીં તો આ વિષયનું આટશું સંપૂર્ણ ત્રાન કર્યાંથી હોય ? એટલે તેમને વંદન કર્યા સિવાય તે આશ્યો પ્રયો, તેના ગયા પછી ગાવિંદાયાર્યને શકા થઇ કે તે આમ રાજા જ હોવા જોઇએ, કનોજ તપાસ કરાવી ને સમાસ્ત્રર કહેવરાવ્યા, આપ્ર

ભદીસ્ટિને થયું કે રાજ્ય નમરકાર કર્યા સિવાય પાછા આવ્યો તે ઠીક ન થયું. રાજાને સમજ્યવવા ને તેની શંકા દૂર કરાવવા માટે તેમણે એક યુક્તિ રચી.

રાજાના દરભાર ભરાણા હતા તેવામાં ખે નટાએ આવી નાટક કરવાની પરવાનગી માગી. પછી તે એવું સરસ નાટક ભજન્યું કે વીરરસનું વર્ણન આવતાં 'મારા મારા' ના પાકાર શરૂ શક અધ ગયા. સભામાંના યાંખા ભભા શક ગયા. એ સમયે પાતાના વેશ બદલી બ'ને નટા નમસરિ અને ગાવિંદાચાર્યના ક્રપમાં હાજર થઇ ગયા. રાજાએ તેનું કારણુ પૃછ્યું ત્યારે જણાવ્યું કે કદી નહિ અનુભવેલા વિષયમાં પણ ગ્રાનબળ રસ જમાવી શકીએ છીએ તેની ખાત્રી કરવા આ પ્રસંત્ર યોજવા પશ્ચી. રાજાને માહે-રાના પ્રસંત્ર યાદ આવ્યો તે ગુરુચરણમાં નમી પશ્ચી.

આમ રાજાએ પાતાના પાછલી અવસ્થામાં ગિરનારના મહિમા સાંભળી પ્રતિજ્ઞા કરી કે તેમિજિતના દર્શન સિવાય આહાર પ્રદેશ કરવા નહિ. મહાન સંધ સાથે સુરિજી સહિત આમ રાજા ગિરનાર તરક ચાલ્યા. ગિરનાર તીર્થ કંઇ નજીક ન હતું. ખંભાત આવતાં રાજાયાં ભૂખે ન રહેવાયું. બ્યાકુળતા ખૂબ વધા ગઇ, પણ પ્રતિજ્ઞા ન મૂકાઇ. છેવેટ સુરિજીની મ'ત્રશક્તિથી અંબિકા દેવીએ હાજર થઇ ગિરનારજી પરના નેમિજિન બિંબને લાવી દર્શન કરાવ્યા પછી જ રાજાએ આહાર પ્રદેશ કર્યો. પછી શત્રું જયની યાત્રા કરી ગિરનારજી આવ્યા. આ સમયે ગિરનારજીનું તીર્થ દિમંબરાના કખજામાં હતું. તેમણે યાત્રા કરવા જવા દેવાની ના પાડી. આમરાજાને આથી લાગી આવ્યું. તેણે તે સમયે હાજર રહેલા અગિયાર દિમંભર રાજાને લડવા માટે આમંત્રણ આપ્યું, પણ બપ્પબટી સુરિએ તેને નિવારી કહેવરાવ્યું કે આપણે વાગ્યુદ કરી નિર્ભય બાંધીએ. પછી બંને પક્ષની કન્યાઓને બાલાવી કહ્યું કે જે નેમિનાથની ગાયા પહેલા બાલે તેનું તીર્થ મહ્યુલું. દિમંબર કન્યા ન બાલી શકી જ્યારે શ્વેતાંબરી કન્યા હાઉંજ્ઞતસેજ સિદ્દરે વાળી ગાયા બોલી શકી જ્યારે શ્વેતાંબરી કન્યા હાઉંજ્ઞતસેજ સ્તિદ્દરે વાળી ગાયા બોલી માક્ષ મામ અમારો આમાણે આવારો વિજય પ્રાપ્ત કરી તીર્થયાત્રા અને દપૂર્વક કરી.

ખપ્પલાટી સૂરિના જન્મ વિક્રમ સંવત ૮૦૦ના ભાદરવા શુદિ ૩ને રાજ થયા હતા અને સ્વર્ગવાસ ૮૯૫ ના ભાદરવા શુદિ ૬ ને દિવસે થયા. એટલે ૯૫ વર્ષની ઉમ્મરે અણશ્ર સ્વીકારી તેમણે સ્વર્ચગમન કર્યું. ભાલ્યવયમાંથી ચારિલ પ્રહણ કરી, ઉત્તમ સંયમ પાળી તેમણે શાસનશાબામાં ધણા જ વધારા કર્યો હતા.

બપ્પભટ્ટીએ વિદ્વાનાના હિતાર્થ તારાગણ આદિ બાવન પ્રબંધાની રચના કરી છે, પણ અત્યારે બપ્પભટ્ટીકૃત ચતુવિંશતિ જિન સ્તુતિ અને સરસ્વતી સ્તોત્ર સિવાય કંઇ ઉપલબ્ધ થતું નથી.

ખપબટીને વાદકુંજરકેશરી, બ્રહ્મચારી, ગજવર અને રાજપૂજિત વિગેરે ભિસ્કા મુખ્યા હતા.

बसीसी पञ्जणको ३२, तेनीसी बाणदेव जुमप्चरो ३३।
च जतीस विमल्जंदो ३४, पणतीसूक्षोअणो सूरी ३५॥११॥
३२ तत्पट्टे श्रीप्रद्युम्बसूरिः।
३३ तत्पट्टे श्रीमानदेवसूरिः।
३४ तत्पट्टे श्रीविमलचन्द्रसूरिः।
३५ तत्पट्टे श्रीविमलचन्द्रसूरिः।

ગાથાર્થઃ—અત્રીશમા શ્રી પ્રધુમ્નસૂરિ, તેત્રીશમા માનદેવસૂરિ, ચાત્રી-શમા વિમલચંદ્રસૂરિ ને પછી પાંત્રીશમા પકુધર તરીકે શ્રી ઉદ્યોતનસૂરિ થયા.

व्याख्या- ३२ वत्तीसोत्ति-श्रीयशोदेवसूरिपट्टे द्वात्रिंशत्तमः श्रीप्रखुम्नसूरिः ।

३३ तेत्तीसोत्ति-श्रीपद्युग्नसूरिपट्टे त्रयित्रंशत्तमः श्रीमानदेवसूरिः उपधानवाच्यग्रंथविधाता।

३४ चउतीसत्ति-श्रीमानदेवसूरिपट्टे चतुर्स्विशत्तमः श्रीविमलचन्द्रसूरिः ।

३५ पणतीसोत्ति—श्रीविमलचंद्रस्रिपट्टे पंचित्रंशत्तमः श्रीउद्योतनस्रिः । स चाऽर्बुदाचल-यात्रार्थं पूर्वावनीतः समागतः । टेलिग्रामस्य सीम्नि पृथोर्वटस्य छायायामुपविष्टो निजपट्टोदय-हेतुं भव्यमुह्त्तमवगम्य श्रीवीरात् चतुष्षष्टचिषकचतुर्दशशतवर्षे १४६४ वि॰ चतुनवत्यिक-नवशतवर्षे ९९४ निजपट्टे श्रीसर्वदेवसूरिपभृतीनष्टौ सूरीन् स्थापितवान् । केचित्तु सर्वदेवसूरि-मेकमेवेति वदंति । वटस्याऽधः सूरिपदकरणात् वटगच्छ इति पंचमनाम लोकप्रसिद्धं । प्रधान-शिष्यसंतत्या ज्ञानादिगुणैः प्रधानचरित्रेश्च बृहत्वाद बृहदगच्छ इत्यपि ॥ ११ ॥

વ્યાખ્યાર્થ:—શ્રી યશાદેવસૂરિની પાટે ખત્રીશમા શ્રી પ્રલુખ્નસૂરિ થયા. શ્રી પ્રલુખ્નસૂરિની પાટે ઉપધાનવિધિની રચના કરનાર તેત્રીશમા પદ્ધર શ્રી માનદેવસૂરિ (ત્રીજા) થયા.

માનદેવસ્રિની પાટે ચાત્રોશમા શ્રીવિમલચંદ્રસૃરિ થયા

શ્રી વિમળચંદ્રસૂરિની પાટે પાંત્રીશમા શ્રી ઉદ્યોતનસૂરિ થયા. તેઓ આયુ તીર્થની યાત્રા માટે પૂર્વદેશમાંથી આવ્યા. ત્યાં ટેલી નામના ગામની સીમમાં વિશાળ વડલાની છાયામાં બેઠેલા તેમણે પાતાની પરંપરાના મહાદયકારણભૂત શુભ મુદ્ધ જાણીને શ્રી વીર નિર્વાણ પછી ૧૪૬૪ અંટલે કે વિક્રમ સંવત્ ૯૯૪ વર્ષે સર્વદેવસૂરિ આદિ આઠ શિષ્યાને પાતાના પદ્ધર ખનાવ્યા. કેટલાક સર્વદેવસૂરિ એકને જ પદ્ધર ખનાવ્યા તેમ કહે છે. વડલાની નીચે સરિપદ પ્રદાન કરવાથી નિર્માય ગચ્છનું "વટમચ્છ" એવું પાંચમું નામ પ્રચલિત થયું. શ્રેષ્ઠ શિષ્યાની પરંપરાને લીધે, જ્ઞાનાદિ શુણા અને ઉત્તમ ચારિત્ર પાલનના ઉત્કૃષ્ટપણાથી ભૃહદ્ મચ્છ એવું અપરનામ પણ કહેવાય છે.

<u>૩૨ શ્રી પ્રધુમ્તસૂરિ, ૩૩ શ્રી માનદેવસૂરિ ને ૩૪ શ્રી વિમલચંદ્રસૂરિ</u>

પ્રદેશનન્ રિતું વિહારક્ષેત્ર ખહુધા પૂર્વ દેશ હતું. તેમના સચાટ ઉપદેશથી પૂર્વ પ્રદેશમાં સત્તર જિનાલયા નવાં થયાં. આ ઉપરાંત તેમની જ્ઞાન-પ્રીતિ પણ અતિશય

હતી. તેઓ સમજતા કે જ્ઞાન વગરની એકલી કિયા પાંગળી છે અને તે કારણથી તેમણે અગ્યાર જ્ઞાન—લાંડાર લખાવ્યા. તીર્ધ ભૂમિના પવિત્ર વાતાવરણ પરત્વે તેમને અતિશય પ્રેમ હતો. લાંદી લાંદી મળી તેમણે શ્રી સમ્મેતશિખરની સાત વખત યાત્રા કરી હતી. તેમનું આયુષ્ય અલ્પ હતું, છતાં પણ તેમણે શાસનપ્રભાવના સારી કરી હતી.

તેમની પાટે માનકેવસૃશ્ થયા. માનકેવસૃશિ એ નામના આ ત્રીજ પટ્ધર છે. તેમણે શ્રાવક-શ્રાવિકા માટે ઉપધાન તપનું વિધાન કર્યું. તેઓ પણ અલ્પ આયુષ્ય લાગવી સ્વર્ગે સીધાવ્યા.

તેમના પ**દે શ્રો વિમલચંદ્રસૃરિ થ**યા. તેમણે પદ્માવતી દેવીની સહાયથી ચિત્ર-કૂટ (ચીતાેડ) પર્વંત પર સુવર્ણસિદ્ધિ પ્રાપ્ત કરી હતી. કેટલાકા એમ પણ કહે છે કે દેવીસહાયથી તેઓએ વાદમાં પ્રતિસ્પર્ધીઓને હરાવ્યા હતા.

ઉપરાક્ત ત્રણે પદુધરા સંબંધે વિશેષ વૃતાંત લગ્ય નથી.

૩૫ શ્રી ઉદ્યોતનસૂરિ

હદોતનસ્રિનું વિહારશ્રેત્ર બહુધા પૂર્વપ્રદેશ હતો. તેમને તીર્થ પ્રત્યે અતીલ બક્તિભાવ હતો, તેથી જ તેમણે શ્રી સમ્મેતશિખર ત્રિરિની યાંચ વાર યાત્રા કરી હતી. તીર્થના પવિત્ર રજકહ્યોના પ્રભાવ અચિંતનીય છે. ભારેકર્મા છવા પણ તીર્ય-સ્પર્યન-શી પાતાના આત્માને પવિત્ર બનાવી શકે છે, તા પ્રભાવિક પુરુષની તા વાત જ શી ? તેઓ પૂર્વપ્રદેશમાં વિચરી રહ્યા હતા તેવામાં આખૂતીર્થના મહિમા સાંભળી તેની યાત્રાએ નીકળ્યા. વિહાર કરતાં કરતાં તેઓ આખુની તળેડીમાં આવેલ ટેલી નામના ગામની સીમમાં વિશાળ વડલાની છાયામાં છેઠા. ત્યાં શ્રી સર્વાનુભૂતિ નામના ચસ પ્રત્યક્ષ થયા અને ગુરુમહારાજને જણાવ્યું કે-' અત્યારે શુલ ઘટિકા છે માટે પરંપરાના મહાદયને માટે કાઇ શિષ્યને આચાર્યપદે સ્થાપન કરા.' આ સાંભળી ગુરુએ શ્રી સર્વ-દેવસ્તિ પ્રમુખ આઠ સાધુઓને સ્રિપદ પ્રદાન કર્યું. કેટલાકા એમ જણાવે છે કે શ્રી સર્વ'દેવસ્તિ એકને જ આચાર્ય બનાવ્યા. વડલાની નીચે સ્રિપદવી આપવાથી નિશ્વ'ય ગચ્છનું " વટગચ્છ " એવું પાંચમું નામ પ્રચલિત થયું. " વટગચ્છ "નું અપર નામ " બહુદ્ ગચ્છ" પણ જણાવવામાં આવે છે.

આ ઉદ્યોતનસ્રિનું બીજાં નામ દાક્ષિષ્યાંકસરિ કે દાક્ષિષ્યધંદ્રસરિ અથવા દાક્ષિષ્ય-ચિક્ષસ્રિ હતું. તેમણે ઢીંદેવીના મુખથી કથા સાંભળી, તેને પ્રથિત કરી, પ્રાકૃત ભાષામાં ૧૩૦૦૦ શ્લાકપ્રમાણ કુવલયમાળા નામના પ્રથ રચ્યા છે. આ કથા પ્રાકૃત સાહિત્યમાં એક અમૃશ્ય રત્ન સમાન છે. તેમના જીવનને લગતા વિશેષ વૃતાંત મળતા નથી, પરંતુ કુવલયમાળામાં જે ઉલ્લેખ કર્યો છે તે ઉપરથી એવું અનુમાન થાય છે કે તેઓ ક્ષત્રિયતનુજ હતા ને જાળાલિપુર(હાલનું ઝાલાર)માં ઉક્ત કથાની પૃર્ણાદ્ધતિ કરી હતી. ઉદ્યોતનસૂરિ હરિભદ્રસૂરિને પાતાના ન્યાયશાસ્ત્રના અધ્યાપક તરીકે જણાવે છે.

ઉદ્યોતનસૂરિ એક સમર્થ પ્રભાવક પટ્ધર હતા. તેઓ હંમેશાં એકભક્ત (એકાસહ્યું) કરતા. તેઓ મેદપાટના **દેવલ** નામના નગરમાં સમાધિપૂર્વ'ક મૃત્યુ પામ્યા.

सिरिसव्वदेवसूरी छत्तीसो ३६, देवसूरि सगतीसो ३७। अडतीसइमो सूरि पुणोवि, सिरिसव्वदेवगुरू ३८॥ १२॥ ३६ तत्पद्दे श्रीसर्वदेवसूरिः। ३७ तत्पद्दे श्रीदेवसूरिः। ३८ तत्पद्दे श्रीसर्वदेवसूरिः।

ગા<mark>થાર્થઃ—</mark>ઉદ્યોતનસુરિની પાટે છત્રીશમા શ્રી સર્વ'દેવસૂરિ, સાહત્રીશમા શ્રી <mark>દેવસૂરિ અને આ</mark>ડત્રીશમા પ<u>્</u>ટધર તરીકે શ્રી સર્વ'દેવસૂરિ (બીજા) થયા. ૧૨.

व्याख्या—३६ सिरिसव्वत्ति—श्रीउद्योतनस्रिपट्टे षट्त्रिंशत्तमः श्रीसर्वदेवस्रिरः । केचित् श्रीप्रध्यनस्रिप्रधानग्रंथप्रणेतृश्रीमानदेवस्रिरं च पट्टधरतया न मन्यन्ते तदिभप्रायेण चतुर्त्ति-शत्तम इति । स च गौतमवत् सुशिष्यलिधमान् । वि० दशाधिकदशशतवर्षे १०१० राम-सैन्यपुरे श्रीचंद्रप्रमप्रतिष्ठाकृत् । चंद्रावत्यां निर्मापितातुंगप्रासादं कुंकुणमंत्रिणं स्विगरा प्रतिबेाध्य पाद्राज्यत् । यनुकं-

चरित्रशुद्धि विधिवज्ञिनागमा—हिधाय भव्यानभितः प्रवेषयन् ।
चकार जैनेश्वरशासने। ज्ञति यः, शिष्यलब्ध्याभिनवे। नु गौतमः ॥ १ ॥
नृपाददशाग्रे शरदां सहस्रे १०१०, ये। रामसैन्याह्वपुरे चकार ।
नाभेयचैत्येऽष्टमतीर्घराज—निवप्रतिष्ठां विधिवत् सदर्च्यः ॥ २ ॥
चंद्रावतीभृपतिनेत्रकस्पं, श्रीकुंकुणं मंत्रिणमुच्चकाद्धि ।
निर्मापिते। तुंगविशाल्चैत्यं, योऽदीक्षयत् बुद्धिगरा प्रवेष्य ॥ ३ ॥

तथा वि॰ एकानिज्ञशत्विकदशशत १०२९ वर्षे घनपालेन देशीनाममाला कता । वि॰ पण्णवत्यधिकसहस्र १०९६ वर्षे श्रीउत्तराध्ययनटीकाकृत् थिरापद्रगच्छीयवादिवेताल-श्रीशांतिसूरिः स्वर्गमाकृ ॥

३७ देवसूरिति-श्रीसर्वदेवसूरिपट्टे सप्तत्रिंशतमः श्रीदेवसूरिः ॥ रूपश्रीरिति भूपपदत्त-विरुद्धारी ॥

३८ अडतीसहमोत्ति-शीदेवसूरिपट्टेऽष्टत्रिशत्तमः पुनः श्रीसर्वदेवसूरिः या यशामद्र-नेमिचंद्रादीनष्टी सूरीन् कृतवान् ॥ छ ॥ १२ ॥

૦૫ ખ્યાર્થ: -શ્રી ઉધોતનસરિની પાટે છત્રીશામાં પદધર શ્રી સર્વ દેવસુરિ થયા. કેટલાંકા શ્રા પ્રઘુમ્નસ્રિ તથા ઉપધાનમંથના રચચિતા શ્રી માનદેવસ્ર્રિ (ત્રીજ)ને પદધર તરી કે માનતા નથી એ ગણત્રીએ શ્રી સર્વ દેવસ્ર્રિ ચાત્રીશામાં પદધર મનાય છે. તેઓશ્રી ગૌતમસ્વામીની પેઠે સત્શિષ્યાની લબ્ધિવાળા હતા. વિક્રમ સંવત્ ૧૦૧૦ માં રામસૈન્યપુરને વિષે તેઓએ ચંદ્રપ્રભસ્વામીની પ્રતિષ્ઠા કરાવી હતી. આ ઉપરાંત ચંદ્રાવતી નામની નગરીમાં મહાન જિનાલય ખંધાવનાર કું કુણ નામના મંત્રીશ્વરને સ્વાપદેશથી પ્રતિબાધીને દીક્ષા આપી હતી. આ માટે કહેવામાં આવે છે કઃ—

જૈનાગમામાં દર્શાવ્યા પ્રમાણે વિધિપુરઃસર ચારિત્રશુદ્ધિ કરીને ચાતરક્-સર્વત્ર ભવ્ય પ્રાણીઓને પ્રયોધતા–ઉપદેશ આપતા ખરેખર જે અધિક શિષ્યોને લીધે નવીન ગૌતમસ્વામી સરખા હતા તેમણે (સર્વદેવસૃરિએ) જૈન ધર્મની ઉત્રતિ કરી.

વિક્રમ સંવત્ ૧૦૧૦ માં રામસૈન્યપુર નામના નગરને વિષે શ્રી ઋષભદેવસ્વામીના પ્રાસાદમાં આઠમા શ્રી ચંદ્રપ્રભુસ્વામીની સજ્જનોને પૂજનિક શ્રી સર્વ દેવસૂરિએ પ્રતિષ્ઠા કરી હતી.

ચંદ્રાવતી નગરીના રાજાના નેત્ર સમાન, ઉત્કૃષ્ટ ઋદ્ધિશાળી, અત્યંત ઉત્તુંગ–**૭ ચા** મંદિરના વિધાતા કું કુણ નામના મંત્રીને પાતાની જ્ઞાનશક્તિ–મુદ્ધિપ્રભાવથી પ્રતિભાધ પમાડીને શ્રી સર્વદેવસરિએ દીક્ષા આપી હતી.

વિક્રમ સંવત્ ૧૦૨૯ વર્ષે ધનપાલ નામના કવિએ **દેશીનામમાળા રચી. વિ. સં.** ૧૦૯૬ વર્ષે શ્રી ઉત્તરાધ્યયન સત્રની ટીકા કરનાર થિરાપદ્રગ**્કીય વાર્દિવેતાલ** શ્રી શાંતિસૂરિ સ્વર્ગવાસી થયા.

શ્રી સર્વદેવસૂરિની પાટે રાજાએ જેમને " રૂપશ્રી " એવું ખિરુદ આપ્યું હતું તેવા શ્રી દેવસૂરિ સાડત્રીશમા પદ્ધર થયા.

શ્રી દેવસૂરિની પાટે આડત્રીશમા પદ્ધર **શ્રી સર્વ દેવસૃરિ** (બીજ) થયા જેમણું **યરાભદ્ર, નેમિચ'દ્ર** આદિ આઠ' શિષ્યાને સૂરિપદ આપ્યું. ૧૨.

૩૬ શ્રી સવ^દદેવસૃરિ

હ્યોતનસૂરિની પાટે શ્રી સર્વંદેવસૂરિ આવ્યા. તેઓ હશ તપસ્વી હોવા સાથે તેમની ઉપદેશ શક્તિ પણ પ્રાભાવિક હતી. તેઓ નવીન ગોતમસ્વામી કહેવાતા એટલે કે ગોતમસ્વામી જેમ લખ્ધિસંપન્ન હતા તેમ શ્રી સર્વંદેવસૂરિ પણ સુશિષ્યોની લખ્ધિવાળા હતા. સર્વાનુભૂતિ યક્ષના કથનાનુસારે ઉદ્યોતનસૂરિએ તેમને પક્ના સંરક્ષક તરીકે નીમ્યા હતા.

એકદા તેઓ વિહાર કરતાં કરતાં ભરુચ નગરે આવ્યા. સમથ આચાય ને શાલે तेवुं संध सन्मान इयुंं. " राजा हान है ने भंडारीतुं पेट झाटे " तेम ते नगरने। रहे-वासी झन्डडीं नामना थे। या अत्कार-समारंभ की न शक्ये। तेने शुरुना આવા ખહુમાન પ્રત્યે ઇતરાજ ઉપજી. કાઈપણ લાગે ગુરુને હલકા પાડવાના તેણે મનમાં મનસૂંથા કરી. તે યાગી વશીકરણ વિદ્યા જાલતા હતા અને તેના પ્રભાવે તેણે સપોંના સારા જેવા સંગ્રહ કર્યો હતા. ઉત્ર ઝેરવાળા સપોંને પણ તેણે પાતાના કાખુમાં રાખ્યા હતા. લાકા તેની આવી શક્તિ એઈ તેનું બહુમાન કરતાં. પછી ઉપાશ્રયે આવી, ચારાશી સાપના કરંડીએ સાથે લાવી વાદ કરવા બેઠા. ગુરુએ પાતાના જમાણા હાથની કનિષ્ઠ માંગલીથી પાતાના દેહ કરતી વલયાકારે ત્રણ રેખા કરી. યાંગીએ સપોને છૂટા મૂક્યા પણ આ આશ્ચર્ય શું ? સર્પો રેખા સુધી જાય ને ત્યાંથી પાછા વળે. આગળ વધી ગુરુના દેહ સુધી જઇ શકે નહિ. છેવટે ક'ટાળીને સપેર્ક કર'ડીયામાં આવી એડા. આથી કાન્હડીઓના ક્રોધ વિશેષ પ્રજ્વલિત થયા. પાતાના હાથ હેઠા પડતા હાય તેમ તેને લાગ્યું. છેવટના ઉપાય તરીકે તેણે મહાવિષવાળા સિંદુરીયા સપ' કાઢયા તે પણ રેખા સુધી જઇ પાછા કર્યો. આ સમયે ચાસક નેગિણીમાંહની ''કુરુતુલ્લા' નામની યાેગિથી જે ઉપાશ્રય પાસેના પીપળાના ઝાડ પર રહેતી હતી તે ગુરુના ઉમ તપથી આકર્ષાઇને ત્યાં આવી ને સિંદુરીઆ સપ'ની દાહા અધ કરી દીધી. કાઈ પણ જાતની કરી ન ફાવવાથી છેવટે યાેગી ગુરુને નમી, માફી માગી સ્વસ્થાને ચાલ્યાે ગયાે.

વિ. સં. ૧૦૧૦માં રામસૈન્યપુરમાં ઋષભજિન પ્રાસાદમાં તેમણે ચંદ્રપ્રભુની પ્રતિષ્ઠા કરી. આ ઉપરાંત ચંદ્રાવતીના રાજાના જમણા હાથ સમા કુંકુલુ નામના મંત્રીને પ્રતિ ખોધ પમાડીને તેને પણ દીક્ષા આપી. એમ કહેવાય છે કે સવે દેવસૂરિના સદુપદેશથી સત્તાવીશ જિનપ્રાસાદ થયા.

કવિ ધનપાળ

મધ્ય દેશના સંકાશ્ય નામના ગામમાં સર્વદેવ નામે હિજ્ઝેષ્ઠ રહેતા હતા. તેને ધનપાળ ને શાભન નામના બે પુત્રા હતા. અને બાઇએ બાળયાલુથી જ શુહિશાળી હતા. સર્વદેવના પિતા દેવધિ રાજમાન્ય પુરુષ હતા.

માં સમયે મહેંદ્રસૂરિ શાસનસ્થંભ ગણાતા હતા. તેમની શાંત ગંભીર મુખમુદ્રા સામા પર પ્રભાવ પાડવા માટે ખસ થતી. તેમનું ત્રાન પહ્ય વિશાળ હતું, તેઓ વિહાર કરતાં કરતાં તે આમમાં પધાર્યો. ગુરુના ગુખુની વાત સાંભળી સર્વદેવ પણ ઉપાશ્રયે આવ્યો. ગુરુના ઉપદેશ સાંભળીને દિગ્સૂટ શધ મરે!. તેએ મતમાં કંપ્રક મક્કમ તિર્જીય કર્યો અને ત્રણ અઢારાત્ર ત્યાં જ મેસી રક્ષા એટલે ગુરુએ પૂછ્યું કુ-'તમે અમારી પરીક્ષા કરવા રાકાયા છા કે બીજાં પ્રવાજન છે ! ' આ સાંભળી સર્વાદેવ બાલ્યા કે-'રહસ્યની વાત કહેવી છે. માટે પ્રાર્થના કરવા આવ્યા છું'. ગુરુએ આશાસન આપતાં સર્વાદેવે જણાવ્યું કે 'મારા પિતા રાજમાન્ય હતા ને રાજ્ય પણ તેમને પુષ્કળ દાન આપતા. तेमा भृत्य पाम्या छे. पश्च तेमत् निधान मने प्राप्त शत नथी ते। आप ज्ञानदृष्टिथी दशीवा ते। अप-કાર થાય.' સમયદા ગુરુએ તે વાત સ્વીકારીને ખદલા તરીકે અર્ધ હિસ્સાની માંત્રણી કરી. વિધે અર્ધ ભાગ આપવાનું કખૂલ કર્યું એટલે ગુરુખે જણાવ્યું કે-'તમારી વસ્તુમાંથી ઇચ્છાનુ માર અર્ધ લઇશું'. પછી સોકોને સાક્ષી રાખી ગુરુએ જ્ઞાનખળ નિધાન ખતાવ્યું. સંગાનસારે જમીન ખાદતાં ચાલીસ ક્ષાખ સાનામહોર નીકળી. કેટલ્રોક સમય વીત્યા બાદ સર્વદેવે આચાર્યશ્રીને અર્ધ ભાગ ક્ષેવા કહ્યું પણ નિઃસ્પ્રદ્ધી સરુને તેની જરૂરત ન હતી. એટલે ગુરુએ ધનને ખદલે અર્ધ હિસ્સા તરીકે તેના એ પુત્ર પૈકી એકની માગણી કરી. મારના ઇંડાને ચિતરવા ન પડે. સર્વદેવના વ્યંને પુત્રા તેજરવી બાલ(કપાળ)વાળા હતા. ધનપાળ ते। राज भाजने। संभाधी अन्ये। હતા. ગુરુને જણાયું કે જો તેઓ જૈની દક્ષિા સ્વીકારે તે। જરૂર શાસનાનત થાય. આ વિચારથી તેમણે તેવી માત્રણી કરી. આ સાંભળીને વિચારમૃઢ થયેલ વિપ્ર 'આપીશ' એમ કહીને ઘરે ગયા. ચિંતાપ્રસ્ત ખનવાથી તેની નિકા દૂર ચાલી ગઇ. નિકા વિના જ ખાટલા પર સુધ ગયા. તેવામાં રાજભવનમાંથી ધનપાળ આવ્યા. ચિંતાતર પિતાને જોઇને તેનું કારણ પુછ્યું. જવાયમાં સર્વદેવે સુધળી હડીકત કહી સંભળાવી. જે સાંભળી ધનપાળ કાપાયમાન થઇ ગયા અને ઊલ્લેટા પિતાને ઉપાલંબ આપી. તેની અવગણના કરીને બહાર ચાલ્યા મયા.

આ બનાવથી સર્વદેવની આંખમાં અશુ આવી ગયાં. તેના હૃદયમાં વિચારાનું તુમુલ યુદ્ધ ચાલી રહ્યું હતું. એક બાજી ગુરુની માગણી ને બીજી બાજી પાતાના પુત્રનું અપ હૃષ્ણ! તેમાંય ધનમાલે પાડેલી "ના"થી તેના ઉત્સાહ મંદ પડી ગયા હતા. તેવામાં ખીજો પુત્ર શાલન આવ્યા. શાલન ધનપાળ જેટલા ગવી છ અને ધમંડી ન હતા. તે સ્વભાવથી જ સંસ્કારી હતા. તેણે પણ ચિંતાનું કારણ પૂછતાં હકીકત જાણી પિતાને આધાસન આપ્યું ને જૈની દક્ષા સ્વીકારવાનું કબૂલ કર્યું.

પુત્રના અનુકૂળ વચન સાંભળતાં પિતાને ચિંતાના અશુને ખદલે હર્ષના અશુ આવ્યાં. પુત્રને સુરુતે સોંપી દીધા. ગુરુએ પહ્યુ તેને દીક્ષા આપી ત્યાંથી અહ્યુહીલપુર પાટણ તરક વિહાર કર્યો. ઉપરાક્ષ ભનાવથી ધનપાળને એન સાધુએ પ્રત્યે રાષ ઉદ્દભવ્યા હતા. તે માલવાધીશ ભાજના મિત્ર બન્યા હતા તેથી રાજાને સમજાવી માલવ દેશમાં શ્વેતાં બરી સાધુઓના વિહારના નિષેધ કરાવ્યા. આ હકીકત મહેંદસરિના સાંભળવામાં આવી. ઉપરાંત ધારાનગરીના શ્રી સંધે પણ મહેંદસરિને આ હકીકત જણાવી સાધુવિદાર માટે બનતું કરવા વિદાપ્ત કરી.

શાબન મુનિએ ગુરુમહારાજને જણાવ્યું કે-'મારા ભાઇને પ્રતિબાધ પમાડવા છું જ ધારાનગરી જઈશ.' એટલે રજા મળતાં ગીતાર્થ મુનિએા સાથે શેખતા શાબન મુનિ ધારાનગરીએ ગયા.

ધીમે ધીમે ધનપાળની કવિત્વ શકિત ખીલી શઠી હતી અને હવે તો તે રાજા ભાજના ખાસ વિશ્વાસ-પાત્ર મિત્ર મનાતા હતા. પાતાના ભાઇના બનેલા પ્રસંગ પરથી તેનું જૈન સાધુઓ પ્રત્યેનું વૈષનસ્ય

વિસરાય' ન હતું. શાબન સુનિએ અવસર થતાં બે ચાલાક સુનિઓને ધનપાળના ગૃહે જ ગોચરી માટે માકલ્યા, ધનપાળ આ સમયે રનાન કરવા ખેડા હતા અને ખંને મુનિઓ 'ધર્મ'લાલ' કહીને ઊભા રહ્યા. ધનપાળની સ્ત્રી ધનપાળના માનસિક રંગથી રંગાયેલી જ હતી એટલે તેએ પસ જૈન સાધને ગાચરી આપવાની ના પાડી. આ સાંભળી ધનપાળ કહ્યું ક્રે-'યાચકા આપણા ઘરેથી ખાલી હાથે પાછા જાય તે ડીક નહિ માટે કંઇક આપ.' આવી તેની સ્ત્રી દગ્ધ અન વહારાવ્યા બાદ દહીં વહારાવા લાગી. તે જોઇ સાધુઓએ પૂછ્યું કે-'દહીં કેટલા દિવસનું છે?' આ પ્રશ્ન સાંભળતાં જ અગ્નિમાં થી પડે તેમ ધનપાળની ઓના કાંધ બબાડી ઉઠયા. તેણે મશ્કરીમાં સામું પૂછ્યું કે-'શું દહીંમાં પુરા હાય છે? કે તમે કાંધ્ર નવા દયાળ જાગ્યા છા ? આ દહીં ત્રણ દિવસનું છે. લેવું હોય તા ક્યા. નહીંતર ચાલ્યા જાઓ.' સાધુઓ જે પ્રસંગની રાહ જોતાં હતાં તે પ્રસંગ પ્રાપ્ત થયા. ધનપાળને સમ-જાવવાના સુધાગ સાંપડયા. તેઓએ ધીર ગંભીર વાણીથી જવાય આપતાં જણાવ્યું કે-'પૃચ્છા કરવી એ અમારા જૈત સાધુઓને આચાર છે. જ્ઞાનીઓનું વચન કદાપિ પણ મિથ્યા થતું નથી, माटे की तमारे लख्य क होय ता तपास करें। है ते त्रख हिवस अपरना हहींमां छवात्यत्ति થઇ છે કે નહિં.' આ સમય દરમ્યાન સ્નાનથી પરવારીને ધનપાળ પણ ત્યાં આવી પહેાંચ્યા. સાધુના કથન મુજળ દહીંમાં અળતા નખાવ્યા કે તરત જ જીવા ઉપર તરી આવ્યા. સામાન્ય સાધુનું આવું ત્રાન જોઇ ધનપાળના ગર્વ એાગળી ગયા. નાગે દ મંત્રથી વિષ નાશ પામા જય તેમ ધનપાળન મિશ્યાત્વરૂપી વિષ આ પ્રસંગથી નાશ પામી મયું. પછી તેમના ગુરુમહારાજ સંખંધે પૃછપરછ કરતાં તેમણે શાલન મુનિના બધા વ્યતિકર કહી સંભળાવ્યા. બાઇનું આગમન જાણી ધનપાળ હ્યાશ્રયે આવ્યો. શાભન મુનિ પણ સામા આવ્યા. પછી ધનપાળે પાતે કરેલ અકૃત્ય માટે પશ્ચાત્તાપ વ્યક્ત કર્યો ને ધર્મજિજ્ઞાસા વ્યક્ત કરી. શાભન મુનિએ વડીલ બંધુને જીવદયાપ્રધાન ધર્મ સવિસ્તર સમજાવ્યા. સત્ય વસ્તુની ઝાંખી થતાં ભ્રમમાં કાપ્ય રહે ? પછી ધનપાળ 🗳ન ધર્મ સ્વીકારી, આંધી જ મહાવીરચૈત્યમાં જઇ પ્રભુસ્તુતિ કરી સ્વગૃહે ગયા. પછી બાજરાજાને સમજાવી શ્વેતાંખરાના विद्वार भक्ती क्रराव्ये।

સાજબ મિત્ર તા તે જ કહી શકાય કે જે પાતાને પ્રાપ્ત થયેલ દુર્લ લસ્તુથી મિત્રને સુવાસિત કરે. ધનપાળને સત્ય વસ્તુની પ્રાપ્તિ થતાં તે ઘણા જ હર્ષિત થયા, પણ તે તેની અસર બાજરાજા પર પાડવા માંગતા હતા, રાજાના તે પ્રીતિપાત્ર હાેવાથી લગભગ સદાકાળ તે સાથે જ રહેતા અને પ્રસંગ મળતાં તે જૈન ધર્મની પ્રશંસા કરતા.

એકદા ધનપાળ રાજા સાથે મહાકાલના મંદિરમાં ગયા. ત્યાં શંકર પાસે ન જતાં તે મંડપના ગવાલમાં ખેસી રહ્યો. રાજાએ તેને નમન માટે અંદર ખાલાવ્યા એટલે ત્રજ્ઞ વાર તે દાર પાસે આવીને પાછા હતા તે ને તે સ્થાને આવીને ખેસી ગયા. રાજાએ તેનું કારણુ પૂછતાં જણાવ્યું કે—' હૈ સ્ત્રામાં! શંકર પાર્વતા સાથે ખેઠેલ હૈાવાથી લજ્જાને લીધે હું જોઇ શકતા નથી. તમા જ્યારે આંત:પુરમાં રમણીઓ સાથે વિલાસ કરતા હૈા સારે ત્યાં આવવાને કે ચેષ્ટા જોવાને પણ કાષ્યુ સમર્થ થાય?' રાજા આવા જવાળથી કંઇક ખિન થયો. પછી ળહાર નીકળતાં ભૂંગી(શંકરના એક સેવક)ની મૃતિંને જોઇને રાજાએ કોતુકથી પૂછ્યું કે—' ધનપાળ! આ ભૂંગી દુર્જળ કેમ દેખાય છે?' ધનપાળને સત્ય કહેવાના સમય આવી પહોંચ્યા હતા. તેને પાતાની મુરાદ બર લાવવી હતી. તેણે જથાવ્યું કે—' જો દિશારૂપ વસ્ત્ર છે તો એને (શંકરને) ધનુષ્યની શી જરૂર છે? જો શસ્ત્ર છે તો

વળા અસ્મની શા જરૂર છે ? વળા શરીરે અસ્મ લગાવે છે તા આની શા જરૂર છે ? અને રમણી રાખે છે તા કામદેવ પર દ્વેષ શા માટે લાવે છે ? આમ પરસ્પર વિરુદ્ધ પાતાના સ્વામી(શંકર)ની પ્રવૃત્તિ જોઇને આ ભુંગીનું શરીર શુષ્ક થઇ ગયું જણાય છે.'

આવી જ રીતે શ્રૃતિ, સ્મૃતિ તેમજ યત્તકાર્ય વિગેરમાં રખલના તેમજ દેષ વતાવવાયી રાજાને ક્રીધ ચડયા અને તેએ મનથી આ વિપ્રના વધ કરવાના નિર્ધ્યુય કર્યા. ધનપાળ રાજાના મનના સંકલ્પને સમજી ગયા. તેએ રાજાના ક્રોધનું નિવારથ્યુ કરવાના માર્ગ યાજ્યા. તેવામાં તરત જ કુદરતી રીતે જ એક પ્રસંગ મળી ગયા.

એક વૃદ્ધ સ્ત્રી બાલિકા સાથે શિર ધુણાવતી ધુણાવતી રસ્તામાં ઊભી હતી. રાજના જોવામાં તે આવતાં તેણે કુતુહલથી કવિધર ધનપાળને તેનું કારણ પૂછ્યું એટલે રાજને ખુશ કરવા તેમણે જવાબ આપ્યો કે—' હે રાજન! આ બાલિકા વૃદ્ધાને પૂછે છે કે—'શું આ નંદી છે કે મુરારિ છે ! કામદેવ છે, શંકર છે કે કુખેર છે ! વિદ્યાધર છે કે મુરપતિ છે ! અથવા ચંદ્રમા છે કે વિધાતા છે!' તે પુત્રીના જવાબમાં તે વૃદ્ધા શિર ધુણાવીને કહે છે કે—'હે પુત્રી! તેં જણાવ્યા તેમાંનાં કાઇ નથી પરંતુ ક્રોડા કરવામાં પ્રવૃત્ત થયેલા આ ભાજ ભૂપતિ છે." ધનપાળના આવા યુક્તિ વચનથી રાજા પ્રસન્ન થયા ને ઉપજેલા ક્રોધ શાંત પડયા.

એક વખતે મહાકાલના મંદિરમાં **પવિતારાહ**ના મહાત્સવ પ્રવર્તતા રાજાએ ધનપાલને ઉદ્દેશીને કહ્યું:-' સખે! તમારા દેવાના પવિત્ર મહાત્સવ કદી થતા નથી, તા મ્યવશ્ય તેઓ અપવિત્ર જણાય છે.' તેના જવાબમાં ધનપાળ કહ્યું કે-' પવિત્ર અપવિત્રને પવિત્ર ભનાવે છે, પરંતુ જિનેશ્વર ભગવંત પાતે જ પવિત્ર હાઇને તેના પવિત્ર મહાત્સવ કરવાની જરૂર જ રહેતી નથી.'

શાસ્ત્રદ્યાનને પરિજ્ઞામે ધનપાળની ખુદ્ધ હવે તો સર્વોત્કૃષ્ટ ળની હતી. તેની સત્યવચની તરીકે ખ્યાતિ પ્રસરી ને ભાગ્યે જ તેનું જાણાવેલું અસત્ય સાબિત થતું. એકદા ધનપાળના સત્ય કથનની સાબિતી માટે રાજાએ પૂછ્યું કે—' અહીં ચાર દારો છે તેમાંથી કયા દારથી હું નીકળીશ તે જણાવ. ' એટલે ધનપાળ વિચાર કરીને એક પત્રમાં અક્ષરા લખીને તે સ્થબિધરને આપ્યો. પછી રાજાએ વિચાર કરી કે—' આ ચારમાંથી કાઇ પણ એક દારમાંથી નીકળીશ એમ લખ્યું હશે, પરંતુ હું તેનું વચન મિથ્યા કરી બતાવું.' પછી પોતાના સેવકા મારફત મંડપના ઉપરના ભાગમાં છિદ્ર પડાવી તે માર્ગ રાજા નીકળ્યો. અને તે ચીઠી મગાવી વાંચ્યું તો 'ઉપરના ભાગમાંથી નીકળશે' તેમ લખ્યું હતું. આ બનાવથી રાજાને ધનપાળ પર સવિશેષ પ્રીતિભાવ પ્રગત્યો. પછી જૈન સાધુઓના આચારવિચાર સંબ'ધી વાર્તાલાપ થતાં ધનપાળ પર સવિશેષ પ્રીતિભાવ પ્રગત્યો. પછી જૈન સાધુઓની રીતભાત યથાસ્થિત સમજાવી. ધનપાળની કવિત્વ શક્તિ ખીલવા સાથે તેની ધનની વિપુળતા પણ વધતી ગઇ. તેણે સાતે ક્ષેત્રામાં દ્રત્ય વાપરવા માંડયું. પછી તો તેણે આદિજિનનો શ્રેષ્ઠ પ્રાસાદ કરાવ્યો ને મહેંદ્રસ્રિના હાથે પ્રતિષ્ઠા કરાવી. અને તે જિન-મૂર્તિ સમક્ષ ખેસી જાયત્રં કુજલ્લ ઇસાદિ પાંચ સો ગાથાની રતુતિ રચી.

જૈનધર્મના પરિચય વધતાં રાજાને તેના રસપાનની ઉત્કંઠા વધવા લાગી. રાજાઓને કચાશ્રવસ્તુના સવિશેષ શાખ હાય છે તેથી એકદા બાજરાજાએ જૈન કથા સંભળા-વવાના ધનપાળને આત્રહ કરતાં ધનપાળ તિલક મજન્દી નામની બાર હજાર શ્લોક-પ્રમાસ નતન કથા બનાવી. નવે રસાથી એતિપ્રાત તે કથા હતી અને તેની પરિશ્વમાંતિ સુધી બીજી સાંસારિક પ્રવૃત્તિ છોડી ધનપાળ તેમાં જ એક ખાને મન્ન રસો પછી ઉત્સાન-પ્રકૃષ્યસાન થાય તે માટે

વાદિવેતાલ શાંતિસરિને સંશાધન માટે આપી. રાજાએ કયા સાંભળવાના સમયે બહુમાન માઢે પુસ્તક નીચે સુવર્ણના થાળ મુકાવ્યા. આખી કથા સાંભળતા જાણે અમૃતના રસ ચાખતા હાય તેવા રાજાને આહ્લાદ થયા અને કહ્યું કે—'મારા કલા પ્રમાણે આ કથામાં ફેરફાર કરે તા હું તને ઇચ્છિત સર્વ આપું. પ્રથમ આરંભમાં 'શિવ રક્ષણ કરા ' એમ મંગળાચરણ કર, અચાદ્યાને સ્થાને ધારા નગરી, શકાવતાર ચૈત્યને સ્થાને મહાકાળ મંદિર, સદયભદેવને બદલે શંકર અને ઇંદ્રને સ્થાને મારું નામ રાખ. ' રાજાની આ માંગણી સાંભળી ધનપાળ કહ્યું—' હે રાજન! સંપૂર્ણ પ્રયપાત્ર હ્યાદ્યાલુના હાથમાં હોય ને તેમાં મહતું એક ટીપું પડતાં સર્વ અપવિત્ર થઇ જાય તેમ તમારા કહેલા ફેરફાર કરતાં શુલને બદલે અશુભ થઇ જાય.' આ સાંભળીને રાજાને અતિશય ક્રોધ ચડયા ને તેથી તેણે ઢાઢ દૂર કરવા માટે નજીકમાં જ રાખેલ સગડીમાં તરતજ તે પુસ્તક નાખી બાળી નાંખ્યું.

મહામહેનતે લિબા કરેલ મહેલ પવનના એક સપાટાથી તૂરી પહે તેમ ધનપાળના ખેદના પાર ન રહ્યો. ચિંતા ને વિષાદથી બાજન ને રનાન વિગેરે પછ્યુ વિસરી ગયા. આ જોઇ તેની નવ વર્ષની પુત્રીએ ત્યાં આવીને ખેદનું કારસ્યુ પૂછ્યું. પછી વસ્તુસ્થિતિને જાણી, ધીરજ આપતાં તેસે જસ્યુવ્યું કે-' હે તાત! રાજાએ પુસ્તકને અગ્નિમાં નાખી દીધું તેથી શું થયું? મારા હદયમાં તે અક્ષય છે. રનાનાદિથી પરવારા, પછી હું સમસ્ત કથા કહી સંભળાવીશ.' પછી સંતાવપૂર્વ કરનાનાદિ ક્રિયા કર્યા પછી પુત્રીના મુખ્યી તે કથા સાંભળવા એઠા. તેમાં જેટલી વાત પુત્રીના સાંભળવામાં આવી ન હતી તેટલી તે ખાલી શકી નહિ એટલે કથામાં ત્રસ્યુ હજાર શ્લોક ન્યત રહ્યા, જે પૂર્વાપર સંબંધથી જોડીને તે પ્રશ્ય તેસું પૂર્યું કર્યો.

અપમાન થવાથી ધનપાળ ધારા નગરીથી ચાલી નીકળ્યા ને સત્યપુર જઇને રહ્યો. ત્યાં મહાવીર-સ્વામીની પ્રાર્થના નિમિત્તે 'देवनिस्मळ ' નામની પ્રાકૃત સ્ત્રુતિ રચી.

કેટલાક દિવસા વીત્યા ખાદ ભાજરાજે ધનપાળ કવિને ખાલાવવા તેના ગૃહે પ્રતિહાર માકલ્યા પણ તેના ચાલ્યા જવાના વૃતાંત સાંભળા રાજ ખેદ પામ્યા. એવામાં ધર્મ નામના પ્રખર વાદી ધારાનગરીએ આવ્યા. તેએ દેવી-વરદાનથી સર્વ દેશાના પંડિતાને જીતા લીધા હતા અને હવે ધારાનગરીના પંડિતાને જીતવા તે ત્યાં આવ્યા હતા. ભાજરાજની સભામાં સ્વ-પ્રશંતા ગાઇ ખતાવી તેએ વાદ કરવા માટે આદ્વાન કર્યું. ધર્મની ક્રીર્તિ સૌ પંડિતાએ સાંભળા હતા તેથા કાઇ ટક્કર ઝીલવા ઉભું ન થયું. રાજાને આ અણીને પ્રસંગે ધનપાળની કોંમત સમજાણી. તેની તપાસ કરાવીને સત્યપુર નગરે દ્વા માકલ્યા, છતાં ધનપાળ આવ્યો નહિ. ત્યારે રાજાએ દરી વાર કહેવરાવ્યું કે ' મુંજ રાજા તમને પુત્ર સમાન માનતા તેથી તમે માટા અને હું કનિષ્ઠ થયા તો કનિષ્ઠના વચનથી શું રોષ લાવવા ઉચિત છે! ધારા તગરીની લાજ જાય તે તમારી જ જાયું છતે. વિદાનને વધુ જયાંવવાનું ન હોય.' આવા આગ્રહભયાં આમંત્રસૂથી ધનપાળ ધારાનગરીએ આવ્યો. ભોજે સામા આવી તેના સત્કાર કર્યા. પછી પરસ્પર વાદ ચાલતાં ધનપાળ યુક્તિથી ધર્મને પરાજિત કર્યો.

પાતાના આયુષ્યના અંત નજીક જાણી, રાજાની અનુમતિપૂર્વ ક ધનપાળ મહેંદ્રસૂરિ પાસે જ યુક્કસ્થપણમાં સંક્ષેપના કરી, તીવ તપથી દેકશુદ્ધિ કરી પ્રાંતે સૌધર્ય નામના દેવસાકમાં દેવપણે ઉત્પન્ન થયો.

ધનપાળ કવિએ ઋષભપંચાશિકા (ધનપાળપંચાશિકા), તિલકમંજરી, પાઇઅપલચ્છી-નામમાલા (દેશીનામમાલા), વીરસ્તવ (વિરુદ્ધ વચન)ને સાવયવિદ્ધિ (શ્રાવક વિધિ) આ પાંચ પ્રસ્તકા લખ્યાં છે. આ ઉપરાંત શાલનધુનિકૃત સ્તુતિચતુર્વિ શ્રતિકા પર ટીકા રચી છે. સાયભચરિત્રનું "તિલકમંજરી" એવું અપરનામ શા માટે રાખવામાં આવ્યું? તે પ્રશ્નને લગતા ખુલાસામાં જણાવવામાં આવે છે કે—જ્યારે ધનપાળ ઋષ્યભચરિત્રની રચના કરતા હતા ત્યારે તેની પુત્રી તિલકમંજરી હંમેશા તે એરડામાં જતી અને લખાયું વાંચી ક્ષેતી. તેની પ્રશા એટલી ઉત્કૃષ્ટ હતી કે એક વાર વાંચતાં જ લખાયું ચાદ રહી જતું. જ્યારે રાજા ભોજે તે માંચ બાળા નાખ્યા ત્યારે તિલકમંજરીએ તે પાતાના પિતાને કહી સંભળાવ્યા અને તેની યાદગીરી નિમિત્ત ધનપાળ તે પ્રાંથનું " તિલકમંજરી " એવું અપરનામ રાખ્યું. સુખધુની વાસવદત્તા, બાયુની કાદં-ભરી, દંડીનું દશકુમાર ચરિત ને સાઢલની ઉદયસુંદરીનું સાહિત્યસપ્ટિમાં જેવું અનુપમ રથાન છે તેવું જ અનુપમ રથાન ધનપાળની "તિલકમંજરી" માટે છે. છતાંય એક વિશિષ્ટતા એ છે કે તેમાં શ્લોકકાદિન્ય કે પશ્ચપ્રાયુર્ય નથી. શ્રીમદ્ હેમચંદ્રાચાર્ય પણ તિલકમંજરીના પદ્રો હવ્ય કોટિનાં માન્યા છે અને પોતાના " કાવ્યાનુશાસન"માં 'શ્લેષ 'ના ઉદાહરણ તરીકે તેમજ છંદાનુશાસનમાં ' માત્રા ' નામક છંદના ઉદાહરણ તરીકે તિલકમંજરીમાંથી કાવ્યો ચૂંટી કાઢ્યાં છે.

ધનપાળ મુંજના સમયે પણ રાજમાન્ય પંડિત ગણાતા ને તેને 'સરસ્વતી' નું ભિરુદ આપ્યું હતું. ધનપાળ પહેલાં તો વૈદિક ધર્માવલંબી હતા પણ પાછળથી જૈન બનવાથી ધર્મપરિવર્તનને કારણે રાજા ભાજ સાથે ઘણી વખત ચર્ચા થતી અને તેને પરિણામે ધનપાળ યુક્તિયુક્ત જવાય આપી રાજાને નિરુત્તર કરતા.

ધનપાળની જૈન ધર્મ પર કેટલી અનુપમ દૃઢતા હતી તે જહ્યુવવા માટે ઘણા દા**ખલા**એ! પૈકી એક જ બસ થશે.

ધનપાળના દેષી ધ્યાઇપણાએ રાજાના કાન ભ'ભેયાં કે-' પુરાહિત ધનપાળ જિનેશ્વર ભાગવ'ત સિવાય અન્ય દેવને નમસ્કાર કરતા નથી.' તેની ખાત્રી માટે પ્રસંગ જોઇ રાજાએ ચંદન, પુષ્પાદિ સામગ્રો આપી ધનપાળને હુકમ કર્યા કે-''આ સામગ્રીઓવડે તમે દેવપૂજા કરી આવા.' આદા આપ્યા પછી રાજાએ તપાસ માટે પાછળ ગુપ્તચરા પણ માકશ્યા.

રાજાના થતાં ધનપાળ તરત જ દેવીના મે દિરમાં ગયા, પણ ત્યાંથી ભયબીત થઇને, તરત જ નીકળીને શિવના સ્થાનકમાં ગયા. ત્યાંથી નીકળીને વિષ્ણ્રના મે દિરમાં ગયા ને ત્યાં પોતાના ઉત્તરીય વસ્તવડે વિષ્ણ્રુ–શ્રદ્ધનીની મૂર્તિ માડા પદડા મુકાને બહાર નીકળી શ્રી ઋષભદેવના મંદિરમાં ગયા. ત્યાં ખરાબર અર્થા-પૂજા કરી રાજસભામાં પાછા આવ્યા. ગુપ્તચરાએ રાજાને બધી હકાકતથી વાકેક કર્યા. ધનપાળ આવતા રાજાએ પૂછ્યું કે-"તમે દેવપૂજા ખરાબર કરી ?" ધનપાળ જવાબ આપ્યા કે- " હા મહારાજ! દેવપૂજા સારી રીતે કરી." એટલે રાજાએ પુન: પૂછ્યું કે-"તમે ભવાની દેવીના મે દિરમાંથી આકુળવ્યાકુળ થઇને એકદમ કેમ બહાર નીકળી ગયા !"

ધનપાળ- હે સ્વામિન! દેષીના હાથમાં ત્રિશ્ળ હતું, લલાટ સાત્રે ભકુટી ચડાવેલી હતી અને વળી તે મહિષતું મદેન કરતી હતી તેથી ભયબીત થઇને હું બહાર નીકળી ગયા. મેં માન્યું કે દેવીને અત્યારે યુદ્ધના અવસર છે-અર્ચા કરવાના અવસર નથી માટે મેં તેમની પૂજા કરી નહિ.

राल-पछी भढादेवनी पूल हेम न करी ?

धनपाले हिं है-

अकंटस्य कंटे कर्यं पुष्पमाला ? विना नासिकायाः कर्यं धूपगंधः ? प्रकर्णस्य कर्णे कर्यं गीतनादः ? अपादस्य पादे कर्यं मे प्रणामः ?

જેને કંઠ ત હાય તેને પુષ્પમાળા કર્યા પહેરાવવી ! જેને નાસિકા ન હાય તેને સુર્ગંધ કેમ આપવી ! જેને કાન ન ઢાય તેમને સંગીત કેમ સંભળાવવું ! અને જેને ચરણ ન હાય તેમને પ્રષ્યુામ કેમ કરવા ! આમ વિચારીને લિંગરૂપ શંકરની મેં પૂજા ન કરી.

રાજ્ય—ત્યાર પછી તમે વિષ્ણુની પૂજા ન કરી અને વસ્ત્રના પડદા કરીને ક્રેબ નીકળી ગયા ? ધનપાળ—રાજેંદ્ર, વિષ્ણુ પાતાની સ્ત્રીને લઇને ખેઠા હતા, તેથી મને વિચાર આવ્યો કે વિષ્ણુ અત્યારે એકાંતમાં છે માટે આ અર્ચાના અવસર નથી. વળી ચૌટામાં જતાં ક્ષેકા આ જાએ તે યાગ્ય નહીં એમ વિચારી મેં વસ્ત્રના પડદા કર્યો.

राज-ता तमे भारी आज्ञा विना ऋषलहेवनी पूज डेम डरी ?

ધનપાળ—માપે દેવની પૂજ માટે આદેશ કરી હતો. દેવ તરીકૃતા નીચેના બધા ગુણે ઋષભદેવમાં હતા તેથી મેં તેમની ભક્તિપૂર્વક પૂજ કરી.

> प्रशमरसनिममं दिष्टयुग्मं प्रसन्नं, वदनकमलमंकः कामिनीसंगशून्यः। करयुगमि यत्ते शस्त्रसंबंधवंष्यं, तद्सि जगति देवे। बीतरागस्बमेव।।

અર્થાત્—જેમના ખંતે ક્ષેચન સમતા રસમાં નિમગ્ન છે, જેમનું મુખકમળ સદા પ્રસન્ન રહે છે, જેમના ઉત્સંગ (ખાળા) સ્ત્રીના સંસર્ગથી રહિત છે અને જેમના હસ્તમાં કાઇ પણ જાતનું શસ્ત્ર નથી એવા હે પ્રસુ! તમે એક જ વીતરાગ–રાગ દેષ વિનાના–છા.

આવા યુક્તિપૂર્ણ વચતથી રાજાને દેવને બદલે ઊલટા પ્રેમ પ્રગટ્યો. આવી રીતે ધણા પ્રસં-ગાએ રાજાએ તેની પરીક્ષા કરી હતી અને તે બધી કસાટીઓમાંથી, સાનું જેમ અગ્નિમાંથી શુહ થઇને બહાર આવે તેમ ધનપાળનું વ્યક્તિત્વ ઝળકી ઊઠતું. સાજ રાજાએ તેમને 'સિક્સારસ્વત-કવીશ્વર'' ને '' કુચાલ (દાઢી મુહવાળા) સરસ્વતી '' એવાં બિસ્ટા આપ્યાં હતાં.

ધનપાળ નામના બીજા કવિ પ**ણ થયા છે** તે તેમણે અપ**લ**શ ભાષામાં '**ભવિસયત્તકહા**' નામના શ્ર^{*}થ રચ્યા છે.

વાદીવેતાલ શ્રી શાંતિસૂરિ

અષ્યુહીલલપુર પાટ્યુની પશ્ચિમે ઉજ્ઞાયુ નામના ગામમાં ધનદેવ નાગે શ્રેષ્ઠીને ધનશ્રી નામની સ્ત્રીયી ભીમ નામનો પુત્ર થયો હતો. વિશાળ લલાટ અને આળતુ મુજબથી તે વિશેષ શામતો હતો. તેના હાથ તથા પગમાં છત્ર, ખ્વજ, પદ્મ આદિ લાંછના (ચિદ્ધો) હતા. થીરાપદ્રગચ્છના આચાર્ય વિજયસિંહસ્રિને પાતાના ગચ્છના ભાર ઉપાડે તેવા યાગ્ય પુરુષ ભીમ જણાયા તેથી વાંહિતની સિહિ અર્થ વિહાર કરી તેઓ ઉન્નાયુ આવ્યા. ધનદેવ શ્રેષ્ઠીના ઘરે જાઇ લીમની શાસનાનિ માટે મામણી

કરી. શેઠે પણ આ લાક તેમજ પરલાકના કલ્યાણ માટે પાતાના પુત્ર ગુરુને અપંશુ કરી. ચાગ્ય અવસરે ઠીક્ષા આપી તેનું શાંતિ એવું નામ રાખ્યું. ધીમે ધીમે સમસ્ત કળાઓના પારબામા થયા પછી વિજયસિંહસરિ તેને પાતાના પદે રથાપી, ગચ્છભાર સોંપી, અલુશણ આદરી સ્વર્ગ સીધાવ્યા. ધીમે તેમની ખ્યાતિ પ્રસરતી ગઇ અને પાડણના બીમરાજાની સભામાં તેમનું અતિવ સન્માન થયું. રાજાએ તેમને 'કવીંદ્ર' અને 'વાદીચકી' એવાં ભિરુદા પણ આપ્યાં.

ભાજરાજા સાહિત્યશાખી હોવા ઉપરાંત કથાપ્રિય પણ હતો. તેને અવનવી કથા-ક્ષવણમાં અતિવ આનંદ ઉપજતો. ભાજરાજાના આપ્રહેયી જ તેને સંભળાવવા માટે ધનપાળ કવિએ ઋષ્ ભાવ્યા વિત્ર (તિલકમંજરી) નામની કથા બનાવી હતી પણ તેમાં ઉત્સત્ર પ્રરૂપણા નથી થઇ તેવી ખાત્રી માટે તેના સંશોધન નિમિત્ત મહેંદ્રસૂરિને વિનતિ કરી ત્યારે તે કાર્ય માટે તેમણે શાંતિસ્રિતું નામ જણાવ્યું એટલે તે પાટણ આવ્યો. તે સમયે શાંતિસરિ ધ્યાનમગ્ન દશામાં હતા તેથી તે તેમના કાઇ એક નૂતન શિષ્ય પાસે ખેઠા અને પરીક્ષા કરવા એક ચૂઢ અને અદ્દુલન શ્લોક પૂછ્યા. પણ સિંહના શિષ્ય છુપા રહે ! નૂતન શિષ્યે તેના એવા સરસ જવાબ આપ્યા કે ધનપાળ જેવા કવીધર પણ દિગ્મઢ બની ગયા. પછી ગુરુને પ્રણામ કરી, સ્વહેતુ જણાવી માલવદેશ તરફ પધારવાની પ્રાર્થના કરી. સંધની અનુમતિ લઇ ગુરુએ અવૈતી દેશ તરફ વિહાર કરી. ગુરુનું આમમન સાંભળી ભાજરાજા પાંચ કાશ સામા આવ્યો.

આ સમયમાં વાદવિવાદનું અતિશય મહત્વ હતું. વાદ જીતે તે સમર્થ મહ્યાતો. ભોજ રાજને પોતાની વિદાન સભા માટે અભિમાન હતું તેથી તેએ ગુરુમહારાજને જણાવ્યું કે-" મારા એક એક વાદીને જિતશા તો એક એક લક્ષ દ્રવ્ય આપીશ." ગુરુએ તે વાત સ્વીકારી ને અલ્પ સમયમાં ચારાશી વાદીઓને જીતી લીધા. રાજા વિચારમૂઢ ખની ગયા. તેને કાઇ રીતે શાંતિસૂરિને પરાસ્ત કરવા હતા તેથી તેએ તે પછી ચારાશી હક્ષ દ્રવ્ય આપીને " સિહસારસ્વત" નામના કવિને બાલાવ્યા. તે પણ પરાજિત થઇ ગયા એટલે રાજાએ અનિ હવે પામી શાંતિસૂરિને 'વાદીવેતાલ ' (વાદીઓના પણ વેતાલ) એવું ખિરુદ આપ્યું.

આવી રીતે પાતાની પ્રતિષ્ઠા વધારી તેઓ પુનઃ પાટણુ પધાર્યાં. ત્યાં જિનદેવ શેઠના પદ્મ નામના પુત્ર સર્પડંસથી મૃત્યુ પામ્યા જણાતા હતા તેને સ્વશિષ્યના કથનથી સચેત કર્યાં.

એકદા શાંતિસૂરિ પાતાના ખત્રીશ શિષ્યાને પ્રમાણશાસ્ત્ર ભણાવવા લાગ્યા તેવામાં શ્રી મુનિયંદ્ર સૂરિ ચૈસપરિપાડી કરવાની ઇશ્છાથી નકુલપુર(નાડાલ)થી પાડણ આવ્યા. આચાર્યને પ્રણામ કરી, દશ દિવસ સુધી ત્યાં રહી વાચના શ્રવણ કરી. પ્રમંગાપાત એક દુર્વંદ પ્રમેય સમજાવવા છતાં સ્વશિષ્યા સમજી શક્યા નહિં તેથી ગુરુ કંઇક ખેદ પામ્યા અને નિ:શ્વાસ નાખી બાલ્યા કે-' આ તા લસ્મમાં લી નાખવા જેવું થયું. '' ગુરુના આ કથનથી મુનિચંદસૂરિ ચમકયા. ગમે તેવા પ્રયત્ના કરવામાં આવે છતાં રતનનું તેજ છુપાય નહી. મુનિચંદ્રસૂરિ મહાતાકિંક હતા. શાંતિસૃરિ સાથે પ્રથમ પરિચય હોઇને તેઓ શાંત ચિત્તે બધું શ્રવણ કરતા હતા પણ પ્રસંગ આવ્યા એટલે મુનિચંદ્રસૂરિએ બધા દિવસનું યથાક્રમે વ્યાપ્યાન કહી ખતાવ્યું. તે સાંભળી તેમની પ્રદ્યા માટે શાંતિસૂરિ ચમતકાર પામ્યા અને તેમને પ્રમાણશાસ્ત્રના આગળ અલ્યાસ કરાવ્યા.

ધનપાળ માજ રાજની સભામાં ધર્મ નામના વાદીને જીતતાં તેથું ધનપાળની અતિ પ્રશ્નાં કરવા માંડી ત્યારે ધનપાળ જાણાવ્યું કે—' ફ્રં તે શું માત્ર છું ? ખરા વાદી તા પાટણમાં બિરાજતા શાંતિસૂરિ છે,'' એટલે તેમને મળવાની આકાંક્ષાથી તે પાટમ આવ્યો. ઉપાશ્રયે જઇ જોયું તો ગુરુ, ખસ થઇ હોવાથી, આ પ્રસંગે જર્જું વસ્ત્ર પહેરી ઔષધ ચાપડતા હતા. તેમના એવા પહેરવેશ જેતાં ધર્મના છ્યા રહેશે મવે ઉછળા આવ્યા અને વાદ કરવાની દત્તિ જગી. તેની દર્ષિમાં શાંતિસૂરિ સામાન્ય વાદી જણાયા. તેને રાહ જોવા જેટલી પણ ધીરજ ન રહી ને કંચી લગાડવાના છિદ્રમાંથી પ્રશ્ન કર્યો કે-તું કોલ્યુ છે!

ગુરુ---દેવ.

વાદી-દેવ કાષ્ટ્ર ?

ગુરુ--દું.

वाही-इं डाख् ?

ગુરુ-તું ધાન.

વાદી-શાન કાણ ?

919—₫.

વાદી-તું કાચ ?

ગુરુ–દેવ.

ગુરુએ પ્રથમ પ્રમાણું જવાય આપ્યા. એ પ્રમાણે અનંતાનંતની જેમ પ્રમાપરંપરાનું શક આલ્યું. અંતે " ધર્મ" થાકો ગયા અને જેને સામાન્ય વ્યક્તિ માનતા હતા તેના અગાધ જ્ઞાન માટે માન ઉપજયું. એટલે દાર ઉધડતાં જ તે ગુરુચરખુમાં આળાટી પશ્ચો. ગુરુએ એવી જ રીતે દ્રાવીડ દેશના વાદીને પણ જીતી લીધા.

ગુરુ ત્યાંથી વિદાર કરી ધારાપ્રદપુરમાં આવ્યા, ત્યાં વ્યાખ્યાન અવસર નાગિણી દેવી નૃત્ય કરવા આવી. ગુરુએ બેસી જવા માટે તેણીના પદ પર વાસક્ષેપ નાખ્યા. દેવી હંમેશા આવવા લાગીને એમ નિરંતર થવા લાગ્યું એવામાં વિચિત્રતાથી એક દિવસ વાસક્ષેપ નાખવા ગુરુ બૂલી ત્રયા તેમ આસન પણ ન માકલ્યું તેથી તે દેવી અદ્ભર જ રહી. પછી રાત્રે ગુરુ ધ્યાનમાં બેઠા ત્યારે ઉપાલં ભ દેવા માટે તે દેવી ત્યાં આવી ને જસ્ત્રુવ્યું કે—' આપના વાસક્ષેપના અભાવે ઊંચા રહેતા મારા પત્રે દવે પીડા થાય છે. આવા શ્રુતજ્ઞાની છતાં આપને વિસ્મરણુ થયું માટે આપનું છ મહિના જેટલું આયુષ્ય શેષ જસ્ત્રુષ છે તેથી મચ્છની વ્યવસ્થા કરી પરક્ષાક સાધન કરા. 'એમ કહી દેવી અંતર્ધાન થઇ ગઇ.

પછી ગુરુ યશ નામના શ્રાવકના સાઢ નામના પુત્રની સાથે રૈવતાચલ તરફ ચાલ્યા તે ત્યાં નેમિ-નાથ પ્રભુનું ધ્યાન લગાવી, અનશન સ્વીકારી ૧૦૯૬ ના જેઠ શુદિ નવમીએ સ્વર્ગ પ્રમાણ કર્યું. તેમણે ઉત્તરાધ્યયન સત્ત્ર પર ટીકા સ્વી છે, જેની સહાયથી વાદીદેવસ્ર્રિએ દિગ બરાચાર્ય કુમુદ્યંદ્રને વાદમાં પરાસ્ત કર્યો હતો. આ ટીકાને 'પાઇય ટીકા ' કહેવામાં આવે છે, કારણ કે તેમાં પ્રાકૃત અતિ વિશેષ છે.

આ ઉપરાંત ધનપાળની તિલકમંજરી કથા ઉપર એક સુંદર ટિપ્પણ લખ્યું છે જે પાટણના લાંડારમાં આજે પણ વિદ્યમાન છે. ધર્મશાસ્ત્ર, જીવવિચાર પ્રકરણ ને ચૈત્યવન્દન મહાભાષ્ય નામના પ્રથા આ જ શાંતિસરિતી કૃતિ દ્વાય તેમ મનાય છે. કેઠલાકા માટી શાન્તિના રચયિતા તરીકે આ જ વાદીવેતાલ શાન્તિસરિને સ્વીકારે છે.

૩૭ શ્રી દેવસૂરિ ને ક૮ શ્રી સર્વ દેવસૂરિ (બીજા)

શ્રી સર્વ' દેવસૂરિની પાટે દેવસૂરિ આવ્યા. તેમણે હાલારના રાજ કાયું સિંહને પ્રતિબાધ પમાડ્યો હતા અને તે રાજ્યએ તેમને " રૂપશ્રી " એવું બિરુદ આપ્યું હતું. તેમના ઉપદેશથી ગાપ નામના શ્રાવકે નવ જિનમ દિર કરાવ્યા. તેમનું વિહારમેત્ર વિસ્તૃત હતું. માળવામાં જઇ પોરુ ગૃહરથાને પ્રતિબાધી તેમને પારવાડ જૈન બનાવ્યા હતા.

શ્રી સર્વ'દેવસૂરિના સ'બ'ધમાં વિશેષ વૃત્તાંત મળેલ નથી. તેમણે યશાભદ્ર, નેમિચ'દ્ર વિગેરે આઠ શિષ્યોને સૂરિષદ આપ્યું હતું.

एगुणचालीसइमो, जसभदो नेमिचंदगुरुबंघू ३९। चालीसो मुणिचंदो ४०, एगुआलीसो अजिअदेवो ४१॥ १३॥

> तत्पद्दे श्रीयशोभद्रसूरि-श्रीनेमिचंद्रसूरी। तत्पद्दे श्रीमुनिचंद्रसूरिः। तत्पद्दे श्रीअजितदेवसूरिः।

ગાથાર્ષ:—શ્રી સર્વદેવસૃરિ બીજ)ની પાટે એાગલુચાલીશમા શ્રી યશાભદ્રસૃરિ તેમજ શ્રી નેમિચંદ્રસૃરિ, ચાલીશમા શ્રી મુનિચંદ્રસૃરિ અને એકતાલીશમા શ્રી અજિતદેવસૃરિ પકુંધર થયા. ૧૩.

व्याख्या—३९ एगुणित—श्रीसर्वदेवस्रिपट्टे एकोनचत्वारिंग्रतमौ श्रीयशोगद्र—नेमिचंद्रौ हौ सूरी गुरुधातरौ । वि॰ पंचत्रिंशदिषक्रिकादशशत ११३५ वर्षे, केचित् एकोनचत्वारिंशदिष-कैकादशशत ११३९ वर्षे नवांगवृत्तिकृतश्रीअभयदेवस्रिः स्वर्गभाक् । तथा कूर्चपुरगच्छीय चैत्यवासी जिनेश्वरस्रिरिशप्यो जिनवङ्कमश्चित्रकूटे पट्कल्याणक्रमरूपणया निजमतं प्ररूपितवान् ।

४० चालीसोत्ति-श्रीयशोभद्रसूरि-श्रीनेमिचंद्रसूरिपट्टे चत्वारिंशत्तमः श्रीस्रितिचंद्रसूरिः । स भगवान् यावज्ञीवमेकसोवीरपायी, प्रत्याख्यातसर्विक्तिकः । श्रीहरिभद्रसूरिक्ताडनेकांतपता-काचनेकग्रंथपिक्षकोपदेशपदवृत्त्यादिविधानेन तार्किकशिरोमणितया रव्यातिभाक् । यदुक्तम् —

सौवीरपायीति तदेकवारि-पानाद्विधिज्ञो निरुदं नभार । जिनागमांभोनिधिघौतबुद्धिर्यः शुद्धचारित्रिषु लब्धरेखः ॥ १ ॥

संविज्ञमीलिर्विकृतीश्च सर्वा-स्तत्यान देवे ऽप्यममः सदा यः । विद्वद्विनेयामिवृतः प्रभाव-प्रभागुणोर्षेः किल गौतमामः ॥ २ ॥ हरिभद्रस्रिरचिता:, श्रीमदनेकांतजयपताकाद्या: । ग्रंथनगा विबुधानामप्यधुना दुर्गमा येऽत्र ॥ ३ ॥ सत्पिक्षकादिपद्या-विरचना या भगवता कृता येन । मंदिषयामि सुगमास्ते सन्वें विश्वहितनुष्या ॥ ४ ॥ अष्टहयेश (११७८) मिताब्दे विक्रमकालाद्दिवं गतो भगवान् । श्रीमुनिचंद्रमुनींद्रो, दक्तु भद्राणि संघाय ॥ ५ ॥

अनेन चानंदसूरिप्रभृतयोऽनेके निजवांधवाः प्रवाज्य सूरीकृताः ।

अयं च श्रीमुनिचंद्रसूरिः श्रीनेमिचंद्रसूरिगुरुञ्चातृश्रीविनयचंद्रोपाध्यायस्य शिष्यः श्रीनेमि-चंद्रसूरिभिरेव गणनायकतया स्थापितः । यदुक्तं—

> गुरुवंधुविनयचंद्राध्यापकशिष्यं स नेमिचंद्रगुरुः । यं गणनाधमकार्षीत्, स जयति मुनिचंद्रसूरिरिति ॥ १ ॥

अत्र च एकोनषष्टचिकेकादशशत ११५९ वर्षे पौर्णिमीयकमतोत्पत्तिः, तत्प्रतिबोधाय च मुनिचंद्रसूरिभिः पाक्षिकसप्ततिका कृतेति ।

तथा श्रीमुनिचंद्रसूरिशिष्याः श्रीअजितदेवसूरि—वादिश्रीदेवसूरिपशृतयः । तत्र वादिश्री-देवसूरिभिः श्रीमदणिहछपुरपत्तने जयसिंहदेवराजस्याऽनेकविद्वज्ञनकिल्तायां सभायां चतुरशीति-वादल्डधजययशसं दिगंबरचक्रवर्तिनं वादिलिप्सुं कुमुद्वंद्राचार्यं वादे निर्जित्य श्रीपत्तने दिगंबर-प्रवेशो निवारितोऽधापि प्रतीतः । तथा वि० चतुरिधकद्वादशशत १२०४ वर्षे फलवर्षिग्रामे चैत्य-विवयोः प्रतिष्ठा कृता । तत्तीर्धं तु संप्रत्यपि प्रसिद्धं । तथा आरासणे च नेमिनाथप्रतिष्ठा कृता । चतुरशीतिसहस्र ८४००० प्रमाणः स्याद्वाद्रत्नाक्ररनामा प्रमाणग्रंधः कृतः । येम्यश्च यन्नाम्नीय क्यातिमत् चतुर्विशतिसूरिशास्तं वभूव । एषां च वि० चतुर्स्विश्वदिषके एकादशशत ११६४ वर्षे जन्म, द्विपंचाशदिषके १९५२ दीक्षा, चतुःसप्तत्यिके १९७४ सूरिपदं, षड्विंशत्यिषकद्वादशशत १२२६ वर्षे श्रावणवदिसप्तम्यां ७ ग्रुरी स्वर्गः ।

तत्समये श्रीदेवचंद्रमृरिशिष्यिक्षकोटिग्रंथकर्ता कलिकालसर्वज्ञस्यातिमान् श्रीहेमचंद्रस्रिः, तस्य वि० पंचचत्वारिंशद्धिके एकादशञ्चत ११४५ वर्षे कार्तिकशुदिपूर्णिमायां १५ जन्म, पंचाशदिषिके ११५० व्रतं, षट्षष्ठयधिके ११६६ सूरिपदं, एकोनिज्ञिशदिषक्षादशञ्चत १२२९ वर्षे स्वर्गः ॥

४१ एगुआलीसोति-श्रीमुनिचंद्रसूरिपट्टे एकचत्वारिंशत्तमः श्रीअजितदेवसूरिः । तत्समये वि॰ चतुरिषकद्वादशशत १९०४ वर्षे खरतरोत्पित्तः। तथा वि॰ त्रयोदशाधिके द्वादशशत १९१३ वर्षे आंचिलकमतोत्पित्तः। वि॰ पट्त्रिंशदिषके १२३६ वर्षे सार्घपौर्णिभीयकोत्पित्तः। वि॰ पंचाशदिषके १२५० आगमिकमतोत्पित्तः। श्रीवीरात् द्विनवत्यिषकषोडशशत १६९२ वर्षे पाइडोद्धारः॥ छ॥ १३॥

ગ્યાખ્યાર્થ:—શ્રી સર્વદેવસૂરિની પાટે આગણચાલીશમા પકુધર તરીકે શ્રી યશાભદ્રસૂરિ ને નેમિચંદ્રસૂરિ નામના બે ગુરુભાઇ આવ્યા. વિક્રમ સંવત ૧૧૩૫ ને કેઠ લાકના મતે વિ. સં. ૧૧૩૯ વર્ષે નવાંગવૃતિકાર શ્રી અભયદેવસૂરિ સ્વર્ગવાસી થયા. તેમજ ક્ર્યંપુર ગમ્છના ચૈત્યવાસી જિનેશ્વરસૂરિના શિષ્ય શ્રી જિનવલ્લભસુરિએ ચિત્રફૂડ (ચિતાડ)માં છ કલ્યાણકની પ્રરૂપણાવાળા પાતાના મત પ્રચલિત કર્યા.

શ્રીયશાભદ્ર તેમજ નેમિચંદ્રસૂરિની પાટે ચાલીશમા પટ્ધર શ્રી મુનિચંદ્રસૂરિ થયા. તેમણે જિંદગી પર્યં ત ફક્ત કાંજી જ પીવાનું રાખી સર્વ વિગયોના ત્યાગ કર્યો હતો. શ્રીમાન હરિભદ્રસૂરિએ રચેલ અનેકાંતજયપતાકા આદિ અનેક ચંથા પર પંજિકા અને ઉપદેશપદ પર વૃત્તિ રચીને " તાર્કિકશિરામણિ" તરીક ખ્યાતિ મેળવી હતી. તેમના માટે કહેવાય છે કે—

જિનાગમરૂપી સમુદ્રથી નિર્મળ બુદ્ધિવાળા ને શુદ્ધ સંયમી જનામાં પણ પ્રતિષ્ઠા પ્રાપ્ત કરનાર તેમજ વિધિને જાણનારા તેમણે (મુનિચંદ્રસ્રિએ) ફક્ત કાંજી માત્રના પાનથી ' સાવીરપાયી " એવું બિરુદ પ્રાપ્ત કર્યું હતું. ૧.

સાધુ પુરુષમાં શિરામિણ, વિદ્વાન શિષ્યોથી વીંદાયેલા, પ્રભાવ તેમજ કાંતિના સમૂહવડે કરીને ખરેખર ગૌતમસ્વામી સરખા ને સ્વશરીરાદિને વિષે પણ નિર્મોહી તે શ્રી મુનિચંદ્રસૂરિએ સર્વ વિગયોના ત્યાગ કર્યો હતા. ૨.

હરિભદ્રસરિ મહારાજાવડે અનેકાંતજયપતાકા આદિ ગૃઢ લેથા રચાયા કે જે અદ્યાપિ વિદ્વદ્વસમૂહને દુર્યોધ્ય છે, તેવા દુર્ગમ્ય લેથા પર વિશ્વકલ્યાણની ભાવનાથી પંજિકા વિગેર રચના પૂજ્ય શ્રી મુનિચંદ્રસરિએ કરી કે જેથી તે સર્વ લેથા સમજવા સહેલ ખન્યા છે. ૩–૪.

વિ૰ સં. ૧૧૭૮ માં **મુનિચંદ્ર મુ**નીશ્વર કાળધર્મ પામ્યા તે મુનિચંદ્ર **મુ**નિશ્રેષ્ઠ શ્રી સંધ**તુ**ં કલ્યાણ કરા ! પ આ જ મુનિચંદ્રસ્ર્રિએ આનંદસ્રિ આદિ પાતાના બાંધવાને પ્રતિબાધી, **ડીક્ષા** આપીને આચાર્ય બનાવ્યા હતા.

નેમિચંદ્રસૂરિના ગુરુભાઇ શ્રી વિનયચંદ્ર ઉપાધ્યાયના મુનિચંદ્રસૂરિ શિષ્ય હતા. તેમને નેમિચંદ્રસૂરિએ પાતે જ પાતાના પદ્ધર તરીક સ્થાપન કર્યા. કહ્યું છે કે— નેમિચંદ્રસૂરિએ પાતાના ગુરુભાઈ વિનયચંદ્ર ઉપાધ્યાયના શિષ્યને ગણાધીશ—પદ્ધર ખનાવ્યા તે શ્રી મુનિચંદ્રસૂરિ જયવંત વર્તો.

વિ૰ સં. ૧૧૫૯ વર્ષે પુનમીઆ ગચ્છની ઉત્પત્તિ થઇ અને તેના પ્રતિયોધને માટે શ્રી મુનિચંદ્રસરિએ પાક્ષિક સપ્તિકાની રચના કરી.

આ મુનિચંદ્રસ્રિને અજિતદેવસ્રિ, વાદી દેવસ્રિ વિગેરે અનેક શિષ્યા હતા. તેમાં વાદી શ્રી દેવસ્રિએ અણહીલ્લપુર પાઠણમાં સિદ્ધરાજ જયસિંહની અનેક વિદ્વાન પુરુષોથી શાભતી સભામાં ચારાશી વાદ જીતીને જેણે ક્રીર્તિ મેળવી હતી તેવા અને વાદ કરવાની જિજ્ઞાસાવાળા દિગં બરચક્રવર્તી કુમુદચંદ્રાચાર્યને વાદમાં હરાવીને પાઠણ નગરમાં દિગં બરાતો પ્રવેશ બંધ કરાવ્યા હતા તે હકીકત અઘાપિ પ્રસિદ્ધ છે. વળી વિ. સં. ૧૨૦૪માં ક્લવર્ધિ (ક્લાધી)માં જિનાલય તેમજ પ્રતિમા બંનેની પ્રતિષ્ઠા કરી, તે તીર્થ અઘાપિ પ્રસિદ્ધ જ છે. તેમજ આરાસણ નગરમાં શ્રી નેમિનાય ભગવાનની પ્રતિષ્ઠા કરી. તેમણે ૮૪૦૦૦ શ્લાકપ્રમાણ સ્યાદ્ધાદ્ધરત્નાકર નામના પ્રમાણભત ગંધ બનાવ્યા. તેમનાથી પાતપાતાના નામથી પ્રસિદ્ધ ચાવીશ સ્ર્રિઓની શાખા શરૂ થઈ. આ વાદી દેવસ્ર્રિના ૧૧૩૪ વર્ષે જન્મ, ૧૧૫૨ માં દીક્ષા, ૧૧૭૪ માં આચાર્ય પદ અને ૧૨૨૬ માં વર્ષમાં શ્રાવણ વિદ સાતમના સ્વર્ગવાસ થયા હતા.

આ સમયે દેવચંદ્રસ્તિના શિષ્ય ત્રણુ કરાડ ર્રાય (શ્લાકના) રચયિતા કલિકાલ-સર્વજ્ઞ એવા બિરુદથી પ્રસિદ્ધ શ્રીમદ્દ હેમચંદ્રાચાર્ય થયા. તેઓના ૧૧૪૫ ના કાર્તિક શુદિ ૧૫ ના રાજ જન્મ, ૧૧૫૦ માં દીક્ષા, ૧૧૬૬ માં આચાર્ય ૫૬ ને ૧૨૨૯ માં સ્વર્ગવાસ થયા હતા.

શ્રી મુનિચંદ્રસૂરિની પાર્ટ એકતાલીશમા અજિતદેવસૃરિ પદ્ધર થયા. વિ. સં. ૧૨૦૪ માં ખરતર મતની તથા ૧૨૧૩ વર્ષ આંચલિક મતની, ૧૨૩૬ વર્ષમાં સાર્ધ- પુનમીઆ અને ૧૨૫૦ વર્ષ આગમિક મતની ઉત્પત્તિ થઇ. વીર સં. ૧૬૯૨ માં* (વિ. સં. ૧૨૨૨) બાહુડે શંત્રુજયના ઉદ્ધાર કર્યો.

^{*} પ્રળ'ધ ચિંતામધ્યુમાં ૧૬૮૧ વર્ષ જચ્યાવેલ છે જ્યારે પં. શ્રી વીરવિજયજી મહારાજે પાતાની પૂજામાં ૧૬૮ઢ વર્ષના ઉલ્લેખ કર્યો છે.

૩4 શ્રી યશાભાદ તથા નેનિમાંદ્રસૃષ્ટિ

સવે દેવસૃશિએ પાતાના આઠ શિષ્યાને આશાય પઠ આપ્યું હતું, પશંદ્વ તેમાં સરી ભદ્ધ તેમજ નેમિયંદ્રને શક્તિશાળી શિષ્ય સમજ અને ગુરુભાઇએને માતાના પકે ક્યાપ્સા. તેમના જીવનને લગતા વૃતાંત મળતા નથી તેમ તેમની ઢાઇ કૃતિ બહુવામાં આવી નથી. એક સેવા ઉલ્લેખ મળે છે કે નેમિયંદ્રસ્વિએ, વીરગણીવિરસિત બદ્ધાલ શ્વેક્ષક પ્રમાણ પિંડનિશું ક્તિ પરની વૃત્તિ શોધી આપી હતી. નેમિયંદ્રસ્વિએ ગ્રેક્શના શરુભાઇ હતી. નિસ્માર્ય ઉપાધ્યાસના શિષ્ય સુનિશ્વંદ્રસ્વૃશ્નિ શેલ્ય તેમજ ગમ્બના ભાર ઉપાડવામાં સમર્થ બહી પાતાની પાટે સ્થાપ્યા હતા.

નવાંથી દીકાકાર શ્રી અભયકેવસ્રિ

ધારા નગરીમાં મહીધર નામે શ્રેષ્ઠી હતા. તેને ધનદેવી નામની અનિથી અભયકુમાર નામના પુત્ર થયા. એકદા જિનેશ્વરસૂરિ વિહાર કરતાં કરતાં ત્યાં પધાર્યા. શ્રેષ્ઠી સ્વપુત્ર શાથે ગુરુવંદન કરવા ગયા. ગુરું સ સંસારની અસારતા જહ્યુવનાર ચાર્લિધ ધર્મ કહી સંભળાવ્યા, જેને પરિજાંત્રે અભયકુમારને વૈરાગ્ય ઉપજવાથી પિતાની સંમતિપૂર્વંક સંયમ સ્વીકાર્યું. તેમનું અભયદેવ સુનિ એવું નામ રાખવામાં આવ્યું. યાગ્યતા પ્રાપ્ત થતાં વિ.સં. ૧૦૮૮માં માત્ર સાળ વર્ષની વયે તેમને આચાર્યપદ આપવામાં આવ્યું.

સિહ્નાંતના અભ્યાસ ને તેના પરિશ્લિનથી તેઓ ભારકર ક્ષમાત પ્રકાશના ક્ષાગ્યા. તેઓ સાક્ષ્યાય પદની આપવામાં આવ્યા ખાદ વિદ્વાર કરતાં કરતાં તેઓ પ્રત્યપદ નગર આવ્યા. તેનામાં કૃષ્ણિક્ષનો ક્ષ્યલ થતાં દેશની અત્યંત દુદ શા શઇ. દુષ્ણિક્ષના કારણે પઠન-પાઠનાદિ ક્ષ્મ શતા ક્ષાર્ય અને શાઅતાતદી વિરમૃતિ વધવા શાગી. સિદ્ધાંત તથા તેની વિત્તિનો પણ કૃષ્ણેદ થવા શાગ્યો. જે કંઇ સૂત્રા રહ્યા તેના શબ્દાર્થ પણ દૂર્ણોક્ષ શતા લાગ્યો. દુષ્ણિક્ષના દુર્ગમ-મૃજાદ્રી શાસતનું શું થશે ? શાઅતાનનું શું થશે ? એવી ચિંતા કરતાં અભયદેવસૃરિ રાત્રિ વીતાવે છે તેવામાં સમ્પરાશ્ચિ શાસન-દેવીએ પ્રત્યક્ષ શધ અભયદેવસૃરિને જણાવ્યું કે—'પૂર્વ' શ્રીલાંકાચાર્ય નામના આચાર્યો અભિયાર અંગની વૃત્તિ અનાવી હતી તેમાંથી કાળદાયને કારણે પ્રયમના બે અંગની વૃત્તિ ફિલાયની સર્વ વૃત્તિએ વિચ્છેદ પામી છે, માટ તમે નવી વૃત્તિ સ્થવાનો ક્ષત્રા કર્યો કે:'-હે માતા! અલ્પમતિ હું જ જે જેવા છું. સુધમારવામીએ રચેશ સ્ત્રા જોવાની પણ મારામાં પ્રદા નથી તો તે પર વૃત્તિ કેમ રચાય ? વળી કત્યત્રપ્રરૂપણા થઇ જય તો પાપના આગી બનું. વળી તમારા આદેશ પણ અલ્યલનીય છે માટે હવે તમે જ આ આવતમાં સદ્યાય બતાવો. '

એ કેવીએ કહ્યું કે-' હે સુત્ર ! તું ચિંતા કર નહિ. તારામાં ચેણ્યતા જાણીને જ દું કરમાન કરું છું. તું ઉદ્યમ કર છતાં વૃત્તિમાં કંઇ સંશય જેવું રહેશે તા તેતા ખુલાસા દું સામ ધ્રસ્વામીને પૂછી આવીશ. વળા સ્મરખુમાત્રથી જ દું તમારા સમક્ષ હાજર થઇશ. ' કેવીની આત્રાણી આભયદ્રેવસ્ટ્રિસ્થે

^{*} આ બાબતમાં એવા પણ મત પ્રચલિત છે કે-અલમુદેવસૂરિને શરીરે બ્યાબિ થઇ આવી ને તેને સમુદ્રાપૂર્વ ક સહન કરતાં તેઓ સમય વીતાલે છે તેવામાં એક રાત્રિએ સ્વપ્નામાં ક્ર્યાસન્દ્રેલીને એયા કે પાતાને સુદ્રાદના નવ

દુષ્કર કાર્યના આરંભ કર્યો અને તે કાર્ય શંપૂર્ણ ન શાય ત્યાં સધી હંમેશ આયંભિલ કરવાની પ્રતિજ્ઞા કરી. મહાપ્રયતને અને અશાગ પરિશ્રમે તે કાર્ય પરિપૂર્ણ તા શયું પણ તેનું પરિણામ એ આવ્યું કે રાત્રિના જાગર**ણ અને આય** બિલાદિને કારણે આચાય શ્રીને દુષ્ટ રક્તદાષ લાગુ પડયા. કેટલાક ઝુખ્યીળ ક્ષોકા કહેવા લાગ્યા કે- 'ઉત્સત્ર કચનના દાષથી ગુરુને દુષ્ટ રક્તદાષ (કાઢ) થયા છે. ' આ પ્રમાણે જન-પ્રલાય સભિળતાં ગુરુ શાકથી વ્યાકળ થઇ ગયા ને પરક્ષાક સાધવાની ઇચ્છાથી રાત્રે તેમણે ધરછોંદ્રનું ખ્યાન ધર્યું. સ્વપ્રમાં તેમણે ધરણોંદ્રને સ્વદેહ શાટતા જોયા એટલે પાતાનું આયુષ્ય ક્ષીસ સમજ અસરાસ રવીકારવાનું યાગ્ય ધાર્યું. તેવામાં તા ધરણે દ્રે પ્રત્યક્ષ આવી જસાવ્યું કે-'તમારા દેહ નિરાંગી થશે. માટે ચિંતા ન કરા. શ્રીકાંતા નગરીના **ધનેશ** શ્રાવકના વહાએ સ્થંબી જવાથી તેના પ્રતિકારરૂપે તેથે ભગવંતની ત્રણ પ્રતિમાં દેવાગાથી તે બ્રમિમાંથી બહાર કઢાની હતી.તેમાંથી એક ચારૂપ ગામમાં અને બીજી પાટસમાં સ્થાપન કરવામાં આવી છે જ્યારે ત્રીજી રત બન ગામની સેટિકા(સેઠી) નદીના તટ પર વક્ષયટાની અંદર અમિમાં જ સ્થાપન કરેલ છે. તે શ્રી પાર્શ્વનાથની અત્યંત ચમતકારિક પ્રતિમાને પ્રગટ કરા. તેના ન્હવાથુથી તમારા રામ નાશ પામશે. ક્ષેત્રપાળની જેમ શ્વેત સ્વરૂપી દેવી તમને માર્ગ બતાવતી રહેશે.' આચાર્ય શ્રીએ સવારે શ્રી સંધને રાત્રિના અદ્દસ્ત વ્યતિકર કહી સંભળાવ્યા, જેથી શ્રી સંધે નવશે ગાડા જોડી પ્રયાણ શરૂ કર્યું. સેટિકા નદીના કિનારે આવતાં અચાનક માર્ગ ખતાવતા શ્રીસંધ ત્યાંથી અટકી ગયા અને આચાર્યશ્રી સંકેતાનસાર અશ્વા અદસ્ય શરૂ ગયા એટલે ચાલ્યા. પછી જે સ્થળે પ્રતિમા હતી તે સ્થાને ધ્યાનાસને બેસી શ્રી जय तिहुक्षण नाभनुं भत्रीश भाषानुं अहसूत स्तात्र रन्युं, १७ भी भाषा भासतां तेना अलावधी પાર્શ્વનાશનું બિંખ પ્રગટ થયું અને તેના ન્હવા જળથી સરિજીના સમસ્ત રાગ નાશ પામ્યા. શ્રી સ'ધે અતિ હર્ષપૂર્વક વંદન કર્યું. પછી કુશળ કારી મરને એાલાવી ત્યાં જ વિશાળ ચૈત્ય કરાવ્યું અને શુભ મુકતે પ્રતિષ્ઠા કરાવી, રાત્રે ધરણે દે ભાવી ગુરુ મહારાજને જણાવ્યું કે-' जय तिहाजण રતાત્રમાંથી એ ગાયા ગાપવી દ્યો. કારણ કે તેના પ્રભાવથી પુષ્યદ્યીન જનાને પણ મારે પ્રસક્ષ દર્શન દેવું પહેરા.' ઇંદ્રની વિજ્ઞપ્તિથી આચાર્ય શ્રીએ એ ગાયા ગાપવી દીધી. જેને પરિસામે હાલમાં ત્રીશ ગાયાન સ્તાત્ર ઉપલબ્ધ છે.

અભયદેવસૂરિ એક પ્રાવચનિક પુરુષ હતા. એમણે નવાંગ હત્તિ ઉપરાંત શ્રીમદ્ હરિબદસૂરિના પંચાશક આદિ અનેક પ્રકરણા પર વિવરણા લખ્યાં છે, તેમજ આગમ અષ્ટોત્તરી આદિ પ્રકરણાની નૃતન રચના કરી છે. આરાધના કુલક પણ તેમની સ્વતંત્ર કૃતિ છે. તેઓના સ્વર્ગવાસ સ. ૧૧૩૫ અને કેટલાકના મત પ્રમાણે સ. ૧૧૩૯ માં કપડવંજમાં થયા હતા.

" અભયદેવ ' એવા નામના પણા પ્રભાવિક આચારી થયા છે તેથી કેટલીક વખત હકીકતમાં ગુંચવાડા ભેગા થવા પામે છે. તેઓ જુદા જુદા મચ્છની આમ્નાયમાં હતા અને કેટલાકાએ પોતાની સ્વતંત્ર કૃતિઓ પણ રચી છે. સિંહસેન દિવાકરના સન્મતિતક પર ' તત્ત્વબાધવિધાયની ' ટીકા કરનાર અભયદેવસૂરિ તેમજ સિંહરાજ જયશ્વિંહના રાજ્યઅમલે થયેલ મલધારી અભયદેવસૂરિયી નવાંગી ટીકાકાર અભયદેવસૂરિ અન્ય સમજવા.

કાળકા આપતા માલૂમ પડિયા. પછી દેવીએ પ્રત્યક્ષ થઇ નવ અંગની વૃત્તિ રચવા કહ્યું ત્યારે શુક્રએ પાતાની ન્યાધિન ની વાત કહી અશક્તિ દશાંવી,એટલે દેવીએ સ્થંભન પાર્શ્વનાથની પ્રભાવશાળી પ્રતિમા પ્રગઢ કરી, તેના ન્હવણ જળના શરીર પર છંટકાવ કરવા કહ્યું. તે પ્રમાણે કરતાં તરત જ સૃશ્તિ, શરીર સ્વસ્થ થઇ ગયું અને પછી તેમણે નવાંગ વૃત્તિ રચી.

७ हस्याष्ट्रक प्रह्मा श्री किनवस्त्रभारि

ભાજરાજની ધારા નગરીમાં હાદ્યાપતિ નામે શ્રેષ્ઠી રહેતા હતા. તે અતિ શ્રિસત્કાર કરવામાં એક્કો હતા. એકઠા શ્રીધર ને શ્રીપતિ નામના એ પ્રાહ્મજ્યો તેને ઘેર આવી ચક્યા. તેને સંતોષપૂર્વ કિલ્સા અત્યા. પછી તો તે હંમેશાં લિક્ષાર્થ ત્યાં જ આવવા લાગ્યા. તે શ્રેષ્ઠીના ઘરની સન્મુખ ભીંત પર વીશ લાખ ટકા ખર્ચીને કેખ લખાતા હતા તે જન્ને હિજો હંમેશાં વાંચતા અને પ્રતાપ્રકૃષ્ટતાથી તે તેમને યાદ રહી જતું. દૈવયાં તે નગરીમાં અમિપ્રકાપ થયા એટલે બીજની સાથે સાથે લક્ષ્મીપતિ શ્રેષ્ઠીનું ગૃહ પહ્યુ બળી ગયું. શૈદને પાતાનું ઘર બળી ગયાના જેટલા સંતાપ થતા હતા તે કરતાં વિશેષ સંતાપ તે કેખ બળી જવાથી થતા હતા તેથી શાદને ચિંતામસ્ત સ્થિતિમાં જેઈને તે હિજોએ તેનું કારણ પૂછ્યું, એટલે શેઠે પોતાનું મનદુઃખ કહી સંલળાવ્યું. તે હિજોએ શેઠને આશ્વાસન આપ્યું અને તે આખો લેખ સ્વણહિળળથી કહી બતાવ્યા. આથી શેઠને અતિવ હર્ષ થયા ને તેના ભદુમાન-પૂર્વ વિશેષ સતકાર કર્યા. શેઠે મનમાં વિચાયું કે જો આ બંને હિજો એની દીક્ષા સ્વીકાર તો શાસનની જરૂર ઉત્રતિ થાય.

એવામાં શ્રી વર્દ માનસૂરિ વિદાર કરતાં કરતાં ત્યાં આવી શ્રધા. તે ખંને બ્રાહ્મણા મુક્ત લક્ષ્મીપતિ શેઠ તેમને વંદન કરવા ગયા. વંદન બાદ યાંગ્ય રથાને ખેઠા પછી ગુરુએ તે ખંને દિલની શ્રાકૃતિ જોઇ જ્યાબ્યું કે-'આ ખંને શૃક લક્ષ ચુવાળા છે તેથી સ્વપરને હિતકારી થશે.' ભાગ્યાતુયાંત્રે તે ખંનેને પણ દીક્ષા લેવાના અભિલાય થયા. ગુરુએ દીક્ષા આપી તેમને શાસ્ત્રાધ્યન શરૂ કરાવ્યું. શાસ્ત્રમાં સારી રીતે વિચક્ષ ચુતા પ્રાપ્ત કર્યા પછી તેમને આચાર્ય પદ સ્થાપન કર્યા અને શ્રીધરતું જિનેશ્વરસૂરિ ને શ્રીપતિનું ભુદ્ધિસાગરસૂરિ નામ રાખ્યું. શ્રી બુદ્ધિસાગરસૂરિ નામનું આઠ હળાર શ્લોકપ્રમાણ નવું વ્યાકરણ રસ્યું છે.

જિનેશ્વરસૂરિને જિનવલ્લભ નામના શિલ્ય હતા. જિનેશ્વરસૂરિ ચૈત્યવાસી થયા.એક દિવસ ગુરુની પાસે શ્રી દશવૈદ્યાલિક સૂત્રનું અધ્યયન કરતાં સાધુઓના યથાસ્થિત આચાર જાણવામાં આવ્યો તેથી તેમણે ગુરુને તેમના શિથિલાચાર માટે પૂછ્યું ત્યારે ગુરુએ પોતાના કમીદય જણાવ્યા. જિનવલ્લભસુરિને સત્ય વરતુ જાણવાની ભૂખ જાગી એટલે પછી સ્વગુરુની રજા લઇ શ્રી અભય-દેવસૂરિ પાસે ગયા અને શાસ્ત્રનું વિશેષ અધ્યયન શરૂ કર્યું. ધીમે ધીમે સદલ શાસ્ત્રના અભ્યાસ કરી તેઓ ગીતાર્ય થયા.

પ્રભાવક ચરિત્રકાર કૂ-ચંપુરમ-છીય જિનેશ્વરસૂરિને ચૈત્યવાસી નહિં પણ ચૈત્યવાસી મતને પરાસ્ત કરનાર માને છે. વીરવંશાવળાકાર પણ તેમજ માને છે. વિશેષમાં તે જણાવે છે કે-દુર્શભરાજની સભામાં ચૈત્યવાસી ને તેમની વચ્ચે વાદ થતાં તેમણે પ્રતિપક્ષીઓને પરાજય પમાડયો એટલે દુર્શભરાજને કહ્યું કે-' આ આચાર્ય' '' ખરું '' બોલમાં' ત્યારથી જિનેશ્વરસિર 'ખરતર' કહેવાયા ને તેમની પરંપરા ખરતર મચ્છીય કહેવાણી. જો આ ઘટના સત્ય હોય તો ખરતર મચ્છ ૧૨૦૪ માં નહિં પણ તેથી પહેલા શરૂ થયા હોવો જોઇએ, ને તેના આક્ષરયાયક શ્રી જિનકત્તસૂરિ નહિં પણ શ્રી જિનેશ્વરસૂરિ જ માની શકાય. નવાંત્રી ટીકાકાર શ્રી અભયદેવસૂરિ પણ શ્રી જિનેશ્વરસૂરિના જ શિષ્ય હતા અને તેથી તેમને પણ 'ખરતર' ગણી શકાય છતાં તેમના કાઇ પણ શ્રંથની પ્રશસ્તિમાં તેમણે તેવા ઉલ્લેખ કર્યાનું જાણવાર્યા નથી. પહાલશી વિગેરમાં ૧૨૦૪ માં શ્રી જિનકત્તસૂરિયા " ખરતર ' મચ્છની

૧૮૫ત્તિ જણાવી છે, એટલે આ વસ્તુ વિધારણીય છે. અલયદેવસ્ટિના કહેવાથી દેવબદાયાર્થે શ્રી જિન-વ**ક્ષમત્ત્ર**શ્નિ આ**ચાર્ય પછવી આપી હતી તેથી તે**થી **તેથી કોંગા શ્રી અલયદેવસ્**ટિની પાટે આવ્યા.

આ સમર્થ મેંદપાટાદિમાં પ્રાયઃ ચેસવાસતું વિશેષ જોર હતું તેથી તેમણે તે વિભાગમાં વિહાર શરૂ કર્યો અને અનેક બર્વ્યાને ઉપદેશી સસ માર્ગ લાવ્યા.

જિનવશ્વભસ્થિ ચિતાક નગરની ચંડિકારેવીને પ્રતિખાધી છવિક્રિંતા છોઠાવી હતી તેમજ અનેક વાદી-એને જિત્યા હતા. તીર્થ કરેવા પાંચ કલ્યાલુક હોય છે તે મુજગ મહાવીરરવામાના પાંચ (અવન, જન્મ, દીક્ષા, ક્વળજ્ઞાન ને માક્ક) કલ્યાલુક પ્રયક્તિ હતા તેને બદલે જિનવરલભદ્ધરિએ મહાવીર પ્રશ્નુના મળીય-હરલુને છે કે કલ્યાલુક પ્રરુપ્યું અને પાતાની માન્યતાના પ્રચાર માટે બનતું કહે. દશ્વ હજાર વાગડી સોક્ષને તેમજ ચિતાંડના અન્ય રહેવાસીઓને પાતાના રાગી તેમજ ભક્ત બનાવ્યા. તેઓ ચૈત્યવાસના કદર વિરાધી હતા અને પાત જે જે ચૈત્યા બંધાવ્યા તેને 'વિધિચૈત્ય' નામ આપી શાસ્ત્રવિશ્લ કાર્યો કરવાના નિવેધ કર્યો. નાગપુર (નાગાર)માં નેમિજિનાલય ને નરવરપુરમાં વિધિચૈત્યની પ્રતિલ કરી હતી.

તેમથે સફમાય સિદ્ધાન્તિવિચારસાર, પિંડવિશુ હિ પ્રકરખુ, સંલપદક, ધર્મ શિક્ષા, પ્રશ્નોત્તર-શતક, મુંગારશતક, આગમિક વસ્તુ વિચારસાર, પોષધવિધિ પ્રકરણ, પ્રતિક્રમણ સામાચારી, સ્વપ્તાણક વિચાર વિગેરે મંથા રચ્યાં છે અને શ્રી જિનચંદ્રસરિકૃત સંવેગર મશાલા પાતે શોધી આપી હતી. તેઓ સં. ૧૧૬ ૭માં સ્વર્મવાસી થયા. શ્રી જિનવલ્લભસ્ત્રિની પાટે શ્રી જિનદત્તસ્તરિ થયા, જે ઘણા પ્રશાવક હતા. તે ઉત્તર હિંદુસ્થાનમાં "દાદા શુરુ" ના નામે પૂજાય છે.

४० श्री भुनियद्रसूरि

મુનિશંદ્રસૃષ્ટિ વિનયચંદ્ર ઉપાધ્યાયના શિષ્ય હતા. નેમિચંદ્રસૃષ્ટિને તેમનામાં ગચ્છ મંભાળવા માટે પુરતી ચાંગ્યતા જણાણી તેથી પાતાના ગુરુબાતાના તે શિષ્યને પાતાના પટુ પર સ્થાપન કર્યાં. તેઓએ બાળપણે સંયમ સ્વીકારી અખંડ પ્રદ્યાયથં પાત્યું હતું. તેઓની પ્રજ્ઞા–ખુદ્ધિ અતિ તીવ હતી અને કર્દિન તેમજ દુર્ગોધ અમે તેઓ સહેલાઇથી સમજ શકતા હતા. તેઓ " તાકિકશિરોમાણુ" કહેવાતા અને તેની જાણે સાથી ન આપતા હાય તેમ તેમણે અનેક શાંથા પર વૃત્તિ-ટીકા રચી છે.

વાદીવેતાલ શાંતિસ્રિ તેમની રમરથ્યા કિતાથી અતિ આશ્રાર્ય પાગ્યા હતા અને પછી તે તેમણે તેમને પાતાની પાસે રાખી વિશેષ શાસાર્યયન કરાવ્યું હતું. નહુલ-પુરથી વિહાર કરી અત્યપરિપાટી કરવાની ઇવ્છાથી શ્રી સુનિસંદ્રસ્રિ અલુહીસ્લપુર પાટ્યુ આવી પહોંચ્યા. ઉપાયથે આવી આગાય શ્રી શાંતિસ્રિને વંદન કરી તેમની નજીક બેઠા. આવાય શ્રી આ સમયે પાતાના અર્ગીશ શિષ્યોને પ્રમાણશાસ ભણાવી રક્ષા હતા. શુનિયંદ્રસ્રિએ માહા દિવસની સ્થિરતા કરી અને હંમાંશ એકામ ધ્યાન રાખી વાચના શ્રવણ કરવા લાગ્યા.

પ્રમાણકારમના વિષય મુગમ ને સરલ ન હતા. ફહેટ પ્રમેચ ગુરુએ વાર વાર

સમલાબા છતાં શિષ્યા તે અવધારી શકયા નહિ એટલે ગુરુ ગ્લાનિ પાલ્યા ને કોલ્યા કિ—' આ તા લરમમાં ઘી નાખવા જેવું થયું. ' એટલે પ્રસંગ એક મુનિયંદ્રસ્ર્રિએ પ્છયું કે—'મહારાજ! જે કાઈ પુસ્તક લઇને આપની આગળ ખેસે છે તે જ જવાય આપી શકે કે સવધા અલસિંત ને બહારથી આવેલ હાય તે પણ જવાય આપી શકે. ' ગુરુને આ પ્રશ્ન સાંભળી વિસ્મય થયા અને જવાય માટે રજા આપી એડલે મુનિયંદ્રન્ સ્રિએ બધા દિવસાનું અનુકમવાર બ્યાખ્યાન કહી સંભળાબ્યું. તેમની આવી સ્મરાષ્ટ્ર- શક્તિથી રંજિત થઇ શાંતિસ્રિએ તેમને પ્રમાણશાસ્ત્રોના વિશેષ અભ્યાસ કરાબ્યા.

શ્રીમાન્ હરિભદ્રસૂરિ મહારાજે રચેલા શ્રાંથા પૈકી વિદ્વાનાને પણ સમજવા મુશ્કેલ પડે તેવા અનેકાંતજયપતાકા, ઉપદેશપદ વિગેર શ્રાંથા પર મુનિચંદ્રસૂરિએ વૃત્તિ રચીને તેને સુગમ ને સમજ શકાય તેવા ળનાવ્યા. તેઓ પાતાના દેહપરત્વે તદ્દન નિર્મોહી હતા ને આજવન ક્ષ્ક્ત " સોવીરપાથી " (કાંજી માત્રની છૂટ) રહ્યા હતા. તેમની આગ્રામાં પાંચસા જેટલા શ્રમણા અને અનેક સાધ્યીયા હતી. તેમણે ગુજરાત, લાટ દેશ, નાગપુર આદિ તરફ વિહાર કર્યો હતા, પરંતુ પાટ્યુમાં વિશેષ રહ્યા હશે તેમ જણાય છે.

આ મુનિચંદ્રસ્રિના ગુરુલાઇ ચંદ્રપ્રલે સં. ૧૧૪૯માં 'પૂલ્યુિયા મત'ની ઉત્પત્તિ કરી એટલે કે પુનમને દિવસે પાખી કરવાનું પ્રચલિત કર્યું, જે મત અત્યારે તા નષ્ટપ્રાય થઈ ગયા છે. આ ચંદ્રપ્રભસરિએ દરાંનશુદ્ધિ તથા પ્રમેયરતનકાશની રચના કરી હતી. આ મતના અનુયાયીને પ્રતિબાધવા માટે શ્રી મુનિચંદ્રસ્ર્રિએ " પાશ્ચિક સપ્તતિકા"ની રચના કરી છે.

તેમછે, આન'દસ્રિ વિગેરે પાતાના ભાઇઓને પ્રતિયાધી દીક્ષા આપી હતી. વાદી દેવસ્ર્રિ તેમજ અજિતદેવસ્રિ આદિ તેમના ક્ષણા પ્રભાવક શિષ્યા હતા. તેઓ વિ. સં. ૧૧૭૮ માં સ્વર્ગે સીધાવ્યા.

તેમણે (૧) ચિરંતના ચાર્ય વિસ્ચિત કેવેન્દ્ર નરકેન્દ્ર પ્રકરણ પર વૃત્તિ, (૨) સૂક્ષ્માર્થ સાથે શતક પર ચૂર્યો, (૩) હરિકાદ્રસૂરિવિરિચિત અને કાંતજયપતાકા પર વૃત્તિ (૪) હારિકાદ્રીય ઉપદેશયદ પર વૃત્તિ (૫) ક્ષિત્રત વિસ્તરા પર પંજિકા (६) ધર્મ બિંદુ પર વૃત્તિ અને (૭) કર્મ પ્રકૃતિ પર ટિંપ્યન—આમ સાત ટીકાઓ રચી છે. આ ઉપરાંત નૈયધકાવ્ય પર ૧૨૦૦ શ્લાકપ્રમાણ ટીકા રચ્યાના ઉદલાં સાપડે છે.

તેમના વીશ સ્વતંત્ર પછુ ટ્રંકા ટ્રંકા શ્રંથાની યાદી નીચે મુજબ છે.

૧–અ'ગુલ સપ્તતિ ૩–વનસ્પતિ સપ્તતિકા र-म्यावश्यक पाक्षित्र सप्तति ४-माषा डीप પ-અનુશાસનાં કુશકુલક ૮–૬પદેશપ'ચાશિકા ૧૧–પ્રાભાતિક સ્તુતિ (સ'સ્કૃત) ૧૩–૨ત્નત્રય કુલક ૧૫–સમ્યક્ત્વાત્પાદ વિધિ ૧૭–હિતાપદેશ કુલક ૧૯–મ'ડળવિચાર કુલક ૬—૭ ઉપદેશામૃત કુલક પહેલું તથા બીજી ૯-૧૦-ધર્મિપદેશ કુલક પહેલું તથા બીજી ૧૨-માર્ક્ષાપદેશ પંચાશિકા ૧૪-શાક્લર ઉપદેશક કુલક ૧૬-સામાન્ય ગુજાપદેશ કુલક ૧૮-કાલશતક ૨૦-દ્રાદશ વર્ગ

વાદી શ્રી દેવસૂરિ

મફાહત* નગરમાં પ્રાગ્વાટ વંશીય વીરતાગ નામે ગૃહસ્ય રહેતા હતા. તેમને જિનદેવી નામે ગૃહ્યુશાળા પત્ની હતા. તેણીએ એકદા રાત્રે સ્વ\નામાં ચંદ્રમાને સ્વમુખમાં પ્રવેશ કરતા જોયા એટલે પ્રસાતે તેતું કળ શ્રી મુનિચંદ્રસૂરિને પૂછ્યું ત્યારે ગુરુએ જહ્યુવ્યું કે−' જગતને પ્રકાશ આપનાર લાસ્યશાળા જીવ તારા ગર્લમાં દાખલ થયા છે.' વિ. સં. ૧૧૪૩માં યાગ્ય અવસરે પુત્રજન્મ થતાં તેતું પૂર્ણ્યું સ્વંદ્ર એવું નામ રાખવામાં આવ્યું.

એકદા તે નગરમાં મહામારીના ઉપદ્રવ થયા તેથી ખધા સાકા ત્રાસા ઊક્યા. આજવિકાના પાષા માટે વિચાર કરીને વીરનાગ પણ પાતાના પરિવાર સાથે ત્યાંથી નીકળીને ભૂગુકચ્છ નગરે માર્ગ્યા. મુનિચંદ્રસૂરિ પણ વિદાર કરતાં કરતાં તે જ નગરમાં આવી ચ**શ્ચા. ગુરુના ક**હેવાથી અન્ય શ્રાવકાંએ વીરનામને આશ્રમ આપ્યા. પૂર્ણચંદ્ર આઠ વર્ષના થયા હતા અને માતપિતાના પરિપાલન માટે મસાલાની ફેરી કરવા લાગ્યા. એકદા એક શ્રેષ્ઠીના મકાનમાં પ્રવેશ કરી જોયું તા તે ગૃહપતિ દ્રવ્યને માં મારા ને કાંકરારપ માનીને ત્યજ દેતા હતા. દુભીગ્યને કારણે તે ગૃહસ્થ દ્રગ્યને યથાર્થ રૂપે જોઇ શકતા ન હતા. આ વિચિત્રતા જોઇ પૂર્ણાં ચંદ્રે કહ્યું કે-'અરે! અરે!! મનુષ્યને સંજીવિની ઔષધિ સમાન આ દ્રવ્ય-સમૂહ તમે શા માટે ફેંકી દ્યો છે! ' પૂર્શ્વ દ્રના આ પ્રમાણે બાલવાથી તે ગૃહસ્થને વિચાર ઉદ્દભવ્યા કે-' આ આળક પુષ્યશાળી લાગે છે. ' તેના પ્રભાવથી જરૂર મને ડ્રુંબ્ય સત્ય રૂપમાં પ્રાપ્ત થશે. એટલે તેએ કહ્યું કે-'તારા હાથતા રપશે કરીને તું આ દ્રુંબ્ય મને પાછ આપ.' તેણે તેમ કરતાં તેના રપર્શ્વથી તે ખધું દ્રવ્ય યથાસ્થિત રૂપે તે ગૃહસ્થના જોવામાં આવ્યું, એટલે તેએ તે બધું દ્રવ્ય ધરમાં દાટી દીધું અને પૂર્યું મંદ્રને એક સાનામહાર બક્ષાસ આપી. ધરે આવી પૂર્ણ વેંદ્રે પિતાને બધી &કોકત જાણાવી. પિતાએ તે વૃતાંત સુરુને નિવેદન કર્યો. સુરુ ઘડીલર તા વિચારમગ્ન બની ગયા. વિચારણાને અંતે તેને પૃર્શ્વયંદ્ર પુરુષોત્તમ જણાયા. તેની પ્રભા ગુરુના મનને આકર્ષવા લાગી. પ્રસંમ જોઈ તેમણે વીરનાગ પાસે તેની માગણી કરી. વીરનાગે પાતાની આજીવિકાના આધારસ્થંભ જતાં પાતાની કેવી મુશ્કેશીભરી સ્થિતિ થશે તે વાત જણાવી, ગુરુએ તેને તે બાબત નિશ્ચિત રહેવા જથાાવ્યું. તેની માતાની પણ રજા લઇને ગુરુએ પૂર્યું ચંદ્રને દીક્ષા આપી અને તેનું રામચંદ્ર નામ રાખ્યું.

પાતાના સહાદર હાય તેમ સરસ્વતા પણ પ્રેમપૂર્વ આવીને તેના જિલ્લામે વસવા લાગી. અલ્પ

^{*} ઢાલતું મહુઆ (આલુની પાસે),

સમયમાં તકે, લક્ષણ, પ્રમાણ તે સાહિત્યવિદ્યામાં તે પારગાગી થઇ ગયા. લક્ષભલા વિદાના અને વાદીએ પણ તેમની પ્રશંસા કરવા લાગ્યા. જેમ જેમ તેમની પ્યાતિ પ્રસરતી ગઇ તેમ તેમ તેમને જીતવા માટે વાદીએ પણ હાેડ બકવા લાગ્યા. તેને પરિણામે ધવલકપુર, કાશ્મીર, સત્યપુર, ચિત્રકૂટ, ગાપત્રિર, ધારા અને ભૃગુક્ષેત્રમાં જાદા જાદા વાદીએને પરાસ્ત કર્યા. રામચંદ્રની આવી અદ્દેશ્વત શક્તિથી સંતાય પામી ગુરુએ તેમને આચાર્યપદે સ્થાપન કર્યા અને કેવસ્ત્ર્રિ નામ સ્થાપ્યું.

પછી ગુરુએ સાંથી ધવલકપુર પ્રતિ વિદ્વાર કર્યો. તે નગરમાં ઉદ્દય નામના શ્રાવદ શ્રી સીમ'ધર સ્વામીનું બિંખ ભરાવ્યું હતું. તેની દ્વાઈ શ્વદ્યુરુ પાસે પ્રતિષ્ઠા કરાવવાના નિર્ણય કરી, ત્રષ્યુ ઉપવાસ કરી શાસનદેવીની ભારાધના કરી. શાસનદેવીએ દેવસૃરિના હરતે પ્રતિષ્ઠા કરાવવાનું કહ્યું અને ઉદયની પ્રાર્થનાથી સરિજીએ નિર્વિદ્વપણે પ્રતિષ્ઠા કરાવી.

સાંથી નાગપુર (નાગાર) તરફ વિદાર કરવાની ભાવનાથી આધ્યુ પર્વંત પાસે આવ્યા અને શિષ્યા તથા શ્રાવકાના આગ્રહથી ગિરિ પર અઠવા લાગ્યા. સાથે અંબાદેવીના પ્રાસાદના મંત્રી પધ્યુ અઠતા હતા તેને અચાનક સર્પ-ડંશ થયા. ઝેર ચડવાથી મૃચ્ર્કા આવી ગઇ. ગુરુએ પાતાના પાદાદક-(પગધાવધ્યુ)ના છંટકાવ કરાવતાં તરત જ ઝેર ઉતરી ગયું, પછી યાત્રા કરી. અંબાદેવીની રતુતિ કરી, તેથી સંતુષ્ટ થયેલી દેવીએ જધ્યાવ્યું કે-'' તમારા ગુરુતું આયુષ્ય માત્ર આઠ મહિના બાકી છે. તમે પાછા અધ્યુદીલ્લપુર-પાટે જ એમ. '' દેવસૂરિ સાંથી પાછા ગુરુ પાસે આવ્યા ને દેવીકથિત હકીકત કહી સંભળાવી.

એવામાં ધણા વાદીઓને જીતવાથી મત્ત થયેલા દેવળાધિ નામના વાદી અબુહીક્ષપુર-પાટખુમાં આવી મક્યો. તે પાતાની ખરાખરી કરી શકે તેવા કાઇ વાદી જોતા ન હતા. તેએ આવતાંની સાથે જ રાજદાર પર એક નાંચેના દુર્ભીધ શ્લાક લટકાવ્યા.

पकछित्रिचतुःपश्च-वण्मेनकमनेनकाः । देवबोधे मयि कुछे, वण्मेनकमनेनकाः ॥

શ્લોકના અર્થ ઘણા દુર્ઘટ હતા. વિચક્ષણ વિદ્વાન વિના કાઇ તેના હેતુ સમજવી શકે એમ ન હતું. કાઇ શ્લોકાર્ય ન કહી ખતાવે તા વિદ્વાન વર્ગની સાથાસાથ રાજ્યની પ્રતિષ્ઠા પણ ચાલી જાય, તેથી કાઇ પણ ઉપાય સ્ચવવા માટે રાજાએ અંબાદેવીની આરાધના કરી. દેવીએ દેવસ્રિત, નામ સ્ચવ્યું. રાજાએ આમંત્રણ આપ્યું અને શ્લોકાર્ય કરવા વિનતિ કરી. ગિરિનદીના પ્રવાહ જેમ પત્થરને લેદી નાખે તેમ દેવસ્રિએ તેના નીચે પ્રમાણે અર્થ કહી ખતાવ્યા.

એક પ્રત્યક્ષ પ્રમાણને માનનારા ચાર્વાક.

પ્રત્યક્ષ અને અનુમાન-એ બે પ્રમાશ માનનારા ધ્યાહ અને વૈશિધિક.

प्रत्यक्ष, व्यागम व्यते व्यतुमान-के त्रस् प्रभाष्ट्रते भागानारा सां प्रयो.

પ્રત્યક્ષ, અનુમાન, આગમ અને ઉપમાન-એ ચાર પ્રમાણને માનનારા નૈયાયિકા.

પ્રત્યક્ષ, અનુમાન, આગમ, ઉપમાન અને અર્થાપત્તિ-એ પાંચ પ્રમાણને માનનારા પ્રભાકર.

મત્યક્ષ, અનુમાન, આગમ, ઉપમાન, અર્થાપત્તિ અને અભાવ-એ છ પ્રમાણ માનનારા સીમાંસક.

એ છએ પ્રમાણવાદીઓને ઇ-છનાર દું દેવનાધિ ક્રોધાયમાન થતાં વિષ્ણ, પ્રહ્મા અને સૂર્ય પણ

મૂંગા ખેરી રહે છે તો ખીજાનું શું મળ્યું? આવા કુર્ગમ સ્ક્રોકાર્ય પણ દેવસરિએ ધઢીના વિશ્વંખ વિતા કહી ખતાવવાથી દેવખાલિ પોતાની હાર કખૂશીને વિદાય થઇ ગયા.

પછી ભાઢડ મંત્રીને બ્રતિએાધી વર્દમાનસ્વામીનું ઉત્તુંગ વિશાળ ચૈત્ય ખનાવરાવ્યું અને તેમની પાતાના હસ્તે પ્રતિષ્ઠા કરી.

ખાદ તેઓ વિહાર કરતાં કરતાં નાગપુર (નાગાર) પ્રધામાં. ત્યાંના રાજા આફ્લાદને મહાત્સવ-પૂર્વક પ્રવેશ કરાવ્યા. દેવએાધિએ પહ્યુ આવીને ગુરુગુષ્યુની રતુતિ કરી. એવામાં સિદ્ધરાજે નાગપુરને ધેરા ધાલ્યા, પણ દેવસૂરિ અહીં બિરાજે છે એમ સાંભળી ધેરા ઉઠાવી પાછા ચાલ્યા ગયા. પછી ગુરુને આમ'ત્રષ્યુ આપી પાટ્યુ બાલાવ્યા અને ચાતુર્માસમાં ત્યાં રાખી, આદ્લાદન ઉપર દ્વી ચઢાઇ કરી તેને જીતી લીધો. ત્યારબાદ ગુરુ કર્યાવતીના સંધના આપ્રદેશી ત્યાં પધાર્યા.

મુળી ગુંજિયુ મસ્સારી ! એ પ્રમાણે દક્ષિણ દેશમાં રહેનારા કર્યાં હિંગ ખરી કુસુક્ર મંતે દેવસ સ્તિ મિતિકા મરત્વે કખાં કપાછ. તેણે તેમને કોલિત કરવા અને વાદ માટે ઉશ્કેરવા સચના આપી ભાટ—સારણોને મેક્કલા. તેઓએ આવી શ્વેતાંખરાતી નિંકા અને ચારાશા વાદ જીતનાર દિગં ખર કુસુક-સંદ્રની પ્રશ્નાંસા કરવા માંડી એડકો દેવસૂરિના માબ્યુક્યવિજય નામના શિષ્યે તેના પ્રતિકાર કર્યો. દેવસૂરિએ સ્વશિષ્યને તેમ કરતાં અટકાવ્યા. આ અરસામાં તેા કુમુદ્યંદ્ર પણુ પાટણુ સ્માલી પહોંચ્યા. જ્યારે અભિમાન મગજના કળજો કે છે ત્યારે માનવીને સારાસાર કે કિતાકિતનું ભાન રહેતું નથી. કુમુદ્યંદ્રને ૮૪ વાદા જીતવાથી વિજયના નશા ચડ્યો હતા અને હવે તે દેવસૂરિને જીતી પાતાના ખધા વિજયો પર કલગી ચઢાવવા માગતા હતા, પણુ ગુરુ સમજતા હતા કે પ્રાર્થુ ગાજે તે વરસે નહિ. તેએ અપાર શાંતિ ધારી, પણુ કુમુદ્યંદ્રને એક ઘડી પણુ વરસ જેવડી જણાવા લાગી. કાંઇ તે કોઇ ઉપક્ષેત્રે તે દેવસૂરિને વાદમાં ઉતારવા માગતા હતા. પછી તા કુમુદ્ર દેવ માં મહી. ધારા માગતા હતા. પછી તા કુમુદ્ર દેવ સાધ્યીને પણુ ઉપદ્ર સાધ્યો પણ વરસ જેવડી જણાવા લાગી. કાંઇ તે કોઇ જોને તે હવાના માગતા હતા. પછી તા કુમુદ્ર દેવ સાધ્યીને પણુ ઉપદ્ર સાધ્યો ગુરુ સમક્ષે આવી કરિયાદ કરવા લાગી. ગુરુએ શાંત આધાસન આપતાં જણાવ્યું કે—' તે પાપી તેના કમોંને લીધે જરૂર પતિત થશે.' ઉપદ્રવને કારણે વહા સાધ્યોને રહેજ કાંધ ચઢયો હતા તેથી કોધમાં ને કોધમાં તે બાલી ગયા કે—' તે પાપી પતિત થશે કે નહી પરંદ્ર તમારા પર આધાર રાખી એડલ સંઘ તો જરૂર પતિત થશે જ.'

આચાર્ય શ્રીને આ વચનથી જરા ચમક ચઢી. પાતાના પદનું તથા જવાયદારીનું ભાન થયું. તેમણે તરતજ પાટણના શ્રી સંધને વાદ કરાવવા કહેવરાવ્યું. કુમુક્ચંદ્ર તૈયાર જ હતા. દિવસ નક્કી થયા અને ગુરુએ શુભ શકુને પ્રયાણ કર્યું.

આ વાદવિવાદની સક્ષામાં શ્રીપાલ કવિએ એક અગ્રગણ્ય વ્યક્તિ તરીકે મહત્ત્વના ભાગ ભજવ્યા હતા. તે શ્વેતાંબર આશ્નાયના પક્ષપાતી હતા અને વાદી શ્રી દેવસ્રિને તેએ ઘણું જ પ્રોત્સા-હન આપ્યું હતું. કલિકાળસર્વં ત શ્રીમદ્ હેમચંદ્રાચાર્ય પણ પાતાની કર વર્ષની ઉમ્મરે આ વિવાદ-સક્ષામાં ભાગ લીધા હતા અને દેવસ્રિના સહાયક તરીકે સારી મદદ કરી હતી.

પરસ્પર વાદ ચાલતાં દેવસરિએ વાદીવેતાલ શાંતિસરિની રચેલ ઉત્તરાખ્યયનની ટીકાના આધારે ઓ— નિર્વાદ્યની ચર્ચા શરૂ કરો અને વાદને અંતે કુમુદચંદ્રને નિરુત્તર કરી જય મેળભ્યા. રાજની સભામાં દિમંભરના પક્ષ કરતારા વિશેષ હતા. શરતમાં પણ પક્ષપાત રાખતામાં આવ્યા હતા, છતાં ગુરુતે પાતાના વિજય માટે દૃઢ શ્રહા હોવાથી તે કખૂલ રાખી હતી. શરતમાં એવું નક્કી કરવામાં આવ્યું હતું કે—' દિમંખર હારે તા તેમને ચારના માકક પકડી નગર ખહાર કાઢી મૂકવા, નગરપ્રવેશ ન કરવા દેવા અને જો શ્વેતાંખર હારે તા શ્વેતાંખર મતતું ઉચ્છેદન કરી દિમંખર મતતું સ્થાપન કરવું.' છતાં ગુરુક્પાથી દેવસૂરિએ વાદમાં વિજય મેળવ્યા.

વાદમાં વિજય મળવાથી રાજાએ પ્રસન્ન થઇ તુષ્ટિ–દાન તરીકે લાખ સાનામહાર આપવા માંડી પણ ગુરુને તેની જરૂરત ન હતી. તેમણે પાતાની જૈનાચાર્ય તરીકેની કરજ સમજાવી નિઃસ્પૃહભાવ ખતાવ્યા, એટલે પછી મહામાત્યની પ્રેરણા અને સંમતિથી સિદ્ધરાજે તે ક્રબ્યથી એક વિશાળ જિન્દ્રાસાદ ખંધાવ્યા.

વાદમાં વિજય મળવાથી હર્ષાન્વિત સાધુઓ તે રાત્રે સતા નહિ, પરંતુ સવારે જાએ છે તો ઉપિયા ઊંદરોએ કડેક કડકા કરી નાખેલા. ગુરુને આ હડીકત જણાવતાં કુમુદ્રચંદ્રનું આ કાર્ય જાણાવું. પછી ગુરુએ એક કાંજથી ભરેલ કું ભ મગાવ્યા અને તેનું મુખ ક્ષાડના પિંડથી અંધીને અંદર મુકાવ્યા. પછી તેને મંત્રીને સ્વશિષ્યાને જણાવ્યું કે –' તમે કંઇ ખેદ ધરશા નિહ. કૌતુક થાય તે શાન્તિથી જોયા કરજો.' થોડા સમય વીત્યા ત્યાં તા દિમંખર શ્રાવકા ગુરુ પાસે આવીને કહેવા લાગ્યા કે—' મહારાજ! અમારા પર દયા લાવીને એને છાડી મૂકા.' એટલે ગુરુ બાલ્યા કે–' મારા બધુને (કુમુદ્રચંદ્રને) શી પીડા થાય છે? તે અમે સમજી શકતા નથી.' ત્યાં તા થાડી વારે કુમુદ્રચંદ્ર પાતે જ ત્યાં આવ્યા અને ચરણમાં પડી, મારી માગી પાતાના છૂટકારા કરવા પ્રાથ'ના કરી. પછી પરાભવથી લજ્જિત થયેલા કુમુદ્રચંદ્ર અન્યત્ર ચાલ્યા ગયા. આ જીતને કારણે શ્વેતાંખરા વિશેષ ખ્યાતિ પામ્યા ને દિગંખરાના પાડસ્યુ–પ્રવેશ અધ્ય થયે.

સંવત્ ૧૨૦૪ માં કૂલવર્ધિ ગ્રામમાં સ્વહસ્તે જ ચૈત્ય તેમજ ભિંભ ભંનેની પ્રતિષ્ઠા કરી તથા આરાસણામાં શ્રી નેમિજિનની પ્રતિષ્ઠા કરી હતી.

અમાં ઉપરાંત ખીજા પણ વામતકાર ખતાવી તેમણે સાં. ૧૨૨૬ માં સ્વર્ગગમન કર્યું. ૧૧૪ માં તેમના જન્મ, ૧૧૫૨ માં દીક્ષા, ૧૧૭૪ માં આવાર્ય પદ અને ૧૨૨૬ માં સ્વર્ગગમન. ત્ર્યાસી વર્ષનું તેમનું આયુષ્ય હતું.

કલિકાલસર્વા દેમચંદ્રાચાર્ય પણ દેવસ્રિની સ્તુતિ કરતાં કહે છે કે—' જો દેવસ્રિસ્ય સ્પેં કુમુદ્રચંદ્રને ન જીત્યા હોત તા જગતમાં કયા શ્વેતાંખર કિટ (કેડ) પર વસ્ત્ર ધારણ કરી શકત ?' આ ઉપરથી જણાશ કે કુમુદ્રચંદ્ર જેવા સમર્ચ દિગંખરી વાદીને જીતવા દેવસરિને કેટલું વીર્ય ફારવવું પડ્યું હશે અને તેમની દ્યાન–મર્યાદા પણ કેટલી ઉત્કૃષ્ટ હશે. જો કુમુદ્રચંદ્રની જીત થઇ હત તા ઇતિહાસના પાનામાં જુદી જ હઇીકત આળખાત.

તેમની સ્વતંત્ર કૃતિ તરીકે ૩૭૪ સૂત્ર અને આઠ પરિચ્છેદમાં ગુંથાયેક્ષે "પ્રમા**ણનયતત્ત્વાલાકા-લંકાર**" નામના મંથ છે અને તે જ માંથ પર પાતે જ સ્વાપત્ત વૃત્તિ કરી ૮૪૦૦૦ શ્લોકપ્રમાણ સ્યાદ્ધાદરત્નાકર એ નામના માંથ રચ્યા છે. બીજા માંથા વિષે કશી માહિતી મળી નથી. સ્માદ્ધાદ-રત્નાકર માંથ બનાવવામાં તેમના શિષ્યો ભદેશ્વરસરિ ને રત્નપ્રભસ્રસ્થિં સારી સહાય કરી હતી.

^{*} લગભગ આને મળતી હુકીકત છે તાલીશમાં પદુષ**ર શ્રી ધર્મધાષ્ય્ર્**રિના જતાંતમાંથી ઉપલબ્ધ થાય છે.

કલિકાલસર્વગ્ર શ્રીમાન હેમચ'દાચાર્ય

930

ધંધુકાના વાસી મેહિનાતીય ચાચીંગ શ્રેક્ષીને પાહિણી* નામે પત્ની હતી. યાંગ સ્વપ્તથી સ્થિત તે પાહિણીએ વિ. સં. ૧૧૪૫ ના કાર્તિક શુદિ પુનમે એક પુત્રને જન્મ આપ્યા. ચાંગદેવ તેનું નામ રાખવામાં આવ્યું. ધીમે ધીમે વૃદ્ધિ પામતા ચાંગદેવ પાંચ વર્ષની ઉમરના થયા ત્યારે એકદા તે માતા સાથે ગુરુવંદન કરવા ગયા. આ. શ્રી દેવચંદ્રસ્તિ ત્યાં ખિરાજતા હતા. પાહિણી ગુરુને પ્રદક્ષિણા દઇને વંદન કરવા લાગી તેવામાં તો ચાંગદેવ ગુરુના આસન પર એસી ગયા. ગુરુએ આ નાના ળાળકમાં જૈન શાસનને પ્રભાવિત કરવાની પ્રચંડ શકિત જોઇ, અને તેની સાથે જ અવસર જોઇ ગુરુએ સામુદ્રિક શાસ્ત્રના આધારે તેના લક્ષણો નીરખી લીધા. પછી શ્રી સંઘને બાલાવી, સાથે લઇ, પાહિણીને ગૃહે જઇ ચાંગદેવની માગણી કરી. પાહિણીએ પહેલા તો તેના પિતાને—જે તે સમયે બહાર મુસાફરીએ ગયા હતા તેને—પૂછવાનું કહ્યું, પરંતુ પાછળથી વિચાર કરી, ગુરુ આના અલંધનીય માની ચાંગદેવને અપંશુ કર્યો. તેણીએ વિચાર્યું કે શ્રી સંધ અને ગુરુ પોતે મારે આંગણે આવે અને નિરાશ પાછા જાય તે ઠીક નહિ. વળી તેમાં ય આ માગણી તો શાસનની ઉત્તિ અર્થની હતી તેથી તેણે મન મજબૂત કરી ગુરુને ચાંગદેવ સોંપ્યો. પછી ગુરુ ચાંગદેવને સાથે લઈ, વિહાર કરી સ્તંબન તીર્થ આવ્યા અને યોગય મુદ્દર્તમાં દીક્ષા આપી સામસ્યંદ્ર× નામ રાખ્યું. બહારગામથી અલ્યા બાદ ચાચીગ શ્રેકીને આ વાતની ખબર પડતાં તે ક્રોધબરી સ્થિતમાં ખંભાત આવ્યો ને ગુરને કર્કશ વચન કહેવા સાથે ઉપાલંબ આપવા લાગ્યો. છેવટ ઉદયન મંત્રીએ તેને મધુર વચનથી સમજાવી શાંત કર્યો.

વિશ્વન્યોતિ પ્રસરાવનાર પુરુષને કુદરતી રીતે જ પ્રજ્ઞા ને પ્રતિભા વરેલી હોય છે. સામચંદ્ર હવે શાસ્ત્રાધ્યયન શરૂ કર્યું. તર્કશાસ્ત્ર, વ્યાકરહ્યુ અને સાહિત્યના અંગોનો અભ્યાસ કરી લીધા બાદ એમને પૂર્વના જ્ઞાનતી મહત્તા વિચારતાં પોતાની અલ્ય હૃદ્ધિ માટે સંતાપ ઉપનથો. તેમણે કાશ્મીર જઇ સરસ્વતીદેવીનું આરાધન કરવાના મક્કમ નિર્ણય કર્યા. તે સંબ'ધે ગુરુમહારાન્યને વિન'તિ કરતાં તેમણે આગ્રા આપી. સામચંદ્રે ગીતાર્થ સાધુઓ સાથે વિદાર કર્યો. રૈવતાવતાર (ખંભાત પાંસનું તીર્થ) તીર્થ આવતાં તેમણે ત્યાં એકામ ખ્યાન ધર્યું અને અર્ધ રાત્રિ વ્યતીત થતાં સરસ્ત્રતી પ્રત્યક્ષ થઇ અને ઇચ્છિત વર આપી વિદાય થઇ.

ગુરુમહારાજે એકદા સિહ્યકૃતો પ્રભાવિક મ'ત્ર વ્યતાવ્યા જેથી તેની સાધના માટે શ્રી હેમયં દ્રસ્તિ, મલયગિરિજી અને દેવે દ્રસ્તિ ત્રણે સાધુપુરુષો તત્પર થયા; પરન્તુ તે કાર્ય એમ ને એમ સિદ્ધ થાય તેમ ન હતું. પશ્ચિની અનિની સહાયની તેમાં જરૂર હતી, તેથી ત્રણે જણા તેની શાધમાં નીકળ્યા. કુમારગ્રામે આવતાં એક ધાળી વસ્ત્ર ધાતો હતો અને તેણે કાઇ વસ્ત્ર સુકવ્યું હતું તેની આસપાસ ભમરા ગુંજરવ કરી રહ્યા હતા જેથી તેઓ સર્વેએ જાવ્યું કે આ ગામમાં પશ્ચિની સ્ત્રી હશે. તપાસ કરી તેઓ તેને ઘરે ગયા અને તેના સ્વામીને ઉપદેશ આપ્યા. તેના સ્વામીએ આવાગમનતું કારણ પૂછતાં કહ્યું કે—'અમારે વિદ્યાપ્રાપ્તિ માટે તારી પશ્ચિની અનિની સહાયતાની જરૂર છે, પણ એ ક્રિયા એટલી લજ્જરપદ છે કે કહેતાં જીમ ઉપડતી નથી.' આ સાંભળા પશ્ચિની—પતિએ કહ્યું કે—'નિઃસ'કાચપણે કહ્યા.' ત્યારે ગુરુએ જણાવ્યું કે—'એકાંતમાં વિદ્યા સાધવા અમે৷ વસ્ત્ર તજીને બેસીએ અને એ સમયે તારી અને પણ નિર્વાસી થઇ

^{*} કેટલાકા ચાહિણી એવું નામ પણ જણાવે છે.

[×] કેટલાકા નવ વર્ષે દીક્ષા આપ્યાનું સૂચન કરે છે.

અમારી સામે ઊબી રહે. તે વખતે તમારે પણ હાથમાં ખુક્લી તરવાર લઇ ઊભા રહેવું અને અમારા ત્રણ પૈકી કાઇતું મન જરા પણ ચલાયમાન થાય તા અમારું મસ્તક ધડથી જાદું કરવું. ' પશ્ચિની- પતિએ તે હકાકત સ્વીકારી ને સહાયક થવા કબૂક્યું. પછી તે પ્રમાણે વિદ્યા સાધનાં તેઓ જરા પણ ચલાયમાન ન થયા ત્યારે વિમળેશ્વર દેવ પ્રત્યક્ષ થયા ને વરદાન માગવા કહ્યું, એટલે દેવે કસેરિએ કાંતિપુરીના જિન્દ્રાસાદ સેરીસે લાવવાનું કહ્યું, મલયગિરિજીએ સિહાતા પર સુલબ હત્તિ રચવાની શક્તિ માગી.

હેમચંદ્રાચાર્ય રાજાને રીઝવવાની જ શકિત શા માટે માગી હશે ! એવા આપણા મનમાં સંશય થાય. પણ તે સમયમાં સઘળા મહત્તાનું મૃળ રાજસત્તા જ હતી. જેને કીર્તિ પ્રાપ્ત કરવી હોય તેમણે રાજદારે શાબવું જ જોઇએ, જેને માનની સ્પૃદ્ધા હોય તેમણે તે રાજા પાસેથી મેળવવું જોઇએ, જેને આધિપત્ય કે વર્ચસ્વ પ્રાપ્ત કરવું હોય તેમણે રાજાને હાથમાં રમાડવા જોઇએ, જેને પાતાના ધૂર્મના વિજય કરવા હોય તેમણે રાજા પાસે સ્વધર્મ સ્વીકારાવવા જોઇએ. આ કારણથી જ હેમચંદ્રે રાજા રીઝવવાની શક્તિ માગી હોય તા આદ્મર્ય પામવા જેવું નથી.

સોમચંદ્રને સમર્થ જાણી દેવચંદ્રસ્રિને તેમને ગચ્છના નાયકપદે સ્થાપવાની ઉતકંઠા જાણી. શ્રી સંઘને ભાલાવી તેમની અનુમતિપૂર્વક સોમચંદ્રને નાગપુર(નાગાર)માં વિ.સં.૧૧૬૨માં આચાર્ય પદ આપી શ્રી હિમચંદ્રસ્ત્રિ એવું નામ આપ્યું, પાતાના પુત્રને શ્રેષ્ઠ પદવી મળી તેના હવાવેશથી પાહિણીયે પણ જેની દીક્ષા અંગીકાર કરી. હેમચંદ્રે પણ ગુરુને આગ્રહ કરી તે જ સમયે માતાને પ્રવર્તિની પદ અપાવ્યું.

હેમચંદ્રની ખ્યાતિ ધીમે ધીમે દિશાઓના છેડા સુધી પહેંચી ગઇ હતી. તેમની વિદ્વતાના વખાણુ મહારાજ સિદ્ધરાજ જયસિંહની સભામાં પણ થવા લાગ્યા એકદા ગુરુએ અણુહીલ્લપુરપાટણ તરફ વિંહાર કર્યો. રયવાડીએ તીકળેલા સિદ્ધરાજ સામે મળ્યા ગુરુને જેતાં હસ્તી ઊના રાખી રાજાએ પૂછ્યું કે-'આપને કંઇ કહેવાનું છે ?' એટલે ગુરુમહારાજે પ્રસંગાચિત જણાવ્યું કે- ' હે સિદ્ધરાજ! શંકા વગર ગામરાજને આગળ ચલાવ. દિગ્મજો ભલે ત્રાસ પામે, પણ તેથી શું ? કારણ કે પૃથ્વીને તા તે જ ધારણ કરી છે.' આવા પ્રશંસાત્મક શ્લાકથી સિદ્ધરાજ અતિવ હર્ષિત થયા અને હમેશાં ખપારે ધર્મકથા માટે પધારવા સ્રિજીને આમંત્રણ આપ્યું.

સિહરાજે માલવ દેશ ઉપર ચઢાઇ કરી. વર્ષોના અતે ૧૧૯૨માં તેના પર જીત મેળવી સ્વરાજ-ધાનીમાં પાછા કર્યો ત્યારે વધા દર્શના ધર્માચાર્યોએ રાજાને આશીય આપી; પહ્યું હેમચંદ્રાચાર્યના આશીર્વાદથી તા રાજા ચિત્તમાં ચમત્કાર પાગ્યા. હેમચંદ્રાચાર્યે કહ્યું કે-

> भूमि कामगिव ! स्वमोमयरसै राशि च रत्नाकरा !, मुक्तास्यस्तिकमातनुष्वमुदुष ! त्वं गूर्णकुम्भीभव । धृत्वा कल्पतरोईलानि सरलैदिंग्वारणास्तेरणा, न्याधन्त स्वकृरीविज्ञित्य जगती नन्वेति सिद्धाधिपः ॥

' હે કામધેનુ ! તું તારા ગામયથા ભૂમિ લી પી કાઢ, હે રતનાકર ! તું માતીઓથી સ્વસ્તિક પૂરી દે, હે ચંદ્રમા ! તું પૂર્ણ કું લ ખતી જા, હે દિગ્ગજો ! તમે સ્રૃઢ સીધી કરી કલ્પદક્ષતા પત્રા લઇને તારૂણા ખતાવા, કારણ કે સિદ્દરાજ મહારાજ પૃથ્વી છતીને આવે છે.' પછી તા રાજાના સ્રિજી પ્રત્યે ગાઢ પ્રેમ બંધાયા.

સિદ્ધરાજે માળવા છત્યું તે ખરૂં પરંતુ તેની સંસ્કૃતિ અને સાહિત્યમાં તે પરાજત શ્રધ્ને આવ્યા હૈય તેમ તેને જણાયું. ઉજ્જૈનના શ્રાંથલંડાર અને વિપુલ સાહિત્યસામશ્રી આગળ તેને સાલંકીનું પાટનગર શુષ્ક અને દરિદ્ર જેવું જણાયું. તેને માળવા કરતાં પણ સવેંપરિતા પ્રાપ્ત કરવાની જિજ્ઞાસા જગી.

એકદા અવંતી (માળવા) દેશમાંથી લાવેલા પુસ્તકા જોતાં લક્ષણશાસ્ત્ર (વ્યાકરણ) રાજના જોવામાં આવ્યું. એટલે તે ગુરુને ખતાવી રાજાએ પૂછ્યું કે-'આ શું છે ?' એટલે ગુરુએ તે ભાજનું વ્યાકરણ છે એમ જણાવી બાજના અન્ય અલંકાર, નિમિત્ત, તર્ક વિગેરે શાસ્ત્રાની હડીકત જણાવી. સિહરાજે કહ્યું કે-'આપણા બંડારમાં શું આવા શાસ્ત્રા નથી ?' ગુરુએ જવાખમાં નકાર જણાવતાં સિહરાજે પોતાના પંડિતવર્ગ સામે જોયું પણ કામ નૃતન વ્યાકરણ રચવાની હિંમત કરી શક્યું નહિ. છેવટે સિહરાજે આચાર્ય મહારાજને આગ્રહ કરી નવું વ્યાકરણ રચવાની વિનિત કરી. રાજ-પ્રાર્થનાનો સ્વીકાર કરી હેમચંદ્રસ્ત્રિએ કહ્યું કે-'વ્યાકરણને સાંગાપાંગ શુદ બનાવવા માટે શ્રી બારતીદેવીના બંડારમાં આઠ પુસ્તકા છે તે મંગાવવા પડશે.' રાજાએ પોતાના પ્રધાન પુરુષાને કાશમીર માકદ્વા. ત્યાં બારતીદેવીની રતૃતિ કરી પોતાની માગણી મૂળ, એટલે દેવીએ પ્રસન્ન થઈ પોતાના સેવકને તે પુસ્તકા આપવાની આત્રા કરી. રાજપુરુષા તે પુસ્તકા લઇને આવ્યા અને સરસ્વતીની ગુરુમહારાજને કેટલી સહાય છે તે વાત રાજાને જણાવી.

હેમચંદ્રાચાર્ય તે આઠે વ્યાકરણાનું ઊંડું અવલાકન કરી શ્રી સિન્દ્રહૈમ નામનું નવું આઠ અષ્યાયવાળું અદ્દસત વ્યાકરણ બનાવ્યું. રાજાએ તેને હાથી પર મૂકી, શહેરમાં સર્વત્ર ફેરવી મહાત્સવ કર્યો. પ્રથમના વ્યાકરણ અતિ વિસ્તીર્ણ હતા, જે આયુષ્યબરમાં પણ બણાતા નહી તેમજ કેટલાક સંક્ષિપ્ત હતા જે દુર્ભોધ તેમજ દુર્ધટ હતા. આ નવીન વ્યાકરણથી સર્વને સંતાય થયા અને તેને વિદ્વાનાએ પ્રમાણભૂત ગણી તેની લહીઆએ પાસે સેંકડા નકલા કરાવી અને અંગ, બંગ, કલિંગ, કર્યોટક વિગેર દેશામાં માકલી ત્યાં પણ તેના પ્રચાર કર્યો.

જેમ જેમ સિદ્ધરાજ સમક્ષ હેમચંદ્રાચાર્યનું સન્માન વધતું ગયું તેમ તેમ અન્ય દર્શનોની ઇતિરાજી વધતી ગઇ. તેઓ પ્રસંગ શાધી રાજાના કાન ભંભેરવા લાગ્યા પરંતુ સાચને કદી આંચ આવે ?

પાતાને સંતાન ન હાવાયા ખેદ પામેલ સિહરાજ ઊઘાડે પગે તીર્થયાત્રા કરવા નીકળ્યા. હેમચંદ્રસ્તિને પણ આત્રહપૂર્વક સાથે લીધા. ગુરુ ઇર્યાસમિતિપૂર્વક ચાલતા હતા એટલે રાજાએ તેમને વાહન પર ખેસવા કહ્યું. ગુરુએ 'એવા સાધુ આચાર નથી' એમ કહી તેના નિષેધ કર્યો એટલે રાજાએ કંઇક દુબાઇને કહ્યું કે–' તમે તા જડ છો. ' ગુરુએ તેના જવાળ આપ્યા કે–' અમે નિજડ છીએ. '

ત્રણ દિવસ સુધી સૃરિજી રાજાને મળ્યા નહિ એટલે રાજા અધીરા થયા અને ગુરુના તંખુમાં આવ્યો. આવ્યાર્યજ્યો તે વખતે આયંભિલ કરતા હતા. ગુરુને શુષ્ક ભાજન કરતા જોઇ તેમના જીતેંદ્રિય-પણા માટે સિહરાજને માન ઉપજયું. પછી પાતાના કકૈશ વચન માટે માપી માગી.

શત્રું જય ત્રિરિરાજની યાત્રા કરી સિદ્ધરાજ ઘણા જ સંતાષ પામ્યા અને તેની પૂજાદિ નિમિત્તે ભાર ગામ આપી તે રૈવતાચલ આવ્યા. ત્યાં નેમિજિનના ધવલ પ્રાસાદ નિરખી તેનું મન અત્યંત પ્રકૃલ્લિત થયું અને હર્ષાવેશમાં જ બાલી ઉદ્યો કે-'ધન્ય છે આ પ્રાસાદ બનાવનારના માતપિતાને!' એટલે પાસે ઊબેલા સજ્જન મંત્રીએ કહ્યું કે-' યાદવવંશના મુક્રુટમાં શ્રી તેમિનાથ જિન્તા આ પ્રાસાદ આપના જ બનાવેલ છે. તેથી આપના માનપિતાને ધન્ય છે. ' આ સાંભળા રાજના આશ્ચર્યના પાર રહ્યો નહિ. પાતે તા કંઇ જાલ્યુતા નથી એમ જણાવતાં સજ્જન મંત્રીએ કહ્યું કે-' હે રાજન! નવ વર્ષ પૂર્વ તમે મને આ દેશના અધિકારી બનાવ્યા હતા. તે નવ વર્ષની આવક આ જર્ણ થયેલા જિનાલયમાં ખર્ચા નાખી છે. હવે આપને તે કબ્લ હાય તા ઠીક, નહિ તા આપની આવકના આવેલા સત્તાવીશ લાખ દ્રમ્મ સ્વીકારા. ' સજ્જન મંત્રીના આવા વચના સાંભળા સિદ્ધરાજ વિશેષ હર્ષિત થયા. પાતાના દંડનાયક માટે પૂરેપૂરી લાગણી ઉપજ ને તેને ધન્યવાદ આપ્યા. પછી ગુરુ સાથે તે અંબિકા દેવીથી અધિકિત કાઢી (કાડીનાર) નગરમાં આવ્યા. ત્યાં હેમચંદ્રસ્રિએ દેવીનું ધ્યાન ધરી રાજાની સંતિ માટે પૃચ્છા કરી ત્યારે દેવીએ જણાવ્યું કે-'રાજાના ભાગ્યમાં સંતિ નથી. રાજાના ભત્રીનો કુમારપાળ તેની પાછળ રાજા થશે. '

દેવી-વચન મિલ્યા થનાર નથી એમ સમન્યા છતાં પણ સિહરાજે કુમારપાળના વધ કરવાના અનેક કાવતા રચ્યા. કુમારપાળને આ વસ્તુની અણ થવાથી તે તાપસના વેશ લઈ પાતાનું રક્ષણ કરવા લાગ્યા. અચાનક રાજપુરુષાને ખબર પડી કે કુમારપાળ તાપસવેશે રહે છે તેથી તેઓએ સિહરાજને તે હકીકત જણાવી એટલે સિહરાજે દરેક તાપસાને જમણ માટે આમંત્ર્યા. પાદ-પ્રક્ષાલનમાં કુમારપાળના વારા આવતાં સેવકાએ સંગ્રા કરી જેથી સિહરાજ સમજી ગયા. સાથાસાથ કુમારપાળ પણ ચેતી ગયા ને ત્યાંથી કાંઇક બહાનું કાઢી નાસી છૂટ્યો. ત્યાંથી સીધા તે હેમચંદ્રાચાર્યના ઉપાશ્રયે આવ્યો અને મદદ માટે માગણી કરી. ગુરુમહારાજે તેમને તાડપત્રાના ઢગલામાં સંતાશ્રો. રાજસેવકાએ આવી ઘણી તપાસ કરી પરંતુ પત્તો ન લાગ્યો. પછી ગુરુએ તાડપત્રાના ઢગલામાં શે બહાનાંથી બહાર કાઢી આશ્વાસન આપયું એટલે કુમારપાળ ગુરુના આભાર માની દેશાંતર ચાલ્યો ગયા. સિહરાજે સ્વમરણ પર્યત્ત કુમારપાળને કનડવામાં બાકી ન રાખી, છતાં ય લાગ્યયાં કુમારપાળ જીતંત રહી શક્યો. કુમારપાળ કરતા પાછા સ્તંબતીર્થ આવ્યા. હેમાચાર્ય તે વખતે ત્યાં ચાતુર્માસ રજ્ઞા હતા. કુમારપાળ તેમની પાસે ગયા અને ગુરુએ પુનઃ આશ્વાસન આપી જણાવ્યું કે-' આજથી સાતમે વર્ષે તું રાજ થઇશ.' પછી થોડા સહાયતા અપાવી. કુમારપાળના કટાકટીના સમયમાં હેમચંદ્રાયાર્થ તેને સહાય કરી હતી. સિહરાજના પ્રીતિપાત્ર રહી તેમણે કુમારપાળને અચાવવા અથાગ પરિશ્રમ પણ લીધો હતા.

સિંહરાજ તે શ્રીમદ્ હેમચંદ્રાચાર્ય સંખંધી કેટલાક પ્રસંગા પૈકી એક મહત્ત્વતા પ્રસંગ ટાંકવા ઉચિત ગણાશે. સિંહરાજ માક્ષપ્રાપ્તિના સાચા માર્ગ શાધતા હતા અને તેટલા ખાતર તેણું સર્વ સંપ્રદાયના ધર્મગુરુઓને તે વિષે પૃચ્છા કરી. સર્વે પાતપાતાના મતની પ્રશંસા કરવા સિવાય કંઇ પણ નવીન કહી શકતા નહિ. સિંહરાજને આથી અસંતાષ થયા. છેવટે તેણું હેમચંદ્રાચાર્યના અભિપ્રાય પૃછ્યા એટલે તેમણે યુક્તિપૂર્ણ વાર્તા કહી સંસળાવી રાજાના મનને સંતાષવા સાથે આનંદ પ્રમાડયું.

ગુરુએ જણાવ્યું કે-એક વ્યાપારી હતા.પાતાના ઓના ત્યાગ કરી તેણે પાતાના બધા બાલ્કત એક ગુણિકાને આપી દીધા.આથી તે ઓએ પાતાના ધણીના પુનઃ પ્રેમ સંપાદન કરવા પ્રયત્ના આદયા, અને પાતાના હતુ પાર પાડવા માટે જડીબુદીના શાધ કરવા માંડી. તેવામાં તેને એક એડ મળા ગયા. તેણે એક દવા આપીને કહ્યું કે-'આ દવાના ભક્ષણથી તારા પતિ લગામથી બંધાઇ જશે.' ઓએ છૂપી રીતે તે દવા ધણીના સાજનમાં સેળવી દીધા અને તેનું ભક્ષણ કરતાં જ તે તરતજ એલ (બળદ) બની ગયા. આવું પરિશુમ એઇ પીરજના તે બાઇને ઠપકા દેવા લાગ્યા, પણ અણુધારેલા પરિશુમને ફેરવવા તે

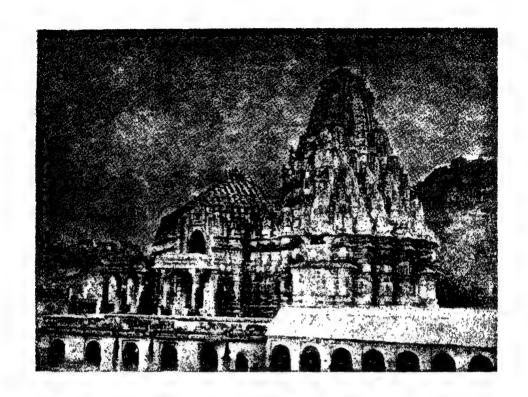
ખાઇ પાસે શક્તિ ન હતી. તે હંમેશાં ખળદને જંગલમાં ચરાવવા લઇ જતી અને તેને છૂટા મુકી પાતે આકંદ કરવા લાગતી. એવામાં એક દિવસ શિવ ને પાર્વતી ત્યાંથી આકાશમાર્ગ નીકળ્યા ને આ ઓને રાતી જોઇ પાર્વતીએ શંકરને તે ઓના દુઃખનું કારણ પૂછ્યું. શિવે આપ્યા હંકીકત કહી સંભળાવી અને વધુમાં ઉમેર્યું કે—'અમુક ઝાડની પાસે અમુક ઔષધી ઊગેલી છે તે જો ખવરાવવામાં આવે તા તે બળદ પાતાનું મૂળ ૧૫ પામે.' ઔષધી સંબંધી કંઇ સમજણ આપવામાં આવી ન હતી પણ તે ઓએ તે ઝાડની નીચે જે બધી વનસ્પતિ ઊગેલી હતી તે ચૂંટી કાઢી, તેની નીરણ કરી બળદને ખવરાવી. બળદ તે ખાતાં જ પાછા પુરુષરૂપ શઇ ગયો.

અના વાત જણાવી હેમચંદ્રાચાર્યે સિદ્ધરાજને સમજાવ્યું કે—અજ્ઞાત ઔષધીમાં વ્યાધિ હરવાના ગ્રહ્યું જણાયા હતા તે પ્રમાણે સર્વ ધર્મા તરફ માન રાખવાથી માક્ષ મળે છે અને કદાચ પ્રાણીને એમ ન ખબર પડે કે એમાંથી કચા ધર્મ મોક્ષ આપ્યું અને તેમાંના કચા ધર્મ આ સ્થાનને યાગ્ય છે તા પણુ પરિણામ (માક્ષપ્રાપ્તિ) તા સારું જ છે. ગાદ રાજા સર્વ ધર્મ તરફ સમાનભાવથી જોવા લાગ્યા.

વિ.સં. ૧૧૯૯ માં સિહરાજ મૃત્યુ પામતાં કુમારપાળ રાજા અન્યો. ઉદયનના પુત્ર વાગૂભટ (બાહડ) તેના મંત્રી અન્યા. કુમારપાળ મદાન્મત્ત અણું રાજ પર ચઢાઇ કરી પણ અત્રિયાર વખત પાછા કરવું પડ્યું, કારણ કે ઉનાળાના અંત સુધીમાં કિલ્લો પડતા નહિ અને ચોમાસામાં પાછું કરવું પડતું જેથી કુમારપાળ ખિન થયા. એટલે વાગૂભટ જૈન શાસનમાં અને જિનેશ્વરામાં બક્તિભાવ અને શ્રદ્ધા રાખી બારમી વખત ચઢાઇ કરવા કહ્યું અને પરિણામે કૃતે અળી જેથી કુમારપાળને વિશેષ પ્રીતિભાવ ઉપજ્યા. બાદ પાતાના આશ્રયદાતા ગુરુ હેમચંદ્રાચાર્ય રમૃતિપટમાં આવતા રાજાએ વાગૂબદને તેમને બહુમાનથી રાજબવનમાં બાલાવી લાવવા જણાવ્યું. આચાર્યશ્રી આવતાં રાજા બહુમાનપૂર્વક ઊભો થયા અને ગુરુએ ચાંગ્ય આસને બેસી જીવદયા વિષે વિવેચન કર્યું. તેની પુષ્ટિ માટે મનુરમૃતિ વિગેરના પણ પ્રમાણભૂત દાખલાએ દાંકી બતાવ્યા. જેથી રાજાએ અમુક નિયમો શ્રહણ કર્યા. જૈનદર્શન વિષે તેની સાચી ને સચાટ પ્રતીતિ બંધાઇ અને કેટલીક આવશ્યક ક્રિયા તેણે શીખી લીધી. એકદા પાતાના પૂર્વ જીવનમાં કરેલ માંસબક્ષણ માટે પશ્ચાત્તાપ જાહેર કરતાં કુમારપાળે પાતાના બત્રીશ દાંત પાડી નાખવાનું નક્કો કર્યું. એટલે ગુરુએ તેને તેમ કરતા નિવારી ખત્રીશ દાંતના બદલામાં બત્રીશ જિનમ કર્યો અને સમસ્ત દેશમાં તેના નિષેધ કરાવ્યા. આ ઉપરાંત સમજાવી એટલે રાજાએ તેના પણ નિયમ કર્યા અને સમસ્ત દેશમાં તેના નિષેધ કરાવ્યા. આ ઉપરાંત ગ્રસ્તા ઉપદેશથી અપુત્રીયાનું ધન શ્રહણ કરવાના નિષેધ કર્યો.

ધીમે ધીમે રાજા જૈન ધર્મથી રંગાતા જતા હતા તેથી કેટલાક ભાતમાદારાએ કલ્યાણકટકના રાજાને જણાવ્યું કે—' કુમારપાળ ખળ ને સૈન્ય ખંનેથી હીન થઇ ગયા છે. વળી અહિંસાપરાયણ હોઇ સામચ્ય ફારની શકશે નહિ માટે વિગ્રહ કરા તો વિનાપરિશ્વમે જીત મળી શકશે.' કલ્યાણકટકના રાજાએ લડાઇ માટે તૈયારી કયાના સમાચાર કુમારપાળને મળતાં તેણે ગુરુમહારાજને વાત જણાવી કહ્યું કે—' જો મારા પરાભવ થશે તો જૈન શાસનની ભારે લધુતા થશે.' ગુરુએ તેને શાંતિ રાખવા સૂચવ્યું ને જણાવ્યું કે—' તેનું પરિણામ આજથી સાતમે દિવસે આવશે.' પછી તેમણે સૂરિમંત્રના જપ કર્યો અને અધિષ્ઠાયક દેવ પ્રમઢ થયા. દેવને સહાય કરવાનું કહેતાં દેવે જણાવ્યું કે—' શત્રુ રાજા આજથી સાતમે દિવસે મત્યુ પામશે.' ખરાખર સાતમે દિવસે ચરપુરુષોએ સમાચાર આપ્યા કે શત્રુ રાજાનું મરણ નંયજાં છે.

પરમાહેત મહારાજા કુમારપાળ તારંગાજ પર ખંધાવેલ શ્રી અજિતનાથ જિનેશ્વરનું ગગનચુંબી ભવ્ય જિનાલય ષછી કુમારપાળને ઉપદેશ આપી શ્રી તારંગાજી ઉપર ચાલીશ હસ્ત (ગજ) પ્રમાણ મહાન્ ચૈત્ય કરાવ્યું અને તેમાં એકસા એક આંગુલપ્રમાણ શ્રી અજિતનાથજીનું તેજસ્વી ભિંભ સ્થાપ્યું જે અદ્યાપિ પર્યાત વિદ્યમાન છે.

અંબડ ભરુચના મુનિસુવતરવામાનું બંદિર સમરાવતા હતા પણ પાસે યાેબિનીઓનું સ્થાન દોવાથી તે અંબડને ઉપદ્રવ કરવા લાગી. અનેક ઉપાયાેને અંતે પણ તે સફળ ન થયા તારે તેણે દેમચંદ્રાચાર્યની સહાય માગી અને ભરુચ પધારવા પ્રાર્થના કરી. ગુરુએ ત્યાં જઇ તેને વિદ્રા રહિત કરીો અને મંદિરના જીર્ણોદ્રાર કરાવવામાં સારી સહાય આપી.

એકદા ગુરુવંદન માટે આવતાં કુમારપાળે સૂરિજીના મસ્તક પર ખાદીના જોડા કટકા ઓઢેલો જોયો તેથી કહ્યું કે-' આપને મારા જેવા શ્રાવક ભક્ત હોવા છતાં શા માટે આપને ખાદીના કટકા વાપરવા પડે? આથી મને ઘણી શરમ થાય છે.' જવાળમાં ગુરુમહારાજે જણાવ્યું કે-' આજે ગાચરીએ જતાં એક સાધારણ શ્રાવક અતિ બક્તિબાવથી આ કટકા મને વહાવરાવેલ છે. તેના બાવની વિશેષતા જોઇને હું આ કટકા જ વાપરું છું.' આ હકીકતથી આડકતરી રીતે ગુરુએ રાજાને સીકાતા સ્વામી- બાઇની સ્થિતિના ખ્યાલ કરાવ્યો અને તેની કરજ માટે સ્પષ્ટ શબ્દોમાં બાન કરાવ્યું.

હંમેશના ગુરુપરિચયથી અને ધર્મ શ્રવણથી રાજાએ સમક્તિ પ્રાપ્ત કર્યું અને પોતાના પૂર્વનાં વચના યાદ લાવીને ગુરુને રાજ શ્રહણ કરવાનું કહ્યું. ગુરુએ જણાવ્યું કે—' અમારે નિ:સંગી અને નિ:સ્પૃહીને રાજ્યનું શું પ્રયોજન છે? વમેલા ભાગને કેમ સ્વીકારીએ ?' આથી રાજાને જૈન ધર્મના સાધુઓ પ્રત્યે અતિવ સન્માન ઉપજયું અને નિયમ શ્રહણ કર્યો કે જિનદર્શનમાં ગમે તેવા સાધુ હોય તા પણુ તેને મારે નમરકાર કરવા. એકદા હસ્તી પર ચઢી રાજમાર્ગ જતાં રાજાએ માથે મુંડન કરાવેલ, ઉત્તરીય વસ્ત્રથી આવત, પગે પાદુકા પહેરેલ, હાથમાં પાનનું બીડું ધારણ કરેલ અને વેશ્યાના ખભા પર પોતાની ભુજાને લટકાવેલ એવા જૈન મુનિને તેણે જોયા એટલે રાજાએ તેને મરતક નમાવી પ્રણામ કર્યો. ગુરુને કાઇએ આ હકીકત જણાવી એટલે ધર્મ કથા કરતાં કરતાં ગુરુએ જણાવ્યું કે—' પાસત્યાદિકને વંદન કરતાં કીર્નિ કે નિર્જરા થતા નથી પણ કાયકલેશ જ થાય છે.' રાજાએ વિંચાર્યું કે મારા દત્તાં કાઇએ ગુરુને કહ્યો જણાય છે અને ત્યારથી તેમેણે તેવી ક્રિયાથી નિદત થવા નક્કો કર્યું.

આ બાજા બન્યું એલું કે જે પાસત્યા મુનિને રાજાએ નમન કર્યું હતું તે મુનિને રાજાના નમસ્કારથી ભારે શરમ ઉપજી. તેને પોતાના પદનું ભાન થયું અને પુનઃ પંચ મહાવ્રત સ્વીકારી અહાશા સ્વીકારણ સ્વીકારવાની વાત આખા નગરમાં પ્રસરી માને સાજાને કાને વાત આવતાં તે પછ્યુ વંદન માટે ઉપાશ્રયે આવ્યા અને જેવામાં વંદન કરવા જાય છે તેવામાં તે મુનિએ તેમના હાથ પકડી કહ્યું કે—'મહારાજ! તમે મારા ગુરુ છા. તમે જ મારા આ ભવસાગરમાંથી નિસ્તાર કર્યા છે. જો તમે મને વંદન ન કર્યું હોત તા હું ચેતત નહિં,' છતાં રાજાએ અતિવ આપ્રહથી તેમને વંદન કર્યું.

રાજ હવે ધર્મના રંગથી પૂરા રંગાઇ ગયા હતા. સાતે ક્ષેત્રામાં વિપુલ પ્રમાણુમાં દ્રવ્યવ્યય કરવા લાગ્યા. સંપ્રતિ મહારાજાની માધક ભૂમિને ૧૪૪૦ જિનચૈત્યાથી મંડિત કરી દીધી, અતે સર્વિત્ર અમારી પડહ વંગડાવ્યા

રાજાના અમારી પડહેના અમલ લણી સખ્ત રીતે થતા. રાજાનાના ભંગ ન થાય તેટલા ખાતર ખાસ અધિકારીઓ નીમવામાં આવ્યા હતા. એવામાં એક મૂર્ખ વ્યાપારીએ જૂ(લીખ)ને લસીને મારી નાખી. પ્રાણી–સંરક્ષણના અધિકારીઓને આ વાતની જાણુ થતાં જ તેઓ તે વ્યાપારીને રાજા સમક્ષ લઇ ગયા. રાજાએ શુ-હાની શિક્ષામાં તેની સર્વ મિલ્કતોના વ્યય કરી '' યુકાવિહાર '' નામનું ભવ્ય જિનમંદિર બનાવવાનું કરમાવ્યું. અમારી ઉપરાંત માંસભક્ષણ તથા મદિરાપાનના પણ નિષેધ કરવામાં આવ્યો હતા.

શ્રીમદ્ હેમચંદ્રાચાર્યના ઉપદેશની મુખ્ય અને સ્થાયી અસર એ થઇ કે માંસાહાર નિમિત્તે તેમજ યદ્ય-યાગાદિમાં નિસ્થેક રીતે હોમાતાં નિર્દોષ પશુઓના સંહાર બધ થયા. તેમની એ સુવત્તિના કળ તરીકે આજે પણ ગુજરાતમાં દુર્વ્યસનાના અતિશય અલ્પ પ્રચાર છે. નિર્વે શીયાનું ધન પડાવી શ્રેવાના રિવાજ જોવામાં આવતા નથી; તેમજ ધાર્મિકતાનું વાતાવરણ પણ સારી રીતે જળવાયેલું છે.

કુમારપાળ ઘણા મંદિરાયી પૃથ્વીને મંહિત કરી હતી. તેમાં કુમારવિહાર, મૂપકવિહાર, કરંભ(વહાર, દીક્ષાવિહાર અને હેમચંદાચાર્યના જન્મસ્થાન પર ઝાેલિકાવિહાર વિગેરે મુખ્ય અને ભગ્યતમ મંદિરા હતા. કુમારપાળને એટલી બધી ધર્મ પર આસ્થા ળધાઇ હતી કે હમેશાં ચાંગશાસ્ત્રના ૧૨ પ્રકાશ અને વીતરાગ તથા મહાદેવ સ્તાત્રના ૨૦ પ્રકાશ–કુલ ૩૨ પ્રકાશના પાઠ કર્યા પછી જ અનપાણી હતો. માટી ઉમ્મરે રાજ્યપ્રાપ્તિ થવા છતાં તેણે ગુરુ પાસે સંસ્કૃતના અલ્યાસ કર્યો હતા અને તેના પરિપાકરૂપે કુમારપાળે પાતે જ " આતમનિ દાહાત્રિ શિકા ' રચી હતી જે અદ્યાપિ ઉપલબ્ધ છે.

પછી રાજની જ્ઞાન-વૃદ્ધિ માટે તેમજ ધર્મમાં વધુ દૃઢ કરવા માટે ગુરુએ ત્રિષષ્ટિ શલાકા પુરુષ ચરિત્ર સંભળાવ્યું, તેમાં શત્રું જય ને રૈવતાચલની સ્તુતિ ને માહાત્મ્ય સાંભળતાં રાજાને તીર્થયાત્રા માટે ભાવના થઇ. એટલે ગુરુ સાથે મહાન સંધ કાઢી તે શત્રું જય તથા રૈવતાચલની યાત્રાએ ગયો. રસ્તામાં દીન-દુ:ખી પ્રાણ્યુઓને સારી સહાય આપી અને અપૂર્વ રીતે તીર્થભક્તિ કરી, તે સ્વનગરે પાછા ક્યાં બાદ તેથું જિનયાત્રાના અદ્દસ્ત રીતે મહાત્મવ કર્યો.

કુમારપાળ તે **હે**મચંદ્રાચાર્ય વચ્ચેના અનેક પ્રસાંગા છે, યાગવિજ્ઞાને અંગે ચમતકારાની પછુ કેટલીક હકીકતા છે; પરંતુ વિસ્તારના ભયથી તે ભધી જતી કરવી પડે છે. કેટલીક નાંધપાત્ર વીગતા નીચે મુજબ છે.

જેમ જેમ કુમારપાળ જીવદયાં પ્રેમી થતા જતા હતા તેમ તેમ શ્રાહ્મણ પૂજરીઓ રાજના વતાના બંગ કરાવવા મથી રહ્યા હતા. આસા માસનું અજવાળિયું આવ્યું, એટલે કંટેશ્વરી અને બીજી દેવીઓના પૂજરીઓએ રાજા પાસે આવી વિજ્ઞપ્તિ કરી કે—'' મહારાજ ! પૂર્વ પુરુષાની પ્રશાસિક પ્રમાણે સાતમને દિવસે સાતસા બકરાં અને સાત બે સા (પાડા), આઠમને દિવસે આઠસા બકરાં અને આઠ બે સા તેમજ નવમીને દિવસે નવસા બકરા અને નવ બે સા દેવીને ચઢાવવા જોઇએ. " રાજાએ વાત સાંભળો તેમને વિદાય કર્યા અને શ્રી દેવસે માં પાસે જઇ, સઘળા હડીકત જણાવી તેનો હપાય પૂછ્યા. ગુરુએ કાનમાં કંઇક કહ્યું અને રાજા ઊબો થયા. રાત્રે દેવીઓનાં મંદિરમાં જનાવરાને લઇ જવામાં આવ્યા અને મંદિરના દરવાજા મજબૂત રીતે બંધ કરવાના હુકમ આપી વિધાસુ રાજપુરુષાને ચાડીયાત તરીકે બેસાલા. બીજે દિવસે સવારે રાજા પોતે જ મંદિર પાસે આવ્યા અને દાર ઊધ-ડાવ્યાં. સૌના આશ્ર્ય વશ્લે મંદિરના મુખ્ય ભાગમાં સવે જનવરા ચરતાં હતાં અને પ્રવાધી

સુરક્ષિત રહેવાને કારણે ઊલટાં તાજમાજ જણાતા હતા. પછી પૂજારીઓને બાલાવી રાજએ કહ્યું કે"મેં તો આ બધા પશુઓને દેવી—ચરણે ધરી દીધાં હતા, પણ દેવીની ઇચ્છા બાગની નથી, નહિં તો તેણે બધા પ્રાણીયાને મૃત્યુ પમાદ્યા હોત. આ ઉપરથી તમે જ રક્તપિયાસ જણાઓ છો, માટે કરી વાર આવી અયાગ્ય માગણી કદાપિ કરશા નહિ.' આ સંબંધમાં એમ પણ કહેવાય છે કે કેટેશ્વરી ચીલુકય વંશની કુળદેવી હતી અને પોતાના હવન—યાગ વિગેરે બંધ થવાથી તેણે રાજાને દર્શન દઇ તેના પર ત્રિશળના ધા કર્યો. પરિણામે રાજાને કુષ્ટ(કાઢ)ના રાગ થયા. રાજાએ ઉદયન મંત્રી દ્વારા આ વાત શુરુને કહેવરાવતાં શુરુએ મંત્રેલા પાણીવડે તેના રાગ દ્વર કર્યો હતા.

× × × ×

જેન ધર્મની અસરમાંથી રાજાને પાછા વાળવા માટે ધ્રાહ્મણાએ પોતાના સમર્થ આચાર્ય દેવખાંધિને ખોલાવ્યો હતો. દેવખાંધિએ પ્રથમ તો હેમચંદ્રાચાર્ય સાથે વાદ કર્યો ને તેમાં હારી ગયા. પછી રાજાને રવશક્તિ-ખળ હિર, હર, ધ્રહ્મા વિગેરે ખતાવ્યા અને તે દેવાદારા રાજાને કહેવરાવ્યું કે-' રાજન્!શિવ ધર્મ જ શ્રેષ્ઠ છે, માટે તે અંગીકાર કરજે.' પછી તેની સાત પેઢીના પૂર્વપુરુષા પણ દેખાક્યા અને તેઓ મારકત પણ તેવું જ કહેવરાવ્યું. આથી રાજા ચિત્તમાં ચમતકાર પામ્યા અને વિચારમાં પડી ગયા. તેણે તે વાત મંત્રીને કહી. મંત્રીએ કહ્યું-'આપ શા માટે મું કાઓ છા ? હેમસ્રિને પૂછી ખાત્રી કરશું.' પછી મંત્રીએ તે સર્વ વત્તાંત હેમસ્રિને કહ્યો એટલે ગ્રુરુમહારાજે કુમારપાળના મતિવિભ્રમ દૂર કરવા માટે એક યુક્તિ ગાંઠવી. વ્યાખ્યાનસમયે ગ્રુરુએ સાત પાટા ગાંઠવાવી અને તે પર ખેસી પાતે ભ્યાપ્યાન આપવા લાગ્યા. પછી કુમારપાળ આવ્યા ખાદ એક એક પાટ કાઢી નખાવી, તદ્દન અહર રહીને જ ઉપદેશ દેવા લાગ્યા. આ જોઇ રાજા આશ્રર્ય પામ્યા. પછી સભા વિસર્જન થતાં ગ્રુરુએ ચોવીશ તીર્ય કરી અને રાજાની એકવીશ પેઢીએ ખતાવી. કુમારપાળે તેનું કારણ જાણવા માગ્યું એટલે ગ્રુરુએ જણાવ્યું કે-'યોગની શક્તિથી આ ખધું થઇ શકે છે માટે દેવખાધિએ ખતાવેલા દૃશ્યથી તારે ભ્રમમાં પડવાની જરૂર તથી.' આથી રાજાના પેતાનો જૈન ધર્મ પ્રત્યેના વિશ્વાસ સંપૂર્ણ દઢ થયો.

x x x x

એકદા હૈમચંદ્રાચાર્ય ને દેવબોધિ સાથે ખેઠા હતા. રાજા ગુરુ પાસે શાસ્ત્રરહસ્ય સમજી રહ્યા હતા તેવામાં ગુરુ અચાનક બોલતાં ખંધ થઇ ગયા અને ઊંડેથી દુ:ખનો નિઃસાસા લાગ્યા. તરતજ દેવ- બોધિએ પોતાના હાથ મસલ્યા અને બોલ્યાઃ "કંઇ નહિ." પછી ગુરુએ પાઠ આપવાનું શરૂ કર્યું પણ રાજાએ શા હકાકત ખની તે પૂછ્યું. હૈમચંદ્રાચાર્ય જવાખમાં જણાવ્યું કે—" રાજન ! દેવપદેણના ચંદ્ર-પ્રભરવામીના મંદિરમાં એક ઊંદર દીવાની ખળતી વાટ લઇ જતા હતા અને તેથી આગના ભડકા ઊંઘો હતા. દેવબોધિએ પોતાના હાથ મસળીને તેને એલવી નાખ્યો." રાજાએ ખાસ ખેપીયા દારા તપાસ કરાવી તા ગુરુએ કહેલું સર્વ યથાસ્થિત હતું.

y x X X

ચામાસાની માસમમાં પાતાના રાજધાના ન છોડવાના કુમારપાળ નિર્ધાય કર્યો હતા. એના ગ્રપ્ત-ચરાએ એક વખત જણાવ્યું કે--" ગીઝનીના મુસલમાન બાદશાહે ચામાસાના સમયમાં જ ગુજરાત પર ચઢાઇ કરવાના નિર્ધાય કર્યો છે. " કુમારપાળને માથે ભારે ધર્મસંકટ આવી પડયું. પાતાના વતને વળગી રહે તાે દેશનું રક્ષણ ન કરી શકે અને પાતાની કરજ બજાવવા ઉદ્યુક્ત થાય તાે પાતાની પ્રતિજ્ઞાથી ચક્ષાયમાન થવાય. ઘણી વિચારણાને અતે પણ તે ગૂંચના ઊંકલ ન કરી શક્યા તથી હેમચંદ્રાચાર્ય પાસે આવ્યા ગુરુએ તેને કરા ચિતા ન કરવા કહ્યું.

રાજના ગયા પછી ગુરુએ કમળાસને બેસી ઊંડી સમાધિ ચઢાવી. થાડી વારે આકાશમાંથી એક પાલખી નીચે ઉતરતી જથાઇ. એ પાલખીમાં એક માથુસ ઊંઘતા હતા. તે જ ગીઝનીના શાહ હતા. પાતાની યાગવિદ્યાને બળ તેને ત્યાં ખાલાવવામાં આવ્યા હતા. ગુજરાતના પાટનગરમાં પાતાને જોતાં ખાદશાહ આશ્ચર્ય ચિક્ત થયા. પાતાને બ'ધનદશામાં જોતાં તે તેથી પછુ વધારે વિસ્મય પામ્યા. પછી બધી સ્થિતિ જણાતાં તેણે ગુજરાત સાથે સુલેહ જાળવી રાખવાતું અને છ માસ સુધી પાતાના રાજપમાં પણ જીવતાં પ્રાણીએનું રક્ષણ કરવાતું વચન આપ્યું ત્યારે જ ગુરુએ તેને મુક્ત કર્યા.

x x x x

એકદા 'આજે પૂર્ણિ'માં છે કે અમાસ' તે મુદ્દા પર દેવળાધિ અને હૈમચંદ્રાચાર્ય વચ્ચે ઘણા રકઝક ચાલી. અમાસ છતાં હેમચંદ્રાચાર્ય અજાહતાં પૂનમ કહી હતી. આવી અજ્ઞાનતાથી દેવળાધિએ ગુરુની સારી રીતે મજાક પણ કરી, તેમ છતાં પણ હૈમચંદ્રાચાર્યે પોતાની હાર ન કળ્યુલતાં માત્ર એટલું જ જણાવ્યું કે—'સાંજે આ વાતના નિર્ણય થઇ જશે.' સૂર્યારત થતાં કુમારપાળ દેવળાંધિ સાથે મહેલની અગાશીએ ચઢ્યો અને હતાવળી ચાલે ચાલનારા ઊંટાની એક ટુકડીને પૂર્વ દિશા તરફ રવાના કરવામાં આવી. વરતાને અમાસની રાત્રે પૂર્ણ ચંદ્રનો હદય થયો અને આખી રાત રહ્યો. પાછા કરેલા ઊંટરવારા પણ ચંદ્રોદયની હકીકત જણાવી સ્વસ્થાને ગયા. કુમારપાળ ને દેવળાધિ ખંતે ગુરુના આ ચમતકારથી આશ્ચર્ય પામ્યા.

x x x x

સિધ્ધરાજ ને કુમારપાળના સમયમાં ધ્રાહ્મણોનું અતિશય જોર હતું. તેઓની વચ્ચે ભગીરથ કાર્ય કરી શ્રીમદ્ હેમચંદ્રાચાર્ય છિલય રાજાઓને જેન ધર્માવલંથી ખનાવ્યા હતા. ધ્રાહ્મણોને તેઓ એવા યુક્તિપૂર્ણ જવાય આપતા કે તેઓ ચૂપ થઇ જતાં. કુમારપાળને તા હેમચંદ્રાચાર્ય પર અનન્ય શ્રધ્ધા હતી, કારણ કે તે પાતાને આશ્રય અને જીવિતદાન આપનાર હોવા સાથે સાચા ધર્મનું દિગદર્શન કરાવનાર હતા. તેઓ પરમતસહિષ્ણ પણ હતા અને કુમારપાળને સમજાવી સોમેધર મહાદેવનું લાકડાનું મંદિર સમરાવ્યું હતું—જીણાંધાર કરાવ્યા હતા.

x x x x

સમર્થ જૈનાચાર્ય હોવા છતાં તેઓની પરમતસહિષ્ણુતા અને દેષી પ્રત્યેના પણ પ્રેમભાવ-ઉદારભાવ નેલિયાત્ર છે. દેવપદેશુમાના કુમારવિહારને અંગે સમર્થ શૈવ પૂજારી વૃહસ્પતિએ કાઇ પ્રકારની ખધ્યી વહેારો લીધી અને તેને કારણે હેમાચાર્યની પણ તેની પર અવકૃષા થઇ. પરિશ્વામે તે પાતાના હોદ્દો ખાઇ ખેઠા. તેને પાતાના ભૂલ સમજાઇ અને તે અજીહીલપાટણુ આવ્યા અને ગુરુની સેવા આદરી મારી માગી એટલે ગુરુએ કૃષા આણી પુન: તેને તેનું સ્થાન અષાવ્યું.

સિહરાજ જયસિંહના સમયમાં વામદેવ અશ્વના વામર્ષિ નામના હેમચંદ્રાચાર્યના દુશ્મન હતા. જ્યારે ગુરુને રાજસંબામાં ઉચ્ચ સ્થાન મળ્યું ત્યારે તેણે હાસ્ય કરનારી એક કવિતાવડે ગુરુની મશ્કરી કરી. રાજએ ગુસ્સે થઇ તેની આજીવિકા ળધ કરી. વામદેવ બિક્ષા માગી ગુજરાન કરવા લાગ્યા અને

કલિકાલસર્વજ્ઞ શ્રીમદ હેમચંદાચાર્ય અને પરમાહેત મહારાજા કુમારપાલ

ધણી વખત ઉપાત્રય પાસે આવી ઊભા રહેતા. એકદા રાજકુમારા યાગશાસના અભ્યાસ કરતાં હતાં તે સમયે આ વામવિએ " ખરેખરી લાગણી "થી તે પ્રથતી અપૂર્વ રતૃતિ કરી જેથી હેમચંદ્રાચાર્ય સાથે પુનઃ મેળાપ થયા અને રાજાને કહી તેમની અસલ કરતાં ખમણી આજીવકા કરાવી આપી.

એકદા કુમારપાળ હેમચંદાચાર્યને પાતાના પૂર્વ ભવ સંખંધી વૃત્તાંત પૂછ્યા. હેમસંદ્ર પ્રાતે તે કહી શકવા સમર્ય ન હતા તેથી તેમએ વિદ્વાદેવીઓને ભાલાવી પૂછ્યું અને પછી તે હકીકૃત રાજાને કહી સંભળાવી. સાથાસાથ જયસિંહ સિંહરાજ સાથે આટલી બધી દ્વશ્વનાવટ ફેમ શુધ્ધ તેનું કારણ પણ જણાવ્યું. રાજાએ પાતાના પૂર્વ જન્મને લગતી હકીકતની તપાસ કરાવી તો બધા વૃત્તાંત મળતા આવ્યા. આથી રાજાના આશ્વર્યની પરિસીમા ન રહી અને એક મહાન સભા ભરી " કલિકાલ સર્વફ્રા '' તું માનવંતું બિરુદ આપ્યું. પૂર્વ ત્રાન વિચ્છેદ થયા બાદ આ કસિકાલમાં શ્રીમદ્ હેમચંદ્રાચાર્ય જેટલું અથાગ ત્રાન કાઇનું ન હતું તેથી આ બિરુદ તેમને બરાબર બંધબેસતું જ કહી શકાય. પાશ્વિમાત્ય વિદ્રાનો હેમચંદ્રાચાર્યને " Ocean of the knowledge '' કહે છે.

વિ. સં. ૧૨૨૯માં ગુરુ હેમચંદ્રાચાર્ય કાળધર્મ પામ્યા. સાહિત્યસૃષ્ટિમાં તેમનું રથાન કાહિન્ દ્વારા જેવું છે. પ્રળધકારા આ મૃત્યુ સંખધમાં કશી વિગત રજૂ કરતાં નથી, પણ ક્ષાકાક્તિ પ્રમાણે તેમના મૃત્યુ સમય ખેદકારક હતા. ગુરુના મરતકમાં "કૌરતુભ " મિણ હતું અને તેને માટે એક યોગી તલસતા હતા. સહેલાઇથી તે પ્રાપ્ત થાય તેમ ન હતું તેથી તેણે ગુરુના શિષ્ય પૈક્ષ ફાઇને (લાલ્યું કરીને બાલચંદ્રને) ફાડ્યા અને જ્યારે તે ગાચરી લઇને જતા હતા ત્યારે ઝાળામાં હાય નાપ્ત્રી તીલ વિષ (ઝેર) બેળવી દીધું. ગુરુને ગાચરી કરતાં તરતજ વરતુસ્થિતિ સમજાઇ પણ હવે દ્વા તેની અસર થઈ ચૂક્ષ હતા. પછી રાજા તથા પાતાના શિષ્યોને બાલાવી ગુરુએ કહ્યું કે—' મારા અગ્નિસ'રકાર હપાશ્રયમાં જ કરજો અને તે સમયે મારા મસ્તકની બાજા પર એક દૂધભરેલા પ્યાલો રાખજો. તેમાં કૌરતુભ મિણ પડશે તે તમારે લઈ લેવા. ' પછી અ'તસમયની આરાધના કરી, ચાર શરહ્યુ રવીકારી તેઓ શાંતિપૂર્વ ક કાળધર્મ પાત્ર્યા.

ગુરુ પરતી લક્તિને કારણે કુમારપાળ ગુરુના દેહની રક્ષા લઇ પોતાના લલાટે લગાડી. આ**યી** સર્વ પરિવાર તેમ કર્યું અને તેને કારણે ત્યાં એક માટા ખાડા પડી ગયા જેને " **હેમખાડ**" કહેવામાં આવે છે.

ગુરુના અવસાનથી કુમારપાળના શાક અતિશય વધી ગયા. ગુરુએ લવિષ્ય વાણી તરીકે અમાઉ તેને જણાવ્યું હતું કે પાતાના મૃત્યુ પછી છ માસમાં જ તેનું મૃત્યુ થશે અને પુત્રપ્રાપ્તિ થશે નહિ. લરાલર ગુરુના જણાવ્યા મુજબ છ માસે તેને અજયપાળ (કુમારપાળના ભત્રીઓ) ઝેર આપ્યું. રાજને ઝેરની જણુ થતાં જ કાશાગારમાંથી વિષદન શંખ મંગાવ્યા પણુ તે અજયપાળ દૂર કરાવી દીધા હતા. પછી જૈન વિધિ પ્રમાણે સાર શરસ સ્વીકારી કુમારપાળ પણુ મૃત્યુશરણ થયા.

આચાર્ય શ્રી હેમચંદ્રસૂરિના પૂજકા તથા પ્રશંસકા પુષ્કળ હતા તેમ તેમના વિરાધીઓની સંખ્યા પણ નાનીસની ન હતી. આમ છતાં શુદ્ધ નૈષ્ઠિક બ્રહ્મચર્યથી અને સર્વતાસુખી પ્રતિભાશી તેઓ હે સર્વના અડગપણે સામના કરી શક્યા. એમના આખા જીવન દરમ્યાન એવા એક પણ પ્રસંગ શાધ્યા જડતા નથી કે જ્યારે તેઓ કાઇથી પણ પરાજિત થયા હોય. માનવી બધું કરી શકે છે પણ સાધુ જીવનમાં અસંખ્ય કાવાદાવાથી ભરપૂર રાજસભામાં ક્ષેશ માત્ર કીર્તિની ક્ષતિ વિના ૮કી રહેવું અને અસાધારણ કાખૂ કેળવવા તે તા કાઇ શ્રીમદ્ હેમચંદ્રાચાર્ય જેવી વિરલ વ્યક્તિના નસીમે જ લખાયેલું હાય છે.

આચાર્યશ્રી હેમચંદ્રે એ દિશામાં કાર્ય કર્યું હતું: એક બાજી રાજાને પ્રતિબાધી **જૈન** ધર્મ અને જૈન સિધ્ધાન્તાના દેશ–દેશમાં પ્રચાર કરાવ્યા અને બીજી બાજી સાડાત્રણ કરાડ જેટલા નૃતન શ્લોકા રચી સાહિત્યની સૃષ્ટિમાં પણ અજોડ સ્થાન પ્રાપ્ત કર્યું.

ભારતના પ્રાચીન વિદ્વાનાની ગણનામાં પણ શ્રીમદ્ હેમચંદ્રાચાર્યનું સ્થાન અને રું અને અતિશેરવન્સયું છે. વિક્રમના દરભારમાં કાલિદાસનું અને હર્ષની રાજસભામાં જે સ્થાન ભાણ કવિનું હતું તેવું જ અતિમૃલું સ્થાન સિહરાજ તેમજ કુમારપાળની રાજસભામાં શ્રીમદ્ હેમચંદ્રાચાર્યનું હતું. કાઇ તેમને ગુજરાતના મેમ્મઢ જણાવે છે, કાઇ તેમને ગુજરાતના પિંગલાચાર્ય તરીકે ઓળખાવે છે તો કાઇ કાઇ તેમને ગુજરાતના અમરસિંહ (કાષકાર) તરીકે સંખોધ છે. તેમનું શિષ્યમંડળ પણ ખુડદ્ હતું. શ્રી રામચન્દ્રસૂરિ, શ્રી મહેન્દ્રસૂરિ, શ્રી ગુણચન્દ્રસૂરિ, શ્રી વધેમાનગણ, શ્રી દેવચન્દ્ર, શ્રી યશશ્ચંદ્ર, શ્રી ઉદયયન્દ્ર, શ્રી બાલચન્દ્ર વિગેરે વિગેરે તેમના ગણનાપાત્ર શિષ્ય હતા.

હેમચંદ્રાચાર્યના ઉત્તર જીવનમાં તેમના શિષ્યો શિષ્યો વચ્ચે કલ ક વધી પડયા હતા. મુખ્ય શિષ્યોમાંના ખાલચંદ્ર, રામચંદ્ર તથા ગુણુચંદ્ર પૈકી છેલ્લા ખે ગુરુતે વધાદાર રહ્યા હતા જ્યારે ખાલચંદ્ર અજયપાળના પક્ષ કરતા હતા. કહેવાય છે કે અંજનશલાકાના સમયે સુદૂર્ત ચૂકાવનાર પણ ખાલચંદ્ર હતા.

રામચંદ્રસૃરિ પણ સમર્થ હતા અને તેમણે પણ નાટકા-પ્રયાધા સારી સંખ્યામાં લખ્યા છે.

હેમચંદ્રાચાર્યના અવસાન બાદ પાટ પર કાને સ્થાપવા તેને માટે તકરાર ચાલી. અજયપાળને બાલચંદ્રે મદદ કરી હતી તેથી તેણે રામચંદ્રને બાલચંદ્રને પાટ સેાંપવા કહ્યું પણ ગુરુએ પાતાને પાટ સાંપેલી હોવાથી રામચંદ્રે ના પાડી. આથી રાજા અજયપાળ ગુરસે થયા અને તેમને ઉપદ્રવ કરવા લાગ્યા. ધગધગતી શિલા પર સઇ જવાનું કરમાન કાઢયું. રામચંદ્રસૂરિ વિનાસ કાંચે શિલા પર સઇ, અનશન સ્વીકારી સ્વર્ગ સીધાવ્યા.

ખાલચંદ્ર મરીને યક્ષ થયા ને સંઘને ઉપદ્રવ કરવા લાગ્યા. સંધે તેને વિનંતિ કરતા જણાવ્યું કે-'મારી રચેલી રતુતિ બાલવાની પ્રથા દાખલ કરા તા જ ઉપદ્રવ દૂર કરું.' પછી તેની રચેલી स्नातस्याण્ની રતુતિ પાક્ષિકાદિ પ્રતિક્રમણમાં દાખલ કરી જે અદ્યાપિ પર્ય'ત ચાલુ છે.

શ્રીમદ્દ હૈમચંદ્રાચાર્ય વ્યાકરણ, કાવ્ય, કાષ, ન્યાય, અલંકાર, રતુતિ, યાગ અને રાજનીતિ વિગેરે અંગાને રપર્શતાં ગ્રંથા રચ્યા છે. મહત્ત્વના દરેક વિષયાનું તેમણે સારું નિરૂપણ કર્યું છે.

હેમચંદ્રાયાર્થે રચેલા મંથા પૈકી કેટલાક તા સર્વધાન્ય છે અને અત્યારે પણ તેમના છૂટથી ઉપયાગ થઇ રહ્યો છે. ઈતરધર્મીઓ પણ હવે હેમચંદ્રાચાર્યનું મૃશ્ય આંકતા શાખ્યા છે અને તેમને ગુજરાતના સર્વશ્રેષ્ઠ જ્યાતિર્ધર માને છે.

તેમણે રચેલ વિપુલ મંથરાશિમાંથી કેટલાકના નામ નીચે પ્રમાણે છે.

श्री अकितहेवसूरि		•:	१४२ :-		[મી	તમાગચ્છ
ઉપદેશમાળા	•••	نندند کی ہیں ب	છન્દઃશાસ	ટીકા સહિત		3000
બલાબલ સૂત્ર ૧ૃત્તિ	***		હે મન્યાયાર્થ	મ'જૂતવા		•••
जातिव्याद्यति न्याय			પાંડવચરિત્ર	`		***
ગણપાઠ	•••				las	।३ विगरे

દ્વાશ્રય મહાકાવ્ય સંસ્કૃતમાં છે અને પ્રાકૃતમાં કુમારપાલ ચરિત છે. પણ ળ'નેમાં બે-બે હેતુ એક સાથે પાર પાડયા છે. પહેલામાં મૂળરાજથી માંડી ચોલુકય વંશનું વર્ણન છે અને સાથે સાથે "સિદ્ધહેમ" ના સૂત્રા પ્રતિપાદિત કરનાર ઉદાહરણો છે. કુમારપાળ ચરિતમાં પણ એવી કાવ્યચમત્કૃતિ પ્રાકૃત વ્યાકરણને લગતી છે.

આમાંનાં પાંડવચરિત્ર, ઉપદેશમાળા, જાતિબ્યાવૃત્તિ ન્યાય, અન્ય દર્શનવાદવિવાદ, અહેં ત્રીતિ, ગણુપાઠ વિગેરે કેટલાક પ્રાંથા તેમના કરેલા મનાય છે; પણ તે નિશ્ચિતપણે કહી શકાય તેમ નથી. ઉપર જણાવેલા પ્રાથામાંથી પણ કાઇ કોઇ અનુપલબ્ધ પણ સંભવે છે.

હપર જણાવેલ મુંથાની યાદી જોતાં જણાશ કે તેઓશીએ વિવિધ વિષયા, તેને લગતા ઉદાપાલ અને વિવરણ તેમજ ઝીણવટલરી ચર્ચાંથી સાહિત્યના પ્રત્યેક અંગને પૃરતા ન્યાય આપ્યા છે. તેમના વાંચન, મનન અને પરિશાલનના નવનીતરૂપે તેમણે જે સાહિત્ય આપણી સમક્ષ પારસ્યું છે તે જોતાં-વિચારતા તેમના વિસ્તૃન અવગાહન અને વાંચન તેમજ શક્તિ માટે ખરેખર આશ્ચર્ય હૃદ્દભવવા સાથે તેમની સમર્થ પ્રતિભાની અને સફમદર્શા પણાની કાંઇક ઝાંખી થાય છે. સિદ્દહેમ, દ્યાશ્રય, અલિધાન કાેશા કે કાવ્યાનુશાસનાદિ મહામંથોને આજુએ મૂકા કક્ત અન્યયાગવ્યવચ્છેદદાત્રિશિકા જેવી કક્ત ખત્રીશ કાવ્યની સ્તુતિના વિચાર કરવામાં આવે તાે તેમાં પણ સ્યાદાદ, નય, પ્રમાણ અને સપ્તભંગી જેવા અકાટવ સિદ્દાન્તાની પ્રરૂપણા કરી છે.

એમનામાં શંકરાચાર્ય સદ્દશ સુલ્મદૃષ્ટિ હતી, એરિસ્ટાટલથી પણ વધારે સર્વ પ્રાહિણી ખુદિ હતી, મહિષે ખુદની સુકુમાર અહિંસા કરતાં તીલ અહિંસાની ધૃત હતી, અને તેને પ્રદાંડમાં વ્યાપક ખનાવવાના એમના દિવ્ય મનારથ હતા. ખરેખર તેઓ મહાત્મા હતા, પૃષ્ટું યાગી હતા, મદ્દભુત જિતેંદિય હતા, અત્યંત કરુણાળુ હતા, પૂરા નિ:સ્પૃહી પણ હતા, અને સત્યના સાચા ઉપાસક હતા.

આચાર્ય શ્રીના સમય જીવનના વિચાર કરવા ખેસીએ છીએ તારે સ્વાબાવિક રીતે જ નતમસ્તક ખની જવાય છે. રાજા, રાજાના અનુયાયા, મિત્રા, વિરાધીઓ, જૈના, જૈનેતરાને ધર્મો પદેશ આપવા ઉપરાંત નવસાહિત્ય સર્જન અને સાથાસાથ નિર્માય જીવનની અપૂર્વ સાધના; આ દરેકને તેમણે સંપૂર્ણ ન્યાય આપ્યા છે. આ ઉપરથી સમજાય છે કે તેમણે જીવનને કેટલું નિયમિત ખનાવ્યું હશે અને પ્રેમળને કેટલી મહત્ત્વભરી માની હશે.

૪૧ શ્રી અજિતદેવસૂરિ

શ્રી મુનિચંદ્રસૂરિની પાટે એકતાલીશમા પૃદ્ધર શ્રી અજિતદેવસૂરિ થયા. મુનિ-ચંદ્રસૂરિના ઘણા શિબ્ધા પૈકી આ અજિતદેવસૂરિ ને વાઢી શ્રી દેવસૂરિ સમર્થ શિબ્ફો હતા.

પ્રભાવિક આચાર્યશ્રી જિનદત્તસુરીધરજી

સિદ્ધરાજજયસિંહ પંદ્યુ અજિતદેવસૂરિને માનનીય ગ્રહ્યુતા ને તેમની સાથે ધર્મ ચર્ચા કરી નવું ગ્રાન મેળવતા. તેમણે જિરાઉલી તીર્થની સ્થાપના કરી કહેવાય છે. તેમના સમયની આસપાસ જુદા જુદા ગચ્છા–મતાની ઉત્પત્તિ વિશેષ પ્રમાણમાં થવા પામી હતી.

भरतर मतात्पत्ति

ખરતર ગચ્છની ઉત્પત્તિ શ્રી જિનદત્તસ્રિથી માનવામાં આવે છે. ધંધુકાના મંત્રીશ્વર વાછિશ શ્રેષ્ઠીને ત્યાં તેમના વિ. સં. ૧૧૩૨ માં જન્મ થયા હતા. માતાનું નામ વાહડ દેવી હતું. તેમનું સંસારાવરથાનું નામ સામચંદ્ર હતું. બાલ્યકાળથી તેમની પ્રત્યા થણી જ તીલ હતી અને તેથી અલ્થ સમયમાં તેમણે શારી વિદ્યાપ્રાપ્તિ કરી હતી. શુરુ-સંસર્મ વધર્તા તેમને સંસાર પ્રત્યે નિવૈંદ ઉપજ્યા અને માતપિતાને સમજાવી નવ વર્ષની ઉમરે વિ.સં.૧૧૪૧ માં દીક્ષા અંગીકાર કરી. તેમના દીક્ષા-શુરુ વાચક દેવભદ્ર ગણિ હતા અને તેમનું " સામચાંદ્ર " મુનિ એવું નામ રાખવામાં આવ્યું હતું.

પછી વિશેષ વિદ્યાભ્યાસ માટે તેમને અન્ય ગુરુની નિશ્નામાં સેપિવામાં આવ્યા અને કાલક્રમે શાસ્ત્રમાં પારંગત થતા અનુક્રમે એક એક પદવી-પ્રદાન થતાં તેમને ૧૧૬૯ માં આવાર્ય પદ આપવામાં આવ્યું અને "જિનદત્તસ્રિ" એવું નામાબિધાન રાખવામાં આવ્યું. તેમણે ચિતાડમાં શ્રી સિદ્ધસેન દીવાકરે જે પુસ્તક વાંચી વિદ્યાપ્રાપ્તિ કરી હતી તે જ પુસ્તક તે જ સ્થાનમાંથી કાઢી, વાંચી, વિદ્યા અવધારી પાછું મૂઝી દીધું હતું. તેવી જ રીતે ઉજ્જૈનમાં પછુ મહાકાળીના મંદિરમાં શ્રી સિધ્ધસેન દીવાકરના જ રચેલ અપૂર્વ શ્રંથ મેળવી, વાંચી, વિદ્યાપ્રાપ્તિ કરી હતી. સાડાત્રછુ કરાડ વાર "માયાબીજ"ના જાપ કરવાથી તેમને દેવસહાય પ્રાપ્ત થઇ હતી. એમ કહેવાય છે કે આ જાપમાં વિધ્ન ઊશું કરવા માટે ચાસઢ યાત્રિણીએ અનેક પ્રયત્ના કરવા છતાં સફળતા મળી ન હતી અને પરિણામે ગુરુએ સ્વશક્તિપળે તેમને પરાબવ પમાડીને પાતાને વશ કરી લીધી હતી.

તેમણે તેમના જીવન દરમ્યાન ધણા ચમતકારા કરી ખતાવ્યાનું કહેવાય છે.

શ્રી જિનદત્તસ્રિ વિહાર કરતાં કરતાં વડનગર આવ્યા. દેવી ધ્રાહ્મણાએ એક મરેલી ગાયને જિન-મંદિર આગળ મુકીને અકવા ફેલાવી કે જૈનો હિંસક છે. આ બનાવથી શ્રાવકવર્ગ વ્યાકુળ શ્રુષ્ઠ ગયા અને આ અપવાદ દૂર કરવા માટે ગુરુને પ્રાર્થના કરી. ગુરુએ આશ્વાસન આપી મંત્ર– જપ કરી વ્યંતરને બાલાવ્યા ને આજ્ઞા આપી કે—'આ સત ગાયના શરીરમાં પ્રવેશ કરી, તેને જ્વંત સ્વરૂપ બનાવી શિવમંદિર સુધી લઇ જાઓ અને પછી ત્યાં સૃત કલેવરને પડ્યું રહેવા દઇ ચાલ્યા જાઓ.' ક્ષેકાના ભારે આશ્વર્ય વચ્ચે મરેલી ગાય ઊભી થઇ ચાલવા લાગી અને શિવમંદિર પાસે જઇ પુન: મરણદશાને પાપ્ત થઇ. આથી ધ્રાહ્મણવર્ગ અતિશય ગભરાયા અને ગુરુના મહાત્મ્યથી ભય પામી, ગુરુ પાસે આવી પાતાના અકૃત્યની ગાયી માગી

આવી જ રીતે દેવસહાયથી ભરુચ નગરમાં માગલ વાદશાહના મરેલા પુત્રને સજીવન કચી હતો. તેઓના દીક્ષાગુરુ તે દેવભદ્ર વાચક હતા, પણ શ્રીમાન્ અભયદેવસૂરિના પદ્ધર શ્રી જિન-વલ્લભસુરિના અવસાન વાદ જિનદત્તસૂરિ સમાન કાઇ સમર્થ પુરુષ નજરે નહિં આવવાથી તેમને જિનવક્ષભસુરિના પદ્ધર તરીકે સ્થાપ્યા હતા.

જિનદત્તસૂરિ જરા મગરૂર સ્વભાવના હતા અને તેમને પૂછવામાં આવતા પ્રશ્નોના જવાબ **ધણા** સક્ષ્મ રીતે આપતા તેથી શ્રોકામાં " **ખરતર** " એવા નામથી પ્રસિષ્ધિ પામ્મા. કેટલાંકા જિને- શ્વરસૂરિ કે જિનવલ્લ બસૂરિને ખરતર મતના આદ્ય પ્રરૂપક કહે છે પણ પટાવલીમાં દર્શાવેલ ખરતર મતાતપત્તિના ૧૨૦૪ ના સંવત સાથે તેમના મેળ ખાતા નથી. તેમજ જિનેશ્વરસૂરિ કે નવાંગી ટીકાકાર શ્રી અબયદેવસૂરિએ પાતાના શ્રંથની પ્રશસ્તિમાં "ખરતર ગમ્છ" નું નામ આપ્યું જણાતું નથી. જિનદત્તસૂરિ પ્રભાવિક અને ચમતકારિક હતા. તેમણે એક લાખ ત્રીશ હજાર રાજપુ-તાને પ્રતિખાધી જૈન ધર્મમાં સ્થિર કર્યા હતા.

તેમણે ૫૦૦ સાધુ તેમજ ૭૦૦ સાધ્વીઓને દીક્ષા આપી હતી. વિ. સં. ૧૨૧૧ માં અજમેર નગરમાં તેમના સ્વર્ગવાસ થયા. તેમણે પાતાના પાટે શ્રી જિનચંદ્રસૂરિને રથાપ્યા હતા. તેઓ ઉત્તર હિંદુસ્તાનમાં બહુ જ માનનીય પુરુષ મનાય છે અને " દાદાજી" ના નામે પ્રસિધ્ધ છે. તેમની પાદુકા ઠેકાણે ઠેકાણે છે અને તેનું પૂજન કરવામાં આવે છે. તેમણે સાહિત્યના ક્ષેત્રમાં પણ સારા ઉપકાર કર્યો છે. તેમણે રચેલા પ્રધા પૈકા કેટલાકની યાદી નીચે પ્રમાણે છે.

સ દેહદાહાવલી ઉત્સ્ત્ર પટાદ્દ્યા કુલક ઉપદેશ કુલક અવસ્થા કુલક ચૈત્યવ દન ફુલક ગણુધર સાર્ધશતક ચર્ચરી પ્રકરણ પ્રભાષાદય શ્ર'થ પદસ્થાન વિધિ કાલસ્વરૂપ દ્રાત્રિંશિકા પાર્શ્વનાથ સ્તાત્ર શુરુપારત ત્ર સ્તાત્ર ત જય સ્તાત્ર સ્ત ધમવહર ઉસ્તાત્ર મહર્રાહય સ્તાત્ર યદંધી સ્તૃતિ શુક્રન શાસ્ત્ર અધ્યાત્મ દીપિકા

વિગેરે વિગેરે

અ ચળગચ્છની ઉત્પત્તિ

વિક્રમના તેરમા સૈકામાં સાધુઓ વધુ પ્રમાણુમાં શિથિલાચારી થવા લાગ્યા અને પાતપાતાની રવેચ્છાએ અવનવી ક્રિયા સ્વીકારી સ્વમતના પ્રચાર કરવા લાગ્યા. આ જ સૈકામાં ખરતર, અંચળ, સાર્ધપૌર્ણિમિય અને આગમિક મતના ઉત્પત્તિ થવા પામી તે જ આ વાતનું સમર્થન કરે છે. જય-સિંહસ્રિની પાસે દંત્રાણાના રહીશ દ્રાેણ વ્યવહારીઆના પુત્ર ગાંદુએ દીક્ષા સ્વીકારી. તેમની સુદિ તોષ હોવાથી ધીમે ધીમે આગમાબ્યાસમાં પ્રવીણ થવા લાગ્યા. એકદા દરાવૈકાલિકના સાતમા અધ્યયનની છટી ગાથા ભણુતાં તેને વિચાર ઉદ્દબવ્યા. તે ગાથા નીચે પ્રમાણે હતી—

सीओदगं न सेविज्जा, सिलायुड्डि हिमाणिय। उसणादगं तह फासुयं, पडिगाहिज्झ संजए।।

આના અર્થ એવા થાય છે કે-સચિત્ત પાણી ન સેવવું, હિમના પણ ઉપયોગ ન કરવા, ઊનું તેમજ કાસ પાણી લેવું. આના અર્થ વિચારતાં, ઉપાશ્રયમાં સચિત્ત પાણીના માટલા ભરેલા દેખી ગુરુ પાસે આવી પૂછશું-' હૈ લગવન! આપણે શું કહીએ છીએ અને શું કરીએ છીએ કે આપણા કથનાનુસાર આપણું વર્તન જણાતું નથી.' એમ કહી ઉપલી ગાયા કહી સંભળાવી. એટલે ગુરુએ કહ્યું કે-' એ બધી ચાયા આરાની વાત છે; પાંચમા આરામાં તે પળ નહિ.' એટલે તેમણે કહ્યું કે-' તે પ્રમાણે પળ તો લાભ કે નુકશાન કે' ગુરુએ લાબની વાત જણાવતાં તેમણે તે શુધ્ધ માર્ગ આદમી

અને શુધ્ધ ક્રિયા કરતાં તેમને 'ગુરુએ ઉપાધ્યાય પદ આવી વિજયવંદ્ર એવું નામ આપ્યું.

પછી ગુરુની આત્રા લઇ ત્રણ શિષ્યો સાથે ક્રિયોહાર કરવા માટે વિહાર શરૂ કર્યો. સિંહાંતા— તુસાર લોકોને સત્ય ઉપદેશ દેવા લાગ્યા અને છે તાલીશ દોષ રહિત આહાર મળે તા જ સ્વીકારવા લાગ્યા. એક વખત ક્યાંય શુદ્ધ આહાર ન મળ્યા અને વિના આહારે ત્રીશ દિવસ નીકળી ગયા, તા પણ શુદ્ધ માર્મથી તેઓ ચળાયમાન થયા નહિ. પાવાગઢ તીર્થે આવી, વીર પ્રસુનાં દર્શન કરી, જિનાલયની બહાર નિર્જીવ શિલા પર સામારિક અણુશણુ આદર્યું.

આ સમયે ચકેશ્વરી અને પદ્માવતી નામની એ દેવીઓ શ્રી સીમંધરત્વામાને વાંદવા નિમિત્તે મહાવિદેહ ક્ષેત્રમાં ગઇ હતી તેમએ પ્રભુના મુખયી શુદ્ધ ક્રિયાધારી તરીકે વિજયચંદ્ર ઉપાધ્યાયનું નામ સાંભળી તેમના દર્શન નિમિત્તે પાવાગઢ પર આવી. વાંદીને ઉપાધ્યાયને કહ્યું કે—' શ્રી સીમંધરસ્વામીએ જેવા ક્રિયાધારી કહ્યા છે તેવા જ તમા છો, તો હે પૂજ્ય! વિધિપક્ષ ગચ્છ એવું નામ રથાપી શુદ્ધ માર્ગનું સ્થાપન કરા અને ઉત્સ્ત્રપ્રરૂપણાને જડમૂળથી ફેંકી દ્યો. તમા અહીંથી ભાલેજ નગરે જળે. ત્યાં તમને શુદ્ધ આહાર મળશે.' દેવીવચનથી વિજયચંદ્ર ઉપાધ્યાય પાવાગઢથી નીચે ઊતરી ત્યાં ગયા ને શુદ્ધ આહાર સ્વીકારી પારણું કર્યું. ત્યાંના શ્રીમંત શ્રાવક યશાધાને પ્રતિખોધી પોતાના ભક્ત ખનાવ્યો. ત્યાંથી વિજયચંદ્ર ઉપાધ્યાય છેણુપ નગરે મયા. ત્યાંના કાંડિ નામના વ્યવદ્વારીઆને પણ પ્રતિખોધી સ્વચ્ચનુયાયી ળનાવ્યો.

એકદા તે કાઢિ નામના વ્યવહારીઓ માટલુ ગયા ,અને ત્યાં પડિક્કમલું કરતાં વાંદલુા લખતે મુદ્ધપત્તિને બદલે વસ્ત્રના છેડાવડે વાંદલુા લીધા. એટલે કુમારપાળ ભૂપાળે તેનું કારલુ પૂછતાં ગુરુએ વિધિપક્ષની વાત કહી ત્યારે કુમારપાળે વસ્ત્રના અંચલા(છેડા)વડે વાંદલુા દીધા હોવાથી વિધિપક્ષને બદલે આંચલક એવું નામ આપ્યું અને ત્યારથી તેનું આંચળા ગચ્છ એવું નામ પ્રચલિત થયું. પછી વિજયચંદ્રને આચાર્યપદ અર્પણ કરવામાં આવ્યું તેમ જ તેનું આર્યરક્ષિતસૂરિ એવું નામ સ્થાપન કરવામાં આવ્યું. આ મચ્છની ઉત્પત્તિ વિ. સં. ૧૨૧૩ માં થઇ. આ મચ્છમાં ઉત્તરાત્તર ધણા પ્રભાવિક આચાર્યો થયા છે.*

સાધ'પાૈજિ'મીય મત

આ ગચ્છની વિ. સં. ૧૨૩૬ વર્ષે ઉત્પત્તિ થઇ.કુમારપાળ ભૂપાળે એકદા શ્રીમદ્ હેમચંદ્રાચાર્યને પુછયું કે–' પુનમાન્યા ગચ્છવાળા ઐનાગમા પ્રમાણે ચાથે છે કે નહિ તેની મારે તપાસ કરવી છે, માટે તેમના મચ્છાચાર્યને અહીં બાલાવા.' ગુરુએ તે ગચ્છના આચાર્યને બાલાવ્યા અને કુમારપાળે પ્રશ્નો પૂછતાં આડાઅવળા જવાળા આપવા માંડયાં, તેથી કુમારપાળે પુનમીઆ ગચ્છના સાધુએાને પાતાના દેશમાંથી દૂર ચાલ્યા જવા કહ્યું. કુમારપાળના અવસાન બાદ પુનમીઆ ગચ્છના સુમતિસિંહ નામના આચાર્ય

^{*} એક એવા પણ ઉલ્લેખ છે કે નરસિંહ નામના આચાર્ય બ્યુના નામના ગામમાં રહ્યા હતા. નાથી નામની અંધ ધનાઢય શ્રાવિકા તેમની અનુરાગી હતી. એકદા વંદન નિમિત્તે આવતાં તે મુહપત્તિ વિસરી ગઈ. એટલે ગુરુએ કહ્યું કે-' કાંઇ નહિં, વસ્તના છેડાથી વાંદા.' તેણે તેવી રીતે વંદન કર્યું અને નાથીએ કરેલ ધનસહાયથી નવા આંચલિક મતની સ્થાપના કરી ને પાતે નામ ખદલીને આયં રક્ષિતસૂરિ એવું નામ ધારણ કર્યું. (ગચ્છમત પ્રબંધ પૃ. 31)

પાટણ આવ્યા. ક્ષેકિએ તેમના ત્રચ્છ પૂછતાં તેમણે જણાવ્યું કે-' અમે સાર્ધપુનમામા ગચ્છના છીએ.' આ મતવાળા જિનમૂર્તિની કળથી પૂજ કરતા નથી.

આગમિક ગચ્છ.

પુનમીયા ગચ્છના શ્રી શીલગુષુસરિ અને દેવભક્સરિ નામના છે આચારી તે મતના ત્યાગ કરી માંચળ ગચ્છમાં દાખલ થયા, પરંતુ પાછળથી તેના પણ ત્યાગ કરી પાતાના સ્વતંત્ર પંથ ચલાવ્યા. ક્ષેત્રદેવતાની રતૃતિ કરવી નહિ ઇત્યાદિ તૃતન પ્રરૂપથા કરી તેઓએ પાતાના તૃતન મતનું આગમિક ગચ્છ એવું નામ રથાપ્યું. આ મતની ઉત્પત્તિ વિ. સં. ૧૨૫૦માં થઇ. આ ગચ્છમાં પણ લણા શક્તિશાળી આચાર્યો થયા છે અને સાહિત્યના ક્ષેત્રમાં તેમજ શાસનાત્રીનાં સારી અભિવૃદ્ધિ કરી છે.

બાહુરાદ્વાર (ચૌક્રમા કદ્વાર)

સારા દેશના સમરરાજ * કુમારપાળની આપ્યું માનતા ન હતા. તેની ઉદ્ધતાઇને માટે તેને શિક્ષા કરવા રાજાએ ઉદયન મંત્રોને સૈન્ય સહિત માકત્યો. મંત્રી પ્રયાણ કરતાં કરતાં પાલીતાણા નગરે આવી પહેંગ્યા. પરમાલકાસથી પરમ પવિત્ર તીર્થાધરાજ શ્રી શત્રું જયની યાત્રા નિમિત્તે ગિરિવર પર ચઢ્યા અને પરમાપગારી જગદીશ્વરની સેવા-લાક્ત કરી કાઉસગ્ગ ધ્યાનમાં રહ્યા હતા તેવામાં એક ઉદર સળગતા દીવાની વાટ ઉપાડી અને પોતાના દરમાં પેસવા લાગ્યા. પૂજરીનું તે તરફ ધ્યાન ખેંચાતા તેણું તરત જ તે સળગતી વાટ ઝુટવી લીધી. આ દશ્ય જેતાં મંત્રીશ્વર કાઉસગ્ય પારી ઉદા વિચારમાં પડી ગયા. તે મનમાં ચિંતવવા લાગ્યા કે-' જો આ સમયે પૂજરીએ સમયસ્ચકતા વાપરી વાટ ન લઈ લીધી હોત તા મંદિરને માટું નુકશાન થવા પામત. મંદિરની આવી જર્બું રિયતિ હોય ને મારા જેવા મંત્રીશ્વર મળેલી લક્ષ્મીના સદ્વય ન કરે તા મળેલી લક્ષ્મી શા કામની ?' પછી ત્યાં ને ત્યાં જ પ્રભુશાફીએ જ્યાં સુધી જ્યું હાર ન કરાવું ત્યાં સુધી પ્રહ્મચર્ય પાળવું, એકલકત કરવું, શ્રૂમિ-શયન કરવું અને તાંબુલત્યાં કરવા એ ચાર બાબતના નિયમ કર્યા.

એ પ્રમાણે પ્રતિજ્ઞા કરી, આદીશ્વર ભગવાનને ભાવપૂર્વક બેટી મંત્રીરાજ સારદરાજ સમર સામે ગયા અને સુક્ષેદના કહેલુના જવાબ સમાધાનાત્મક ન આવવાથી પરસ્પર બાયલુ સંગ્રામ થયો. આખરે સમરરાયની હાર થઇ અને તેના પુત્રને ગાદી પર બેસારી મંત્રી ઉદયને તેના દેશ પર કુમારપાળની આશુ ફેલાવી.

પણ શત્રું જયના ઉદ્ધાર સ્વહરતે કરવાનું ભાગ્યદેવીએ ઉદયન માટે નિરધાર્યું નહોતું. લડાઇમાં જત તા મેળવી પણ રસ્ત્રુમેદાનમાં સ્વશરીર પર શસ્ત્રાદિકના ઘણા ધા પચ્ચા હોવાથી પાછા વળતાં તેમને રસ્તામાં જ વસમી વેદના થવા લાગી. વ્યાધિ વધતાં મૂચ્છો પણ આવી મઇ અને કેટલાક શીતાપચાર પછી મૂચ્છો વળતાં મંત્રી પાતાની પ્રતિજ્ઞા સંભારી શાકાચ્છાદિત ચિત્તે લેંડા નિઃધાસ મુકવા લાગ્યા. સાથે રહેલા સુબટાને આ દેખાવથી અતિ આશ્ચર્ય થયું. રસ્તુસ્ત્રુમમાં વીરની માદ્દક માજતા અને મૃત્યુને હાથમાં રાખીને દ્રસ્તા મંત્રીશ્વર આવી વ્યાધિથી શામાટે હરતા હશે ? તેની કદપના પણ તેઓ ન કરી શક્યા. મૃત્યુને સામે મ્હાંએ આમંત્રસ્ત્રુ આપનાર બહાદુર ઉદયન મૃત્યુથી

^{*} પ્રભાવક શ્વરિત્રમાં નવધણ એવું નામ જણાવ્યું છે.

શા માટે આટલા બધા કંપે છે તેની કલ્પના મરખી પણ તેઓ કરી શકવા નહિ. છેવટે એકત્ર થઇ તેઓ મંત્રીધરને તેમના નિ:ધાસનું કારણ પૂછવા લાગ્યા ત્યારે તેમણે જચ્ચાવ્યું કે-" હે સુબટા ! મને મરસુના શેશ માત્ર ભય નથી, પર'તુ મારી જિંદગીમાં નિરધારેલા ચાર કાર્યો હું કરી શકરા નથી તે બાળત મને શલ્યની માક્ક ખૂંચે છે. અંતસમય સુધી તેની પૂર્ણતા ન થવાથી મારું હલ્ય કમકમા શહે છે." સુબટાએ વિશેષ હડાકત પૂછતાં તેમણે નીચેની ચાર બાળતા જચ્ચાવી.

- . (૧) શત્રું જય તીર્થ પર મુખ્ય જીવું જિનમ દિરને સ્થાને નૃતન પાષાસુનું મંદિર કરાવવું.
- ··· (૨) શ્રી ગિરનાર પર પાજ **ળ**ધાવવી.
 - (3) મારા પુત્ર અંભડને દંહનાયક નીમવા.
 - (૪) અ'તસમયે ગુરુ સમીપે નિઝામણા કરવી.

અ'તસ્ત્રમયે પણ ઉદયનની ગુરુ પરત્વેની આવી ઉતકટ ભાવના એઇ સુભરા વિચારમાં પડી ગયા. તેઓ માંદ્રોમાંદ્રે વિચાર કરવા લાગ્યા કે આવા માઢ જ'મલમાં જૈન સાધુને લાવવા કયાંથી? પછી પરસ્પર વિચારણા કરતાં એક જેણે યુક્તિ ભતાવી અને તેઓએ ઉદયનના મનની શાંતિ માટે કહ્યું કે—" મુનિવર સમક્ષ નિઝામણા કરવાની આપની ઇચ્છાપૂર્તિ માટે તપાસ કરાવી મુનિવરને શાંધી લાવીએ છીએ અને બાકીની ત્રણ પ્રતિજ્ઞાઓ આપના પુત્ર ભાઢડદારા પૃષ્ટું કરાવશું. " પછી કાઇ એક વંઠ પુરુષને ગાતી લાવી, તેને જૈનમુનિના આચારથી વાકેષ્ઠ કરી, સાધુના કપડાં પહેરાવી મંત્રી સમક્ષ લાગ્યા. સાધુને એઇ અ'તસમયે અમૃત મળ્યા જેટલા મંત્રીશ્વરને આનંદ થયા. ધણા જ હર્ષથી તેમને પ્રણામ કરી, ચારાશા લાખ જીવાયોનિને ખમાવી, ચાર શરણ સ્વીકારી, મંત્રીશ્વર શ્રાંતિપૂર્વ કરવરે સીધાવ્યા.

કમારપાળ મહારાજાને ઉદયન મંત્રીના અવસાનની હકીકત જણાવી સબટા તેમના પત્ર બાહડ અને મંબડ પાસે આવ્યા ને પિતાની મનકામનાઓથી વાદેક કર્યાં. બાહડે બધી વાત ઘણા જ પ્રેમપૂર્વ ક રવીકારી લીધી અને મહારાજ કુમારપાળની રજા લઇ તરત જ શ્રી સિદ્ધાચળ આવ્યા. શુભ મુદ્ધતે શ્રી જિન્સવન માટે પાયા નખાવ્યા. આ વાત સાંભળી દેશ-દેશના અન્ય ધનાહ્ય શ્રાવકા પણ મંત્રી સમક્ષ આગ્યા ને વિન'તિ કરી કહેવા લાગ્યા કે-" આ ઉત્તમાત્તમ તીર્થના ઉદ્વારના કાર્યથી આપ અપૂર્વ પુષ્ય હાંસલ કરી રહ્યા છા, પરંતુ કૃષા કરીને અમને પણું થાડા લાભ મળે તે હેતુથી અમારું થાકું ઘણું દ્રવ્ય સ્વીકારા તા અમે પણ પ્રુપ્યકાર્યથી પાવન થઇએ.'' સ્વધર્મી માવી માકાંક્ષા જા**ર્શા**તે મંત્રીધ**રે** ટીપ શરૂ કરી. આ સમયે ટીમાણા ગામના '**લીમાે'** કુઃલીયા પણ શતું જય તીર્થની યાત્રાથે આવ્યા હતા. સકળ સંધને એકત્રિત થયેલ જોઇ શું કાર્ય ચાલે છે તે જાણવાની જિજ્ઞાસાથી તે પણ ત્યાં આવ્યા પરંતુ બીડને કારણે તે અંદર દાખલ થઇ, શક્યા નિ. તેની માંદર માવવાની મુચ્છા દૂરથી પણ મંત્રી ધર ખાઢ જાણી લીધી, જેથી માયસ માકલી તેને પાતાની પાસે બાલાવી મંત્રાવ્યા. ટીપની શરૂઆત થતાં જ બીમાને પણ ભાવના જાગૃત થઇ પણ જ્યાં ત્રાટી માટી રકમ નોંધાતી દ્વાય ત્યાં પાતાની અલ્પ રકમ શા દ્વિસાળમાં ? એમ વિચારી તે મનમાં ને મનમાં જ વ્યવસાવા લાગ્યા. મંત્રીશ્વરે તેના મનાભાવ કળા લીધા ને કહ્યું કે-' તમારે જે ભરાવવું ક્ષેય તે સુખેશી ભરાવા.' મંત્રીશ્વરના આવા કહેંખુશી તો તે વધુ શરમાં દા બન્યા અને પાતાની જ્વનકથા કહી ખતાવી-" કે ટીમાસા ગામના વાસી છે. ચીની કડલી લઇ કેરી કરું છે તેથી કડલીયા કહેવાઈ છું. મારું ધર જ્યું હાવાથી કળિયામાં પત્રો રહું છું. મહેનત-મળૂરી કરી પેટ બરું છું

પશુ આપ સહુનું અહીં આવાગમન સાંભળી જેમ તેમ કરી અહીં આવી ચઢ્યો છું. મારી પાસે છ કામની મૃડી છે અને ફેરી ફરતાં એક કામ ને એક રૂપિયા પ્રાપ્ત થયા છે તેમાંથી રૂપિયાના ફૂલ લઇ પ્રભુપૂજા પ્રેમપૂર્વક કરી છે અને ળાકી રહેલા સાતે કામો ટીયમાં લખવા કૃપા કરા." આ વાત સાંભળી મંત્રી ધરે ટીયને મથાળે સૌથી પહેલું નામ બીમા કુડલીયાનું લખાવ્યું. આમ થવાથી હજારાની રકમ ભરનારા કાઇક તેનું કારણ પૂછ્યું એટલે મંત્રી ધરે જણાવ્યું કે—' તમાએ ઉલટથી જે જે રકમાં લખાવી છે તે તા તમારી મૃડીના પ્રમાણમાં અલ્પ છે પણ બીમાએ તા પાતાનું સર્વસ્વ અર્પણ કરી દીધું છે, માટે તેનું નામ સૌથી મુખ્ય હોવું જોઇએ." પછી તા સર્વે બીમા કુડલીયાના કાર્યની અનુમાદના કરવા લાગ્યા.

પછી હર્ષિત થયેક્ષા ભીમા ઘરે જવા નીકલ્યા, પણ વિચાર કરે છે કે—"સ્ત્રી માથાભારે છે અને તેની કજીયાખાર પ્રકૃતિ છે, માટે મૂડી વગર ઘરે જઇશ તા નકામા કલહ વધશે." પણ પરમાત્માનું નામ રમરણ કરતા કરતા ઘરે પહોંચ્યા. ઘરે જતાં જ સ્ત્રીએ 'કયાં ગયા હતા ! માડા કેમ આવ્યા ! શું રત્યા !' વિગેરે પૂજવા માંડયું. જવાળમાં ભીમાએ શત્રું જયની બધી હડીકત શાંતિપૂર્વક કહી સંભળાવી. ભીમાના મનમાં ભય હતા કે હમણાં ચકમક ઝરશે પણ પુન્ય પાધરા હાય ત્યારે સર્વ પાધરે થાય છે એ ન્યાયે વડકણી સ્ત્રી પણ સાનુકૂળ થઈ ગઇ.

ઐવામાં ગાય ળાંધવાના ખીક્ષા ઢીક્ષા અને બહાર નીકળા પડવા જેવા નજરે પડતાં બીમાં તેને ઊંડો ખેસાડવા માટે જમાન ખાદવા લાગ્યા. જેવામાં હરા ઊંડું ખાદે છે તેવામાં તા ભાગ્યયોગે ભૂમિમાંથી લક્ષ્મી નીકળા પડી. ચાર હજાર સાનૈયાથી ભરેક્ષા એક કળશ નીકલ્યા. પણ બીમાની બક્તિ અને ધૈર્યતા જીઓ! પાતાના રિથતિ તદ્દન નિર્ધાનીયા જેવી છે, વળા રહીસહી મૂડી પણ સિધ્ધાચળની ટીપમાં બરી દીધી છે છતાં બીમાને આ સાનાના કળશ લલચાવી શકતા નથી. તેવું તરત જ શત્રું જય તીર્થે આવી, તે કળશ બાહડ મંત્રી સમક્ષ રજા કરી, સર્વ દર્તાત કહી સંબળાવ્યો.

ભાહડ મંત્રીએ વાત સાંભળી બીમાને તેના પુન્ય પ્રભાવથી પ્રમટ થયેક્ષે તે સુવર્ષ્યું કળશ પાછો લઇ જવા ઘણું સમજાવ્યું પણ બીમા માનતા નથી ને તે સુવર્ષ્યું રવીકારતા નથી. છેવટે કવડ મક્ષે પ્રમટ થઇ કળશ લઈ જવા કહ્યું ત્યારે બીમા તે કળશ લઈ રવગામ આવ્યા ને ધર્મિક્ષ્યામાં તત્પર રહી, તપ—જપ કરી સુખી થયા.

આ બાજી બાહડે જિનાલય તૈયાર કરાવવાનું કાર્ય ઉદ્ઘાસપૂર્વ ક આદર્યું ને તેને માટે કાર્ય કરોની યોગ્ય ગાઠવણ કરી પોતે પાટણ પાછા આવ્યો. બરાબર બે વર્ષે જિનમંદિર પૂરું થયું. સારા ક્રામની વધામણી ખાવાનું કાને મન ન થાય ? તરત જ એક સેવકપુરુપ પાટણ પહોંચી ગયા ને સમાચાર આપ્યા. મંત્રીશ્વરે રાજી થઇ સુવર્ણની બત્રીશ જીસા બક્ષીસ આપી. આ વધામણીના હર્ષ હજી પૂરા થયા ન થયા તેવામાં બીજે જ દિવસે બીજો સેવક આવી પહોંચ્યા ને જિનાલયમાં ફાટ પઢી મયાની વાત ખિલ વદને કહી સંભળાવી. પણ આ ખેદકારક બનાવયી બાહકને ઊલટા અતિવ હર્ષ થયા ને તે સેવકને પહેલાના કરતાં બમણી એટલે ચાસક જીસા આપી.

અા પ્રસંગથી પાસે બેઠેલ રતેહીવર્ગ તે સેવકપુરુષ તે! વિચારમાં પડી ગયા. સેવકપુરુષ બેઠ રવીકારતાં પણ અચકાવા લાગ્યા એટલે મંત્રીશ્વરે કહ્યું કે—"મારી હયાતામાં જિતમ દિરમાં દાટ પડી ગયાની વાત સાંબળા મતે ખીલકુલ ખેદ થતા નથી, પણ ઊલટા હવે થાય છે; કારણ કે દું દ્રી વાર મજબૂત રીતે પાકું મંદિર બંધાવી શકીશ અને તેથી જ આ સેવકને દું ગ્રાસક છો! આપું હું." પછી

મંત્રીશ્વંર તરત જ શતું જયગિરિ પર આવ્યા ને સલાટોને એકઠા કરી મંદિરમાં દાટ પડી જવાતું કારણ પૂછ્યું. એટલે મુખ્ય સલાટે જણાવ્યું કે-'હે મંત્રીશ્વર ! આ મંદિરમાં પવન ભરાઇ રહે છે તે બહાર નીકળી શકતા નથી એટલે અંદરની ભમતી વગરનું મંદિર કરવામાં આવે તે৷ પવનને હરકત થાય નહિં અને મંદિર અવિચળ ટકો રહે. પણ સાથાસાથ આપને જણાવવું જોઇએ કે-શિલ્પશાસ્ત્રના એવા નિયમ છે કે લમતી વગરનું મંદિર કરાવનારની વંશવૃદ્ધિ થતી નથી.'

પરંતુ ખાહડને વિશેષ વિચારવાપથું હતું જ નહિં. પોતાની વંશવૃદ્ધિ કરતાં પણ મંદિરતું અવિચળ રથાન તેમને વિશેષ વહાલું હતું. વળી પિતાની પ્રતિજ્ઞાનું પાલન કરવું હતું એટલે કારીગરાને ભમતી વગરનું મંદિર બાંધવાના આદેશ આપી દીધા. કારીગરા એક દિલયી કામ કરવા મંડી પદ્યા અને એ ક્રોડ અને સત્તાણુ લાખ રૂપિઆના ખર્ચે નૃતન જિનમંદિર તૈયાર કર્યું. પછી બાહડે કલિકાલસવંદ શ્રીમદ્ હૈમચંદ્રાચાર્ય સહિત સકળ સંધને આમંત્રી, વિ. સં. ૧૨૧૩માં મહોત્સવપૂર્વક પ્રતિષ્ઠા કરી.

એક કામ પૂર્ણ થતા ગિરનારની પાજ બંધાવવા માટે ગિરનાર પર્વતે આવ્યા પસ્યુ શું કરવું અને ક્યાંથી પાજ બંધાવવી તે નિશ્ચિત ન થવાથી અઠ્ઠમની તપસ્યા કરી, અંબિકા દેવીની આરાધના કરી. દેવીએ આવી જસ્યુવ્યું કે–' જ્યાં હું અક્ષત વેરું તે રસ્તે પાજ બાંધવી.' પછી ત્રેસઢ લાખ રૂપિઆના ખર્ચે તે કામ પસ્યુ પૂર્ણ કરાવ્યું. પાતાની શેષ જિંદગીમાં વિશેષ ધર્મારાધન કરીને બાહડ સ્ત્યુ પામ્યા. કુમારપાળ પસ્યુ બાહડ તરફ અતિવ માનની નજરે જોતો.

बायालु विजयसीहो ४२, तेआला हुंति एगगुरुभाया। सोमप्पह-मणिरयणा ४३, चडआलोसो अ जगचंदो ४४॥१४॥ तत्पद्दे श्रीविजयसिंहसूरिः। तत्पद्दे श्रीसोमप्रभसूरिः श्रीमणिरत्नसूरिश्च। तत्पद्दे श्रीजगद्यन्द्रस्रिः।

ગાથાર્થઃ—છે તાલીશમા શ્રી વિજયસિંહસૂરિ, તેની પાટે તે તાલીશમા શ્રીસામપ્રલસૂરિ ને મણિરત્નસૂરિ થયા. તેમની પાટે ચુમાલીશમા પદ્ધર શ્રીજગચ્ચંદ્રસૂરિ થયા. ૧૪.

व्याख्या—४२ बायालुत्ति-श्रीअजितदेवस्रिपट्टे द्विचत्वारिंशत्तमः श्रीविजयसिंहस्रिरः, विवेकमंजरीश्चाद्विकृत् ।

यस्य प्रथमः शिष्यः, शतार्थितया विख्यातः । श्रीसोमपमसूरिः द्वितीयस्तु मणिरत्नसूरिः ॥ १ ॥

४३ ते आरुति-श्रीविजयसिंहसूरिपष्टे त्रमश्चत्वारिंशत्तमी श्रीसोमप्रमसूरि-श्रीमणि-रत्नस्री ॥

^{*} રાત્રુંજયનું આજનું મુખ્ય જિનાલય આ જ બાહડ મંત્રીનું કરાવેલું છે.

४४ चउआलीसोत्ति-श्रीसोमप्रम-श्रीमणिरत्नसूरिपट्टे चतुश्चत्वारिशत्तमः श्रीजगचंद्रस्रिः॥

यः किशिशिष्ठमुनिसमुदायं ज्ञात्वा गुर्वाज्ञया वैराम्यरसैकसमुद्रं चैत्रगच्छीयश्रीदेवभद्रो-पाध्यायं सहायमादाय क्रियायामी प्र्यात् हीरलाजगचंद्रसूरिरितिख्यातिभाक् वभूव । केचित्रु आघाटपुरे द्वात्रिंशता दिगंबराचाँयः सह विवादं कुर्वन् हीरकवदभेद्यो जात इति राज्ञा हीरला-जगचंद्रस्रिरिति भणित इत्याहुः ॥ तद्या यावज्ञीवमाचाम्लतपोऽभिग्रहीतद्वादशवपेस्तपाविरुदम् आप्तवान् ॥ ततः षष्ठं नाम वि० पंचाशीत्यधिकद्वादशशत १२८५ वर्षे तपा इति प्रसिद्धं ॥

तथा च १ निर्मेथ, २ कौटिक, ३ चन्द्र, ४ वनवासि, ५ बटगच्छेत्यपरनामक बृहद्-गच्छ, ६ तपा इति वण्णां नाम्नां प्रवृतिहेतव आचार्याः क्रमेण १ श्रीसुधर्मास्वामि, २ श्रीसु-स्थित, २ श्रीचंद्र, ४ श्रीसामंतभद्र, ५ श्रीसर्वदेव, ६ श्रीजगचंद्रनामानः षट् सूरयः ॥छ॥१४॥

વ્યાખ્યાર્થ:—શ્રી અજિતદેવસ્ર્રિની પાટે વૈંતાલીશમાં પદધર તરી દે વિવેક-મંજરીની શુદ્ધિ કરનારા શ્રી વિજયસિંહસૂરિ થયા, જેમના સાે-સા અર્થ કરવાવડે કરીને પ્રસિદ્ધિ પામેલા પ્રથમ શિષ્ય શ્રીસામપ્રભસૂરિ અને બીજા શ્રી મણિરત્નસૂરિ થયા.

શ્રી વિજયસિંહસૂરિની પાટે ખંને ગુરુભાઈ શ્રી **સામપ્રભસૂરિ ને મિણ્યત્નસૂરિ** તેંતાલીશમા પકુધર ખન્યા.

તેઓ ખંનની પાટે ચુમાલીશમાં પદધર, શ્રી જગસ્યં દ્રસ્ રિ થયા, જેઓએ મુનિસમુદાયને શિધિલાચારી અહીંને ગુરુમહારાજની આજ્ઞા—સંમતિપૂર્વંક વૈરાગ્યરસથી ભરપૂર ચૈત્રગચ્છના શ્રી દેવભદ્ર ઉપાધ્યાયની મદદ મેળવીને, શુદ્ધ ક્રિયા માટે કડક પદ્ધતિ અખત્યાર કરીને હીરલા જમસ્યં દ્રસૂરિ એવું બિરુદ પ્રાપ્ત કર્યું હતું. કેટલા શા એમ પણ કહે છે કે આધાટપુર નગરમાં ખત્રીશ દિગં ખરાચાર્યો સાથે વાદ—વિવાદ કરવા છતાં પણ "હીરા" ની પેઠે અનેલ (ન ભાંગી—જીતી શકાય તેવા) ખનવાથી રાજાએ હીરલા જગસ્યં દ્રસૂરિ એવું બિરુદ આપ્યું હતું. આ ઉપરાંત જિંદગી પર્યં તે આયં બિલ તપ કરવાના અબિગ્રહને કારણે ખારમા વર્ષે "તપા" એવું એક વધુ બિરુદ પ્રાપ્ત કર્યું અને તે કારણે વિ. સં. ૧૨૮૫ વર્ષે નિર્માય ગચ્છતું છકું નામ " તપામચ્છ " પડ્યું—પ્રચલિત થયું.

શ્રી સુધર્માસ્વામીથી (૧) નિર્મા થ ગચ્છ, શ્રી સુસ્થિતા માર્યાથી (૨) કોર્ટિક ગચ્છ, શ્રી અંદ્રસરિથી (૩) ચંદ્ર ગચ્છ, શ્રી સામંત ભદ્રસૂરિથી (૪) વનવાસી ગચ્છ, શ્રી સર્વ દેવસૂરિથી (૫) વટ ગચ્છ અને શ્રી જગચ્ચંદ્રસરિથી (૬) તથા ગચ્છ એમ અનુક્રમે છ ગચ્છના પ્રવર્તક છ આચાર્યો થયા. ૧૪.

૪૨ શ્રી વિજયસિ હસ્

શ્રી અજિતદેવસૂરિની પાર્ટ શ્રી વિજયસિંહસૂરિ છે તાલીશમા પટુષર થયા. તેમણે શ્રાવક કવિ આસહરચિત "વિવેકમંજરી*" ઉપર વિવેકમંજરી વૃત્તિ કરનાર આલચંદ્રને તેના શ્રાય શાધી આપ્યા હતા. આ આસડ કવિને પાતાના "રાજડ" નામના પુત્રના આળવયમાં જ થયેલ અવસાનથી અતિશય ખેદ થયા હતા અને શ્રી "કલિકાલગોતમ" અલચદેવસૂરિએ તેમને શાંત્વન અર્થ બાધ આપી ધમ'માગ'માં પ્રવૃત કરી હતા. તેમના એ બાધવાકયાને અનુસરીને તેલે "વિવેકમંજરી" ની રચના કરી હતી. આસડને ''કવિસભાશું ગાર" એવું બિરુદ પ્રાપ્ત થયું હતું.

વિજયસિંહસૂરિના શિષ્યા પૈકી શ્રી સામપ્રભસૂરિ તથા મધ્યુરત્નસૂરિ સમર્થ હતા તેથી તે અંને ગુરુભાઈઓને પાતાને પદે સ્થાપન કર્યાં. તેમાં સામપ્રભસૂરિ વિશેષ વિચક્ષણ હતા અને તેઓએ "શતાથી" નામના શ્રંથ રચ્યા છે જેમાં એક જ્લાકના સા અર્થ કરેલા છે.

विकयसिं इस्रिने अगता विशेष वृत्तांत भणता नथी.

૪૩ શ્રી સામપ્રમસૂરિ ને મણિરત્નસૂરિ

શ્રી વિજયસિંહસ્રિએ પાતાની પાટે અને ગુરુભાઈઓને સ્થાપ્યા હતા. શ્રી સામપ્રભસ્તિ પ્રાગ્વાટ (પારવાડ) જાતિના વૈશ્ય હતા. તેમના પિતાનું નામ સવંદેવ ને પિતામહનું નામ જિનદેવ હતું. જિનદેવે કાે છેક રાજાના મંત્રી તરીકે કાયે બજાવ્યું હતું અને સારી પ્રતિષ્ઠા પ્રાપ્ત કરી હતી. શ્રી વિજયસિંહસ્રિના યાગ થતાં સામપ્રભે કુમારાવસ્થામાં જ ચારિત્ર અંગીકાર કયું. તેમની ખુદ્ધિ ઘણી તીવ્ર હતી એટલે સમશ્ર શાસના તલસ્પશી અભ્યાસ કરી તેમણે આચાયે પદવી પ્રાપ્ત કરી. તેઓમાં તકે શાસની પડુતા, કાવ્યની વિશ્વસ્થાના અને વ્યાખ્યાનશૈલી અદ્ભાત હતી.

તેઓએ (૧) સુમતિ ચરિત્ર (૨) સુક્તિમુકતાવલી-સિંદુર પ્રકર (સામશતક પણ કહેવાય છે) (૩) શતાર્થ અને (૪) કુમારપાળપ્રતિબાધ—આ નામની ચાર કૃતિઓ રચેલી છે. શતાર્થી કાબ્ય માત્ર વસંતતિલકા છંદ રૂપે છે. તેના જુદા જુદા સા અર્થી કરવામાં આવ્યા છે અને પાતે જ તેના પર ટીકા રચી છે. કુમારપાળપ્રતિબાધ મંત્ર શ્રીપાળ કવિના પુત્ર સિદ્ધપાળની વસતીમાં રહીને વિ. સં. ૧૨૪૧માં પૂર્ણ કરવામાં આવ્યા હતો. તેઓ શ્રીમાલ નગરમાં સ્વર્ગવાસી થયા.

મિશુરત્નસૂરિને કાંઇ સુનિરત્નસૂરિના નામથી પણ એાળખાવે છે. તેમણે કાંઇ શ્રંથ રચ્ચાે સંભવતા નથી, પણ નવતત્ત્વ પ્રકરણના કર્તા તરીકેનું માન તેઓને મળે છે. તેઓ શિરાપદ્ર નગરમાં સ્વર્ગવાસી થયા.

^{*} કેટલાકા એમ ગાને એ કે "વિવેકમંજરી"ના શુિલકૃત-માંશાધક આ વિજયસિંહસ્રિ નથી પરંતુ નાત્રેદ્રગચ્છના શ્રી વિજયસેનસ્ર્રિજી છે. જાઓ પિટર્સન કલ્મે રિપાર્ટ, પૃ. ૧૦૩

૪૪ શ્રી જગચ્ચંદ્રસૂરિ

શ્રી સામપ્રભસૂરિ ને શ્રી મહિરત્નસૂરિની પાટે શ્રી જગચ્ચ દસૂરિ આવ્યા. તેમછે સ્વગચ્છની ક્રિયા-શિથિલતા દેખી ગુરુની આજ્ઞાનુસાર ચૈત્રગચ્છીય શ્રી દેવભદ્ર હપા-દયાયની સહાયથી કિયાહાર કર્યો. આ કાર્ય માટે તેમણે અસાધારણ ત્યાગવૃત્તિ ને આગમાકત શુદ્ધ કિયા સ્વીકારી. કેટલાકો એમ પણ જણાવે છે કે-દિગંબરાના વારંવાર પરાજય થવા છતાં તેઓની વાદ કરવાની ઇચ્છા જીવંત હતી અને તેથી આઘાટપર-(ઉદયપુર પાસેનું હાલનું આહાડ)માં ખત્રીશ દિગંબર આચાર્યોની સાથે વાદ કર્યો અને છત મેળવી તેથી મેવાડના રાજા જૈત્રસિંહ તેમને હીરલા જગચ્ચાંદ્રસૃષ્ટિ એવું બિરુદ આપ્યું હતું. શાસના અગાધ જ્ઞાન સાથે તેઓ ઉત્કૃષ્ટ તપસ્વી પણ હતા. તેમણે જાવછવ આયંબિલની તપશ્ચર્યા શરૂ કરી અને તે તપ કરતાં કરતાં આર વર્ષ વ્યતીત થયા ત્યારે તે જ રાજાએ તેમને ''તાયા" (ખરેખરા તપસ્વી) એવું બીજું બિરુદ આપ્યું અને ત્યારથી એટલે વિ. સં.૧૨૮૫થી નિગ્ર થ ગચ્છતું છઠ્ઠું નામ " તપા ગચ્છ " પડ્યું જે અદ્યાપિ પર્યાત ચાલુ જ છે. તપાગચ્છે જૈન શાસનની ઉન્નતિ કરવામાં મહત્ત્વના કાળા આપ્યા છે તે તે ગચ્છમાં થનારા પ્રતાપી પડ્ધરાને આભારી છે. જગચ્ચંદ્રસૂરિ વિહાર કરી જ્યારે ગુજરાતમાં આવ્યા ત્યારે વસ્તપાળે તેમને અતિવ સન્માન આપ્યું અને સાથે સાથે સારી સહાયતા પણ કરી જેને પરિણામે ગુજરાતમાં અત્યારે પણ તપગચ્છના પ્રભાવ સૌથી વિશેષ છે. તેમના જ શિષ્ય શ્રી વિજયવાં દ્ર જેઓ સ'સારાવસ્થામાં વસ્તુપાળ મ'ત્રીના ગૃહના હિસાળી (મહેતા) હતા તેમનાથી "વૃદ્ધપૌશાલિક તપગચ્છ" ને દેવેન્દ્રસૂરિયી " લઘુપૌશાલિક તપગચ્છ"ની डत्पत्ति वर्ध डती. विकथयंद्रसूरि पाछणथी शिथिबायारी जन्या डता कथारे हेवेन्द्र-સુરિએ શુદ્ધ ક્રિયાના પાલનપૂર્વંક પટુંધર અનીને જૈન શાસનના સારા ઉદ્યોત કર્યો હતા. ઉત્ર તપશ્ચર્યા, નિર્મળ ખુદિ, અસાધારણ વિદ્વત્તા અને વિશુદ્ધ ચારિત્રથી विभूषित श्री कराय्यंद्रसूरि अहुसुत व्यक्ति हता.

देविंदो पणयालो ४५, छायालीसो अ धम्मघोसगुरू ४६। सोमप्पद सगचत्तो ४७, अडचत्तो सोमतिलगगुरू ४८॥ १५॥

> तत्पद्दे श्रीदेवेन्द्रसूरिः। तत्पद्दे श्रीधर्मघोषसूरिः। तत्पद्दे श्रीसोमप्रभसूरिः। तत्पद्दे श्रीसोमप्रभसूरिः।

ગાથાર્થ:—પીસતાલીસમા પદ્ધર શ્રી દેવેન્દ્રસૂરિ, છે તાલીશમા શ્રી ધર્મધાષસૂરિ, સુડતાલીશમા શ્રી સામપ્રભસૂરિ (બીજા) અને અડતાલીશમા પદ્ધર તરીકે શ્રી સામતિલકસૂરિ થયા. ૧૫. व्याख्या—४५ देविदोति-श्रीनगचंद्रसूरिगट्टे पंचवत्वारिशतमः श्रीदेवेन्द्रसूरिः। स च मालवके उज्ञयिन्यां जिनभद्रनाम्नो महेम्यस्य वीरश्रवलनाम्नस्तत्सुतस्य पाणिग्रहणिनिमित्तं महोत्सवे नायमाने वीरश्रवलकुमारं प्रतिबोध्य, वि० ह्युत्तरत्रयोदशशत १३०२ वर्षे प्राज्ञानयत्॥ तद्नु तद्आतरमि प्रज्ञाज्य चिरकालं मालवके एव विहृतवान्। ततो गुर्जरश्ररित्र्यां श्रीदेवेंद्रसूर्यः श्रीस्तंभतीर्थे समायाताः॥

तत्र पूर्वे श्रीविनयचन्द्रस्रयः १-गीतार्थानां पृथक् पृथक् वस्त्रपुद्दल्कितादानं, २-नित्य-विक्त्रत्यनुज्ञा, ३-चीवरक्षालनानुज्ञा, ४-फलशाकग्रहणं, ५-साधु-साध्वीनां निर्विकृतिकप्रत्याख्याने निर्विकृतिकप्रहणं, ६-आर्थिकासमानीताऽशनादिभोगानुज्ञा, ७-प्रत्यहं द्विविध्यत्याख्यानं, ८-गृह्द्यावर्जननिमित्तं प्रतिक्रमणकरणानुज्ञा, ९-संविभागदिने तदगृहे गीतार्थेन गंतव्यं, १०-लेपसंनिध्यभावः, ११-तत्कालेनोप्णोदकग्रहणं इत्यादिना क्रियाशैथिल्यरुचीन् कतिचिन् मुनीन् स्वायतीकृत्य सदोषत्वात् श्रीनगचंद्रसृरिभः परित्यक्तायामपि विशालायां पौषधशालायां लोकाग्रहात् द्वादशवर्षाणि स्थितवंतः । प्रव्रज्यादिककृत्यम् गुर्वाज्ञामंतरेणैव कृतवंतश्च ।

श्रीविजयचंद्रसूरिव्यतिकरस्त्वेवं---

मंत्रिवस्तुपालगृहे विजयचंद्राख्यो लेख्यकर्मकृत् मंत्र्याऽऽसीत् । कचनाऽपराधे कारागारे पक्षिप्तः । श्रीदेवभद्रोपाध्यायैः प्रवज्याग्रहणप्रतिज्ञया विमोच्य प्रवाजितः । स व समझो बहुश्रुतीभूतो मंत्रिवस्तुपालेन नाऽयं साभिमानी स्रूरिपदयोग्य इत्येवं वार्यमाणैरिप श्रीजगचंद्रस्रूरिभिः श्रीदेवभद्रोपाध्यायानुरोधात् श्रीदेवेनद्रमूरोणां सहायो भविष्यतीति विचित्य च सूरीकृतः । बहुकालं च श्रीदेवेनद्रमूरिपु विनयवानेवासीत् ।

मालवदेशात्समागतानां श्रीदेवेन्द्रसूरीणां तदा वंदनार्धमिष नाऽऽयातः गुरुभिर्जापितं कथ-मेकस्यां वसती हादशवर्षाण स्थितिमिति श्रुत्वा " निम्मेम—निरहंकारा " इत्यादि पत्युत्तरं प्रेषितवान् ॥ संविज्ञास्तु न तं प्रत्याश्रिताः । श्रीदेवेन्द्रसूरयस्तु पूर्वमनेकसंविज्ञसाधुपरिकरिता "उपाश्रय" एव स्थितवंतः ॥ लोकश्च वृद्धशालायां स्थितत्वात् श्रीविजयचंद्रसमुदायस्य " वृद्धशालिक " इत्युक्तं । तदवशात् श्रीदेवेन्द्रसूरिनिश्चितसमुदायस्य " लघुशालिक " इति ल्यातिः ।

स्तंमतीर्घे च चतुष्पयस्थितकुमारपालविहारे धर्मदेशनायामष्टादशञ्चत १८०० मुख्वस्थि-काभिमैत्रिवस्तुपालः चतुर्वेदादिनिर्णयदातृत्वेन स्वसमयपरसमयविदां श्रीदेवेन्द्रसूरीणां वन्दनकदाः नेन बहुमानं चकार । श्रीगुरवस्तु विजयचंद्रमुपेक्ष्य विहरमाणाः ऋमेण पाल्हणपुरे समायाताः। तत्र चानेकजनतान्विताः शोकरीयुक्तसुखासनगामिनश्चतुरशीतिरिम्या धर्मश्चोतारः । प्रल्हादनविहारे प्रत्यहं मूढकप्रमाणा अक्षताः, क्रयविक्रयादौ नियतांशग्रहणात्, षोडश्चमणप्रमाणानि पूगीफलानि चायान्ति । प्रत्यहं पंचशतीचीशलप्रियाणां भोगः । एवं व्यतिकरे सति श्रीसंघेन विश्वता गुरवः यदत्र गणाधिपतिस्थापनेन पूर्यतामस्मन्मनोरथः । गुरुभिस्तु तथाविधमौचित्यं विचार्य प्रस्हादन-विहारे वि० त्रयोविंशत्यधिके त्रयोदशशते १३२३ वर्षे, क्वचिश्चतुरिधके १३०४ श्रीविद्यानंद-सूरिनाम्ना चीरधवलस्य सूरिपददानं । तदनुनस्य च भीमसिंहस्य धर्मकीर्तिनाम्नोपाध्यायपदमि तदानीमेव संभाव्यते । सूरिपददानावसरे सौवर्णकपिशीर्षके प्रस्हादनविहारे मंडपात् कुंकुमवृष्टिः । सर्वोऽपि जनो महाविस्मयं प्राप्तः, श्राँदेश्च महानुत्सवश्चके । तेश्च श्रीविद्यानंदसूरिभिविद्यानंदा-भिधं व्याकरणं कतं । यदकम्—

विद्यानंदाभिधं येन, रुतं व्याकरणं नवम् । भाति सर्वोत्तमं स्वस्य—सुत्रं बह्वर्यसंग्रहं ॥

पश्चात् श्रीविद्यानंदमूरीन् धरित्र्यामाऽऽज्ञाप्य, पुनरपि श्रीगुरवो मालवके विहृतवंतः । तत्कृताश्च ग्रंथास्त्वेते—

२-श्राद्वदिनक्त्यसूत्र-वृत्ती, २-नव्यक्रमेग्रंथपंचकसूत्र-वृत्ती, २-सिद्धपंचाशिकासूत्र-वृत्ती, १-धर्मरत्नवृत्तिः, २-(१) सुदर्शनचरित्रं, ३ त्रीणि भाष्यानि, " सिरिउसहबद्धमाण " प्रभृतिस्तवादयश्च । केचितु श्रावकदिनक्त्यसूत्रमित्याहुः ॥ विक्रमात सप्तविशत्यधिकत्रयोदशश्त-१३२७ वर्षे माळवक एव देवेन्द्रसूरयः स्वर्गं जग्मुः ॥

दैवयोगात् विद्यापुरे श्रीविद्यानंदसूरयोऽपि त्रयोदशदिनांतरिताः स्वर्गभानः । अतः षड्भि-र्मासेः सगोत्रसरिणा श्रीविद्यानंदसूरिबांधवानां श्रीधर्मकीत्युपाध्यायानां श्रीधर्मघोषश्चरिरितिनाम्नाः स्रिपदं दत्तं ॥

श्रीगुरुम्यो विजयचंद्रसृरिषृथग्भवने कं गुरुं सेवेऽहमिति संशयानस्य सौवर्णिकसंग्रामपृर्वजस्य निश्चि स्वप्ने देवतया श्रीदेवेन्द्रसूरीण।मन्वयो भव्यो भिष्यतीति तमेव सेवस्वेति ज्ञापितं ॥

श्रीगुरूणां स्वर्गगमनं श्रुत्वा संघाधिपतिना भीमेन हादशवर्षाणि बान्यं त्यक्तं ।।छ।।

४६ छायालीसोति श्रीदेवेन्द्रसृरिपट्टे षट्चत्वारिंशत्तमः श्रीधर्मघोषस्रिः । येन मंडपा-चले सा० पृथ्वीधरः पंचमव्रते लक्षप्रमाणं परिग्रहं नियमयन् ज्ञानातिशयात्तद्रभगमवगम्य प्रति-वेधितः । स च मंडपाचलाधिपस्य सर्वकोकाभिमतं प्राधान्यं प्राप्तः, ततो धनेन धनदोपमः मातः । पश्चात्तेन चतुरशीति(८४)र्जिनप्रासादाः सप्त च शानकोशाः कारिताः । श्रीशत्रुंनये च एक- विंशतिषटीप्रमाणपुवर्णव्ययेन रैमयः श्रीऋषभदेवप्रासादः कारितः। केचित्र तत्र षट्-पंचाशत्सुवर्णधटीव्ययेर्नेद्रमालायां (लां यो) परिहितवानिति वदन्ति ।

तथा घरित्र्यां केनचित्साधर्मिकेण ब्रह्मचारिवेषदानावसरे महर्षिकत्वात् पृथ्वीधरस्यापि तहेष: प्रामृतीकृत:, स च तमेव वेषमादाय तत:प्रभृति हात्रिंशद्वर्षीयोऽपि ३२ त्रह्मचार्यसृत् ॥

तस्य च पुत्र सा । **झांझग**नाम्ना एक एवासीत् । येन श्रीशत्रुं जयोद्धयंतिगर्योः शिखरे द्वादशयोजनश्रमाणः सुवर्णरूष्यमय एक एव ध्वनः समारोपितः । कर्ष्युरकृते राजासारंगदेवः करयोजनं कारितः ।

येन च मंडपाचले जीर्णटंकानां द्विसप्तत्या क्वचित् कट्त्रिंशता सहस्रेगुंकणां प्रवेशोत्सवश्चके ।

देवपतने च शिष्याम्यर्धनया मंत्रमयस्तुतिविधानतो येषां रत्नाकरस्तरंगे रत्नढीकनं चकार। तथा तत्रिव ये स्वध्यानप्रभावात्पत्यक्षीभूतनवीनोत्पत्तकपर्दियक्षेण वर्ज्ञस्वामिमाहात्म्याच्छत्रुं जया क्रिष्काशितं जीर्णकपर्दिराजं मिध्यात्वमुत्सप्पेयंतं प्रतिबोध्य श्रीजैनिवंवाधिष्ठायकं व्यधुरिति । एकदा कामिश्चिद दुष्टस्त्रीभिः साधूनां विहारिता कामंणोपेता वटका भूपीठे येस्त्याजिताः संतः प्रभाते पाषाणा अभवन् । तदनु चाभिमंत्र्याऽपितपट्टकासनास्ताः स्तंभिताः सत्यः कृपया मुक्ता इति । तथा विद्यापुरे पक्षांतरीयतद्याविधस्त्रीभिर्गु रूणां व्याख्यानरसे मात्सर्यात् स्वरमंगाय कण्ठे केशगुच्छके कृते येविज्ञातस्वरूपास्ताः प्राग्वत् स्तंभिताः सत्योऽतःपरं भवद्गणे न वयमुपद्रोध्याम इति वाग्दानपुरःसरं संघामहानमुक्ता इति ।

उज्जयिन्यां च योगिभयात् साध्वस्थिते गुरव आगता योगिना साधवः प्रोक्ताः ''अत्रागतैः स्थिरेः स्थेयं ? '' साधुमिरु कं '' स्थिताः स्मः किं करिष्यसि ? '' तेन साधूनां दन्ता दिश्चताः, साधुमिरुतु कफोणिर्दिशिता । साधुभिर्गत्वा गुरूणां विज्ञप्तं । तेन शालायामुन्दरवृन्दं विकुर्वितं। साधवो भीता गुरुमिर्घटमुखं वस्त्रेणाऽऽछाच तथा जप्तं यथा राटिं कुर्वन् स योगी आगत्म पादयोक्षेग्नः ॥

कचनपुरे निश्यभिमंत्रितद्वारदानं, एकदा अनभिमंत्रितद्वारदाने शाकिनीभि: पष्टिरुत्पा-टिता स्तंभितास्ता वाग्दाने च मुक्ताः।

बैरेकदा सर्पदंशे रात्री विषेणांतरांतरामूर्ळामुपगर्तेरुपायविधुरं संघं प्रत्यूचे " प्राचीनप्रतोल्यां कस्यचित्पुंसो मस्तके काष्टभारिकामध्ये विषापद्दारिणी बता समेष्यति, सा च पृष्य दंशे देया "

इस्येवं शोक्ते संघेन च तथा विहिते तया प्रगुणीभूय ततःप्रभृति यावज्ञीवं षडिप विकृतयस्त्यका, आहारस्तु तेषां सदा युगंधर्या एव ।

तत्कृता ग्रंथास्त्वेवं-मंघाचारभाष्यवृत्तिः, सुअधम्मेतिस्तवः, कायस्थितिभवस्थितिस्तवी, चतुर्विञ्चतिनिनस्तवाः, अस्ताशर्मेत्यादिस्तोत्रं, देवेंद्ररेनिशं ० इति श्केषस्तात्रं, यूयं यूवां त्विमिति श्लेषस्तुतयः, जय वृषभेत्यादिस्तुत्याद्याः ।

तत्र नय वृषभे यादिस्तृतिकरणव्यतिकरस्त्वेवं एकेन मंत्रिणाऽष्ट्रयमकं काव्यमुक्त्वा प्रोचे - 'इदृग्रकाव्यमधुना केनाऽपि कर्तुं न शक्यं। ' गुरुभिरुचे ऽनास्तिनीस्ति । तेनोक्तं तं किवं दश्यत । तेरुक्तं ज्ञास्यते । ततो नय वृषभस्तुतयो अष्ट्रयमका एक्या निशा निष्पाद्य भित्तिलिखिता दश्चिताः । स च चमत्कृतः प्रतिबोधितश्च। ते च वि० सप्तपंचाशदधिकत्रयोदशशत- १३५७ वर्षे दिवं गताः ।

४७ सोमण्यहत्ति-श्रीधमंघोषस्रिपट्टे सहचत्वारिशत्तमः श्रीसोमप्रभम्रिः। 'नमिऊण भणइ' एविमित्याद्याराधनासूत्रकृत्। तस्य च वि० दशाधिकत्रयोदशशत १३१० वर्षे जन्म, एकविंशत्यधिके १३२१ वर्ते, द्वात्रिंशदधिके १३३२ सूरिपदं, कण्ठगतेकादशांगसूत्रार्थो गुरुभिदींयमानायां मंत्रपुरितकायां यच्छूतचारित्रं मंत्रपुरितकां वेत्युक्तवा न मंत्रपुरितकां गृहीतवान्। अपरस्य योग्यस्याऽभावात् सा जलसात्कता।

येन श्रीसोमप्रममृरिणा जलकुंकुणदेशेऽप्कायविराधनाभयात मरी शुद्धजलदौर्लभ्यात् साधूनां विहारः प्रतिषिद्धः ॥

तथा भीमपल्यां कार्तिके हये प्रथम एव कार्तिके एकादशाऽन्यपक्षीयाऽऽचार्याऽविज्ञातं भावितं भंगं विज्ञाय चतुर्मामीं प्रतिकम्य विहतवन्तः, पश्चात्तद्भंगोऽभवत् । ते चाऽऽचार्या अकृतगुरुवचना भंगमध्येऽपतित्रिति ।

तत्कृता ग्रंथाम्नु-सविम्तरयतिनीतकरपभूत्रं, यत्राम्बिलेत्यादिस्तुतयः, निनेन येनेति-स्तुतयः, श्रीमद्दर्भेत्यादयश्च ॥

तच्छिप्याः-१ श्रीविमलप्रभमूरि २ श्रीपरमानंदमृरि ३ श्रीपद्मतिलकसूरि ४ श्रीसोमतिलकसूरय इति ।

यस्मिन् वर्षे श्रीधर्मघोपमूरयो दिवं गता: तस्मिन्ने वर्षे १३५७ श्रीमोमप्रभमूरिभिः श्रीविमलप्रभमूरिणां पदं ददे । ते च स्तोकं जीविता । ततः स्वायुर्ज्ञात्वा त्रिसप्रत्यधिकत्रयो-दशशत १३७३ वर्षे श्रीपरमानंदसूरि-श्रीसोमतिलकसूरीणां सूरिपदं दत्त्वा, मासत्रयेण वि०

त्रिसमःयिषकत्रयोदशस्त १३७३ वर्षे श्रीसोमप्रभसूरयो दिवं गताः। तदानीं च स्तंभतीर्थे तेषामाऽऽ-लिगवसितस्थःवेन तत्रस्याः प्रव्यासन्ना लोका आकाशोद्योताद्यालोक्योक्तवंतो यदेतेषां गुक्कणां स्वर्गाद विमानमागादिति । अन्यत्र च क्रापि पुरे तिह्ने यात्रावतीर्णदेवतयेत्युक्तं " यत्तपाचार्या सीधर्मेन्द्र-सामानिकःवेन समुत्पन्ना " इति प्रवादोऽधुना मया मेरौ देवमुखात् श्रुत इति ।

श्रीपरमानंदम्हरिरपि वर्षचतुष्टयं नीवितः ॥ छ ॥

४८—अड चतोति—श्रीसोमपभमृरिपट्टेऽण्टच वारिंशतमः श्रीसोमतिलकप्ररिः । तस्य वि ॰ पंचपंचाशद्धिके त्रयोदशक्षत १३५९ वर्षे माघे जन्म, एकोनसप्तःयधिके १३६९ दीक्षा, त्रिसप्त यधिके १३७३ स्रिपदं, चतुर्विशस्यधिकचतुर्दशक्षते १४२४ वर्षे स्वर्गः, सर्वायुरेकोनस-प्तति ६९ वर्षाणां ॥

तः हता ग्रंथाः — बृह कव्यक्षेत्रसमासमूत्रं, सत्तरिसयठाणं, यत्राखिल जय वृषम क सस्ताशमे प्रमुखस्तववृत्तयः श्रीतीर्धरामः व चतुर्श्यास्तुतिस्तद्वृत्तिः, शुभभावानय व श्रीमद्वीरं स्तुवे इत्यादि कमलबन्धस्ततः शिवशिरसि व श्रीनाभिसंभव व श्रीशेवेय व इत्यादिनि बहुनि स्तवनानि च॥

श्रीसोमतिलकमूरिभिम्तु क्रमेण १ श्रीपद्मतिलकमृरि २ श्रीचंद्रशेखरसूरि ३ श्रीजयानन्द-सृरि ४ श्री देवसुन्दरमूरीणां सृरिपदं दत्तं ॥

तेषु श्रीपद्मतिलकसूरयः श्रीसोमतिलकसूरिभ्यः पर्यायज्येष्टा एकं वर्षं जीविताः, परं सिमःयादिषु परमयतनापरायणाः ॥

श्रीचंद्रशेखरसूरेः वि० त्रिसप्तत्यिधिके त्रयोदशशत १३७३ वर्षे जन्म, पंचाशीत्याधिके १६८९ वर्ते, त्रिनवत्यिधिके १६९३ सूरिपदं, त्रयोविशस्यिधकचतुर्देशशत १४२३ वर्षे स्वर्गः । तस्कृतानि—उषितमोजनकथा, यवराजर्षिकथा, श्रीमदस्तंभनकहारबंधस्तवनानि । यदिभमंत्रिकरजसा-प्युपद्रवं कुर्वाणा गृहहरिकादुः ईरमृगर। जश्च नेशुरिति ।

श्रीजवानंदम्रेः वि० अशीत्यिषिके त्रयोदशशत १३८० वर्षे जन्म, द्विनवत्यिषिके १३९२ आषादशुक्लसप्तमी ७ शुक्ते धरायां व्रतं, साजणाच्यो वृद्धश्राता प्रवज्याऽऽदेशदानाऽ-निभमुखो देवतया प्रतिबोधितो दीक्षादेशमनुमेने, विशत्यिषिके चतुर्दशशत १४२० वर्षे चै०शु० दशम्यां १० अणहिक्षपत्तने सुरिपदं, एकचःवारिशदिधिके १४४१ स्वर्गः । तत्कृतग्रंथाः—श्रीस्पूल-भक्रचरितं, देवाः प्रभोऽयं० प्रमृतिस्तवनानि ।। १९ ॥

વ્યાખ્**યાર્થ**:--શ્રી જગચ્ચં દ્રસૃરિની પાટે પીસ્તા**લીશ**મા પદ્ધર **શ્રી દેવે'દ્રસૃરિ** થયા. તેમણે માલવદેશમાં ઉજ્જયિની નગરીમાં જિનભદ્ર નામના શ્રેષ્ઠીના વીરધવલ નામના પુત્રને તેના લગ્નસમયના મહાત્સવ સમયે જ પ્રતિયાધ પમાડીને વિ. સં. ૧૩૦૨ માં દીક્ષા આપી હતી. ત્યારબાદ તેના (વીરધવલના) નાના ભાઇને પણ પ્રતિયાધ પમાડીને માલવ દેશમાં લાંયા વખત વિચર્યા હતા. ત્યારબાદ તેઓ ગુર્જર દેશમાં શ્રી ખંભાત નગરે પધાર્યા.

(૧) ગીતાર્થો પૃથક્-પૃથક (જુદી જુદી) વસની પાટલી રાખી શકે (૨) નિરંતર- હંમેશાં વિગય ખાવાની છૂટ (૩) હંમેશાં વસ્ત્ર ધાવાની આજ્ઞા (૪) ગાંચરીમાં કળ ને શાક લેવાની અનુજ્ઞા (૫) નીવીના પ્રત્યાખ્યાનમાં સાધુ—સાધ્વીઓને વિગય—ધૃતની છૂટ (૬) આર્યા—સાધ્વીએ આણેલ અશન વિગેરેના ઉપભાગ કરવાની સાધુને છૂટ (૭) પ્રતિ-દિન ભે પ્રકારના પ્રત્યાખ્યાન (૮) ગૃહસ્થાની સાથે પ્રતિક્રમણ કરવાની અનુમતિ (૯) સંવિભાગને દિવસે ગીતાર્થોએ ગૃહસ્યને ઘેર જવું (૧૦) લેપની સંનિધિ રાખવી—પાસે રાખવા અને (૧૧) તતકાળનું ઉષ્ણાદક (ગરમ પાણી) સ્વીકારવું - મહણ કરવું. આવા આવા પ્રકારની છૂટને કારણે ક્રિયામાં શિધિલ થયેલા કેટલાક મુનિઓને પાતાને સ્વાધીન બનાવવાથી દાષભાગી બનવા છતાં અને શ્રી જગચ્ચંદ્રસૂરિવેડ ત્યાગ—બહિષ્કૃત કરાયેલા હોવા છતાં પણ શ્રી વિજયચંદ્રસૂરિ નામના આચાર્ય લોકાના આગ્રહને કારણે વિશાળ (માટી) પૌષધશાળા(ઉપાશ્રય)માં બાર વર્ષ સુધી રહ્યા. વળી ગૃરુમહારાજની અનુમતિ-આજ્ઞા વિના પણ તેમણે દીક્ષા—પ્રદાન આદિ કાર્યો કર્યો.

તે શ્રી વિજયચંદ્રસૂરિના વૃત્તાંત આ પ્રમાણે છે:—

મંત્રી વસ્તુપાળના આવાસ—ગૃહમાં વિજયચંદ્ર નામના હિસાબી (નામુંઠામું રાખનાર દક્તરી) હતા. કાેઈ એક અપરાધને કારણે તેને કારાગૃહ—કેદખાનામાં પૂરવામાં આવ્યા. પછી શ્રી દેવભદ્ર નામના ઉપાધ્યાયે દીક્ષા ગ્રહણ કરવાના નિયમપૂર્વક તેમને કેદખાનામાંથી છાડાવી દીક્ષા આપી.

તેઓ વિચક્ષણ અને શાસ્ત્રના પારગામી થવા છતાં અભિમાની ઢાવાને કારણે મંત્રીશ્રી વસ્તુપાળે સૂરિપદ આપવાની ના પાડયા છતાં પણ દેવભદ્ર ઉપાધ્યાયના આત્રહથી 'દેવેન્દ્રસૂરિના સહાયક થશે' એમ વિચારીને જગચ્ચંદ્રસૂરિએ તેમને આચાર્ય પદ આપ્યું. તેઓ દીર્ધ સમય પર્ય તે શ્રી દેવેન્દ્રસૂરિ પ્રત્યે વિનયશીલ રહ્યા.

પરંતુ જ્યારે દેવેન્દ્રસ્રિ માલવ દેશથી પાછા કર્યા ત્યારે તેઓ તેમને વંદન કરવા આવ્યા નહિ એટલે દેવેન્દ્રસ્રિએ કહેવરાવ્યું કે—એક જ વસતિ–ઉપાશ્રયમાં ખાર વર્ષ સુધી તમે કેમ સ્થિરતા કરી ક ત્યારે તેના પ્રત્યુત્તરમાં તેમણે જણાવ્યું કે—''મમતા વગરના ને નિરિભિમાની "અમને કાંઇ પણ દાષ નથી. સંવિજ્ઞ સાધુઓએ તેમના (શ્રી વિજયવન્દ્રના) નવીન માર્ગ સ્વીકાર્યો નહિ. શ્રી દેવેંદ્રસ્રિ તો અનેક સંવિગ્ન સાધુઓથી પરિવરેલા ઉપાશ્રયમાં જ રહ્યા એટલે લાેકાએ માટી શાળા—ઉપાશ્રયમાં રહેનાર શ્રી વિજયવંદ્રસ્ર્રિના સમુદાયને '' વૃદ્ધ પાશાલિક " અને શ્રી દેવેન્દ્રસ્ર્રિ મહારાજના સમુદાયને, લધુશાળામાં રહેનાર હાેવાથી, "લધુ પાશાલિક" એવું ઉપનામ આપ્યું અથવા તેમના સમુદાયની તેવા નામથી પ્રસિદ્ધિ થઇ.

સ્તંભતીર્થ-ખંભાતના ચાટામાં રહેલ શ્રી "કુમારપાળવિદાર" નામના જિનમં-દિરમાં ચાર વેદાેના નિર્ણય કરવામાં ચતુર અને સ્વસમય ને પરસમય (શાસ્ર) જાણવામાં વિચક્ષણ શ્રીકેવેન્દ્રસૂરિને ૧૮૦૦ મુખવસ્ત્રિકાવાળા(ભક્ત શ્રાવંદા)થી પરિવરેલા મંત્રી શ્રી વસ્તુપાલે નમન કરીને ખહુમાન આપ્યું. ખાદ વિજયચંદ્રની ઉપેક્ષા કરીને દેવેન્દ્રસૃરિ વિહાર કરતાં કરતાં **પાલણપુર** નગરે આવ્યા. ત્યાં અનેક મનુષ્યાથી પરિવરેલા અને મારપીંછના છત્રયુક્ત સુખાસનમાં બેસનારા **ચારાશી શ્રેષ્ઠીએા** તેમની વ્યાખ્યાનસભાના સાંભળનારા–શ્રોતા હતા–ગ્યાખ્યાન સાંભળવા આવતા હતા. તે નગરના '' પ્રલ્હાદન વિહાર " નામના જિનમંદિરમાં હંમેશની બાેલીના ચડાવાના એક મૂટક (મુંદા) પ્રમાણ અક્ષત-ચાખા અને સાળ મણ સાપારી આવતા હતા. તેમજ હમેશાં વિશળદેવ મહા-રાજની પાંચસાં સ્ત્રીઓ નૈવેધ ધરતી. આ પ્રમાણે જૈન શાસનની ઉત્રતિ હાવાથી સંધ ગુરુમહારાજને વિનંતિ કરી કે- ' કાઇ(શિષ્ય)ને પણ આચાર્ય પદવી આપવાવડે કરીને અમારા મનારથ પૂર્ણ કરાે. ' એટલે ગુરુએ પણ યાગ્ય સમય જાણીને પ્રલ્હાદન વિદ્વારમાં જ વિ. સ. ૧૩૨૩ માં, કાઈકના મતે ૧૩૦૪ માં, વીરધવલ મુનિને વિદ્યા-ન કસૂરિ એવા નામથી આચાર્ય પદવી આપી. તેના નાના ખંધુ ભીમસિંહને પણ તે જ સમયે 'ધર્મ કીતિ' એવા નામથી ઉપાધ્યાય પદવી આપવામાં આવી ઢાય તેમ પણ સંભવે છે. આ સુરિપદ આપવાના સમયે સુવર્ણમય કાંગરાવાળા પ્રલ્હાદનવિહારમાં મંડપમાંથી કંકની વૃષ્ટિ થઇ હતી. આથી ખધા લોકા આ શ્રધં પામ્યા અને શ્રાવકાએ મહાત્સવ કર્યો. તે શ્રી વિદ્યાન દસરિએ પાતાના નામનું વિદ્યાન દ નામનું વ્યાકરણ રચ્યું. ले भाटे महेवाय हे है-

જેનાથી થાડા સ્ત્રાેવાળું અને અતિ અર્થસંગ્રહવાળું "વિદ્યાન' દ" નામતું નવું વ્યાકરણ રચાયું તે (શ્રી વિદ્યાન દસરિ) સાથી શ્રેષ્ઠ લાગે છે–શામે છે. ખાદ શ્રી વિદ્યાન દસરિને પૃથ્વી પર વિચરવાની આજ્ઞા આપીને શ્રી દેવેન્દ્રસરિ ક્રીથી પાછા માલવદેશમાં વિચરવા લાગ્યા. તેમના કરેલા ગંધાની યાદી નીચે મુજબ છે.

श्राद्धि हिन्हृत्यसूत्र ने वृत्ति पांच नव्य कर्भ मंथ सूत्र ने वृत्ति श्री सिद्ध पंचाशिक्षा सूत्र ने वृत्ति धर्भ रत्न वृत्ति सुद्दशीन चरित्र त्रध्य सार्थ सारिउसहबद्धमाण प्रभूण स्तवे।

કેટલાંકા શ્રાવકદિનકૃત્ય સૂત્રને પણ તેમની કૃતિ માને છે. વિ. સં. ૧૩૨૭ માં માલવ દેશમાં જ શ્રી દેવેન્દ્રસૃરિ સ્વર્ગે સીધાવ્યા.

ભાગ્યવશાત્ શ્રી વિદ્યાપુર(વીજાપુર)માં શ્રી વિદ્યાન દસરિ પણ (દેવેન્દ્ર-સૂરિના સ્વર્ગગમન બાદ) તેર દિવસના આંતરે સ્વર્ગે સીધાવ્યા આથી છ માસ વીત્યા પછી સ્વગચ્છીય સૂરિવરાએ શ્રી વિદ્યાન દસૂરિના બંધુ ધર્મ શ્રીર્ત ઉપાવ્યાયને "શ્રી ધર્મ દ્યાપસુરિ" એવા નામથી આચાર્ય પદવી અર્પણ કરી.

ગુરુમહારાજથી શ્રી વિજયચંદ્રસૂરિના જુકા પડવા પછી '' હવે હું કયા ગુરુની ઉપાસના કરું : " એવી રીતે શંકાશીલ થયેલા શ્રી સંત્રામ સાેનીના પૂર્વજને રાત્રે સ્વપ્નમાં આવીને દેવીએ કહ્યું કે—" શ્રી દેવેન્દ્રસૂરિની પરંપરા ભવિષ્યમાં ઉત્રતિશીલ થશે માટે તેની જ તું સેવા કરજે. "

દેવેન્દ્રસૂરિનું સ્વર્ગગમન સાંભળીને (તામ્રાવર્તી નગરીના) સંધના અત્રણી ભીમ નામના શ્રાવંક ખાર વર્ષ સુધી ધાન્યના ત્યાગ કર્યો હતા.

શ્રી દેવેન્દ્રસરિની પાટે છે તાલીશમાં પદ્ધર શ્રી ધર્મ ધાષસૂરિ થયા કે જેમણું મંડ્યાચલ(માંડવગઢ)માં પાંચમા વ્રત (પરિગ્રહ પરિમણ)ને અંગે લક્ષ દ્રવ્યના નિયમ સ્વીકારતા શાહ પૃથ્વીધર (પેથડમંત્રી)ને પાતાના જ્ઞાનથી વ્રતના ભંગ જાણીને નિષેધ કર્યો હતા. તે પૃથ્વીધર માંડવગઢના રાજાના લાેકપ્રિય મંત્રી થયા અને ધન—સંપત્તિમાં કુળેર સમાન સમૃદ્ધિશાળી થયા હતા. પછી તે પેથડમંત્રીએ ચારાશી જિનમંદિરા કરાવ્યા અને સાત જ્ઞાનભંડારા કર્યા. શ્રી શત્રું જય પર્વત પર એકવીશ ધટી પ્રમાણ સાનાના ખર્ચ કરીને રૂપામય શ્રી ઋષભજિન પ્રાસાદ ખનાવરાવ્યા. આ ખાબતમાં દેટલાકા એમ પણ કહે છે કે છપ્પન ધટી પ્રમાણ સુવર્ણના વ્યય કરીને ઇંદ્રમાળ—તીર્થમાળ પહેરી હતી.

આ ઉપરાંત પ્રક્રમારીઓ(ચતુર્ય વ્રતધારી)ને વેષ આપવાના અવસર કાઇ એક સાધમી ખંધુએ મહાધનાઢ્ય બહીને પૃથ્વીધરને પણ તે વેષ એટ;માકલાવ્યા તેણે તે સ્વી-કારીને ત્યારથી એટલે કે પાતાની ખત્રીશ વર્ષની યુવાનવયે જ પ્રક્રમાર્ય વ્રત ધારણ કર્યું.

તેને ઝાંઝણુ નામના એક જ પુત્ર હતા, જેણે શ્રી શત્રું જયના શિખરથી ગિરનાર પર્વતના શિખર સુધી ભાર યાજન પ્રમાણ સાના તથા રૂપાની એક ધ્વજ ચઢાવી દુહતી. આ ઉપરાંત તેણે રાજ સારંગદેવ પાસે કર્પૂર નિમિત્તે તેના બંને હાથ જોડાવ્યા હતા—મેગા કરાવ્યા હતા.

તેથું મંડપાચલમાં બાંતર હજાર, કાઇકના મતે છત્રીશ હજાર, રૂપિયા ખર્ચીને ગુરુ(શ્રી ધર્મધાષસૂરિ)ના પ્રવેશાત્સવ કર્યો હતા.

ધર્મધાયમૃરિએ પાતાના શિષ્યની પ્રાર્થનાથી દેવપુર(પ્રભાસપાદ્રષ્ટ્ર)માં મંત્ર-ગર્ભિત સ્તુતિની રચના કરીને સમુદ્રના તરંગો—માં જં એ મારકૃત રત્નો (જિનમં દિરમાં) મેટ કરાવ્યા હતા. તેમજ તે દેવપત્તનમાં જ પાતાના ધ્યાનના પ્રભાવથી પ્રગટ થયેલા નવીન કપદી યક્ષદ્વારા વજસ્વામીના માહાત્મ્યથી શતું જય પર્વત પરથી દૂર કરાયેલા અને મિથ્યાત્વને વધારતા જૂના કપદી પક્ષને પ્રતિબાધ પમાડીને—સમજાવીને શ્રી જિનેશ્વર ભગવંતના બિંખના અધિષ્ઠાયક ખનાવ્યા હતા. વળી દાઇ એક વખતે દેટલીક સીઓએ સાધુઓને ગાચરીમાં કામણ કરેલા વડા વહારાવ્યા તેની ખબર પડવાથી ગુરુ-આક્ષાથી ભૂમિ પર પરઠવતાં પ્રભાતે પત્થર જેવા બની ગયા ત્યારબાદ (ગુરુદ્વારા) મંત્રીને અપાયેલા આસન પર બેઠેલી તેઓ (સીઓ) ત્યાં ને ત્યાં જ સ્ત ભિત થઇ ગઇ. પછી દયા લાવીને ગુરુએ તેઓને છોડી મૂકી. તેવી જ રીતે વિધાપુરમાં પણ અન્ય મતવાળી દેટલીક સીઓએ ઈચ્ચોને લીધે વ્યાખ્યાનરસમાં સ્વરના ભંગ થાય તેટલા માટે પાતાની મંત્ર-શક્તિદ્વારા ગુરુના ગળામાં વાળના ગુરુએ હત્યત્ર કર્યો, જે જાણીને ગુરુએ તેને પહેલાની સીઓની માકૃકૃસ્ત ભિત કરી દીધી એટલે ''હવે પછી આ પના ગર્ચ્કને કઠી પણુ ઉપદ્રવ નહીં કરીએ" એવી ક્લાત આપ્યા બાદ શ્રી સંધના આગ્રહથી તેઓને મુક્ત કરી.

ઉજ્જૈની નગરીમાં એક યાગીના ભયને કારણે સાધુએ સ્થિરતા કરી શકતા નહિ, છતાં પણ ધર્મધાષસૂરિ પાતાના શિલ્યા સાથે ત્યાં ગયા એટલે તે યાગીએ સાધુઓને પૂછ્યું કે— " અહીં આવેલા તમારે શું સ્થિરતા કરવી છે ! " સાધુઓએ કહ્યું કે—" સ્થિરતા કરવી છે છે. તું શું કરીશ !" તેથી તે યાગીએ સાધુઓને પાતાના કાંત દેખાડ્યા એટલે સાધુઓએ તેને પાતાની દ્રાણી દેખાડી. ત્યારપછી સાધુઓએ જઈને તે સર્વ વાત ગ્રુસ્-

, 14 1863

મહારાજને જણાવી. પછી યાેગીએ ઉપાશ્રયમાં ઉદરાતા સમૂહ વિકુર્યો. આ કેખાવથી સાધુઓ ભયભીત થવા લાગ્યા ત્યારે ગુરૂએ એક ઘડાના મુખને વ**સવડે** હાંધીને એવા મંત્રજ્ઞપ જપવા માંડ્યો કે તરત જ પાકાર પાડતા તે યાગી ત્યાં આવીને ગુરુચરણમાં આળાટી પડયો.

કાઇએક નગરમાં રાત્રિએ ઉપાશ્રયના દરવાજા મંત્રીને ખંધ કરવાના રિવાજ હતા. કાઇ એક વખત તે દરવાજા મંત્રયા વિના દઈ દેવાથી શાકિનીઓએ આવીને ગરુની પાટ ઉપાડી એટલે ગુરુએ તેઓને ત્યાં ને ત્યાં જ સ્તંભિત કરી દીધી અને કદી આવું નહી કરવાની કખુલાત પછી જ સુકત કરી.

એકદા રાત્રિમાં ગુરુને સર્પદંશ થવાથી ગ્રેરની અસરથી વચ્ચે–વચ્ચે મૂચ્છા પામતા તેમને ઉપાય કરવામાં નિષ્ફળ નીવડેલા શ્રી સંધે ઉપાય પૂછયો એટલે તેમણે કહ્યું કે– "(નગરના) જૂના દરવાજે ઢાઇએક પુરુષના મસ્તક પર રહેલ લાકડાની ભારીના મધ્યમાં વિષને દૂર કરનારી વેલ મળી આવશે, તે લઈ આવી ઘસીને સર્પદંશ ઉપર ચાપડવાથી ઉપ-દ્રવ શાંત થશે. " શ્રી સંઘે તેમ કરવાથી ઝેર ઉતરી ગયું, પણ ત્યારથી માંડીને ાજંદગી પર્યાત ગુરુએ છએ વિગયના ત્યાગ કર્યો, અને હંમેશાં આહારમાં માત્ર જાવાર (ના રાટલા) જ લેવાના નિયમ ગ્રહણ કર્યો.

તેમના રચેલા મંધા નીચે પ્રમાણે છે:---

સંધાયારભાષ્યવૃત્તિ કાયસ્થિતિ-ભવસ્થિતિ-પ્રકરણ ચતુવિ શતિજિન સ્તવના सस्तावर्मेत्यादि स्ते।त्र

स्यध्भ-स्तव देवेग्द्रैरनिशं श्लेष स्ते।अ यूरं यूवां त्वमिति १क्षेप स्तुतिओ। जय वृष्णेत्यादि स्तुतिओ। विशेरे

जय वृषम० स्तुति भनाववानी दशीक्त आ प्रभाषे छे:—

એકદા દ્રાઈ એક મંત્રીએ અષ્ટ યમકવાળું કાવ્ય યાલીને ગુરુને 📲 દુ—" હમર્ણા - આવી જાતનું કાવ્ય કરવાને કાઇ શકિતમાન નથી. " ગુરુમહારાજે જણાવ્યું કે-" નથી એમ: નહિ. " ત્યારે તે મંત્રીએ કહ્યું કે-" તેવા કવિને ખતાવા. " એટલે તેમણે જણાવ્યું 'કે—''બતાવીશ." ત્યારબાદ અષ્ટ યમકવાળી **जय યુવમ** નામની સ્તુતિ પાતે જ એક રાત્રિમાં ખનાવીને બીંત પર લખેલી મંત્રીને ખતાવી. આથી તે મંત્રી આશ્ચર્ય પામ્યા ને પ્રતિભાષિત થયા. તે શ્રી ધર્મધાષસરિ વિ. સં. ૧૩૫૭ માં સ્વર્ગ સોધાન્યા.

શ્રી ધર્મ ધાષસૂરિની પાટે સુડતા લીશમાં શ્રી સામાભસૂરિ થયા. તેમણે નિમાં મળદ એવા પાદથી શરૂ થતું આરાધના સૂત્ર ખનાવ્યું. તેઓના વિ. સં. ૧૩૧૦ માં જન્મ થયા હતા તેમજ ૧૩૨૧ માં દીક્ષા ને ૧૩૩૨ માં આચાર્ય પદ પ્રદાન થયું હતું. જ્યારે ગુરુએ તેમને મંત્રપુસ્તિકા અર્પણ કરવા માંડી ત્યારે અગ્યાર અંગના જાણ તેમણે ''શુદ્ધ ચારિત્ર એ જ મંત્રપુસ્તિકા છે" એમ જણાવીને તે મંત્રપુસ્તિકા સ્વીકારી નહિ એટલે બીજ દાઇ યાગ્ય પાત્રના અભાવથી તે મંત્રપુસ્તિકાને જલશારણં કરવામાં આવી.

શ્રી સામપ્રભસૂરિએ અપકાયની વિરાધના થવાના કારણે જક્ષકુંકણ દેશમાં અને શુદ્ધ પાણીના દુર્લભપણાથી મરુદેશમાં સાધુઓના વિહાર ખંધ કરાવ્યા હતા.

કાઈએક વર્ષે બે કાર્તિક માસ હતા ત્યારે પહેલા કાર્તિક માસમાં થનારા અને અન્ય ગચ્છીય અગ્યાર આચાર્યોને નહીં જણાયેલ ભાવીકાળમાં થનારા ભીમપક્ષીના ભંગ-(ઉપદ્રવ)ને સ્વજ્ઞાનશક્તિથી અણીને, પહેલા કાર્તિક માસની જવ્યાદશે ચામાસી પ્રતિક્રમણ કરીને ત્યાંથી વિહાર કર્યો. પાછળથી તે પક્ષીના ભંગ–નાશ થયા. જે આચાર્યો ગુરુવચન નહીં માનીને ત્યાં રહ્યા હતા તેઓ દુઃખી થયા.

તેમના રચેલા ચંથા નીચે પ્રમાણે છે.—

यतिकितं इंदिस्सूत्र जिनेन येनेति स्तुतिःथे। यत्राखिलेत्यादि स्तुतिओ। श्रीमद्दर्मेत्यादि स्तुतिओ।

તેમના (૧) શ્રી વિમળપ્રભસરિ, (૨) શ્રી પરમાણંદસરિ, (૩) શ્રી પદ્મતિલકસ્રિ ને (૪) શ્રી સામતિલકસ્રિર એ નામના ચાર શિષ્યા હતા.

જે વર્ષે શ્રી ધર્મધાયસૂરિના સ્વર્ગવાસ થયા તે જ વર્ષે એટલે કે સં. ૧૩૫૭ માં શ્રી સામપ્રભસૂરિએ શ્રી વિમળપ્રભને આચાર્ય પદ આપ્યું, પરન્તુ તેઓ અલ્પજીવી નીવડયા. ત્યારખાદ પાતાનું આયુષ્ય નજીકમાં જાણીને વિ. સં. ૧૩૭૩ માં શ્રી પરમાનં દસૂરિ અને સામતિલકસૃરિ ખંનેને આચાર્ય ખનાવ્યા અને ત્રણ માસને આંતરે વિ. સં. ૧૩૭૩ માં જ સામપ્રભસૃરિ સ્વર્ગવાસી થયા. તે વખતે સ્તં ભતીર્યમાં તેઓના જુદા વસતિસ્થાનને કારણ ત્યાં નજીકમાં રહેલા લોકાએ આકાશને પ્રળહળાયમાન જોઇને કહ્યું કે—''આ લોકા(જેના)ના ગુરુને માટે સ્વર્ગમાંથી વિમાન આવ્યું. " તે જ દિવસે કાઈએક નગરમાં, તીર્ય—યાત્રાને માટે નીકળેલા—ગયેલા કાઈએક દેવે જણાવ્યું કે—" તપાચાર્ય સાધર્મ ઇંદ્રના સામાનિક દેવ તરીકે ઉત્પન્ન થયા છે "એવી હઠીકત મેરુપર્વત પર હમણાં જ મેં દેવમુખથી સાંભળી છે.

શ્રી પરમાનં દસૂરિ પણ આચાર્ય તરીકે ચાર વર્ષ જીવ્યા.

શ્રી સામપ્રભસૂરિની પાટે અડતાલીશમા પદધર શ્રી સામતિલકસૂરિ થયા. તેઓના વિ. સં. ૧૩૫૫ ના માહ માસમાં જન્મ, ૧૩૬૯ માં દીક્ષા અને ૧૩૭૩ માં આચાર્ય પદ્દવી થઇ હતી. વિ. સં. ૧૪૨૪ મા વર્ષે તેઓ સ્વર્ગવાસી થયા હતા, એટલે તેમનું કુલ આયુષ્ય ૬૯ વર્ષનું હતું.

તેમના રચેલા અંધા નીચે પ્રમાણે છે.

બૃહત્રવ્ય ક્ષેત્રસમાસ સૂત્ર

सत्तरिसयक्षण प्रकरण

यत्राखिल ॰ जय वृषम ॰ सस्ताश्चर्म ॰ भभुभ स्तवने।नी वृत्ति

श्री तीर्थराजः,चतुरर्था स्तुति ने वृत्ति ग्रुममात्रानव०श्रीमद् वीरं स्तुवे अभक्षण'धस्तव

शिवशिरासे० श्रीनाभिसंमत्र० श्रीशैषेय० विगेरे धणुः स्तवने।

શ્રી સામિતિલકસૂરિએ (૧) શ્રી પદ્મતિલકસૂરિ (૨) શ્રી ચંદ્રશેખરસૂરિ (૩) શ્રી જયાનં દસૂરિ અને (૪) શ્રી દેવસુન્દરસૂરિને અનુક્રમે આચાર્ય પદવી આપી હતી.

શ્રા પદ્મતિલકસૂરિ શ્રી સામતિલકસૂરિથી ચારિત્રપર્યાયમાં માટા હતા તેમજ એક વર્ષ આચાર્ય તરીકે જીવંત રહ્યા, પરંતુ તેઓ સમિતિ–ગુાપ્ત આદિ અષ્ટ પ્રવચનમાતા પાળવામાં વિશેષ પરાયણ રહેતા.

શ્રી ચંદ્રશેખરસૂરિના વિ. સં. ૧૩૭૩ માં જન્મ, ૧૩૮૫ માં દીક્ષા, ૧૩૯૩ માં સુરિપદ અને ૧૪૨૩ માં સ્વર્ગવાસ થયા હતા. તેમના રચેલા ચંધાની યાદી આ પ્રમાણુઃ— ઉષિતભાજન કથા. યવરાજષિ કથા, શ્રીમદ્દસ્ત મનકહાર ખંધ વિ. સ્તવના, જે સ્તવના દ્વારા માંત્રત ધૂળથી પણ ઉપદ્રવ કરતા ગરાળીથી લઇને મહાભયં કર સિંહ વિગેર નાશ પામ્યા હતા.

શ્રી જયાનં દસૂરિના વિ. સં. ૧૩૮૦ માં જન્મ થયા હતા ને ૧૩૯૨ માં આષાઢ શુદિ સાતમ ને શુક્રવારે ધારાનગરીમાં દીક્ષા લીધી હતી. તેમના વૃદ્ધ વડીલ ભાઇ સાજણ જયાનં દસૂરિને દીક્ષા લેવાના આદેશ આપતા ન હતા ત્યારે દેવાએ સાજણને સમજ્રાત્યા ખાદ તેમણે અનુમતિ આપી વિ. સં. ૧૪૨૦ માં અણુહીલપુર પાટણમાં મૈત્ર શુદિ ૧૦ ને દિવસે તેમને આચાર્ય પદવી આપવામાં આવી હતી અને ૧૪૪૧ માં તેઓ સ્વર્ગ ગયા હતા. શ્રી સ્થૂલભદ્રચરિત્ર અને દેવ: પ્રમોર્ડ્ય વિગેરે સ્તવના તેમના રચેલા છે.

४५ श्री देवेन्द्रसूरि

શ્રી જગચ્ચંદ્રસૃરિની પાટે શ્રી દેવેન્દ્રસૃરિ આવ્યા. તેઓના જન્મ કયા દેશમાં અને કઇ જ્ઞાતિમાં થયા હતા તેના રપષ્ટ હલ્લેખ મળતા નથી, પરંતુ તેઓના વિહાર માટે ભાગે માળવા અને શુજરાત દેશમાં જ થયા છે તેથી અનુમાન કરી શકાય કે તે ખંને દેશા પૈકી કાઇ એક દેશમાં તેઓના જન્મ થયા હાય. તેમણે માળવા દેશમાં આવેલ હજ્જિયની નગરીમાં જિનભદ્ર શ્રેકીના વિવાહને માટે તૈયાર થયેલ પુત્ર વીરધવલને લગ્નને અંગે મહાત્સવાદિના આરંભા થયેલા છતાં પ્રતિભાષી વિ. સં. ૧૩૦૨ માં દીક્ષા આપી હતી, જે પાછળથી વિદ્યાન દસ્રિના નામથી પ્રસિદ્ધ પામ્યા અને "વિદ્યાન દ" એવા નામનું નવીન શ્રેષ્ઠ વ્યાકરણ રચ્યું. ખાદ તે વીરધવળના નાના ભાઇ ભીમ-સિંહને પણ પ્રતિભાષ પમાડી દીક્ષા આપી હતી, જેઓ પાછળથી " ધર્મં કીર્તિ" ઉપાધ્યાય તરીકે અને આચાર્ય પદપ્રદાન પછી " શ્રી ધર્મ ઘોષસ્રિરિ" એવા નામથી ઓળખાયા હતા. કહેવાય છે કે જ્યારે વિ. સં. ૧૩૨૩માં ને કાઈકના મતે વિ. સં. ૧૩૦૪ માં વિદ્યાન દને સ્ર્રિ પદવી અને ધર્મ કીર્તિ'ને ઉપાધ્યાર્ય પદવી આપવામાં આવી હતી ત્યારે પ્રલ્હાદનપુર(પાલણપુર) ના મંદિરમાં મંડપમાંથી કંધુની વૃષ્ટિ થઈ હતી.

ક્રિયાઉદ્ધાર કરનાર જગચ્ચંદ્રસ્રિએ દેવેન્દ્રસ્રિને અતિશય પ્રતિભાવંત ને શક્તિ-શાળી જાણીને આચાર્ય પદ આપ્યું હતું અને પોતાના પદે સ્થાપન કર્યાં હતા, કારણ કે તાજેતરના ક્રિયાઉદ્ધાર પછી ગચ્છના બાજો ઉપાડવા સહેલા નહાતા. તેમના સહાયક તરીકે દેવભદ્રગણિના આબદથી શ્રી વિજયચંદ્રસ્રિને પણ આચાર્ય પદની આપવામાં આવી પરંતુ પાછળથી તેઓ શિથિલાચારી એવા અન્ય સાધુઓની શહેમાં તથાયા અને તેમના પાતાના આચારમાં શિથિલતા પ્રવેશી. સાધ્વાચાર માટે તેમણે કેટલીક જાતની છૂટછાટા મૂકી. તેમને અનુસરનારા શ્રાવકા માટા ઉપાશ્રયમાં રહેતા હેવાથી "વૃદ્ધપૌશાલિક" (વહીપાશાલ) અને દેવેન્દ્રસ્રિને અનુસરનારા "લાધુપૌશાલિક" (લાધુપોશાલ) એવા નામથી ઓળખાવા લાગ્યા. વિજયચંદ્રસ્રિ વિદ્વાન તેમજ વિચસાણ હતા અને તેમણે દેવેન્દ્રસ્ર્રિરચિત કૃતિઓમાં સારી સહાય કરી હતી, પરંતુ પાછળથી તેઓ દેવેન્દ્રસ્ર્રિથી જીદા પક્યા અને શિથિલાચારને ઉત્તેજન આપ્યું.

देवेन्द्रसूरि भात्र विद्वान् क ढता क्रेटबुं क निंह परंतु तेक्रीनुं चान्त्रिनुं पासन पश्च उत्दूष्ट ढतुं ते आपश्चे तेमश्चे विकथ्यं द्रसूरिना शिथिकाचारने नक्षावी न सीधा ते पश्ची कश्ची शड़ीके छीके. तेक्रीनी व्याण्यानशित क्षद्भुत ढती भंत्री वस्तुपाण केवा शितशाणी विद्वान् पश्च तेमनुं व्याण्यान सांभणवा आवता, तेमनी समकाववानी क्षने रस कभाववानी शिक्त पश्च अक्षीकि ढती. णंकात शहरमां तेमनी व्याण्यानसकामां १८०० आवहा ते। सामायिक सर्धने क भेसता ढता. ते क्षाते क्षेत क्षेत्र धर्मनी सारी

નહોજલાલી હતી. એકલા પ્રસ્હાદનપુરના જિનમંદિરમાં એક સુંઢા પ્રમાણુ ચાખા અને સોળ મણુ સાપારીની હંમેશની આવક થતી હતી. શ્રી દેવેન્દ્રસ્રિની શિષ્યસંતિ પણુ પ્રભાવિક ને ભવ્ય હતી. જ્યારે દેવેન્દ્રસ્રિશી વિજયચંદ્રસ્ર્રિના અનુયાથી જુદા પડ્યા અને ખંને પાતપાતાના મતનું સમર્થન કરવા માંડ્યા ત્યારે સંગ્રામ સાનીના પૂર્વજ, જેમને જૈનધમં પર અતિશય પ્રીતિ હતી, તેમને સંશય પેદા થયો કે-'આ સાચું કે તે સાચું !' તેને કયા ગચ્છની સેવા-ઉપાસના કરવી તેવી વિમાસણુ થઇ ત્યારે રાત્રે દેવીએ આવી જણાવ્યું કે-'' તમારે દેવેન્દ્રસ્ર્રિના પરિવાશની સેવા કરવી, કાશ્યુ કે લવિષ્યમાં તે ગચ્છની સારી ઉદ્યતિ થવાની છે. "

દેવેન્દ્રસૂરિનું વિહારક્ષેત્ર બહુધા માળવા દેશ હતા અને તેમણું તે પ્રદેશમાં ઘણું ઉપયોગી કાર્ય કર્યું હતું. મેવાડનરેશ સમરસિંહ અને તેની માતા જયતસ્લાદેવી પર પણ તેની સારી પ્રભા હતી અને તેઓ ખંને આચાર્યશ્રીના ભક્ત હતા. સૂરિજીના જ ઉપદેશથી સમરસિંહની માતા જયતદલાએ ચિતાડના કિલ્લામાં શામળીયા પાર્શ્વનાથ-જીનું મદિર બંધાન્યું હતું. એ ઉપરાંત સૂરિના પ્રતિબાધ અને પ્રેરણાયી સમરસિંહ સ્વરાજ્યમાં અમારી પળાવી હતી. આ ઉપરાંત મેવાડના રાણા પર પણ તેમના કેટલા પ્રભાવ હતો તેના પુરાવા માટે એક જ ક્રમાન ઉતારવું બસ થશે.

"स्विहत श्री एक लिंगजी परसादातु महाराजाश्विराज महाराणाजी श्री कुंमाजी आदेसातु मेद्र्याटरा उमराव धावोदार कामदार समस्त महाजन पंचाकस्य अप्र आपणे अठे श्रीपूळ तप्यच्छ का तो देवेग्द्रस्र्रिजी का पंध का, तथा पुनम्यागच्छ का हेमाचारजजी को परमोद है। धर्मज्ञान बतायों सो अठे आणांको पंथको होवेगा जाणीने मानाणा, पूजागा। क्रथम (प्रथम) तो आगेसु ही आपणे गढकांट में नींबदे जद पहोला श्रीरिषमदेवजीरा देवराकी नींब देवाहे हैं, पूजा करे हे अचे अजु ही मानेगा। सिसोदा पगका होवेगा ने सरेपान (सुरापान) पीवेगा नहि और धरम मुरजाद में जीव राखणों या मुरजादा लोबगा जणीने महासवा (महासःतियों) की आण है, और फेल करेगा जणीने तलाक है।

ગુરુના સ્વર્ગ ગમનથી તામાવતીના ભીમ નામના શ્રાવકે ખાર વર્ષ સુધી અજ્ઞત્યાગ કર્યો હતો. (અજ્ઞ સિવાય બીજી વસ્તુ જ ખારાક તરીકે લીધી હતી) શ્રીમાન દેવેન્દ્રસૂરિ સંસ્કૃત તથા પ્રાકૃત ભાષાના પણ તેટલા જ પારંગત હતા તે તેમના તદ્દતદ્ વિષયક રચેલા શ્રાંથા જેતા જણાઇ આવે છે. દર્શનશાસ્ત્ર અને કર્મના સિદ્ધાંતાનું પણ તેમને સારું જ્ઞાન હતું અને તેથી તેમણે પાંચ નવ્ય * કર્માં પ્રયાસ શ્રીક બનાવ્યા. ટીકા મનારંજક છે ને તેમાં કાઈ વિષય પડતા મૂક્યો નથી. તેમની શ્રંથ રચના નીચે પ્રમાશે જણાય છે:—

^{*} નભ્ય એટલા માટે કહેવાય છે કે જાના કર્મમાં શે તો હતા તેને જ નવા સ્વર્ધમાં સુધારાવધાશ સાથે ઉદયો. નામ પણ તેના તે જ એટલે (૧) કર્મા વિષાક, (૨) કર્મ સ્તવ, (૩) આ ધ્રસ્વાસિત્ય, (૪) પલ્સીતિ અને (૫) શતક એ પ્રમાણે રાખ્યાં છે. જૂના કર્મમાં શેની રચના શિવશ-

શ્રાં હિલ્મુત્ય સૂત્ર ને વૃત્તિ સિદ્ધપ'ચાશિકા સૂત્ર ને વૃત્તિ સુદર્શન ચરિત્ર સિરિશ્સિહવદ્ધમાણ પ્રમુખ સ્તવ સિદ્ધારિકા

સટીક પાંચ નવ્ય કમેં શ્રાંથ ધર્મા રત્ન પ્રકરણ બૃહદ્દવૃત્તિ ચૈત્યવંદનાદિ ભાષ્યત્રય (દેવવંદન, ગુરુવંદન ને પ્રત્યાખ્યાન ભાષ્ય) વન્દ્રારુવૃત્તિ (વંદિતા સ્ત્રટીકા)

यत्तारि अ इश-आधा विवर् विवरे

આ ઉપરાંત તેમની વિશેષ પ્રવૃત્તિ ગ્રંથોને તાડપત્ર પર લખાવવાની હતી. તેમણે તેમજ તેના ગુરુબંધુ શ્રી વિજયચંદ્રસ્રિએ શ્રીમંત શ્રાવકાને ઉપદેશી "વાગ્દેવતા ભાંડા-ગાર" માટે તાડપત્રીય પ્રતા લખાવી હતી. શ્રી દેવેન્દ્રસ્રિ વિ. સં. ૧૩૨૭ માં માળવા દેશમાં જ કાળધર્મ પામ્યા.

श्री विकथय'दस्रि

સંસારાવસ્થામાં તેઓ મંત્રી શ્રી વસ્તુપાળના ગૃહના હિસાબી-દક્તરી હતા. પ્રસંગવશાત તેઓ મંત્રીના ગુન્હામાં આવ્યા અને તેમને કેકખાનામાં પૂરવામાં આવ્યા. દેવબક ઉપાધ્યાયને તેમના પ્રત્યે કસ્ણા ઉપજ અને તેમણે કહ્યું કે-" જો તું દીક્ષા શ્રેવાનું કબૂલ કરે તો હું તને કારાગૃહમાંથી મુક્ત કરાવું." તેમણે દીક્ષા શ્રહ્યુ કરવાનું કબૂલતાં દેવબકોપાધ્યાયે વસ્તુપાળને કહીને, કેદખાનામાંથી છાડાવી દીક્ષા આપી. તેમનામાં શક્તિ હતી પણ સાથાસાય અભિમાની વૃત્તિ પણ હતી. અભિમાન માણસને આગળ વધવા દેતું નથી. અભિમાનની ઊંચી કક્ષાએ પહોંચેલા માનવને નીચી ગતિમાં ગળડાવ્યા છે.

તેઓ ધીમેધીમે શાસ્ત્ર-સિદ્ધાંતના અભ્યાસ કરતા ગયા અને આગળ વધ્યા છતાં અભિમાન તા એમનું એમ જ રહ્યું. દેવભદ્ર ઉપાધ્યાયની ઇચ્છા તેમને આચાર્ષપદ આપવાની હતી તેથી તેમણે જગચ્ચંદ્રસ્રિને તે માટે આગ્રહ કર્યાં. મંત્રી વસ્તુપાળ વિજયચંદ્રની ખુમારીભરી લાગણી અને રહેણીકરણી તેમજ વર્તન જોતાં તેમ કરવાના નિષેધ કર્યાં છતાં દેવભદ્રીપાધ્યાયના આગ્રહને વશ થઇ તેમ જ શ્રી દેવેન્દ્રસ્રિના સહાયક થશે તેમ વિચારી જગચ્ચંદ્રસ્રિએ તેમને સ્રિપદવી આપી ત્યારખાદ કેટલાક વખત સુધી તે તેઓ દેવેન્દ્રસ્રિ પ્રત્યે વિનયવાળા રહ્યા; પરંતુ તેમની ચંચળ વૃત્તિ ડામાડાળ થવા લાગી.

આ સમયે શિથિલાચારના વેગ વધતા જતા હતા. વિજયચંદ્રસૂરિ તે તરફ વળ્યા. સારાસારના વિચાર કર્યા વિના જ તેઓ શિથિલાચારી અન્ય સાધુ સમુદાયમાં ભળ્યા અને પાતે તેનું ઉપરીપદ્યું લીધું. શ્રી દેવેન્દ્રસૂરિને આ વાતની જાણ થઇ અને માળવામાંથી વિહાર કરી તેએ: ખંભાત નમરે આભ્યા. વિજયચંદ્રસૂરિ તેમને વાંદવા નિમિશે પણ નગયા. દેવેન્દ્રસૂરિએ કહેરાવ્યું કે ' બાર વર્ષ સુધી

મેરવામાં અને ચંદ્રવિ મહત્તર વિગેર જુદા જીદા આચાર્યોએ કરી હતી. હઠા કર્મમંચમાં ૭૦ માથા હતી તેથી તે "સપ્તિકા" કહેવાતા તેમાં પણ શ્રી દેવેન્દ્રસૂરિ મહારાજે ૧૯ માથા નવી ઉમેરી કુલ ૮૯ માથા કરી છે.

તમે એક જ સ્થાને એક જ ઉપાશ્રયમાં કેમ રહા છા ?'' ત્યારે જવાળમાં તેમણે જણાવ્યું કે-" અમે તો નિર્મામાં અને નિરહંકારી છીએ. " વિજયચંદ્રસૂરિએ લાગલાગઢ ભાર વર્ષ સુધી ખંભાતમાં વડી પોશાલ(ઉપાશ્રય)માં વાસ કર્યો એટલે માલવદેશ તરફથી આવેલા શ્રી દેવેન્દ્રસૂરિને લધુ પાશાળમાં જાતરવું પડ્યું. ત્યારથી વિજયચંદ્રસૂરિના સંપ્રદાયને "વૃદ્ધપૌશાલિક" અને શ્રી દેવેન્દ્રસૂરિની શિષ્મસંત-તિને " લધુપૌશાલિક" એવા નામથી એલખાવવામાં આવે છે. શ્રી વિજયચંદ્રસૂરિએ જે છૂટછાટા આપી હતી તે નીચે મુજળ હતી.

- (૧) સાધુએ વસની પાટલીઓ રાખવી
- (ર) હ'મેશ વિગય વાપરવાની છૂટ
- (3) વસ ધાવાની છૂટ
- (૪) ગાચરીમાં ફળ-શાક શહ્યુ કરવાની છૂટ
- (૫) સાધુ સાધ્વીએાને નીવીના પચ્ચખ્ખાણમાં કૃત વાપરવાની છૂટ
- (૬) સાધ્વીએ વહેારી લાવેલ આહાર સાધુને સ્વીકારવાની છૂટ
- (૭) હંમેશ બે પ્રકારના યચ્ચખ્યાધ્યની છૂટ
- (૮) ગૃહસ્થાને રાજી રાખવા તેમની સાથે પ્રતિક્રમણ કરવાની છૂટ
- (૯) સ'વિભાગને દિવસ તેને ધેર વહેારવા જવાની છૂટ
- (૧૦) લેપની સંનિધિ રાખવાની છુટ
- (૧૧) તરતનું જ ઊનું પાણી વહારવાની છૂટ વિગેરે વિગેરે

આવી જાતના વર્તનથા તેમની શક્તિએ પ્રકાશમાં આવવાને બદલે અવરાઇ ગઇ. તેમની કાઇ સ્વતંત્ર કૃતિ જાલ્યુમાં નથી પછુ તેમણું શ્રી દેવેન્દ્રસૃરિને સશોધન આદિમાં તેમજ સુદર્શન ચરિત્રની સ્ચનામાં સારી સહાય કરી હતી. આ ઉપરાત તાડપત્ર પર પ્રતા લખાવવા માટે ઉપદેશ આપ્યા હતો. તેમના વજસેન, પદ્મચદ્ર ન ક્ષેમકીર્તિ નામના શિષ્યાં હતા. ક્ષેમકીર્તિએ બદબાદુરવામારચિત ખૃહત- ક્ષ્યસ્ત્ર પર વિશેષ વિવર્ણ કરવા માટે વિશેશન-૧ત્તિ રચી હતી.

આ વિદ્યાન**ે** કસૂરિ

તેઓ માળવામાં આવેલ ઉળ્જૈન શહેરમાં રહેતા હતા. તેઓના પિતાનું નામ જિનભદ હતું, અને તેમનું પોતાનું નામ વીરધવલ હતું. વીરધવલ શાંત પ્રકૃતિનો અને ઉમદા સ્વભાવના હતા. યાગ્ય વય થતાં પિતાએ વિવાહ માટે પાણિયહણુ મહાત્મવ શરૂ કર્યો. દૈવયાને આ જ સમયે શ્રી દેવેન્દ્રસૃતિ સાથે તેના સંગમ-મેળાય થયા અને તેની અદ્દુભુત વ્યાપ્યાનશેલીએ વીરધવળના મન પર અજબ અસર કરી. પારસમણિના સંગ કાને પ્રતિભા નથી અપાવતા ! ગુરુઉપદેશના પ્રભાવે તેમણે લગ્ન નહીં કરતાં વિ. સં. ૧૩૦૨ માં સંયમ રવીકાયું. આ કંધ જેવું તેવું કામ નહીં તુ. પોતાના જીવનનીકાને તદ્દન ઉલટી જ રીત વાળી હતી. સંસારસાગરમાં ડ્લા કરતા નિસ્તાર પામવાનું તેમણે પસંદ કર્યું હતું. પણ સમર્ચ આત્માને શું શક્ય નથી ! ધીમે ધીમે તેમણે અધ્યયન શરૂ કર્યું અને વિશારદપણ પ્રાપ્ત કર્યું. દેવેન્દ્રસૃતિ સાથે વિહાર કરતાં કરતાં તેઓ પ્રલ્હાદનપુર આવ્યા ત્યારે ત્યાંના શ્રેષ્ઠોઓએ દેવેન્દ્રસૃતિ કાઇ પણ ઉત્તમ શિષ્યને આયાર્થ પદવી આપવાની પ્રાર્થના કરી. ત્યારે ગુરુએ વીરધવલને

સમર્ય ને પ્રભાવક જાણી, પોતાની માટે સ્થાપી "વિદ્યાન કસૂરિ " એ નામથી વિ. સં. ૧૩૨૩ (૧૧૩૦૪ ?)માં સરિપદ આપ્યું. તેમના નાના આઇ ધર્મ કરિતિ (પાછળથી ૪૬ મા પદ્ધર શ્રી ધર્મ-થાષસૂરિ)ને ઉપાધ્યાય પદ અપંદ્યુ કર્યું. વિદ્યાન દસ્રિની ચારિત્રશીલતા અપ્રતિમ અને ક્રિયાપરાયથ્યું હતી અને તેથી જ્યારે તેમને આચાર્ય પદ આપવામાં આવ્યું ત્યારે પ્રસ્કાદન વિદ્વારના મંડપમાં અતરીક્ષમાંથી કુંકુમની વૃષ્ટિ થઇ હતી.

તેમંકુ પાતાના ગુરુ ક્ષી દેવેન્દ્રસૂરિને જંકરચનામાં તેમજ સંજોધન માદિમાં સંપૂર્ણ સહાય કરી હતી. આ હપરાંત તેમછું પાતે ' વિદ્યાન' કે એ નામનું નવીન જ બ્લાકરછું બનાવ્યું કે જે સર્વીત્તમ પૂરવાર શયું હતું. તેમાં સુત્રા થાડા સમાબ્યા હતા જ્યારે અર્થની અતિવ બહુલતા હતી. તેમ્બાશ્રી દેવેન્દ્રસૂરિના સ્વર્મવાસ બાદ તેરમે દિવસે જ વિદ્યાપુરમાં સ્વર્મવાસી થયા હતા.

દેવેન્દ્રસૂરિએ પોતાને પાટે તેઓને સ્થાપ્યા હતા અને તેમણે દેવેન્દ્રસૂરિને કર્મ મંથની સ્વાપત્ત ટીકા રચવામાં તેમજ તેના સંશોધનમાં સારી સહાય કરી હતી, પરંતુ તેઓના તાત્કાસિક સ્વર્ગવાસ-થી તેમના લધુ બધુ ધર્મ કોર્તિ ઉપાધ્યાયને શ્રી ધર્મા ધાપસૂરિ એવું નામ આપી આચાર્ય પદે સ્થાપન કરવામાં આવ્યા.

श्री धर्भाषसूरि

તેઓશ્રી સંસારી પશે વિદ્યાન દસ્રિના લઘુ ભાવા હતા. તેમનું સંસારી પશ્ચાનું નામ લિસ કુમાર હતું. પોતાના લગ્નમહાત્સવના ત્યાગ કરી વિદ્યાન દે દીક્ષા હીયા ભાદ તપાગચ્છીય શ્રી દેવેન્દ્રસ્રિએ 'બીમકુમાર'ને પશ્ચ પ્રતિબાધી દીક્ષા આપી હતી. લાઇની સાથે જ અધ્યયન કરતાં તેઓ પશ્ચ સિદ્ધાંતના પારગામી થયા. જ્યારે વિદ્યાન દસ્રિને પ્રદ્ધાદન પુરમાં આચાર્ય પદવી આપવામાં આવી તે જ અવસરે 'બીમકુમાર"ને ધર્મા ક્રીતિ' એવું નામ આપી ઉપાધ્યાય પદ પ્રદાન કરવામાં આવ્યું. ખાદ શ્રી દેવેન્દ્રસ્રિના સ્વર્ગવાસ પછી તેર દિવસને આંતરે જ શ્રી વિદ્યાન દસ્ર્રિ સ્વર્ગવાસી ખનતાં, છ માસ વીત્યા ખાદ તે જ ધર્મ કીતિ' ઉપાધ્યાયને ''શ્રી ધર્મ' દ્યાપના સ્વર્ગ આચાર્ય પદવી આપી દેવેન્દ્રસ્રિની પાટે સ્થાપનામાં આવ્યા.

તેમનામાં સચાટ વ્યાખ્યાનશેલી ઉપરાંત ચમતકારિક શક્તિ પણ હતી. આ ઉપરાંત નૈમિત્તિક શાન પણ સારું હતું. પેથડ મંત્રીએ જ્યારે પરિગ્રહપરિમાણ વત સ્વીકારવાની આકાંક્ષા જણાવી ત્યારે પોતાના જ્યાતિષજ્ઞાનના અળે ભવિષ્યમાં તે અતિવ જ્રદ્ધિસંપન્ન થનાર છે એમ જાણીને તે વખતે તેને તે વત સ્વીકારતાં અટકાવ્યા હતા. આદ ધીમે ધીમે ગુરુના કથન મુજબ પેથડને અત્યંત સમૃદ્ધિ પ્રાપ્ત થઇ. ગુરુના ઉપદેશથી તેણે ચારાશી જિન-મંદિરા કરાવ્યા અને સાત જ્ઞાનભંડારા બનાવરાવ્યા. આ ઉપરાંત તેના દ્વારા બીજા પણ ધામિક કાર્યો કરાવ્યા હતા. શ્રી ધમે દ્વાપત્રિના ઉપદેશની પેથડ પર એટલી સરસ અસર થઇ હતી કે બત્રીશ વર્ષની યુવાનવયે તેણે પ્રદાયમાં વત (ચતુર્ય વત) અંગીકાર કર્યું હતાં.

દેવપત્તનમાં પાતાના કાઇ શિષ્યની પ્રાથ'નાથી મંત્રગર્ભિત સ્તુતિ બનાવીને સસુદ્ર મારફત(જિનમંદિરમાં) રત્નાપંદ્ય (લેટહ્યું) કરાવ્યું હતું. આ ઉપરાંત વજસ્વામીના પ્રભાવથી દ્વર કરાયેલા અને મિચ્યાત્વી બનેલા શ્રી કપદી યક્ષને ફરી પ્રતિબાધી તેને શ્રી જિનભિં અને અધિકાયક બનાવ્યા હતા.

આ સમયે મંત્ર-તંત્રનું જેર કંઇક વિશેષ પ્રમાણુમાં હતું. પાતાની શક્તિ ખતાવવા કાઇ ને કાઇ કારણું ગાતી કહાતું. એકદા કાઈ એક દુષ્ટ સીએ સાધુઓને કામણુ કરેલાં વંડાં ગાયરીમાં વહારાવ્યા. ગુરુમહારાજને આ વાતની ખબર પડતાં તેના ત્યાગ કરાવ્યા અને બીજે દિવસે પ્રભાતે જોયું તા તે વડાઓ ગુરુના મંત્ર-ભપના પ્રભાવે પત્થરના કટકા ખની ગયા હતા. ગુરુમહારાજ વિહાર કરતાં કરતાં વિદ્યાપુર ગયેલા. ગુરુની વ્યાપ્યાનશૈલી તથા કંઠમાધુર્ય એટલાં સરસ હતાં કે હજારા લોકા વ્યાપ્યાન શ્રવણ કરવા આવતાં. અન્ય સંપ્રદાયી કેટલીક સીઓએ ગુરુમહારાજને પરાભવ પમાડ-વાની ઇચ્છા અને ઇપ્યાંથી ગુરુમહારાજના કંઠ મધ્યે સ્વશક્તિથી વાળના ગુચ્છા ઉત્પન્ન કર્યો, કે જેથી સારા સર—અવાજ નીકળી શકે નહિ અને કંઠ કર્કશ ખનતાં વ્યાપ્યાનરસમાં ક્ષતિ પહેાંચે. ગુરુએ તે સીઓની આ ચેષ્ટા જાણી એટલે સ્વશક્તિથી તે કેશગુચ્છ દૂર કરી તેઓ સવેંને ત્યાં ને ત્યાં જ પાષાણુસ્થાનની જેમ સ્થિર કરી દીધી, એટલે પરાભવ પમાડવાને ખદલે પાતે જ પરાજિત થવાથી તે સીઓ શરમાઇ ગઇ અને પાતાનો છૂટકારા કરવા પ્રાર્થના કરી. પછી શ્રી સંઘના અતિવ આગ્રહથી "અને તમારા ગચ્છને કદી પણ ઉપદ્રવ નહીં કરીએ" એવી પ્રતિજ્ઞા કરાવીને તેઓને મુક્ત કરી

વળી આ સમયે ધીમે ધીમે યતિઓનું જેર પશુ વધતું જતું હતું. અમુક સ્થાનો તો તેમણે પોતાની ગાદી જેવા બનાવ્યા હતા. ઉજ્જિયનીમાં પશુ એક યોગીનું અતિશય જેર હતું. કહા કે તેનું જ સામ્રાજ્ય હતું. તેની આજ્ઞા—રજા સિવાય કાઈ સાધુ ત્યાં સ્થિરતા કરી શકતા નહી. પટ્કર શ્રી ધર્મ ઘોષસૂરિને આ ન રુચ્યું. તેમણે સંવેગી સાધુઓના વિહાર નિરાબાધિત કરવો હતો. તેઓ પોતાના પરિવાર સાથે ઉજ્જ્યાની આવી પહોંચ્યા. એક મ્યાનમાં બે તરવાર ન સમાઇ શકે એ ન્યાય પ્રમાણે યોગી અતિશય કોષિત બન્યા અને ગુરુને કાઇ પશુ પ્રકારે હેરાન કરવાના નિશ્ચય કર્યા. ગાંચરી માટે જતા સાધુઓને તે યાગી સામા મળ્યા અને કટાક્ષપૂર્વંક પૂછ્યું: "કેમ તમારે અહીં રહેવું છે? કેટલું રહેવું છે?" સાધુઓએ જવાબ આપ્યા: " અમે અહીં સ્થિરતા કરવાના છીએ. તું શું કરીશ ?" એટલે તે યાગીએ સાધુઓને પોતાના દાંત કેખાક્યા ત્યારે જવાબમાં સાધુઓએ પશુ પાતપાતાની કાણી દેખાડી. પછી યાગી ચાલ્યા ગયા અને સાધુઓએ ઉપાશ્ચે આવી ગુરુને બધા વ્યતિકર કહી સંભળાવ્યા.

ચાેગીએ સ્વસ્થાને જઇને પાતાની મંત્રશક્તિદ્વારા જૈન ઉપાશ્રયમાં ઊંદરાના માટા સમૂહ

विश्वन्थी. आ हे भावशी अन्य साधुकी अयक्षीत यह आमतेम है। उहि। हरवा कान्या. शुरु तो राद क लोई रह्या द्वता. तेमने आवा प्रसंगनी कर्र द्वती. आवेद समयना सहुपये। विश्वचा तेमछे निश्चय हथें। शुरुके स्वशिष्योने अयरिद्धत जनाववा माटे केह घडा मणावी, घडाने वस्त्रोवडे ढांडी हह मंत्रकप हरवा मांड्यो. केम केम क्रापनुं प्रमाख वसतुं गयुं तेम तेम स्वस्थाने रहेदा ये। गीने हह वसवा क्षाण्युं अने पछी ते। छेवटे अतिशय वेदना सदन न थवाथी ते तरत क गुरुना यरिद्यमां आवी आणाटी पड्यो ने पाताना मह-मत्सर माटे विनयकावे मारी मागी.

કાઇ એક નગરમાં શાકિનીઓના ભયથી રાત્રિએ ઉપાશ્ચના દરવાન મંત્રીને ળધ કરવામાં આવતાં હતાં, જેથી શાકિની પ્રમુખના ઉપદ્રવ ન થાય. એક વખત શુરુ દરવાન મંત્રવા લૂલી ગયા એવામાં શાકિનીઓએ ઉપાશ્ચમાં પ્રવેશ કરી ગુરુની જ પાટ ઉપાડી, એટલે નગૃત થયેલા ગુરુએ તેઓને પાટ સહિત ત્યાં ને ત્યાં જ સ્તંભિત કરી દીધી. પછી "કદી આવું નહિંકરીએ" એવી કળૂલાત આપ્યા પછી જ શાકિનીઓને મુક્ત કરી.

દૈવયાગે એકદા ગુરુને સર્પદંશ થયા. જેમ જેમ ઝેર ચહતું ગયું તેમ તેમ શુરુને વચ્ચે વચ્ચે મૂચ્છો આવી જવા લાગી. સકળ સંઘ એકઠા થઇ ગયા ને ઉપાયની વિચા-રણા કરવા લાગ્યા. ગમે તેટલા ઓષધાપચાર કરતાં પણ ઝેર ઊત્યું નહી ત્યારે અતિ ગ્લાન અનેલા શ્રી સંધે વિનયપૂર્વક ગુરુને જ તેના પ્રતિકારના ઉપાય પુછચો. ગુરુ તા પાતાના દેહપરત્વે નિર્માહી હતા. તેમને ઔષધની પણ દરકાર નહીં હતી. છતાં શ્રી સંધના અતિ આશ્રહ પછી ગુરુએ જણાવ્યું કે-''નગરના જૂના દરવાજા તરફથી કાઈ એક પુરુષ કાષ્ઠના ભારા લઇને ચાલ્યા આવશે. તેના ભારાની મધ્યમાં વિષાપહારિથી એટલે ઝેરને દૂર કરનારી વેલ મળી આવશે. તે લાવી ઘસીને સપેંદ'શના સ્થાન પર લગાડવાથી ઝેર ઉતરી જશે. " ગુરુના ફરમાન મુજબ શ્રી સંઘે તપાસ કરાવી તેા કહ્યા પ્રમાણે જ વેલ મળી આવી. પછી સચના મુજબ ફિયા કરી અને ઝેર પણ ઉત્યુ, પરંત એક વેલ માત્રના ઉપયોગ કરાવવાથી ગુરુએ તેના પ્રતિકાર રૂપે છએ વિગયના હંમાશન માટે તે સમયથી જ ત્યાગ કર્યાં અને જિંદગી પર્યં ત કુક્ત "જીવાર"ના જ આહાર લેવાની પ્રતિજ્ઞા કરી. તેમનું હ્રદય દયાથી કેટલં દ્વીબત હતું તેના આ સચાટ અને અનુપમ દાખલા છે. પાતાના નિમિત્તે અસાધારણ સંયોગામાં પણ વનસ્પતિના ઉપયોગ થતાં તેમણે છ વિગયના ત્યાગ કરી માત્ર તદ્દન સાદું ભાજન સ્વીકાર્યું. જૈન ધર્મની અહિંસા કેટલી અત્યુત્તમ છે તેના પણ આ ઉત્કૂષ્ટ-અસાધારણ કાખલા છે. ગુરુમાં ફક્ત એકલી મંત્રશક્તિ હતી એટલું જ નહિં પણ સાથાસાથ સાહિત્યના પણ સારામાં સારા બાેધ હતા તે તેમણે કરેલી શ્રાંથરચનાથી જાણી શકાય તેમ છે. વળી તેઓ સારાં કાવ્યા અને સ્તુતિઓ પણ રચી શકતા.

કાઇ એક મ'ત્રીએ ગુરુદેવ સમક્ષ આવી, અભિમાનપૂર્વ'ક અષ્ટ યમકવાળું કાવ્ય બાલી ગુરુને જણાવ્યું કે ''અત્યારે આવું કાવ્ય બનાવનાર કાંધ નથી.'' એટલે ગુરુએ શાંતિથી કહ્યું

કે "કાઇ નથી એમ નહિ." ત્યારે તેણે કહ્યું કે 'હાય તા ખતાવા.' ગુરુએ જણાવ્યું કે "અવસરે મળી આવશે."

ત્યારખાદ તે જ રાત્રિએ અષ્ટ યમકવાળી जय वृष्म o નામની સ્તુતિ ખનાવી, ભીંત પર લખી સવારે તે મંત્રીને ખતાવી. તે મંત્રી ગુરુની આવી અસાધારશુ શક્તિ જોઇ ઘણા જ વિસ્મિત થયા અને પ્રતિબાધ પામી તેમના ઉપાસક બન્યા.

તપાગ અમાં જૈન સાહિત્ય, સંસ્કૃતિ અને કળામાં જે શિથિલતા પ્રવેશ પામી હતી. તેને દૂર કરવા માટે શ્રી જગવ્ય દ્રસ્તિ પછી તેમણે સારા પ્રયત્ન કર્યો હતા. તેઓ માંત્રિક વિદ્યાના સવિશેષ જાણ હતા છતાં, તેમણે પાતાના ચારિત્રમાં કદી પણ રખલના આવવા દીધી નથી. એક વખત પ્રતાં વનસ્પતિના ઉપયોગ માત્રથી તેમણે કેવા કઠણ નિયમ સ્વીકાર્યો હતા તે જ તેમના વિશુદ્ધ ચારિત્રપાલનની પ્રતોતિરૂપ છે.

શાસનાજાતિ માટે અતુલ પ્રયાસ કરી તેઓ વિ. સં. ૧૩૫૭ માં સ્વર્ગવાસી થયા. તેઓ પ્રખર મંત્રશાસ્ત્રી હતા. ઉપદેશ શૈલીદ્વારા અનેક પ્રભાવનાના કાર્યો કરવા ઉપરાંત તેમણે નૂતન સાહિત્યરચનાની દિશામાં પણ કામ કર્યું છે. તેમણે રચેલા ગ્રંથાની યાદી નીચે મુજબ છે.

संधायार साध्य धायस्थिति स्वयस्थितिस्तयै। स्रस्ताशर्मे० स्ताय युवं युवां स्वम्० श्लेष स्तुति सुज्ञधम्म स्तयः यतुवि^{क्}शति किनस्तयाः देवेद्देशिनशं० १क्षेप स्तात्र जय **मृ**षम**ः स्पष्टयमः स्तुति विशेष्टे**

મ'ત્રીધાર પૃથ્વીધર (પેથડ)

અયવન્તિ પ્રદેશના નશ્યાર નામના દેશમાં નાન્દુરી નામની નગરીમાં ઊંદેશ વંશનો દેદ નામનો દરિક્રી વિશ્વિક વસતો હતો. તેને વિભભ્રશ્ની નામની પત્ની હતી. દૈવયોએ દેદને કાઇ યોગીના મેળાપ થતાં સુવર્ણ રસની સિદ્ધિ પ્રાપ્ત થઈ. પછી તો તેના લરની રહેણીકરણી ને રીતબાત કરી ગઇ. દરિક્તાને રથાને વૈભવ અને વિલાસે સ્થાન લીધું. જેને યાચના કરવા જવું પડતું હતું તેના જ ઘરેથી દાઇપણ યાચક ખાલી હાથે જવા ન લાગ્યો. આ બધી વસ્તુસ્થિતિ જોઇ દેદના કાઇ દેખીએ રાજ પાસે ચાડી ખાંધી. રાજાએ દેદને બાલાવી સાચી હડીકત જણાવવા કશું. દેદ રાજાની નિષ્ઠા વિષે જાણતો હતો. એટલે જણાવ્યું કે '' મહારાજ! મારી પાસે કાંઇપણ નથી. મને નિષાન કે એવું કશું પ્રાપ્ત થયું નથી." રાજાએ આ વાત માની નહિ ને તેને તે જ સમયે કેદમાં પૂરવાના હુકમ કર્યો. બરાબર આ જ વખતે દેદના ચાકર તેને બોજન માટે બોલાવવા રાજસનામાં આવ્યો. ચતુર ચાકર બધી વસ્તુસ્થિતિ પામી ગયો. દેદે પણ યુક્તિ પૂર્વ ક વચનદારા નોકર મારકત એવું કંઇક કહેવરાવ્યું કે જેથી તેની શાણી અં. સર્વ સમજ શકે. દેદે કહેવરાવેલ વચનના બાવાર્થ રાજા સમજી શક્યો નહિ. ચાકરે આવી શાણી અં! સર્વ સર્લી એટલે તે વિચક્ષણ યનિતા બધી સાર—સાર વસ્તુ લઇને ત્યાંથા નાશી ગઇ. રાજાએ પોતાના સેવકાને દેદના ગૃહના તપાસ કરવા હુકમ આપ્યા; પણ સેવકા વીલે માટે પાછા કર્યા; કારણ કે લરમાં ચાર પૂણા સિવાય કંઇપણ જોવામાં આવ્યું નિહ. આ ભાજી કંદમાં પડેલા દેદે કારણ કે લરમાં ચાર પૂણા સિવાય કંઇપણ જોવામાં આવ્યું નિહ. આ ભાજી કંદમાં પડેલા દેદે

શ્રી રથ'ભન પાર્થનાથની પ્રાથંતા કરી કે~' જો હું અહીંથી સહીસલાગત નીકળું તો તગને સવીંગે આયુષણ કરાવું. '' દેવચાગથી તે ત્યાંથી છૂટખો અને પાતાની સ્ત્રીને આવી મળ્યો. પછી તેઓ ત્યાંથી વિદ્યાપુર નગરે ગયા, ત્યાંથી સ્તંભનપુર જ⊎ે પાતાની ધારણા પ્રમાણે દેદીપ્યમાન આસ્માણોના સમુદ્રવડે શ્રી સ્તંભન પાર્થનાથની મૃતિંતે અલ'કૃત કરી.

ત્યાંથી તે દેવગિરિ ગયા. તે સમયે ઉપાશ્રય વધાવવા માટે ભાંજગડ ચાલતી હતી. ધર્મસ્થાન બંધાવવામાં તે સ્થળ થતી ધર્મકિયામાં પોતાને પણ પુષ્યના હિસ્સા મળે છે એવી ધારભાથી દેદે આગ્રહપૂર્વક ઉપાશ્રય વધાવવાનું પોતાને માથે લીધું અને સારા ઉપાશ્રય વધાવ્યા. પછી તેને શુભ સ્વધ્યે સ્થિત એક પુત્ર થયેા, જેનું નામ પેશ્વડ રાખવામાં આવ્યું. યાગ્યવયે તેને અલ્યાસસ્થળ મૂકવામાં આવ્યા. યોવન પાગતાં તેને પ્રથમાણી નામની અને સાથે મહાત્સવપૂર્વક પરચ્યાવવામાં આવ્યા, જેનાથી તેને ઝાંક્ષણ નામના સુંદર ને બુહિમાન પુત્ર થયેા.

લક્ષ્મીને ચપળા જાણી દેદ શ્રાવક તેના છૂટયી દાનાદિકમાં **ઉપયોગ કરવા લાગ્યા. તેવામાં** ભાગ્યયોગે તેની પત્ની "વિમળક્ષી" મૃત્યુ પામી અને તે જાણે સંકેત ન કરતી ગઈ **હોય તેમ ચા**ડા, જ સમયમાં દેદ શ્રેષ્ઠી પણ મૃત્યુને આધીન થયા. મર**ણસમયે દેદ** પાસે વિશેષ દ્રવ્ય ન **હતું પરંતુ મરતાં** મરતાં તેણે પાતાના પુત્ર પેથડને બાલાવી " સુવર્ણસિહિ"ના આમ્નાય કહી. અતાવ્યા-શાખભોડ

પિતાના મૃત્યુ બાદ પેથડે આમ્નાય પ્રમાણે જપ-ક્રિયા કરવા માંડી પણ તે તેને સફળ **થઇ** નહિ; કારણ કે કામઘટ, ચિંતામણિ, દક્ષિણાવર્ત શંખ અને કલ્પલતાદિ સર્વે ક્લિમ પદાર્થો કર્યની અતુકૂળતાએ અતુકૂળ અને પ્રતિકૂળતાએ પ્રતિકૂળ થાય છે. પિતાના મૃત્યુબાદ ધીમે ધીમે ક્રાસ્ત્રિય પેશડ સામે પ્રેમ બાંધવા લાગ્યું.

આ સમયે શ્રી ધર્મ ધાષ નામના સૂરિ તે નગરમાં આવ્યા. તેની દેશના સાંબળી સી કાઇ જુદાજુદા વત-નિયમા પ્રહણ કરવા લાગ્યા. પેથડ પણ પાતાને બાગ્યહીન સમજી ગુરુ સમક્ષ આવ્યા તે પાતાને પણ પરિપ્રહનું પરિમાણ કરાવવા કહ્યું. પેથડે અમુક કપિયા સુધીનું પરિમાણ રાખવા જ્યાંગ્યું, પરંતુ સુરુત્રે તેની હરતાદિ રેખા અને લલાટની વિશાળતા જોઇ, બવિબ્યમાં પ્રતાપી ને ઉત્તરિશંલ પુરુષ થશે. એમ જાણી તે વખતે પરિપ્રહપરિમાણ કરતાં અટકાવ્યા અને ધર્મ કિયામાં વિશેષ તત્પર સ્ક્રેવા સમજાવ્યા.

સહેરમાં પ્રવેશ કરી ચાગ્ય સમયે પેથડે રાજમહેલ પાસે જ એક દુકાન કરી. તેમાં અનાજ તથા જુદી જુદી જતના કરિયાણા રાખી વેપાર કરવા લાગ્યો. એકદા એક આભીરી (ભરવાડણ) થીતો લડે! લઇ તેની દુકાને વેચવા આવી અને ઇંઢાણી સહિત લડે! નીચે મૂક્યો. જેમ જેમ પેથડ લડામાંથી શ્રી કાઢવા લાગ્યો તેમ તેમ તે અખૂટ જણાવા લાગ્યું. પેથડને આશ્ર્ય થયું. દશ શરના લડામાંથી દશ શેર જેટલું થી તો નીકળી ચૂક્યું હતું છતાં લડે! તો ભરેલો જ હતો. તેણે વિચાર્યું કે—ઇંઢાણીમાં ચિત્રવેલી હોવી જોઇએ. તેણે ખારીકાઇથી જોઇ તેના ખાત્રી કરી લીધી. વાણીયાને વધુ શીખવવાનું ન હાય. તેણે મનમાં વિચાર કરી વાળ્યા ને આભીરીને માં—માગ્યા પૈસા આપી ઇંઢાણી સહિત લડે! લઇ લીધી. "ચિત્રવેલી 'ના પ્રભાવથી લી અખૂટ થયું અને તેથી પેયડને પૈસાની પ્રાપ્તિ પણ સારી થઇ.

તે શહેરના રાજા જયસિંહદેવ જ્યારે જમવા ખેસતા ત્યારે તેની દાસી એક વાટકી લઇને થી લેવા આવતી અને પૈયા તેને થી જોખી આપતા. પૈયાના પુત્ર ઝાંઝસ્ટ્રોને આ બનાવ ગમતા નહિં.

એકદા પેથડ ઝાંઝણને ખેસારીને બોજન કરવા ગયા તેવામાં પેલી દાસી થી લેવા આવી. ઝાંઝણને લાગ્યું કે રાજ હમેશાં વેચાતું લઇને થી ખાય તે ઠીક નહિં તેથી શિખામણ દેવાની યુક્તિ શાધી કાઢી. તેણે દાસીને થી આપવાની ના પાડી. દાસીએ રાજને વાત કહી એટલે રાજએ કાંધે બરાઇ પેથડને ખાલાવ્યા. પેથડે જવાળમાં જણાવ્યું કે-"હું દુકાને હાજર નહોતો. મારા પુત્રને ખળર હશે." રાજાએ ઝાંઝણને ખાલી મંગાવ્યા. ઝાંઝણને તા બનાવની ખાત્રી જ હતી એટલે તે નિર્ભય રીતે ત્યાં મેથા અને યુક્તિપૂર્ણ જવાળ આપી રાજાને ઊલટા વિશેષ પ્રીતિવાળા કર્યા. વધુમાં તેણે જણાવ્યું કે-'હું ઊના થઇને થી દેવા ગયા, તેવામાં છીં ક આવી તેથી મને શંકા ઉદ્દભવી કે થીમાં ગરલ વિગેર કંઇ પડ્યું હશે. વળી આપ તા અવંતીના ધણી છા અને હમેશાં થી વેચાતું લઇને ખાવ છા એવી અપકીર્તિ થાય તે પણ મને ઠીક લાગતું નથી. અમારા જેવાના ઘરે પણ પાંચ-પંદર દિવસ સુધી ચાલે તેટલું થી હાય છે ત્યારે આપ જેવા દેશાધિપતિને માટે આ યેગ્ય ન કહેવાય. શત્રુ વિગેરેએ આવીને કિલ્લા રુંપ્યો હીય ત્યારે થી આદિ ન હોવાના કારણે " આગ લાગે ત્યારે કૂવા ખોદવા" જેવું થાય.' ઝાંઝણના આવાં યુક્તિપૂર્ણ વચન સાંબળી રાજાએ પેથડ તથા ઝાંઝણને વિશેષ સન્માન આપ્યું ને આવા પ્રહિશાળી તેમજ રાજ્યની ચીવટવાળા વિશેષ્ઠ પોતાના પ્રધાનપદે હાય તા કેવું સારું એમ વિચારી પેથડને પોતાના પ્રધાનપદે રથાપ્યો. પેથડે ઝાંઝણને ઢીક્ષી ગામના ભીમ શ્રેષ્ઠીની સીભાગ્યદેવી નામની કન્યા સાથે મહોતસવપૂર્વક પરણાવ્યો.

જયસિંહદેવનું પરાક્ષમ વિખ્યાત હતું તેથી કાન્યકુળ્જના રાજાની કન્યા પરણાવવા માટે મંત્રીઓ તે કન્યાને લઇને માળવા આવ્યા. રાજાને પાતાના આગમનનો હતુ કહી સંભળાવી તેમના આપેલા ઊતારામાં રહ્યા. એક વખત માળવા ધિપતિ સ્નાન કરવા ખેઠા અને શરી રે અભ્યંમ થતું હતું તેમાંથી એક તેલનું બિદુ પૃથ્વી પર પડ્યું તેને આંગળાવડે લઇને રાજાએ પાતાના આંગ પર લગાડ્યું. આ જોઇને કાન્યકુળ્જના મંત્રીએ રાજાની કૃપણતા માટે મનમાં એદ પામવા લાગ્યા. પાતાના રાજાએ આવા કંજીસ ત્યને જમાઈ તરીકે પસંદ કેમ કર્યો હશે એમ વિચારી કંઇક ગ્લાન પણ થયા. રાજાએ તેઓના મુખબાવ પરથી વસ્તુ જાણી તેના પ્રતિકારના હપાય ગાઠવો. મંત્રી પેયડને બાલાવી કહ્યું કે—" મને આજે એક સ્વપ્તું આવ્યું છે અને તે સ્વપ્તાનુસાર એક માટા કું કરાવી, તેને લીયા સંપૂર્ણ બરાવી અયોને સ્તાન કરાવા. " પેયડે ઘેર જઈ ચિત્રલતાની ઈઢાણી પર રહેલા લડામાંથી નીકદારા લીલઇ જઇને કું ક સંપૂર્ણ બરાવી દીધા અને રાજક્રુકમ પ્રમાણે અયશાળાના અયોને તેમાં

રનાન કરાવી તે બધું થી ધ્યાકાણોને આપી દીધું. આ જોઇ કાન્યકું જના મંત્રીઓ વિસ્મય પામ્યા એટલે રાજ્યો પ્રસંગને અનુસરીને કહ્યું કે-" અમે એક તેલનું બિંદુ પણ નકામું જવા દેતા નથી અને પ્રસંગ પ્રાપ્ત થયે સેંકડા મણ લીના વ્યય કરતાં પણ પાછી પાની કરતા નથી." આ પ્રમાણે રાજાનું ચાતુર્ય જોઇ તેઓ સંતાય પામ્યા અને પાતાના રાજાની પુત્રી પરણાવી વિદાય થયા.

રાજાએ તમરજના પાસેથી થી મંગાવવાની સ્થના કરી હતી છતાં પેથડે પાતાના ઘરતું જ ખધું થી વાપર્યું છે એમ જ્યારે જાયમું ત્યારે તે ઘણા જ ખુશી થયા. ભરસભામાં તેની ઘણી પ્રશાસા કરી, પણ ધુવડ કદી સ્થના તેજને સહન કરી શકે નહિં તેમ શાકં ભરીના ગાગાદે નામના માંડલિક રાજા પેથડની પ્રશાસા સાંભળી શક્યા નહિ. તે પેથડના પ્રતિસ્પર્ધો હતા અને તેની રાજ્ય પર વધતી જતી લાગવમ તે જોઇ શક્યા નહિ. તેને તેની ઇપ્યા ઉપજી અને તેને હેરાન કરવા રાજાના કાન ભંભેયા—'' રાજન ! પેથડના ઘરમાં કૃષ્ણુ ચિત્રલતા છે અને તેના પ્રભાવથી જ તેણે શીના કુંડ પૂરી દીધા હતા. આવી ઉત્તમ વસતુ તા રાજગૃહે જ શાબે.' રાજાએ ન્યાયાન્યાયના વિચાર કર્યા વિના જ પેથડને બાલાવી તે કૃષ્ણુ ચિત્રવેલીના માગણી કરી. રાજાને કેમ ના પડાય એમ વિચારી પેથડે રાજાને તે સુપ્રત કરી. એટલે તેની પરીક્ષા કરવા માટે રાજા નદીએ ગયા. ચિત્રવેલીના તંદ્વમાં પણુ એવા ગુણુ હાય છે કે તે નદીના પ્રવાહમાં સામે પૂર ચાલે છે. રાજાએ તંતુ જળમાં મૂકતાં જ તે સપ્રદ્રય થઇ મઇ મને કાઈ તેને પકડવા સમર્થ થઇ શક્યું નહીં અને આ રીતે રાજાએ ચિત્રલતા ગ્રુમાં દીધી.

હજી પેશ્કનું ભાગ્ય જોર કરતું હતું. પિતાની આપેલી સુવર્ષ્યુસિહિની વિદ્યા હજી તેના મગજમાં જ હતી. આખૂ પર્વત પર જઇ સુવર્ષ્યુસિહિ કરવી હતી. રાજાની આગ્રા લઇ તે ત્યાં ગયો અને તેના પુષ્પપ્રભાવથી તેને તરત જ સુવર્ષ્યુસિહિ કરવાની ઔષધિ પ્રાપ્ત થઇ. તેના પ્રભાવથા તેએ ધર્ષ્યા લોહતું સાતું કર્યું. તેને હવે દ્રવ્ય પ્રત્યેના અસંતાય રહ્યો નહિ પરંતુ ધર્મ લાયસિસ્થ પૂર્વે સીચેલા ધાર્મિક સંસ્કારાએ તેને આ સમયે સાવચેત—જાગૃત કર્યો.

સુવર્જુ પ્રાપ્તિની ક્રિમામાં છકાયના જીવાની કરેલી વિરાધના માટે તેને પશ્ચાત્તાય થયા અને તેને પરિણામે હવે પછી જિંદગી પર્ય'ત તેવા પ્રયોગ ન કરવાની મન સાથે ગાંઠ વાળી. પાતાને પ્રાપ્ત થયેલ દ્રવ્યસમૂહથી તેણે જિનમે દિરા કરાવવા માં આ માંડવગઢમાં જ અઢાર લાખ ખર્ચા તે સુવર્જીના કળશ અને ધ્વર્જાદંડ સહિત શત્રું જયાવતાર નામનું મહાન જિનમે દિર કરાવ્યું. આ ઉપરાંત જીદા જીદા સ્થળામાં ચારાશી જિનપ્રાસાદા કરાવ્યા. આ બધા સ્થળામાં દેવગિરિમાં મે દિર બ લાવવા માટે તેમણે જીદો જ રાહ અખત્યાર કર્યો હતા.

દેવિગિરિમાં શ્રીરામ નામના રાજ હતા અને તેને હેમાદિ નામના કૃપણ પ્રધાન હતા. દેવિગિરિમાં ધ્રાહ્મણોનું અતિશય જોર હતું અને તેઓ દેવિગિરિમાં જૈનોનું એક પણ મંદિર થવા દેતા ન હતા. રાજ પાસે પણ તેની લાગવગ સારી હતી. પેથડે વિચાર કર્યો કે-" જો હેમાદિને સાધવામાં આવે તો કાર્ય સરળ થાય." તેણે ઓાંકારનગરમાં એક દાનશાળા ચાલુ કરી અને તેના ખર્ચ આપનાર તરીકે હેમાદિનું નામ જાહેર કર્યું. લોકા સર્વ પ્રકારના સાધન—સામગ્રીવાળી તે દાનશાળાના લાબ લઇ તેની અતિવ પ્રશાસા કરતા અને તેમાં ય દાનશાળાના પ્રયોજક તરીકે હેમાદિનું નામ સાંભળીને તા તેઓ આશ્ચર્યમાં જ મરકાવ થઇ જતા; કારણ કે હેમાદિની કૃપણતા જગજાહેર હતી અને તે આવી રીતે દાનશાળા કરે તે તે લોકોને મન આશ્ચર્યની અવધિ જ ગણાતી. ધીમે ધીમે હેમાદિની પાસે આ વાત આવી. સાંભળીને લે તે તે વિચારમાં જ નિમન્ન થઇ મયો. તેણે વિચાર્ય સ્વક્રીતિની લાલસાથી તો ઘણા દાનશાળા

મંધાવે છે પણ પારકાને યશ-કોર્નિ અપાવવા માટે આવી રીતે મારા નામથી દાનશાળા કેણા ચક્ષાવે જો ! તેને તપાસ કરવાની ઇચ્છા થઈ અને તે ત્યાં આવ્યા. તપાસ કરતાં મંત્રી પેથડનું બધું કાર્ય જાણાયું એટલે તે બદુ પ્રમાદ પામ્યા અને પેથડને કંઇક માગણી કરવા કહ્યું.

પેશ્વડને પોતાના સુખ-સ'પત્તિ માટે કંઇ માગણી કરવાની ન હતી. તેને તે સાસનની પ્રભાવના કરવા દેવિગિરિ નગરીના મધ્યમાં જિનચૈત્ય માટે પૃથ્વીની માગણી કરી. ધ્યાદાધોનું જોર અને જેને પ્રત્યેના તેના દેવથી આ કામ સુશ્કેલ છે એમ હેમાદિ જાલુતા હતા છતાં પેશ્વડને હા પાડી અને ખને દેવિગિરિ આવ્યા.

હેમાદ શ્રીરામને પ્રસન્ન કરી તેની પાસેથી "વરદાન" મેળવવા યામ્ય સમયની રાહ જોઇ સ્થો હતો કાસ્યુ કે અવસર વિના કાર્ય સિદ થતું નથી. એવામાં તે નગરમાં અધો વેચાવા આવ્યા. રાજ્યએ મંત્રીની સલાહથી એક જાતવંત અધ ખરીદ્યો અને તેની પરીક્ષા નિમિત્તે તેના પર આરદ થઇને ખીજ અધો સાથે તે નગર જહાર જવા નીકળ્યો. માર્ગમાં નદીના મલિન પાણીવાળા પ્રવાહ આવ્યો એટલે તે જાતવંત અધ અટકો ગયો. રાજ્યએ ઘણી મહેનત કરી છતાં તે અધ એક ડગલું પહ્યુ માલ્યો નહિ એટલે રાજ્યએ હેમાદિને તેનું કારણુ પૂછ્યું. હેમાદિએ કહ્યું કે—" રાજન્! તેનું પૂછકું પેટ સાથે બાંધો તો તે ચાલશે." રાજ્યએ તેમ કરતાં તે અધ આખા નદી—પ્રવાહ એળાંગીને સામે કાંઠે મથો; જ્યારે ખીજ અધ પાણીમાં થઇને ચાલ્યા ને સામે કિનારે પહેંચ્યા. પાછા વળતાં પણ તે જ પ્રમાણે જાતિવંત અધ ઊડીને પહેલાની માફક પ્રવાહ એળાંગી ગયો. રાજ્યએ આમ કરવાનુ કારણુ મંત્રીને પૃછ્યું એટલે હેમાદિએ જણાવ્યું કે—" રાજન્! આ અશ્વે એમ વિચાર્યું કે—મારું પૂછ્યું લાંયુ છે અને તે પાણી સાથે અચડાવાયા તે પૃછડાયા ઉછ્લેલા મેલા પાણીના બિંદુઓ મારા સ્વામીના વેષન દ્વિત કરે તેથા તે પહેલાં ચાલ્યો નહિ. પછી પૂછ્યું બાંધી લેતા છાંટા ઊડવાના ભય દૂર થયા અને પવન માફક ઊડીને પ્રવાહ એાળંગી ગયો." રાજા મંત્રીની આવી અધપરીક્ષાથા ઘણા જ પ્રસન્ન થયા અને વરદાન માગવા કહ્યું.

પ્રસંગ જોઇ હેમાદિએ પાતાની વાત કહી સંબળાવી મનોહર ચૈત્ય બંધાવવા માટે જમાન માગી. રાજાએ વિના સંકાચે તે વાત સ્વીકારી લીધી. મંત્રી પથંડે પણ મનમમતી ભૂમિ જોઇ ત્યાં પાયો ખાદાવવા માંઓ. એક વાંસ ઊંડો પાયો ખાદાયા તે અત્યંત સ્વાદિષ્ટ જળ નીકળું. આવું સ્વાદિષ્ટ જળ દેવગિરિના કાઇ કૂવા કે વાવામાં ન હાતું. બાલાયા તે શક્યા જ હતા, પણ રાજા તેમજ મંત્રીની બંનેની સહાય હાવાયા તે પેથડને ઉપદ્રવ કરી શક્યા ન હતા, પણ તેના છિદ્રો જોઈ રહ્યા હતા. તેમાં વળા આ નિમિત્ત મળ્યું. તેઓ રાજા પાસે જઇ હકીકત જણાવી આવ્યા અન વધુમાં સાથાસાય જણાવ્યું કે—" ત્યાં આપ માટી વાવ કરાવા, તેથી અઢારે વર્ષ્યુ પાણી પીરા અને આપને એમનું પુષ્ય પ્રાપ્ત થશે." રાજાએ સવારે ખાત્રી કરીશ એમ જણાવી તેઓને વિદાય કર્યાં. મંત્રી પેથડને આ વાતની ખળર પડી એટલે રાત્રિમાં ને રાત્રિમા જ મીઠાની સેંકડા ગ્રુપ્યુ મ ગાવી, તે જળમાં નાખી, હલાવી પાણીને ખારું બનાવી દીધું. સવારે રાજા આવી પાણી પીવે છે તેટલામાં તા ખારું લાગવાયી શૂ શૂ કર્યું અને ઇપ્યાં કરવા માટે ઊલટા બાહાયુંને સામ કપકા આપ્યા. પછી પેયડે ત્યાં ઉન્નત પ્રાસાદ કરાવી શ્રી વીરજિનના ત્યાશી (૮૭) આંગળપ્રમાણની ભવ્ય મૂર્તિની પ્રતિષા કરી.

અઠળક સંપત્તિ, સારી સત્તા, અને સર્વ વાતે ચુખી છતાં મંત્રીની ધર્મપ્રત્યેની આરથા 'દિવસાનુકિવસ ષ્ટહિ'મત થતી જેલી હતી. યથાશકિત જાત–તપ•જપ પણ કરવાનું તે ચૂકતા નહિ. ભત્રીશ વર્ષની ભરયુવાન વયમાં તેણે ચતુર્પ લત (બહામર્પ લત) સ્વીકાર્યું હતું. સર્વ પ્રકારના વિશ્વાસના સાધના હોવા હતાં ઇ દિવવાસનાઓને જીતવી તે સુકર કાર્ય નથી. તે ચતુર્પ લત કેવા સામાગામાં અને કેટલી માસ્યાપૂર્વક સ્વીકાર્યું હતું તેનું હતાંત જાણવા જેવું છે.

તાસાવતીના ભીમ નામના શ્રાવક. એવી દેવેન્દ્રસરિના સ્વર્ગવાસથી ખેદ પાર્મી બાર વર્ષ સધી મન્નના ત્યામ કર્યો હતા (મન્ન સિવાય મીછ વસ્ત વાપરીને નિવાહ ચલાવ્યા હતા). મત્યાં બતાંથી સ્વધર્મી આઇએમને પહેરામણી તરીકે પાંચ પાંચ વસ્ત્ર સહિત એક *મડી માકલી હતી. કહ સાત સા મહી માકલાણી તેમાં એક મહી પેયડ મંત્રીને પણ એટ તરીકે માકલી. મંત્રીએ સત્તર્થ વ્રત ગ્રહ્યુ કર્યું ન દ્વાતં એટલે મહી પહેર્યા વિના જ તેને દેવગૃહમાં રાખી તે તેની યાગ્ય અર્ચના કરતા. મેમડતી પતની પ્રથમણી વિચક્ષણ હતી. પાતાના પતિ હમેશાં તે મહીની અર્ચા-પ્રજાદ કરતા તે તે જેતી. મહેલાં તા તેને આ વાતનાં રહસ્ય સમજાયાં નહિ પરંતુ તે માટે મયતન કરતાં તેને વરાશિયતિ શ્વમજાણી, પાતાના સમર્થ અને પ્રતાપા પતિની સવાસમાં વિશેષ વૃદ્ધિ કરવાની તેને જિજ્ઞાસા ભગી. પતિને સાનકળ થવામાં પાતાના આત્મભાગ અર્પવાના પણ તેણે મન સાથે મક્કમ નિર્શય કરી વ્યલ્યો. સાધર્મી માં કામ માહેલ મહી ન પહેરાય તે દીક નહિ એવા આશ્રયથી એકદા શ્રસંગ સાધી તેણે પતિને તે ન પહેરવાતું કારણ પૂછ્યું એટલે પેશકે ખુલાસા કરતાં જચાવ્યું કે- " આ ક્રઇ વસ્ત્ર છે તેના તે કદાપિ વિચાર કર્યો છે? આ પરમ પવિત્ર વસ્તા છે અને તેના ઉપલોગ કરવા માટે આત્મભાગની, તેમજ દઢ નિશ્વયની અનિવાર્ય આવશ્યકતા છે. એ બધું વિચાર્થ પછી જ 🤞 આવે માચરણ કરી રહ્યો છું. મા મડી મતુર્ધ વતધારીને માટે પહેરામશીની વસ્તુ છે. હું મહામર્ધ વતધારી નથી તેથા તે પહેરી શકતા નથી. " તેની ઓ આ વચન સાંભળવાને તૈયાર જ હતી. તેએ કહ્યું કે-" હ સ્વામા ! તમે તે વત મહત્વ કરીને પણ આ મડી પહેરા તેમ કં ઇમ્પ્લં છું." આ સાંભળી વેશાને મછેર જ આનંદ પ્રચઠ્યો અને ખંતેએ સાથે સવાન વચે ચતાર્થ વત રવીકાર્યું.

શિયલના પ્રભાવથી કાંણ અન્નષ્યું છે? શીલના માહાત્મ્યથી નિનદાસ શ્રેષ્ઠી, સુદર્શન શ્રેષ્ઠી, ભાષ્મ પિતામહ, શ્રી રચૂલલક, ચરમ કેવળી શ્રી નં ખૂરવામી અને વિન્યરોઠ તેમન વિન્યારોઠાણી પ્રમુખ અનેક નરસ્તો તથા મહિલા—મિલ્યુઓ પોતાની અમર નામના મૂકી ગયા છે. વધા કતામાં શિયલ કત પાળવું અતિ દુષ્કર છે. શીલના માહાત્મ્યથી અન્નિ પણ પાણી સદશ થઇ ન્યા છે અને તેને માટે સતી સીતાના દાખલા માળદ છે. શીલના ન પ્રભાવથી કલાવતીને પોતાના કપાયેલા કાંડા પાછા મન્યા હતા. શીલના આવા ઉત્કૃષ્ટ પ્રભાવથી પેયડ પણ વંચિત કેમ રહે? થાદા-ચર્યના પ્રભાવથી મંત્રીના દેહ વિશેષ કાંતિમય બન્યા અને તેનું વસ્ત મંત્રીને એક વખત અંગે લગાડવાથી રાષ્ટ્રીના દુષ્ટ ન્વર પણ શાંત થઇ ગયા હતા. આ ઉપરાંત રાખના માંડા થયેલ હસ્તિને વશ કરવા માટે પણ પૈયડના અંગવસ્ત્રની સહાય લેવી પડી હતી.

પછી પેયાં શ્રી ધર્મ ધાષ્યરિ સહિત શત્રું જયની દળદળાભરી રીતે યાત્રા કરી અને ત્યાં પચીશ ધરી સુવાર્શની ખાેલાવડે મુખ્ય જિનાલયને મંડિત કર્યું. તેના સંધમાં સાત લાખ યાત્રિક મધ્યુ, ભાવન જિન્નમંદિરા, તેમજ અસંખ્ય નાકર સાકરા હતા. તેની આ સંધ્રયાત્રામાં અસ્યાર લાખ

^{*}એક व्यतन् पीतांणरी केषु क्तम प्रथा

[†]વિશેષ હકોકત બહુવા માટે " સુકૃતસાગર યાને માંડવગઢના મંત્રીશ્વર " જુઓ. ૨૩

રૂપિયાના વ્યય થયા હતા. ત્યારપછી તે રૈવતાચળ (ગિરનાર+) ગયા. ત્યાં અલાઉદ્દીન ભાદશાહનો માનીતા દિગં ખર મતના પૂર્ણું નામના ધનિક શ્રેષ્ઠી યાત્રાર્થે આવ્યા હતા. પહેલાં તા પેથડ અને પૂર્ણું વચ્ચે તીર્થ કાનું છે તે બાબત વાદ ચાલ્યા અને સંધપતિ થવાની પાતપાતાની ભાવના તેઓ બંનેએ અહેર કરી. છેવટે વિવાદ અને લાંબી રકઝક પછી એવું ઠરાવવામાં આવ્યું કે જે વધુ સુવર્ણું આપે તે ઇદમાળ−તીર્થમાળ પહેરે અને તીર્થ તેનું ઠરે. બન્ને વચ્ચે બાલી બાલાતા પેથડે છપ્પન ધટી સુવર્ધુંના વ્યયથી ⊌દમાળ પહેરી શ્વેતાંબર મતના જય જયકાર વર્તાવ્યા.

એકદા ગુરુમહારાજને વંદન કરવા જતાં, વાર વાર "ગૌતમ " એવા નામવાળું શાસ્ત્ર પેથડના સાંભળવામાં આવતાં ગુરુમહારાજને તેનું નામ પૂછ્યું. ગુરુમહારાજે તેનું "ભગવતી સત્ર " એવું નામ જચાવી તેનું મહાત્મ્ય સમજાવ્યું એટલે તેની તે સાંભળવાની ઇચ્છા થઇ. પછી " ગૌતમ " એવું નામ બાલાતાં એક એક સાનામહાર મૂકીને તે સત્ર સાંભળવા લાગ્યા. તે સત્ર સાદ્યંત સાંભળતાં છત્રીશ હજાર સાનામહારના વ્યય થયા. તે દ્વ્યાયી તેણું ભૃગુકચ્છ, દેવગિરિ, માંડવગઢ, આખૂ વિગેર મારાં નગરામાં સાત જ્ઞાનભંડારા કરાવ્યા.

પેયડના પુત્ર ઝાંઝસ્યુ પસ્યુ પ્રભાવશાળા ને વિચક્ષસ્ય હતા. તેણે પિતાની મંત્રીપદવી સારી રીતે સાચવી અને રાજાના પ્રેમ પસ્યુ પ્રાપ્ત કરીં. પછી તે પસ્ય સ્વગુરુ શ્રી ધર્મધાયગુરુ સહિત શત્રું જયની યાત્રાર્થે નીકળ્યા અને મહાત્સવપૂર્વક યાત્રા કરી. તેના સંઘમાં સપરિવાર એકવીશ આચાર્યો, ભાર જિનમંદિરા, અઢી લાખ યાત્રિકસમુદાય, ભાર સંઘપતિએ, ભાર હજાર ગાડાંએ, પ૦ હજાર પાઠી આઓ, સામાન વહન કરનાર ભારસા ખચ્ચરા, ભારસા ઊંદ, એ હજાર ધાંડેરવારા, એક હજાર પાયદળ, તેમજ સેંકડા મશાલચી વિગેર નાકર-ચાકરા હતા. શાસનની પ્રભાવના નિમિત્તે શ્રી શત્રું જયના મુખ્ય જિનાલયથી આરંભીને રૈવતિગિરિના શ્રી નેમિનાથ જિનપ્રાસાદ સુધી ભાર યાજન લાંબી સુવર્ણમય ધ્વજ કરાવી. માર્ગમાં એક એક યાજન છેટે પહેરગીરા મૂક્ય ત્રીજ દિવસે તે ધ્યજ જિનાલયના શિખર પર ચઢાવી હતી. આ ધ્વજ કરાવવામાં તેને ચાયન ધ્રી સુવર્ણના વ્યય થયા હતા.

કર્ષાંવતીના રાજ્ય સારંગદેવને ખુશી કરી છન્નુ રાજ્યોને કેદખાનામાંથી મુક્ત કરાવ્યા હતા અને કર્પૂરને માટે તેના ભંને હાથ ભેગા કરાવ્યા હતા. રાજ્યને એવા નિયમ હતા કે જમણા હાથ લાંભા કરવા નહિ. જ્યારે સારંગદેવ રાજા યાત્રાર્થ નીકળેલા ઝાંઝણના સ'લ—પડાવમાં આવ્યા ત્યારે ઝાંઝણે તેના અતિવ સત્કાર કર્યો. પછી સન્બાનાર્થ તાંખુલ આપતાં રાજ્યો એકદમ ઝુંટવી ડાએ હાથે લઇ લીધું. ઝાંઝણને રાજાના આવા વર્તનથી કઇંક આશ્ચર્ય થયું એટલે રાજસેવક પાસેથી તેનું કારણ જાણી લીધું. કાંઇ પણ રીતે રાજાનું અભિમાન ઊતારવા તેણે મનમાં નિશ્વય કરી એક યુક્તિ ગાંધ્યા. પછી પાતે અંદર જઇ ધણું કપૂર લઇ આવ્યા અને તેની રાજાના હાથમાં ધાર કરી. રાજાના ડાખા હાથ તો ભરાઇ ગયા અને કપૂર નીચે પડવા લાગ્યું એટલે રાજા સારંગદેવને નિરુપાયે જમણા હાથ લાંબા કરી ડાળા હાથની નીચે પડતાં કપૂર ઝીલવા માટે રાખવા પડ્યો.

ઉપરાક્ત પિતા-પુત્રે સામાન્ય સ્થિતિમાંથી શ્રેષ્ઠ પદે પહેાંથી, ધર્મ પર અતિવ આસ્થા રાખી અનેક સદ્દકાર્યો કર્યાં હતાં. પાતાના પ્રધાનપદના અવસરે રાજાએ પ્રજા પાસેથી શ્રી લેવાના આદેશ કરી હતાં હતાં પણ પેથડે ન્યાયાન્યાયની વિચારણા કરી તે બાજો પાતાના જ શરે વહારી લીધા હતા તે તેની પ્રજાવાત્સલ્યતા સૂચવે છે. શાસનની ઉત્તમ પ્રભાવના કરી તથા સારી સુવાસ ફેલાવી પેથડ સ્વર્ગ સીધાવ્યા.

⁺મૂળમાં શત્રુંજય જ જણાવેલ છે.

૪૭ શ્રી સામપ્રભસૂરિ (બીજા)

જન્મ વિ. સં. ૧૩૧૦ : દીક્ષા વિ. સં. ૧૩૧૧ : આચાર્યપદ વિ. સં. ૧૩૩૨ : સ્વર્ગવાસ વિ. સં. ૧૩૭૩ : સર્વાયુ ૬૩ વર્ષ :

શ્રી ધર્મ' ઘાષસૂરિની પાટે સુડતાલીશમાં પદ્ધર શ્રી સામ પ્રભસૂરિ થયા. તેઓ મહા-ગ્રાની ને શાસપારગામી હતા. તેમને અગ્યારે અંગા—સાર્ધ કંઠાયે હતા. તેઓ આરિત્ર-પાલનમાં અતિ વિશુ હિપરાયણ હતા. સ્વગુરુ ધર્મ ઘાષે તેમને શક્તિશાળી સમજીને જ્યારે મંત્રગર્ભિત પુસ્તિકા આપવા માંડી ત્યારે તેમણે જણાવ્યું કે—'' શ્રુતગ્રાન એ જ મંત્ર પુસ્તિકા છે, મારે બીજી કાંઇ મંત્ર પુસ્તિકાની જરૂર નથી" એમ જણાવી તેમણે તે પુસ્તિકા સ્વીકારી નહિ એટલે બીજા ચાગ્ય પાત્રના અભાવમાં તે પુસ્તિકાને જળ-શરણ કરવામાં આવી.

તેઓ શુદ્ધ ક્રિયાપરાયણ પણ હતા અને તે કારણથી જળકું કથા દેશમાં અપ્કાયની વિરાધના થવાના ભયથી તેમજ મરુધર દેશમાં શુદ્ધ-નિર્દોષ પાણીના અભાવને કારણે સાધુઓના વિહારના નિષેધ કર્યો હતા.

આ ઉપરાંત તેઓ જ્યાંતિષશાસનું પણ સારું ગાન ધરાવતા હતા. તેઓ ભીમપક્ષી— (હાલનું ડીસા કેમ્પથી આઠ કાસ દૂર આવેલ ભીલડી ગામ) માં ચાતુમાંસ રહ્યા ત્યારે ગ્રાનબળથી જણાયું કે નજીકના વખતમાં આ પદ્મીના નાશ થવાના છે. તે વર્ષે એ કાર્તિ'ક માસ હતા ને ચાતુમાંસ પૂર્ણ થાય તે અગાઉ પહેલા કાર્તિ'ક વિદમાં આ પદ્મીમાં ઉપદ્રવ થશે—ભંગ થશે એમ જાણી તેઓ પ્રથમ કાર્તિ'ક શુદિ ૧૫ મે ત્યાંથી વિદાર કરી ગયા. શાસ—નિયમાનુસાર ખીજા કાર્તિ'ક માસની ચીકશે ચામાસી પ્રતિક્રમણ કર્યા પછી વિદાર કરવા જોઈએ પણ આ ઉપદ્રવથી ખચવા તેમણે એ માર્ગ' સ્વીકાર્યો હતો. અન્ય ગચ્છીય આચાર્યો સાથે હતા. તેમને આ વાત જણાવી સમજાવવામાં આવ્યા છતાં કેટલા ન માન્યા અને ત્યાં જ રહ્યા જેને પરિશામે તેઓ દુઃખી થયા. તે પદ્યી બળીને શસ્મ થઇ ગઇ. તેમણે ચિતાંડમાં ધ્રાદ્યણોની સમામાં જય મેળવ્યા હતો.

તેઓને શ્રો વિમળપ્રભસૂરિ, શ્રી પરમાણું દસૂરિ, શ્રી પદ્મતિલકસૂરિ અને શ્રી સામતિલકસૂરિ એ નામના ચાર શિષ્યા હતા. જે વર્ષે શ્રી ધર્મધાષસૂરિ સ્વર્ગ વાસી થયા તે જ વર્ષમાં એટલે કે વિ. સં. ૧૩૭૩ માં શ્રી સામપ્રભસૂરિએ શ્રી પરમાણું દસૂરિ તેમજ શ્રી સામતિલકસૂરિને આચાર્ય પદ આપ્યું અને ત્રણ માસ પછી પાતે સ્વર્ગ વાસી થયા.

એમ કહેવાય છે કે તેઓ સ્વર્ગવાસ પાગ્યા તે સમયે ખંભાતનગરમાં તેમના ઉપાશ્ચય નજીક સ્વર્ગથી વિમાન આવ્યું હતું, અને તેઓ કાળધમ પામીને સોધમ દેવતાકમાં ઇંદ્રના સામાનિક દેવ તરીકે ઉપલ્યા હતા. તેમણે આરાધના પયન્ના, છતકદપસૂત્ર, यत्रासिल રતુતિ, ત્રિનેન યેન વિગેરે અકાવીશ યમક સ્તુતિએ રચી હતી.

૪૮ શ્રી સામિતિલકસૂરિ

જન્મ વિ. સ. ૧૩૫૫ માહ માસ: દીક્ષા વિ. સં. ૧૩૬૯: મ્યામાર્ય પદ વિ. સ. ૧૩૭૩: સ્વર્ગગમન વિ. સં. ૧૪૧૪: સર્વાયુ ૬૯ વર્ષ:

શ્રી સામપ્રભસ્વિ(ળીજ)ની પાટે શ્રી સામિતિલકસૃરિ આવ્યાં. સામપ્રભસ્વિએ પહેલા પાતાના વિમળપ્રભસ્વિ નામના શિષ્યને આચાય પદ આપી પડ્ધર નીમ્યા હતા, પરંતુ તેઓ અલ્પજીવી નીવડવાથી શ્રી સામિતિલકસૃરિ અને પરમાન દસૃરિ અનેને સાથે આચાય પદવી આપી પડ્ધર નીમ્યા. તેમાં પણ પરમાન દસૃરિના સ્વર્ગવાસ વહેલા થવાથી શ્રી સામિતિલકસૃરિ પડ્ધર તરીકે ચાલુ રહ્યા.

તેમના જીવનને લગતા વિશેષ વૃત્તાંત કયાં ય ઉપલબ્ધ થતા નથી, પણ સહિષ્ણુતા અને પાતાના વિશાળ વિચારાને કારણે તેઓ તેમના સમયમાં શ્રેષ્ઠ આચાર્ય પણાની ખ્યાતિ પામ્યા હતા. તેઓ ગચ્છ-મમત્વથી પણ પર હતા અને તેને કારણે જ ખરતર ગચ્છીય શ્રી જિનપ્રભસૂરિએ પાતાના શિષ્યા માટે રચેલ ૭૦૦ નવીન સ્તાત્રો શ્રી સામતિલકસૂરિને સમર્પણ કર્યાં હતાં.

તેમને (૧) શ્રી પદ્મતિલક્સ્િ (૨) શ્રી ચંદ્રશેખરસ્િ, (૩) શ્રી જયાનંદ-સ્િર ને (૪) શ્રી દેવસુન્દરસ્િ નામના પ્રખર પ્રતાપી શિષ્યા હતા અને તેમને અનુક્રમે આચાર્ય પદ આપવામાં આવ્યું હતું.

વિશાળ વિચારા અને ઉન્નત ભાવના હાવા સાથે તેઓની સાહિત્યસેવા પણ ઓછી ન હતી. તેમણે ૩૮૭ ગાથાના ખુહન્ન વ્યક્ષેત્રસમાસ, સપ્તતિશતસ્થાનક આદિ મંથા અને પાતાના ગુરુએ રચેલ અઠ્ઠાવીશ યમક સ્તુતિઓ પર વૃત્તિ રચી છે. આ ઉપરાંત કેટલાક નૃતન સ્તોત્રોની રચના પણ કરી છે. તેઓ વિ. સં ૧૪૨૪માં સ્વર્ગવાસી થયા.

તેમના શિષ્ય શ્રી શંદ્રશે ખરસ્રિના જન્મ વિ. સં. ૧૩૭૩માં થયા હતા અને ભાર વર્ષની ઉમરે વિ. સં. ૧૩૮૫માં દીશા હીધી હતી. વિ. સં. ૧૩૯૩માં આથાય પદ આપવામાં આવ્યું અને પચાસ વર્ષનું આયુષ્ય પાળીને વિ. સં. ૧૪૨૩માં તેઓ સ્વર્મવાલી થયા. તેમણે ઉવિતાસો જન કથા, યવરાજ વિ કથા, વગેરે કથાઓ અને સ્તાં સનકહાર- અંધ ઇત્યાદિ સ્તવનો રચેલા છે.

ખીજ શિષ્ય શ્રી જયાન દસ્શિનો જન્મ વિ. સં. ૧૩૮૦માં થયા હતા અને તેમણે પણ બાર વર્ષના વચે એટલે કે ૧૩૯૨માં અષાડ શુદિ સાતમના રાજ દ્રીક્ષા સ્વીકારી હતી. વિ. સં. ૧૪૨૦માં અણહીલપુર પાટલુમાં શ્રેત્ર શુદિ ૧૦ના રાજ તેમને સ્શિષ્દ આપવામાં આવ્યું અને વિ. સં. ૧૪૪૧માં તેઓ સ્વગવાસી અન્યા. તેમણે શ્રી સ્થ્યૂલ-

सद्रवारित्र तेमक देवाः प्रमोड्यं विजेरे स्तवनानी स्थना કरी છે. तेमना अपदेशथी भंत्री पेथडे अथक्षेणन, संबक्षकित विजेरे धार्भिंड કार्वी हथां दतां.

> एगुणवण्यो सिरिदेव-सुंदरो ४९ सोमसुंदरी पण्यो ५०। सुनिसुंदरेगवण्यो ५१, बावण्यो रयणसेहरओ ५२॥ १६॥

> > तत्पद्दे श्रीदेवसुंदरसूरिः ।

तत्पद्दे श्रीसोमसुंदरसूरिः।

तत्पद्दे श्रीमुनिसुंदरसूरिः।

तत्पद्दे श्रीरत्नदोखरसूरिः।

ગાથાથ^{ં:}—એાગણપચાશમા **શ્રી દે**વસુંદરસૂરિ, પચાસમા **શ્રી સામ** સુંદરસૂરિ, એકાવનમા શ્રી સુનિસુંદરસૂરિ અને ળાવનમા પ**ટ્ધર** તરીકે શ્રી રત્નશેખરસૂરિ થયા. ૧૬

व्यास्था—४९ एगुणवण्णोत्ति-श्रीसोमतिरुकसूरिपट्टे एकोनपंचाञ्चतः अदिवसुस्ट्रस्तृरि:। तस्य वि० षण्णवत्यधिके त्रयोदशक्षतः १३९६ वर्षे जन्म, चतुर्वर्षधिके चतुर्दश्चरतः
१४०४ वर्षे व्रतं महेश्वरग्रामे, विक्षत्यधिके १४२० अणिहङ्कपत्तने सूरिपदं। यं पत्तने
गुंगडीसर:कृतस्थितिः प्रधानतरबोगिश्वतत्रयपरिवृतो मंत्रतंत्रादिसमृद्धिमंदिरं स्थावरजंगमविषापद्दारी
जळानळ्याळहरिमयभेता अतीतानागतादिवस्तुवेत्ता राजमंत्रिपमुखवहुजनबहुमानपूजितः उद्शीपा
योगी प्रनासमक्षं स्तृतिं कुर्वाणः प्रकटितपरमभक्तिदंवरः साद्यंवरं बंदितवान् । तद्तु च संघाषिपनिरभावैर्वदनकारणं पृष्ठः स योगी उवाच—'' पद्माऽश्वदंडपरिकरिचिद्देरपळक्षयुगोत्तमगुरवस्त्वया
वंदनीया '' इति विन्यज्ञानशक्तिमतः कृष्णयरीपाऽभिधानस्वग्ररोवेचसा वंदित '' इति ।

श्रीदेवसुन्दरसूरीणां च श्रीज्ञानसागरसूरयः, श्रीकुरूमंडनसूरयः, श्रीगुणरत्नसूरयः, श्रीसोम-सुंदरसूरयः, श्रीसाधुरत्नसूरयश्रेति पंचिशिष्यास्तत्र श्रीज्ञानसागरसूरीणां वि० पंचाधिके चतुर्दशक्षत १४०५ वर्षे जन्म, सप्तदशाधिके १४१७ दीक्षा, एकचत्वारिंशदधिके १४४१ सूरिपदं, पष्टच-धिके १४६० स्वर्गः । स च चतुर्थः । तदुक्तं गुर्वावस्यां (क्ष्ठो० ३३८, ३३९)

> सरतरपक्षश्रादो, मंत्रिवरो गोवलः सफलरात्रिम् । अनज्ञनसिद्धौ भक्त्या-ऽगुरुकर्प्रादिभोगकरः ॥ १ ॥

ईवित्रद्वामाय्याऽपर्यस्त्यप्ने सुविन्यरूपमरान् ।

तानिति बदतस्तुर्वे, करूपे स्मः शक्रसमिविभवाः ॥ २ ॥ धुन्त्रमिति ॥

तत्कता ग्रंथाश्र--श्रीआवश्यकीघनिर्युक्त्याद्यनेकग्रंथावचूर्णयः, श्रीमुनिसुव्रतस्तव-धनीघनवखण्डपार्श्वनाथस्तवादि च ॥

श्रीकुरुमण्डनसूरीणां च वि० नवाधिके चतुर्दशक्षते १४०९ जन्म, सप्तदशाधिके १४१७ व्रतं, द्विचत्वारिंशद्धिके १४४२ सूरिपदं, पंचपंचाशद्धिके १४५५ स्वर्गः ॥ सिद्धा-न्तालापकोद्धारः विश्वश्रीधरेत्यादिअष्टादशारचक्रवंघस्तव—गरीयो० हारवंधस्तवादयश्च तत्कृतग्रन्थाः।

श्रीगुणरत्नसूरीणां चासाधारणो नियम: । तदुक्तम् (गु० क्छो० ३८१)

जगदुत्तरो हि तेषां, नियमोऽवष्टंभरोषविकधानां। आसन्नां मुक्तिरमां, वरति चरित्रादिनैर्मस्यात्॥ १॥ इति

तत्कृताश्च ग्रंथाः कियारत्नसमुचयः, षड्दर्शनसमुच्चयनृहद्वृत्त्यादयः ॥ श्रीसाधुरत्नसूरीणां कृतिर्यतिजीतकल्पवृत्त्यादिकेति ॥ छ ॥

५० पण्णोत्ति—श्रीदेवसुंदरसूरिपट्टे पंचाशत्तमः श्रीसोमसुन्दरश्ररिः । तस्य वि० त्रिंशदधिके चतुर्दश्याने १४३० वर्षे मा० व० चतुर्दश्याम् शुक्ते जन्म, सप्तत्रिंशदिधिके १४३७ वर्तं,
पञ्चाशदिधिके १४५० वाचकपदं, सप्तपञ्चाशदिधिके १४५७ सूरिपदं ॥ यमष्टादशशत १८००
साधुपरिकरितं सित्क्रियापरायणं महामिहमालयं गुरुं दृष्ट्रा रुष्टेर्द्रव्यिलिंगिभिरेकः पंचशतद्रविणदानेन
सशस्त्रः पुमांस्तद्रधायोदीरितः । स च दुर्धिया वसतौ प्रविष्टो यावदनुचितकरणाय यतते
तावज्ञन्द्रोद्योते जाते सित निद्रालुभिरिप श्रीगुरुभी रजोहरणेन प्रमुज्य पार्धं परावर्तितं तदः
दृष्ट्राऽहो निद्रायामिष क्षुद्रप्राणिक्टपापरमेनमपराध्य " कस्यां गतौ मे गति 'गरिति विचारणया
परलोकभीतो गुरुपादयोनिपत्य " क्षमध्वं मेऽपराध "मिति वचसा गुरुं प्रवोध्य निजव्यतिकरं
कथितवान् । सोऽपि गुरुभिर्मधुरवाचा तथोदीरितो यथा प्रविनित इति वृद्धवचः ॥

तथा यस्य ज्ञानवैराग्यनिधेर्गुणगणप्रतीतिः परपक्षेऽपि प्रतीता । तदुकं गुरुगुणरत्नाकरे (सर्ग २, ऋोक ६२)—

आकर्ण्य यद गुणगणं गृहिणः प्रह्मष्टा, लेखेन दुष्कृतततीरतिदूरदेशात् । विज्ञप्य केऽपि कतिनः परपक्षभाजोऽ-प्याऽऽलोचनां जगृहुरास्यकजेन येषां ॥१॥ इति

तत्कतिश्च-योगञ्चास्त्रोपदेशमालाषडांवस्यकनवतस्त्वादिवालाववोधभाष्यावचूर्णि-कस्याण-कस्तोत्रादिनीति । तिष्ठिष्यास्तु—१ श्रीमुनिसुन्दरस्रिः, २ रुष्णसरस्वतीविरुद्धारक-श्रीजयसुन्दरस्रिः, ३ महाविद्याविद्धंवनिटिप्पनकारक-श्रीभ्रवनसुन्दरस्रिः, ४ कण्ठगतैकादशांगीसूत्रधारकदीपाविरुका-कल्पादिकारक-भीजिनसुन्दरश्चेति चत्वारः । तैः परिकरितो राणपुरे श्रीभरणचतुर्भुस्वविद्दारे ऋषभाद्यनेकशतविव्यतिष्ठान्तत् ॥ अनेकभव्यप्रतिबोधनादिना प्रवचनसुद्भाव्य वि । नवनवत्यधिक-चतुर्दशक्षत १४९९ वर्षे स्वर्गभाक् ।

५१ मुनिसुन्दरेगवण्णोति—श्रीसोमसुन्दरस्रिएटे एकपंचाशत्तमः श्रीमुनिसुन्दरस्रिः । येनानेकप्रासादपश्चक्रपट्कारकिक्षयाग्रप्रकार्ऽधंत्रमसर्वतोभद्रमुरजसिंद्दासनार्ठशोकमेरीसमवसरणसरो-वराष्ठ्रष्ट्रम्हाप्रातिहार्यादिनव्यित्रशतीबंधतर्कप्रयोगाद्यनेकित्राक्षरह्रयक्षरपंचवर्भपरिहाराद्यनेकस्तवमय''त्रिदश्चतरंगिणी" नामधेयाष्टोत्तरशतहस्तिमतो लेखः श्रीगुरूणां प्रेषितः ॥ चातुर्वेद्यवैशारयनिधिरुपदेशरत्नाकरममुख्यन्यकारकः ॥ स्तंभतीधें दफरखानेन ''वादिगोक्करसंख '' इति
भणितः दक्षिणस्यां ''कालीसरस्वती ''ति पाप्तिकदः, अष्टवर्षगणनायकस्वानंतरं वर्षत्रिकं
''युगप्रधानपद्वयुदयी '' ति जनेरुकः, अष्टोत्तरशत १०८ वर्त्तलिकानादीपलक्षकः, बाल्येऽपि
सहस्राभिधानधारकः, संतिकरिमति समहिमस्तवनकरणेन योगिनीक्टतमार्युपद्रवनिवारकः चतुर्विशतिवार २४ विधिना सूरिमंत्राराधकः ॥ तेष्विप चतुर्दशवारं यदुपदेशतः स्वस्वदेशेषु चंपकरानदेपाधारादिराजभिरमारिः प्रवर्तिता । सीरोहीदिशि सहस्रमक्कराजेनाऽप्यमारिप्रवर्तने कते येन तिद्वकोपद्रवो निवारितः ।

श्रीमुनिसुन्दरसूरेर्वि ० पट्तिंशदिषके चतुर्दशशत १४३६ वर्षे जन्म, त्रिचत्वारिंशदिषके १४४६ वर्ते, षट्षष्टचिषके १४६६ वाचकपदं, अष्टसप्तत्यिषके १४७८ द्वातिंशत्सहस्र ३२००० टंकव्ययेन वृद्धनागरीयसं० देवराजेन सूरिपदं कारितं, त्र्युत्तरपंचदशशत १५०३ वर्षे का० शु० प्रतिपत् १ दिने स्वर्गभाक ॥

५२ वावण्णोत्ति-श्रीमुनिसुन्दरसूरिपट्टे द्विपंचाशत्तमः श्रीरत्नशेखरसूरिः । तस्य वि० सप्तपंचाशदिषिके चतुर्दशशत १४५७ वर्षे क्वचिद्वा द्विपंचाशदिषके १४५२ जन्म, त्रिषष्ट्यधिके १४६३ व्रतं, त्र्यशीत्यिके १४८३ पण्डितपदं, त्रिनवत्यिषके १४९३ वाचकपदं, द्वयुत्तरे पंचदशशते १५०२ वर्षे सूरिपदं, सप्तदशाधिके १५१७ पोषवदिषष्ठीदिने ६ स्वर्गः । स्तंभ-तीर्थे वांबीनाम्ना भट्टेन " वालसरस्वती "ति नाम दत्तं ॥

तस्कता ग्रंथाः—१ श्राद्धप्रतिक्रमणपृत्ति, २ श्राद्धविधिद्धत्रपृत्तिः, ३ आचारप्रदीपश्चेति। तदानीं च खुंकाच्यामेलकात् वि० अष्टाधिकपंचदशशत १५०८ वर्षे जिनप्रतिमोत्थानपरं कुंकामते प्रवृत्तं ।। तन्मते वेषघरास्तु वि० त्रयत्विश्चदिषकपंचदशञ्चत १५६६ वर्षे जाताः । तत्र प्रथमो वेषघारी भाषाख्योऽभृदिति ॥ १६ ॥

ભ્યાખ્યાર્થ:—શ્રી સામતિલકસૂરિની પાટ આંગણપત્રાસમા પટધર શ્રી દેવસું દરસૂરિ થયા. તેમના વિ. સં. ૧૩૯૬ માં જન્મ થયા હતા. મહેલર ગામમાં વિ. સં. ૧૪૦૪માં તેમણે દીક્ષા લીધી હતી અને વિ. સં. ૧૪૨૦ માં અણ્હિક્ષપુરપાટસુમાં આવાર્ય પદ આપવામાં આવ્યું હતું. તે જ અણ્હિક્ષપુરપાટસુમાં સુંગદી નામના સરોવર પર રહેનાર, ત્રણ સા હત્તમ યાંબીથી પરવરેલ, મંત્ર –તંત્રાદિ સસકિના સ્થાનદ્રપ, સ્થાવર તેમજ જંગમ વિષને દૂર કરનાર, પાણી, અબ્નિ, સર્પ, સિંહ અદિના ભયને લેદનાર, ભ્રતકાળ તેમજ ભવિષ્યકાળની વસ્તુઓના જ્ઞાતા, રાજા, મંત્રીશ્વર પ્રમુખ થસ્ય મનુષ્યેથી સન્માનિત અને પરમ ભક્તિભાવવાળા ઉદયીપા નામના યાંબીએ પ્રજા સમક્ષ સ્તુતિ કરીને દેવસુન્દરસૂરિને શ્રી આર્ડ બરપૂર્વક વાંઘા હતા. ત્યારબાદ સંઘના અગ્રેસર નરી વિગેરે શ્રેષ્ઠીઓએ તેમને વંદન કરવાનું કારણ પૂછ્યું એટલે તે યાંગી બાલ્યા દે- હવે શક્તિવાળા મારા કણ્યરીપા નામના ગ્રુરુએ કહ્યું હતું કે—" તારે પદ્મ, અક્ષ, દં હ વિગેરે ચિફનાથી યુક્ત યુગશ્રેષ્ઠ—યુગપ્રધાનરૂપ ગ્રુરુઓને વંદન કરવું." એટલે દેવસું દરસૂરિને તે બધા લક્ષણાથી યુક્ત અણીને મેં નમસ્કાર કર્યો છે.

શ્રી દેવસું દરસૂરિને (૧) શ્રી જ્ઞાનસાગરસૂરિ, (૨) શ્રી કુલમંડનસૂરિ, (૩) શ્રી સુણ— રત્નસૂરિ, (૪) શ્રી સામસું દરસૂરિ અને (૫) શ્રી સાધુરત્નસૂરિ, એ નામના પાંચ શિષ્યો હતા. તેમાં શ્રી જ્ઞાનસાગરસૂરિના વિ. સં. ૧૪૦૫ માં જન્મ, ૧૪૧૭ માં દીક્ષા, વિ. સં. ૧૪૪૧ માં આચાર્ય પદ અને વિ. સં. ૧૪૬૦ માં સ્વર્ગવાસ થયા હતા. તેઓ કાળધર્મ પાર્મીને ચાયે સ્વર્ગ ગયા એવા ગુર્વાવલીમાં ઉલ્લેખ સાંપડે છે. (શ્લા૦ ૩૩૮ અને ૩૩૯)

જ્યારે ગુરુમહારાજે અણ**રા**ણ આદર્યું ત્યારે ભક્તિથી આખી રાત્રિ અગરુ અને કર્પૂર વિગેરે ધૂપને હવેખતા ખરતરમચ્છીય બ્રાવક **ગાવલ** નામના **શ્રેષ્ઠ મંત્રીએ** તે સમયે કઇંક નિદ્રા આવવાને લીધે સ્વપ્નમાં દિવ્યરૂપ ધારી ગુરુમહાસજને "અમે અથા દેવલાકમાં ઈદ્રસામાનિક દેવ થયા છીએ " એમ કહેતા સાંમહ્યા હતા.

તેમના રચેલા ઋંથા નીચે પ્રમાણે છે:-

આવશ્યકસૂત્ર, ઐાધનિર્યું ક્ત્યાદિ અનેક ત્રંથની અવસૂરી, શ્રી મુનિસુવ્રત-સ્વામી સ્તવન અને वनीवनक्षण्डपार्श्वनाणस्तर વિગેર

24

બીજ શ્રી કુળમંડનસૂરિના વિ. સં. ૧૪૦૯માં જન્મ, વિ. સં. ૧૪૧૭માં દીક્ષા, વિ. સં. ૧૪૪૨ માં સુરિપદ અને વિ. સં. ૧૪૫૫ માં સ્વર્ગવાસ થયા હતા. તેમણે સિદ્ધાંતાલાપકાદ્ધાર, વિશ્વશ્રીધર૦ ઇત્યાદિ અઢાર ચક્રબંધ સ્તવ તેમજ ગરીય અને હારબંધ સ્તવાદિ રચ્યા હતા.

ત્રીજ શ્રી ગુણરત્નસ્રિના ઉત્કૃષ્ટ નિયમ (વિષયકષાયાદિનું દમન) હતો (ગુર્વાવલી શ્લાક ૩૮૧). તે માટે કહ્યું છે કે—અહંકાર, રાષ, વિકથા વિગેરે ઉપરના તેમના સંયમ ઉત્કૃષ્ટ હતા અને તેમની ચારિત્રની એટલી ખધી વિશુદ્ધિ હતી કે લોકા તેમને આસત્રભવી કહેતા હતા. માેક્ષરૂપી લક્ષ્મી તેમની પાસે દાસી જેવી જણાતી હતી.

તેમના કરેલા બંધામાં **ક્રિયારત્નસમુચ્ચય, પડ્દર્શનસમુચ્ચય બૃહ**દ્દ્વૃત્તિ વિગેરેના સમાવેશ થાય છે.

ચાયા શ્રી સાધુરત્નસૂરિની કૃતિ યતિજીતકલ્પવૃત્તિ છે.

શ્રી દેવસું દરસરિની પાટે પચાસમા પદધર શ્રી સામસું દરસ્રિ થયા. તેમના વિ. સં. ૧૪૩૦ ના માહ વિદ ૧૪ ને શુક્રવારે જન્મ, વિ. સં. ૧૪૩૭ માં કીક્ષા, વિ. સં. ૧૪૫૦ માં વાચકપદ અને વિ. સં. ૧૪૫૭ માં આચાર્ય પદ પ્રદાન થયું હતું. તેમને અઢારસા સાધુથી પરિવરેલ અને સિક્યાપરાયણ તેમજ અતિવ મહિમાવાળા જાણીને 'કાપિત થયેલા યતિવર્ગે પાંચ સા દ્રવ્ય આપવાવડે કરીને કાઇ એક સશસ્ત્ર (હથિયારઅંધ) પુરુષને શીખવીને ગુરુના વધને માટે માકદ્યા. તે દુષ્ટ પુરુષ ઉપાશ્રયમાં પ્રવેશીને જેવામાં તે દુષ્ટ કાર્ય કરવા ઉઘુક્ત થાય છે તેવામાં ચંદ્રના પ્રકાશમાં, ઊંધમાં પણ પડેયું ફેરવતાં ગુરુને રજોહરણવડે પ્રમાર્જન કરતા બેયા એટલે "ઊંધમાં પણ સફમ જંતુઓ પ્રત્યે ગુરુ કેટલા જીવદયાતત્પર છે એમ વિચારી આમના અપરાધ કરીને મારી કઈ ગતિ થશે ?" એમ વિચારતાં પરલાકથી ભય પામેલા તે પુરુષે ગુરુના ચરણમાં પડી " મારા અપરાધ માક્ કરા " એમ કહી માફી માગી. પછી ગુરુને પોતાના બધા વૃતાંત કહી સંભળાવ્યા. ગુરુએ પણ તેને મીઠી વાલીથી એવા સમજાવ્યા કે તેણે પાછળથી દીક્ષા લીધી એવી લોકાક્તિ છે.

જ્ઞાન તેમજ વૈરાગ્યના સમુદ્ર સરખા તેમના ગુણાની પ્રતિતી (પ્રતિષ્ઠા) અન્ય ગચ્છમાં પણ જામી હતી. ગુરુગુણરત્નાકરમાં કહ્યું છે કે:—

જેમના ગુણસમૃહને સાંભળીને હર્ષ પામેલા એવા અન્ય ગચ્છીય વિવેશી ગૃહસ્થાએ

કૂરકેશાવરથી પણ પાતાના પાપકાર્યાં–નિંઘ કાર્યોને પત્રદ્વારા જણાવીને તેમના મુખકમળથી ક્રમાવાએલી આલાયના (પ્રાયત્રિત) સ્વીકારી હતી.

યાગશાસ્ત્ર, ઉપદેશમાળા, ષડાવશ્યક, નવતત્ત્વ આસાવબાધ, ભાષ્યા-વચૂર્ણી તેમજ ક્રહ્યાણ સ્તાત્ર વિગેરે તેમની કૃતિઓ છે.

તેમના (૧) શ્રી મુનિસું દરસ્રિ, (૨) " કૃષ્ણસરસ્વતી " બિરુદને ધારણ કરનાર શ્રી જયસું દરસ્રિ, (૩) મહાવિદ્યાવિડ બનિંદિષ્પન રચનાર શ્રી જુવનસું દરસ્રિ તેમજ (૪) અગ્યાર અંગાના જ્ઞાતા અને ઠીવાલીકલ્પના રચનાર શ્રી જિનસું દરસ્રિ વિગેર શિષ્યા હતા. તે શિષ્યાથી પરિવરેલા શ્રી સામસું દરસૂરિએ રાણુક પુરમાં ધન (ધરણુ)શ્રેષ્ઠીકૃત ચૌમુખવિહારમાં ઋષભજિનેશ્વર આદિ અનેક બિંબાની પ્રતિષ્ઠા કરાવી હતી. અનેક ભવ્ય જીવાને પ્રતિબાધ પમાડીને અને શાસનના ઉદ્યોત કરીને તેઓ વિ. સં. ૧૪૯૯ માં સ્વિગ્લાસી થયા.

શ્રી સામસું દરસૂરિની પાટે એકાવનમાં પદ્ધર શ્રી મુનિસું દરસૂરિ થયા. તેમણે અનેક પ્રાસાદા, કમળ, ચક, ષટ્કારક, ક્રિયાગુપ્તક, અર્ધ ભ્રમ, સર્વ તાલદ્ર, મુરજ, સિંહાસન, વ્યશાક, બેરી, સમવસરણ, સરાવર, આઠ મહાપ્રાતિહાર્યાદિ નવીન ત્રણસા રચનાવાળા અને તર્ક-પ્રયાગાદિ અનેક ચિત્રાક્ષર, દ્રયક્ષર, પાંચ વર્ગના પરિહાર વિગેરે અનેક સ્તવમય શ્રી " ત્રિ**દરાતર ગિણી** " નામની એક સાે આઠ હાય(૧૦૮) લાંબી પત્રિકા લખીને ગુરુને માકલી હતી. ચાર પ્રકારની વિધામાં વિચક્ષણ તેમણે ઉપદેશરતનાકર પ્રમુખ મું શાની રચના કરી હતી. **દક્તરખાને** તેમને શ્રી સ્ત'ભતીર્થ' "વાદિગા<u>ક</u>લષંઢ " એવં બિરુદ આપ્યું હતું, તેમજ દક્ષિણ દેશમાં તેમણે "કાલીસરસ્વતી " નામનું બિરુદ મેળવ્યું હતું. તેઓ આઠ વર્ષ ગણનાયક અને પછીના ત્રણ વર્ષ યુગપ્રધાન તરીકે કહે-વાયા હતા. તેઓ પાતાની આસપાસ થનારા ૧૦૮ અવાજને પૃથક પૃથક જાણનારા હતા. ખાળવયથી જ હજાર અવધાન કરનાર હતા. યાગિનીએ કરેલા મરકીના ઉપદ્રવની શાન્તિ માટે મહિમાયુક્ત **સ'તિકર**' સ્તવની તેમણે રચના કરી; તેમજ વિધિપૂર્વંક ચાવીશ વાર સુરિમંત્રની આરાધના કરી. તેમાં ય પણ ચૌદ વાર ચંપકરાજ વિગેરે રાજાઓએ પાતપાતાના દેશમાં મુજના ઉપદેશથી અમારી પ્રવર્તાવી હતી. આ ઉપરાંત શીરાહી દેશના રાજા સહસ્રમલ્લે પણ અમારી પ્રવર્તાવી અને તેથી ગુરુએ તેના દેશમાં તીડના ઉપદ્રવ શાન્ત કર્યાં હતા.

શ્રી મુનિસું દરસ્રિના ૧૪૩૬ માં જન્મ, વિ. સં. ૧૪૪૩ માં દીક્ષા, વિ. સં.

૧૪૬૬ માં વાચકપદ મહ્યું હતું. જ્યારે વિ. સં. ૧૪૭૮ માં આચાર્ય પદ પ્રદાન થયું ત્યારે વડનગરના વાસી શા દેવરાજે ૩૨૦૦૦ ૮ંક(એક બતતું નાછું)ના વ્યય ક**રીને** મહાત્સવ કર્યો હતા. તેઓ વિ. સં. ૧૫૦૩ માં કાર્તિક શુક્રિ ૧ ને દિવસે સ્વર્ગવાસી થયા.

શ્રી મુનિસું દરસૂરિની પાટ ખાવનમા પદ્ધર તરી કે શ્રી રત્નરોખરસૂરિ થયા. તેઓના વિ. સં. ૧૪૫૦ અને કેટલાકના મતે વિ. સં. ૧૪૫૨ માં જન્મ થયા હતો. વિ. સં. ૧૪૬૩ માં દીક્ષા, વિ. સં. ૧૪૮૩ માં પંડિત પદ, વિ. સં. ૧૪૯૩ માં વાચક પદ, વિ. સં. ૧૫૦૨ આચાર્ય પદ અને વિ. સં. ૧૫૧૦ માં પાય વિદ છે સ્વર્ગવાસ થયા હતા. " આંખી" નામના પંડિતે ખંભાતમાં તેમને " આલસરસ્વતી " એવું બિરુદ આપ્યું હતું.

શ્રાહ્મપ્રતિક્રમણવૃત્તિ, શ્રાહ્મવિધિસુત્ર વૃત્તિ, આચારપ્રદીપ વિગેર મંચાની તેમણે રચના કરી હતી.

આ સમયે વિ. સં. ૧૫૦૮ માં લુંકા નામના લેખકથી (લહીયાથી) જિન-પ્રતિમાનું ઉત્થાપન કરનાર **હુંકા મત** પ્રચલિત થયા.

તેમનામાં વેષધારી સાધુઓ તો તા. સં. ૧૫૩**૭ માં થયા અને તેમાં " ભાષ્યા "** નામના સાથી પ્રથમ વેષધારી થયા **હ**તા.

૪૯. શ્રી દેવસુ દરસૂરિ.

જન્મ વિ. સ'. ૧૩૯૬: દીક્ષા વિ. સ'. ૧૪૦૪: સૂરિપક વિ. સ'. ૧૪૨૦:

શ્રી દેવસું દરસૂરિ શ્રી સામતિલ કસૂરિની પાટે આવ્યા. તેમના કયા ગામમાં જન્મ થયા હતા અને તેમની કોંદું બિક હંદીકત કેવી હતી તેને લગતી વિગત મળી શકતી નથી, પરંતુ તેમણે વિ. સં. ૧૪૦૪માં મહેલર ગામમાં દીક્ષા લીધી હતી અને તેમને વિ. સં. ૧૪૦૪માં મહેલર ગામમાં દીક્ષા લીધી હતી અને તેમને વિ. સં. ૧૪૨૦માં અથહી દ્વાપુર પાટણમાં મહાત્સવપૂર્વક આચાર્ય પદવી આપવામાં આવી હતી.

તેમના શરીર પરના ચિલ્ના તથા લક્ષણા ઉત્તમ પ્રકારના હતા અને તેથી તેમની પ્રતિભા સવ'ત્ર પડતી. એકદા ત્રણસા યાગીના પરિવારવાળા ઉદયીપા નામના યાગીએ પ્રગટપણે શ્રી દેવસ દરસ્રિની ખહુમાન યુક્ત સ્તૃતિ કરી હતી. કાં કે લક્ષ્તે તેનું કારણ પૂછતાં ઉદયીપા યાગીએ જણાવ્યું હતું કે—"મારા ગુરુ કે ભુષ્ય રીપાએ મને જણાવ્યું હતું કે 'પદ્મ, અક્ષ, દ'ડ, પરિકર વિગેરે લક્ષણાથી જે યુક્ત હોય તેને તારે વ'દન કરવું ' એ વચનાનુસાર તે તે સવ' લક્ષણાથી યુક્ત આ સ્રિવરને જોઇને મેં વ'દન કર્યું છે." આટલા પ્રભાવ સ્રિજી એનેતર સમાજમાં પણ વિસ્તારી શક્યા હતા. તેમના શિષ્યસસ્દાય

: 966 :

સારા અને સંગઠિત હતા. તેમના મુખ્ય શિષ્યા (૧) શ્રી જ્ઞાનસાગરસૂરિ, (૨) શ્રી કુલમ હનસૂરિ, (૩) શ્રી ગુણરત્નસુરિ, (૪) શ્રી સામસુ દરસૂરિ અને (૫) શ્રી સાધરત્નસરિ હતા. તેઓ સવ' વિચક્ષણ અને શક્તિશાળી હતા. તેઓએ પણ સાહિત્ય-ની સમૃદ્ધિ કરવામાં પાતપાતાના કાળા આપેલા નજરે પહે છે.

દેવસું દરસૂરિજીની પ્રભાવિક તરીકેની પ્રખ્યાતિ ઉપરાંત ખીજી કારકીદી પુસ્તક-લેખન સંખંધની છે. ૧ કેલાં પુસ્તકા ઘણું કરીને તાડપંત્રા પર જ લખવાની પ્રથા હતી, પરંતુ આ. શ્રી દેવસું દરસું જીના સમયમાં આ પ્રથામાં જાણવાજાગ ફેરફાર થયા. તાડપત્રાની પ્રાપ્તિ કર્યા તા દલ ભ થઇ પડી હશે અગર તા કાગળની પ્રવૃત્તિ વધી ગઇ હશે-ગમ તે હા પરંતુ આ સુકામાં તાડપત્રાનું સ્થાન કાગળાએ લીધું અને તાડપત્ર પર લખા-ચે**લાં** જે જૂનાં ગ્રંથા હતા તે સર્વની નકલ કાગળ પર કરવામાં આવી. ગુજરાત અને રાજપુતાનાના ભંડારાના જ્રણાંદાર એ સમયમાં એક સાથે થયા. આમાં ગુજરાતના ખંભાત તેમજ પાટણના ભાંડારના શ્રાંથાનું કાગળ પરનું સંસ્કરણ શ્રી દેવસંદરસૂરિ અને તેમના પદ્ધાષ્ય શ્રી સામસું દરસૂરિએ ઉપાડી લઇ સંપૂર્ણ કરા^જ. જ્યારે જેસલમેરના શાસોના ઉદ્ધાર ખરતરગચ્છીય શ્રી જિનભદ્રસરિ અને તેમની મંડળીએ કર્યું.

શાંતિપૂર્વ'ક શાસનની પ્રભાવના કરી તેઓશ્રી સ્વર્ગ'વાસ પામ્યા.

શ્રી જ્ઞાનસાગરસરિ

તેમના વિ. સ. ૧૪૦૫ માં જન્મ, વિ. સં. ૧૪૧૭ માં બાર વર્ષની વચે દીક્ષા, વિ. સં. ૧૪૪૧માં આચાર્યપદ અને વિ. સં. ૧૪૬૦ માં સ્વર્ગવાસ થયા હતા. તેમના જીવનને લગતા વિશેષ હતાંત ઉપલબ્ધ થતા નથી. ગુર્વાવલીમાં એમ જણાવવામાં આવ્યું છે કે તેએ કાળધર્મ પામીને ચાયા દેવસાકમાં દેવપણ ઉપજયા હતા.

તેમણે વિ. સં. ૧૪૪૦ માં આવશ્યક સુત્ર પર આવચુરિ, ૧૪૪૧ માં ઉત્તરાધ્યયન સૂત્ર પર અવગ્રિ તેમજ આઘનિયું કિત પર અવગ્રિ રચી હતી. આ ઉપરાંત શ્રી મુનિસુવતસ્તવ અને ધનો(ગાધા)મંડન શ્રીનવખંડાપાર્ધનાથ સ્તવ રચ્યાં હતાં.

શ્રો કળમ'ડનસરિ

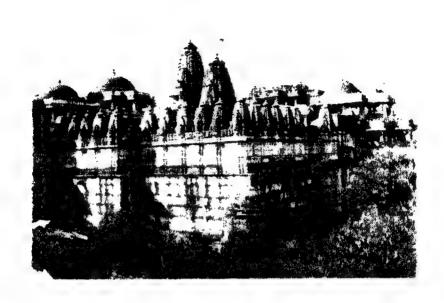
તેમના વિ. સં. ૧૪૦૯ માં જન્મ, આઠ વર્ષના ઉમરે ૧૪૧૭ માં દીક્ષા, વિ. સં. ૧૪૪૨ માં આચાર્ય પદ અને વિ. સં. ૧૪૫૫ માં સ્વર્ગ મમન થયું હતું. તેમનું કુલ આયુષ્ય છે તાલીશ વર્ષનું હતું. તેમના જીવનને લગતા વતાંત મળા શકતા નથી પણ તેમની સાહિત્ય કૃતિઓની યાદી નીચે મુજબ છે—

વિચારામૃત સંગ્રહ, ૨૫ અધિકારવાળા આલાયકવાળ સિદ્ધાન્તાલાયકાદ્ધાર, પ્રતાપના સૂત્ર तेभक प्रतिक्ष्मण सूत्र पर अवस्रिति तथा विश्वश्रीधरः अने गरियोः हारणंध स्तव

શ્રી ગુણરત્નસૂરિં.

ગુખુરત્વસૂરિતું ચારિત્ર અતિ નિર્મળ હતું અને તેથી તેમના સંબંધમાં કહેવાતું કે તેમણે માક્ષ-

ચીકસા તે ચુમાલીશ સ્ત'ભવાળું રાણકપુરજન્ '' ત્રલાક્યદીપક '' ભવ્ય જિતાલય

લક્ષ્મીને દાસી સમાન ખનાવી હતી. તેમણે અભિમાન, રાષ, વિક્રથા આદિ ગુણ્લેણીથી નીચે પાડનારા દોષો પર લણા જ કાળૂ જમાવ્યા હતો. દર્શન તથા તકેના પ્રદેશમાં રવેરવિહાર કરનારા અમુક મણ્યામાંક્ર્યા વિદ્વાનામાં તેમની મણુત્રી કરી શકાય તેમ છે. તેમણે મંથા સારા પ્રમાણમાં રચ્યા છે જેમાંનાં ખે મંથા મહાન છે: એક વ્યાકરણના વિષયને લગતા છે જ્યારે બીજો દર્શન સંભંધે છે કિયારત્નસમુખ્યાય એ વ્યાકરણને લગતા છે અને તેમાં સિદ્ધહૈમવ્યાકરણમાંથી લણા જ અગત્યના ધાતુઓ લઇ તેના દશ મણના મણવાર રૂપા આપ્યા છે. તેની રચના સં. ૧૪૬૬ માં કરી હતી. બીજો મંથ હરિલાદસ્ફરિકૃત વડુદર્શનસમુખ્યય પર તર્ક રહેસ્ય દીપિકા નામની દીકા છે. આ ખે મંથા ઉપરાંત કલ્યાન્તવૌચ્ય, સપ્તતિકા પર અવચૂરિ, કર્મમાંથી પર અવચૂરિ, (૧) આતુર પ્રત્યાખ્યાન (૨) ચતુઃશરણ (૩) સંસ્તારક અને (૪) લક્તપરિજ્ઞા એ નામના ચારે પયના પર અવચૂરિ, ક્ષેત્રસમાસ પર અવચૂરિ નવતત્ત્વ પર અવચૂરિ, વિગેરે માંથાની તેમણે રચના કરી હતી.

પ<u>∘. શ્રી સામસું દરસ</u>ૂરિ

જન્મ વિ. સં. ૧૪૩૦ : વિ. સં. ૧૪૩૭ દીક્ષા : ૧૪૫૦ વાચક પદ : ૧૪૫૭ સુરિપદ : સ્વર્ગવાસ વિ. સં. ૧૪૯૯ : સર્વાયું ૬૯ વર્ષ :

પાલનપુરમાં સજજન નામે શ્રેષ્ઠીને માલ્હણ દેવી નામની ભાયાંથી સામ (ચંદ્ર) સ્વપ્નથી સૂચિત વિ. સં. ૧૪૩૦ માં સામ નામના પુત્ર થયા હતા. જન્મથી જ તેનામાં સારા લક્ષણા હતા અને માત્ર સાત વર્ષની ઉમ્મરે જ માતાપિતાની સંમતિપૂર્વ કંદિશા સ્વીકારી હતી. તેમનું સામસું દર નામ રાખવામાં આવ્યું. તેમના દીક્ષાગુરુ શ્રીમાન્ જયાન દસૂરિ હતા. ખાળવયમાં જ તેમણે શાસ્ત્રાધ્યન શરૂ કર્યું અને વધુ અલ્યાસ માટે તેમને જ્ઞાનસાગરસૂરિની સાનિધ્યમાં સાંખ્યા. ધીમે ધીમે તેઓ એટલા પારંગત થયા કે વિ. સં. ૧૪૫૦ માં માત્ર સત્તાવીશ વર્ષની વયે નરસિંહ શેઠે કરેલા અદ્ભુત મહાત્સવપૂર્વ શ્રી દેવસું દરસૂરિએ તેમને આચાર્ય પદ આપ્યું.

આ સમયે પદ-પ્રદાનના માટા મહાત્સવ પ્રવર્તા અને બ્રાવકા પણ એટલા બક્તિવાળા અને પ્રભાવનાશીલ હતા કે આવા મહાત્સવામાં છૂટે હાથે દ્રવ્યવ્યય કરતા. આ. શ્રી. સામસું દરસૂરિના ઘણા શિષ્યાને માટે જીદા જીદા પદપ્રદાન સમયે આવા મહાત્સવા કરવામાં આવ્યા હતા. સામસું દરસૂરિના આધિપત્યમાં તીર્થયાત્રાએ પણ ઘણી કરવામાં આવી હતી અને તેમના હાથે ઘણે સ્થળે પ્રતિષ્ઠા પણ થઇ હતી ધરણા(ધના)શાહે બંધાવેલ પ્રખ્યાત ને અતિ વિશાળ રાશ્કકપુરના પ્રાસાદની પ્રતિષ્ઠા આ જ સામસું દરસૂરિએ વિ. સં. ૧૪૯૬ માં કરી હતી.

ઇડરરાજ્યના માન્ય **ગાર્લાદ** નામના શ્રાવકે સંઘપતિ થઇને સામસુંદરસૂરિના આધિપત્ય નીચે શત્રુંજય, ગિરનાર તથા સાપારક તી**ર્થની** યાત્રા કરી હતી. પછી તારં- ગાજી તીર્થ પર આવી શ્રી અજિતનાથ જિનેશ્વરનું માેડું 'ભિ'લ આરાસણુની ખાણના ખાસ શ્રેષ્ઠ આરસમાંથી કાતરાવી સાેમસું દરના હાથે સં. ૧૪૭૯ માં પ્રતિષ્ઠિત કર્યું હતું.

દેવકુલપાટક(દેલવાડા, ઉદેપુરથી ૧૭ માઇલ દ્વર)માં આચાર શ્રી છે ત્રણ વખત પદ્માર્યો હતા અને દરેક વખતે ભવ્ય સ્વાગત થવા ઉપરાંત પદ—પ્રદાન મહોત્સવા થયા હતા. તેઓનું વિહારક્ષેત્ર ઘણું વિસ્તૃત હતું અને તીર્થયાત્રાઓ પણ સારા પ્રમાણમાં કરી હતી. તેમના ઉપદેશથી જીદા જીદા ગૃહસ્થાએ જીદે જીદે સ્થળ પ્રતિષ્ઠા, છણું દ્વારાદિ શુભ કાર્યો કર્યાં હતાં. શિલ્પકલા પર પણ તેમણે પૃરતું ધ્યાન આપ્યું હતું.

આ સમયે દિગ' ખરાતા મત પ્રચારમાં વૃદ્ધિ પામ્યા હતા અને એમ કહેવાય છે કે આ શ્રી સામસું દરસૂરિના સમયમાં ઇડર નગરમાં દિગ' ખરીય ભટ્ટારકાની ગાદી શ્થપાઈ હતી. આ સમયે મુસલમાનાનું જેર પછુ વધતું જતું હતું અને સમયસૂચકતા વાપરી જૈનોએ દીલ્હીથી આવતા સૂખા સાથે મૈત્રી સાધી લીધી હતી. સામસું દરસૂરિના સમયમાં શ્રાંથા તાડપત્રીય પાના પરથી કાગળ પર લખાવવામાં આવ્યા અને તે માટે તેમણે શ્વચુરુ દેવસુન્દરસૂરિને સારી સહાય કરી હતી. તે ઉપરાંત પાતાના શાસનકાળમાં પણ આગ-માને કાગળ પર લખાવ્યા હતા.

શ્રી સામસું દરસૂરિ પદ્ધર બન્યા પછી તેઓએ ગચ્છની સારસંભાળ કરવા માંહી. કુશળ સેનાનાયકની જેમ તેમણે વેષધારી અને અસમર્થ સાધુઓને માટે તાતકાલિક ઇલાં લીધા. ચૈત્યવાસનું જેર વધતું જતું હતું તે માટે તેમજ ગચ્છમાં અનેક રીતે અનિષ્ટો વધતાં જતાં હતાં તે દ્વર કરવા માટે તેમણે દીર્ઘ વિચાર કરી નીચેના નિયમા (સાધુમર્યોદાપદ્ક) સંવિગ્ન સાધુઓ માટે તૈયાર કર્યા અને તે પ્રમાણે અનુસ-રવાની આગ્રા આપી. નિયમા

- ૧. જ્ઞાન આરાધન હેતે મારે હંમેશાં પાંચ ગાથા માટે કરવી અને ક્રમવાર પાંચ ગાથાના અર્થ ગુરુ સમીપે ગ્રહણ કરવા.
- ર. ખીજાને ભાષુવા માટે હંમેશાં પાંચ ગાથા મારે લખવી અને ભાષુનારાએાને ક્રમવાર પાંચ પાંચ ગાથા મારે ભાષાવવી.
- 3. વર્ષા ઋતુમાં મારે પાંચસા ગાથાનું, શિશિર ઋતુમાં આઠસા ગાથાનું અને શ્રીષ્મ ઋતુમાં ત્રણસા ગાથાનું સજઝાયધ્યાન કરવું.
 - ૪. નવપદ નવકારમ ત્રનું એક સાે વાર સદા રટાયુ કરું.
- પ. પાંચ શકસ્તવવડે હુંમેશાં એક વખત દેવવ'દન કરું અથવા બે વખત, ત્રણ વખત કે પહારે પહારે યથાશક્તિ આળસ રહિત દેવવ'દન કરું.
- ६. દરેક અષ્ટમી ચતુર્દશીને દિવસે સલળાં દેરાસરા જાહારવા, તેમજ સલળા સુનિ-જનાને વાંદવા. બાકીના દિવસે એક દેરાસરે તેા અવશ્ય જવું.

- છ. હમેશાં વડીલ સાધુને નિશ્ચે ત્રિકાળ વંદન કરું અને બીજા ગ્લાન તેમ જ વૃષ્યાદિક સુનિજનાનું વૈયાવચ્ચ યથાશકિત કરું.
- ૮. ઇર્યાસમિતિ પાળવા માટે સ્થંડિલ માત્રું કરવા જતાં અથવા આહારપાણી વહારવા જતાં રસ્તામાં વાર્તાલાપ વિગેરે કરવાનું છાડી દઉં.
- ૯. યથાકાળ યુંજ્યા-પ્રમાજ્યાં વગર ચાલ્યા જવાય તેા, અંગપડિલેહણા પ્રમુખ સંડાસા પડિલેહ્યા વગર બેસી જવાય તેા અને કટાસણા (કાંબળી) વગર બેસી જવાય તેા પાંચ ખમાસમણ દેવા અથવા પાંચ નવકારમ'ત્રના જાપ કરવા.
- ૧૦. ભાષાસમિતિ પાળવા માટે ઉઘાઉ મુખે છાલું જ નહિ, તેમ છતાં ગફ્લતથી જેટલી વાર ઉઘાઉ મુખે છાલી જઉં તેટલી વાર ઇરિયાવહિપૂર્વક એક દાગસ્સના કાઉ-સ્સગ કરું.
- ૧૧. આહારપાણી કરતાં તેમ જ પ્રતિક્રમણ કરતાં અને ઉપધિની પહિલેહણા કરતાં કાઇ મહત્ત્વના કાર્ય વગર કાઇને કદાપિ કાંઇ કહું નહિં. (બાેલું નહીં)
- ૧૨. એષણાસમિતિ પાળવા માટે નિર્દોષ પ્રાસુક જળ મળતું હાય ત્યાં સુધી પાતાને ખપ છતાં ધાવણવાળું જળ, અણગળ (અચિત્ત) જળ અને જરવાણી (ઝરેલું પાણી) લઉં નહિ.
- ૧૩. આદાનનિક્ષેપશાસમિતિ પાળવા માટે પાતાની ઉપધિ પ્રમુખ યુંજ-પ્રમાર્જને બૂમિ પર સ્થાપન કરું તેમજ બૂમિ ઉપરથી લઉં. યુંજવા-પ્રમાર્જવામાં ગફલત થાય તા ત્યાં જ નવકાર ગશું.
- ૧૪. દાંડા પ્રમુખ પાતાની ઉપધિ જ્યાં ત્યાં મૂકી દેવાય તા તે બદલ એક આય બિલ કરું અથવા ઊભા ઊભા કાઉસ્સગ્ગ મુદ્રાએ રહી એક સા ગાથાનું સજ્ઝાયધ્યાન કરું.
- ૧૫. પારિઠાવણીયાસમિતિ પાળવા માટે સ્થ'ડિલ, માત્રુ' કે ખેલાદિક(શ્લેષ્માદિક)નું ભાજન પરઠવતાં કાઇ જીવના વિનાશ થાય તા નિવિ કરું અને સંદાય આહારપાણી પ્રમુખ વહારીને પરઠવતાં આય'ખિલ કરું.
- ૧૬. સ્થ'ડિલ, માતું વિગેરે કરવાના કે પરઠવવાના સ્થાને " અદ્યુજાણું જસ્સુઓહો " પ્રથમ કહું અને પરઠવ્યા પછી ત્રણ વાર " વાસિરે" કહું.
- ૧૭. મનગુપ્તિ, વચનગુપ્તિ પાળવા માટે મન અને વચન રાગાકુળ થાય તેા હું એકેક નિવિ કરું અને કાયકુચેષ્ટા થાય તેા ઉપવાસ કે આયંબિલ કરું.
- ૧૮. અહિંસા વર્ત પ્રમાદાચરખુથી મારાથી બેઇડ્રિય પ્રમુખ જીવની વિરાધના થઇ જાય તા તેની ઇંડ્રિયા જેટલી નિવિ કર્; સત્ય વર્તે ક્રોધ, લાભ, ભય અને હાસ્યાદિકને વશ થઇ જાડું માલી જઉ તા આય'બિલ કર્ં.
- ૧૯. અસ્તેય વર્ત પહેલી ભિક્ષામાં આવેલા જે ઘૃતાદિક પદાથી ગુરૂમહારાજને દેખાડયા વિનાના હાય તે વાપર્ નહીં અને દાંડા, તરપહી વિગેર ખીજાની રજા વગર લઉ કે વાપર્ નહીં અને લઉ કે વાપર્ તે આયંબિલ કર્.

- રૃ . બ્રહ્મવતે એકલી સ્ત્રી સાથે વાર્તાલાય ન કર્ફ અને સ્ત્રીઓને સ્વતંત્ર ભણાવું નહી. પરિગ્રહિવરમણવતે એક વરસ ચાલે એટલી ઉપધિ રાખું, પણ તેથી વધારે રાખું નહિ. પાત્રા કાચલાં પ્રમુખ પંદર ઉપરાંત ન જ રાખું. રાત્રિભાજનવિરમણવતે અશન, પાન, ખાદિમ, સ્વાદિમના લેશમાત્ર સંનિધિ રાગાદિક કારણે પણ કર્ફ નહિ.
- ર૧. મહાન રાેગ થયા હાેય તાે પણ કવાથના ઉકાળા ન પીઉ તેમજ રાત્રે પાણી પીઉ નહિ. સાંજે છેલ્લી બે ઘડીમાં જળપાન ન કરૂં.
- રર. સૂર્ય નિશ્ચે દેખાતે છતે જ ઉચિત અવસરે સદા જળપાન કરી લઉં અને સૂર્યાસ્ત પહેલાં જ સર્વ આહારનાં પચ્ચખ્ખાણ કરી લઉં અને અણાહારી ઐાષધના સંનિધિ પણ ઉપાશ્રયમાં રાખું રખાવું નહિ.
- ર૩. તપાચાર યથાશક્તિ પાર્ણું એટલે છર્જુાદિક તપ કર્યો હાય તેમ જ યાગ વહન કરતા હાલ તે વિના અવગ્રહિત બિક્ષા લલ નહિ.
- ર૪, લાગલાગાં એ આયંબિલ કે ત્રણ નિવિ કર્યા વગર હું વિગય (દ્વધ દહીં ધી પ્રમુખ) વાપર નહિ અને વિગય વાપર તે દિવસે ખાંડ પ્રમુખ સાથે મેળવીને નહીં ખાવાના નિયમ જાવજ્ભ પાળું.
- રપ. ત્રજ્ય નિવિ લાગાલાગ થાય તે દરમિત્યાન તેમજ વિગય વાપરવાના દિવસે નિવિયાતાં શ્રહ્યુ ન કર્; તેમ જ એ દિવસ લાગટ કાઇ તેવા પુષ્ટ કાર્યુ વિના વિગય વાપર્ નહિ.
- રદ્દ. દરેક આઠમ ઔદશને દહાડે શક્તિ હાય તા ઉપવાસ કરૂં, નહી તા તા બદલ એ આર્યાબલ કે ત્રણ નિવિ કરી આપું.
- ૨૭. દરરાજ દ્રવ્ય, ક્ષેત્ર, કાળ, ભાવગત આંભેગઢ ધારણ કર્ર, કેમકે તેમ ન કર્ર તા પ્રાયશ્ચિત્ત આવે એમ જીતકલ્પમાં કહ્યું છે.
- ૨૮. વીર્યાચાર યથાશકિત પાળું એટલે હંમેશાં પાંચ ગાથાદિકના અર્થ બ્રહ્ય કરી મનન કરૂં:
- રલ, આખા દિવસમાં સંયમમાર્ગમાં પ્રમાદ કરનારાઓને હું પાંચ વાર હિતશિક્ષા આપું અને સર્વ સાધુઓને એક માત્રક પરકવી આપું.
- ૩૦. દરરાજ કર્મક્ષય અર્થે ચાવીશ કે વીશ લાગરસના કાઉસ્સગ્ગ કરૂં અથવા તેટલા પ્રમાણનું સજ્ઝાયધ્યાન કાઉસ્સગ્ગમાં રહી સ્થિરતાથી કરૂં.
- 3૧. નિદ્રાદિક પ્રમાદવઉ માંડળીમાં ખરાખર વખતે હાજર ન થઇ શકાય તેં એક આર્યાબલ કરૂં ને સર્વ સાધુઓની વૈયાવચ્ચ કરૂં.
- 3ર. સંઘાડાદિકના કશા સંબંધ ન હાય તા પણ આળ કે ગ્લાન સાધુપ્રમુખનું પડિલેહણ કરી આપું; તેમજ તેમના ખેલ પ્રમુખ મળની કુંડી પરઠવવા વિગેરે કામ પણ યથાશક્તિ કરી આપું.

33. ઉપાશ્રયમાં પેસતાં નિસ્સિદ્ધિ અને નીકળતાં આવસ્સિદ્ધિ કહેવી બૂલી જાઉ તો તેમ જ ગામમાં પેસતાં નિસરતાં પગ પુંજવા વિસરી જાઉ તો યાદ આવે તે જ સ્થળે નવકાર મંત્ર ગાહે.

3૪-૩૫. કાર્યપ્રસંગે વૃષ્ય સાધુઓને 'હે ભગવન! પસાય કરી' અને લઘુ સાધુને 'ઈચ્છકાર' એટલે તેમની ઇચ્છાનુસારે કરવાનું કહેવું ભૂલી જાઉ તો તેમજ સર્વત્ર જ્યારે જ્યારે ભૂલ પડે ત્યારે ત્યારે 'મિચ્છામિ દુષ્ઠક' એમ કહેવું એઇએ તે વિસરી જાઉ તો જ્યારે સાંભરી આવે અથવા કાઇ હિતસ્વી સંભારી આપે ત્યારે તતકાળ નવકાર મંત્ર ગહાં.

૩૬. વડીલને પૂછ્યા વગર વિશેષ વસ્તુ લઉં-દઉં નહિ અને વડીલને પૂછીને જ સર્વ કાર્ય કરું પણ પૂછ્યા વગર કરું નહિ. વિગેરે

સામસું દરસૂરિને ઘણા સમથ' શિષ્યો હતા તે પૈકી (૧) શ્રી સુનિસું દરસૂરિ (૨) "કૃષ્ણસરસ્વતી " બિરુદધારક શ્રી જયમું દર(જયચંદ્ર)સૂરિ (૩) "મહાવિદ્યા" પર વિવૃત્તિ અને તે પર ડિપ્પન રચનાર શ્રી લુવનસુન્દરસૂરિ અને (૪) જિનસું દરસૂરિ મુખ્ય હતા. શ્રી સામસું દરસૂરિએ યાગશાસ બાલાવબાધ, ઉપદેશમાળા ખાલા-વબાધ, પહાવશ્યક બાલાવબાધ, નવતત્ત્વ બાલાવબાધ, ચૈત્યવંદન સાખ્યાવચૂરિ, કલ્યાણ સ્તવ, નેમિનાથ નવરસફાગ, આરાધનાપતાકા બાલાવબાધ, પષ્ટિશતક બાલાવબાધ રચેલ છે.

ઉપરના મુખ્ય શિષ્યા ઉપરાંત તેમને જિનમંડન, જિનકીતિ, સામદેવ, સામજય, વિશાળરાજ, ઉદયનંદી, શુભરત્ન વિગેરે વિગેરે અન્ય વિદ્વાન શિષ્ય-પ્રશિષ્યા પણ હતા.

તેઓ વિ. સં. ૧૪૯૯ માં સ્વગે સીધાવ્યાં.*

५० इस्त्रस्यती श्री कथसुन्दरसूरि (कथसदसूरि)

ઇડરવાસી શ્રીવત્સના ભાઇ ગાવિંદે કાઈ યાગ્ય શિષ્યને આચાર્ય પદ-પ્રદાન માટે સામસું દરસૂરિને વિનિત કરી ત્યારે તેણે કરેલા મહાત્સવપૂર્વ કશ્રી જયસુન્દર વાચકને આચાર્ય પદવી આપવામાં આવી હતી. તેમની અધ્યયનશક્તિ સારી હતી તેથી ગુરુએ નૃતન શિષ્યોને અભ્યાસ કરાવવા માટેનું કાર્ય તેમને સાંપ્યું હતું. '' કાલ્યપ્રકાશ '' અને " સમ્મતિતક " જેવા મંથાની વાચના તેઓ આપતા. તેમણે વિ. સં. ૧૫૦૫ ના વૈશાખ શુદિ ૫ ના દિવસે દેલવાડામાં શ્રી અભિનંદનસ્વામીની પ્રતિષ્ઠા કરાવી હતી, જે પ્રતિમા હાલમાં આધાટ(આહડ)ના જિનમંદિરમાં છે. કેટલાકા એમ પણ જણાવે છે કે જયસુન્દરસૂરિને બદલે જયચંદ્રસૂરિ નામ વધારે ઠીક છે. તેમની વિદ્રત્તાને કારણે તેમને કૃષ્ણસારસ્વતી-કૃષ્ણ વાગદેવતા એવું ભિરુદ પ્રાપ્ત થયું હતું. તેમણે પ્રત્યાખ્યાન સ્થાન વિવરણ અને

^{*} શ્રી સામસુંદરસ્રિતું વિગતવાર સંપૂર્ણ જીવન જાણનારે તેમના શિષ્ય પ્રતિષ્ઠાસામ રચેલું સામસોભાગ્ય કાલ્ય જોતું.

સમ્યક્ત્વ કોમુદી, પ્રતિક્રમણ વિધિ માદિ મંથા રચ્યાં છે. એમના જ ઉપદેશથી અશુદ્ધારાષ્ટ્ર પાટશુના શ્રીમાલી પર્વાત નામના શ્રેષ્ઠીએ એક લક્ષ પ્રમાણ પ્રંથા લખાવ્યા હતા જેમાંથી પિંડનિર્ફાક્તિ પ્રતિની પ્રત વીરમગામના ભંડારમાં વિદ્યાન છે.

શ્રો સુવનસુન્દરસૂરિ

જ્યારે આચાર્ય શ્રી સામસુંદરસૂરિ ખીજી વાર દેલવાડા આવ્યા ત્યારે નીંધ્ય નામના શ્રાવકની અત્યાયક્કારી વિનતિથી ભુવનસુ-દર વાચકને આચાર્યપદ આપવામાં આવ્યું હતું. કુલાર્ક નામના શેામાચાર્ય શબ્દનું અશાસતપણું અતાવવા સાળ અનુમાના પર " મહાવિદ્યા '' નામની એક દરા શ્લોકી મંથની રચના કરેલ તેના પર ચિરંતન નામના ટીકાકારે દત્તિ રચી હતી. ભુવનસુંદરસૂરિએ તેના પર વિદત્તિ રચી અને તે વિદત્તિ પર '' મહાવિદ્યાવિક'બન '' ટિપ્પણ-વિવરસ્ રચ્યું છે. " પરધારોત્થાપન '' નામના વાદના પ્રથ અને વ્યાખ્યાનદીપિકા પણ તેમના રચેલા પ્રથા છે.

શ્રી જિનમુન્દરસૂરિ

તેમને મહુવામાં ગુષ્ણરાજ નામના શ્રેકીના આગ્રહથી આચાર્ય પદવી આપવામાં આવી હતી. તેમણે વિ. સંવત ૧૪૮૭ માં 'દીપાલિકા કલ્પ" ની રચના કરી હતી. તેમના શિષ્ય શ્રી ચારિત્રરત્ન ગિષ્યુએ " દાનપ્રદીપ " નામના પ્રથ વિ. સં. ૧૪૯૯ માં ચિતાડમાં પૂર્ણ કરી હતા.

૫૧. શ્રી મુનિસુન્દરસૂરિ

જન્મ. વિ. સ. ૧૪૩૬ : દીક્ષા વિ. સ. ૧૪૪૩ : વાચક પદ વિ. સં. ૧૪૬૬ : સૂરિપદ વિ. સં. ૧૪૭૮ : સ્વર્ગગમન વિ. સં. ૧૫૦૩ : સર્વોચુ ૬૭ વર્ષ :

વિ. સં. ૧૪૩૬ માં તેમના જન્મ થયા હતા અને માત્ર સાત વર્ષની ઉમ્મરે તેમણે કીક્ષા લીધી હતા. કથા નગરમાં કથા માળાપને પેટે તેમના જન્મ થયા હતા તેને લગતી વિગત મળી શકતી નથી પણ તેઓ અફ્લુત શક્તિશાળી અને અપૂર્વ સ્મરણુશક્તિવાળા હતા. તેઓ એક સાથે જુકી જુકી એક હજાર બાબતા પર ધ્યાન આપી શકતા અને તેને કારણે તેઓ "સહસાવધાની" તરીકે પ્રખ્યાતિ પામ્યા હતા. આ ઉપરાંત તેઓનું આગમાનું જ્ઞાન પણ અગાધ હતું અને તેથી રંજિત થઇને દક્ષિણ દેશના કવિઓએ તેમને "કાલીસરસ્વતી"* એવું બિરુક આપ્યું હતું. વળી ખંબાતના સબા દક્રમખાને તેમને " વાદીઓકુળપંદ" એવી પદવી એનાયત કરી હતી. તેના અર્થ એ થાય છે કે વાદીઓકૃપી ગાકુલમાં તેઓ પતિ-સ્વામી એવા હતા.

વિ. સં. ૧૪૭૮ માં મુનિસુન્દરસૂરિના આચાર્ય પદ-પ્રદાન સમયે દેવરાજ નામના

^{*} સરસ્વતી દેવીના વર્જુ શ્વેત છે અને મુનિશુન્દરસૃરિના વર્જુ શ્વામ હશે તેથી સરસ્વતી સ્થામ વર્જુ ધરીને આવી હશે એવી કલ્પના કરીને આવું બિરુદ આપવામાં આવ્યું હાય તેમ સમજાય છે.

શ્રેષ્ઠીએ કરેકેંગ્ર ટેક્ના વ્યય કરીને મહાત્સવ કરો હતા. ભાર વર્ષની ઉમ્મરે તેમણે ન્યાય, વ્યાકરણ અને કાવ્ય એ ત્રણે વિષયોના પરિચય આપતા " ત્રેવેદા ગાણી ' નામના શ્રથ સ્થ્યો હતા જે તેમની અગાધ જ્ઞાનશક્તિના સળળ અને સચાટ પુરાવા છે.

તેમણે સૂરિમંત્રનું ચાવીશ વખત સ્મરદ્યુ કર્યું હતું અને છઠ્ઠ તેમજ અઠ્ઠમ આદિ તપસ્યાને કારણે પદ્માવતી આદિ દેવીએ પ્રત્યક્ષ થતી તેમજ સહાય કરતી હતી. દેલવાડામાં થયેલ મરકીના ઉપદ્રવ શાન્ત કરવા તેમણે મહિમાપૂર્ણ " સંकतिर'' સ્તવની રચના કરી હતી અને શીરાહી દેશમાં ઉત્પન્ન થયેલ તીડના ઉપદ્રવને શાન્ત કર્યો હતો જેને લીધે ત્યાંના સહસ્રમલ્લ નામના રાજાએ પાતાના દેશમાં 'અમારી' પ્રવતીવી હતી. આ ઉપરાંત અન્ય રાજાઓને ઉપદેશ આપી પાતપાતાના નગરામાં અમારીની ઉદ્દેશપણ કરાવી હતી.

તેમનું મુંદરમાં મુંદર કાર્ય " ત્રિદશતર ગિથી " નામના વિજ્ઞપ્તિ-પત્ર છે. આ વિજ્ઞપ્તિ-પત્ર તેમણે સ્વગુરુ દેવમું દરસૂરિ પર માકલ્યા હતા. તે એટલા વિસ્તૃત અને મુંદર હતા કે જગતભરના વિજ્ઞપ્તિ-પત્રના સાહિત્યમાં તેનું સ્થાન અને છે. તે લગભગ એક સા આઠ (૧૦૮) હાય લાંબા હતા. તેમાં એક એકથી શહે તેવા પ્રાસાદે, શક, પદ્મ, સિંહાસન, અશાક, ભેરી, પ્રાતિહાયોદિ અનેક ચિત્રામય 'લાંકા હતા અને જીદી જીદી બતા વૃત્તો લખવામાં આવ્યા હતા. તે " ત્રિદશતર ગિથી " માં ત્રણ સ્તાત્ર અને એકસઠ તરંગા હતા. તે આખા વિજ્ઞપ્તિ-પત્ર હાલમાં ઉપલબ્ધ થતા નથી પણ ત્રીન સ્તાત્રના " ગુર્વાનલી" નામના પાંચસા પદ્યના એક વિભાગ માત્ર મળે છે, જેમાં ચરમ જિનપતિ શ્રી મહાવીરસ્વામીથી તેમના સમય સુધીના તપગચ્છના આચાર્યોનું સંદ્રપમાં વર્ણન છે. ત્રીના સ્તાત્રના આ એક વિભાગ આટલા બધા વિસ્તૃત છે તો ત્રણે સ્તાત્ર સાથેના તે વિજ્ઞપ્તિ-પત્ર કેટલા વિશાળ હશે તેના કાંઇક ખ્યાલ આવી શકશે. તેમાં અર્થ ગાંભીર્ય પણ અતિવ હતું. આવા પ્રોત તેમણે નશિના શ્રીની રચના કરી હતી.

શાંતરસ ભાવના જિનસ્તાત્ર રત્નકાષ સ'તિકર સ્તાત્ર સીમ'ધર સ્તુતિ અ'ગ્રલ સત્તરી∗

^{*} કેટલાંકા આ બંને કૃતિઓ ૪૦ માં પદ્ધર શ્રી મુનિચંદ્રસ્રિના નામ પર ચઢાવે છે.

વનસ્પતિ સત્તરી ચાગશાસ (ચતુર્થ પ્રકાશના બાળાવબાેધ) તપાગચ્છ પદાવ**લી** (ગુર્વાવલી ઉપરાંત) ત્રૈવેદ્યગાષ્ટી

આ પ્રમાણે સાહિત્યસૃષ્ટિમાં સારું વાવેતર કરી તેઓશ્રી શાસનની પ્રભાવના કરવાપૂર્વક વિ. સં. ૧૫૦૩ માં સ્વર્ગવાસી અન્યા.

પર શ્રી રત્નશેખરસૂરિ

જન્મ વિ. સ.'. ૧૪૫૭ (૧૪૫૨): દ્વીક્ષા વિ. સ.'. ૧૪૬૩: પંડિત પક્ષ વિ. સ.'. ૧૪૮૩: વાચકપક વિ. સ.'. ૧૪૯૩: આચાર્ય પક્ષ વિ. સ.'. ૧૫૦૨: સ્વર્ગવાસ વિ. સ.'. ૧૫૧૭: સવિશ: ૬૦ વર્ષ:

મુનિસું દરસૂરિની માટે શ્રી રત્નશે ખરસૂરિ આવ્યા. તેઓ વિદ્વાન હતા એટલું જ નહિં, પરંતુ પ્રખર અભ્યાસી ને સાથાસાથ વાદી પણ હતા. યોવન વયે તેમણે દક્ષિ-ણના વાદીઓને વાદમાં પરાસ્ત કર્યો હતા. આ ઉપરાંત તેમની વાદ કરવાની શક્તિથી ર'જિત થઇ ખંભાતના આંખી નામના વિદ્વાને તેમને " બાલસરસ્વતી "તું અરુદ આપ્યું હતું.

દેવગિરિના (હાલનું દોલતાળાદ) રહીશ મહાદેવ શ્રેષ્ઠીની વિનતિથી માટા મહાત્સવપૂર્ક તેમના વાચકપદના મહાત્સવ કરવામાં આવ્યા હતા. ચાપન વર્ષ લગભગના પાતાના દીક્ષાપયાયમાં તેમણે વિસ્તૃત વિહાર કરી શાસનની સારી શાભા વધારી હતી. આ ઉપરાંત સાહિત્યની દિશામાં તેમણે શ્રાહપ્રતિક્રમણસૂત્ર પર " અર્થદીપિકા " નામની ટીકા, શ્રાહવિધિ સૂત્ર પર " વિધિકો મુદી " નામની ટીકા તેમજ પહાવશ્યકવૃત્તિ રચી છે. આ ઉપરાંત " આચારપ્રદીપ " નામના ૪૦૬૫ શ્લાકપ્રમાણના સ્વતંત્ર શ્રંથ રચ્યો છે, તેમજ પ્રભાષ્ય દ્રાદય વૃત્તિ અને હમલ્યા કરણુ પર અવચૂરિ તેમણે રચી હાવાના ઉલ્લેખ સાંપડે છે.

તેમના શિષ્યા પૈકી સામદેવે વિ. સં. ૧૫૦૪ માં " કથા મહાદિશિ " નામના કથામ્રંથ ગલ-પદ્યમાં રચ્યા છે તેમાં હરિષે ષુકૃત કર્પુ રપ્રકરમાં સૂચિત ૧૫૭ કથાએ છે. આ ઉપરાંત સામદેવગણિકૃત જિનપ્રભસ્ર્રિના " સિદ્ધાંતસ્તવ " પરની ટીકા લશ્ય છે. રત્નશેખરસૂરિએ રાણકપુરમાં ધરણ સંઘપતિએ કરેલા મહાત્સવપૂર્વક તેમને આચાર્ય પદ આપ્યું હતું.

લુંકા મતાત્પત્તિ

ગુજરાતના પાટનગર અમદાવાદમાં "લુંકા" નામના દશાશ્રીમાળી લહીયા રહેતા હતા. "જ્ઞાનજ" નામના યતિના ઉપાશ્રયમાં પુરતકા લખી તે પાતાની આછવિકા ચલાવતા હતા. લખતાં લખતાં કાઈ એક પુસ્તકના સાત પાના લખવા મૂકી દીધા તેથી પુસ્તક લખાવનારાએ તેતું કારણુ પૂછ્યું ત્યારે "લુંકાએ " ઊલટા કલહ કર્યો. પરસ્પર બાલાચાલી વધી જતાં લોકાએ તેતું તાડન કરી ઉપાશ્રયમાંથી કાઢી મૂકયા.

પછી " લુંકા" એ લખમશી નામના કારબારીની સહાય માગી અને તેની નિશ્રામાં રહી પોતાના નવીન પંચ વિ. સં. ૧૫૦૮ માં શરૂ કર્યો.

તેણું ચાલુ પરંપરામાં પણ કેટલોક વિરાધ દાખગ્યા. જિનમતિમાના નિષેધ કર્યો અને સાથાસાથ પોષધ, પ્રતિક્રમણ, પ્રત્યાખ્યાનાદિ આવશ્યક ક્રિયાઓ કરવામાં તેમજ દાનાદિકમાં માન્યતા ન રાખી. દયા એ ધર્મ છે અને હિંસામાં અધર્મ છે એવું મંતવ્ય પ્રચલિત કરી જે જે ક્રિયામાં અંશ માત્ર પણ હિંસા થાય તે તે ક્રિયાઓને અરવીકાર્ય જણાવી. લગભગ આ જ અવસરે પાદશહતો પીરાજ-ખાન નામના માનીતા સૂખા મંદિરા અને ઉપાશ્રયા તાડી નાખી જૈનમતની કદર્યના કરતા હતા તે સંયામના સવિશેષ લાબ લઇ લોંકાશાહે પાતાના મતની સારી રીતે પ્રરૂપણા કરી.

રાજકીય અંધાધુંધી અને રાજ્ય ખટપટને કારણે કેટલાક પ્રાંતામાં વિહાર અટકી પત્ર્યો હતો. સાધુઓમાં શિથિલતા પ્રવેશી હતી. નાના—માટાની મર્યાંદાઓ પ્રાય: એકિક થવા લાગી હતી. સાધુઓ ગૃહરથાના વધુ પરિચય કરવા લાગ્યા અને તેને કારણે " अतिपरिचयादवशा " એ નિયમ પ્રમાણે આદરભાવ એકિક થવા લાગ્યા. પુસ્તકા અને વસ્ત્રાના સંપ્રદથી આગળ વધી કેકિક મથેલે ક્લ્ય રાખવા સુધીની પ્રવૃતિ આગળ વધી હતી. સાધુઓની આવી જાતની ક્રિયાઓથી શ્રાવક વર્ગમાં મેટા ખળલળાટ ઉત્પન્ન થયો તેથી આ પરિસ્થિતિના લાભ લઇ, સાધુઓની શિથિલતા તેમજ કલેશાને આગળ કરી લુંકાએ પોતાના નવીન મતના જોરશારથી પ્રચાર કરી. જે દેશામાં સાધુઓ જઈ શકતા નહિં ત્યાં જઇને તેણે હજારા ક્ષેકાને મૃતિ પૂજ્યી વિમુખ ખનાવ્યા.

ખાદ લું કાએ પોતાની માન્યતાને અનુકૂળ એકત્રીશ સ્ત્રો માન્યા અને તે એકત્રીશ સ્ત્રોમાં પણ જ્યાં જ્યાં જિનપ્રતિમાના અધિકાર આવતા હતા ત્યાં ત્યાં પોતાના મનઃકશ્પિત અર્થ કર્યાં. આવશ્યક-સ્ત્રને તો તેણે કપાલકશ્પિત નવું જ ખનાવ્યું. આમ પોતાના મતના પ્રચાર માટે તેણે પચીશ વર્ષ સુધી વિશેષ મહેનત કરી પરંતુ તેના પંથમાં કાઇ ભળ્યું નહિ. છેવટે વિ. સં. ૧૫૩૩ માં શીરોહી પાસેના અર- લદપાટકના રહેવાસી પ્રાગ્વાટ દ્યાતિના ભાષ્યા નામના શખ્સ તેને મળ્યા અને ગુરુના આપ્યા વિના સ્વયં સાધુના વેષ પહેરી લીધા. હું ઢક નામ ધરાવી મૃઢ લોકાને જૈન ધર્મથી ભ્રષ્ટ કરવા માંડ્યા અને જિન-પ્રતિમાનું ઉત્થાપન શરૂ કર્યું. વિ. સં. ૧૫૬૮ માં તેના શિષ્ય રૂપજી થયા. ત્યારબાદ વિ. સં. ૧૫૭૮ જીવાજી અને ૧૫૮૭ માં વૃદ્ધ વરસિંહ શિષ્ય થયા.

લેંકાશાહે પાતે દીક્ષા લીધી નહિ, પરંતુ તેના જ્યદેશથી બીજાઓ દીક્ષા લઈ "ઋષિ " કહેવાચા. ૧૫૭૦ માં " બીજા " નામના વેષધરે પાતાના નામથી " બીજા " નામના મત પ્રચલિત કર્યો. આ જ લેંકામતમાંથી સંવત ૧૭૦૯ માં સરતિવાસી વારા વીરજીની કુલાંબાઇએ ખાળે લીધેલ " લવ⊗"એ " કુંઢીયા " પંચની વિશેષ શરૂઆત કરી.∗

^{*} જુઓ ગ છમત પ્રેળંધ પૃ. ૧૫૦

तैवण्णो पुण लच्छी सायर सूरीसरो मुणेअच्चो ५१। चवचण्णु सुमह साह्र ५४, पणवण्णो हेमविमलगुरू ५५॥ १७।

> तत्पद्दे श्रीलक्ष्मीसागरसूरिः । तत्पद्दे श्रीसुमतिसाधुसूरिः ।

तत्पटे अहिमविमलसूरिः।

ગાથાર્થ:—ત્રેપનમા શ્રી લક્ષ્મીસાગરસૂરિ, ચાપનમા શ્રી સુમેતિસાધુ-સૂરિ અને પંચાવનમા પદ્ધર તરીકે શ્રી હેમવિમળસૂરિ થયા. ૧૭

व्याख्या—५३ तेवण्णोत्ति-श्रीरत्नशेखरस्र्रिपट्टे त्रिपंचाशत्तमः श्रीलिध्मी-सागरस्रि:।

तस्य वि॰ चतुष्पष्टचिषके चतुर्दशक्षतः १४६४ वर्षे भाद्र॰वदि द्वितीयादिने जन्म, सप्तत्यिषके १४७७ दीक्षा, षण्णवत्यिषके १४९६ पंन्यासपदं, एकािषके पंचदश्यतः १५०१ वर्षे वाचकपदं, अष्टािषके १५०८ सुरिपदं, सप्तदशािषके १५१७ गच्छनायकपदं ॥

५४ चउवण्युत्ति-शिलक्ष्मीसागरसूरिपट्टे चतुष्पंचाशत्तमः श्रीसुमतिसाधुसूरिः।

५९ पणवण्णोत्ति—श्रीसुमितसाधुसूरिपट्टे पंचपंचाशत्तमः श्रीहेमविमलम्रिः।

यः क्रियाशिथिलसाधुसमुदाये वर्तमानोऽपि साध्वाचाराननतिक्रान्तः । यतो ब्रह्मचर्येण निष्परिग्रहतया च सर्व्वजनविख्यातो महायशस्वी संविग्नसाधुसानिध्यकारी । यदीक्षिता यन्निश्चि-ताश्च बहवः साधवः क्रियापरायणा आसन् । एति हुनं समुदायानुरोधेन क्षमाश्चमणादिविहतं पक्षवान्नादिकं नात्मन। भुक्तवान् ।

त्र वाना—त्र श्रीपति-त्र गणपतिप्रमुखा लुङ्कामतमपास्य श्रीहेमविमलसूरिपार्श्वे प्रवज्य तित्रश्रया चारित्रभानो वभूवांस: ।

सद्युम्नं कंचिद् व्रतिनं ज्ञात्वा गणात्रिष्काशयामास ।

न च तेषां क्रियाशिथिलसाधुसमुदायावस्थाने चारित्रं न संभवतीति शंकनीयं, एवं सत्यपि गणाधिपतेश्चारित्रसंभवात् ।

यदागम:--साले नामं एगे एरण्डपरिवारेति ।

तदानीं वि॰ द्वाषष्ठचिषकपंचदशश्चते १५६२ वर्षे " संप्रति साधवो न द्वग्यश्मायाती—" त्यादिपरूपणापरकटुकनाम्नो गृहस्थात् त्रिस्तुतिकमतवासितोस्कदुकनाम्ना स्तरोहणेस्सः। तथा वि॰ सप्तत्यधिकपंचदशशत १५७० वर्षे छुङ्कामतानिर्गत्य बीजास्यवेषघरेण "बीजामती" नाम्ना मतं प्रवर्तितं ॥ तथा वि॰ द्विसप्तत्यधिकपंचदशशत १५७२ वर्षे नागपुरीयतपागणानिर्गत्य उपाध्यायपार्श्वचंद्रेण स्वनाम्ना मतं पादुष्कृतमिति ॥ १७ ॥

વ્યાખ્યાથે:—શ્રા રત્નશેખરસૂરિની પાટે ત્રેપનમા શ્રા લક્ષ્મીસાગરસૂરિ થયા.

તેમના વિ. સં. ૧૪૬૪ માં ભાદરવા વિદ ખીજે જન્મ, વિ. સં. ૧૪૭૭ માં દીક્ષા, વિ. સં. ૧૪૯૬ માં પંત્યાસપદ, વિ. સં. ૧૫૦૧માં વાચકપદ, વિ. સં. ૧૫૦૮માં આચાર્યપદ અને વિ. સં. ૧૫૧૭માં ગચ્છનાયકની પદવી પ્રાપ્ત થઈ હતી.

શ્રી લક્ષ્મીસાગરસૂરિની પાટે ચાપનમા **શ્રી સુમતિસાધુસૂરિ થ**યા.

શ્રી સુમતિસાધુસુરિની પાટે પંચાવનમા પકુધર શ્રી હેમવિમલસૂરિ થયા.

તેઓ શિયિલાચારી સાધુ—સમુદાયની વચ્ચે રહેવા છતાં પણ સાધ્વાચારનું ઉલ્લંધન કરનાર ન હતા જેથી બ્રહ્મચર્યના પ્રભાવથી તેમજ નિષ્પરિત્રહપણાથી તેઓ મહાયશસ્વી, સર્વત્ર પ્રસિદ્ધ અને અનેક સંવિષ્ઠ સાધુઓના પરિવારવાળા થયા. તેમના દીક્ષિત થયેલ અને તેમને આશ્રયીને રહેલા ઘણા સાધુઓ ક્રિયાપરાયણ બન્યા, અને તેની સાબિતી તરીક સમુદાયના આગ્રહ દાવા છતાં પણ અન્ય સાધુઓદ્વારા લવાયેલ પકવાનાદિ પાતાની અતે વાપરતા નહિ.

ઋષિ હાના, ઋષિ શ્રીપતિ અને ઋષિ ગણપતિ પ્રમુખ ઘણા ઋષિઓએ હુંકા મતના ત્યાગ કરીને શ્રી હેમવિમળસૂરિજી પાસે ચારિત્ર અંગીકાર કહ્યું હતું.

કાઈ એક સાધુને ક ચન(દ્રવ્ય)યુક્ત જાણીને તેને ગચ્છ ખહાર કરવામાં આવ્યા હતા.

ક્રિયા-શિયિલ મુનિઓની સાથે રહેવા છતાં પણ **હે**મવિમલસૂરિના ચારિત્ર સંખધી **શં**કા કરવાની જરૂર નથી, કારણ દે ગણનાયક **હે**ાવાથી તેઓ શુધ્ધ ચારિત્રધારી હતા. વળી સિધ્ધાંતમાં કહ્યું પણ છે કે—

એરંડાથી વીંડળાયેલ એક શાલવૃક્ષ પણ પ્રશંસાપાત્ર છે.

"હાલમાં સાધુઓ જણાતા નથી" એવી પ્રરૂપણા કરનાર કટ્ટક નામના ગૃહસ્થે વિ. સં. ૧૫૬૨ માં ત્રણ થાયની વાસનાયુકત કડવા મત (કડવામતી) પ્રચલિત કર્યો. ત્યારબાદ વિ. સં. ૧૫૭૦ માં **બીજા** નામના વેષધરે લુંકા મતના ત્યાગ કરીને પાતાના " **બીજા-મતી"** નામના મત પ્રચલિત કર્યો. તેમજ વિ. સં. ૧૫૭૨ માં નાગપુરીય તપગચ્છમાંથી નીકળીને જ્યાંધ્યાય પાર્શ્યદ્રે પાતાના નામના નવીન મત (**પાર્શ્ય** સં. ૧૫૭) શરૂ કર્યો.

પ૩. શ્રી લક્ષ્મીસાગરસૃરિ

જન્મ વિ. સ' ૧૪૬૪: દીક્ષા વિ. સં. ૧૪૭૭ (૧૪૭૦) પંન્યાસપદ વિ. સ'. ૧૪૯૬: વાચકપદ વિ. સ'. ૧૫૦૧: મ્યાચાર્યપદ વિ. સ'. ૧૫૦૮: પડધર વિ. સ'. ૧૫૧૭: સ્વર્ગવાસ વિ. સ'. ૧૫૪૭: સર્વાય ૮૩ વર્ષ:

ઉમાપુરમાં તેમણે શ્રી મુનિમું કરસ્ રિપાસે દીક્ષા લીધી હતી. સામચારિત્રગણિએ "ગુરુગુણ્વરત્નાકર" કાવ્યમાં શ્રી લક્ષ્મીસાગરસૂરિનું જીવનચરિત્ર આપ્યું છે તેમાં તેમણે જણાવ્યું છે કે—" તેમણે વિ. સં. ૧૪૭૦ માં એટલે કે માત્ર છ વર્ષની વયે જ દીક્ષા અંગીકાર કરી હતી; જયારે પટાવલીમાં ૧૩ વર્ષની વયે દીક્ષા લીધાના ઉલ્લેખ કર્યો છે. બાલ્યવય છતાં તેમણે એકાશ્વ ચિત્તે શાસ્ત્રાધ્યયન શરૂ કર્યું અને સિદ્ધાંત—ચર્ચાની બાબતમાં વાદીઓને પણ પરાસ્ત કરી ચકિત કર્યાં. આ ઉપરાંત બાળવયમાં જ જીણું-દુર્ગમાં મહીપાળ રાજાને રંજિત કર્યો હતા. વિવાહપ્રજ્ઞમિના યાગવહનથી ગણિપદ પ્રાપ્ત કર્યા બાદ વિ. સં. ૧૪૯૬ માં સામસુંદરસૂરિએ દેવિગિરિથી આવેલા શાહ મહાદેવે કરેલા મહાત્સવપૂર્વક તેમને પાન્યાસપદ અપંદ્ય કર્યું હતું. બાદ વિ. સં. ૧૫૦૧ માં મુંડરથળમાં મુનિસુંદરસૂરિએ વાચક પદ—પ્રદાન કર્યું હતું. અને તે સમયે સંઘપતિ ભીમે માટા મહાત્સવ કર્યો હતા.

ખાદ ધીમે ધીમે તેમની શક્તિ ખીલતી ગઇ. તેમની વૃત્તિ હંમેશાં શાંતપરાયણ હતી. નકામા--નિરથંક ઝઘડા તેમને પસંદ પડતા નહિ, તેમજ કાઇ જાતના તેમના હઠાગ્રહ પણ નહોતો. વિ. સં. ૧૫૧૭ માં ગચ્છનાયક થયા પછી ખંભાત નગરમાં શ્રી રત્નમંડન અને સામદેવસ્ત્રિજી સાથે ગચ્છમેળ કર્યો, એટલે જીદા જીદા પક્ષ ખંધાઇ ગયા હતા તેને એકમેક કરવા માટે સારા પ્રયત્ન કર્યો.

તેમનું વિહારક્ષેત્ર ગુજરાત ઉપરાંત મરુદેશ તથા માળવ દેશ પણ હતા. તેને પરિણામે ઘણા શ્રીમંત શ્રાવકા તેમના ભક્તો હતા અને તેમના દ્વારા પ્રતિષ્ઠાદિ શુભ કાર્યો કરાવ્યાં હતાં. ગિરિપુર(ડુંગરપુર)ના ઉકેશ જ્ઞાતિના શાંહ સારહે ૧૨૦ મણુ પીત્તળની જિનમૂર્તિ કરાવી તેની અન્ય જિનિબંધો સાથે પ્રતિષ્ઠા કરાવી હતી. દક્ષિણમાં આવેલ દેવગિરિના શાંહ મહાદેવે શત્રું જયની યાત્રા કર્યા બાદ લાટપિલ વિગેરે સ્થાનામાં વાચક, મહત્તરા પદના પુષ્કળ દ્રવ્યના વ્યયપૂર્વ ક મહાત્સવ કર્યો હતા. માંડવગઢવાસી સંઘપિત મંદ્રસાધુ (ચાંદાશાહે) ૭૨ કાષ્ટ્રમય જિનાલયા અને ધાતુના ૨૪ જિનના પટ્ટો કરાવીને તેની પ્રતિષ્ઠા ગુરુમહારાજદ્વારા કરાવી હતી. આ ઉપરાંત વિ. સં. ૧૫૩૩માં અકમી(પુર)ના ઉકેશવંશીય સાની ઇસાર અને પતા એ નામના બંને ભાઇએએ ઇડરના ભાણ રાજ્ય દુર્ગ પર કરાવેલ જિનમંદિર કરતાં પણ ઉત્તંગ જિનપાસાદ કરાવી શ્રી અજિતનાય પ્રભુના બિંબ સાથે અનેક પ્રતિમાએાની શ્રી હફ્મીસાગરસૂરિદ્વારા પ્રતિષ્ઠા કરાવી હતી.

તેમણે વિ. સં. ૧૫૨૨ માં ગચ્છપરિધાપનિકા મહાત્સવ કરી ઘણા સાધુઓને આચાર્યપદ, વાચકપદ, પંડિતપદ વિગેરે પદા અપંદ્ય કર્યા હતાં. * ગુરુગુણરત્નાકર કાવ્યમાં જણાવ્યું છે કે–શ્રી લક્ષ્મીસાગરસૂરિની નિશ્રામાં નીચે પ્રમાણે આચાર્યો, ઉપાધ્યાયા તેમજ હજારા મુનિવરા હતા, જે ઉપરથી સમજાશે કે ગચ્છનાયકને કેટલી જોખમદારી અને જવાબદારી લાગવવી પડતી હશે.

અ ાચાર્ય શિષ્યસંખ્યા	€પા ^દ યાય	શિષ્ય સંખ્યા	સાધુએા
(૧) શ્રી સુધાનં કસૃરિ (૨૯) (૨) શ્રી સુધાનં કસૃરિ (૧૪)[૧૮?] (૩) શ્રી સામજયસૃરિ (૨૫) (૪) શ્રી જિનસામસૃરિ (૧૫) (૫) શ્રી જિનસં મસૃરિ (૩૯) (૬) શ્રી સુમતિસું કરસૃરિ (૫૩) (૭) શ્રી સુમતિસાધુસૃરિ (૫૭) (૮) શ્રી રાજપ્રિયસૃરિ (૧૨) (૯) શ્રી ઇન્દ્રન-કીસૃરિ (૧૧)	હવાવ્યાય (૧)મહાપાધ્યાયશ્રી મા (૨) ઉપા. શ્રી લગ્ધિસ (૩) ,, શ્રી અમરન (૪) ,, શ્રી જિનમા (૫) ,, શ્રી ધર્મ'હં: (૬) ,, શ્રી અગમ (૭) ,, શ્રી અનંતર (૯) ,, શ્રી અનંતર (૧૦) ,, શ્રી અનંતર (૧૦) ,, શ્રી અનંતર (૧૦) ,, શ્રી અનંતર (૧૦) , શ્રી અનંતર (૧૦) , શ્રી અનંતર સમપંદર ઉપાધ્યાયાન	હીસમુદ્ર(રહ) ામુદ્ર (૩૧) ન્દી (૨૭) શ્ચિકચ (૩૧) સ (૧૨) સં (૧૨) સ (૧૧) કંસ (૧૨) ધુ (૧૪) ય ઉપાધ્યાયા	(૧) રાજતિલક (૨) શુભતિલક (૩) અભયતિલક (૪) સિધ્ધાન્તિવિવેક (૫) ભુવનવિવેક (૬) જયરુચિ (૭) સિધ્ધાન્તરુચિ (૯) મેરુરાજ (૧૦) સુધાભૂષણ (૧૧) દેવભૂષણ (૧૨) પ્રતિવ્હાકલ્યાણ (૧૩) જયકલ્યાણ (૧૪) સુમતિશ્રુત (૧૫) સુનિકીતિ
			विशेरे विशेरे

આ ઉપરાંત પાતપાતાના નામને છેડે મૂર્તિ, આનંદ, પ્રમાદ, નંદી, રતન, મંડન, નંદન, વર્ષન, લાભ, ધર્મ, સામ, હેમ, ક્ષેમ, ઉદય, માશ્કિય, જય, વિજય, સુંદર, ચારિત્ર, સમુદ્ર, શેખર વિગેરે નિશાનીવાળા હજારા સાધુઓ તેમની આજ્ઞામાં હતા.

વળી લાવષ્ટ્રયસમય, જે એક સારા જૈન કવિ થઇ ગયા છે અને જેમના વિ. સં. ૧૫૨૧ માં અમદાવાદમાં જન્મ થયા હતા તેમણુ વિ. સં. ૧૫૨૯ માં પાટણુમાં શ્રી લક્ષ્મીસાગરસૂરિ પાસે પ્રવજ્યા અંગીકાર કરી હતી.

^{*} શ્રી સામદેવસૂરિના શિષ્ય શ્રી ચારિત્રહ સના શિષ્ય શ્રી સામચારિત્ર આ કાવ્ય વિ. સં. ૧૫૪૧ માં રમ્યું છે, જેમાં શ્રી લક્ષ્મીસાગરસુરિના જીવનને લગતા હતાંત છે. વિસ્તારથી વાંચવાના કચ્છ કે તે કાવ્ય જોવું.

શ્રી લક્ષ્મીસાગરસૂરિએ પાતે કાઇ પણ નૂતન ગ્રંથની રચના કરી હાય એલું જણાતું નથી. કેટલાકા જણાવે છે કે તેમણે " વસ્તુપાળ રાસ " રચ્યા છે. શાસ-નની શાભા વધારી તેમ જ ગચ્છ-લેદ મીટાવવા અથાગ પરિશ્રમ સેવી તેઓ વિ. સં. ૧૫૪૭ માં સ્વર્ગવાસી થયા.

પ૪. શ્રી સુમતિસાધુસૂરિ

શ્રી લક્ષ્મીસાગરસૂરિની પાટે ચાપનમા પદ્ધર તરીકે શ્રી સુમતિસાધુસૂરિ આવ્યા. તેમના જીવનને લગતા વિશેષ વૃતાંત ઉપલબ્ધ થઇ શકતા નથી. ઇડરના રાજા ભાણના મંત્રી કાેઠારી શ્રીપાલે તેમના આચાર્યપદ—પ્રદાન સમયે મહાત્સવ કર્યો હતા. તેઓ ૧૫૪૫ થી ૧૫૫૧ સુધી ગચ્છનાયકપદે રહ્યા હાેય તેમ જણાય છે. આ સમયે સાધુ-ઓમાં શિથિલાચારે કંઇક વધુ પ્રમાણમાં પ્રવેશ કર્યો હતા છતાં પણ પાતે જિંદગીપર્યં ત પાંચે પર્વમાં—તિથિમાં આયં બિલ કરતા. વટવલ્લિ નગરમાં શ્રી શામળા પાર્શ્વનાથની સમીપે ત્રણ મહિના પર્યં ત વિધિપૂર્વંક સૂરિમંત્રની આરાધના કરી હતી; અને કાેઇ પણ એક સફેદ વસ્તુના ભાજનદારા આયં બિલ તપ કરવાથી અધિષ્ઠાયક દેવ તેમને પ્રત્યક્ષ થયા હતા.

પછી પાતે મંડમદુગમાં પધાર્યા અને શા જાઉજીએ અનગળ દ્રવ્યના વ્યયપૂર્વક ગુરુના પુર–પ્રવેશ કરાવ્યા. બાદ તે જ જાઉજીને પ્રતિબાધ પમાદીને અગ્યાર શેર વજનની સુવર્ણના પ્રતિમા અને બાવીશ શેર વજનની રૂપાની પ્રતિમાની પ્રતિષ્ઠા કરાવી હતી.

તેઓના શિષ્યસમુદાય ઘણા વિસ્તૃત હતા. તેઓએ પાતાના પટ પર શ્રી હેમ-વિમળસૂરિને સ્થાપ્યા કે જેમનાથી વિમળગચ્છની શાખા શરૂ થઈ.

૫૫. શ્રી હંમવિમળસૂરિ

તેમના જીવનને લગતી વિશેષ હંકીકત પણ ઉપલબ્ધ થતી નથી. એમના સમયમાં સાધુઓના શિથિલાચાર અતિશય વૃદ્ધિ પામ્યા હતા, છતાં પણ નિઃસ્પૃહપણાથી તેમજ પ્રદ્માચર્યના અખંડ પાલનથી તેઆશ્રી પાતાની પ્રતિષ્ઠા સાચવી શક્યા હતા અને તેમની ખ્યાતિ પણ સંઘમાં સારી હતી. તેમના પરિવારમાં અગર તા તેમની આજ્ઞામાં ઘણા સંવેગી સાધુઓ ફિયાપરાયણ હતા, પરંતુ જે કેંટલાકા શાસ્ત્રમયાંદાથી ચ્યૂત થયા હતા તેઓને તેઓએ ગચ્છ-બહિષ્ફૃત કર્યાં હતાં. તેઓના ગચ્છનાયક થયાના સંવત ૧૫૨ છે અને તેમના શિષ્ય શ્રી આનંદિવિમળસૂરિએ પાટ સંભાળ લીધી તે દરમ્યાનના વચગાળાના લાંભા સમય સુધી તેઓને ગચ્છની સારસંભાળ કરવી પડતી. તેમનામાં વ્યાખ્યાન-શક્તિ તેમજ શાસતું રહસ્ય સચાટપણ સમજાવવાની શક્તિ સારી હતી અને તેને જ પરિણામે લુંકામતવાળા ઋડિય હાના, ઋડિય શ્રીપતિ તેમજ ઋડિય માર્ચા હતા. હેમ-પરિણામે લુંકામતવાળા ઋડિય હાના, ઋડિય શ્રીપતિ તેમજ ઋડિય માર્ચા હતી. હેમ-

વિમળસ્રિથી વિમળ શાખાની શરૂ માત થઇ. તેએ સુવિખ્યાત ઉપદેષ્ટા ઉપરાંત સારા કવિ પણ હતા તેમણે મૃગાપુત્રની સજઝાય રચેલી છે. સાહિત્યની દિશામાં સ્યગડાંગસૂત્ર પર તેમની દીપિકા હાવાના ઉલ્લેખ સાંપડે છે. તેમણે પાતાની પાટ પર શ્રી આણું દિવમળસ્રિને સમર્થ જાણી સ્થાપ્યા અને વિ. સં. ૧૫૮૪ માં સ્વર્ગવાસી થયા. તેમના પ્રશિષ્ય હે સધીરે '' હેમવિમળસ્રિને કાગ " રચ્યા છે.

કડવામતી

નાડલાઇમાં નાગર જ્ઞાતિના કડેવા નામના વિભાક હતા. પાછળથી તે જૈન થયા. ભાદ કાર્ય- પ્રસંગે અમદાવાદ આવતાં વિ. સં. ૧૫૧૪ માં તેને આગમિક ગચ્છતા પંત્યાસ શ્રી હરિક્રીર્તિ સાથે સંસર્ગ થયા. હરિક્રીર્તિ એકલા જ ક્રિયાપૂર્ગંક રહેતા હતા. તેમની પાસે શાસ્ત્રાધ્યયન કરી દક્ષિતા ક્ષેત્રાનું કડવાને મન થયું એટલે હરિક્રીર્તિએ " શાસ્ત્રમાં નિર્દિષ્ટ કરેલા શૃહ ગુરુ આ કાળમાં દેખાતા નથી અને તેથી શાસ્ત્રોક્ત દક્ષિત્ત મળશે નહિ" એમ કહ્યું ત્યારે શ્રાવકના જ વેષે છતાં સાધુધર્મપરાયધ્ય રીતે તેણે જીદા જીદા ક્ષેત્રોમાં વિહાર કરવા શરૂ કરી અને લોકાને પ્રતિમાધી પાતાના પક્ષમાં લીધા અને સ્વમતની પુષ્ટિ કરી. આ મતની મુખ્ય માત્યના એ છે કે-'વર્તમાનકાળે શુદ્ધ શાધુએ નજરે પડતા નથી.' આ ઉપરાંત ત્રણ થોઇની માત્યતા શરૂ કરી. મૂર્તિપૂજાનો તેઓ નિષેધ કરતા નથી. આ મતની ઉત્પત્તિ વિ. સં. ૧૫૬૨ માં થઇ અને વિ. સં. ૧૫૧૪ માં કઢવાનું સૃત્યુ તીપજયું. આ મતને માનનારા લોકા વીસનગર, થરાદ અને અમદાવાદ આદિ નમરામાં હાલ પણ વિશ્વમાન છે.

भीजभती (वीजभती)

વિ. સં ૧૫૭૦ માં લું કામતમાંથી નીકળીને વીજા (બીજા) નામના વેષધારીએ પાતાના સ્વતંત્ર મન ચલાવ્યા. શ્વેતામ્બર મૂર્તિ મુજક પક્ષમાંથી લું કા અને બીજામતી નીકત્યા પછી પરસ્પર સારું લર્ષણ થવા લાગ્યું. ખરતર અને તપગચ્છ વચ્ચે પછુ વૈમનસ્ય વધી ગયું અને એક બીજાને ખાટા ઠરાવવા માટે પુસ્તકાની પછુ ખાટી રચના થતી. ઉપાધ્યાય શ્રી ધર્મ સાગરે તપગચ્છ સિવાયના બીજા બધા મતા ખાટા છે તે સાબિત કરવા માટે નવીન પુસ્તક રચી ઉમ ભાષામાં ઘણા પ્રહારા કર્યા. છેવટે તપગચ્છના નાયક શ્રી વિજયદાનસૂરિએ વધી પહેલ ક્લેશ-કુસંપના અગ્નિને શાંત પાડવા તેમના રચેલા "કુમતિમતકુદ્દાલ" નામના શ્રંથને જળશરણ કરાવ્યા

પાયચંક ગચ્છ

વિ. સં ૧૫૭૨ માં પાર્શ્વાંકે નાગારી તપામચ્છના શ્રી સાધુરત્નસૂરિ પાસે દીક્ષા <mark>લીધા બાદ</mark> કેટલીક જીદી સામાચારી પ્રરૂપી અને પાતાના પક્ષના સમર્થન માટે સારા પ્રચાર કર્યો. તેમને માતનારા પાયચંદ ગચ્છીય કહેવાયા. તેઓ પણ મૂર્તિપૂજામાં માતનારા છે.

सुविद्यिभ्रमुणिचूड।मणि, क्कमधतमोमक्ष्णमिहिरसममहिमो । आणंदविमलपूरी-सरो अ छावण्णदृधरो ।। १८॥ तत्पद्दे श्री आणंदविमलसूरिः। ગાથાર્થ: –શ્રી હેમવિમળસૂરિની પાટે સુવિહિત સુનિઓમાં ચૂડામણિ (સુગઢ) સમાન અને કુમત-મિથ્યાત્વરૂપ અંધકારના નાશ કરવામાં સૂર્ય સમાન પ્રકાશવાળા છપ્પનમા પટ્ધર શ્રી આણંદવિમળસૂરિ થયા. ૧૮

व्यास्य (— ५६ सुविहिअत्ति भी हेमविमलसूरिपट्टे षट्पंचाशत्तमपट्टधरः सुविहित – मुनिचृहामणि — कुमततमे। मथनसूर्यसममहिमा श्री आणंदविमलसूरिः ।

तस्य च वि॰ सप्तचत्वारिशदधिके पंचदशशत १९४७ वर्षे इलादुर्गे जन्म, द्विपंचाशदिधिके १९५२ व्रतं, सप्तत्यिधिके १९७० सुरिपदं ॥

तथा यो मगवान् क्रियाशिथिलबहुयति जनपरिकरितोऽपि संवेगरंगभावितात्मा जिनमितमाप्रतिषेश—साधुजनाभावप्रमुखोत्मूत्रप्ररूपणप्रवलजलप्लाव्यमानं जननिकरमवलोक्य करुणारसावलिप्तचेतो गुर्वाज्ञया कितिचित् संविग्नसाधुसहायो वि० ह्याशीत्यधिकपंचदशशत १५८२
वर्षे शिथिलाचारपरिहाररूपिक्रयोद्धरणयानपात्रेण तमुद्धृतवान्, अनेकानि चेम्यानामिम्यपुत्राणां च शतानि कुटुंबधनादिमोहं संत्याज्य प्रवाजितानि ॥

"यो वादे जयी स नगरादी स्थास्यित नाइन्य" इति सुराष्ट्रिधिपतिनामां इकितलेख-मादाय सुराष्ट्रे साधुविहारिनिमित्तं यदीयश्रावकः सुरत्राणदत्तपर्यस्तिक।वाहनः पातसाहिषदत्त-"मिलकश्रीनगदल "विरुदः सा० तृणसिहारूयः श्रीगुरूणां विज्ञिष्त कृत्वा संप्रतिभूपतिरिव पंन्यासजगिषप्रमुखसाधुविहारं कारितवान्।

तथा जेसलमेर्वादिमरुभूमौ जलदौर्लभ्याददुष्करोऽयमिति थिय। श्रीसोमप्रभस्रिभर्यो विहारः प्रतिषिद्ध आसीत् सोऽपि व्यवहारः कुमतव्याप्तिभिया तत्रत्यजनानुकंपय। च भूयो लामहेतवे पुनरप्यनुज्ञातः । तत्रापि प्रथमं लघुत्रया अपि शीलेन श्रीस्थूलभद्रकल्पो वेराय्यनिधिनिःस्पृहा-विध्यविज्ञीवं जधन्यतोऽपि पष्टतपोऽभिग्रही पारणकेऽप्याऽऽचाम्लादितपोविधायी महोपाध्यायश्री-विद्यासागरगणिर्विहृतवान् । तेन च जेसलमेर्वादौ खरतरान्, मेवातदेशे च बीजामतीप्रभृतीन्, मौरव्यादौ (मौल्यादौ) लङ्कादीन् प्रतिबोध्य सम्यक्तवबीजमुष्तं सदनेकधावृद्धिमुपागत-मद्याऽपि प्रतीतं ॥

तथा पार्श्वचन्द्रव्युदग्राहिते वीरमग्रामे पार्श्वचन्द्रमेव वादे निरुत्तरीकृत्य भूयान् जनो जैन-धर्मं प्रापित: । एवं मालवकेऽप्युज्जयिनीप्रभृतिषु । किं बहुना ! संविग्नत्वादिगुणैयेत्कीर्तिपताका पुनरद्यापि सज्जनवचोवातेनेतस्तत उद्धृयमाना प्रवचनप्रासादिशस्त्ररे समुद्धसति । क्रियोद्धारकरणानन्तरं च श्रीआणंदिवमरुस्यश्चतुर्दश १४ वर्षाण जघन्यतोऽपि नियततपोविशेषं विहाय षष्ठतपोऽभिग्रहिणः चतुर्धषष्ठाभ्यां विश्वतिस्थानकाराधनाद्धनेकविरुष्टतपः-कारिणश्च वि० षण्णवत्यधिकपंचदशशत १५९६ वर्षे चैत्रसितसप्तम्यामाजन्मातिचाराद्यालोच्या-ऽनशनं विधाय च नवभिरुपवासैरहम्मदावादनगरे स्वर्गं विभूषयामासुः ॥ १८॥

વ્યાખ્યાર્થ:—શ્રી હેમવિમળસૂરિની પાટે ગીતાર્થ મુનિઓમાં મુગઢ સમાન અને મિથ્યાત્વરૂપી અધકારતું મથન કરવામાં (નાશ કરવામાં) સૂર્ય સમાન તેજસ્વી શ્રા આણું દવિમળસૂરીશ્વરજી છપ્પનમા પટધર થયા.

તેઓના વિ. સં. ૧૫૪૭ માં ઈલાદુર્ગમાં જન્મ થયા હતા. તેમણે વિ. સં. ૧૫૫૨ માં ચારિત્ર અંગીકાર કર્યું' હતું અને વિ. સં. ૧૫૭૦ માં તેમને આચાર્ય ૫૬ આપવામાં આવ્યું હતું.

જિનમૃર્તિના નિષેધ, સાધુ પ્રત્યે અરુચિ વિગેરે ઉત્સત્ર-પ્રરૂપણારૂપ જળ-રાશિમાં કુખતા જનસમૃહને જોઇને પાતે ક્રિયાશિયિલ ઘણા યતિઓથી પરિવરેલ દેાવા છતાં વૈરાગ્ય રંગથી ભરપૂર હૃદયવાળા અને કરુણારસ(દયા)થી યુક્ત ચિત્ત-વાળા તેમણે ગુરુની આજ્ઞાથી કેટલાક સંવિગ્ન સાધુઓની સહાયદ્વારા વિ. સં. ૧૫૮૨ માં શિયિલાચારના ત્યાગરૂપ ક્રિયાદ્ધાર સમાન વહાણ–નોંકાદ્વારા ઉદ્ધાર કર્યો અને અનેક શ્રેષ્ઠીઓ તેમજ શ્રેષ્ઠીપુત્રોને કુટું બપરિવાર, ધન વિગેરે પરના માહ દૂર કરાવીને દીક્ષા આપી

"જે કાઇ વાદમાં જીત મેળવે તે જ (મારા) નગર વિગેરે સ્થાનામાં રહી શક; બીજા નહી." એવા સારાષ્ટ્રાધિપતિના લેખ લઇને, સારાષ્ટ્ર દેશમાં સંવિગ્ન સાધુઓના વિદાર કરાવવાને માટે, સુલતાને જેને બેસવાને માટે પાલખીનું વાદન આપેલું હતું એવા તથા પાદશાહે જેને " મલિક શ્રીનગદલ " નામનું બિરુદ અર્પણ કર્યું છે તેવા શા " તૃણ્સાંહ " નામના ભક્ત શ્રાવેક ગુરુમહારાજને પ્રાર્થના કરીને સંપ્રતિ મહારાજાની માફક પંત્યાસ જમર્ષિ વિગેરે સાધુ- મુનિરાજોનો સારાદદેશમાં વિહાર કરાવ્યા હતા.

તેમજ જેસલમેર વિગેરે મરુભૂમિમાં પાણીના દુર્લભપણાને કારણે સાધુ-વિહાર દુષ્કર જાણીને શ્રી સામપ્રભસૂરિ(૪૭મા પટ્ટધર)એ તે તે દેશામાં વિહાર કરવાના જે નિષેધ કર્યો હતા તેને અંગે તે તે દેશામાં મિથ્યાત્વ વધી જવાના ભયથી, ત્યાં રહેતા લોકા પરની અનુક પા–દયાથી તેમજ અતિવ લાભ થવાના કારણથી શ્રી આણંદ- વિમળસૂરિએ તે પ્રદેશમાં વિહાર કરવાની છૂટ આપી એટલે નાની ઉમ્મર હોવા છતાં શીલથી શ્રી સ્થૂલભદ્ર સરખા, વૈરાગ્યના ભંડાર, અત્યંત નિઃસ્પૃહી, જિંદગી પર્યંત જ્લન્ય તપ તરી કે છક તપના અભિત્રહવાળા, અને પારણે પણ આયં બિલ કરનાર મહાપાધ્યાય શ્રી વિદ્યાસાગર ગણુએ સાથી પ્રથમ તે પ્રદેશમાં વિહાર કર્યો તેમણે જેસલમેર વિગેર પ્રદેશામાં ખરતરાને, મેવાત (મેવાડ) દેશમાં બીજામતીવાળાઓને તેમજ મારબી આદિ સ્થળામાં લુંકામત-વાળાઓને પ્રતિબાધ પમાડીને સમક્તિરૂપી બીજનું વાવેતર કર્યું, જે અનેક પ્રકારે વૃદ્ધિ પામેલું અત્યારે પણ પ્રતીત થાય છે.

પાર્શ્વંદ્ર નામના મુનિએ વીરમગામવાસીઓને પાતાના પક્ષમાં આકર્ષ્યાં ત્યારે બ્રી આણંદવિમળસૂરિવરે પાર્શ્વચંદ્રને જ વાદમાં પરાજિત કરીને ઘણા લોકાને શુદ્ધ જૈન માર્ગ ગહણ કરાવ્યા હતા. એ જ પ્રમાણે માલવ દેશમાં ઉજ્જયિની પ્રમુખ શહેરામાં ઉત્સત્રભાષીઓને વાદમાં પરાજિત કરીને લાકાને શુદ્ધ માર્ગ ખતાવ્યા હતા. વધારે શું કહેવું ? શુદ્ધ સંવેગીપણું વિગેરે ગુણાને કારણે જે ક્રીતિંદ્રપ ધ્વજા તેમને પ્રાપ્ત થઇ હતી તે સંતપુરુષના વચનદ્રપી પવનવડે આમતેમ હલાવાતી-ધ્રજાવાતી શાસનદ્રપી મહેલના શિખરે અલાપ પર્યંત કરફરે છે.

ક્રિયોદ્ધાર કર્યા ખાદ આણંદિવેમળમૂરિ ચૌદ વર્ષ સુધી જઘન્યથી અમુક નિર્ણીત તપ વિશેષ નહીં કરતાં માત્ર છકુ તપના આભગહધારી રહ્યા હતા, અર્થાત્ ચૌદ વર્ષ સુધી છકુની તપશ્ચર્યા કરી હતી. ખાદ ચાય અને છકુભક્તદ્વારા વિંશતિ(વીશ)સ્થાનક પદની આરાધના વિગેરે અનેક પ્રકારના ઉત્કૃષ્ટ તપ કરીને વિક્રમ સંવત્ ૧૫૯૬ ના ચૈત્ર શુદિ હ ના દિવસે જન્મથી પ્રારંભીને દરેક અતિચારાની આલાચના કરી નવ દિવસના ઉપવાસપૂર્વક અનશણ કરીને અહમદાવાદ નગરને વિષે રવર્ગે સીધાવ્યા.

<u>૫૬. શ્રી આણં દવિમળસૃરિ</u>

જન્મ વિ. સં. ૧૫૪૭ : દીક્ષા વિ. સં. ૧૫૫૨ : ઉપાધ્યાયપક વિ. સં. ૧૫૬૮ : ચ્યાચાર્યપદ વિ. સં. ૧૫૭૦ : ક્રિયોન્કાર વિ. સં. ૧૫૮૨ : ગચ્છનાયક વિ. સં. ૧૫૮૩ : સ્વર્ગગમેન વિ. સં. ૧૫૯ફ : સર્વાયુ ૪૯ વર્ષ:

શ્રો હેમવિમળસૂરિની પાટે છપ્પનમા પદુધર તરીકે તેઓશ્રી આવ્યા. તેમના વિ. સં. ૧૫૪૭ માં **ઇલાદુર્ગ –ઇંડર** નગરમાં જન્મ થયા હતા. તેમના પિતાનું નામ **મેઘાઇ** અને માતાનું નામ **માણુકદેવી** હતું. તેમનું સંસારીપણાનું નામ **વાઘઇ કુંવર** પાડવામાં આવ્યું હતું અને કિશાર વયમાં ઉચિત અભ્યાસ માટે તેમને અધ્યાપકને સાંપવામાં આવ્યા હતા. બ્રામાનુગ્રામ વિહાર કરતાં શ્રીમદ્ હેમવિમળસૂરીશ્વર ઇડર પધાર્યો અને તેમના ઉપદેશા-મૃતના પાનથી વાઘજીકું વરના આત્મા તૃષ્તિ પામવા સાથે હવાન્વિત અન્યા. તે સમયે તા હેમવિમળસૂરિ અન્યત્ર વિહાર કરી ગયા અને અમુક સમય પછી પાછા ઇડર પધાર્યા. આ સમયે સો કરતાં વાઘજીકું વરને સવિશેષ આનંદ થયા. પૂર્વ સંસ્કારના યાગે તેમની મનાવૃત્તિ ધાર્મિક સંસ્કાર તરફ હળતી ગઇ હતી તેમાં ગુરુના ઉપદેશામૃતથી પુષ્ટિ મળી.

પ્રસંગ મળતાં તેમણે માતાપિતાને પાતાની દીક્ષાની ભાવના જાહેર કરી. લાડમાં ઉછરેલા પુત્રની આ વાત ઘડીભર તો પુત્રવત્સલ માતાએ સાચી માની નહીં, પરંતુ પુત્રને અત્યાગ્રહ અને મક્કમ મન જોયા પછી માતાપિતાએ તેમને સમજાવવા માટે અનેક ઉપાયા યોજ્યા. સંયમની કહિતતા અને શરીરની સુકુમારતા દર્શાવી ગૃહસ્ય ધર્મ પાળવા સ્વચ્હું. વળી લઘુ વય છે માટે માટા થયા પછી વાત એમ જણાવી વાત ઉડાવવા પ્રયત્ન કર્યો પણ જેને અમૃતરસના પાનની ઇચ્છા થઇ હાય તે સમુદ્રના ખારા જળપાનથી કદાપિ રીઝે છેવટે માતપિતાએ રજા આપી અને વિ. સં. ૧૫૫૨ માં માત્ર પાંચ વર્ષની વયે જ તેમણે હેમવિમળસ્રી કર પાસે સંયમ સ્વીકાશું. તેમનું અમૃત મેરુ એવું નામ રાખવામાં આવ્યું. ખરેખર તેમના નામ પ્રમાણે તેમની છહવામાં-વાણીમાં અમૃતના આસ્વાદ જેવા ભાસ થતા.

ગુરુની નિશ્રામાં ધીમે ધીમે અભ્યાસ કરતાં તેમણે વ્યાકરણ, ન્યાય, કાવ્ય વિગેરમાં અને છએ દર્શનના શાસ્ત્રોમાં પારંગતપણું પ્રાપ્ત કર્યું. તેમનું જ્ઞાનધ્યાન તેમજ શક્તિ તેઇ ગુરુમહારાજે સં. ૧૫૬૮ માં લાલપુર નગરમાં તેમને ઉપાધ્યાયપદથી વિભૂષિત કર્યા. આ મહાત્સવ સમયે સંઘવી ધીરાજી નામના શેઠે સારા ખર્ચ કર્યો હતો.

હવે તેઓ સ્વતંત્ર રીતે ગ્રામાનુગ્રામ વિદ્વાર કરવા લાગ્યા. તેઓનો શક્તિ સવં પ્રકારે ખીલી ઊઠી હતી. તેમની શાસ્ત-તત્ત્વ સમજાવવાની શૈલી જ અના ખી હતી. એ પ્રમાણે ભવ્ય જીવા પર ઉપકાર કરતાં અને શાસનશાભા વધારતાં તેઓ શ્રી સ્થંભન તીર્થે આવ્યા. ગુરુમહારાજ વયાવૃદ્ધ થઈ જવાથી અહીં જ બિરાજતા હતા. આ સમયે સંઘની વિનતિથી તેમને વિ. સં. ૧૫૭૦માં આચાર્ય પદથી અલંકૃત કરવામાં આવ્યા અને આનંદ-વિમળસૂરિ એવું નામ ધારણ કર્યું. આ આચાર્ય પદ-પ્રદાન સમયના મહાતસવના ખર્ચ જીવરાજ સાનીએ કર્યા હતા.

વિ, સ.'. ૧૨૦૦ માં તપગચ્છના ઉધ્ધાર પછી ત્રણુ સો વર્ષના ગાળા દરમિયાન સાધુસ'સ્થામાં શિથિલતાએ સારા પ્રમાણમાં પ્રવેશ કર્યો હતા અને કેટલાકા સ્વ∽સ્વ મ'ત•યની પુષ્ટિ અર્થે જીદા જીદા મતા-ગચ્છા સ્થાપન કરીને નિરંકુશ જેવા બની ગયા હતા. અગાઉના વૃતાંતથી આપણે જાણીએ છીએ કે આ સાળમા જ શતકમાં લ્રાંકા,

બીજામતી, કડવામતિ, પાર્ધાંચંદ્ર વિગેરે અનેક ગચ્છા અસ્તિત્વમાં આવ્યા હતા અને પાતપાતાની મનકાવતી રીતે સૌ કાેઇ સ્વતંત્ર રીતે વર્તાંતા હતા. આવી જ પ્રવૃત્તિ આમ ને આમ ચાલુ રહે તાે સમાજ છિજ્ઞભિન્ન થઇ જાય અને કયું સાચું અને કયું ખાેદું તેની વિચારણા પણ મુશ્કેલીવાળી અને.

એકદા એકાંતમાં શાસનની ચિંતા કરતાં ગુરુમહારાજને વિચાર ઉદ્દભવ્યા કે આતમીય કર્તાવ્યથી ચ્યૃત થઈ લાેકાને અન્યગચ્છીઓ વિભ્રમમાં નાખે છે, ભગવાન મહાવીરે પ્રરૂપેલા શુદ્ધ-નિષ્કલંક ધર્મને પાતાના સુખ-સગવડની ખાતર વિપરીત રૂપે જણાવવામાં આવે છે, ત્યાગના ઓઠા નીચે સમાજને આ લાેકા છેતરી રહ્યા છે તે છતી શક્તિએ સહન તા ન જ કરવું એઇએ. આચાર્યપદની એખમદારી સવિશેષ છે. ગચ્છની અખંડિતતા જળવી રાખવી એ મારું કર્તવ્ય છે અને એટલા ખાતર મારે લાેકાને ઉન્માર્ગથી પાછા વાળવા જ એઇએ. પાતાના મનમાં આ પ્રમાણે નિર્ણય કરી તેમણે તે હકીકત ગુરુમહારાજને જણાવી. તેઓ શ્રી આ હકીકત સાંભળી અત્યંત હિષત થયા અને તેમની શક્તિ માટે વિધાસ હાેવાથી તેમને કિયો હાર કરવા માટે રજા આપી.

પછી પાતાની સાથે દઢ વિચારવાળા પ૦૦ સાધુઓને લઇને વિ. સં. ૧૫૮૨ માં ચાલુરમા પાસે આવેલ વડાવળી ગામમાં ક્રિયાહાર કર્યા અને તેને કારણે પાતે વયાવૃદ્ધ થયા હાવાથી ગુરુમહારાજે આલું દવિમળસૂરિને વિ. સં. ૧૫૮૩ માં ગચ્છ-નાયકપદ્દે-પદ્ધરપદ્દે સ્થાપ્યા.

માણિભક્રની ઉત્પત્તિ

વિ. સં. ૧૫૮૪ માં હેમવિમળસૂરિના કાળધર્મ ખાદ તેઓ શ્રી વિહાર કરતાં કરતાં માળવામાં પધાર્યો, અને ઉજ્જિયિની નગરી પાસેની ક્ષીપ્રા નદીના "ગંધવે સ્મશાન" માં કાઉસ-ગ ધ્યાને રહ્યા. આ સમયે તેમની અચળતા અને પરિષહ સહન કરવાની શક્તિ વિષે એક જાણવાજોગ પ્રસંગ બન્યા. તે નગરીમાં માણેકચંદ નામના શ્રેષ્ઠી રહેતા હતા. પહેલાં તા તે જૈનધર્મ પરાયણ હતા પણ યતિવર્ગની શિથિલતા અને નિષ્ક્રિયતા જોયા પછી તેની શ્રદ્ધા ધર્મ પરથી જ્રિઠી ગઇ અને સાધુસમાજને તે ઘૃણાની નજરે જોવા લાગ્યા. આમ છતાં માણેકચંદની માતા પ્રભુ મહાવીરના શાસન પ્રત્યે અચળ ભક્તિભાવવાળી હતી. ગુરુમહારાજે આ અવસરે એક માસની તપશ્ચાના આરંભ કરી એટલે તેની માતાએ માણેકચંદને આજ્ઞા કરી કે—' પારણાના અવસરે શુરુને આપણે ઘેર તેડી લાવજે.' માણેક-ચંદને માતા પ્રત્યે એટલા પૃજ્યનાવ હતા કે તે તેમની આજ્ઞાનું ઉલ્લંઘન કરી શકતા નહિ. પારણાને દિવસે તે ગુરુને તેડી લાવવા ગયા તો ખરા પણ તેની કૃતુહલ અને ઘૃણાસ્પદ ભુદ્ધિએ એક ડીખળ કર્યું. ગુરુની પરીક્ષા કરવા માટે તેણે સ્મશાનમાં અપ્નિ સળગાવીને સૂરિ-

કિયાકારક આચાર્યથી આતંદિવમળનુરીશ્વરે મહારાજ

છની કાઢી પાસે ઘરી એટલે દાઢી સળગતાં ગુરુદેવનું મુખ દાઝચું છતાં પણ પવનથી પવંતો કેપે નિર્હ તેમ ગુરુના મુખ પર રંચ માત્ર પણ ફેરફાર ન થયો. માણેક ચંદથી આ કાર્ય થતાં તો થઇ ગયું પણ પછી તેના પસ્તાવાના પાર ન રહ્યો. આવું કાર્ય કરવા છતાં ગુરુને તેના પર કરુણા માવ જ ઉપજયા; કારણ કે તેઓ માહેની વિલક્ષણતા અને કવાયોની કૃટિલતા સમજતા હતા. ગુરુના આવા વાત્સલ્યથી ઊલટા તે વધુ શરમીંદા અન્યા. આપણામાં કહેવત છે કે—વેરીન વશ કરવા માટે પ્રેમ એ જ સવેત્તિમ વશીક રહ્યું છે. પછી માણે કચંદ ગુરુના લક્ત અન્યા અને પાતાના અપરાધ અદલ માપ્રી માગી.

માણુંકચંદ વ્યાપારાર્થે પાલી રહેતા હતા તથી તે ગુરુને આશ્રહ કરી પાલી તેડી ગયા. ત્યાંના ચાતુમાં સદરમિયાન શત્રું જય માહાત્મ્ય સાંભળવામાં આવતાં તે તીર્થની યાત્રા કરવાના તેની ભાવના જાગૃત થઇ અને ઉત્કૃષ્ટ ભાવનાના યાગમાં ને યાગમાં તાત્કાલિક પ્રતિજ્ઞા પણ લઇ લીધી કે જ્યાંસુધી ગિરિરાજના દર્શન ન થાય ત્યાંસુધી અન્ન-પાણી કંઇ પણ લેવું નહિં. સંઘવાત્રા માટે તરત જ પ્રયાણ શરૂ કર્યું પણ તે સમયે રેલ્વે જેવા ઝડપી સાધના ન હતા. દિવસા વ્યતાત થવા લાગ્યા અને માણુંકચ દને ઉપવાસો ઉપર ઉપવાસો થવા લાગ્યો. ઉપવાસના સાતમા દિવસ થવા આવ્યા છતાં તેઓ માત્ર સિદ્ધપુર નજીક મગરવાડામાં પહોંચ્યા. આ સમયે ત્યાં આગળ વસતી ન હતી. ઝાહીની ગાઢ ઘટાથી ભયંકર જંગલ જેવું હતું. ત્યાં ભિલ્લ લાકેઓ સંઘ પર હુમલા કર્યો અને તેમાં માણુંકચંદ શેઠને પ્રાણઘાતક પ્રહાર લાગવાથી શુભ ભાવપૂર્વક શત્રું જયના ધ્યાનમાં જ મૃત્યુ પામીને તે વ્યંતર નિકાયમાં માણિલાદ્ર નામના દેવ થયા.

દિવસે દિવસે ગચ્છ-મમત્વ વધતું જતું હતું. ખરતર તેમ જ તપાગચ્છના સાધુઓ વચ્ચે કદાગ્રહ વધી પડ્યા હતો અને येन केन प्रकारेण એક બીજા અન્ય ગચ્છીય સાધુઓનો પરાભવ કરવામાં રક્ત રહેતા. કહેવાય છે કે આ મમત્વે એવું જોર પકડ્યું કે તેના મદમાં કાર્યાકાર્યનું પણ ભાન ન રહ્યું. ખરતરગચ્છીય સાધુઓએ ભૈરવની આરાધના કરી તેના દ્વારા તપાગચ્છીય લગભગ ૫૦૦ સાધુઓનો સંહાર કરાવ્યા. આ નિર્દય સમાચાર સાંભળતાં જ આણું દવિમળસૂરિનું મન ખિન્ન બન્યું. તપગચ્છની સારસંભાળના બોજો પાતાને શિર હોવાથી આવા કૃત્યાની ઉપેક્ષા કરી શકાય તેમ ન હતું. પાતે પાતાના પાલણુપુર તરફ વિહાર લંબાવી મગરવાડાની ઝાડીમાં વાસ કર્યો. રાત્રિએ ધ્યાનસ્થ અવસ્થા સમયે માણિલદ્ર દેવ તેમની સમક્ષ પ્રગટ થયા અને આગ્રા ફરમાવવા જણાવ્યું. ગુરુમહારાજે ખરતરગચ્છીય યતિઆના જીલમાની વાત કહી બતાવી તેવા સીતમાનું નિવારણ કરવાનું કહ્યું. માણિલદ્રે શાસનભક્તિને અંગે તે કથન સ્વીકાર્યું પણ સાથાસાથ માગણી કરી તપગચ્છના દેરાસરા તેમ જ ઉપાશ્રયમાં મારી મૂર્તિની સ્થાપના કરવામાં આવે.

ગુરુએ તેનું વચન સ્વીકાર્યું ને તે વાતની સાક્ષીરૂપે અત્યારે પણ કેટલાક સ્થળાએ માણિ-ભદ્રની મૂર્તિની સ્થાપના જેવામાં આવે છે.

આન' દવિમળસૂરી ધરજને માટે ક્રિયો દ્વાર કરવા માત્રથી સંતાષ પકડી શાન્ત રહેવાતું સર્જાયું નહેાતું. અન્ય કેટલાક યતિ વિગેરેના સ્વચ્છ દાચારને કારણે જૈનેતર વિદ્વાના જૈન શાસન પર આક્ષેપ કરતા અને કાેઇ કાેઇ વાર તાે વાદ પણ શરૂ થતા. પરન્તુ એક શક્તિ-શાળી પટુધર તરી કે આ આ પંત્રી આ શું દવિમળસૂરી ધરજી તે અધાને પહેાંચી વળતા. આ ઉપરાંત નીચેનું એક બીજું મહત્ત્વનું કાર્ય તેમણે તેમના જીવન દરમિયાન કર્યું.

સહતાલીશમા પટ્ધર શ્રી સામપ્રભસૂરિએ પાતાના શાસનકાળ દરમિયાન મારવાડ માદિ પ્રદેશામાં શુદ્ધ જળના અભાવથી સાધુઓના વિહાર બધ કરાવ્યા હતા. આના લામ લઇ કેટલાક કુમતવાદીઓએ ત્યાં પાતાનું પરિબળ જમાવ્યું હતું. આણંદવિમળ-સરીશ્વરજીને આ ન રુચ્યું. કારણ કે જે આવી ને આવી પ્રથા પ્રચલિત રહે તેા ભવિષ્યમાં તે તે શેત્રામાં તપાગચ્છીય શહ માર્ગ ભયમાં આવી પહે અને કુમતવાદીઓનું અતિ-શય એર વધી જાય. લોકો તો ગતાનુગતિક આચરણવાળા હાય છે. તેઓ કરો માર્ગ સાચા છે તેના ઊંડી ગવેષણા-ચાકસાઇ કરવા તરફ પ્રાયે બેદરકાર હાય છે, એમ વિચારી તેમણે અનેક કષ્ટાના સામના કરી મારવાડમાં વિદાર શરૂ કરાવ્યા. સૂર્યના પ્રકાશ થતાં જેમ ખુજાઓ ઝાંખા પડી જાય તમ શુદ્ધ ક્રિયામાર્ગના તેમ જ સત્ય ઉપદેશના પ્રચાર થતાં મિચ્યાત્વીઓની બીછાવેલી જાળ ધીમે ધીમે નાશ પામવા લાગી અને લાકાએ યુન: શુદ્ધ જૈન ધર્મના સ્વીકાર કર્યો. આ ખુંદવિમળસૂરિએ જેસલમેર તરફ પાતાના વિદાન શિષ્ય (વદાસાગરને માકલ્યા જ્યાં તેમણે ખરતરગરછના સાધુઆ સાથે વાદ કરી તેમને પરાજિત કર્યા. આ વિદ્યાસાગર ઉપાધ્યાય ઉત્કૃષ્ટ શીલવાન ગણાતા હતા. જિંદગી પર્ય'ત એાછામાં આછા તપ તરીકે તેમને છઠ્ઠના અભિગ્રહ હતા અને પારણાના દિવસે પણ આયં બિલ જ કરતા. જેસલમેર ઉપરાંત મેવાડ દેશમાં વીજામતીઓને, અને મારબી વિગેરે ગામામાં લંકામતવાળાઓના તેમણ વાદમાં પરાજય કર્યો હતા.

શ્રા આણું કવિમળસૂરી ધરજી આવી રીતે શાસનશાભા વધારી રહ્યા હતા છતાં શાસનના મુખ્ય અંગબૂત જિનપ્રતિમા વિષે તેમનું દુલ ક્ય નહોતું. કમે કમે તેમણે ભક્ત શ્રાવકાને પ્રતિબાધી અજયમેરુ, સાંગાનયર, જેસલમેર, મંદાવર, નાગાર, નાડલાઈ, સાદડી, શીરાહી, પાલીતાણા, જીનાગઢ, પાટણુ, રાધનપુર, અમદાવાદ, મહેસાણા, કાવી, ગંધાર, કપડવંજ, ઇડર, ખંભાત આદિ અનેક સ્થળાએ પ્રતિષ્ઠા તેમ જ અંજનશલાકાઓ કરાવી હતી. સાધુવિહારના અભાવે જેસલમેરમાં ૧૪ જિનપ્રાસાદા અંધ થઇ ગયા હતા અને કુમતવાદીઓએ ત્યાં કાંડા નખાવ્યા હતા તે ખધા જિનમંદિરાને પાતે સ્વપ્રયાસથી ઉલડાવ્યા ને લોકોને જિનપૂજાપરાયણ બનાવ્યા.

સૌરાષ્ટ્રના અધિપતિ સૂરત્રાણે એવા આદેશ કરમાવ્યા હતા કે જે વાદમાં છત મેળવી શકે તેઓએ જ મારી હકુમતના પ્રદેશમાં વિચરવું. આ ઉપરથી પાદશાહના માનીતા તૃણુસિંહ નામના આણું દવિમળસૂરિના ભક્ત શ્રાવકે ગુરુને સમર્થ જાણી ભવ્ય લોકોના ઉપકારને માટે સૌરાષ્ટ્રમાં વિચરવા તેમને વિજ્ઞપ્તિ કરી. પરિણામે ગુરુએ પાતાના પં. જગાંપ પ્રમુખ શિષ્યોને સૌરાષ્ટ્રમાં વિહાર કરવા માટે આજ્ઞા કરી. પંન્યાસ જગવિંએ છ-વિગયના ત્યાગ કર્યો હતા. તેમણે સૌરાષ્ટ્રમાં આવી સૂરત્રાણ પર સારા પ્રભાવ પાડ્યો અને જૈન શાસનની જાહાજલાલી વધારી.

વિહાર કરતાં કરતાં સૂરિજી શ્રી શત્રુંજય તીથે પધાર્યાં. ત્યાંના જીલું પ્રાસાદોને જોઇ તેના ઉદ્ધાર માટે તેમને ભાવના જાગૃત થઇ. આ સમયે ચિતાડગઢના રહેવાસી એશાવાળ કરમાશા ત્યાં આવ્યા હતા. તેઓ ગુરુના પરમ ભક્ત હતા. ગુરુએ તેમને પાતાની ઇચ્છા કહી સંભળાવી અને જીલ્લાં હારતું મહત્ત્વ સમજાવ્યું. પરિલામે શુરુના ઉપદેશથી કર્માશાએ વિ. સં. ૧૫૮૭ માં ગિરિરાજ શ્રી શત્રુંજયના સાળમા ઉદ્ધાર કર્યાં.

તેમની શાસનધગશ અને ઉપદેશશૈલી પ્રભાવિક હતી. જુદા જુદા શ્રેષ્ઠીપુત્રો, રાજકુમારા તેમ જ અન્ય જનસમૂહને પ્રતિબાધી તેમણે ૫૦૦ ભવ્ય છવાને પ્રવજ્યા અ'ગીકાર કરાવી હતી. તે સમયે તેમની આજ્ઞામાં ૧૮૦૦ સાધુઓ વિચરતા હતા.

આ સિવાય તેમની ત્યાગપરાયણ વૃત્તિ પણ એાછી ન હતી. દીક્ષા **લીધા પછી** અનેક નિમિતે ભિન્ન મિન્ન પ્રકારના તપ કર્યો હતા, પરંતુ કિયાહાર કર્યા ભાદ ચૌદ વર્ષ સુધી તા છઠ્ઠ તપની તપશ્ચર્યા કરી હતી.

વિહાર કરતાં કરતાં તેઓ રાજનગર (અમદાવાદ) આવી પહોંચ્યા. સૂરિજીનું શરીર ધીમે ધીમે અશક્ત ખનતું જતું હતું. તેમને જણાયું કે પાતાનું આયુષ્ય અલ્પ છે. શરીરમાં વ્યાધિએ જેર જમાવ્યું. રાજનગરના સંઘ અનેક ઉપચારા કરાવ્યા પણ કારી ન કાવી. છેવંટે ગુરુશ્રીએ અણુશણુ સ્વીકાયું અને નવમે ઉપવાસે નિજામપુરામાં વિ.સં. ૧૫૯૬ ના ચત્ર શાદિ હના પ્રાતઃ-કાળમાં તેઓ સ્વર્ગ વાસી થયા. તેઓ મહાતપસ્વી, ક્રિયાહારક અને સુવિહિતશિરામણિ હતા. તેમના શિષ્યો પણ પ્રભાવક ને સમથે થયા હતા. તેમના શિષ્ય વાનરઋષિએ (વિજયવિમળે) સં. ૧૬૨૨ પહેલાં ગચ્છાચાર પયન્ના પર ટીકા લખી હતી. આ સિવાય બીજા શિષ્યોએ પણ સારી સાહિત્યપ્રવૃત્તિ કરી હતી.

ક્રિયાહાર કર્યા બાદ વિ. સં. ૧૫૮૩માં પાટણુમાં રહીને તેમણે સાધુએ માટે પાંત્રીસ બાલના નિયમ બહાર પાડ્યો જે અનુસાર સાધુઓએ પાતાના આચાર-વિચાર પાળવાના હતા. તે બાલાની-નિયમાની યાદી નીચે મુજબ છે:—

- ૧ ગુરુની આગ્રાપૂર્વક વિદ્વાર કરવા.
- ર વર્ણિક સિવાય ખીજાને દીક્ષા દેવી નહી.
- 3 ગીતાર્થની નિશ્રાએ મહાસતીને (સાધ્વીને) દીક્ષા **દે**વી.
- ૪ ગુરુમહારાજ દ્વર હાય અને અન્ય ગીતાર્થ પાસે કાઇ દીક્ષા લેવા

શ્રાવે તેા તેની પરીક્ષા કરી વેષ પલટાવવા પણ ગુરુ પાસે વિધિપૂર્વક દીક્ષા દેવરાવીને ચાગ વહેવરાવવા.

પ પાટ્યુમાં ગીતાર્થના સંઘાટા (સમૃહ) રહે, ચામાસામાં બીજે નગરે છ છ ઠાયુા અને ગામડામાં ત્રણ ત્રથુ ઠાયુા ચામાસુ રહે.

६ गुरुमद्वाराक हर हाय ते। डागणथी आज्ञा भगाववी.

છ મહાત્માએ પણ એકલા વિહાર ન કરવા.

૮ કાઇ સાધુ એકલા વિહાર કરતા આવે તા માંડલે કાઇને ન બસારવા.

લ્ બીજ, પાંચમ, આઠમ, એકાદશી. ચૌદશ, અમાવાસ્યા અને પૂર્ણિમા એમ એક મહિનામાં બાર દિવસ વિગય ન વહારવી. અને ઉપવાસ, આયંબિલ, નીવી યથાશક્તિ તપ કરવા.

૧૦ તિથિ વધે (એ હૈાર્ય) ત્યારે એક દિવસ વિગય ન વહારવી.

૧૧ પાત્રાને રોગાન ન દેવા.

૧૨ પાત્રા કાળાં કાઢળાં કરવાં. (શાભીતા ન કરવા)

૧૩ યાગ વદ્યા વિના સિદ્ધાંત ન વાંચવા.

૧૪ એક સામાચારીના સાધુ કાઇ વાર ખીજે ઉપાશ્રયે રહ્યા હાય તા ગીતાર્થ પાસે આવી, વાંદણા કૂઇ, શધ્યાતર ગૃહ પૂછી વહેરવા જ

૧૫ દિવસમાં આઠ થાયવાળાં દેવ એકવાર વાંદવા.

૧૬ દિવસ મધ્યે ૨૫૦૦) સજઝાયધ્યાન કરવું જોઇએ. પણ ન ખતે તા જઘન્ય ૧૦૦) સજુઝાયધ્યાન તા જરૂર કરવું.

૧૭ વસ્ત્ર, પાત્ર, કાંબલ, વિગેરે ઉપગરણે પાતે ઉપાડવાં, ગૃહસ્થ પાસે ઉપડાવવા નહી.

૧૮ વરસ મધ્યે ધાણી એક કરવી; બીજી ધાણી ન કરવી (વસ બે વાર ન ધાવાં)

૧૯ પાસાલમાં હે કાઇએ જવું નહિ.

૨૦ પાસાલે ભાગવા પણ ન જવું.

ર૧ એક સહસ્ર શ્લાક કરતાં વધુ લહીઆ પાસે ન લખાવવું.

૨૨ દ્રવ્ય અપાવી કાૈઇએ લટ્ટુ (બ્રાહ્મણ) પાસે ન ભણુલું.

ર૩ જે ગામે ચામાસુ રહ્યા હોય ત્યાં ચામાસાના પારણે (ચામાસું ઉતર્યે) વસ્ત્ર વહારવું ન કલ્પે.

ર૪ અકાળ સજુગાયે આયંબિલ કરવું.

૨૫ એકાસસ સદૈવ કરવું

રેક છક્કાદિકને પારેણે ગુરું કહે તેવા તપ કરવા.

૨૭ પારિકાવણીયાગારેણું ન કરવું.

૨૮ આઠમ, ચાદરા, અંજવાળી પાંચમ-એમ પાંચ તિથિએ ઉપવાસ કરવા.

રલ્ આઠમ ચાદશે વિહાર ન કરવા.

૩૦ નીવીમાં એક નિવિયાતાંથી વધારે ન લેવું.

૩૧ ચારાશી ગચ્છમાંહેલા કાઇપણ મહાત્માને ગુરુના કહ્યા વિના ન રાખવા.

૩૨ ગુરુને પૃછ્યા વિના નવી પ્રરૂપણા⊸નવી સામાચારી ન શરૂ કરવી.

૩૩ નવા નિવાસસ્થાન ન ધારવા.

૩૪ કેારૂં લુગડું ન વાપરવું.

૩૫ કારામાં હે ગાડીઆ બરવા, અર્ટા છુ સાલુ ગીતા રહાથલી ન વાપરવા.

सिरिविजयदाणसूरी, पद्दे सगवण्णए ५७ अ अडवण्णे । सिरिद्वीरिवजयसूरी ५८, संपइ तवगणदिणिदसमा ॥ १९ ॥ तत्पद्दे श्रीविजयदानसूरिः । तत्पद्दे श्रीदीरिवजयसूरिः ।

ગાથાર્થ:—શ્રીઆણુંદિવમળસુરિની પાટે સત્તાવનમા પદ્ધર શ્રી વિજયદાનસુરિ થયા અને તેમની પાટે તપગચ્છરૂપી ગગનમાં સુર્યસમાન શ્રી હીરવિજયસુરિ અઠ્ઠાવનમા પદ્ધર થયા. ૧૯

व्यास्या—५७ सिरिविजयत्ति-श्रीआनन्द्विमलसृरिषट्टे सप्तपंचाशत्तमः श्रीविजय-दानसूरि:। येन भगवता स्तंभतीर्थोऽ—हम्मदावाद-पत्तन-महीशानक गन्धारबंदिरादिषु महामहो-त्सवपुरस्सरमनेकजिनविवशतानि प्रतिष्ठितानि ॥

यदुपदेशमबाप्य सूरत्राणमिहमूदमान्येन मंत्रिगलराजाऽपरनामकमितिकश्रीनगदलेनाऽश्रुत-पूर्वी षाण्यासी शत्रुंजयमुक्तिं कारियत्वा सर्वत्र कुंकुमपत्रिकाप्रेषणपुरस्सरसम्मीलिताऽनेकदेश—नगर— ग्रामादिसंघसमेतेन श्रीशत्रुंजययात्रा, मुक्ताफलादिना श्रीशत्रुंजयवर्धापनं श्रीभरतचिक्रवचके ।

तथा यदुपदेशपरायणेगीघारीय सा० रामजी, अहम्मदाबादसत्क सं० कृंअरजीप्रभृतिभिः शत्रुंजये चतुर्मुखाऽष्टापदादिषासादा देवकुलिकाश्च कारिताः। उज्जयन्तगिरी जीर्णाप्रासादीद्वारश्च॥

तथा सूर्यस्येव यस्योद्ये तारका इवोत्कटवादिनोऽहृद्यतां प्रापुः ।

यो मगवान् सिद्धांतपारगामी अलिण्डतप्रतापाज्ञोऽप्रमत्तया रूपश्चिया च श्रीगौतम-प्रतिमो गूर्नर-मालव-मरुस्थली-कुंकुणादिदेशेष्वशेषेष्वप्रतिबद्धविहारी पष्ठाऽष्टमादितपः कुर्वन्निप यावज्ञीवं वृताऽतिरिक्तविकृतिपंचकपरिहारी मादृशामिप शिष्याणां श्रुतादिदाने वैश्व-मणाऽनुकारी अनेकवारेकादशांगपुस्तकशुद्धिकारी । कि बहुना ? तीर्थकर इव हितोपदेशादिना परोपकारी सर्वननप्रतीत: ॥

तस्य वि० त्रिपंचाशदिषिके पंचदशशत १५५३ वर्षे जामलास्थाने जन्म, द्वाषप्ठश्यिके १५६२ दीक्षा, सप्ताशीत्यिषिके १५८७ सुरिपदं, द्वाविंशत्यिषिकषोडशशत १६२२ वर्षे वट-पल्यामनशनादिना सम्यगाराधनपुरस्तरं स्वर्गः ॥

५८ अडवण्णेत्ति-श्रीविजयदानसूरिपट्टेऽप्टपञ्च।शत्तमाः श्रीहीरविजयसूर्यः । कि विशिष्टाः १ संप्रति तपागच्छे आदित्यसदृशास्तदुद्योतकत्वात । तेषां विक्रमतः त्र्यशीत्य-षिके पञ्चदशशतवर्षे १५८३ मार्गशीर्षशुक्छनवमीदिने प्रह्छादनपुरवास्तव्य ऊकेशज्ञातीय सा० कुंराभार्यानाथीगृहे जन्म, षण्णवत्यिषके १५९६ कार्तिकबहुरुद्वितीयायां २ पत्तन-नगरे दीक्षा, सप्ताऽधिके षोडशञ्चतवर्षे १६०७ नारदपुर्यो श्रीऋषभदेवमासादे पण्डितपदम् । अप्टाधिके १६०८ माघशुक्कपञ्चमीदिने नारदपुर्यो श्रीवरकाणकपार्श्वनाणसनाथे श्रीनेमिनाथ-प्रासादे वाचकपदम् । दशाधिके १६१० सीरोहीनगरे सृरिपदम् ॥

तथा येषां सीभाग्यवैराग्यनिःस्पृहतादिगुणश्रेणेरैकमपि गुणं वचोगोचरीकर्तुं वाचस्पति-रप्यचतुरः । तथा स्तम्भतीर्धे येषु स्थितेषु तत्रत्य श्रद्धालुभिः टङ्ककानामेका कोटिः प्रभावनादि-भिर्व्यपीकृता । येषां चरणविन्यासे प्रतिपदं सुवर्णटङ्करूप्यनाणकमोचनं पुरतश्च मुक्ताफलादिभिः स्वस्तिकरचनं प्रायस्तदुपरि च रौप्यकनाणकमोचनं चेत्यादि संप्रत्यपि प्रत्यक्षसिद्धम् ॥

येश्व सीरोह्यां श्रीकुन्युनाथिबम्बानां प्रतिष्ठा कृता । तथा नारदपुर्योमनेकानि जिन-बिम्बानि प्रतिष्ठानि । तथा स्तम्भतीर्थाऽहम्मदावादपत्तननगरादौ अनेकटङ्कलक्षव्ययप्रकृष्टा-भिरनेकाभिः प्रतिष्ठाभिः सहस्रशो बिम्बानि प्रतिष्ठितानि । येषां च बिहारादौ युगप्रधान-समानाऽतिशयाः प्रत्यक्षसिद्धा एव ॥

तथाऽहम्मदावादनगरे लुङ्कामताऽिषपतिः ऋषिमेवजीनामा स्वकीयमताऽऽिषपत्यं " दुर्गितिहेतु "रिति मत्वा रज इव परित्यज्य पञ्चिविशतिमुनिभिः सह सकलराजािधराजपाति-सािह-श्रीअकव्यरराजाञ्चापूर्वकं तदीयाऽऽतोद्यवादनािदना महामहपुरस्सरं प्रव्रज्य यदीय-पादाम्भोजसेवापरायणो जातः। एतादृशं च न कस्याऽप्याऽऽचार्यस्य श्रुतपूर्वम्।

किश्च । येषामशेषसंविग्नसूरिशेखराणामुपदेशात् सहस्रशो गनानां लक्षशो वानिनां गूर्नर-मालव-बिहार-अयोध्या-प्रयाग-फतेहपुर-दिछी-लाहुर-मुलतान-क्याबिल-अनमेर-बङ्गालाद्यभिषानानामनेकदेशसमुदायात्मकानां द्वादशसूबानां चाऽधीश्वरो महाराजाधिरानशिर:-शेखर: पातिसाहिश्रीअकब्बरनरपति: स्वकीयाखिलदेशेषु षाण्मासिकाऽमारिप्रवर्तनं, जीजयाऽ-भिषानकरमोचनं च विधाय सकललोकेषु नाग्रत्प्रभावभवनं श्रीमिन्ननशासनं जनितबान्। तद व्यतिकरे। विस्तरतः श्रीहीरसौभाग्यकाव्यादिम्योऽवसेयः। समासतस्त्वेवम्।

एकदा कदाचित् प्रधानपुरुषाणां मुख्नवार्त्तया श्रीमद गुरूणां निरुपमशमदमसंवेगवैराग्यादि-गुणगणश्रवणतश्रमत्कृतचेतसा पातिसाहि-श्रीअकन्वरेण स्वनामाङ्कितं फुरमानं प्रेप्याऽतिबहु-मानपुरस्तरं गन्धारवंदिरात् दिछीदेशे आगराख्यनगरासन्नश्रीफतेपुरनगरे दर्शनकृते समा-कारिताः सन्तोऽनेकमव्यजनक्षेत्रेषु बोधिबीनं वपन्तः श्रीगुरवः क्रमेण विहारं कुर्वाणाः विकासत एकोनचत्वारिंशदिधकषोडशशतवर्षे १६३९ ज्येष्ट्रबहुलत्रयोदशीदिने तत्र संप्राप्ताः। तदानीमेव च तदीय प्रधानशिरोमणि—शेष(ख) श्रीअवलफ्जलाख्यद्वारा उपाध्यायश्रीविमलहर्षगणिमभृत्यनेकमुनिनिकरपरिकरिताः श्रीसाहिना समं मिलिताः । तदवसरे च श्रीमत्साहिना सादरं स्वागतादि
पृष्ट्रवा स्वकीयास्थानमण्डपे समुपवेश्य च परमेश्वरस्वरूपं, धर्मस्वरूपं च कीटशं च कधं च परमेश्वरः
प्राप्यत इत्यादि धर्मगोचरो विचारः प्रष्टुमारेमे । तदनु श्रीगुरुमिरमृतमधुरया गिराष्ट्रष्टादशदेषविधुरपरमेश्वरपञ्चमहाव्रतस्वरूपनिरूपणादिना तथा धर्मीपदेशो ददे यथा आगराद्रङ्गतोऽजमेरनगरं यावदध्विन प्रतिक्रोशं कृषिकोपेतमनारान्विधाय स्वकीयाखेटककलाकुशलताप्रकटनकृते
प्रतिमनारं शतशो हरिणविषाणारोपणविधानादिना प्राग् हिसादिकरणरितरिप स भूपतिर्दयादानयतिसङ्गतिकरणादिप्रवणमितः सञ्जातः ।

ततोऽतीवसन्तुष्टमनसा श्रीसाहिना प्रोक्तम्-यत् पुत्रकलत्रधनस्वजनदेहादिषु निरीहेम्यः श्रीमद्रभ्यो हिरण्यादिदानं न युक्तिमत् । अतो यस्मदीयमन्दिरे पुरातनं जैनसिद्धान्तादिपुस्तकं समस्ति, तद्धात्वाऽस्माकमनुग्रहो विधेयः । पश्चात् पुनः पुनराग्रहवशात् तत्समादाय श्रीगुरुभिः आगरा- ख्यनगरे चित्कोशतयाऽमोचि । तत्र साधिकप्रहरं यावद्धमंगोष्ठीं विधाय श्रीमःसाहिना समनुज्ञाताः श्रीगुरवो महताडम्बरेण उपाश्रये समाजग्मुः । ततः सक्छेऽपि लोके प्रवचनोन्नतिः स्फीतिमती सञ्जाता।

तस्मिन् वर्षे आगराच्यनगरे चतुर्मासककरणान्तरं सुरीपुरे श्रीनेमिजिनयात्राकृते समागतैः श्रीगुरुभिः पुरातनयोः श्रीऋषभदेव—नेमिनाधसम्बन्धिन्योमेहत्योः मितमयोस्तदानीमेव निर्मित-श्रीनेमिजिनपादुकायाश्च मितिष्ठा कृता । तदनु आगराज्यनगरे सा । मानसिंह कल्याणमञ्जकारितश्री-चिन्तामिणपश्चिनाथादिविम्बानां प्रतिष्ठा शतशः सुवर्णटङ्कव्ययादिना महामहेन निर्मिता । तत्तीर्धं च प्रियतमभावं सञ्जातमस्ति ।

ततः श्रीगुरवः पुनरिष फतेपुरनगरे समागत्य श्रीसाहिना साकं मिलिताः । तदवसरे च प्रहरं यावद्धमप्रवृतिकरणानन्तरं श्रीसाहिरवदत् यत् श्रीमन्तो मया दर्शनोत्किण्ठितेन दूरदेशादा-कारिताः । अस्मदीयं च न किमिष गृह्यते । तेनाऽस्मत्सकाशात् श्रीमद्भिः सचित्तं याचनीयं येन वयं रुतार्धा भवामः । तत् सम्यग् विचार्य श्रीगुरुभिस्तदीयाऽखिलदेशेषु पर्युषणापर्वसत्काऽष्टाह्निका-याममारिप्रवर्तनं बन्दिजनमोचनं चाऽयाचि, ततो निर्लोभताशान्तताद्यतिशयितगुणगणातिचमत्रुत-वेतसा श्रीसाहिन। अस्मदीयान्यिष चत्वारि दिनानि समिषकानि भवन्त्वित कथियत्वा स्ववशीरुत-देशेषु श्रावणबहुलदशमीतः प्रारम्य माद्रपदशुङ्कपष्टी यावदमारिप्रवर्तनाय हादशदिनामारिसत्कानि काश्चनरचनाश्चितानि स्वनामाङ्कितानि षद् पुरुमानानि त्वरितमेव श्रीगुरूणां समिषितानि । तेषां व्यक्तिः—प्रथमं गूर्जरदेशीयं, हितीयं मालवदेशसत्कं, तृतीयं अजमेरदेशीयं, चतुर्थं दिङ्कीफतेपुरदेश-सम्बन्धः, पश्चमं लाहुरमुल्दानमण्डलसत्कम् , श्रीगुरूणां पार्थे रक्षणाय षष्ठं देशपण्यक—

सम्बन्धि साधारणं चेति । तेषां तु तत्तद्देशेषु प्रेषणेनाऽमारिपटहोद्घोषणवारिणा सिक्ता सती पुराऽज्ञायमाननामाऽपि रूपावछी सर्वत्राऽऽर्याऽनार्यकुरूमण्डपेषु विस्तारवती बभूव ।

तथा बन्दिजनमोचनस्याऽप्यङ्गीकारपुरस्सरं श्रीसाहिना श्रीगुरूणां पार्श्वादुत्थाय तदैवाडने-कगव्यू तिमते डाबरनाम्नि महासर्रास गत्वा साधुसमक्षं स्वहस्तेन नानाजातीयानां देशान्तरीयजन प्राभृतीकृतानां पिक्षणां मोचनं चक्रे तथा प्रभाते कारागारस्थबहुजनानां बन्धनभञ्जनमप्यकारि । एवमनेकशः श्रीमत् साहेर्मिलनेन श्रीगुरूणां धरित्रीमरुमण्डलादिषु श्रीजिनप्रासादे।पाश्रयाणामुप-द्रविनवारणायानेकफुरमानविधापनादिना प्रवचनप्रभावनादिप्रभावो यो लाभोऽभवत् स केन वर्णयितुम् शक्यते ? ।

तद्वसरे च संजातगुरुतरगुरुभिक्तरागेण मेडतीय सा० सदारंगेण मार्गणगणेभ्यो भूतिमद्गजदानद्विपशदऽश्वदानलक्षप्रासाद्विधानादिना, दिल्लांदेशे श्राद्धानां प्रतिगृहं सेर्द्धयप्रमाण-खण्डलम्मनिकानिर्माणादिना च श्रीजिनशामनोजतिश्वके । तथेका प्रतिष्ठा सा० थानसिंघ-कारिता। अपरा च सा० दूजणम्ह्रकारता श्रीफतेपुरनगरेऽनेकटङ्कलक्षव्ययादिन। महामहोत्सवो-पेता विहिता। किञ्च—

प्रथमचातुमीसकमागराख्यद्रङ्गे, डितायं फतेपुरे, तृतीयमीमरामाबादे, चतुर्थं पुनरप्यागराख्ये चेति चतुर्मासाचतुर्यं तत्र देशं छत्या गृर्करदेशस्यश्रीावज्ञयसेनप्रमृतिसंघस्याऽऽग्रह-वशात श्रीगुरुचरणा धरित्रापिवित्रीकर ग्रवणान्तः करणाः श्रीशेषृनी—श्रीपाइनो—श्रोदानीआराऽ-भिष्युत्रादिप्रवरपरिकराणां श्रोमत्साहिपुरु दर्गणां पार्थे पुरमानादिकार्यकरणतत्परानुपाध्यायश्री-ग्रान्तिचंद्रगणिवरान मुक्त्या, मंडतादिमार्गे विहारं कुर्वाणा नागपुरे चतुर्मासी विधाय क्रमेण सीरोहीनगरे समागताः । नत्रापं नर्वानचतुर्भुत्रप्रासादे श्रांआदिनाधादिक्यानाम् , श्रीअजित-जिनप्रासादे श्रोअजिताजनादिविय्वानां च क्रमेण प्रतिद्वाहयं विधाय अर्थुद्वाचले यात्रार्थं श्रास्पताः, तत्र विधान यात्रां विधाय यावद्वारत्रादिशं पानवधारणं विद्धात तावन् महारायश्रीसुलतान-जिकेन सारोहीदेशे पुरा कराऽतिपोडितम्य लोकस्य अथ् पाडां न विधास्यामि, मारिनवारणं च करिष्यामोत्यादिविद्यप्ति स्वप्रधानपुरुष्युखेन विधाय श्रीगुरवः साराद्यां चतुर्मासाकरणायाऽत्याग्रहात् समाकारिताः । पश्चात् तत्रानोपराधेन, तदेशायलोकानुकस्पया च तत्र चतुर्मासा विधाय क्रमेण रोहसरोतरामार्गे विहारं कुर्वन्तः श्रीपत्तनगरं पावितवन्तः । अथ् पुरा श्रीमुरिराजः श्रीसाहिह्याऽऽलवालरोपिता रुपालतोपाध्यायश्रीशान्तिचंद्रगणिभिः स्वीपज्ञकुपरसकोशाख्यशावण-जलेन सिका सत्तो वृद्धिसतो वस्त्र । तदिभज्ञानं च श्रीमत्साहिजन्मसम्बन्धी मासः, श्रीपर्युषणा-प्रवेसरकानि द्राद्वयदिनानि, सर्वेऽपि रविवाराः, सर्वेक्यानितितिथयः, नवरोजसत्को मासः, सर्वे

ईवीबासराः, सर्वे मिहरवासराः, सोफीआनकवासराश्चेति वाण्मासिकामारिसत्कं फुरमानं, जीजी-आमिश्वानकरमोचनसत्कानि फुरमानानि च श्रीमत्माहिपार्श्वात् समानीय घरित्रीदेशे श्रीगुरूणां प्रामृतीकृतानीति । एतच सर्वजनप्रतीतमेव । तत्र नवरोजादिवासराणां व्यक्तिस्तत्फुरमानतोऽव-सेया । किञ्च, अस्मिन् दिझीदेशविद्दारे श्रीमद् गुरूणां श्रीमत्साहिप्रदत्तवहुमानतः निष्पतिमरू-पादिगुणगणानां श्रवणवीक्षणतश्चानेकम्लेच्छादिजातीया अपि सद्यो मद्यमांसाशनजीवहिंसनादिरतिं परित्यज्य सद्धमंकर्मासक्तमतयः, तथा केचन प्रवचनप्रत्यनीका अपि निर्भरभक्तिरतयः अन्यपक्षीया अपि कक्षीकृतसद्भृतोद्भृतगुणतत्यश्चाऽऽसन् । इत्याद्यनेकेऽवदाताः षड्दश्चनप्रतीता एव ।

तथा श्रीपत्तननगरे चतुर्मासककरणाद्नु विक्रमतः षट्चत्वारिंशदिष्ठिकषोडशञ्चत १६४६ वर्षे स्तम्भतीर्थे सा० तेजपालकारिता सहस्रशो रुप्यकव्ययादिनाऽतीवश्रेष्ठां प्रतिष्ठां विघाय श्री-जिनशासनोक्षतिं तन्वानाः श्रीसुरिराजो विजयन्ते ॥ १९॥

વ્યાખ્યાર્થ:—શ્રી આનંદવિમળસૂરિની પાટે સત્તાવનમા પદ્ધર તરીક શ્રી વિજયદાનસૂરિજી થયા હતા કે જેમણે ખંભાત, અમદાવાદ, પાટણ, મહેસાણા, ગંધાર ખંદર વિગેરે શહેરામાં મહાત્સવપૂર્વક અનેક જિનપ્રતિમાઓની પ્રતિષ્ઠા કરી હતી.

વળી જેમના ઉપદેશથી સુલતાન મહમદના માનીતા ગલરાજ અથવા મલિક શ્રી નગદલ નામના મંત્રીદ્વારા કદી નહીં સાંભળેલી એવી શત્રું જય તીર્થની છ મહિના સુધી કરસુકિત કરાવીને સર્વ સ્થળે કુંકમપત્રિકા માકલવાથી એકત્ર થયેલ અનેક દેશ તથા નગરના શ્રી સંધ સહિત સુક્તાફળ (માતી) વિગેરે દ્વારા શ્રી શ્રૃતું જયને વધાવીને ભરતચદ્યીની માકક યાત્રા કરી હતી.

તેમજ તેમના ઉપદેશથી ગંધાર ખંદરના રહીશ શા રામજીએ તથા અમદાવાદના શા કુંવરજી વિગેરે શ્રેષ્ઠીઓએ શત્રુંજય તીર્થ પર ચામુખજી, અદ્યાપદ વિગેરે જિનાલયા તેમજ દેરીઓ કરી હતી. આ ઉપરાંત ગિરનાર પર્વત પર જીર્ણ જિનાલયના ઉદ્ઘાર કરાવ્યા હતા.

આ ઉપરાંત, સૂર્યોદય થતાં જેમ તારાએ। વિદ્યુપ્ત થઇ જાય તેમ તેમના સમયમાં પ્રખર વાદીઓ પણ અદશ્ય થઇ ગયા હતા.

તેઓ સિદ્ધાંતના જ્ઞાતા, અખંડિત આજ્ઞાવાળા, અત્યંત તેજસ્વી શરીરાકૃતિને કારણે ગાતમસ્વામી સરખા,ગુજરાત, માળવા,મારવાડ,કું કણ વિગેરે દેશામાં અસ્ખલિતપણે વિચર-નારા, છઠ્ઠ તેમજ અઠ્ઠમ વિગેરે તપશ્ચાં કરવા છતાં પણ ધી સિવાયની બાકીની પાંચ વિગયોનો જિલ્લી પર્યાંત ત્યાગ કરનારા, મારી જેવા (શ્રી ધર્મસાગર ઉપાધ્યાય) શિષ્યોને આગમાધ્યયન કરાવવામાં કુબેર સરખા, અનેક વાર અગિયાર અંગની શુદ્ધિ કરનારા, વધારે તેા શું કહીએ ક તીર્થં કર પરમાત્માની પેઠે હતવચનના ઉપદેશ આપવાવડે કરીને પરાપકારપરાયણ તેઓશ્રી સર્વસ્થળે પ્રસિદ્ધિ પામ્યા હતા.

તેઓના વિ. સં. ૧૫૫૩ માં **જામલા**માં જન્મ થયા હતા. તેમણે વિ. સં. ૧૫૬૨ માં દીક્ષા લીધી હતી, જ્યારે વિ. સં. ૧૫૮૭ માં તેમને આચાર્યપદ—પ્રદાન કરવામાં આવ્યું હતું.વિ. સં. ૧૬૨૨માં વટપલી(વડાવલી)માં અણશણ સ્વીકારીને સમ્યગ્ આરાધનપૂર્વક તેઓશ્રી સ્વર્ગવાસી થયા હતા.

શ્રી વિજયદાનસરિની પાટે અફાવનમા પદ્ધર તરીક શ્રી હીર વિજયસ્રિ થયા. તેઓ કેવા પ્રભાવશાલી હતા ! તેઓ આધુનિક કાળે (શ્રી ધર્મ સાગર ઉપાધ્યાયના સમયે) તપગચ્છમાં સંયમરૂપી પ્રકાશને કારણે સૂર્ય સરખા તેજરવી છે. તેમના પ્રફ્લાદનપુરનિવાસી ઊંકશ જ્ઞાતીય શા કુરાની નાથી નામની સ્ત્રીની ક્ર્ખે વિ. સં. ૧૫૮૩ માં માગશર માસની શુદિ નવમીને દિવસે જન્મ થયા હતા. વિ. સં. ૧૫૮૬ માં કાર્તિક વિદ બીજને દિવસે પાટણ શહેરમાં તેમણે પ્રવ્રજ્યા અંગીકાર કરી હતી. વિ. સં. ૧૬૦૦ માં નારદપુરી (નાડાલ)માં શ્રી ઋષ્મ- જિનપ્રાસાદમાં પંડિત પદ પ્રાપ્ત કર્યું હતું. અને વિ. સં. ૧૬૦૮ ના માહ શુદિ પાંચમને દિવસે નારદપુરીમાં શ્રીવરકાણા પાર્શ્વનાથના તીર્યસ્થાનની નજીકમાં શ્રી નેમિનાથજિનાલયમાં વાચકપદ આપવામાં આવ્યું હતું. ખાદ વિ. સં. ૧૬૧૦ માં શીરોહી નગરમાં આચાર્યપદ—પ્રદાન કરવામાં આવ્યું હતું.

તેમના ભાગ્ય, વૈરાગ્ય તેમજ નિઃસ્પૃહતા આદિ ગુણુશ્રેણીમાંથી એક પણ ગુણનું વર્ણન કરવાને બૃહસ્પતિ પણ શક્તિમાન થઇ શંક તેમ નથી. તેઓ જ્યારે ખંભાત નગરમાં રહ્યા ત્યારે તે સમયે શ્રદ્ધાલુ ભક્તોએ પ્રભાવના વિગેરે કાર્યોમાં એક કરોડ ડંકના ખર્ચ કર્યો હતા. વળી જે સ્થળે તેમના પગલા કરાવવામાં આવતાં તે સ્થળે તેમના દરેક પગલે પગલે સાનાના ડંક અથવા રૂપાનાશું મૂકવામાં આવતું, તેમના સમક્ષ મુકતાફલ (માતી) વિગેરેના સાથીઓ કરવામાં આવતાં અને તે સાથીયા પર રૂપાનાશું મુકવામાં આવતું, જે રિવાજ અઘાપિ પર્યાત પ્રચલિત રહ્યો છે.

તેમણે શીરાહીમાં શ્રીકું યુનાય ભગવાનની પ્રતિષ્ઠા કરી હતી, નારદીપુરમાં અનેક જિનભિંભાની પ્રતિષ્ઠા કરી હતી તેમજ ખંભાત, અમદાવાદ, પાટણુ વિગેરે નગરામાં લાખો ટંકના વ્યયપૂર્વક પ્રતિષ્ઠા મહાત્સવા કરાવીને હજારા જિનપ્રતિમાંઓની સ્થાપના કરી હતી. તેઓના વિહારમાં યુગપ્રધાનની માક્ક અનેક પ્રકારના અતિશયો—ચમતકારા પણ થતા હતા.

આ ઉપરાંત અમદાવાદ નગરમાં લુંકામતના સ્વામી મેઘજી નામના ઋષિ પોતાના મતને દુર્ગતિના કારણરૂપ માનીને, તે મતના ધૂળની માક્ક ત્યાગ કરીને સમ્રાદ અકબ્બરની આજ્ઞાપૂર્વક તેમણે આપેલા બેંડવાજા વિગેરે વાજ ત્રોદ્વારા મહાત્સવપૂર્વક પચીશ મુનિઓ સાથે શુદ્ધ સંવેગી દીક્ષા સ્વીકારીને શ્રી હીરવિજયસૂરીશ્વરના ચરણકમળની સેવા કરનાર—ઉપાસક બન્યા હતા. આવી પ્રભાવશાલી હકીકત કાઇપણ આચાર્યના સંબંધમાં સાંભળવામાં આવી નથી.

વળી સમસ્ત સંવેગી સાધુઓના મુકુડ સમાન તે શ્રી હીરવિજયસૂરીશ્વરજીના ઉપદેશથી હજારા હાથી અને લાખો અક્ષોના આધપતિ, ગુર્જર, માળવા, બિહાર, અયોધ્યા, પ્રયાગ, ક્તેકપુર, દીલ્હી, લાહાર, મુલતાન, કાળ્લ, અજમેર અને બંગાળ વિગેરે અનેક દેશાના બાર સૂબાઓના પણ સ્વામી મહારાજધિરાજ પાદશાહ શ્રાઅકભરે પાતાના સમય પ્રદેશમાં છ મહિના સુધી 'અમારી' પ્રવર્તાવીને તેમજ 'જીપાવેરા' નામના કર માક કરીને સમસ્ત વિશ્વભરમાં પ્રગઠપ્રભાવિક શ્રી જૈન શાસનના પ્રભાવ વિસ્તાર્યા હતા. આને લગતા વિસ્તૃત હેવાલ હીરસાભાગ્યકાવ્ય વિગેર શ્રીથી જાણી લેવા. સંક્ષેપથી ડ્રાંક હેવાલ નીચે પ્રમાણે છે:—

કાઇએક વખતે પાતાના પ્રધાન પુરુષાના મુખથી શ્રી હીરવિજયસૂરીશ્વરના અદ્ભુત શમ, દમ, સંવેગ, વૈરાગ્ય વિગેરે ગુણા સાંભળવાથી ચમત્કાર પામેલા અકબર બાદશાહે રાજમુદ્રાવાળું ક્રમાન માકલીને દિલ્હી દેશમાં આગ્રાની નજીક આવેલ ક્તેપુર શહેરમાં દર્શન કરવાના નિાંમત્તે ગંધાર બંદરથી મહાત્સવપૂર્વક બાલાવ્યા. એટલે રસ્તામાં અનેક ભવ્યજવારપી ક્ષેત્રમાં સમક્તિરૂપ બીજનું આરાપણ કરતાં શ્રી હીરવિજયસૂરિ અનુક્રમે વિહાર કરતાં કરતાં વિ. સં. ૧૬૩૯ના જેઠ માસની વિદ તેરશે ત્યાં આવી પહોંચ્યા. પછી તે જ દિવસે ઉપાધ્યાય શ્રી વિમળહર્ષ ગણ આદિ અનેક મુનિસમૂહથી પરિવરેલા ગુરુશ્રી, બાદશાહના મંત્રીવર અબુલક્જલ શેખદ્રારા બાદશાહ અકબરને મૃત્યા, એટલે તે સમયે સમ્રાટ અકબરે તેમની સુખશાતા પૂછીને, પાતાના સભામં ડપમાં બેસારીને પરમેશ્વરનું સ્વરૂપ, ધર્મનું સ્વરૂપ કેવું હોય તેમજ પરમાત્મા -પદની પ્રાપ્ત કઈ રીતે થઈ શક વિગેરે ધર્મ સંબંધી વિચારા પૂછવા લાગ્યા. એટલે ગુરુમહારાજે અમૃતમય વાણીથી

અઢાર દેષથી રહિત પરમેશ્વરનું સ્વરૂપ તેમજ પંચમહાવત આદિનું સ્વરૂપ સમજાવવા-પૂર્વંક એવા ધર્મભાધ કર્યો કે આગરા શહેરથી પ્રારંભીને અજમેર સુધીના માર્ગમાં દરેક એક—એક ગાઉએ ક્વા—વાવ સહિત મીનારાઓ બનાવીને પાતાની શીકાર સંબંધીની કુશળતા બતાવવાની ખાતર દરેક મિનારે પાતે હણેલા સેંકડા હરણીયાઓના શીંગડાઓને લટકાવીને હિંસાદિ ક્રિયામાં પહેલા જે આસકત હતા તે બાદશાહ અકબર દયાવાળા, દાનપરાયણ અને સાધુજનની સાંબતવાળા બન્યા.

ખાદ અતિવ સંતાષ પામેલા પાદશાહે કહ્યું કે—'પુત્ર, સ્ત્રી, ધન અને કુટું બીજના વિગેરમાં આસિક્ત રહિત આપને સુવર્ણ વિગેરનું દાન દેવું યાગ્ય નથી, તેથી અમારા મહેલમાં જે જૈન સિદ્ધાંતના પ્રાચીન પુસ્તકા છે તે સ્વીકારીને અમારા ઉપર મહેરખાની કરા.' એવી રીતે વાર વાર આમહ કર્યો ત્યારે ગુરુમહારાજે તે પુસ્તકા આમા નગરના જ્ઞાનભંડારમાં મૂકયા. પછી એક પ્રદેશથી વધુ સમય પર્યન્ત ધર્મચર્ચા કરીને ખાદશાહે રજા આપેલા ગુરુશ્રી મહાત્સવપૂર્વક ઉપાશ્રયે પધાર્યા. ત્યારખાદ સમય વિશ્વમાં જિનશાસનની હન્નતિ અતિશય ઉજ્જવળ ખની.

તે વર્ષે આગ્રા શહેરમાં ચાતુર્માસ કર્યા પછી શૌરીપુરનગરમાં શ્રી નેમિનાય ભગ-વંતની યાત્રા માટે આવેલા સ્ર્રીશ્વરે શ્રી ઋષભજિન તેમજ શ્રી નેમિનાય ભગવંતની પ્રાચીન માટી પ્રતિમાઓની તેમજ તે જ સમયે ખનાવાયેલ શ્રી નેમિજિનની પાદુકા— પગલાંની પ્રતિષ્ઠા કરી. ત્યારખાદ આગ્રા નગરમાં શા. માનસિંહ કલ્યાણુમલે કરાવેલ શ્રી ચિન્તામણિ પાર્શ્વનાથ વિગેરે જિનબિંબાની સેંકડા સુવર્ણ ડંકના ખર્ચ પૂર્વક મહા-ત્સવ કરીને પ્રતિષ્ઠા કરી હતી. તે તીર્થ ત્યારથી પ્રગટ પ્રભાવવાળું ખન્યું છે.

ત્યારબાદ ગુરુમહારાજ ક્રી વાર ક્તેપુર નગરે આવીને બાદશાહને મહયા. તે સમયે એક પહાર સુધી ધર્મગાષ્ઠી કર્યા બાદ બાદશાહ બાદયા કે—"આપના દર્શનના અભિલાષી મેં આપને દૂર દેશથી અત્રે બાલાવ્યા છે, પરંતુ આપ તા અમારું કંઈ પણ આતિથ્ય સ્વીકારતા નથી, છતાં પણ આપને પસંદ પડે તેવી માગણી આપે કરવી જોઇએ કે જેથી અમે કૃતકૃત્ય થઇએ." એટલે યાગ્ય અવસર વિચારીને ગુરુમહારાજે સમસ્ત દેશમાં પર્યુષણા-પર્વની અદ્દાઈમાં અહિંસાની ઉદ્દેશષણા કરવાનું તેમજ કેદીઓના છટકારા કરવાનું કહ્યું ત્યારે સ્રિના આવા નિલેંબીપણાથી તેમજ સરલ સ્વભાવ વિગેરે ગુણસમૂહથી ચિત્તમાં ચમત્કાર પામેલા બાદશાહે "અમારા તરક્થી પણ ચાર દિવસ વધારે થાઓ " એમ બાલીને પાતાને આધીન સમય દેશામાં શ્રાવણ વદિ દશમથી પ્રારંભીને ભાદરત્ય શહે છક સુધી

એટલે ખાર દિવસ પર્યાંત 'અમારી' પળાવવા માટે પાતાના નામની સુવર્ણ મુદ્રાવાળા (છાપવાળા) છ કરમાના ખાદશાહે તરતજ ગુરુમહારાજને સમર્પણ કર્યા. તે છ ક્રમાના આ પ્રમાણે—

પહેલું ગુજરાત દેશનું, બીજું માલવા દેશનું, ત્રીજું અજમેર પ્રાંતનું, ચાથું ઢીલ્હી તેમજ ક્તેપુર નગરનું, પાંચમું લાહાર તેમજ મુલતાનાદિ શહેરાનું અને છઠું પાંચે દેશ સંખંધી ગુરુની પાસે રાખવાનું —એમ છ કરમાના સૂરિજીને સુપ્રત કર્યાં. આ પ્રમાણે તે તે દેશામાં કરમાના માકલવાથી અમારી—પડહની ઉદ્દેશપણારૂપી પાણીથી સીંચાયેલી અને પહેલાં નહિં જણાયેલી કૃપાવક્ષી (કૃપારૂપી વેલ) આર્ય અને અનાર્ય કુળરૂપી મંડપા(દેશા)માં વિસ્તારવતી બની અર્યાત્ વિકસિત થઈ એટલે કે તે કરમાનાને કારણે આર્ય અને અનાર્ય દેશામાં પણ અમારી પાળવામાં આવી.

આ ઉપરાંત ખંદીખાને પડેલા લેકિનો પણ છટકારા કરવાનું વચન સ્વીકારીને પાદશાહ ગુરુ પાસેથી ઊભા થયા અને તે જ સમયે અનેક ગાઉના વિસ્તારવાળા ડાઅર નામના મહાસરાવરે જઈને, દેશાવરાના લેકિએ ભેટણાં તરીકે અપંણ કરેલા જાહી જાહી જાતના પક્ષીઓના સાધુ—મુનિરાજો સમક્ષ પાતાના હાથે જ છૂટકારા કર્યો. તેમજ પ્રાતાકાળે કેદખાનામાં પડેલા ઘણા ખંદીજનાને મુક્ત કર્યાં. આ પ્રકારે પાદશાહ સાથે મેળાપ કરવાથી પૃથ્વીપીઠ ઉપર શ્રી જિનમાંદિર, ઉપાશ્રય વિગેરે સ્થળાના ઉપસર્ગને દૂર કરવા માટે ક્રમાના મેળવવાપૂર્વક શ્રી જૈનશાસનની અનેક પ્રકારે પ્રભાવનાર્ય જે લાભ થયા તેનું વર્ણન કરવાને કાણ શક્તિમાન થઇ શકે ક

વળી ગુરુના ગુણમાહાતમ્યથી ભકિતભાવવાળા મેડતાનગરના વાસી શા સદાર'ગે યાચકસમૂહને હાથી, ઘાડા અને લાખો રૂપિયાના દાન દેવાવડે તેમજ દિલ્હી દેશમાં દરેક શ્રાવકળ'ધુને ઘરે ખશેર--ખશેર મીઠાઇ આપીને શ્રી જૈન શાસનની ઉત્તતિ કરી હતી. શ્રી ક્તેપુરનગરમાં લાખો ઢંકના વ્યયપૂર્વક મહાત્સવાદિ કરીને શા થાનાસ'ઘે એક અને શા દ્વજામન્દ્રલે બીજી પ્રતિષ્ઠા કરાવી હતી.

આંગામાં પહેલું, ક્તેપુરમાં બીજાં, અભિરામાબાદમાં ત્રીજાં અને ચાેથું ક્રી વાર આગામાં એ રીતે ચાર ચાતુર્માસ તે દેશમાં કરીને ગુર્જર દેશમાં રહેલા શ્રી વિજયસેનસૂરીશ્વર વિગેરે સંઘના આગ્રહથી પાતાના ચરણકમળથી પૃથ્વીને પાવન કરતા તેઓ શ્રી શ્રીશેષુજી, શ્રીપાહુજી, શ્રીદાનીઆર વિગેરે નામવાળા પુત્ર—પરિવારવાળા પાદશાહની પાસે ક્રમાન વિગેરે કાર્ય કરાવવામાં તત્પર શ્રી શાંતિઅં દ્ર ઉપાધ્યાયને મૂશીને, મેડતા વિગેરે શહેરાના માર્ગદ્વારા વિહાર કરતાં કરતાં નાગપુરે ચાતુર્માસ કરીને અતુક્રમે શીરોહી નગરે આવી પહોંચ્યા.

ત્યાં અનુક્રમે નવીન બનેલ ચામુખ પ્રાસાદમાં શ્રી આદિજિન વિગેરે બિંધોની તેમજ શ્રી અજિતનાથ જિનાલયમાં શ્રી અજિતનાથ આદિ પ્રતિમાઓની એમ બે પ્રતિષ્ઠા કરીને યાત્રા નિમિત્તે આવૃતીર્થ ગયા. ત્યાં વિધિપુરસ્સર યાત્રા કરીને જેવામાં વિહાર માટે તૈયારી કરે છે તેવામાં ''શીરાહી દેશમાં અગાઉ કરથી કંટાળી ગયેલા લોકાના કર લઇશ નહિ તેમજ હિંસા બંધ કરાવીશ " એ પ્રમાણે મહારાજ સુલતાનજીએ પાતાના પ્રધાન પુરુષાદ્વારા વિજ્ઞપ્તિપૂર્વક કહેવરાવીને શીરાહી નગરમાં જ ચાતુર્માસ કરવાને માટે અત્યંત આશ્રહ પૂર્વક ગુરુને બાલાવ્યા એટલે તે રાજાના અતિવ આશ્રહથી તેમજ તે નગરમાં રહેનારા લોકા પરની કરુણાને કારણે ત્યાં આગળ ચાતુર્માસ કર્યા બાદ રાહસરાન તરાના માર્ગે વિહાર કરતાં કરતાં તેઓ શ્રીએ અનુક્રમે પાટણ આવી પહોંચ્યા.

આ બાજી ગુરુમહારાજે પાદશાહના હૃદયરૂપી કપારામાં રોપેલીકૃપારૂપી વેલડીને પાદશાહની પાસે રહેલા શ્રી શાંતિચંદ્ર હપાધ્યાયે પાતાના જ રચેલા કૃપારસકાશ નામના ચંથના સંભળાવવારૂપી જલથી અતિ પદ્મવિત કરી અથવા પાદશાહના હૃદયને ધર્મરંગથી અતિવ વાસિત કર્યું. એને પરિણામે પાદશાહના જન્મ થયેલા તે મહિના, શ્રી પર્યું પણ પર્વના બારે દિવસા, બધા રવિવારો, બધી સંક્રાંતિ તિથિઓ, નવરોજ માસ, બધા ઇદના દિવસા, બધા મિહર દિવસા અને સાફીઆન દિવસા—આ પ્રમાણે છ માસ લગભગ અમારી પાળવા માટે ફરમાન, તેમજ "જીયાવેરો" નામના કર માફ કરતું ફરમાન પાદશાહ પાસેથી પ્રાપ્ત કરીને ભેટણા તરી કે તેમણે ગુરુમહારાજને પાલનપુર નગર માકલાવ્યું. અર્થાત્ સ્વશક્તિથી શાંતિચંદ્ર ઉપાધ્યાયે છ માસ સુધી અમારી પળાવવાના તેમજ "જીયાવેરો" માફ કરાવવાના ફરમાના મેળવ્યાં આ બધી હકીકત લાેકપ્રસિદ્ધ છે. નવરાજ વિગેરે દિવસાતું સ્પષ્ટીકરણ તે ફરમાનદ્વારા જાણી લેવું.

દિલ્હી દેશમાં પાદશાહે આપેલા ખહુમાનને કારણે અપ્રતિમ રૂપ વિગેરે ગુણ-સમૂહના ધારક શ્રી ગુરુમહારાજના ઉપદેશ સાંભળવાથી, તેમજ સૂરિજીના દર્શનથી મ્લેચ્છ વિગેરે જાતિના લાકાએ મઘ,માંસભક્ષણ તથા જીવહિં સાદિ કાર્યના ત્યાગ કરીને શુદ્ધ માર્યનું અવલંખન લીધું. તેમજ કેટલા શાસનના શત્રુઓ હતા તેઓ પણ સંપૂર્ણ ભક્તિભાવવાળા ખન્યા અને અન્યપક્ષીય (ગચ્છીય) લાકા પણ તેમના પ્રત્યે ગુણાનુરાગી ખન્યા.

પછી પાટણનગરમાં ચાતુર્માસ કર્યા બાદ વિ. સ. ૧૬૪૬માં ખંભાત તીર્થમાં શા તેજપાલે કહેલા હજારા રૂપિયાના વ્યયપૂર્વક અતિ ઉત્તમ પ્રતિષ્ઠા કરીને શ્રી જૈન શાસનની પ્રભાવના કરતા તે શ્રા હીરવિજયસ્રીશ્વર વિજયવંત વર્તે છે.

૫૭. શ્રી વિજયદાનસાર

જન્મ વિ. સં. ૧૫૫૩ : દીક્ષા વિ. સં. ૧૫૬૨ : સરિપક વિ. સં. ૧૫૮૭ : સ્વર્ગ વાસ વિ. સં. ૧૬૨૨ : સર્વાયુ ૬૯ વર્ષ:

તેઓના જામલા નામના ગામમાં જન્મ થયા હતા. વિ. સ. ૧૫૬૨ માં માત્ર નવ વર્ષની ઉમ્મરે તેમણે પ્રવજ્યા ગ્રહણ કરી હતી. સંવેગી સાધુઓ માટે આ સમય કંટાેક્ટીના હતા. જાદા જાદા ગચ્છ, મત અને વાડાને કારણે ઠેકઠેકાણે શિથિલતા વધતી જતી હતી. આ. શ્રી. આનંદવિમળસૂરિએ આવા કટાેક્ટીના સમયમાં ક્રિયાહાર કર્યો પણ આ મહાન્ કાર્યમાં તેમને જોઇએ તેટલા સાથ ન મળ્યાે; છતાં પણ પુરુષાથથી અને સ્વશિષ્યાની સામચ્યતાથી ઘણા સુધારા કરી નાખ્યાે. પાતાના શિષ્યાે પૈકી દાનસૂરિને સમર્થ અને શક્તિશાળી જાણી તેમણે તેમને પાતાની પાટે સ્થાપ્યા.

ગુરુના અવસાન બાદ પણ વિજયદાનસૃરિએ તેમણે વાવેલા બીજને સિંચન કર્યું અને સંયમ—સુધારણારૂપી વૃક્ષને વિશેષ નવપદ્ધવિત બનાવ્યું. આ ઉપરાંત તેમણે બીજાં મહત્ત્વનું કામ એ કર્યું કે એકબીજા ગચ્છા વચ્ચે વૈમનસ્ય દ્વર કરવા ભગીરથ પ્રયત્ના કર્યાં અને સૌ કાઇની શાન્તિ જળવાઇ રહે તેટલા માટે સ્વશિષ્ય ઉપાધ્યાય શ્રી ધર્મસાગરરચિત '' કુમતિમતકુદ્દાલ '' જેવા શ્રંથને જળશરણ કરાવ્યા તેમજ '' સાત બાલ " ની આજ્ઞા કાઢી. એક બીજા મતવાળાને પરસ્પર અથડામણમાં ઉતરતાં કે વાદવિવાદ કરતાં અટકાવ્યા અને '' જેમ ચાલે છે તેમ ચાલવા " દેવા માટેની જાહેરાત કરી.

જેમ સાધુ-સમાજમાં પણ અવ્યવસ્થા અને શૈથિલ્ય જામ્યું હતું તેવી જ રીતે તેમના સમય પણ રાજકીય અંધાધું ધીના હતા. હિંદુ રાજાઓ પરસ્પર ઇષ્યાં ભાવ કેળવી સંગઠન-શક્તિને છિન્નભિન્ન કરી રહ્યા હતા. આ અમાલી તકના લાભ લઇ માગલો ધીમે ધીમે પગપેસારા કરતાં કરતાં સમસ્ત ભારતને હાથ કરવા માગતા હતા. માગલો પાતાની સત્તા જમાવવા,નિર્ધયતા પણ વાપરતા અને દેવળા-મંદિરા સુદ્ધાંના નાશ કરતા. શ્રી વિજયદાનસૂરિને શાસનના પદ્ધર તરીકે આ બાજી પણ લક્ષ આપનું પડતું અને જ્ઞાન-ભંડારા કે જિનપ્રતિમાઓના રક્ષણ માટે પૂરતી કાળજી રાખવી પડતી. વિજયદાનસૂરિની દીક્ષા બાદ કેટલાક સમય પછી માગલોએ ધીમે ધીમે પાતાની જડ મજબૂત કરી અને રાજકીય આંધીના જમાના પણ એાછા થવા લાગ્યા.

તેઓ શ્રી જગદ્ગુરુ વિજયહીરસૂરિ જેવા શિષ્યને કેળવનાર વ્યક્તિ હતા. તેમની શાસન-દાઝ અપૂર્વ હતી અને એકય માટેની તેમની ઝંખના અહેાનિશ જાગૃત જ રહેતી. શાસનને ઉન્નત સ્થિતિએ મૂકી વિ. સં. ૧૬૨૨ ના વૈશાખ શુદિ ૧૨ ના દિવસે વડાવલી (પાટણુથી પંદર માઇલ દૂર) ગામે તેઓશ્રી સ્વર્ગવાસી થયા. તેમણે કાઇ પણ પ્રંથની નૃત્તન રચના કરી હોય તેવું જાણવામાં આવ્યું નથી.

૫૮. શ્રી **હીરવિજયસૂ**રિ.

જન્મ વિ. સં. ૧૫૮૩ : હીક્ષા વિ. સં. ૧૫૯૬ : પંડિત પદ્ધ વિ. સં. ૧૬૦૭ : વાચક પદ્ધ વિ. સં. ૧૬૦૮ : આચાર્ય પદ્ધ વિ. સં. ૧૬૧૦ : સ્વર્ગવાસ વિ. સં. ૧૬૫૨ : સર્વાયુ ૬૯ વર્ષ:

श्री से। मसंहरसूरि જेवा प्रकावक पुरुषनी જન્મભૂમિ तरीके प्रज्याति पामेल पालनपुरमां वि. सं. १५८३ ना मागशर शुहि नवभीना हिवसे भीमसरा गे। त्रीय अने के। शवाण वंशीय कुंराशा हुने त्यां तेमने। જન્મ થયો હતો. भातानं नाम नाथीणाई હતું अने तेमतुं "હીરજી" એવું નામ પાડવામાં આવ્યું. હીરજીના જન્મ પહેલાં નાથીખાઇએ સંઘજ, સુરજી અને શ્રીપાલ નામના ત્રણ પુત્રા તેમ જ રંભા, રાણાં અને વિમલા નામની ત્રણ પુત્રીએ। એમ છ સંતાનાને જન્મ આપ્યા હતા. હીરજ જેવા પુષ્યવંત પુત્રના જન્મથી કુંરાશાહની ભાગ્યદેવીએ કંઇક જોર કર્યું, અને "પુત્રના લક્ષણ પારણામાંથી જણાય" એ કહેવત અનુસાર હીરજી ખાલ્યાવસ્થાથી જ તેજસ્વી, લક્ષણવાન અને રનેહાળ સ્વભાવના બન્યો.

અનુક્રમે વૃદ્ધિ પામતાં પાંચ વર્ષની વયે કુંરાશાહે હીરજીને વ્યવહારિક જ્ઞાન-પ્રાપ્તિ માટે શાળાએ મૂકયા, અને ધાર્મિંક જ્ઞાન-પ્રાપ્તિ માટે સાધુ-સંસર્ગ કરાવવા માંક્યો. તીક્ષ્ણુ બુદ્ધિ, એકાશ્ર મન અને જ્ઞાન-પિપાસાને કારણે માત્ર બાર વર્ષની ઉમ્મરે જ હીરજી ધાર્મિંક જીવનપરાયણ બન્યા. તેના ધાર્મિંક આચાર-વિચાર અને રહેણીકરણી ઉપરથી કુંડું બી જેનાને જણાયું કે—હીરજી તેજસ્વી ને વિદ્વાન સંત થશે.

કુદરતને પણ કઇંક એવું જ ગમતું હશે. ભાગ્યયોગે થાડા સમય વીત્યા તેવામાં હીરજીના માતાપિતા સ્વર્ગવાસી થયા. સજ્જન પુરુષા ગમેતેવા પ્રસંગમાંથી પણ બાધ હયે છે તેમ હીરજીને આ બનાવથી સંસારની અસારતા તેમજ અનિત્યતાનું ભાન થયું. તેના વિરક્રતભાવ વૃદ્ધિ પામ્યા. બાદ હીરજીની બે બહેના વિમળા અને રાણી જ પાટણ રહેતી હતી તે પાલણપુર આવીને હીરજીને પાટણ તેડી ગઈ.

પાટ્યુમાં આ વખતે કિયો દ્વારક આનં કવિમળસ્ર્રિજીના પટ્ધર શ્રી વિજયદાનસ્રિ મિરાજતા હતા. હીરજી હંમેશાં વંદન કરવા અને વ્યાખ્યાન-શ્રવથુ નિમિત્તે ઉપાશ્ચયે જવા લાગ્યા. વિજયદાનસ્રિના ઉપદેશે તેના કામળ હૃદય-પટ પર અસર કરી અને હીરજીએ કીક્ષા લેવાના મનમાં જ નિરધાર કરી વાળ્યા. પ્રસંગ સાધી બહેનને પથુ પાતાના અભિપ્રાય જથાવ્યા. બહેન સમજી અને શાહ્યી હતી. પ્રાથ્થી માત્રના કદયાથુની ઊંચી હદ એ દીક્ષા છે એમ તે જાથુતી હતી તેથી તેથે દીક્ષા લેવાના નિષેધ પથ્યુ ન કર્યા તેમ જ ખુદ્ધા શબ્દોમાં અનુમતિ પથ્યુ ન આપી; પરન્તુ છેવટે બહેનને સમજાવી વિ. સં. ૧૫૯૬ ના કાર્તિક વદ ર ને સામવારના દિવસે હીરજીએ પ્રવજ્યા શહેયુ કરી અને તેમનું " હીરહર્ષ" એવું નામ રાખવામાં આવ્યું. હીરજીની સાથે બીજ આઠ જણાએ દીક્ષા લીધી. ધીમે ધીમે શાસાસ્યાસ કરતાં તેઓ સંયમ ધર્મમાં પ્રવીણ બન્યા.

હવે ગુરુને તેમને ન્યાયશાસમાં પ્રવીષ્ઠુ કરવાની ભાવના થઈ. આધુનિક સમયમાં જેમ ન્યાયશાસ્ત્ર માટે બંગાળ અને વ્યાકરષ્ઠુ માટે કાશીને કેન્દ્રસ્થાન માનવામાં આવે છે તેવી રીતે તે સમયે કક્ષિણમાં ન્યાયશાસ્ત્રના વિચક્ષણ વિદ્વાનો રહેતા હતા. ગુરુ–આજ્ઞાથી ધર્મસાગર અને રાજિપમળને સાથે લઇને હીરહર્ષ મુનિ દેવિગરિ (દૌલતાબાદ) ગયા. ત્યાં કેટલાક કાળ રહી '' ચિંતામણિ '' વિગેરે ન્યાયશાસ્ત્રના કઠિનમાં કઠિન મંથાના અભ્યાસ કરીં. અભ્યાસ કરી આવ્યા બાદ તેમની શક્તિ તેમજ યાગ્યતા એઈ વિ. સં. ૧૬૦૦ માં નાડલાઇ(મારવાડ)માં પંડિતપદ અને વિ. સં. ૧૬૦૮ માં તે જ નગરમાં વાચક–ઉપાધ્યાય પદ આપ્યું. બાદ વિ. સં. ૧૬૧૦ માં શીરાહીમાં ચાંગા મહેતાએ કરાવેલ મહાત્સવપૂર્વક આચાર્ય પદ—પ્રદાન કરવામાં આવ્યું અને તેમનું શી હીર-વિજયસૂરિ એવું નામ સ્થાપવામાં આવ્યું.

આચાર પઠવી થઇ ગયા પછી તેઓ વિહાર કરી પાટલુ આવ્યા અને ત્યાં તેમના પાટમહાત્સવ કરવામાં આવ્યા, જે પ્રસંગે સૂબા શેરખાનના મંત્રી ભણશા**હી સમરથે** અતુલ દ્રવ્ય વાપયું. વિ. સં. ૧૬૨૨ ના વૈશાખ શુદ્ધિ ૧૨ ના રાજ વહાવહી-(પાટલુથી પંદર માઇલ દ્વર)માં ગુરુમહારાજ વિજયદાનસૂરિના સ્વર્ગવાસ થતાં તેમના શિર પર ગચ્છની સારસંભાળના ભાર આવી પડ્યો.

વિક્રમની સાળમી શતાબ્દિમાં ભારતમાં અને ખાસ કરીને ગુજરાત પ્રાંતમાં અરાજકતાનું સામ્રાજ્ય જમ્યું હતું. સૂખાઓ લગભગ સ્વતંત્ર જેવા બની ગયા હતા અને કાઇ પણ પ્રકારે પ્રજાને હેરાન કરવી એ જ તેઓના મનસૂબા રહેતા. આવી અસર સત્તરમા સૈકામાં પણ ચાલુ હતી. કાચા કાનને કારણે સૂખાઓ વગરવિચાર્યે હુકમા કરતા. પ્રજાની સાથાસાથ સંત-સજ્જન પુરુષન પણ હેરાન કરવામાં તેઓ પાછું વાળી જેતા નહિ. શ્રીમાન્ હીરવિજયસૂરિજીને પણ આવા કેટલાંક કષ્ટદાયક પ્રસંગામાંથી પસાર થવું પડ્યું હતું.

એક વખત સૂરિજી વિહાર કરતાં કરતાં ખંભાત પધાર્યો. ત્યાં રતનપાલ દાશી નામના ગૃહસ્થના રામજી નામના ત્રણ વર્ષના પુત્ર વ્યાધિની વ્યથાથી પીડિત થતા હતા. રતનપાળ શુરુના પ્રભાવથી વાકેક હતા. તેણે ગુરુજીને વિજ્ઞપ્તિ કરી કે—" હે મહારાજ! આ મારા પુત્રને જે આપ નિરાગી અનાવશા તા હું તે તમને મુપ્રત કરી દઈશ." આદ ગુરુજી ત્યાંથી વિહાર કરી ગયા અને ભાગ્યાનુયાંગે રામજી દિવસે દિવસે નિરાગી અનવા લાગ્યા. પછી તા તેને તદ્દન આરામ થઇ ગયા. જ્યારે રામજી આઠ વર્ષની ઉત્મરના થયા ત્યારે આવાર્ષન્ની પુત્રના પધાર્યા અને રતન

પાલ પાસે તેના કહેવા મુજબ રામજીની માંગણી કરી. કાર્ય સરી જવાથી રત્નપાલની વૃત્તિ ફરી ગઇ હતી તેથી ઊલટા તે ગુરુ સાથે કહેશ કરવા લાગ્યા. તલમાં તેલ ન હાવાથી ગુરુએ તે વાત પડતી મૂકી, પણ રત્નપાલ હજી નિશ્ચિત થયા ન હતો. લાગવગ પહોંચાડી ખંભાતના સૂખા શીતાળખાનને તેણે જણાવ્યું કે—'હીરવિજયસ્રિ આઠ વર્ષના બાળકને સાધુ બનાવવા ચાહે છે.' કાચા કાનના સૂખાએ હીરવિજયસ્રિ અને બીજા સાધુઓને પકડી લાવવા વારંટ કાઢયું. આ ઉપદ્રવમાંથી બચવા સ્રિરજિને તેવીશ દિવસ સુધી ગુમપણ સંતાઇ રહેવું પડ્યું હતું.

x x x

વિ. સં. ૧૬૩૦ માં જ્યારે સૂરિજી બારસદમાં હતા ત્યારે ક્રે જીવિના ચેલા જગમાલ ઋષિએ આવી તેમની પાસે કરિયાદ કરી કે-' મને મારા ગુરુ પાથી આપતા નથી તા તમે તે અપાવા, ' ગુરુએ જણાવ્યું કે-'તારા ગુરુ તારામાં લાયકાત નહીં જોતા હાય તેથી નહીં આપતા હાય, તેમાં તકરાર કરવાની જરૂર નથી. ' તેને વિશેષ સમજાવવામાં આવ્યા. છતાં તે સમજ્યા નહિ ત્યારે તેને "ગચ્છભહાર" કર્યો આથી જગમાલ ઊલટા સરિષ્ટ પ્રત્યે વિશેષ વિદ્વેષી બન્યા અને ત્યાંથી પેટલાદ જઇ ત્યાંના હાકેમને હીરવિજયસૂરિ સંખંધી કેટલીક બનાવટી વાતા કહી. હાકેમ ચીડાયા અને સૂરિજીને પકડવા માટે સીપાઇમાં માકલ્યા. સીપાઇમાં બારસદ આ•્યા પણ કાર્ય સિદ્ધ થ્યું નહિ અટલે કરી વાર ઘાડેસ્વાર લઇને આવ્યા. છતાં પણ નિષ્ફળતા જ મળી. શ્રાવકાએ ઘાડેસ્વારાને '' દામનીતિ '' થી સમજાવી લીધા એટલે તે ઊલટા જગમાલની વિરુદ્ધ થઇ ગયા. પણ જગમાલ આટલેથી અટકે તેમ ન હતા, તે સમ્રાટ અકબર સુધી પહેંચ્યા અને તેને જેમ તેમ સમજાવી સુળા સાહિળખાન ઉપર કરમાન લખાવી લાવ્યા, પરન્તુ માનુ કલ્યાણુ અને માનસિંઘને આ હકીકતની નાણુ થતાં જ તેમણે અકખરને સાચી સમજ પાડી અને જગમાલની વિરુદ્ધ કરમાન લખાવી લીધું અને ત્વરાથી તે કરમાન જગમાલ ગુજરાત પહેાંચ્યા અગાઉ ગંધાર માકલી આપ્યું. પરિ-ણામે જગમાલ સૂરિજીને કંઇ તુકશાન કરી શકયા નહિ અને ≈યારે સરિજીને અકબર પાસે જવાનું થયું ત્યારે તેની પ્રાથ'ના પરથી તેને પુનઃ ગચ્છમાં દાખલ કરવામાં આવ્યા.

સૂરિજી વિદ્વાર ક**રી કુણુગેર** (પાટ**ણુ**થી ત્રણ ગાઉ દૂર) આવ્યા અને ત્યાં જ ચામાસું કર્યું. આ વખતે " **સામસુંદર***" નામના એક આચાર્ય પણ ત્યાં જ ચામાસું રહ્યા હતા. પર્યુંષણા વીત્યા પછી ત્યાં ઉદયપ્રભસૂરિ× આવી ચઢ્યા અને

^{*} પચાસમાં પદ્ધર શ્રી સામમુંદર સમજવા નહિ. આ સે:મમુંદર કાઇ બીજા જ જણાય છે.

[×] આ ઉદયમભસૂરિ શિથિલાગારી હોવાનું અનુમાન થાય છે, કારણ કે ચામામાની અંદર એક ગામથા બોજે ગામ વિહાર કરી શકાય નહીં.

હीरिविજयस्ति इंडेवरा०युं है—"तमें से। मसुंहरस्ति णामणां इरा ते। अमे पण तमने णामणां इरीओ." स्रिट्ट में प्रत्यत्तर वाज्ये। है—'अमारा गुरुट में नथी इयों' ते। माराथी हैम थर्ध शहें १' स्रिट्ट मा आवा जवालथी ते साधुओ तेमनी इच्यों इरवा झाज्या अने उपद्रव इरवाना महानाथी पाटण्या सूला इंद्रा णानने मणी ज्ञा च्युं हे—'हीरिवजयस्तिओं वरसाह अटडा०ये। छे.' मुद्धिवाणा मानवी ते साथुं मानी शहें नहि पण पाटण्युं आधिपत्य ले। गवनार इद्याणाने ते साथुं मान्युं अने गुरुते पड़डी झाववा माटे से। थे। देखारा रवाना इयों. थे। देखारा इण्योरनी आरे तर्द इरी वज्या. स्रिट्ट राते। रात त्यांथी नीडणी गया अने वडावदीना रहीश ते। सामीनी सहायथी वडावदी पहेंच्या. त्यांथी नीडणी गया अने वडावदीना रहीश ते। सामीनी सहायथी वडावदी पहेंच्या. त्यां पण भूण तपास इरी छतां य गुरुने। पत्तो झाग्ये। नहीं ओटले स्वारे। पाटणु पाछा याह्या गया. आ उपद्रवमांथी मथवा गुरुने त्रणु मास पर्यंन्त ले। यरामां ग्रुमपणे रहेवुं पड्युं हुनुं.

વિ. સં. ૧૬૩૬ માં તેઓશ્રી અમદાવાદ આવ્યા. ત્યાંના હાકેમ શિહાબખાનને દાઇએ લંલેયા ક્રે-' હીરસરિએ વરસાદ રાકી રાખ્યા છે. ' શિહાબખાને તરત જ હીર-વિજયસૂરિને પાતાની પાસે બાલાવ્યા અને પૂછ્યું ત્યારે તેમણે જણાવ્યું કે-' અમે વરસાદન શા માટે બાંધી લઇએ ? વરસાદના અક્ષાવમાં લાકોને શાન્તિ મળે નહીં અને લોકોને શાન્તિ ન હોય તો અમને ક્યાંથી શાન્તિ પ્રાપ્ત થાય ? " આ પ્રમાણે વાતચીત ચાલતી હતી તેવામાં અમદાવાદના જૈન ગૃહસ્ય કુંવર્છ ત્યાં જઇ પહોંચ્યા અને સૂખાને જૈન સાધુઓનાં પવિત્ર આચાર-વિચાર તેમજ સંયમ-પાલનની હકીકતથી વાકેક કર્યો. શ્રેષ્ઠીની સમજાવટથી સુખાએ સરિઝને ઉપાશ્રયે જવાની છટ આપી. આ પ્રસંગે લાકાને દાન આપવામાં આવ્યું. દાન આપતાં આપતાં એક તરકી શખ્સ સાથે કુંવરજી શેઠને બાલાચાલી થઇ. તરકી સીપાઇએ સરિજીને પુન: કુસાવવાના ઇરાદાથી આઠ દિવસ ખાદ કાટવાલ પાસે જઇ કાન ભ'લોથાં. કાટવાલે શિહાબખાનને વાત કરી. ખાને ગુસ્સે થઇ સુરિજીને પકડવા સિપાઇએન માકલ્યા. સીપાઇએાએ અવેરીવાડામાં આવી સૂરિંજને પકડ્યા. સીપાઇએા સૂરિજને જ્યારે લઇ જવા લાગ્યા ત્યારે રાદ્યવ નામના ગંધવ અને શ્રી સામસાગર વચ્ચે પડ્યા. છેવટે હીરવિજયસૂરિને છાડાવ્યા અને સૂરિજી ઉઘાઉ શરીરે ત્યાંથી નાશી છહ્યા. આ સમયે દેવજી નામના લેાંકાએ તેમને આશ્રય આપ્યા હતા. કેટલાક દિવસા બાદ આ ધમાલ શાન્ત પડી અને સૂરિજી પુનઃ પ્રકટપણે વિદ્વાર કરવા લાગ્યા. વિ. સં. ૧૬૩૬ ના છેલ્લા ઉપદ્રવ પતી ગયા પછી તેઓ ૧૬૩૭ નું ચાતુમાંસ બાર-સદમાં રહ્યા. બાદ તેઓ ખંભાત પધાર્યાં અને વિ. સં. ૧૬૩૮ ના મહા શુદિ ૧૩ ના રાજ સુરિના હસ્તે સંઘવી ઉદયકરણે ચંદ્રપ્રશ્વની પ્રતિષ્ઠા કરાવી. પછી તેણે આખ્- ચિત્તોડની યાત્રા માટે સંઘ કાઢ્યો અને આ સંઘયાત્રા પછી ગુરુજી ગંધાર પધાર્યા.

હવે સમાટ અકબર સાથે હીરવિજયસ્ટિના સંબંધ કૈવી રીતે થયા તે પરત્વે કંઇક દરિયાત કરી લઈએ.

એક વખત બાદશાહ અકળર મહેલના ઝરૂખે બેસી નગરચર્યા જોઇ રહ્યો હતો તેવામાં તેના કાને વાજિંત્રના અવાજ પડ્યો, તેથી તેણે પાસે ઉપલેલા નાકરને પ્છયું કે—' આ શેના અવાજ થાય છે !' જવાબમાં નાકરે જણાવ્યું કે—" ચાંપા નામની એક ઝાવિકાએ છ મહિનાના ઉપવાસા કર્યો છે તેના બહુમાન ખાતર મા વાજિંત્રા વાગી રહ્યા છે જૈનોના તે ઉપવાસા એવા હાય છે કે જયારે જરૂર પડે ત્યારે માત્ર દિવસે જ ગરમ પાણી સિવાય કાઇ પણ પદાર્થ મુખમાં નાખી ન શકાય." અકળર આ સાંભળી આશ્ચર્યમુગ્ધ બની ગયા. " છ મહિનાના ઉપવાસ " સંબંધી તેના મનમાં શ'કા ઉત્પન્ન થઈ તેણે વિચાર્યું કે મુસલમાના એક મહિનાના રાજ્ય કરે છે તેમાં ય પણ રાત્રે તો પેટ ભરીને ખાય છે તા આ માત્ર પાણી વાપગીને જ છ મહિનાના ઉપવાસ 'કેમ થઇ શકે ! સત્ય વસ્તુની સાબિતી ખાતર તેણે મંગલ ચાંધા શ્રાવિકાને ત્યાં તપાસાર્થ માકલ્યા.

તેઓ અનેએ ત્યાં જઇને ચાંપાને પૃછપરછ કરી અને સાચી વસ્તુ નજરાનજર નીઢાળી તેઓ અને આદશાહ પાસે પાછા આવ્યા. ચાંપાને લગતી હકીકત કહી સંભળાની તેઓએ ઉમેયું કે-" આ બધા પ્રતાપ તેમના ગુરુ હીરવિજયસ્રિના છે એમ ચાંપા શ્રાવિકા કહે છે." અકબરને આવા પ્રતાપી શુરુજના દર્શન કરવાની ઉત્કંઠા જાગી.

કેટલાક દિવસા બાદ એક માટા વરઘાડા અકબરની દૃષ્ટિએ પડયો એટલે ટાંડર-મલ્લને તેથે પૃછ્યું કે-' આ શું છે?' ટાંડરમલ્લે જણાવ્યું કે-' આંપા નામની શ્રાવિકાએ કરેલ છ મહિનાની તપશ્ચર્યા આજે પૃષ્ટું થઈ છે અને તે હર્ષદાયક પ્રસંગ નિમિત્તે શ્રાવકાએ આ વરઘાડા ચઢાવેલ છે.' ત્યારે રાજાએ પૃછ્યું કે ' શું તે બાઇ પણ આ વરઘાડામાં સામેલ છે?' ટાંડરમલ્લે હા કહી અને તેવામાં વરઘાડા પણ રાજમહેલ સમક્ષ આવી પહાંચ્યા. બાદશાહે વિવેકી માણસાને માકલી આંપાને આદરપૂર્વ પાતાના મહેલમાં બાલાવી અને તપશ્ચર્યાને લગતી હંકીકત પૃછી. આંપાએ કૃક્ત પાતાના ગુરુ શ્રી હીરવિજયસૂરિના પ્રભાવ કહી ખતાવ્યા. આ વાત સાંભળી અકબરની ગુરુ-દર્શનની ઉત્કંઠા વધુ ખળવત્તર ખની અને તરત જ માનુ કલ્યાણ અને થાનસિધ રામછ નામના બે જૈન ગૃહસ્થાને બાલાવી કહ્યું કે-" તમે હીરવિજયસૂરિને અહીં પધારવા માટે વિનતિપત્ર લખા, હું પણ એક જુદા પત્ર લખું છું."

શ્રાવકાએ સ્વિજી પર પત્ર લખ્યા અને અકબરે ગુજરાતના સૂખા શિહાબખાન

ઉપર પત્ર રવાના કર્યો, અને તેમાં ભારે આગતાસ્વાગતાપૂર્વંક સૂરિજીને માકલવા ક્રમાન કર્યું.

ભાદશાહ અકળરના આ પત્ર જોઈ શિહાળખાન તા સ્તબ્ધ જ બની ગયા. પૂર્વે પાતે કરેલ ઉપદ્રવ તેને યાદ આવ્યા. પાતે કરેલ ભૂલ માટે તેને પસ્તાવા થવા લાગ્યા પણ ગતં ન જ્ઞાન્ય એમ સમજી બાદશાહના હુકમના કેવી રીતે અમલ કરવા તે જ તે વિચારવા લાગ્યા. પછી અમદાવાદના પ્રસિદ્ધ ગૃહસ્થાને બાલાવીને આગ્રાના શ્રાવ- કાના તેમજ બાદશાહના ખરીતા વાંચી સંભળાવ્યા. જવાબમાં શ્રાવકાએ જણાવ્યું કે 'સ્રશ્ઝિ હાલમાં ગંધારમાં બિરાજે છે, માટે ગંધાર જઈ અમે વિનતિ કરી આવીએ.'

અમદાવાદના ગૃહસ્થાની સૂચનાથી ખંભાતના કેટલાક ગૃહસ્થા સીધા ગંધાર પંદુાંચ્યા. અમદાવાદ અને ખંભાતના આગેવાન શ્રાવદાના આગમનથી સુરિજીને આનંદ તાે થયાે પણ તેમના અચાનક આગમનનું શું કારણ હશે ? એવી શંકાએ પણ સાથા સાથ હૃદયમાં સ્થાન લીધું. ખેપારના આહાર-પાણી કર્યાં ખાદ કેટલાક આગેવાના તેમજ સુરિજી એકાંતમાં વિચાર કરવા બેઠ!. ગુરુજી પર વીતેલી વીતક-કથાએાથી સો કાંઇ વાકેક હતા અને અકબર બાદશાહના આ અચાનક આમ'ત્રણથી પણ સો કાંઇ આશ્રાયમાં ગરકાવ પણ થઇ ગયા હતા. સર્વ પાતપાતાના મનમાં આવે તેવા અભિપ્રાય જણાવવા લાગ્યા. આ ચર્ચા દરમિયાનના ખધા સમય સુધી સૂરિજી શાન્ત રહ્યા અને થતી ચર્ચા એકચિત્તે સાંભળવા લાગ્યા. ચર્ચાના અંતમાં છેવટે તેમણે જણાવ્યું કે-" પૂર્વા-ચાર્યોએ કેવળ શાસનની સેવા માટે માન-અપમાનની દરકાર કર્યો વગર જ રાજદરબારમાં પગ-પેસારા કરી રાજાઓને પ્રતિબાધ્યા હતા એટલું જ નહિ પરંતુ તેઓ દ્વારા શાસન-હિતનાં અનેક કાર્યો કરાવ્યા હતા. લાખા મનુષ્યાને ઉપદેશ આપવામાં જે **લા**લ રહે**લા** છે તેના કરતાં પણ અધિક લાભ એક સમાટને પ્રતિબાધવામાં છે, માટે બીજો કાઇ પણ પ્રકારના વિચાર કરવા ત્યજ દઇ સમ્રાટ અકખર પાસે જવા માટે મારી સાથે સી સમ્મત થાએ. " સૂરિજીના ગંભીરાશયની અને અપૂર્વ હિંમતની શ્રાવકા પર શીપ્ર અસર થઇ અને સૌ સરિજીના અભિપ્રાયને સમ્મત થયા.

માગશર વિદ ૭ ના દિવસે સૂરિજીએ વિદાર શરૂ કર્યો અને પહેલું મુકામ **ચાંચા-લમાં કર્યું**. ત્યાંથી જં ભુસર થઇ ધુઆરઘુના આરે મહી નહી પાર કરી વડાદરે આવ્યા હતાં પંજાબના સાથ વાંદવા આવ્યા હતા આ ગામમાં રાત્રિના સમયે એક અજયબીલયાં બનાવ બન્યા. જ્યારે રાત્રિના સમયે ગુરુજી કંઇક જાગૃત અને કઇક નિદ્રિત અવસ્થામાં હતા તેવામાં એક દિવ્યાકૃતિવાળી સ્ત્રી આવીને બાલી કૈ-'અકબર આપને ઘણા જ ચાઢે છે માટે કાઇ પણ જાતની શંકા રાખ્યા સિવાય ત્યાં પધારા અને વીરશાસનની શોલા વધારા.' સૂરિજી વધુ પૃછે તે પહેલાં તો તે દિવ્ય સ્ત્રી અંતધાન

થઇ ગઈ, પણુ આ બનાવથી સૂરિજીનાે ઉત્સાહ અતિવ વૃદ્ધિ પામ્યાે. આગળ વિહાર **લે**બાવી સાજિતરા, સાતર અને ભારેજા આદિ સ્થળાેએ થઇ તેઓ અમદાવાદ આવ્યા.

અમદાવાદના સંઘે અત્યંત આડંખરપૂર્વ પ્રવેશ—મહોત્સવ કર્યો. અહીંના સૂળા શિહાળખાનને સૂરિજીને મળવું અકારું થઇ પડ્યું, તેના પગ ભારે થઇ ગયો; પરન્તુ ગમે તેમ તા ય સમ્રાટના હુકમ માન્યા સિવાય ચાલે તેમ ન હતું. સૂરિજીને તેથું પાતાના દરખારમાં પધરાવ્યા અને મણુ, રતન, સુવર્ણ વિગેરેની લેટ ધરી તે સ્વીકારવા પ્રાર્થના કરી. ગુરુજીએ પાતાના નિઃસ્પૃહ લાવ ખતાવી તેન સાધુના આચારવિચાર અને કંચન—કામિનીના ત્યાગની હડીકત સમજાવી. સૂરિજીના આ નિઃસ્પૃહલાવે તેમ જ ઉપદેશે શિહાળખાનના હૃદય પર સચાટ અસર કરી અને પાતાના પૂર્વ કૃત કૃત્ય બદલ વિનીત્લાવે માફી માગી. પછી તેથું અકળર પર એક લાંબા પત્ર લખ્યા હેરી હીરવિજયસૂરિના ચારિત્રની તેમ જ સદ્યુણાની ભારાભાર પ્રશંસા કરી હતી.

અમદાવાદમાં કેટલીક સ્થિરતા કર્યાળાદ તેઓ શ્રી વિહાર કરતાં કરતાં પાટણ પધાર્યાં અહીં થી વિમલહર્ષ ઉપાધ્યાય વગેરે પાંત્રીશ સાધુઓએ સ્રસ્છિથી અલગ પડી આગળ વિહાર શરૂ કર્યાં, અને સ્રસ્છિ વિહાર કરતાં કરતાં જેટલા સમયે સાંગાનેર પધાર્યા તેટલા સમય દરમિયાનમાં તો તેએ ફેતેહપુર સીકરી પહોંચી પણ ગયા. અકળર પાસે પહેલાં પહોંચી જવામાં તેઓના ઉદ્દેશ અકળરની હીરવિજયસૂરિ પ્રત્યેની નેમ લાણી લેવાની હતી એટલે ફતેહપુરમાં આવીને તરત જ તેમણે શાનસિંગ તથા માનુ કલ્યાણ પાસે જઇ અકળરને મળવા માટેની પાતાની જિજ્ઞાસા દર્શાવી. બાદ તેઓ અખુલ ફજલને મળયા અને તેના હારા રાજાના હેતુ જાણી લીધા. પછી બાદ-શાહને મળયા અને બાદશાલે હીરવિજયસૂરિના આ શિષ્યો પ્રત્યે અતિવ પ્રેમભાવ બતાવ્યો અને સિંહાસનથી ભ્રભા થઇ ગાલીમા બહાર જયાં ઉપાધ્યાયજી ભ્રભા હતા ત્યાં સામે ગયા. ઉપાધ્યાયે " ધર્મલાભ" રૂપ આશીવાદ આપ્યા અને અકબરે સ્રસ્જિના આગમનની પૃચ્છા કરી. ઉપાધ્યાયજીએ જણાવ્યું કે-' તેઓ ચાલુ વિહારમાં છે અને જેમ બને તેમ જલ્દી અત્રે આવી પહોંચશે.'

સાંગાનેરથી વિદ્વાર કરતાં કરતાં સ્રિજી કતેહપુર સીકરીથી છ ગાઉ દ્વર અભિરા-માળાદ આવી પહેાંચ્યા. થાનિસિંગ અને માનુ કલ્યાણે સ્રિજીના અપૂર્વ સ્વાગત માટે બાદશાહી રિયાસતના અંદોબસ્ત કરી વાળ્યા અને વિ. સંવત ૧૧૩૯ના જ્યેષ્ઠ વિદ ૧૨ના દિવસે સ્રિજીએ ધામધ્મપૂર્વક ક્તેહપુરમાં પ્રવેશ કરો.

જયેષ્ઠ વિદ ૧૩ને દિવસે આદશાહ સાથે સૂરિજીની પહેલવહેલી મુલાકાત થઇ અને તે સમયે તેમની સાથે પંડિત અને વિચક્ષણ તેર સાધુએં હતા. સૂરિમંડળને આવતું જોઈ બાદશાહ પાતાના મિત્રમંડળ સાથે ઊસો થઇ ગયા અને વિનયપૂર્વક કુશળ-મંગળના

સમ્રાદ અકભરે જગદગુરુ વિજયહીરસૂરીશ્વરના કરેલ અપૂર્વ આદરસત્કાર

સમાચાર પૂછચા. પછી વિશેષ ધર્મ ચર્ચા કરવા માટે ચિત્રશાળાના એક કમરામાં પધા रवा सम्राटे स्रिक्ने विनति કरी એટલે तेએ। ચિત્રશાળા તરફ ચાલ્યા, પણ પ્રવેશદાર માગળ આવતાં સુંદર **ખીછાવેલા ગાલીચા નોયા અને તરત જ ચાલાઇ** ગયા. સરિ**છને** અટકી ગયેલા નોઇ બાદશાહે તેનું કારણ પૂછ્યું એટલે ગુરુએ જણાવ્યું કે-' ગાલીચા પર પગ મૂકીને ચાલવાના અમારા અધિકાર નથી.' બાદશાહને આવી વાતથી વિશેષ આશ્વર' શકું અને કહ્યું કે-'ગાલીચા તદ્દન સ્વચ્છ છે. કાઈ પણ છવ-જંત તેના પર નથી તા આપને આ ગાલીચા પર ચાલવામાં શી હરકત છે ?' સૂરિજીએ કહ્યું કૈ–'અમારા સાધુઓના भेवे। आयार छे हे दृष्टिपूतं न्यसेत् पादम अर्थात् क्यां याद्यवुं अगर शेसवुं हो।य त्यां ६ थिशी જમીનને નોઇ લેવી નોઇએ.' સરિજીના આ કથનથી ખાદશાહને મનમાં કંઇક હાસ્ય આવ્યું. આવા મનાહર સ્વચ્છ ગાલીચામાં જ તું એ આવીને કયાંથી પેસી જતા હશે ? એવા વિચાર કરતાં કરતાં જેવા તેણે ગાલીચાના એક છેડા લચા કર્યો કે તેની નીચે કીડીઓના ઢગઢા નેવા. ખાદશાહ તા આ દશ્ય નીહાળી દંગ જ થઇ ગયા. ગુરુ પ્રત્યેના ભક્તિભાવમાં ઘણા જ વધારા થયા અને તે તેમને સાચા ક્કીર માનવા લાગ્યાે. પછી યાગ્ય આસન પર બેસીને શુરુએ સામાન્ય ઉપદેશ આપ્યા અને પાછળથી ટ્કમાં શુદ્ધ દેવ, ગુરુ અને ધર્મનુ સ્વરૂપ સમજાવ્યું. ધર્માપદેશને અંતે અકળરને જણાયું કે-આચાર્યદ્રી એક પ્રતાપી અને પંડિત પુરુષ છે. પછી તેણે પાતા પાસે આવેલ પુસ્તકના ભંડાર* મંગાવ્યા અને સુરિજીને તે સ્વીકારવા આગ્રહ કર્યો. ગુરુજીએ જણાવ્યું કે-'અમા અમારાથી ઉઠાવાય તેટલાં જ પુસ્તકા સાથે રાખીએ છીએ. વળી જ્યાં જઇએ ત્યાં અમને મળી રહે છે. વળી પુસ્તકોના સંશ્રદ્ધ કરવાથી મમત્વભાવ ખંધાઈ જાય છે માટે અમે તે સ્વીકારી શકશું નહિ. ' બાદશાહને સૂરિજીની નિઃસ્પૃહતા માટે માન ઉપન્યું પણ છેવટે અત્યાંત આશ્રહથી સુરિષ્ટને તે સમર્પણ કર્યાં ત્યારે સુરિષ્ટાએ જણાવ્યું કે-' આટલાં બધાં પુસ્તકા સાથે ફેરવવા તે ઠીક નહિ તેથી જે એને માટે એક ભંડાર અનાવવામાં આવે તા સારું.' બાદશાહ આ વાતથી અત્યંત રંજિત થયા અને શાનસિધને તાતકાલિક જ્ઞાનભંડાર ખનાવવા માટે કહેવામાં આવ્યું. છેવટે આગ્રામાં અકબરના નામથી જ એક ત્રાનભંડાર અનાવવામાં આવ્યા અને ત્યાં ઉપરાક્ત પુસ્તકા સંશ્રહવામાં આવ્યા.

ક્તેહપુર સીકરીમાં થાહીક સ્થિરતા કરી સૂરિજી આગા પધાર્યા અને સાતુમાં સ પણ ત્યાં જ કર્યું. જ્યારે પર્યું પણના પવિત્ર દિવસા પાસે આવ્યા ત્યારે આગાના શ્રાવ-કાએ વિચાર કર્યો કે સરિજીને બાદશાહ અત્યંત માન આપે છે તા પર્યું પણના આદ દિવસ "અમારી" પાળવામાં આવે તા સારું. પછી પરસ્પર વિચાર કરી શ્રાવકા

^{*} શ્રી હીરવિજયસૂરિ સભ્રાટ અકળરને મળ્યા તે અગાઉ નામપુરીય તપગચ્છના પદ્મસું દરગિશ નામના યતિ બાદશાહને મળ્યા હતા. તેઓ વાદી હતા. વાદમાં તેશે રાજસભા મધ્યે એક વાદીને પરાસ્ત કર્યો હતા. તેશે સભાટને પાતાના પુસ્તકા અર્પાસુ કર્યા હતાં, તે જ પુરતકા સભ્રાટે સુરિજીને અર્પાસુ કર્યા.

સિંધુનદીને કિનારે બાદશાહ પાસે પહેાંચ્યા અને વાત કરી. બાદશાહે તરત જ આઠ દિવસનું ફરમાન પત્ર લખી આપ્યું અને આગ્રામાં ઓઠ દિવસ સુધી કાઇ પણ માણસ કાઇ પણ જીવની હિંસા ન કરે એવા હકમ ફેરવવામાં આવ્યા.*

ચાતુમાંસ પૃષ્કું કરી સૃરિજી શોરીપુરની યાત્રાએ ગયા. ત્યાંથી પાછા આથે આવ્યા. પ્રતિષ્ઠાદિ કાર્યો કરી પુન: ક્તેહપુર સીકરી પધાર્યા. આ પ્રસંગે ગુરુજીને આદશાહ સાથે વધારે સમાગમ કરવાના સમય મળ્યા હતા. આદશાહના ખાસ માનીતા અબુલ ક્જલ સાથે સૃરિજીને ગાઢ મિત્રતા જમી હતી અને અંને વિદ્વાન હાઇ જ્ઞાન-ગાષ્ઠીમાં ઉભયને આનંદ ઉપજતા.

એકદા અખુલક્રજલ અને હીરવિજયસરિ જ્ઞાન-ગાંકી કરી રહ્યા હતા તેવામાં અખુલ ક્જલના મહેલે બાદશાહ અચાનક આવી ચઢચો. પ્રસંગ સાધી અખુલ ક્જલે હીર-વિજયસ્રિના અદ્ભુત જ્ઞાનની અત્યંત પ્રશંસા કરી. બાદશાહ પણ અત્યંત પ્રસંગ્ન થયો અને જણાવ્યું કે-' આપ આપના સમયના ભાગ આપી અમારી ઉપર ઉપકાર કરી રહ્યા છા તો મારા લાયક કામ બતાવી મારું કલ્યાણ કરશો તો હું આપના વધુ ઉપકાર માનીશ." 'અભયદાન' જેવું એક પુષ્ય નથી એમ સ્રસ્છિ સારી રીતે સમજતા હતા તેથી તેમણે સમગ્ર પક્ષીઓને પાંજરામાંથી મુક્ત કરવા માટે માગણી મૂકી. રાજાએ અત્ય ત હવે પૃવે ક તે માગણી સ્વીકારી અને પાંજરામાંથી સર્જ પશુ-પક્ષીઓને મુકત કર્યાં.

ખાદશાહને પણ આ સમયે અવકાશ હતો એટલે ધર્મ ચર્ચા આગળ ચાલી અને પ્રસંગે પ્રસંગે વાતચીતમાં સૂરિજી અલચદાનનું મહત્ત્વ સમજાવતા ગયા. છેવટે પશું પણના આઠ દિવસમાં અકખરના સમગ્ર રાજ્યમાં "અમારી" પળાવવા માટે ઉપદેશ આપ્યો ત્યારે બાદશાહે પાતાના તરફથી ચાર દિવસ વધારી કુલ બાર દિવસ [શ્રાવણ વદિ ૧૦ શી ભાદરવા શૃદિ દ સુધી]નું ફરમાન પત્ર લખી આપ્યું. તે ફરમાનની છ નકલા કરવામાં આવી જેમાંની (૧) ગુજરાત ને સૌરાષ્ટ્ર, (૨) દિલ્હી, ફતેપુર વગેરેમાં (૩) અજમેર, નાગપુર વિગેરેમાં, (૪) માળવા અને દક્ષિણ દેશમાં (૫) લાહાર તથા મુલતાનમાં માકલવામાં આવી અને છઠ્ઠી નકલ સ્રિજને સોંપવામાં આવી.

સૃષ્ઠિજી ક્તેહપુર સીકરીમાં રહ્યા ત્યાં સુધીમાં ભાદશાહ સાથે અનેક વખત મુદ્યા-કાત થઇ અને તે દરમ્યાન જીદા-જીદા વિષયોને અંગે બાદશાહ સાથે ચર્ચા કરી તેને સત્ય વસ્તુનું સ્વરૂપ સમજાવવામાં આવ્યું. બાદશાહ આથી અતિ રંજિત થયા અને તેના બદલા તરીકે એક માેડી સભા ભરી સૃષ્ઠિજીને ''જગદ્વગુરે" ના બિરુદથી વિભૃષિત કર્યા. આ પદ-પ્રદાનની ખુશાલીમાં રાજાએ અનેક જનોને અભયદાન પણ આપ્યું.

^{*} હીરસોભાગ્ય કાવ્ય અને જગદ્યુરકાવ્યમાં આ સંખંધી હકીકત આપવામાં આવી નથી જ્યારે '' હીરવિજયસ્તિ રાસ '' માં ઝલબદાસ કવિ પાંચ દિવસની અમારી પળાવ્યાનું જહાવે છે.

એક દિવસે બીરબલને સ્રિજીની જ્ઞાન–શક્તિ માપવાની ઇચ્છા થઇ. બાદશાહની રજા માગી બીરબલે ગુરુજીને પ્રશ્ન કર્યો કે–

ખીરખલ-મહારાજ ! શું શંકર સશ્રણ હાેઇ શંક !

સ્રિજી-હા, શંકર સગુણ છે.

ખીરખલ—હું તેા માનું છું કે શંકર નિયું શ જ છે.

સુરિછ—તા, એમ ન હાઈ શકે. તમે શંકરને ઇશ્વર માના છા ?

ખીરખલ- છ હા.

सूरि - धश्वर ज्ञानी छे डे अज्ञानी ?

ખીરખલ—ઇશ્વર જ્ઞાની છે.

સરિજી-- રાની એટલે ?

બીરબલ—ગાનવાળા.

સરિજી-ડીક, જ્ઞાન ગુણ છે કે નહિ?

બીરબલ-હાજી, જ્ઞાન ગુણ છે,

સ્રિજ— જો તમે જ્ઞાનને ગુણ માનતા હા તા ઈશ્વર-શંકર " સગુણ " છે, એમ તમારે માનવું જ જોઇએ અને તે તમારા પાતાના શખ્દાથી જ સિદ્ધ થાય છે.

બીરબલ-મહારાજ! ખરેખર મને પ્રતીત થઇ કે ઇશ્વર-શંકર સગુણ છે.

ગાદ બાદશાહ સાથેની એક વધુ મુલાકાત દરમિયાન સ્રિજીના શાંત ઉપદેશા-મૃતથી બાદશાહના અંતરમાં કામળતાના સંચાર થયા અને સ્રિજીને કંઇક માગણી કરવા અત્યંત આગ્રહપૂર્વંક કહ્યું ત્યારે સ્રિજીએ લેકિંગ પાસેથી લેવાતા જીજીયાવેરા અને તીર્થસ્થાનામાં લેવાતું મૂંડકું લેવાતું અંધ કરવા કહ્યું. બાદશાહે તે ખંને વાત સ્વીકારી.

આવી રીતે કલ્પનામાં ન હાય તેવી કલ-પ્રાપ્તિ થઇ, પણ ગુજરાતમાંથી શ્રી વિજય-સેનસૂરિના પત્રા ઉપર પત્રા આવવા લાગ્યા કૈ—" આપ હવે ગુજરાતમાં પધારા." સૂરિજીએ પણ વિચાયું કે એક સ્થળમાં વધું વખત રહેવું ઇષ્ટ નહિ. પછી પ્રસંગ જોઇ બાદશાહને પાતાની વિહારની ઇચ્છા જણાવી ત્યારે બાદશાહે તેમને ત્યાં જ રાકવા અત્યંત આશ્રહ કર્યા પણ સૂરિજીએ વસ્તુસ્થિતિ સમજાવી અને વિજયસેનસૂરિને તેમની પાસે માક-લવા કખુલાત આપી. બાદશાહે વિજયસેનસૂરિ આવી પહેાંચે તે દરમિયાનના સમય માટે ફાઇ એક સારા વિદ્વાન્ શિષ્યને મૂકી જવા પ્રાર્થના કરી એટલે સૂરિજીએ શાંતિયાંદ્ર-જીને ત્યાં જ રાખ્યા. शांतियंद्र एषा डां उम न હता. तेका महाविद्वान कने धारी करार डरे तेवा हता. तेमनामां केड सा काढ कवधान डरवानी शक्ति हती. लाहशह कडलर साथ संस्वां सधाया पहेलां पण तेमणे घणा राज-महाराजकाने पातानी विद्वताथी यित ह्यां हता. तेमणे धमंचयां हरिमयान लाहशाहने कत्यंत रंजित ड्यां कने परिण्यामे लाहशाहनों के मासमां जन्म थया हतो ते आणा महिना, रिवन्तामां हिवसा, संडांतिना हिवसा, नवरोजना हिवसा—विणेरे हिवसामां हे। के पण कविद्या न डरवी केवा हुडमा लाहशाहदारा डढाव्या. तेमणे कपारसकोश नामनुं १२८ श्लांडन नृतन डाव्य लनाव्युं केमां लाहशाह डरेलां ह्याणु डायोंनुं वर्णुंन हरवामां आव्युं छे.

જયારે સ્રિજિએ ગુજરાત તરફ વિહાર કર્યો ત્યારે હિન્દુસ્ય મહારાષ્ટ્રા પ્રતાપે સ્રિજિને મેવાડમાં પધારવા અને ધમીપદેશ આપવાની અરજ કરતા એક પત્ર લખ્યા હતા, જે નીચ મુજબ છે. તે પત્ર જૂની મેવાડી ભાષામાં છે અને જૈન ઇતિહાસના અન્વેષણમાં નવું અજવાળું પાઉ તેમ છે.

" स्वस्तन्नो मगसुदानम महासुभस्यानै सरव धौपमाळाअंक भट्टारकजि महाराजन्नो हीरबजेसरजि चरणकमला अणे स्वस्तश्री बजेकटक खांबडरा डेरा सुवाने महाराजाधिराज भीरागा प्रतापसिंघजी ली. पर्ने लागणी बंचसी । अठारा समाचार भला है आपरा सदा अला काईजे । भाप बढा है, पुजनीक है, सदा करणा राखे जीस ससह (श्रेष्ठ) रखावेगा अर्थ आपरो पत्र अणा दनाम्हे आया नहीं सो करपा कर लापावेगा। श्रीवडा हज़ररी वगत प्रवारको इसो जीमें भाठासुँ पाछा पदारता पातसा अकब्रजीने जेनाबादम्हे प्रानरा प्रतिबोद हीहां कीरो समस्कार माटा बताया जीवहसा (हिंसा) खरकली (चिडिया) तथा नामप्रचेक (पक्षी) बेती सो माफ कराई जारो मोटो उपगार किदो सो भी जेनरा ध्रममें आप असा-हीज अदातकारी अबार कांसे (समय) देखता आपज्ञ फेर वे नहीं आवी पूरव ही दुसस्यान अन्नवेष्ठ गुजरात सुदा चारु इसा महे धरमरी बड़ी अदीतकार देखाणी, जठा पछे प्रापरी पदारमां इवां नहीं सो कारम कही बेगा पदारसी आगे सु पटाप्रवाना कारणरा दस्तर माफक आंध्रे हे जी माफक तोल मुरजाद सामी आयो सा बतरेगा भी बडाहज़री बबत आयी मूर-जाद सामा आबारी कसर पढी सुगी सी काम कारण लेखे भूत रहा वेगा जीरी अदेसी नहीं जाणेगा । आगेसु श्रीहेमाआचारजीने श्री राजग्हे मान्या है जीरा पटो करदेवाणा जि माफक अरो पगरा भटारपगादीप्र झावंगा तो पटा माफक मान्या जावंगा। श्रीहमाचारजी पेळां भी वडगच्छरा भट्टारपजीने बडा कारणसं भीराजम्हे मान्या जि मोकक आपने घापरा पगरा गादी प्रपाटहवी तपगच्छराने मान्या जावेगारी सुवाये देसमहे आप्रे गच्छरो देवरो तथा डपासरो बेगा जीरो मुरजाद श्रीराजमु वा दुजा गडकुरा भटारव द्यावेगा सो रावेगा श्रीसम-रणध्यान देव जात्रा जठे साद करायसी मुखसी नहीं ने वेगा पद्यारसी। प्रवानगी पंचारी गोरो समत १६३५ रा वर्ष आसोज सब ५ गुरुवार ।

શાંતિગંદ્રજીના બાદશાહ પાસેથી વિદાય થવા પછી જગત્ચંદ્રજી તથા સિદ્ધિ-ચંદ્રજીએ એ સ્થાન સંભાળી લીધું અને બાદશાહને ધર્મમાં અતિવ દઢ કર્યો. પ્રસંગા-પાત બંને સુનિવરાએ વિજયસેનસરિની પ્રશંસા કરી અને પરિદ્યુામે બાદશાહને હીરવિજય-સરિએ આપેલી કે ખુલાતનું પુન: સ્મરઘ થઇ આવ્યું. તેથું વિજયસેનસ્રિને માકલવા માટે સ્રરિજી પર વિજ્ઞિસ—પત્ર લખ્યા અને તેના પરિદ્યુામે વિ. સં. ૧૬૪૯ ના માગશર શુદ્દિ 3 ના દિવસે વિજયસેનસરિએ બાદશાહને મળવા માટે પ્રયાદ્યુ કર્યું. અનેક બામ-નગરામાં વિહાર કરતાં કરતાં તેઓએ સં. ૧૬૪૯ ના જેઠ 'શુદ્ધિ ૧૨ ને દિવસે લાહારમાં પ્રવેશ કર્યો.

થોડા જ સમયમાં વિજયસેનસ્રિએ ખાદશાહ પર સારી છાપ પાઢી, પરન્તુ તૈન ધર્મના દેવી બ્રાહ્મણે થી આ સહ્યું જતું ન હતું. તેમણે સ્રારજની પ્રતિષ્ઠા અને પ્રતિભા હલકી પાડવા ચુક્તિએ રચવા માંડી. " તૈનો ઇસરને માનતા જ નથી " એવી જાતનું બાદશાહના કાનમાં ઝેર રેડવામાં આવ્યું. પરિદ્યામે ખેને પણા વચ્ચે વિવાદસભા ગાઠવવામાં આવી અને વિજયસેનસ્ર્રિની અકાટ્ય યુક્તિએ, દલીહા અને શાસપ્રમાણા પાસે પ્રતિપક્ષી પક્ષ ઝંખવાણા પડી ગયા. આ પ્રમાણે શ્રી વિજયસેનસ્ર્રિની અદ્ભુત વિદ્તત્તા અને શક્તિથી રંજિત થઇ બાદશાહે તેમને " સ્ર્રિસવાઇ " નું બિરુદ આપ્યું.

હીરવિજયસ્તિની માક્ક વિજયસેનસ્તિએ પણ અહિંસા માટે ઘણું કર્યું. ગાય, લે સ, ખળદ અને પાડા વિગેરે મૂક પ્રાણીઓની હિંસાના તેમજ અયુત્રીયાતું ધન બહ્યુ કરવાના નિષેધ કરાવ્યા.

હીરવિજયસ્રિએ સમ્રાટના સૂખાએ મહારાવ સુરતાન, સુલતાન હેળીછુલ્લાહ, આઝમખાન, કાસિમખાન, સુલતાન મુરાદ વિગેરે પર સારા પ્રભાવ પાડ્યો અને તેમાંના કેટલાકાએ તા સૂરિજી સાથે અમુક અમુક ધાર્મિક વિષયને અંગે ચર્ચા પણ કરી. સૂરિજીએ તેમને સત્ય વસ્તુસ્થિતિ સ્પષ્ટ રીતે સમજાવી અને જીવદયા વિગેરેના કેટલાંક ધાર્મિક કાર્યો તેમના દ્વારા કરાવ્યાં.

હીરવિજયસ્રિએ સમાટ અકળરને પ્રતિબાધી જે શાસન-પ્રભાવના કરી હતી તેની સાથાસાથ શાસનનું મુખ્ય અંગ સાધુ-સમુદાય માટે પણુ પ્રયત્નશીલ રહ્યા હતા. તેઓ ગચ્છનાયંક હોવાથી તેમને શિરે મહાન્ જવાબદારી હતી. તેમણે પ્રયત્નપૃવંક મૂર્તિ-પૃજની સિદ્ધિ કરી ખતાવી અને તેથી લોંકા નામના ગૃહસ્થે કાઢેલા મતના સાધુઓ તે મતની દીક્ષા ત્યજી દઇ પુનઃ સંવેગી ખની મૂર્તિ'પ્જક સંપ્રદાયમાં ભળ્યા. લોંકા મતના મેઘજ ઋષિએ ત્રીશ સાધુઓની સાથે તપાગચ્છની આમ્નાય વિ. સં. ૧૬૨૮માં સ્વીકારી અને આ પ્રસંગને અનુલક્ષીને અમદાવાદમાં મહાન્ મહાન્તસવ કરવામાં આવ્યો હતો. મેઘજ ઋષિનું નામ ખદલીને ઉદ્યોતવિજય રાખવામાં

भा० भुं. भा हिपरांत भानतान कुंद्रं भना ध्रष्ठा नथीरा तेमक गृह्य शेष्ठी स्विश्च पासे ही शा क्षीपी. भावशाह भावभर पासे के लाशाह नामने। नागिरी गृह्य रहेते। हते। तेष्ठे पष्ट स्विश्च पासे ही शा स्वीकारी हती. भा प्रमंगने अंगे ते। स्विश्चने। महिमा वधु विस्तृत भन्गे। तेमनुं नाम कित्विकथ शाभवामां भाव्युं अने तेओ। "आहशाही अति " भेवा नामशी प्रसिद्धि पाम्या। स्विश्च स्वहरते भेक्से। सार्व शिष्योने ही शा आपी अने पातानी किंद्रशी पर्यंत भेक्से। साठ व्यक्तिओने पंडित पह तेमक सात्ने हपाध्याय पह भाष्ट्र कुंद्र, तेओ। श्री क्षाव भावने ह्याध्याय पह भाष्ट्र कुंद्र, तेओ। श्री विकथसेनस्वि, शांतियंद्र हपाध्याय, भानवंद्र हपाध्याय, पद्मागर, क्ष्याध्विकथ वायक्ष, सिद्धियंद्र, से। भविकथ विगरे मुण्य शिष्यो हता.

સૂચ્છિના ભક્ત શ્રાવદા પણ મહાન સમૃદ્ધિશાળી અને રાજયમાં સારી પ્રતિષ્ઠા ધરાવનાર ગૃહસ્થા હતા. ગુરુના એક જ બાલે તેઓ લાખા રિપાઓના વ્યય કરતાં અચકાતાં નહિ સૂચ્છિના ઉપદેશથી દેટલાક સ્થાનાએ જિનમંદિરા કરાવવામાં આવ્યા અને બીજા નૃતન ધર્મોપયાગી સ્થળા થયા. તેમણે શીરાહી, શીગપુર, આથા, ખંભાત, પાટણ, ઊના, દેલવાડા, શ્રી સિદ્ધાત્રળ છે. અમદાવાદ આદિ સ્થળામાં પ્રતિષ્ઠાઓ કરાવી તેમજ અનેક સ્થળે જિનમંદિરાના છોડાર કરાવ્યા. મુસલમાનાના અગાઉના જુલમને કારણે ધણાંખરાં સ્થાનાનાં જિનમંદિરા નાશ પામ્યા હતા તેને દુરસ્ત કરાવી નૃતન અનાવવાની દિશામાં પણ તેમણે સારી રીતે પ્રવૃત્તિ કરી હતી.

અનેક જુદા જુદા ગ્રામ-નગરામાં વિહાર તેમજ ચાતુમાં સાદિ કરી તેઓશ્રી પાટણ પંધાયો અને શ્રી સિદ્ધાચલની યાત્રા માટે સંઘ કઢાવ્યા. સ્થળે સ્થળે સંઘના ભવ્ય સત્કાર થયા અને જ્યારે સંઘે પાલીતાણામાં પ્રવેશ કર્યો ત્યારે જુદા જુદા સ્થળાએથી છે લાખ માનવમેદની એકત્ર થયેલ. આ સંઘમાં એક હજાર સાધુઓ સામેલ થયા હતા.

સિદ્ધાચળની યાત્રા કરી સૃરિજી દીવ ગયા અને વિ. સં. ૧૬૫૧ નું ચાતુમાંસ ઊનામાં કર્યું. અહીં તેમની તળીયત લથડી અને ઉનાના મંદે વિદારન કરવા દીધા. વ્યાધિ વધતા ગયા અને પગે સાઝા સુદ્ધાં ચડી આવ્યા. શ્રાવકાએ ઔષધાપચાર માટે અતીવ આચહ કર્યા પણ સૃરિજીએ સ્પષ્ટ ના જ પાડી. આ સમયે વિજયસેનસૂરિ બાદશાહની પાસે લાહાર હતા. તેમને બાલાવી લાવવા માટે ધનવિજયજીએ વિદાર કર્યો, પણ પંચ કાંઈ થાડા ન હતા. ઊના અને લાહાર વચ્ચેનું અંતર અતિશય હતું. વિજયસેનસૂરિના ગુરુમહારાજની સાથે મેળાપ થાય તે અમંબવિત જેવું મનાતું હતું. પર્યુંષણ પર્વ પણ આવી પહોંચ્યા. આ સ્થિતિમાં પણ સૂરિજીએ કલપસૂત્રનું વ્યાપ્યાન વાંચ્યું, પરન્તુ તેના પરિશ્નમથી શરીર વધારે શિથિલ થયું અને પરિણામે તેઓશ્રી વિ. સં. ૧૬૫૨ ના ભાદરવા શુદિ ૧૧ ને દિવસે સમાધિપૂર્વંક ઊનામાં જ સ્વર્ગવાસી થયા.

દીવ તથા ઉનાના શ્રી સંઘે દખાદભાપ્ન ક માંડવી તયાર કરી અને અગ્નિસંસ્કાર કરીં. ઋષભદાસ કવિ આ પ્રસંગને અનુલક્ષીને જણાવે છે કૈ–જે દિવસે દ્વીરવિજયસ્તિનું સ્વર્ગ ગમન થયું તે જ રાત્રે અગ્નિસંસ્કારવાળા સ્થાનમાં અનેક પ્રકારના નાટાર બ થતાં પાસેના ખેતરમાં સ્તેલી વ્યક્તિઓએ સાંભળ્યા હતા. વળી જ્યાં અગ્નિસંસ્કાર કરીં તે વાડીના તમામ આંખાઓ પર અકાળે કેરીઓ આવેલી જેવામાં આવી. ભાદરવા મહિનામાં કેરી કચાંથી હાય ! શ્રાવકાએ તે કેરીઓ ઉતારી લીધી અને જીદા જીદા શહેરાના અગ્રગણ્ય શ્રાવકા તેમજ અષ્યુલક્ઝલ અને સમાટ અકખર પાસે ત્ર માકલવામાં આવી.

વિવિધ દિશામાં કાર્ય કરવાનું હોવા છતાં તેમજ ગચ્છનાયક પદ્દની મહત્ત્રની જવાબદારી છતાં તેઓ સાધુધમ માં અત્યંત દઢ અને સ્થિર રહ્યા હતા. તેઓના સંખંધમાં તેવા બે–ચાર દાખલા આલેખશું તા તે અનુચિત નહિંજ ગણાય.

સૂરિજી અમદાવાદના કાળુપુરના ઉપાશ્રયમાં આવ્યા અને શ્રાવકાને ઉપદેશ દેવા બેસવાને માટે તૈયાર કરાવેલ નવા ગાખમાં બેસવા માટે શ્રાવકાની આજ્ઞા માર્યા. આવા પ્રકારની રજા માટેની આજ્ઞા સાંભળી શ્રાવકા અત્યંત આશ્રય પામ્યા અને જણાવ્યું કેઃ 'મહારાજ સાહેબ! અમને પૂછવાની કંઇ જરૂર નથી. એ ગાખ તા આપને બેસવા માટે જ તૈયાર જ કર્યો છે. 'પ્રત્યુત્તરમાં ગુરુશ્રીએ જણાવ્યું કેઃ 'ત્યારે તા તે અમને કલ્પે જ નહિ. કારણ કે અમારા નિમિત્તે તૈયાર કરેલ કાઇ પણ વસ્તુ અમારા ઉપયાગમાં લઇ શકાય જ નહિ.' પછી તેઓશ્રીએ ત્યાં રાખેલ લાકડાની પાટ પર બેસી શ્રાવકાને ધર્માપદેશ આપ્યા.

એક ગૃહરથે એક લા સાધુઓને ગાંચરીમાં ખીચડી વહારાવી. સાધુઓએ આછુલી ખીચડી કલ્ત એક લા સૂરિજ એ જ ખાધી. બીજા સાધુઓ આહાર—પાણી વાપરી હજી નિવૃત થયા નહિ તેવામાં તો જે ગૃહરથે ખીચડી વહારાવી હતી તે ઉપાશ્રયમાં એક દમ આવી પહોંચ્યા અને કહેવા લાગ્યા કે: 'આજે મારાથી માટા અનર્થ થઇ ગયા છે. મારા ઘરેથી જે ખીચડી આપ વહારી લાગ્યા છાતે એક દમ ખારી છે, માટે મને માક કરા.' સાધુઓ તા આ સાંભળી સ્તબ્ધ જ થઇ ગયા, કારણ કે તે ખીચડી તા સૂરિજીએ જ વાપરી હતી છતાં તેઓએ તેના ખારાપણા માટે લેશમાત્ર ઉચ્ચાર પણ કર્યો ન હતા. સૂરિજીએ જિહ્વાઇદ્રિય પર કેટલા કાખૂ મેળગ્યા હતા તેનું આ જવલંત દૃષ્ટાંત છે. બીજી બાબતા પર સમભાવ રાખવાવાળા—કેળવવાવાળા હજારા મનુષ્યા મળી આવે છે પરંતુ રસેંદ્રિયજિત્ તા વિરક્ષ જ હાય છે.

જ્યારે સૂરિજી ઊનામાં હતા ત્યારે તેમની કમ્મરમાં એક ગુમડું થયું. વેદના

ઘણી થતી હતી છતાં સમભાવપૂર્વંક શાંતિથી તે સહન કરતા હતા. તેઓ સમજતા હતા કે કાઇ પણ વ્યાધિ એ પાપપ્રકૃતિનું જ પરિણામ છે માટે " હાય વાય " કરવાથી કંઈ વેદના શાંત થતી નથી. ઉલદું તે " હાય વાય " જ નવાં કમાં ઉપાજન કરાવે છે. એવામાં અન્યું એવું કે એક ભક્તિવાન શ્રાવક, સ્રિજીએ સંથારા કર્યો ત્યારે ભક્તિ કરવા આવ્યા. તેણે હાથમાં સાનાના વેઢ પહેરો હતા તેની અણી પેલા માડાની અંદર પેસી ગઈ. આથી તા ગુરુજીને ક્ષત ઉપર ક્ષાર જેવું દુ:ખ થયું. લાહી પણ નીકળયું અને વેદનામાં વધારા થયા છતાં સ્રિજીએ અરેકારા પણ કર્યા નહીં કે તે શ્રાવકને કંઇ કહ્યું પણ નહિ. પ્રાતઃકાળમાં સામિવજયજીએ ગુરુના કપડાં લાહીલહાથુ થયેલા ને વસ્તુરિથતિ પારખી, ને પેલા ગૃહસ્થ પાસે એદ પ્રદર્શિત કર્યા, ત્યારે સ્રિજિએ શાંત વાણીમાં કહ્યું કે: 'પૂર્વાચારોએ સહન કરેલા પરિતાપા પાસે આ કષ્ટ-દર્દ કઈ ગલગીમાં છે દે?'

×

સ્રિંશના ગુરુમિકતના ગુષ્યુ પણ પ્રશંસનીય હતા. ગુરુઆજ્ઞાને તેઓ સવંસ્વ માનતા. એકદા વિજયદાનસ્ચિ તેમના પર પત્ર લખી જલ્દી પાતાની પાસે આવવા જણાવ્યું. પત્ર મળતાં જ સ્રિર્શએ પ્રયાણ કર્યું. તે દિવસે તેમને છઠ્ઠનું પારણું હતું છતાં તે કર્યા વિના જ વિહાર કર્યો. શ્રાવકાએ પારણું કરવા માટે એકાદ કલાક રાકા-વાની પ્રાર્થના કરી પણ સ્રિષ્ઠએ જણાવ્યું કે: "ગુરુદેવની આજ્ઞા જલ્દી આવવાની છે, માટે મારાથી એક ઘડી પણ રાકાઈ શકાય નહી." ગુરુ પાસે પહેાંચતા વિજયદાનસ્રિએ પૂછ્યું કે: 'આટલા જલ્દી કેમ આવ્યા ?' સ્રિશ્એ જણાવ્યું કે: 'આપની આજ્ઞા જલ્દી આવવાની હતી તેથી મારાથી ઘડીના પણ વિલંભ કરી શકાય જ નહી.' ત્યારબાદ જ્યારે ગુરુજએ જાણ્યું કે છઠ્ઠનું પારણું કર્યા વિના જ હીરવિજયસ્ર્રિ અત્રે આવવા રવાના થયા હતા ત્યારે તેમની પ્રસન્નતાના પાર ન રદ્યો.

x x ×

સૂરિજીમાં રહેલા અનેક ગુણા પૈકી ગુણાનુરાગતાના ગુણ સોથી વિશેષ વર્ષુંનીય અને મહત્ત્વતાલયોં છે. લાખા જૈનોનું તેઓ આધિપત્ય લાગવતા હતા, બેથી અહી હજાર સાધુઓ તેમની નીશ્રામાં હતા, રાજા-મહારાજાઓને પ્રતિબાધવાની શક્તિ ધરાવતા હતા અને સમાટ અકખર જેવા પણ જેમને માનની નજરે જેતા હતા તેવી ઊચી હદે પહોંચેલા હાવા છતાં તેઓ કાઇ પણ મનુષ્યમાં રહેલા ગુણની પ્રશંસા કે મહત્તા પ્રકાશ્યા વિના રહેતા નહિ.

સૂરિજીના શિષ્ય સમુદાયમાં અમરવિજયજી નામના એક સાધુ હતા.તેઓ ત્યાગી, વૈરાગી અને મહાન્ તપસ્વી ઉપરાંત નિર્દોષ આહાર લેવા પ્રત્યે અત્યંત શક્યવાળા હતા.એલું ખનતું કે ત્રણ—ચાર ઉપવાસ કર્યા હોય છતાં પણ જે શુધ્ધ આહારની પ્રાપ્તિ ન થાય તો ઉપરાઉપરી ઉપવાસ જ કરતાં. હીરવિજયસૂરિ તેમની આવી ત્યાગવૃત્તિ ઉપર મુગ્ધ બન્યા. એક વખત બધા સાધુઓ આહાર-પાણી કરવા બેઠા હતા તે સમયે સૂરિજીએ અમરવિજયજીને કહ્યું કે: 'મહારાજ! આજ તા આપ આપના હસ્તથી જ મને આહાર આપો. ' કેટલી બધી લઘુતા! ગુણી પ્રત્યે કેટલા બધા અનુરાગ!

હીરવિજયસૂરિના જીવનની સાર્થંકતા સંબંધમાં જેટલું લખીએ તેટલું એાછું છે. અધું વૃત્તાંત આલેખતા એક માટે બ્રંથ જ કરવા પડે. શુદ્ધ આરિત્ર-પાલન, ઉપદેશક વૃત્તિ અને ગચ્છસંભાળની અદ્ભુત શક્તિ હોવા છતાં તેમનામાં ત્યાગવૃત્તિ પણ કંક કમ ન હતી. તેઓ હમેશાં ગણુત્રીની જ વસ્તુઓ વાપરતા. તેમણે પાતાની જિંદગી દરમ્યાન નીચે પ્રમાણે તપસ્યા કરી હતી.

એકાશી અઠ્ઠમ, સવાળસાં છઠ્ઠ, છત્રીસાં ઉપવાસ, બે હજાર આયં બિલ, બે હજાર નીવી. આ ઉપરાન્ત વીશ સ્થાનકની વીશ વાર આરાધના કરી, જેમાં ચારસા આયં-બિલ અને ચારસા ચાય લક્ત કર્યાં. સૂરિમંત્રનું ધ્યાન—આરાધન કરવા માટે ત્રણ મહિના ધ્યાનમાં રહ્યા અને તે ત્રણ મહિના ઉપવાસ, આયં બિલ અને નીવી તેમ જ એકાસણા આદિમાં જ વ્યતીત કર્યાં. જ્ઞાનની આરાધના કરવા માટે પણ તેમણે આવીશ મહિના તપશ્ચર્યો કરી હતી. ગુરુલક્તિતપમાં પણ તેમણે તેર મહિના પર્યન્ત છઠ્ઠ, અઠ્ઠમ, ઉપવાસ, આયંબિલ અને નીવી આદિ કર્યાં હતાં.

આ બધા વિવેચન પછી સૂરિજીની વિદ્વત્તાના સંબંધમાં પશુ કંઇક નાંધલું આવ-શ્યક થઇ પડશે. તેમના બનાવેલા બ્રાંથા—શાન્તિનાથ રાસ, દ્વાદશજિન વિચાર, મૃગાવતી ચરિત્ર, જંબૂદીપ પ્રસ્તિ ટીકા,અંતરીક્ષ પાર્ધનાથ સ્તવ વિગેરે પૈકી હાલમાં થાડાંક જ ઉપ-લખ્ધ થાય છે, પરન્તુ તેમણે કરેલા કાર્યો તરફ દેષ્ટિપાત કરતાં તેમની વિદ્વત્તાના સંબંધમાં વિશેષ લખવાની જરૂર રહેતી નથી.

હીરવિજયસૂરિ એક જખરજસ્ત પ્રભાવક થયા. સમગ્ર સત્તરમા શતક પર તેમના તેમજ તેમના સમર્થ શિષ્યાના સારા પ્રભાવ પડયો હતા. હીરવિજયસૂરિ માટે તેમના સમયમાં અનેક સંસ્કૃત અને ગુજરાતી કાવ્યા રચાયાં છે. ખરેખર શ્રી હીરવિજયસૂરિએ જૈન ધર્મની ઉન્નતિ કરી ધર્મરૂપી મહેલ ઉપર કીર્તિના કળશ ચઢાવ્યા હતા.*

*સરિજીના જીવનના વિશેષ પરિચય માટે જાએ નીચેના પ્રંથા---

સૂરીશ્વર ને સમ્રાટ, હીરવિજયસૂરિ રાસ,

લાભાદય રાસ

કર્મચંદ્ર ચાપાઇ

કૂપારસ ક્રાશ

ખંભાતની તીથ^રમાળા

बीरविजयस्रि कथा प्रण'क

હીરસૌભાગ્ય કાવ્ય

લગદ્યુર કાવ્ય

कीन रासभाणा क्षांग १ क्षे

विजय प्रशस्ति काव्य

सिरिविजयसेणसूरि-प्पमुहेहिं अणेगसाडवरगेहिं। परिकलिश्रा पुहविश्रले, विहरन्ता दिंतु मे भई ॥ २०॥ ५९ तत्पट्टे श्री विजयसेनसरिः।

ગાથાર્થ:-શ્રી વિજયસેનસૃરિ પ્રમુખ અનેક સાધુવર્યોથી પરિવરેલ, અને પૃથ્વીતળ પર વિચરતા શ્રી હીરવિજયસૂરીધરજ મને કલ્યાણ આપા-મારું કલ્યાણ કરાે. ૨૦.

व्याख्या- सिरित्ति--ते च श्रीहीरविजयसूर्यः संप्रति ५९ विजयसेनसूरिप्रमृत्यनेकसाधुिमः परिकल्ताः पृथ्वीतले विहारं कुर्वाणा मे मम भद्रं प्रयच्छन्तु ॥ २० ॥

इति महोपाष्यायश्रीधमसागरगणिवरचिता श्रीतपागच्छपद्वावलीयत्रवाचिः समाप्ता ॥ छ॥

तथा चेयं श्रीहीरिवनयस्रीणं निर्देशात् उपाध्याय श्रीविमलहर्षेगणि उपाध्याय श्री कल्याणविजयगणि—उपाध्याय श्रोसोमविजयगणि—पं० लिब्धसागरगणिपमुखगीतार्थे: संभूय संवत् १६४८ वर्षे चैत्रबहुलपष्टी शुक्ते अहम्मदावादनगरे श्रीमुनिसुंदरस्रिकतगुर्वावली-जीर्णपट्टावली-दुष्पमासंघरतोत्रयंत्राधनुसारेण संशोधिता । तथापि यिकंचित् शोधनाहं भवति तत्मध्यस्थगीतार्थे: संशोध्यं ॥

किंचाऽत्याः पट्टावल्याः शोधनात्प्राग् बहव आदर्शाः संजाताः सन्ति ते चास्योपरि संशोध्य बाचनीया न त्वन्ययेति श्रीमत्परमगुरूणामनुशिष्टिरिति ॥

> वाचकशिरोवतंसश्रीकल्याणविजयगणि तत् शिष्य महोपाध्याय गणि तत् शिष्य गणि ज्ञानविजयेन लिपीकृता।

पद्दपरंपरएणं वायगसिश्चिम्मसायरग्रहिं। परिसंखाया सिरिमंतसृरिणो दिन्तु सिद्धिसुहं॥ २१॥

इयं गाथा शिष्यकृता । छ: ॥ छ: ॥

વ્યાખ્યાર્થ:-ઓગણસાઠમા પટ્ટધર શ્રી વિજયસેનસૂરિ પ્રમુખ અનેક સાધુવ-યોથી પરિવરેલ અને પૃથ્વી પર વિદ્વાર કરતા શ્રી વિજયહીરસૂરીશ્વરજી મહારાજા માર્ગ કલ્યાણ કરો. २•.

મહેાપા^દયાય શ્રી ધર્મસાગરગણિરચિત શ્રીતપાગચ્છપટ્ટાવલી સૂત્રવૃત્તિ સંપૂર્ણ

આચાર્ય શ્રી વિજયહીરસૂરીશ્વરજીના આદેશથી ઉપાધ્યાય શ્રી વિમળહર્ષ ગણિ, ઉપાધ્યાય શ્રી કલ્યાણવિજયમણિ, ઉપાધ્યાય શ્રી સામવિજયગણિ, તથા પંન્યાસ લિબ્ધસાગરગણિ વિગેરે ગીતાર્થોએ વિ. સંવત્ ૧૬૪૮ના ચૈત્ર વિદ છઠ્ઠ ને શુક્ર-વારના દિને શ્રી અમદાવાદ નગરમાં એકત્ર થઇને આ તપાગચ્છ પદ્દાવલી શ્રી મુનિસું-દરસૂરિકૃત ગુર્વાવલી, જીર્ણ પદ્દાવલી તેમજ દુષ્યમાસંઘરતાત્રયંત્ર વિગેરને અનુસારે તપાસેલ છે; છતાં પણ કંઈ તપાસવા—શાધવા ચાગ્ય વસ્તુ હાય તા તટસ્ય—પક્ષપાત વિનાના ગીતાર્થોએ તે તપાસવું.

આ પદાવલીના સંશોધન પૂર્વે ઘણી પદાવલીઓ લખાએલ છે તે બધી આ પદાવલીને લક્ષમાં રાખીને વાંચવી, આ પદાવલીથી અલગ પાડવી નહિ એવો શ્રીમાન ગુરુમહારાજના આદેશ છે.

વાચકશિરામણિ શ્રીમાન્ કલ્યાણિવજયગણિના પ્રશિષ્ય શ્રી જ્ઞાનવિજય ગણિએ ખરાખર વિચારીને આ પ્રત લખી છે.

વાચક શ્રી ધર્મસાગર ગુરુવડે પદ્ધરાની પરંપરાના ક્રમથી ગણત્રી કરાયેલા શ્રીમાન સરિવર્યો મને સિદ્ધિસખ–માક્ષસખ આપા આ છેલ્લી ગાયા ઉપાધ્યાય શ્રી ધર્મસાગરના કાઇ શિષ્યે રચેલી જણાય છે. ૨૧.

<u>પલ્ શ્રી વિજયસેનસૂરિ</u>

જન્મ વિ. સં. ૧૬૦૪ : દીક્ષા વિ. સં. ૧૬૧૩ : પંડિતપદ્ધ વિ. સં. ૧૬૨૬ : આચાર્ય પદ્ધ વિ. સં. ૧૬૨૮ : સ્વર્ગવાસ વિ. સં. ૧૬૭૧ : સર્વાયુ ૬૭ વર્ષ :

તેઓ મારવાડના નાડલાઈ ગામના રહેવાસી હતા. તેમના પિતાશ્રીનું નામ કર્મા-શાહ અને માતુશ્રીનું નામ કોંડિમદે હતું. તેમનું પોતાનું સંસારાવસ્થાનું અભિધાન જેસિંઘ હતું અને તેઓ રાજ દેવડની પાંત્રીશમી પેઢીએ થયેલ મનાય છે. વિ. સં. ૧૬૦૪ના ફાગણ શુદ્ધિ પુનમના રાજ તેમના જન્મ થયા હતા. તેમણે વિ. સં. ૧૬૧૩ના જ્યેષ્ઠ શુદ્ધિ ૧૧ના રાજ પોતાની માતા સાથે સ્ત્રત શહેરમાં શ્રી વિજયદાનસૂરિ પાસે દીક્ષા અંગીકાર કરી હતી અને પછી તુરત જ શ્રી વિજયદાનસુરિએ તેમને હીરવિજયસૂરિને તેમના શિષ્ય તરી કે સોંપ્યા હતા. ક્રમશઃ શાસાલ્યાસ કરતાં કરતાં તેઓ પ્રખર પંડિત બન્યા અને વિ. સં. ૧૬૨૬માં ખંભાતમાં તેમને પંડિતપદ અપંધુ કરવામાં આવ્યું. બાદ વિ. સં. ૧૬૨૮માં આચાર્ય પદ—પ્રદાન કર્યું ત્યારે મૂળા શેઠ અને વીપા પારેખે સારા મહાત્સવ કર્યા હતા. તેમના સમર્ય શુરુ વિજયહીરસૂરી ધરજીના ઘણા શુધા તેમનામાં જીતયાં હતા. લગભગ તેઓ સ્વગુરુ જેવા જ સમર્ય અને પ્રતાપી હતા. જ્યારે હીરવિજયસૂરી ધરજી સમાટ અકબર પાસે ફતેપુર સીક્રી ગયા અને ત્યારબાદ પણ આસપાસના શહેરામાં ચાલુર્માસ રહ્યા તે બધા સમય દરમિયાન તેમણે ગચ્છની જવાબદારી સંભાળી લીધી હતી, અને શુજરાતમાં રહી સારી રીતે શાસના નાતિ કરી હતી. જ્યારે હીરવિજયસૂરિ ગુજરાત તરફ આવવા નીકળ્યા ત્યારે તેમણે બાદશાહને જણાવેલું કે'-તમને ઉપદેશ આપવા માટે-તમારી સાથે ધર્મ ચર્ચા કરવા માટે-મારા પક શિષ્ય શ્રી વિજયસેતસૂરિને માકલીશ.'

સમાટ્ અકબર પાસે જવાની ગુરુષ્રીની આજ્ઞા થતાં જ વિહાર કરતાં તેઓ લી પાટા વિગેર નગરામાં થઇને, આખૂ તીર્થની યાત્રા કરીને શીરાહી આવી પહોંચ્યા. શીરાહીના સુરત્રાણે પણ તેમના અતીવ આદરસત્કાર કર્યો. ત્યારબાદ રાણકપુર, વરકાણા તીર્થની યાત્રા કરી, સ્વજન્મભૂમિ નાઢાલ થઇને વિહાર કરતાં તેઓ લુધીયાણા આવ્યા. ત્યાં સમાટ અકબરને પણ માન્ય શેખ અબુલક્ જલના ભાઇ ફેંઝી સૂરિજીને મળ્યા. લુધિયાણામાં સૂરિજીએ આઠ અવધાના કરી બતાવ્યા તે તેઇ ફેંઝી અતીવ આશ્ચર્ય પામ્યા અને લાહાર બાદશાહ પાસે જઇને તેણે વિજયસેનસૂરિના ઘણાં વખાણ કર્યાં. અને જ્યારે તેઓ શ્રીએ લાહારમાં સં. ૧૬૪૯ના જેઠ શુદિ ખારશે પ્રવેશ કર્યા ત્યારે સમાટ અકબરે બાદશાહી સરંજામથી તેમના અતીવ આદરસત્કાર કર્યો. તેમણે સમાટ પાસે સ્વગુરુની ઊદ્યુપ જણાવા દીધી નહિ. અકબર તેમની વિદ્વત્તાથી અતીવ રંજિત થયા અને તેમના ઉપદેશથી જીવદયાના કેટલાક વધુ કરમાના કાઢ્યા

એકદા પ્રસંગ નેઇ સૂરિજીએ સમાટને છ વસ્તુના નિષેષ કરવાના ઉપદેશ આપ્યા અને તેને પરિશામ સમાટે તે હકીકત સાનંદ કળૂલ રાખી તેના કરમાના દેશભરમાં માકલી આપ્યા. તે કરમાનમાં નીચે મુજબ જણાવેલ હતું. (૧-૪) ગાય, બળદ, પાડા ને ભેંસની હિંસા ન કરવી, (૫) અપુત્રીયાનું દ્રવ્ય ન લેવું અને (૬) અંદીવાનાને ન પકડવા.

તે. એ વિદ્વાન્ હોવા સાથે સમર્થ વાદી પણ હતા. વિજયસેનસૂરિના સમ્રાટ પર વધતા જતાં પ્રાભલ્યને બ્રાહ્મણા સહન કરી શક્યા નહિ. તેઓ તેમને કાઇ પણ પ્રકારે પરાજિત કરવા માગતા હતા. પ્રસંગ એઇ બ્રાહ્મણાએ અકબર પાસે વાત કાઢી કે જૈનો ઈશ્વરને માનતા જ નથી, સૂર્યના દેવ તરી કે સ્વીકાર કરતા નથી અને ગંગાની પણ અવગણના કરે છે.

અકળરે વિજયસેનસ્રિને આ બાબતમાં પૂછતાં તેઓશ્રીએ જણાવ્યું કે-'રાજસ-ભામાં સર્વજન સમક્ષ આ વસ્તુની ચર્ચા કરશું.' આદ નિર્ણાત દિવસે તે વસ્તુ પરત્વે વાદ ચાલતાં વિજયસેનસ્ર્રિએ સૌને નિરુત્તર કર્યા હતા.

વાદવિવાદ પ્રસંગ ઇશ્વરનું સ્પષ્ટ સ્વરૂપ સાંભળી આદશાહ પાતે પણ આશ્વર્યચિકત થઇ ગયા. સૂરિજીએ એક જ શ્લાકદારા તેમના જ શાસાને શસરૂપે અનાવીને બ્રાહ્મણાંને નિરુત્તર કર્યા હતા. તે શ્લાક નીચે પ્રમાણે હતા.

> यं शैवाः समुपासते शिव इति ब्रह्मति वेदान्तिनी बौद्धा बुद्ध इति प्रमाणपटवः कर्मेति मीमांसकाः । अर्हक्षित्यच जैनशासनस्ताः कर्तेति नैयायिकाः, साऽयं वो विद्धातु वाञ्चितकतं त्रैलोक्यनाथो हरिः॥

સૂર્ય દેવના સ્વીકાર ખાબત એવા જડબાતાડ શ્લાક કદ્યો કે જે સાંભળી પ્રાહ્મણવર્ગ ને મોનના આશરા લીધા સિવાય બીજો કાઇ માર્ગ જ ન રહ્યો. તે શ્લાક નીચે પ્રમાણે હતા.

अधामधामधामेर्दं वयमेव स्वचेतसि । व यस्यास्तव्यसने प्राप्ते, स्वजामो भोजनोद्दे ॥

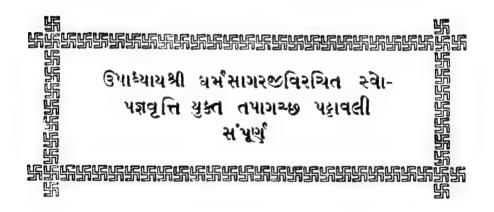
અને ગંગાની અવગણના બાબતનું નિરસન કરતાં સ્રિશ્રીએ જણાવ્યું કે ગંગાજળ વિના અમારાં પ્રતિષ્ઠાદિક કાર્યો અપૃષ્ટું જ રહે છે અર્થાત્ જિનપ્રતિમા-પ્રતિષ્ઠાદિ કાર્યોમાં અમા ગંગાજળના ઉપયોગ કરીએ છીએ.

વાદવિવાદની તેમજ સામા પક્ષને યુક્તિપૂર્વંક નિરુત્તર કરવાની તેમની આવી શક્તિથી અતીવ હિલેત થઇ સમાટ અકખરે તેમને ' સુરિસવાઇ "નું બિરુદ અપંદ્યુ કર્યું હતું. આ ઉપરાંત તેમણે સૂરતમાં ભૂષણુ નામના દિગં બરાચાર્યંને શાસ્ત્રાર્થમાં નિરુત્તર કરી પરાજિત કર્યો હતો. વાદવિવાદ કરવાની શક્તિ ઉપરાંત નૃતન રચના માટેની અફ્લુત કીશલ્યતા માટે એક જ ઉદાહરણ ખસ છે કે તેમણે યાગશાસના પ્રથમ જ શ્લાકના પાંચ સા અથવા તા સાત સા જેટલા અર્થો કરેલા છે.

તેમની ત્યાગવૃત્તિ અને નિઃસ્પૃહતા પણ તેવી જ પ્રશંસનીય હતી. ગુરુલક્તિ પણ અંજોડ હતી. ગુરુની વ્યાધિની વાત સાંભળી સ્વગુરુના અંતિમ સમયે તેમની પાસે પહેાંચી જવા શ્રમ કે સુખ-સગવડની પરવા કર્યા વિના તેમણે લાંબાં-લાંબાં વિહાર કર્યા; પરન્તુ ભાગ્યાનુયાં ગે તેઓ તેમને મળી શક્યા નહતા.

તેમણે પાતાનું સમગ જીવન શાસનપ્રભાવના નિમિત્તે જ ગાળ્યું છે. તેમને વિશેષ ખ્યાતિના માહ ન હતા. તેમણે કાવી, ગંધાર, ચાંપાનેર, અમદાવાદ, ખંભાત અને પાટણ આદિ અનેક પુર-નગરામાં લગભગ ચાર લાખ જિન્બિંધાની પ્રતિષ્ઠા કરી હતી. આ ઉપરાંત તાર'ગાછ, શ'ખેધર, સિદ્ધાચળ, પ'ચાસર, રાણકપુર, આરાસણ આદિ તીથ'-સ્થાનાના જિનાલયાના જોહાંદાર કરાવ્યા હતા. તેમણે સુમિત્ર રાસ અને સૂક્તાવલી શ્ર'થ રચ્યાના ઉલ્લેખ સાંપડે છે.

સડસઠ વર્ષ નું આયુ લાગવી તેઓશ્રી વિ. સં. ૧૬૭૧ના જયેષ્ઠ વિદ ૧૧ના રાજ ખંભાતની પાસે આવેલા અકખરપુરમાં સ્વર્ગ વાસી થયા. તેમની અગ્નિસંસ્કારવાળી લૂમિ પર ખંભાતના સામજ શાહે સ્તૃપ કરાવ્યા હતા. બાદશાહ જહાંગીરે તેમના સ્તૃપને માટે દસ વીદ્યા જમીન અપંચ કરી હતી.*

^{*} विजयसेनस्रिका क्रवनने सगतुं विस्तृत विवेचन विजयप्रशस्तिकाव्यभांथी क्रीष्ठ क्षेत्रुं.

આ ગ્રંથની સાલવારી

भ. निवाश संवत् १ क' भ्रवाभी દીક્ષા ૧૩ સુધમીરવામી કેવળજ્ઞાન ., ૨૦ સધર્મીસ્વામી માક્ષગમન ., ૨૦ જ ભરવાસી યુગપ્રધાન **३६ श्रथ्यं भवस्र**िने। जन्भ 33 દર યશાભદસરિના જન્મ " ૧૪ જ'બુસ્વામી માક્ષગમન ,, . ૬૪ પ્રભવસ્વામી યુગપ્રધાન **૬૪ શય્ય ભવસ**રિ દીક્ષા . ६६ संभूतिविकयने। कन्म ૭૫ પ્રભવસ્વામી સ્વર્ગગમન ૭૫ શય્ય ભવસૂરિ યુગપ્રધાન ૮૪ યશાબદસરિ દીક્ષા 33 **૯૪ બ**દળાહસ્વામીતા જન્મ " &૮ શય્યં ભવસરિ સ્વર્ગ ગમન . 31 ૯૮ યશાભદસરિ યુગપ્રધાન ., ૧૦૮ સંભૂતિવિજય દીક્ષા ૧૧૬ રથલભદ્રના જન્મ ૧૩૯ બદ્રભાહુરવામી દીક્ષા 22 ૧૪૫ આર્ય મહાબિરિના જન્મ ૧૪૬ સ્થુલભદ્ર દીક્ષા ,, ૧૪૮ યશાબદમ રિસ્વર્ગંગમન ૧૪૮ સંભૂતિવિજય યુગપ્રધાન >> ૧૫૬ સંભૂતિવિજય સ્વર્ગગમન ,, . ૧૫૬ ભદ્રભાહુરવામી યુગપ્રધાન ٠. ૧૬૦ પાટલીપુત્રની વાચના ,, ૧૭૦ ભદ્રભાહુરવામી સ્વર્ગગમન ,, 33 १७० स्थूलभद्र युगप्रधान " 49 ૧૭૫ આર્થ મહાગિરિ દીક્ષા ,, ૧૯૧ આર્ય સહસ્તિસરિ જન્મ ** 55 ૨૧૪ અભ્યક્ત નામના નિદ્રવ થયા 11 ,, ર૧૫ રથલભદ્ર સ્વગ[°]ગમન 33

મ. નિવાં શુ સ'વત ર૧૫ આય મહા ગિરિ યુગપ્રધાન ૨૨૦ સામુચ્છેદિક નામના નિ**હ**વ થયે। ,, ૨૨૧ આર્યસહસ્તિસરિ દી**ક્ષા** 99 ૨૨૮ ગંગ નામતા નિક્રવ થયા २४३ सस्थितस्र लिन्स " ૨૪૫ આર્થ મહાબિરિ સ્વર્ગ અમન ૨૪૫ આય^રસહસ્તિસરિ યુગપ્રધાન २७४ सस्थितसरि दीक्षा રહ૧ આર્યસહસ્તિસરિ સ્વર્ગ**ામ**ન રહ૧ સસ્થિતસૂરિ યુગપ્રધાન ,, **૩૩૯ સુસ્થિતસરિ સ્વર્ગગમન** ૩૭૬ **અ**ાર્ય ક્યામાત્રાર્ય સ્વર્ગ ગમન ૪૫૩ કાલકાચાર્યના જન્મ ૪૫૩ આર્ય ખપુટાચાર્યના જન્મ (પ્રભાવક ચરિત્રના મતે ૪૮૪) ૪૬૭ આર્ય મંગના જન્મ ४७० विश्वम संवत शइ २२ वळसेनस्रि लन्भ * વિક્રમ સ'વત २६ वळस्वाभी ळन्म ૩૧ વજસેન દીક્ષા ३४ वन्यस्वाभी हीक्षा पप शत्रं लय यात्राविश्लेह **ક** અદ્રગમાચાર્ય સ્વર્ગગમન ૭૮ વજરવામી યુગપ્રધાન ૭૮ ગુપ્તસૂરિ સ્વર્ગગમન १०० जावडादार (भतांतरे १०८) ૧૦૬ ચંદ્રસરિતા જન્મ ૧૧૪ વજસ્વામીના સ્વર્ગવાસ

^{*} મહાવાર નિર્વાણ પછી ૪૭૦ વર્ષે વિક્રમને। સ'વત્સર પ્રવત્યે એટલે વિક્રમસ'વતની સ'ખ્યામાં ૪૭૦ વર્ષ ઉમેરતાં મહાવાર નિર્વાણ સ'વત્ થશે.

विक्रम स'वत १२७ व्याय रक्षितस्रि स्वर्भभन १३६ हिंग अरीत्पत्ति १४३ मंद्रसरि हीक्षा 91 १४७ वक्सेनस्रि युगप्रधान ૧૫૦ વજસેનસરિ સ્વર્ગવાસ ૧૫૦ ચંદ્રસરિ યુગપ્રધાન ૧૭૩ ચંદ્રસરિ સ્વર્ગગમન ર • જન્નજગસુરિએ સત્યપુરમાં 10 श्री भद्रावीरस्वाभीनी प्रतिष्ठा हरी ૨૨૫ વૃદ્ધદેવસ્રશ્ચિ કારંટક નગરમાં ,, प्रतिष्ठा करी ૩૦૦ વીરસરિએ નાગપુરમાં શ્રી .. નમિનાથની પ્રતિષ્ઠા કરી ટહપ વધની ભંગ ** ૪૧૨ ચૈત્યસ્થિતિ ૪૧૬ વ્યક્ષદ્વીપિકા શાખા શરૂ થઇ ૪૨૯ નાગાર્જાન સ્વર્ગવાસ પર ૩ પંચમીને બદલે ચાથની સંવ 22 ત્સરી થઇ ૫૮૫ હરિબદ્રસરિ સ્વર્ગવાસ * **૧૪૫ શ્રી જિનભદ્રગ**િએ સ્વર્ગવાસ ५०० रविभ्रक्षसरिकी નારાલમાં श्री नेभिनाथनी प्रतिष्ठा हरी ૭૨૦ ઉમારવાતી થયા ૮૦૦ ખાપભક્સિરિના જન્મ ૮૦૨ અશ્રહીલપુર પાટશની સ્થાપના ૮૬૫ બધ્યભદ્સરિ સ્વર્ગવાસ ६६४ सर्व देवस्रि अगप्रधान १०१० सर्व देवसुरिके रामसैन्यपुरमां " श्रीयं ६प्रश्ननी प्रतिष्ठा करी ૧૦૨૯ ધનપાળે દેશીનામમાળાની रयना करी .. ૧૦૭૨ અભયદૈવસરિના જન્મ

विक्रम संवत १०८८ अलगहेवस्रि અમચાય^રપદ .. ૧૦૯૬ વાદી વેતાલ શાંતિસરિ સ્વર્ગવાસ .. १३३२ श्री लिनहत्तसरिने। लन्भ .. ૧૧૩૪ વાદી દેવસરિના જન્મ .. ૧૧૩૫ અભયદેવસરિ સ્વર્ગવાસ (भतांतर ११ 36) " ११४१ जिनहत्तसरि हीक्षा .. ૧૧૪૩ વાદી દેવસૂરિના જન્મ .. ११४५ इसिडाससर्वज હેમચ'ડ भश्ति। वरनम " ૧૧૪૯ પૂર્ણિમા મતાત્પત્તિ ુ, ૧૧૫૦ કલિકાલસર્વજ્ઞ શ્રી હૈમચંદ્ર સરિ દીક્ષા .. ૧૧૫૨ વાદી દેવસરિ દીક્ષા .. ૧૧૬૬ કલિકાલસર્વંગ હેમચંદ્રસરિ આચાય પદ .. ૧૧૬૭ શ્રી જિનવલ્લબસરિના સ્વર્ગ-22 વાસ .. ११६८ जिनहत्तसरि आयार्थ पह .. ૧૧૭૪ વાદી દેવસૂરિ મ્યાચાર્ય પદ ,, ,, ૧૧૭૮ મુનિચંદ્રસૂરિ સ્વર્ગવાસ .. ૧૧૯૨ સિદ્ધરાજે માળવા પર છત મેળવી ,, ૧૧૯૯ સિદ્ધરાજનું મૃત્ય .. ૧૨૦૪ વાદી દેવસરિએ કક્ષાધીમાં प्रतिष्ठा हरी ,, १२०४ भरतर भथ्छे।त्पत्ति ,, ૧૨૧૧ જિનદત્તસૂરિ સ્વર્ગવાસ .. १२१३ आंथलिङ भतेत्यति ,, ૧૨૨૨ ભાહડે કરાવેલ શત્રં જયાહાર .. ૧૨૨૬ વાદી દેવસરિ સ્વર્ગવાસ .. ૧૨૨૯ કલિકાલસર્વાત્ર શ્રી હેમચંદ્ર સરિ સ્વર્ગવાસ

मेक्ष्म संवत् १२३६ सार्धः प्रनभीया गन्छ।त्पत्ति ,, ૧૨૪૧ સામપ્રભસરિએ કુમારપાળ-પ્રતિષ્ટાધ પર્શ કર્યો .. १२५० आश्रीमंड अव्छात्पत्ति ,, १२८५ तपाभ्यक्रनी वित्पत्ति १३ २ विद्यानं हसरि हीक्षा ૧૩૧૦ સામપ્રભસૂરિ(બીજા)ના જન્મ ૧૩૨૧ સામપ્રભસ્ર(રે (ખીજા)ની દીક્ષા १ ३२ ३ विद्यानं इसिर माथार्थ पह ૧૩૨૭ દેવેન્દ્રસરિ સ્વર્ગવાસ ,, ૧૩૩૨ સામપ્રભસૂરિ (બીજા)આચાર્ય ,, ૧૩૫૫ સે મતિલકસરિના જન્મ ૧૩૫૭ ધર્મધાષસરિ સ્વર્ગવાસ १३६७ साभितिसम्सरि दीक्षा ૧૩૭૩ સામતિલકસરિ આચાર ,, ૧૩૭૩ સામપ્રભસૂરિ (બીજા) ,, સ્વર્જવાસ ,, ૧૩૭૩ ચંદ્રશેખરસરિના જન્મ ૧૩૮૦ જયાનંદસરિના જન્મ ૧૩૮૫ ચંદ્રશેખરસૂરિ દીક્ષા ૧૭૯૨ જયાનંદસરિની દીક્ષા ૧૩૯૩ ચંદ્રશેખરસરિ અ: ચાર્યપદ ૧૩૯૬ દેવસં દ્વસ રિના જન્મ १४०४ हेवस हरसरिनी हीक्षा ૧૪૦૫ જ્ઞાનસાગરસરિ જન્મ १४०६ दुणमंडनसरि जन्म ૧૪૧૭ જ્ઞાવસાગરસૂરિ દીક્ષા १४१७ ५णभंडनस्रि हीक्षा १४२० लयानं इसरि आयार्थपह ૧૪૨૦ દેવસંદરસરિ આચાર્ય પદ ,, ,, ૧૪૨૩ ચંદ્રશેખરસરિ શ્વર્ગવાસ . ૧૪૨૪ સામતિલકસરિ સ્વર્ગવાસ 33 १४३० से।भसंदरस्यि अन्भ

विश्वेभ संवत् १४३६ भूनिसुं दृश्यूरि जन्भ .. ૧૪૩૭ સામસંદરસરિ દીક્ષા .. १४४० ज्ञानसागरस्रिके व्यावश्यक સત્રની અવચરી રચી ૧૪૪૧ જયાન દસરિના સ્વર્ગવાસ ૧૪૪૧ ત્રાનસામઃસૂરિ આચાર્ય ,, ૧૪૪૧ ત્રાનસાગરસરિએ वित्तारा-ध्ययन तेमल ओधनियं कित પર અવચૂરી રચી. ૧૪૪૨ કળમંડનસરિ આચાર્યપદ 73 १४४३ मुनिसंदरसूरि दीक्षा ૧૪૫૦ સામસંદરસરિતે વાચકપદ ૧૪૫૫ કળમંડનસરિ સ્વર્ગવાસ ૧૪૫૭ સામસંદરસૃરિ આચાર્ય १४५७ रत्नशे भरस्रि कन्म ૧૪૬૦ ગ્રાનસાગરસૂરિ સ્વર્ગવાસ ૧૪૬૩ રત્નશેખરસરિ દીક્ષા ૧૪૬૪ લક્ષ્મીસાગરસૂરિ જન્મ ,, १४६६ भुनिसुंदरसूरि वायक्ष्यह ૧૪૬૬ ગુખરત્વસરિએ ક્રિયારતન-સસચ્ચય નામના ગ્રંથ રચ્ચા ,, ૧૪૭૭ લક્ષ્મીસાગરસૂરિ દીક્ષા ૧૪૭૮ મુનિસંદરસૂરિ આચાર્ય પદ ૧૪૭૯ સામસંદરસૂરિએ તારંગાજ પર શ્રી આંજતનાથની પ્રતિષ્ઠા કરી ,, ૧૪૮૩ શ્રી જિનસુંદરસૃરિએ દીવાળી કલ્પની રચના કરી ,, ૧૪૮૩ રતનશેખરસરિતે પંડિતપદ ૧૪૯૩ રત્નશેખરસૂરિને વાચકપદ ૧૪૯૬ સામસુંદરસૂરિએ રાચકપુરજીની प्रतिष्ठा इरी ૧૪૯૬ લક્ષ્મીસાગરસૂરિ પંન્યાસપદ 9.3 ૧૪૯૯ ચારિત્રરતન ગણિએ દાન પ્રદ્રીય સંથ રચ્યે!

વિક્રમ સંવત ૧૫૦૧ લક્ષ્મીસ!ગરસરિને વાચકપદ .. ૧૫૦૨ રત્નશેખરમૂરિ આચાર્ય ૧૫૦૩ સુનિસંદરસૂરિ સ્વર્ગવાસ .. ૧૫૦ સોમદેવે કથામહાદધિ નામના ગ્રંથ રચ્ચેા , ૧૫૦૫ જયસુંદર (જયચંદ્ર) સરિએ દેલવાડામાં શ્રી અબિન દૃત રવામીની પ્રતિષ્ઠા કરી. १ ५०८ स हा भतात्पत्ति . . ૧૫૮૮ લક્ષ્મીસાગરસૂરિ આચાર્ય ,, ૧૫૧૭ રતનશેખરસૂરિ સ્વર્ગવાસ ૧૫૧૭ લક્ષ્મીસાગરસૃરિ ગચ્છનાયક ૧૫૨૧ લાવસ્યસમયના જન્મ ૧૫૨૨ લક્ષ્મીસાગરમારિએ 41 પરિધાપનિકા મહાત્સવ કર્યો. ,, १५२६ सावस्यसभयनी 11 ૧૫૩૩ ભાણા નામના વેષધારી થયે! ૧૫૪૧ સામચારિત્ર ગુરુગુણરતના કર નામનું કાવ્ય રચ્યું. ૧૫૪૭ લક્ષ્મીસાગરસરિ સ્વગવાસ ,, ૧૫૪૭ આણ દવિમળસ્તિના જન્મ ૧૫૫- આણંદવિમળસાર દીક્ષા १५५३ विजयहानस रिजन्म ૧૫૬૨ વિજયદાનસૂરિ દીક્ષા 11 १५६२ इउवा भतेल्पत्ति १५६४ इडवान् भृत्य ૧૫૬૮ આણું દવિમળસૃત્તિ જ્વાધ્યાવ YE. ,, १५७० धीका भतेःत्यत्ति " ,, ૧૫૭૦ આશું દવિમળસૂરિ આચાર્ય . YE. ,, ૧૫૭૨ પાર્ધાચંદ્ર(પાયચંદ્ર)ગચ્છાત્પત્તિ ૧૫૮૨ આહાં દવિમલસરિએ ક્રિયાદા ,, કર્યો ,, ૧૫૮૭ આણું દ્વિમળસ્રિએ પાંત્રીશ 1 **બાલના નિયમ ખહાર પાક્ર્યો** विक्ष्म संवत् १५८३ द्वीरविलयस्रिती। लन्म " ૧૫૮૪ હેમવિમળસૂરિ સ્વર્ગવાસ .. ૧૫૮૭ વિજયદાનસરિ આચાર્ય પદ ,, ૧૫૯૩ હીરવિજયસૂરિ દીક્ષા ,, ૧૫૯૬ આહાંદવિમળસરિ સ્વર્ગવાસ १६०४ विजयसेनस रिना जन्म ,, ૧૬૦૭ હીરવિજયસરિ મંડિતપદ ,, १६०८ कीरविक्ययस्थित वासम्पद 33 १६१० डीरविजयसरि आयार पह 99 ,, ૧૬૧૩ વિજયસેનસૂરિ દીક્ષા .. १६२२ विक्रयहानसूरि स्वर्भवास १६२६ विकयसेनसरिने पंडितपह ,, ૧૬૨૮ વિજયસેનસૃરિ આચાર્ય પદ .. ૧૬૨૮ લાંકામતના મેધજ ઋષિ લોકા ગ^રછતા ત્યાગ કરી તપાગરછમાં સામેલ થયા .. ૧૬૩૦ હીરવિજયસરિતે શારસદમાં ସିଧ୍ୟ ଧର୍କ ,, ૧૬૩૬ હીરવિજયસૂરિને અમદાવાદમાં **િયસ** ગે .. ૧૬૩૯ હીરવિજયસરિની સમાટ ,, ,, ૧૬૪૬ હીરવિજયસૂરિએ ખ ભાતમાં अतिष्ठा अरी ,, ૧૬૪૮ તપાગ-છ પદાવલી(આ પુસ્તક) ** તું સંશાધન થયું. ,, १६४६ विकथसेनस्रिते। **બાદસાહ** 33 સાથે મેળાપ .. ૧૬૫૧ હીરવિજયસૂરિતું ઊનામાં 33 ચાતુર્માસ ૧૬૫૨ હીરવિજયસરિના સ્વર્ગવાસ ૧૬૫૭ ઉપા. ધર્મસાગરના સ્વર્મવાસ ૧૬૭૧ વિજયસેનસરિના સ્વર્ગવાસ ,, १७०६ सव्छ शाह दारा द्वंदक 12 મતની સ્થાપના

महांपाध्यायश्रीधर्मसागरगणिरचितं

श्रीतपागच्छपद्वावली सूत्रम्

[स्वोपन्नया वृत्या समलंकृतम्]

सिरिमंतो सुद्देड, गुरूपरिवाडीइ आगओ संतो । पज्जोसवणाकप्पो, वाइज्जइ तेण तं बुच्छं ॥ १ ॥

व्याख्या— सिरिमंतोत्ति, यत्तदोर्नित्याभिसंबंघात् येन कारणेन श्रीमान् सश्रीकः श्रियां मंत्रो वा पर्युषणाकस्पो गुरुपरिपाट्या समागतः सन् वाच्यते । उपलक्षणात् श्रूयते च । कि लक्षणः ? शुभहेतुः स्वर्गापवर्गकारणं। तेन कारणेनाहं तां गुरुपरिपाटीं वस्ये इत्यन्वयः । श्रीमानिति विशेषणं तीर्यकरचरित्रस्थविरावलीनामकीर्तनपुरस्सरं साध्वाचारप्रतिपादनेन सर्वेष्विप मंगलभूतेषु श्रुतेषु सश्रीकत्वमस्येवेति क्यापनपरमिति । गुरुपरिपाट्यागत इति च विशेषणं । गुरुपरिपाट्यागतयोगाद्यनुष्ठानविधिनेव वाच्यमानः । 'एगग्यचित्ता निणसासणम्म, पभावणाप् अपरायणा ने।' इत्यादि विधिना च श्रुयमाणः, श्रुभहेतुर्मोक्षफल्रहेतुर्नान्ययेति ज्ञापनपरमिति गाषार्थः ॥ १ ॥

गुरुपरिवाडीयूलं, तित्थयरो वद्धमाणनामेणं । तप्पद्वोदयपढमो, सुद्दम्मनामेण (१) गणसामी ॥ २ ॥ — श्री वर्चमानतीर्थंकरः । १ तत्पद्वे श्रीसुधर्मास्वामी ।

व्याख्या—गुरुपरिवाहित्ति, गुरुपरिपाट्या मूलमाद्यं कारणं वर्षमाननामना तीर्थंकरः। तीर्थकतो हि आचार्थपरिपाट्या उत्पत्तिहेतवो भवंति न पुनस्तदंतर्गताः। तेषां स्वयमेव तीर्थ-प्रवर्तनेन कस्यापि पष्ट्रघरत्वाभावात्।। १-तस्मात् श्रीमहावीरस्य पट्टे उदये च प्रथमः श्रीसुधर्मास्वामी पंचमो गणधरः । स च किं सक्षणो ? गणस्वामी यत एकाद्धानामपि गणधरपदस्थापनावसरे श्रीवीरेण श्रीसुधर्मास्वामिनं पुरस्कृत्य गणोऽनुज्ञातः दुष्प्रसभं यावत् श्रीसुधर्मास्वाम्यपत्यानामेव प्रवर्तनात् ॥ तत्पट्टोदये-त्यत्रोदयपदं प्रधमोदयस्यापि प्रथमाचार्यः श्रीसुधर्मेति सूचकं ॥ स च पंचाशद वर्षाणि (५०) गृहस्थपर्याये, त्रिंशद् वर्षाणि (३०) वीरसेवायां, वीरे निर्वृते वा द्वादशवर्षाणि (१२) छाद्यस्थ्ये, अष्टी (८) वर्षेणि केवलिपर्याये चेति सर्व्वायुः शतमेकं (१००) परिपास्य श्रीवीराद् विश्वत्या (२०) वर्षे: सिद्धिं गतः ॥ श्रीवीरज्ञानोत्पस्थ श्रुत्रत्य (१४) वर्षे जमालिनामा प्रधमो निद्वतः । शोहरा (१६) वर्षे तिष्यगुप्तनामा द्वितीयो निद्वतः ॥ २ ॥

बीओ जंबू (२) तर्रुओ, पमवो (३) सिज्जंमवो (४) चउत्थो अ। पंमओ जसमदो (५), छहो संभूय-भद्गुरू (६)।। ३।।

२-तत्पद्वे श्रीजंब्स्वामी । ३-तत्पद्वे श्रीप्रमवस्वामी । ४-तत्पद्वे श्रीक्षट्यंभव-स्वामी । ५-तत्पद्वे भीयञ्चोभद्रस्वामी । ६-तत्पद्वे श्रीसंस्तिविजयश्रीभद्रबाहुस्वामिनौ ।

स्यास्या—२-नीओ जंबूत्ति, श्रीसुधर्मास्वामिपट्टे हितीयः श्रीजंबूस्वाभी। स च नव-नवतिकोटिसंयुक्ता अष्टी कन्यकाः परित्यज्य श्रीसुधर्मस्वाम्यंतिके प्रव्रज्ञितः। स च षोडश (१६) वर्षाण गृहस्थपर्याये, विशति (२०) वर्षाण व्रतपर्याये, चतुश्चत्वारिशद्वर्षाण (४४) युगप्रधान-पर्याये चेति सर्वायुरशीति (८०) वर्षाण परिपास्य श्रीवीरात् चतुःषष्टि (६४) वर्षेः सिद्धः।

अत्र कवि:---

मास्ते जंबुना त्यक्ता, नवीदा नवकन्यकाः ।
तन्मन्ये मुक्तिवध्वाऽन्यो, न वृतो भारतो नरः ॥ १ ॥
चित्तं त नीतं वनिताविकारै—वित्तं न नीतं चतुरैश्च चौरैः ।
यदेहगेश्वे द्वितयं निशीये, जंबुकुमाराय नमोऽस्तु तस्मै ॥ २ ॥
मण १ परमोहि २ पुरुष ३, आहार ४ स्वग ५ उवसमे ६ कप्पे ।
संजमतिग ८ केवरु ९ सि—जसणा य १० जंबुम्म वुच्छिण्णा ॥ ३ ॥

३-तईकोत्ति, श्रीजंबूस्वामिपट्टे तृतीयः श्रीप्रभवस्वामी । स च त्रिंशद (३०) वर्षाणि गृहस्वपर्वाये, पद्मादश्च (११) वर्षाणि युगप्रधानपर्वाये पेति सर्वायुः पंचाशीति (८५) वर्षाणि परिपास्य, श्रीवीरात् पंचसप्रति(७५)वर्षातिक्रमे स्वर्गमागिति ॥ ॥

४-सिजंभवोत्ति, श्रीप्रभवस्वामिप्रहितसाधुमुखान् " अहो कष्टमही कष्टे, तस्तं न ज्ञायते परम् " इत्यादि वचसा यज्ञस्तेभादयः श्रीशांतिनाथविनदर्शनादवाप्तथर्मा प्रज्ञज्य, क्रमेण मनकनाभ्नः स्वसुतस्य निमित्तं द्यावैकालिकं कृतवान् ।

यतः — इतं विकाळवेळायां, दशाध्ययनगर्भितम् । दश्वेकालिकमिति — नाम्ना शास्त्रं वमूद तत् ॥ १॥ अतः परं भविष्यंति, प्राणिनो ह्यल्पमेषसः । इतार्थास्ते मनकवत्, भवंतु त्वत्प्रसादतः ॥ २॥ श्रुतांभोजस्य किंजस्कं, दश्वेकालिकं हादः । आवण्याचम्य मोदन्ता — मनगारमधुव्रताः ॥ ३॥ इति संघोपरोधेन, श्रीशप्यंभवसूरिभिः । दश्वेकालिको ग्रंथों, न संबवे महात्मिं ॥ ४॥

स चाड्याविंशति (२८) वर्षाणि गृहस्थपर्याये, एकादश (११) व्रते, त्रयोविंशति (२३) युगः चेति सर्वायुर्द्वापष्ठि (६२)वर्षाणि परिपास्य श्रीवीरादष्टनवति(९८)वर्षातिक्रमे स्वर्गभाक् ॥छ॥

५-पंचमओत्ति, श्रीशय्यंभवस्वामिपट्टे पंचम श्रीयश्लोभद्रस्वामी । स च द्वाविश्वति (२२) वर्षाणि गृहे, चतुर्दश (१४) व्रते, पञ्चाशत् (५०) वर्षाणि युग० सर्वायुः वडशीति (८६) वर्षाणि परिपाल्य श्रीवीरादष्टचत्वारिंशदिषके शते(१४८)ऽतिकांते स्वर्गभाक् ॥ छ ॥

६ -छट्टो संभूयति, श्रीयशोभद्रस्वामिपट्टे वष्ठी पदैकदेशे पदसमुदायोपचारात् संभूतेति श्रीसंभूतिविजयः, भद्दत्ति श्रीमद्रवाहुस्वामीत्युभाविष वष्ठपद्घरावित्यधः । तत्र श्रीसंभूतिविजयो द्विचत्वारिशत् (४२) व० गृहे, चत्वारिशत् (४०) व्रते, अष्टी (८) युग० चेति सर्वायुर्नविति (९०) वर्षाणि परिपाल्य स्वर्गभाक् ।।

श्रीभद्रबाहुस्वामी तु श्रीआवश्यकादिनिर्युक्तिविधाता । व्यंतरीभृतवराहिमिहिरस्टतसंघोपद्रव-निवारकोपसर्गहरस्तवनेन प्रवचनस्य महोपकारं स्रस्वा पश्चचत्वारिंशत् (४६) गृष्ठे, सप्तदश्च (१७) व्रते, चतुर्दश (१४) युगप्र० चेति सर्वायुः षट्सप्तति (७६) परिपास्य श्रीवीरात् सप्तत्यधिकशत(१७०)वर्षे स्वर्गमाक् ॥ छ ॥ ३ ॥

सिरियुलभइ सत्तम ७, अद्रमगा महागिरी-सुइत्यी ८ अ । सुद्धिअ-सुप्पांडबद्ध, कोडिअकाकंदिगा नवमा ९ ॥ ४ ॥

७-तत्पट्टे श्रीस्यूलभद्रस्वामी । ८-तत्पट्टे श्रीआर्यमहागिरि-श्रीआर्यसुहस्तिनी । ९-श्रीआर्यसुहस्तिपट्टे श्रीसुस्यितसुप्रतिषद्धी ।

व्याख्या-७ सिरिथूलभइति, श्रीसंमृतिविजय-भद्रवाहुस्वामिनोः सप्तमपटः श्रीस्थूल-भद्रम्वामी कोशाप्रतिबोधजनितयशोधवलीकृतास्तिलजगत् सर्व्वजनप्रसिद्धः । चतुर्दशपूर्वविदां पश्चिमः । क्वचिख्यत्वार्यन्त्यानि पूर्वाणि सूत्रतोऽभोतवानित्यपि । स च त्रिंशत्० ३० गृहे, चतुर्विशति २४ व्रते, पंचचत्वारिशत् ४५ युगप्रधाने, सर्वायुन्वनवित ९९ वर्षाणि परिपाल्य श्रीवीरात् पंचदशाधिकशतद्वय २१५ वर्षे स्वर्गभाक् । अत्र कविः—

श्रीनेमितोऽपि शकटालसुतं विचार्य, मन्यामहे वयममुं भटमेकमेव । देवोऽद्रिदुर्गमिषरुह्य निषाय मोहं, यन्मोहनालयमयं तु वशी प्रविश्य ॥ १ ॥

श्रीवीरनिर्वाणात् चतुर्दशाधिकवर्षशतद्वये २१४ आषाढाऽऽचार्यात् अव्यक्तनामा तृतीयो निद्ववः ॥ छ ॥

८-अट्टमगत्ति, श्रीत्यूलभद्रपट्टेऽष्टमी पट्टघरी श्रीआर्यमहागिरिः श्रीसुहस्ती चेत्युभाविष गुरुश्रातरौ । तत्र श्रीआर्यमहागिरिनिनकस्पिकतुलनामारुटो, जिनकस्पिककस्पः । त्रिंशत् ३० गृहे, चत्वारिंशत् ४० व्रते, त्रिंशत् ३० युग० सर्वायुः शत १०० वर्षं परिपाल्य स्वर्गमाक् ॥

द्वितीयेनाऽऽयंसुहस्तिना पृषेभवे द्रमकीभृतोऽपि संप्रतिजीवः प्रवाज्य त्रिलंडािषपितित्वं प्रापितः । येन संप्रतिना त्रिलंडिमितापि मही जिनप्रासादमंडिता विहिता, साधुवेषधारिनिजवंठ-पुरुषप्रेषणेनाऽनायंदेशेऽपि साधुविहारः कारितः ॥ स च आयंसुहस्ती त्रिंशत् ३० गृहे, चतुर्विशति २४ व्रते, षट्चत्वारिंशत् ४६ युग० सर्वायुः शतमेकं १०० परिपाल्य श्रीवीरात् एकनवत्य- धिकशतद्वये २९१ स्वर्गमाकु ।

यद्यपि श्रीस्यूलमद्रस्य पंचदराधिकशतद्वय २१५ वर्षे स्वर्गो गुर्वावल्यनुसारेणोक्तः। श्रीमहागिरि--सुहस्तिनौ तु त्रिंशत् ३० वर्षाणि गृहस्यपर्यायाविष शत १०० वर्षनीविनौ दुषमा-संघस्तोत्रयंत्रकानुसारेणोक्तौ ॥ तथा च सित श्रीआर्यसुहस्तिः श्रीस्यूलभद्रदीक्षितो न संपद्येत, तथापि गृहस्थपर्यायवर्षाणि न्यूनानि व्रतवर्षाणि चाधिकानोति विभाव्य घटनीयमिति ॥

तथा श्रोसुहस्तिदीक्षिताऽवंतिसुकुमालमृतिस्थाने तत्सुतेन देवकुलं कारितं तस्य च
" महाकाल " इति नाम संनातं।

श्रीवीरनिर्वाणात् विंशत्यधिकवर्षशतहये २२० अश्वमित्रात् सामुच्छेदिकनामा चतुर्थो निह्नवः । तथा अष्टविंशत्यधिकशतहये २२८ ग्रंगनामा हिक्रियः पंचमी निह्नवः ॥ छ ॥

१-सुट्टिभत्ति, श्रीसुहस्तिनः पट्टे नवमी श्रीसुस्थित-सुप्रतिबद्धी, कोटिक-काकंदिकी । कोटिशः स्रिमंत्रनापात् कोटयंशस्रिमंत्रचारित्वाद्या । ताम्यां कोटिकनाम्ना गच्छोऽभूत्, अयं भावः—श्रीसुधर्मस्वामिनोऽष्टी स्रीन् यावत् निर्प्रथाः साधवोऽनगारा इत्यादि सामान्यार्थाभिधा- विन्याख्याऽऽसीत् नवमे च तत्पट्टे कौटिका इति विशेषार्थावबोधकं द्वितीयं नाम प्रादुर्भृतं ॥

श्रीआर्यमहागिरेस्तु शिष्यो बहुल--बिल्सही यमलभातरी, तस्य बिल्सिहस्य शिष्यः स्वातिः तस्वार्थादयो ग्रंघास्तु तत्कृता एव संभाव्यते ।

तिष्ठिष्यः श्यामाचार्यः प्रज्ञापनाकृतः श्रीवीरात् षट्सप्तत्यधिकशतत्रये ३७६ स्वर्गभाक् ॥ तिष्ठिष्यः सांडिल्यो जीतमर्यादाकृदिति नंदिस्थविर।वल्यामुक्तमितः । परं सा पट्टपरंपराऽन्येति बोध्यं ॥ ॥ ॥

सिरिइंदिबाद्धरि दसमी १० इकारसी अ दिबागुरू ११। बारसमी सीहिंगरी १२, तेरसमी वयरसामिगुरू १३॥ ५॥

१०—तत्पट्टे श्रीइंद्रदिश्वस्रारः । ११—तत्पट्टे श्रीदिश्वस्रारः । १२—तत्पट्टे श्री-सिंहगिरिः । १२—तत्पट्टे श्रीवञस्त्रामी ।

व्याख्या—१०-सिरि इंदत्ति, श्रीसुस्थित-सुप्रतिबद्धयोः पट्टे दशमः श्रीइंद्रदिशस्तिः। अत्रांतरे श्रीवीर० त्रिपंचाशद्धिकचतुःशतवर्षातिक्रमे ४५३ गर्दमिक्कोच्छेदी कालकस्र्रिः। श्रीवीरात् त्रिपञ्चाशद्धिकचतुःशतवर्षातिक्रमे ४५३ भृगुकच्छे आयंखपुटाऽऽचायं इति पट्टावच्यां। प्रभावकचरित्रे तु चतुरशीत्यधिकचतुःशत ४८४ वर्षे आयंखपुटाचार्यः। सप्तषष्ठचिषकचतुःशत-४६७वर्षे आर्यमंगुः। वृद्धवादी पादिलप्तश्च तथा सिद्धसेनदिवाकरो, येनोज्जयिन्यां महाकालप्रासाद-रुद्रिलंगस्कोटनं विधाय कल्याणमंदिरस्तवेन श्रीपार्श्वनाथिवं प्रकटीकृतं, श्रीविक्रमादित्यश्च प्रतिः बोधितस्तद्वाज्यं तु श्रोवीर० सप्तितवर्षशतचतुष्टये ४७० संज्ञातं। तानि वर्षाण चैवम्—

जं रयणि कालगओ, अरिहा तित्यंकरी महावीरी ।
तं रयणि अवणिवई, अहिसित्ती पालओ राया ॥ १ ॥
सही पालयरण्णो ६०, पणवण्णसयं तु होई नंदाणं १५५ ।
अहसयं मुरियाणं १०८, तीस चिअ पूसमित्तस्स ३० ॥ २ ॥
बङमित्त-भाणुमित्त, सही ६० वरिसाणि चत्त नहवाणे ४० ।
तह गद्दभिष्ठरजं, तैरस १३ वरिस सगस्स चउ (वरिसा) ४ ॥३॥

- ११-इकारसोति, श्रीइन्द्रदिश्रस्रिपट्टे एकादशः श्रीदिश्रद्धरिः ।
- १२-बारसमोत्ति, श्रीदिन्नसूरिपट्टे द्वादशः श्रीसिंहगिरिः ।

१३-तेरसमीत्ति, श्रीसिंहगिरिषट्टे त्रयोदशः श्रीवजस्वामी । यो बाल्यादिष जाति-स्मृतिभाग् नभोगमनिवद्यया संघरक्षाकृत, दक्षिणस्यां बौद्धराज्ये जिनेन्द्रपूजानिमित्तं पुष्पाद्यानयनेन प्रवचनप्रभावनाकृत् देवाभिवंदितो दशपूर्वविदामपश्चिमो वज्रशास्त्रोत्पत्तिमूळं। तथा स भगवान् षण्णवस्यिधकचतुःशत ४९६ वर्षाते नातः सन् अष्टो ८ वर्षाणि गृष्टे, चतुश्चत्वारिंशत् ४४ वर्षाणि व्रते, षट्त्रिंशत् ३६ वर्षाणि युगप्रधानपदे सर्वायुरष्टाशीति ८८ वर्षाणि परिपाल्य श्रीवीरात् चतुरशित्यधिकपंचशत ५८४ वर्षान्ते स्वर्गभाक् । श्रीवज्रस्वामिनो दशपूर्व-चतुर्थसंहनन-संस्थानानां व्युच्छेदः।

चतुष्कुलसमुत्पत्ति-पितामहमहं विभुं । दशपूर्वनिर्धि वंदे, वजस्वामिमुनीश्वरं ॥ १ ॥ अत्र श्रीआयंग्रुहस्तिश्रीवजस्वामिनोरंतराले १ श्रीगुणसुंदरसूरिः, २ श्रीकालिकाचार्यः, ३ श्रीस्कंदिलाचार्यः, ४ श्रीरेवतीमित्रसूरिः, ५ श्रीधमेसूरिः, ६ श्रीभद्रगुप्ताचार्यः, ७ श्रीगुप्ताचार्यः, ५ श्रीधमेसूरिः, ६ श्रीभद्रगुप्ताचार्यः, ७ श्रीगुप्ताचार्यः, ५ श्रीधमेसूरिः, ६ श्रीभद्रगुप्ताचार्यः, ७ श्रीगुप्ताचार्यः, ५ श्रीधमेसूरिः, ६ श्रीभद्रगुप्ताचार्यः, ७ श्रीगुप्ताचार्यः, वर्षे वर्षे श्रीभार्यः, ५३३ वर्षे श्रीआर्यरक्षितसूरिणा श्रीभद्रगुप्ताचार्यः निर्यामितः स्वर्गभागिति पट्टावल्यां दृश्यते, परं दुष्पमासंघ-स्तवयंत्रकानुसारेण चतुश्चत्वारिंशदधिकपंचशत ५४४ वर्षातिक्रमे श्रीआर्यरक्षितसूरीणां दीक्षा विज्ञायते तथा चोक्तसंवत्सरे निर्यापणं न संभवतीत्येतद् बहुश्चतगम्यं।

तथा अञ्चल्वारिंशद्धिकपंचशतवर्षान्ते ५४८ त्रिराशिकिनत् श्रीगुप्तसूरिः स्वर्गभाक् । तथा चीरात् सपादपंचशत ५२५ वर्षे श्रीशत्रुं जयोच्छेदः सप्तत्यधिकपंचशत ५७० वर्षे जाव-ड्युद्धार इति ॥ ५ ॥

> सिरिवज्जसेणस्री १४, चाउइममो चंदस्रिर पंचदसो १५। सामंतमइस्री, सोलसमो १६ रण्णवासर्र ॥ ६॥

१४तत्पट्टे श्रीवजसेनः । १५तत्पट्टे श्रीचंद्रस्ररिः । १६तत्पट्टे श्रीसामंतभद्रस्ररिः(वनवासी)

व्याख्या—१४ सिरिवज्ञत्ति, श्रीवज्ञस्वामिपट्टे चतुर्दशः श्रीवज्रसेनसूरिः । स च दुर्भिक्षे श्रीवज्रस्वामिवचसा सोपारके गत्वा जिनदत्तगृहे ईश्वरीनाम्न्या तद भार्यया लक्षपाकभोज्ये विषिनि-क्षेपविधानचितनश्रावणे सित प्रातः सुकाले भावीत्युक्त्या[क्त्वा], विषं निवार्य १ नागेंद्र, २ चंद्र, ३ निर्वृति, ४ विद्याधराख्यान् चतुरः सकुटुंबानिम्यपुत्रान् प्रवाजितवान् । तेम्यश्र स्वस्वनामांकितानि चत्वारि कुलानि संजातानीति । स च श्रीवज्रसेना नव ९ वर्षाण गृहे,

षोडशाधिकशत ११६ व्रते, त्रीणि ३ वर्षाणि युगप्रधानपदे सर्वायुः साष्टाविंशतिशतं १२८ परि-पाल्य श्रीवीरात् विंशत्यधिकषट्शत ६२० वर्षीते स्वर्गमाक् ॥

अत्र श्रीवजस्वामिश्रीवजसेनये।रंतरालकाले श्रीमदार्थरिक्षतसूरिः श्रीदुर्बलिकापुष्प-(मित्र)श्रेति क्रमेण युगप्रधानद्वयं संजातं । तत्र श्रीमदार्थरिक्षतसूरिः सप्तनवत्यिक-पंचरात ५९७ वर्षाते स्वर्गभागिति पट्टावल्यादौ दृश्यते, परमावश्यकवृत्त्यादौ श्रीमदार्थरिक्षतसूरीणां स्वर्गगमनानंतरं चतुरशीत्यधिकपंचरात ५८४ वर्षान्ते सप्तमनिद्ववात्पत्तिरुक्तास्ति । तनैतद् बहुश्रुतगम्यमिति । नवाऽधिकषट्शत ६०९ वर्षान्ते दिगंबरोत्पत्तिः ।

१५—चंदस्रिति, श्रीवजसेनपट्टे पंचदशः श्रीचंद्रस्रिः तस्माचन्द्रगच्छ इति तृतीयं नाम पादुर्भूतं । तस्माच क्रमेणाऽनेकगणहेतवोऽनेके सूरयो बभूवांसः ।

१६—सामन्तभद्दत्ति, श्रीचंद्रसूरिपट्टे षोडशः श्रीसामंतभद्रसूरिः । स च पूर्वगतश्रुतवि-शारदो वैराग्यनिधिर्निर्ममत्या देवकुलवनादिष्यऽवस्थानात् लोके वनवासीत्युक्तस्तस्माचतुर्धं नाम वनवासीति पादुर्भूतं ॥ ६ ॥

> सत्तरस बुढ़ुदेवो १७, स्री पज्जोअणो अढारसमो १८। एगुणवीसइ इमो सुरी सिरिमाणदेवगुरू १९ ॥ ७॥

१७-तत्पट्टे श्रीवृद्धदेवस्रिः । १८-तत्पट्टे श्रीप्रद्योतनस्रिः । १९-तत्पट्टे श्रीमानदेवस्रिः ।

व्याख्या—१७ सत्तरत्ति, श्रीसामंतभद्रसूरिपट्टे सप्तदशः श्रीष्टद्धदेवसूरिः । वृद्धो देव-सूरिरिति ख्यातः । श्रीवीरात् पंचनवत्यधिक ५९५ (६९५) वर्षातिक्रमे कोरंटके नाहडमंत्रि-निर्मापितप्रासादे प्रतिष्ठाकृत् ।

श्रीजज्ञगसूरिणा च ६७० सप्तत्यधिकषट्शतवर्षे सत्यपुरे नाहडनिर्मितप्रासादे श्री-महावीर: प्रतिष्ठितः ।

१८—सूरिपज्ञोअणत्ति, श्रीवृद्धदेवसूरिपट्टेऽष्टादशः श्रीप्रद्योतनसूरिः।

१९—एगूणत्ति, श्रीप्रद्योतनसूरिपट्टे एकोनविंशतितमः श्रीमानदेवसूरिः । सूरिपदस्था-पनाऽवसरे यत्स्कंघयोरुपरि सरस्वतीलक्ष्म्यौ साक्षाद् वीक्ष्य चरित्रादस्य श्रंशो भावीति विचारणया विषण्णाचितं गुरुं विज्ञाय येन भक्तकुरूभिक्षाः सर्वाश्च विकृतयस्त्यक्ताः । तत्तपसा नड्डुलपुरे १ पद्मा, २ जया, ३ विजया, ४ अपराजिताऽभिषामाभिः देवीभिः पर्युपासमानं दृष्ट्वा कथं नारीभिः परि-करितोऽयं सूरिरिति शंकापरायणः कश्चित् सुग्धस्ताभिरेष शिक्षित इति ॥ ७ ॥ सिरिमाणतुंगद्वरी २०, वीसइमो एगवीस सिरिवीरो २१। बाबीसो जयदेवो २२, देवाणंदो य तेवीसो २३॥ ८॥

२०—तत्पद्वे श्रीमानतंगसूरिः । २१—तत्पद्वे श्रीवीरसूरिः । २२—तत्पद्वे श्रीजयदेव-सूरिः । २३—तत्पद्वे श्रीदेवानंदसूरिः ।

व्याख्या—२० सिरिमाणतुंगत्ति, श्रीमानदेवसूरिपट्टे विंशतितमः श्रीमानतुंगसूरिः। येन भकामरस्तवनं क्रत्वा बाण—मयूरपंडितविद्याचमरक्रतोऽपि क्षितिपतिः प्रतिबोधितः । भयहर-स्तवनकरणेन च नागराजो वशीकृतः। भक्तिभरेत्यादि स्तवनानि च क्रतानि । श्रीप्रभावकचरित्रे प्रयमं मानतुंगचरित्रसुक्तं, पश्चाच देवसूरिशिष्यश्रीप्रद्योतनसूरिशिष्यश्रीमानदेवसूरिप्रवंधा उक्ताः, परं तत्र नाऽऽशंका यतस्तत्राऽन्येऽपि प्रवंधा व्यस्ततयोक्तः। दृश्यन्ते।

२१ एगवीसत्ति, श्रीमानतुंगसूरिपट्टे एकविंशतितमः श्रीदेवानंदश्चरिः। स च भीवीरात् सप्ततिसप्तश्चत ७७० वर्षे, विक्रमतः त्रिशती ३०० वर्षे नागपुरे श्रीनमिमतिष्ठाकृत्। यदुक्तम्—

> नागपुरे निमभवन-प्रतिष्ठया महितपाणिसौभाग्यः । अभवद् वीराचार्य-स्त्रिभिः शतैः साधिके राज्ञः ॥ १ ॥

२२ बाबीसत्ति, श्रीवीरसूरिपट्टे द्वाविंशतितमः श्रीजयदेवसूरि: ॥ छ॥

२३ देवाणंदोत्ति, श्रीजयदेवसूरिपट्टे त्रयोविंशतितमः श्रीदेवानंदसूरिः । अत्रांतरे श्रीवीरात् पंचचत्वारिंशदिषकाष्टशत ८४५ वर्षाविक्रमे व्रह्मभीभङ्गः । इयशीत्यिषकाष्टशत ८८२ वर्षातिक्रमे चैत्यस्थितिः । षडशीत्यिषकाष्टशत ८८६ वर्षातिक्रमे व्रह्मद्वीपिकाः ॥ ८ ॥

चउनीसा सिरिनिकम २४, नरसिंही पंचनीस २५ छन्नीसी । सुरिसमुद्द २६ सत्ता-नीसा सिरिमाणदेवगुरू २७ ॥ ९ ॥

२४-तत्पट्टे श्रीविकमसूरिः । २५-तत्पट्टे श्रीनरसिंहसूरिः । २६-तत्पट्टे श्रीसमुद्र-सूरिः । २७ तत्पट्टे श्रीमानदेवस्ररिः ।

व्याख्या—२४ चउवीसोत्ति, श्रीदेवानंदसूरिपट्टे चतुर्विशतितमः श्रीविक्रमधूरिः। २५ नरसिंहोत्ति, श्रीविक्रमसूरिपट्टे पंचविंशतितमः श्रीनरसिंहसूरिः। यतः—

नरसिंहसूरिरासीदतोऽखिलग्रंथपारगो येन । यक्षो नरसिंहपुरे, मांसरिंत त्याजितः स्विगरा ॥ १ ॥

२६ छव्बीसोत्ति, श्रीनरसिंहसुरिपट्टे षड्बिंशतितमः श्रीसमुद्रसुरिः।

स्वोमाणराजकुलजोऽपि समुद्रश्री-र्गच्छं शशास किल यः प्रवणप्रमाणी।
जित्वा तथा क्षपणकान् यशं वितेने, नागहदे भुनगनाधनमस्य तीर्थे॥ १॥
२७ सत्तावीसोत्ति, श्रीसमुद्रस्रिपट्टे सप्तविंशतितमः श्रीमानदेवस्रिः।
विद्यासमुद्रहरिभद्रमुनींद्रमित्रं, सूर्रिवंभूव पुनरेव हि मानदेवः।
मांद्यात्प्रपातमपि योडनधसूरिमंत्रं, लेभेंऽविकामुखगिरा तपसोक्षयंते॥ १॥

श्रीवीरात् वर्षसहस्रे १००० गते सत्यिमित्रे पूर्वव्यवच्छेदः।

अत्र च बीनागहस्ती १, रेवतीमित्र २, ब्रह्मद्वीपो ३, नागार्जुनो ४, भूतदिन्नः ५, श्रीकालकसूरिश्चेति ६ षड्युगप्रधाना यथाक्रमं श्रीवज्ञसेनसत्यिमत्रयोरंतरालकालवर्तिनो बोध्याः । एषु च युगप्रधानशकाभिवंदितप्रधमानुयोगसूत्रणासूत्रधारकल्पश्रीकालकाचार्यैः श्रीवीरात् त्रिनवत्य-धिकनवशत ९९३ वर्षातिक्रमे पंचमीतश्चतुर्थ्या पर्युषणापर्वोऽऽनीतिमिति । श्रीवीरात् पंचपंचाशद-धिकसहस्र १०५५ वर्षे, वि० पंचशीत्यधिकपंचशतवर्षे ५८५ याकिनीसृतः श्रीहरिमद्रस्रिः स्वर्गभाक् । पंचदशाधिकैकादशशत १११५ वर्षे श्रीजिनमद्रगणिर्युगप्रधानः । अयं च जिन-भद्रियध्यानशतकादेहिरिभद्रस्रिगिर्वृत्तिकरणाद्भिन्न इति पद्यवल्यां, परं तस्य चतुरुत्तरशतवर्षायुष्कत्वेन श्रीहरिभद्रस्रिकालेऽपि संभवानाऽशंकावकाश इति ॥ ९ ॥

अडावीसो विबुद्दो २८, एगुणतीसे गुरु जयाणंदो २९। तीसो रविष्पद्दो ३० इग-तीसो जसदेवसूरिवरो ३१॥ १०॥

२८-तत्पद्वे श्रीविबुधप्रमस्रिः । २९-तत्पद्वे श्रीजयानंदस्रिः । ३०-तत्पद्वे श्री-रविप्रमस्रिः । ३१-तत्पद्वे श्रीपश्चोदेवस्रिः ।

व्याख्या—२८ अट्टावीसोत्ति, श्रोमानदेवस्रिपट्टेऽष्टाविशतितमः श्रीविबुधप्रभस्रिः। २९ एगुणतीसोत्ति, श्रीविबुधप्रभस्रिपट्टे एकोनत्रिंशत्तमः श्रीजयानंदस्रिः।

३० तीसो रिवत्ति, श्रीजयानंदस्रिपट्टे त्रिंशत्तमः श्रीरिविष्रमस्रिः । स च श्रीवीरात् सप्तत्यिषिकेकादशशत ११७० वर्षे, वि० सप्तशतवर्षे ७०० नङ्कुलपुरे श्रोनेमिनायपासादमितिष्ठा- कृत् । श्रीवी० नवत्यिषिकेकादशशत ११९० वर्षे श्रीउमास्वातिर्युगप्रधानः ।

३१ इगतीसोत्ति, श्रीरविष्ठभसूरिपट्टे एकत्रिंशत्तमः श्रीयद्मोदेवस्र्रिः । अत्र च श्रोवीरात् द्विसप्रत्यिषकद्वादशशतवर्षे १२७२, वि० द्वशुत्तराष्टशतवर्षे ८०२ अणहिल्पुरपत्तनस्थापना बनराजेन कृता । श्रीवीर० सप्रत्यिषकद्वादशशतवर्षे १२७०, वि० अष्टशतवर्षे ८०० भाद्रशुक्रतियायां वष्पमहेर्जन्म, येनामराजा प्रतिबोधितः। स च श्रीवी० पंचषष्ठचिषकत्रयोदश-शतवर्षे १३६५, वि० पंचनवत्यधिकाष्टशतवर्षे ८९५ माद्रशुक्रपष्ठचां स्वर्गमाक् ॥१०॥

> वत्तीसो पजुण्णो ३२, तेतीसो माणदेव जुगपवरो ३३। चजतीस विमलचंदो ३४, पणतीयज्ञोअणो स्ती ३५॥ ११॥

३२-तत्पट्टे श्रीप्रद्यम्नसूरिः । ३३-तत्पट्टे श्रीमानदेवसूरिः । ३४-तत्पट्टे श्रीविमल-चन्द्रसूरिः । ३५-तत्पट्टे श्रीउद्योतनसूरिः ।

व्याख्या— ३२ वत्तीसोत्ति, श्रीयशोदेवसूरिपट्टे द्वात्रिंशत्तमः श्रीप्रद्धम्नसूरिः । ३३ तेत्तीसोत्ति, श्रीप्रद्धम्नसूरिपट्टे त्रयस्त्रिशत्तमः श्रीमानदेवसूरिः, उपधानवाच्यग्रंथविधाता। ३४ चउतोसत्ति, श्रीमानदेवसूरिपट्टे चतुस्त्रिंशत्तमः श्रीविमलचन्द्रसूरिः।

३५ पणतीसोत्ति, श्रीविमलचंद्रसूरिपट्टे पंचित्रंशत्तमः श्रीउद्यांतनसूरिः । स चार्ड्वदाचल-बात्रार्धं पूर्वाबनीतः समागतः । टेलिमामस्य सीम्नि पृथोवेटस्य छायायामुपविष्टो निजपट्टोदय-हेतुं भव्यमुह्रत्तेमवगम्य श्रीवीरात् चतुष्पष्ठचिषकचतुर्देशशतवर्षे १४६४ वि० चतुर्नवत्यधिक-नवशतवर्षे ९९४ निजपट्टे श्रीसवेदेवसूरिमभृतीनष्टो सूरीन् स्थापितवान् । केचित्तु सर्वदेवसूरि-मेक्मेवेति वदंति । वटस्याऽधः सूरिपदकरणात् वटगच्छ इति पंचमनाम लोकप्रसिद्धं । प्रधान-शिष्यसंतत्या ज्ञानादिगुणैः प्रधानचरित्रेश्च वृहत्वाद्श्वहद्गाच्छ इत्यपि ॥ ११ ॥

> सिरिसन्बदेवसूरी छत्तीसो ३६, देवसूरि सगतीसो ३७। अडतीसइमो सूरि पुणोवि, सिरिसन्बदेवगुरु ३८॥१२॥

३६ - तत्पद्वे श्रीसर्वदेवस्रिः । ३७ - तत्पद्वे श्रीदेवस्रिः । ३८ - तत्पद्वे श्रीसर्वदेवस्रिः । व्यास्या - ३६ सिरिसव्वत्ति, श्रीउद्योतनस्रिपट्टे पट्त्रिंशत्तमः श्रीसर्वदेवस्रिः । केवित् श्रीप्रद्यमस्रिमुपधानग्रंधमणेतृश्रीमानदेवस्रिं च पष्टधरतया न मन्यन्ते तदिभिप्रायेण चतुर्तिः । शत्तम इति । स च गौतमवत् सुशिष्यलिष्धमान् । वि० दशाधिकदशशतवर्षे १०१० राम-सेन्यपुरे श्रीचंद्रपभप्रतिष्ठाकृत्व । चंद्रावत्यां निर्मापितोत्तृंगप्रासादं कुंकुणमंत्रिणं स्विगरा प्रतिबोध्य प्राज्ञानयत् । यदुक्तं —

चरित्रशुद्धिं विधिवज्ञिनागमा—द्विधाय भव्यानभितः प्रबोधयन् । चकार नैनेश्वरशासनोन्नतिं यः, श्लिष्यल्कव्याभिनवो नु गौतमः ॥ १ ॥ नृपाद्दशाग्रे शरदां सहसे १०१०, वो रामसैन्बाह्क्युरे चकार । नाभेयचैत्येऽष्टमतीर्घराज—विवप्रतिष्ठां विधिवत् सदर्च्यः ॥ २ ॥ चंद्रावतीभूपतिनेत्रकरूपं, शीकुंकुणं मंत्रिषमुच्चकदि । निर्मापितोत्तुंगविशालचेत्यं, योऽदीक्षयत् बुद्धगिरा प्रवोध्य ॥ ६ ॥

तथा वि॰ एकोनत्रिंशदिषकदशक्षत १०२९ वर्षे धनपालेन देवीनाममाला छता । वि॰ षणणवत्यिषकसहस्र १०९६ वर्षे श्रीउत्तराध्ययनटीकाछत् थिरापद्ममच्छोयवादिवेताल-श्रीशांतिसूरिः स्वर्गभाक् ॥

३७ देवसूरित्ति, श्रीसर्वदेवसूरिपट्टे सप्तत्रिंशत्तमः श्रीदेवसूरिः। रूपश्रीरिति भूपपदत्त-विरुद्धारी।

३८ अडतीसइमोत्ति, श्रीदेवस्रिगट्टेऽष्टत्रिंशतमः पुनः श्रीसर्वदेवस्रिरः, यो यशोभद्र-नेमिचंद्रादीनष्टौ स्रीन् कृतवान् ॥ छ ॥ १२ ॥

> एगुणचालीसइमो, जसमदो नेमिचंदगुरुवंध ३९। चालीसो मुणिचंदो ४०, एगुआलीसो अजिअदेवो ४१॥ १३॥

३९-तत्पट्टे श्रीयशोभद्रसूरि-श्रीनेमिचंद्रसूरी। ४०-तत्पट्टे श्रीश्रुनिचंद्रसूरिः। ४१-तत्पट्टे श्रीअजितदेवस्ररिः।

व्याख्या—३९ एगुणित, श्रीसर्वदेवस्रिपट्टे एकोनचत्वारिंशत्तमी श्रीसशोशद्र - नेमिचंद्री हो सूरी गुरुश्रातरी । वि॰ पंचत्रिंशदिषक्रैकादशशत ११३९ वर्षे, केचित् एकोनचत्वारिंशदिष-कैकादशरात ११३९ वर्षे नवांगवृत्तिकृत्श्रीअभयदेवस्रि: स्वर्गभाक् । तथा कूर्चपुरगच्छोम चैत्ववासीनिनेश्वरस्रिशिष्यो निनवङ्कभश्चित्रकूटे वट्कस्याणकपरूपणया निजमतं प्ररूपितवान् ।

४० चालीसोत्ति, श्रीयशोभद्रसूरि-श्रीनेमिचंद्रसूरिपट्टे चत्वारिंशत्तमः श्रीसुनिचंद्रसूरिः । स भगवान् यावज्ञीवमेकसौवीरपायी, प्रत्याख्यातसर्विक्रितिकः । श्रीहरिभद्रसूरिक्रताऽनेकांतपता-काद्यनेकग्रंथपिक्षकोपदेशपदवृत्त्यादिविधानेन तार्किकशिरोमणितया ख्यातिभाक् । यदुक्तम्—

सौवीरपायीति तदैकवारि-पानाहिधिज्ञो बिरुदं बभार ।

जिनागमांभोनिधिधौतबुद्धिर्यः शुद्धचारित्रिषु रुज्यरेखः ॥ १ ॥

संविज्ञमौलिर्विकृतीश्च सर्वा-स्तत्यान देहेऽप्यममः सदा यः ।

विद्वहिनेयाभिवृतः प्रभाव-प्रभागुणौषैः किल गौतमाभः ॥ २ ॥

हरिभद्रस्रिरिचिताः, श्रीमदनेककांतन्यपताकाद्याः ।

ग्रंथनगा विबुधानामप्यधुना दुर्गमा येऽत्र ॥ ३ ॥

सत्पिक्षकादिपद्या-विरचना या भगवता इता येन । मंदिषयामपि सुगमास्ते सर्व्ये विश्वहितबुध्या ॥ ४ ॥ अष्टहयेश (११७८) मिताब्दे विक्रमकालादिवं गतो भगवान् । श्रीमुनिचंद्रमुनींद्रो, ददातु भदाणि संघाय ॥ ९ ॥

अनेन चानंदस्रिपभृतयोऽनेके निजवांधवाः प्रवाज्य सूरीकृताः ।

अयं च श्रीमुनिचंद्रसूरि: श्रीनेमिचंद्रसूरिगुरुश्चातृश्रीविनयचंद्रोपाध्यायस्य शिष्यः श्रीनेमि-चंद्रसूरिमिरेव गणनायकतया स्थापित: । यदुकं—

गुरुवंधुविनयचंद्राध्यापकशिष्यं स नेमिचंद्रगुरुः। यं गणनाथमकाषीत्, स जयति मुनिचंद्रसूरिरिति ॥१॥

अत्र च एकोनषष्ट्यधिकैकादशशत ११५५ वर्षे पौर्णिमीयकमतोत्पत्तः, तत्प्रतिबोधाय च मुनिचंद्रसूरिभिः पाक्षिकसप्रतिका कृतेति।

तथा श्रीमुनिचंद्रस्रिशिष्याः श्रीजनितदेवस्रि-वादिश्रीदेवस्रिप्रभृतयः । तत्र वादिश्री-देवस्रिभिः श्रीमदणिहछपुरपत्तने जयसिहदेवराजस्याऽनेकविद्वज्ञनकिलतायां सभायां चतुरशीति-वादरूष्ट्यमययशसं दिगंबरचक्रवर्तिनं वादिलप्सुं कुमुदचंद्राचार्यं वादे निर्जित्य श्रीपत्तने दिगंबर-प्रवेशो निवारितोऽद्यापि प्रतीतः। तथा वि० चतुरिधकद्वादशशत १२०४ वर्षे फलविध्यामे चैत्य-विंबयोः प्रतिष्ठा कृता । तत्तीर्यं तु संप्रत्यपि प्रसिद्धं । तथा आरासणे च मेमिनाथप्रतिष्ठा कृता । चतुरशितिसहस्र ८४००० प्रमाणः स्याद्वादरत्नाकरनामा प्रमाणग्रंथः कृतः । येभ्यश्च यज्ञान्नेव ख्यातिमत् चतुर्विशतिस्रिशाखं वभूव । एषां च वि० चतुर्स्विशतदिष्ठके एकादशशत ११३४ वर्षे जन्म, द्विपंचाशदिषके १९५२ दीक्षा, चतुःसप्तस्यिभिके १९७४ सूरिपदं, षड्विंशत्यिधकद्वादशशत १२२६ वर्षे श्रावणविदसप्तस्यां ७ गुरौ स्वर्गः ।

तत्समये श्रीदेवचंद्रसूरिशिष्यस्त्रिकोटिग्रंथकर्ता कलिकालसर्वज्ञल्यातिमान् श्रीहेमचंद्रसूरिः, तस्य वि० पंचचत्वारिंशद्धिके एकादशशत ११४५ वर्षे कार्तिकशुदिपूर्णिमायां १५ जन्म, पंचाशद्धिके ११५० व्रतं, षट्षष्ठचिकि ११६६ सूरिपदं, एकोनिर्त्रिशद्धिकद्वादशशत १२२९ वर्षे स्वर्गः ॥

४१ एगुआलीसोत्ति, श्रीमुनिचंद्रस्रिपट्टे एकचत्वारिंशत्तमः श्री अजितदेवस्रारिः । तत्समये वि॰ चतुरधिकद्वादशशत १२०४ वर्षे स्वरतरोत्यत्तिः । तथा वि॰ त्रयोदशाधिके द्वादशशत १२१३ वर्षे आंचलिकमतोत्यत्तिः । वि॰ षट्त्रिंशदिषके १२३६ वर्षे सार्थयौर्णमीयकोत्यत्तिः । वि॰ पंचाशदिषके १२९० आसमिकमतोत्पत्तिः । श्रीवीरात् द्विनवत्यिषकषोडशञ्चतः १६९२ वर्षे बाइडोद्धारः ॥ छ ॥ १३ ॥

बायाल विजयसीहो ४२, तेआला हुंति एगगुरुमाया। सोमप्यह-मणिरयणा ४३, चलआलीसो अ जगचंदो ४४॥ १४॥

४२-तत्पट्टे श्रीविजयसिंहसूरिः। ४२-तत्पट्टे श्रीसोमप्रमसूरिः श्रीमणिरत्नसूरिश्च। ४४-तत्पट्टे श्रीजगचन्द्रद्धरिः।

व्यास्त्या—४२ नायालुत्ति, श्रीअजितदेवसूरिपट्टे द्विचत्वारिंशत्तमः श्रीविजयसिंहसूरिः, विवेकमंजरीशुद्धिकृत् ।

यस्य प्रथमः शिष्यः, श्रतार्थितया विख्यातः । श्रीसोमप्रभस्रिः हितीयस्तु मणिरत्नस्रिः ॥ १॥ ४३ तेआलत्ति, श्रीविजयसिंहस्रियटे त्रयश्चत्वारिंशत्तमौ श्रीसोमप्रमस्रि-श्रीमणि-रत्नस्री ॥

४४ चउआलीसोत्ति-श्रीसोमपम-श्रीमणिरत्नसूरिपट्टे चतुश्चत्वारिंशत्तमः श्रीजग्बंद्रसूरिः ॥

यः क्रियाशिधिलमुनिसमुदायं ज्ञात्वा गुर्वाज्ञवा वैराग्यरसेकसमुद्रं चेत्रगच्छोयश्रीदेवभद्रो-पार्थ्यायं सहायमादाय क्रियायामीग्र्यात् हीरलानगखंद्रसूरिरितिल्यातिभाक् बभूव । केचितुः आघाटपुरे द्वात्रिंशता दिगंबराचार्यैः सह विवादं कुर्वन् हीरकवदभेद्यो जात इति राज्ञा हीरला-जगचंद्रसूरिरिति भणित इत्याहुः ॥ तथा यावज्ञीवमाचाम्लतपोऽभिग्रहीतद्वादशवर्षेस्तपानिरुदमा-प्रवान् ॥ ततः षष्टं नाम वि० पंचाशीत्यधिकद्वादशशत १२८९ वर्षे तथा इति प्रसिद्धं ॥

तथा च १ निर्मेथ, २ कौटिक, ३ चन्द्र, ४ वनवासि, ५ वटगच्छेत्यपरनामकबृहद्-गच्छ, ६ तपा-इति वण्णां नाम्नां प्रवृतिहेतव आचार्याः क्रमेण १ श्रीसुधर्मास्वामि, २ श्रीसु-स्थित, २ श्रीचंद्र, ४ श्रीसामंतभद्र, ५ श्रीसर्वदेव, ६ श्रीनगचंद्रनामानः षट् सूरयः ॥छ॥ १४॥

देविदो पणयालो ४५, छायालीसो अ घम्मघोसगुरू ४६। सोमप्पह सगचत्तो ४७, अडचत्तो सोमितलगगुरू ४८॥ १५॥

४५-तत्पट्टे श्रीदेवेन्द्रसूरिः। ४६-तत्पट्टे श्रीधर्मघोषसूरिः। ४७-तत्पट्टे श्रीसोमप्रम-सूरिः। ४८-तत्पट्टे श्रीसोमतिलकसूरिः।

व्याख्या—४५ देविंदोसि, श्रीनगचंद्रसूरिपट्टे पंचचत्वारिंशत्तमः श्रीदेवेन्द्रसूरिः। स च मालवके उज्जयिन्यां जिनभद्रनाम्नो मह्देम्यस्य वीरधवलनाम्नस्तत्सुतस्य पाणिग्रहणनिमित्तं महोत्सने जायमाने बीरघवलकुमारं प्रतिबोध्य, वि॰ द्रयुतरत्रयोदशशत १६०२ वर्षे प्राद्राज्यस् ॥ तद्नु तद्श्रातरमपि प्रद्राज्य चिरकालं मालवके एव विहृतवान् । ततो गुर्ज्ञरघरित्रयां श्रीदेवेन्द्र-सूरयः श्रीस्तंमतीर्थे समायाताः ॥

तत्र पूर्वे श्रीविजयचन्द्रसूरयः १—गीतार्थानां पृथक् पृथक् वस्तपुट्टिकादानं, २—नित्य-विकृत्वनुज्ञा, ३—चीवरक्षालनानुज्ञा, ४—फलगाकग्रहणं, ५—साध्र—साध्वीनां निर्विकृतिकप्रत्याख्याने निर्विकृतिकप्रहणं, ६—आर्थिकासमानीताऽशनादिभोगानुज्ञा, ७—प्रत्यहं द्विविधप्रत्याख्यानं, ८—गृह-स्थावजेननिमितं प्रतिक्रमणकरणानुज्ञा, ९—संविभागदिने तदगृहे गीतार्थेन गंतव्यं, १०—लेपसंनिध्यभावः, ११—तत्कालेनोष्णोदकग्रहणं इत्यदिना क्रियाशिधिस्यरूचीन् कतिचिन् मुनीन् स्वायत्ती-कृत्य सदोषत्वात् श्रीजगचंद्रमूरिभिः परित्यकायामपि विशालायां पौषचशालायां लोकाग्रहात् द्वादशवर्षाणि स्थितवंतः । प्रव्रज्यादिककस्यम् गुर्वाज्ञामंतरेणेव कृतवंतश्च ।

श्रीविजयचंद्रसूरिव्यतिकरस्तवेवं-

मंत्रिवस्तुपालगृहे विजयचंद्राख्यो लेख्यकर्मकृत् मंत्र्याऽऽसीत् । क्रमनाऽपराधे कारागारे प्रक्षिप्तः । श्रीदेवभद्रोपाध्यायेः प्रव्रज्याग्रहणप्रतिज्ञया विमोच्य प्रवाजितः । स म सपज्ञो बहुश्रुतीभूतो मंत्रिवस्तुपालेन नाऽयं साभिमानी सूरिपदयोग्य इत्येवं वार्यमाणेरिप श्रीजगचंद्रसरिभिः श्रीदेवभद्रोपाध्यायानुरोधात् श्रीदेवेन्द्रसूरीणां सहायो भविष्यतीति विर्विस्य च सूरीकृतः । बहुकालं च श्रीदेवेन्द्रसूरिषु विनयवानेवासीत् ।

मारुवदेशात्समागतानां श्रीदेवेन्द्रसूरीणां तदा वंदनार्धमिष नाऽऽयातः गुरुभिज्ञीपितं कथ-मेकस्यां वसती हादशवर्षाण स्थितिमिति श्रुत्वा '' निर्म्मम—निरहंकारा '' इत्यादि प्रत्युत्तरं प्रेषितवान् ॥ संविज्ञास्तु न तं प्रत्याश्रिताः । श्रीदेवेन्द्रस्रयस्तु पूर्वमनेकसंविज्ञसाधुपरिकरिता '' उपाश्रय " एव स्थितवंतः ॥ लोकेश्र वृद्धशालायां स्थितत्वात् श्रीविजयचंद्रसमुदायस्य ''वृद्धशा-लिक " इत्युक्तं । तदवशात् श्रीदेवेन्द्रसूरिनिश्रितसमुदायस्य " लघुश्वालिक " इति स्थातिः ।

म्तंभतीर्थे च चतुष्पद्यस्थितकुमारपालिबहारे धर्मदेशनायामप्टादशशत १८०० मुखबिका-काभिर्मित्रवस्तुपालः चतुर्बेदादिनिर्णयदातृत्वेन स्वसमयपरसमयविदां श्रीदेवेन्द्रस्रीणां वन्दनकदा-नेन बहुमानं चकार । श्रीगुरवस्तु विजयचंद्रमुपेक्ष्य विहरमाणाः क्रमेण पाल्हणपुरे समायाताः । तत्र चानेकजनतान्विताः शीकरीयुक्तसुखासनगामिनश्चतुरशीतिरिम्या धर्मश्रोतारः । प्रल्हादनिवहारे प्रत्यहं मूदकप्रमाणा अक्षताः, क्रयविक्रयादौ नियतांशग्रहणात् षोडशमणप्रमाणानि पृगीफलानि चायान्ति । प्रत्यहं पंचशतीवीशलप्रियाणां मोगः । एवं व्यतिकरे सित श्रीसंघेन विश्वप्रा गुरवः यदत्र गणाधिपतिस्थापनेन पूर्यतामस्मन्मनोरधः । गुरुभिस्तु तथाविधमौक्तियं विश्वार्य प्रव्हादन- विहारे वि॰ त्रयोविंशत्यिषके त्रयोदशशते १३२३ वर्षे, क्विचित्तरिंधिके १३०४ श्रीविद्यानंदसूरिनाम्ना वीरघवलस्य सूरिपददानं । तदनुजस्य च भीमसिंहस्य धर्मकीर्तिनाम्नोपाध्यायपदमपि
तदानीमेव संभाव्यते । सूरिपददानावसरे सौवर्णकिपशिषके प्रल्हादनविहारे मंडपात् कुंकुमृष्टिः ।
सर्वोऽपि जनो महाविस्मयं प्राप्तः, शाँदेश्च महानुत्सवश्चके । तेश्च श्रीविद्यानंदस्रिभिविद्यानंदाभिषं व्याकरणं कृतं । यदुक्तम्—

विद्यानंदाभिधं येन, कृतं व्याकरणं नवम् । भाति सर्वोत्तमं स्वरुप-सूत्रं बहवर्षसंग्रहं ॥ १ ॥

पश्चात् श्रीविद्यानंदसूरीन् धरित्र्यामाऽऽज्ञाप्य, पुनरपि श्रीगुरवो मालवके विहतवंतः । तत्कृताश्च ग्रंथास्त्वेते—

२-श्राद्धदिनकृत्यसूत्र-वृत्ती, २-नव्यक्रमेग्रंथपंचककूत्र-वृत्ती, २-सिद्धपंचाशिकासूत्र-वृत्ती, १-धर्मरत्नवृत्तिः, २-(१) सुदर्शनचरित्रं, ३ त्रीणि भाष्यानि, " सिरिउसहबद्धमाण " प्रभृतिस्तवादयश्च । केचित्तु श्रावकदिनकृत्यसूत्रमित्याहुः ॥ विक्रमात् सप्तविंशक्षधिकत्रयोदशशत-१३२७ वर्षे मालवक एव देवेन्द्रसूर्यः स्वर्गं जग्मुः ॥

दैवयोगात् विद्यापुरे भीविद्यानंदस्रयोऽपि त्रयोदशदिनांतरिताः स्वर्गभाजः । अतः षड्भि-मितः सगोत्रस्रिणा श्रीविद्यानंदस्रिबांधवानां श्रीधर्मकीत्युपाध्यायानां श्रीधर्मघाषस्रिरितिनाम्ना स्रिपदं दत्तं ॥

भीगुरुम्यो विजय बद्रसूरिपृधग्भवने कं गुरुं सेवेऽहमिति संशयानस्य सौवर्णिकसंग्रामपूर्वजस्य निशि स्वप्ने देवतया भीदेवेनद्रसुरीणामन्त्रयो भव्यो भविष्यतीति तमेव सेवस्वेति ज्ञापितं ॥

भीगुरुक्षणां स्वर्गगमनं श्रुत्वा संघाधिपतिना मीमेन द्वादशवर्षाणि धान्यं त्यकं ॥ छ ॥

४६ छायालीसोत्ति, भीदेवेन्द्रसूरिपट्टे षद्भन्तारिंशत्तमः श्रीधर्मघोषसूरिः । येन मंडपा-चले सा० पृथ्वीधरः पंचमवते लक्षप्रमाणं परिग्रहं नियमयन् ज्ञानातिशयात्तद्भंगमवगम्य प्रति-षेधितः । स च मंडपाचलाधिपस्य सर्वलोकाभिमतं प्राधान्यं प्राप्तः, ततो धनेन धनदोपमः जातः । पश्चात्तेन चतुरशीति(८४)र्जिनप्रासादाः सप्त च ज्ञानकोशाः कारिताः । भीशत्रुंजये च एक-विंशतिघटीप्रमाणसुवर्णव्ययेन रेमयः श्रीऋषभदेवप्रासादः कारितः । केचिच तत्र षट्पंचाशत्सुवर्ण-घटीव्ययेर्नेद्रमालायां (लां यो) परिहितवानिति वदन्ति ।

तथा घरित्र्यां केनचित्साधर्मिकेण ब्रह्मचारिवेषदानावसरे महर्षिकत्वात् पृथ्वोधरस्यापि तद्वेष: माभृतोक्टतः, स च तमेव वेषमादाय ततःमभृति द्वात्रिंशदवर्षीयोऽपि ३२ अश्वचार्यभृत् ॥ तस्य च पुत्र सा० **झांझण**नाम्ना एक एवाड्डसीत् । येन श्रीशत्रुंजयोद्धयंतिगर्योः शिखरे ढादशयोजनप्रमाणः सुवर्णरूष्यमय एक एव ध्वजः समारोपितः । कर्ष्यस्त्रते राजासारंगदेवः करयोजनं कारितः ।

येन च मंडपाचले जीर्णटंकानां द्विसप्तत्या क्वचित् षट्त्रिंशता सहस्रेगुरूणां प्रवेशोत्सवश्रके।

देवपत्तने च शिष्याम्यर्थनया मंत्रमयस्तुतिविधानतो येषां रत्नाकरस्तरंगै रत्नढीकनं चकार । तथा तत्रैव ये स्वध्यानप्रभावात्प्रत्यक्षीभूतनवीनोत्पलकपर्दियक्षेण वज्रस्वामिमहात्म्याच्छत्रुंजयान्त्रिकाशितं जोर्णकपर्दिराजं मिथ्यात्वमुत्सप्पयंतं प्रतिबोध्य श्रीजैनबिंबाधिष्ठायकं व्यधुरिति । एकदा कामिश्चिद दुष्टस्त्रीभिः साधूनां विद्वारिता कामिणोपेता वटका भूपीठे यैस्त्याजिताः संतः प्रभाते पाषाणा अभवन् । तदनु चाभिमंत्र्याऽपितपट्टकासनास्ताः स्तंभिताः सत्यः रूपया मुक्ता इति । तथा विद्यापुरे पक्षांतरीयतथाविधस्त्रीभिर्गुरूणां व्याख्यानरसे मात्सर्यात् स्वरभंगाय कण्ठे केशगुच्छके रुते यैर्विज्ञातस्वरूपास्ताः प्राग्वत् स्तंभिताः संत्योऽतः परं भवद्गणे न वयमुपद्रोष्याम इति वाग्दानपुरःसरं संघामहानमुक्ता इति ।

उज्जयिन्यां च योगिभयात् साध्वस्थिते गुरव आगता योगिना साधवः प्रोक्ताः ''अत्रागतैः स्थिरैः स्थेयं ? '' साधुभिरुकं '' स्थिताः स्मः किं करिष्यसि ? '' तेन साधृनां दन्ता दिशताः, साधुभिस्तु कफोणिर्देशिता । साधुभिगीत्वा गुरूणां विज्ञप्तं । तेन शालायामुन्दरकृत्दं विकुर्वितं । साधवो भीता गुरुभिर्धटमुसं वस्त्रेणाऽऽछाद्य तथा जप्त यद्या राटिं कुर्वन् स योगी आगत्य पादयोर्लग्नः ।।

कचनपुरे निश्यभिमंत्रितद्वारदानं, एकदा अनभिमंत्रितद्वारदाने शाकिनीभिः पद्दिरूपाटिता स्तंभितास्ता वाग्दाने च मुक्ताः ।

येरेकदा सर्पदंशे रात्री विषेणांतरांतरामूर्छामुपगतेरुपायिषधुरं संघं प्रत्यूचे " प्राचीनप्रतोल्यां कस्यि विर्मुंसो मस्तके काष्ठभारिकामध्ये विषापहारिणी लता समेण्यति, सा च घृष्य दंशे देया " इत्येवं प्रोक्ते संघेन च तथा विहिते तया प्रगुणीभूय ततः प्रभृति यावज्ञीवं षडिप विकृतयस्त्यक्ता, आहारस्तु तेषां सदा युगंधर्या एव ।

तत्कृता ग्रंथास्त्वेवं-संघाचारभाष्यवृत्तिः, सुअधम्मेतिस्तवः, कायस्थितिभवस्थितिस्तवौ, चतुर्विशतिनिनस्तवाः सस्ताशर्मेत्यादिस्तात्रं, देवेद्रैरैनिशं । इति श्लेषस्तोत्रं, यूयं यूवां त्विमिति श्लेषस्तुतयः, जय वृषमेत्यादिस्तुस्याधाः ।

तत्र जय दृषभेत्यादिस्तुतिकरणव्यतिकरस्त्वेषं-एकेन मंत्रिणाड्ययमकं काव्यमुक्त्वा प्रोचे-' इदृग्काव्यमधुना केनाडिप कर्तु न शक्यं।' गुरुभिक्रचे-नास्तिर्नास्ति । तेनोक्तं तं किंव दर्शयत । तेरुक्तं ज्ञास्यते । ततो जय वृषभस्तुतयो अष्ट्रयमका एकया निशा निष्पाध भित्तिलिखिता दर्शिताः। स च चमत्कृतः प्रतिबोधितश्च । ते च वि अप्तपंचाशदधिकत्रयोदशशतः १३५७ वर्षे दिवं गताः।

४७ सोमप्पहत्ति, श्रीधर्मघोषसूरिपट्टे सप्तचत्वारिंशत्तमः श्रीसोमप्रमसूरिः । 'नमिऊण भणइ ' एवमित्याद्याराधनासूत्रकत् । तस्य च वि० दशाधिकत्रयोदशशत १६१० वर्षे जन्म, एकविंशत्यधिके १६२१ व्रतं, द्वात्रिंशदिधके १६३२ सूरिपदं, कण्ठगतैकादशांगसूत्रार्थो गुरुभिदीयमानायां मंत्रपुस्तिकायां यच्छूतचारित्रं मंत्रपुस्तिकां वेत्युक्तवा न मंत्रपुस्तिकां गृहीतवान् । अपरस्य योग्यस्याऽभावात् सा जलसात्कता ।

येन श्रीसोमप्रभसूरिणा जलकुंकुणदेशेऽप्कायविराधनाभयात् मरौ शुद्धजलदौर्लम्यात् साधूमां विहारः प्रतिषिद्धः ॥

तथा भीमपस्यां कार्तिके द्वये प्रथम एव कार्तिके एकादशाऽन्यपक्षीयाऽऽचार्याऽविज्ञातं माविनं भंगं विज्ञाय चतुर्मासीं प्रतिक्रम्य विहृतवन्तः, पश्चात्तद्भंगोऽभवत् । ते चाऽज्यायां अकृतगुरुवचना भंगमध्येऽपतिन्निति ।

तत्कता ग्रंथास्तु-सविस्तरयतिनीतकस्पसूत्रं, यत्रास्त्रिलेत्यादिस्तुतयः, निनेन येनेति-स्तुतयः, श्रीमद्धर्मेत्यादयश्च ॥

तिच्छप्याः-१ श्रीविमलप्रभसूरि २ श्रीपरमानंदसूरि ३ श्रीपद्मतिलकसूरि ४ श्रीसोमतिलकसूरय इति ।

यस्मिन् वर्षे श्रीधर्मधोषसूरयो दिवं गताः तस्मिनेव वर्षे १३५७ श्रासोमप्रभसूरिमिः श्रीविमलप्रभसूरीणां पदं ददे । ते च स्तोकं जीविता । ततः स्वायुर्जात्वा न्निसप्तत्यधिकत्रयो-दशशत १३७३ वर्षे श्रीपरमानंदसूरि-श्रीसोमतिलकसूरीणां सूरिपदं दस्वा, मासत्रयेण वि० त्रिसप्तत्यधिकत्रयोदशशत १३७३ वर्षे श्रीसोमप्रभसूरयो दिवं गताः । तदानीं च स्तंभतीर्थे तेषा-माऽऽलिगवसितस्थत्वेन तत्रत्याः प्रत्यासना लोका आकाशोधोताधालोक्योक्तवंतो यदेतेषां गुक्तणां स्वर्गाद् विमानमागादिति । अन्यत्र च क्वापि पुरे तिह्ने यात्रावतीर्णदेवतयेत्युक्तं " यत्तपाचार्याः सौधर्मेनद्रसामानिकत्वेन समुत्पना " इति प्रवादोऽधुना मया मेरी देवमुखात् श्रुत इति ।

श्रीपरमानंदस्रिरिप वर्षचतुष्टयं जीवित: ॥ छ ॥

४८-अडचत्तोति, श्रीसोमप्रमसूरिपट्टेऽष्टचत्वारिंशत्तमः श्रीसोमितिलकसूरिः । तस्य वि॰ पंचपंचाशदिषके त्रयोदशशत १३५५ वर्षे माघे जन्म, एकोनसप्तत्यिषके १३६९ दीक्षा, त्रिसप्तत्यिषके १३७३ सूरिपदं, चतुर्विंशत्यिषकचतुर्दशशते १४२४ वर्षे स्वर्गः, सर्वायुरेकोनस-प्रति ६९ वर्षाणां ॥

तत्कृता ग्रंथाः — वृहत्रव्यक्षेत्रसमाससूत्रं, सत्तरिसयठाणं, यत्राखिल ज्य वृषभ व स्रस्ताशर्म व प्रमुखस्तववृत्तयः श्रीतीर्थराजः व चतुरर्थास्तुतिस्तद्वृत्तिः, शुभभावानव व श्रीमदवीरं स्तुवे इत्यादि कमलबन्धस्तवः शिवशिरसि व श्रीनाभिसंभव व श्रीशेवेय व इत्यादीनि बहुनि स्तवनानि च ॥

श्रीसोमतिलकसूरिभिस्तु क्रमेण १ श्रीपद्मतिलकसूरि २ श्रीचंद्रशेखरसूरि ३ श्रीजयानन्द-सूरि ४ श्री देवसुन्दरसूरीणां सूरिपदं दत्तं ॥

तेषु श्रीपद्मतिलकसूर्यः श्रीसोमतिलकसूरिभ्यः पर्यायज्येष्ठा एकं वर्षं जीविताः, परं समित्यादिषु परमयतनापरायणाः ॥

श्रीचंद्रशेखरसूरेः वि० त्रिसप्तत्यिषके त्रयोदशशत १३७३ वर्षे जन्म, पंचाशीत्यिषके १३८५ व्रतं, त्रिनवत्यिषके १३९३ सूरिपदं, त्रयोविंशत्यिषकचतुर्देशश्त १४२३ वर्षे रूवगः। तत्कृतानि—उषितभोजनकथा, यवराजिषकथा, श्रीमद्स्तंभनकहारबंधस्तवनानि। यदभिमंत्रितरजसा-प्युपद्रवं कुर्वाणा गृहहरिकादुर्द्धरमृगराजश्च मेशुरिति।

श्रीजयानंदस्रेः वि॰ अशीत्यिषके त्रयोदशशत १३८० वर्षे जन्म, दिनवत्यिषके १३९२ आषादशुक्कसप्तमी ७ शुक्ते घरायां व्रतं, साज्यणाख्यो वृद्धभाता प्रव्रज्याऽऽदेशदानाऽ-निममुखो देवतया प्रतिबोधितो दीक्षादेशमनुमेने, विंशत्यिषके चतुर्दशशत १४२० वर्षे चें॰ शु॰ दशम्यां १० अणिहिक्कफ्तने सूरिपदं, एकचत्वारिंशदिषके १४४१ स्वर्गः। तत्कृतग्रंथाः—श्रीस्थूल-भद्रचरितं, देवाः प्रभोऽयं॰ प्रभृतिस्तवनानि ॥ १९॥

एगुणवण्णो सिरिदेव-सुंदरो ४९ सोमसुंदरो पण्णो ५०। मुनिसुंदरेगवण्णो ५१, बावण्णो रयणसेहरओ ५२॥१६॥

४९-तत्पट्टे श्रीदेवसुंदरस्रिः । ५०-तत्पट्टे श्रीसोमसुंदरस्रिः । ५१-तत्पट्टे श्रीमुनिसुंदरस्रिः । ५२-तत्पट्टे श्रीरत्नशेखरस्रिः ।

व्याख्या—४९ एगुणवण्णोत्ति, श्रीसोमतिलकसूरिपट्टे एकोनपंचाशत्तमः श्रीदेवसुन्दरसूरिः। तस्य वि० षण्णवत्यधिके त्रयोदशशत १३९६ वर्षे जन्म, चतुर्वपिषिके चतुर्दशशत १४०४ वर्षे व्रतं

महेश्वरग्रामे, विंशत्यधिके १४२० अणिहिञ्जपत्तने सूरिपदं । यं पत्तने युगडीसर:स्ट्रतिस्थितिः प्रधानतस्योगिशतत्रयपरिवृत्तो मंत्रतंत्रादिसमृद्धिमंदिरं स्थावरजंगमविषापहारी जलानल्व्यास्त्रहिभय-भेत्ता अतीतानागतादिवस्तुवेत्ता राजमंत्रिप्रमुखबहुजनबहुमानपूजितः उद्यीपा योगी प्रजासमक्षं स्तुर्ति कुर्वाणः प्रकटितपरमभक्तिदंवरः सादंवरं वंदितवान् । तद्नु च संघाषिपनरिआधैवैदनकारणं पृष्ठः स योगी उवाच-" पद्माऽक्षदंडपरिकरचिद्वैरुपलक्ष्ययुगोत्तमगुरवस्त्वया वंदनीया " इति विव्यज्ञानशक्तिमतः कृणयरीपाऽभिधानस्वगुरोविचसा वंदित " इति ।

श्रीदेवसुन्दरसूरीणां च श्रीज्ञानसागरसूरयः, श्रीकुलमंडनसूरयः, श्रीगुणरत्नसूरयः, श्री-सोमसुंदरसूरयः, श्रीसाधुरत्नसूरयश्रेति पंचशिष्यास्तत्र श्रीज्ञानसागरसूरीणां चि० पंचाधिके चतुर्दशरात १४०५ वर्षे जन्म, सप्तदशाधिके १४१७ दीक्षा, एकचत्वारिंशदिषके १४४१ सूरिपदं, षष्टचिके १४६० स्वर्गः । स च चतुर्थः । तदुक्तं गुर्वावल्यां (क्ष्ठो० ३३८, ३३९)

> खरतरपक्षश्राद्धो, मंत्रिवरो गोवलः सकलरात्रिम् । अनग्रनसिद्धौ भक्तया—ऽगुरुकर्पुरादिभोगकरः ॥ १ ॥ ईषत्रिद्रामाप्याऽपश्यत्स्वप्ने सुदिव्यरूपधरान् । तानिति वदतस्तुर्ये, कर्ष्ये स्मः शकसमविभवाः ॥ २ ॥ युग्ममिति ॥

तत्कृता ग्रंथाश्च — श्रीआवश्यकोघनिर्युक्त्याद्यनेकग्रंथावचूर्णयः, श्रीमुनिसुव्रतस्तव-घनीयनवस्त्रण्डपार्श्वनाथस्तवादि च ॥

श्रीकुलमण्डनसूरीणां च वि॰ नवाधिके चतुर्दशशते १४०९ जन्म, सप्तदशाधिके १४१७ व्रतं, द्विचत्वारिंशदधिके १४४२ सूरिपदं, पंचपंचाशदिधिके १४५५ स्वर्गः ॥ सिद्धान्तालापकोद्धारः विश्वश्रीधरेत्यादिअष्टादशारचक्रवंधस्तव—गरीयो॰ हारवंधस्तवादयश्च तत्कृतग्रन्थाः ।

श्रीगुणरत्नम्रीणां चासाधारणो नियमः । तदुक्तम् (गु॰ श्लो॰ ३८१) नगदुक्तरो हि तेषां, नियमोऽवष्टंभरोषविकथानां । आसन्नां मुक्तिरमां, वदित चरित्रादिनैर्मेल्यात् ॥ १ ॥ इति

तत्कताश्च ग्रंथाः—कियारत्नसमुचयः, षड्दर्शनसमुचयवृहदवृत्त्यादयः ॥ श्रीसाधुरत्नसूरिणां कृतियेतिजीतकल्पवृत्त्यादिकेति ॥ छ ॥

५० पण्णोत्ति, श्रीदेवसुंदरसूरिपट्टे पंचाशत्तमः श्रीसोमसुन्दरसूरिः।

तस्य वि श्रिशदिषके चतुर्दशराते १४२० वर्षे मा० व० चतुर्दश्याम् शुक्के जन्म, सप्त-त्रिशदिषके १४२७ व्रतं, पञ्चाशदिषके १४५० वाचकपदं, सप्तपञ्चाशदिषके १४५७ मूरिपदं ॥ यमण्टादशशत १८०० साधुपरिकरितं सिक्कियापरायणं महामहिमाल्यं गुरुं दृष्टा रुष्टेर्द्रव्यिलिंगिभिरेकः पंचशतद्रविणदानेन सशस्त्रः पुमांस्तद्वधायोदीरितः। स च दुर्धिया वसती प्रविष्टो यावदनुचितकरणाय यतते तावचन्द्रोद्योते जाते सित निद्रालुभिरिप श्रीगुरुभी रजोहरणेन प्रमृज्य पार्श्व परावर्तितं, तद दृष्ट्राडहो निद्रायामिप क्षुद्रपाणिकृपापरमेनमपराध्य " कस्यां गतो मे गति " रिति विचारणया परलोकभीतो गुरुपादयोनिपस्य " क्षमध्वं मेडपराध " मिति वचसा गुरुं प्रबोध्य निजव्यतिकरं कथितवान्। सोडिप गुरुभिर्मधुरवाचा तथोदीरितो यथा प्रव्रजित इति वृद्धवचः।।

तथा यस्य ज्ञानवैराग्यनिधेर्गुणगणप्रतीतिः परपक्षेऽपि प्रतीता । तदुक्तं गुरुगुणरन्नाकरे (सर्ग २, श्लोक ६२)—

आकर्ण्य यदगुणगणं गृहिणः प्रहृष्टा, लेखेन दुष्कृतततीरतिदूरदेशात ।

विज्ञप्य केऽपि कृतिनः परपक्षमाजोऽ-प्याऽऽलोचनां जगृहुरास्यकजेन येषां ॥ १ ॥ इति

तत्कृतिश्च-योगशास्त्रोपदेश्चमालाषडावश्यकनवतत्त्वादिवालावबोधभाष्यावचूर्णि--कल्याणकस्तोत्रादिनीति ।

तच्छिष्यास्तु—१ श्रीमुनिसुन्दरस्ररिः, २ कृष्णसरस्वतीबिरुदधारक-श्रीजयसुन्दरस्ररिः, ३ महाविद्याविडंबनटिष्पनकारक-श्रीभुवनसुन्दरस्र्रिः, ४ कण्ठगतैकादशांगीसृत्रधारकदीपाविलका-कर्मादिकारक-श्रीजिनसुन्दरश्रेति चत्वारः । तैः परिकरितो राणपुरे श्रीधरणचतुर्मुखविहारे ऋषभाद्यनेकशतिबंबप्रतिष्ठाकृत् ॥ अनेकभव्यप्रतिबोधादिना प्रवचनमुद्भाव्य वि० नवनवत्यिधक-चतुर्दशस्त १४९९ वर्षे स्वर्गभाक ।

५१ मुनिसुन्दरेगवण्णोत्त, श्रीसोमसुन्दरस्रिपट्टे एकपंचाशत्तमः श्रीमुनिसुन्दरस्रिः । येनानेकप्रासादपञ्चकक्षपट्कारककियागुप्तकाऽर्घभ्रमसर्वतोभद्रमुर नसिंहासनाऽशोकभेरीसमवसरणसरो- - वराऽष्टमहाप्रातिहार्यादिनव्यित्रशतीवंधतर्कप्रयोगाद्यनेकिनित्राक्षरह्यक्षरपंचवर्गपरिहाराद्यनेकस्तवमय-- ''त्रिद्यतरंगिणी''नामधेमाष्टोत्तरशतहस्तमितो स्रेखः श्रीगुरूणां प्रेषितः ॥ चातुर्वेद्यवैशारद्य- निधिरुपदेश्वरत्नाकरप्रमुख्यम्थकारकः ॥ स्तभंतीर्ये दफरस्तानेन '' वादिगोकुलसंड '' इति भणितः, दिश्वणस्यां '' कालीसरस्वती ''ति प्राप्तविरुदः, अष्टवर्षगणनायकत्वानंतरं वर्षत्रिकं '' युगप्रधानपद्ययुद्यी '' ति जनेरुकतः, अष्टोत्तरशत १०८ वर्तुलिकानादोपस्वकः, बाल्येऽपि सहस्राभिधानधारकः, संतिकरमिति समहिमस्तवनकरणेन योगिनीस्त्रमार्युपद्रवनिवारकः, चतुर्विश- तिश्वर २४ विधिना सरिमंत्राराधकः ॥ तेष्वपि चतुर्देशवारं यदुपदेशतः स्वस्वदेशेषु चंपकराजदेपा- धारादिराजिभरमारिः प्रवर्तिता । सीरोहीदिशि सहस्रमङ्कराजेनाऽप्यमारिप्रवर्तने स्रते येन तिङ्को- पद्रवे निवारितः ।

श्रीमुनिसुन्दरसूरैर्वि • षट्त्रिंशदिषेके चतुर्दशशत १४६६ वर्षे जन्म, त्रिचत्वारिंशदिषिके १४४६ वर्ते, षट्षष्टचिषेके १४६६ वाचकपदं, अप्टसप्तत्यिषेके १४७८ द्वात्रिंशत्सहस्र ३२०० • टंकट्ययेन वृद्धनागरीयसं • देवराजेन सूरिपदं कारितं, त्र्युत्तरपंचदशशत १५०३ वर्षे का • शु • प्रतिपत् १ दिने स्वर्गभाकू ॥

५२ बावण्णोत्ति, श्रीमुनिसुन्दरसृरिपट्टे द्विपंचाशत्तमः श्रीरत्नशेखरस्रिः । तस्य वि० सप्तपंचाशद्धिके चतुर्दशशत १४५७ वर्षे क्वचिद्वा द्विपंचाशद्धिके १४५२ जन्म, त्रिषष्ठधिके १४६३ व्रतं, त्र्यगीत्यधिके १४८३ पण्डितपदं, त्रिनवत्यधिके १४९३ वाचकपदं, द्वयुत्तरे पंचदशशते १५०२ वर्षे सूरिपदं, सप्तदशाधिके १५१७ पोषवदिषष्ठीदिने ६ स्वर्गः । स्तंभ-तीर्थे गांबीनाम्ना भट्टेन " बालसरस्वती " ति नाम दत्तं ॥

तत्कृता ग्रंथाः—१ श्राद्धप्रतिक्रमणवृत्ति, २ श्राद्धविधिसूत्रवृत्तिः, ३ आचारप्रदीपश्चेति । तदानीं च छुंकाख्याङ्केसकात् वि० अष्टाधिकपंचदशशत १५०८ वर्षे जिनप्रतिमोत्धानपरं छंकामतं प्रवृत्तं ॥ तन्मते वेषधरास्तु वि० त्रयास्त्रंशदिषकपंचदशशत १५३३ वर्षे जाताः । तत्र प्रथमो वेषधारी भाणाख्योऽभूदिति ॥ १६ ॥

तेवण्णो पुण लच्छी-सायर स्रीसरो सुणेअव्वो ५३ । चडवण्णु सुमइ साह् ५४, पणवण्णो हेमविमलगुरू ५५ ॥ १७॥

५३-तत्पट्टे श्रीलक्ष्मीसागरस्रारः । ५४- तत्पट्टे श्रीसुमतिसाधुस्ररिः । ५५-तत्पट्टे श्रीहेमविमलस्रारः ।

व्यारुया—९३ तेवण्णोत्ति, श्रीरत्नशेखरसूरिपट्टे त्रिपंचारात्तमः श्रीलक्ष्मीसागरस्ररिः । तस्य वि० चतुष्पष्ठचिके चर्तुदशशत १४६४ वर्षे भाद्र० वदि द्वितीयादिने जन्म, सप्तत्यिके १४७७ दीक्षा, षण्णवत्यिकि १४९६ पंन्यासपदं, एकाधिके पंचदशशत १५०१ वर्षे वाचकपदं, अष्टाधिके १५०८ स्रिपदं, सप्तदशाधिके १५१७ गच्छनायकपदं ॥

५४ चउवण्णुत्ति, श्रीलक्ष्मीसागरस्रिपट्टे चतुष्पंचाशत्तमः श्रीसुमितसाधुद्धिः । ५५ पणवण्णोत्ति, श्रीसुमितसाधुसूरिपट्टे पंचपंचाशत्तमः श्रीहेमविमलद्धिरः ।

यः क्रियाशिचिरुसाधुसमुदाये वर्तमानोऽपि साघ्वाचाराननतिक्रान्तः । यतो ब्रह्मचर्येण निष्परिग्रहतया च सर्व्वजनविष्यातो महायशस्वी संविज्ञसाधुसान्निध्यकारी । यदीक्षिता यन्निश्चि-ताश्च बहवः साघवः क्रियापरायणा आसन् । तिच्चह्नं समुदायानुरोधेन क्षमाश्चमणादिविद्वतं पक्रान्नादिकं नात्मना सुक्तवान् । ऋ० हाना-ऋ० श्रीपति-ऋ० गणपतिप्रमुखा लुङ्कामसमपास्य श्रीहेमविमल्स् रिपार्श्वे प्रवज्य तिन्नश्रया चारित्रभानो बभूवांसः ।

सचुम्नं कंचिद व्रतिनं ज्ञात्वा गणात्रिष्काशयामास ।

न च तेषां क्रियाशिथिलसाधुसमुदायावस्थाने चारित्रं न संभवतीति शंकनीयं, एवं सत्यपि गणाघिपतेश्चारित्रसंभवात् ।

यदागमः-साले नामं एगे एरण्डपरिवारेत्ति ।

तदानीं वि॰ द्वाषष्ट्यिषकपंचदशशते १९६२ वर्षे " संप्रति साधवो न दृग्ण्यमायाती -" त्यादिमरूपणापरकटुकनाम्नो गृहस्थात् त्रिस्तुतिकमतवासितोत्कदुकनाम्ना मतोत्पत्तिः । तथा वि॰ सप्तत्यिषकपंचदशशत १९७० वर्षे लुङ्कामतान्निर्गत्य बीजाख्यवेषघरेण " बीजामती " नाम्ना मतं प्रवर्तितं ।। तथा वि॰ द्विसप्तत्यिषकपंचदशशत १९७२ वर्षे नागपुरीयतपागणान्नि-र्गत्य उपाध्यायपार्श्वचंद्रेण स्वनाम्ना मतं प्रादुष्ट्रतमिति ॥ १७ ॥

सुविहिअसुणिचूडामणि, कुमयतमोमहणमिहिरसममहिमो । आणंदविमलस्री-सरो अ छावण्णङ्घरो ॥ १८ ॥

५६-तत्पट्टे श्रीआणंदविमलसूरिः।

व्याख्या—५६ सुनिहिअत्ति, श्रीहेमविमलसूरिपटे षट्पंचाशत्तमपट्टघर: सुनिहित-मुनिचूडामणि-कुमततमोमथनसूर्यसममहिमा श्रीआणंदविमलसूरि:।

तस्य च वि॰ सप्तचत्वारिंशद्धिके पंचदशशत १५४७ वर्षे इलादुर्गे जन्म, द्विपंचाशद्धिके १५५२ व्रतं, सप्तव्यधिके १५७० सूरिपदं ॥

तथा यो भगवान् क्रियाशिथिलबहुयतिजनपरिकरितोऽपि संवैगरंगभावितात्मा जिनप्रतिमाप्रतिषेध—साधुजनाभावप्रमुखोत्सूत्रपरूपणप्रबल्जलष्ठाव्यमानं जननिकरमवलोक्य करुणारसाविलग्नचेतो गुर्वाज्ञया कतिचित् संविग्नसाधुसहायो वि ० ह्याशीत्यिधकपंचदशशत१५८२ वर्षे शिथिलाचारपरिहाररूपिक्रयोद्धरणयानपात्रेण तमुद्धृतवान्, अनैकानि चेभ्यानामिम्यपुत्राणां च शतानि
कुटुंबधनादिमोहं संत्याज्य प्रवाजितानि ॥

"यो वादे जयी स नगरादी स्थास्यित नाइन्य" इति सुराष्ट्राधिपतिनामांकितलेख-मादाय सुराष्ट्रे साधुनिहारनिमित्तं यदीयश्रावकः सुरत्राणदत्तपर्यस्तिकानाहनः प्रातसाहिमदत्त-"मिलिकश्रीनगद्त् " निरुदः सा० तूणसिंहाख्यः श्रीगुरूणां विज्ञप्तिं कृत्वा संप्रतिभूपतिरिव पंन्यासजगर्षिपमुखसाधुनिहारं कारितवान् । तथा जेसलमेर्वादिमरुभूमो जलदीर्लम्याददुष्करोड्यमिति थिया श्रीसोमप्रमसूरिभियों बिहारः प्रतिषिद्ध आसीत् सोऽपि व्यवहारः कुमतव्याप्तिभिया तत्रस्य ननानुकंपया च भूयो लामहेतवे पुनरप्यनुज्ञातः । तत्रापि प्रथमं लघुवया अपि शीलेन श्रीस्थूलभद्रकल्पो वैराग्यनिधिर्निःस्पृहा-विध्यावज्ञीवं नघन्यतोऽपि षष्ठतपोऽभिग्रही पारणकेऽप्याऽऽचाम्लादितपोविधायी महोपाध्यायश्री-विद्यासागरगणिर्विहतवान् । तेन च जेसलमेर्वादौ खरतरान्, मेवातदेशे च बोजामतीप्रभृतीन्, मौरव्यादौ (मौख्यादौ) लुङ्कादीन् प्रतिबोध्य सम्यक्त्वबीजमुष्तं सदनेकथा वृद्धिमुपागतम-धाऽपि प्रतीतं ॥

तथा पार्श्वचन्द्रव्युद्याहिते वीरमग्रामे पार्श्वचन्द्रमेव वादे निरुत्तरीकृत्य भूयान् जनो जैन-धर्म्म प्रापित: । एवं मालवकेऽप्युक्जियनीपभृतिषु । किं बहुना ? संविम्नःवादिगुणैर्यत्कीर्तिपताका पुनरद्यापि सज्जनवचोवातेनेतस्तत उद्धृयमाना प्रवचनप्रासादिशखरे समुक्लसित ।

क्रियोद्धारकरणानन्तरं च श्रीआणंदिवमलसूर्यश्चतुर्दश १४ वर्षाणि जघन्यतोऽपि नियत-तपोविशेषं विहाय षष्ठतपोऽभिग्रहिण: चतुर्धेषष्ठाभ्यां विंशतिस्थानकराधनाद्यनेकविरुष्टतप:कारिणश्च बि॰ षण्णवत्यधिकपंचदशशत १५९६ वर्षे चैत्रसितसप्तम्यामाजन्मातिचारोद्यालोच्याऽनशनं विधाय च नवभिरुपवासैरहम्मदावादनगरे स्वर्गं विभूषयामासुः ॥ १८॥

> सिरिविजयदाणसूरी, पट्टे सगवण्णए ५७ अ अडवण्णे । सिरिहीरविजयसूरी ५८, संपद्द तवगणदिणिदसमा ॥ १९ ॥

५७-तत्पट्टे श्रीविजयदानसूरिः । ५८-तत्पट्टे श्रीहीरविजयसूरिः ।

व्याख्या—५७ सिरिविजयत्ति, श्रीआनन्दविमलसूरिपट्टे सप्तपंचाशत्तमः श्रीविजय-दानसूरि:। येन भगवता स्तंभतीर्थाऽ—हम्मदावाद—पत्तन—महोशानक—गन्धारबंदिरादिषु महामहो-रसवपुरस्सरमनेकजिनबिंबशतानि प्रतिष्ठितानि ॥

यदुपदेशमवाष्य स्रत्राणमहिम्दमान्येन मंत्रिगलराजाऽपरनामकमिलकश्रीनगद्छेनाऽश्रुत-पूर्वी षाणमासी शत्रुंजयमुक्ति कारियत्वा सर्वत्र कुंकुमपत्रिकाभेषणपुरस्सरसम्मीलिताऽनेकदेश-नगर-ग्रामदिसंघसमेतेन श्रीशत्रुंजययात्रा, मुक्ताफलादिना श्रीशत्रुंजयवर्धापनं श्रीभरतचिक्तवस्रके ।

तथा यदुपदेशपरायणैर्गाघारीय सा० रामनी, अहम्मदानादसत्क सं० कूंअरजोपभृतिभिः शत्रुंजये चतुर्मुखाऽष्टापदादिपासादा देवकुलिकाश्च कारिताः। उज्जयन्तगिरौ जीर्णप्रासादोद्धारश्च।।

तंथा सूर्यस्येव यस्योदये तारका इवोत्कटवादिनोऽहृश्यता प्रापुः।

यो भगवान् सिद्धांतपारगामी अलण्डितप्रतापाज्ञोऽप्रमत्तया रूपश्चिया च श्रीगौतमप्रतिमो

गूर्जर-मालव-मरुखली-कुंकुणादिदेशेष्वप्रतिबद्धविहारी षष्ठाऽष्टमादितपः कुर्वन्निप यावज्जीवं घृता-ऽतिरिक्तिविकृतिपंचकपरिहारी मादृशामिष शिष्याणां श्रुतादिदाने वैश्रमणाऽनुकारी अनेकवारैकाद-शांगपुस्तकशुद्धिकारी । किं बहुना ? तीर्थकर इव हितोपदेशादिना परोपकारी सर्वजनमतीत: ॥

तस्य वि॰ त्रिपंचाशद्धिके पंचद्शशत १५५३ वर्षे जामलास्थाने जन्म, द्वाषष्ठचिके १५६२ दीक्षा, सप्ताशीत्यधिके १५८७ सूरिपदं, द्वाविंशत्यधिकषोडशशत १६२२ वर्षे वट-पल्यामनशनादिना सम्यगाराधनपुरस्तरं स्वर्गः ॥

५८ अडवण्णेति, श्रीविजयदानस्रिपेट्टे प्रथम्भाशत्तमाः श्रीहीरविजयस्रथः । किं विशिष्टाः ! संप्रति तपागच्छे आदित्यसदृशास्तदुद्योतकत्वात् । तेषां विक्रमतः त्र्यशीत्य- धिके पश्चदशशतवर्षे १५८३ मार्गशीर्यशुक्कनवमीदिने प्रह्लादनपुरवास्तव्य ऊकेशज्ञातीय सा० कुराभार्यानाथीगृहे जन्म, षण्णवस्यधिके १५९६ कार्तिकबहुलद्वितीयायां २ पत्तन- नगरे दीक्षा, सप्ताऽधिके षोडशशतवर्षे १६०७ नारदपुर्यो श्रीऋषभदेवप्रासादे पण्डितपदम् । अष्टाधिके १६०८ माघशुक्रपञ्चमीदिने नारदपुर्यो श्रीवरकाणकपार्श्वनाथसनाथे श्रीनेमिनाथ-प्रासादे वाचकपदम् । दशाधिके १६१० सीरोहीनगरे सूरिपदम् ।।

तथा येषां सीभाग्यवैराग्यनिःस्पृहतादिगुणश्रेणेरेकमपि गुणं वचोगाचरीकर्तुं वाचस्पति-रप्यचतुरः । तथा स्तम्भतीर्थे येषु स्थितेषु तत्रस्य श्रद्धालुभिः टङ्कानामेका कोटिः प्रभावनादि-भिर्व्ययीकृता । येषां चरणविन्यासे प्रतिपदं सुवर्णटङ्करूप्यनाणकमोचनं पुरतश्च सुक्ताफलादिभिः स्वस्तिकरचनं प्रायस्तदुपरि च रौप्यकनाणकमोचनं चेत्यादि संप्रस्यपि प्रत्यक्षसिद्धम् ॥

येश्च सीरोह्यां श्रीकुन्युनाथिबम्बानां प्रतिष्ठा कृता । तथा नारदपुर्यामनेकानि जिन-विम्बानि प्रतिष्ठानि । तथा स्तम्भतीर्थाऽहम्मदाबाद्यत्तननगरादी अनेकटङ्कलक्षव्ययप्रकृष्टा-भिरनेकाभिः प्रतिष्ठाभिः सहस्रशो बिबानि प्रतिष्ठितानि । येषां च विहारादी युगप्रधान— समानाऽतिशयाः प्रत्यक्षसिद्धा एव ॥

तथाऽहम्मदावादनगरे लुङ्कामताऽघिपतिः ऋषिमेघजीनाम। स्वकीयमताऽऽघिपत्यं '' दुर्गतिहेतु '' रिति मत्वा रज इव परित्यज्य पञ्चिविंशतिमुनिभिः सह सकलर।जाधिर।जपाति-साहि-श्रीअकब्बरराजाज्ञापूर्वकं तदीयाऽऽतोधवादनादिना महामहपुरस्सरं प्रव्रज्य यदीय पादाम्भोज-सेवापरायणो जातः । एतादृशं च न कस्याऽप्याऽऽचार्यस्य श्रुतपूर्वम् ।

किञ्च। येषामशेषसंविग्नसूरिशेखराणामुपदेशात् सहस्रशो गजानां लक्षशो वाजिनां गूर्जर-मालव-विहार-अयोध्या-प्रयाग-फतेहपुर-दिझी-लाहुर-युलतान-क्याबिल -अजमेर---

बङ्गालाद्यभिधानानामनेकदेशसमुदायात्मकानां द्वादशसूवानां चाऽषीश्वरो महाराजाधिराजशिर:— शेखरः पातिसाहिश्रोअकब्बरनरपितः स्वकीयाऽिखल्देशेषु षाण्मासिका**ऽमारिप्रवर्तनं जीजयाऽ** भिषानकरमोचनं च विधाय सकल्लोकेषु जाग्रत्मभावभवनं श्रीमिज्जनशासनं जनितवान् । तद् व्यतिकरो विस्तरतः श्रीहीरसोभाग्यकाव्यादिभ्योऽवसेयः । समासतस्त्वेवम् ।

एकदा कदाचित् प्रधानपुरुषाणां मुखवार्त्या श्रीमदगुरूणां निरुपमश्रमदमसंवेगवैराग्यादिगुणगणश्रवणतश्रमत्रुत्तचेतसा पातिसाहि—श्रीअकृष्वरेण स्वनामाङ्कितं फुरमानं प्रेष्याऽतिबहुमानपुरस्सरं गुन्धारवंदिरात् दिखीदेशे आगराख्यनगरासम्भीफतेपुरनगरे दर्शनकृते समाकारिताः सन्तोऽनेकभव्यजनक्षेत्रेषु बोधिबोनं वपन्तः श्रीगुरवः क्रमेण विहारं कुर्बाणाः विक्रमत
एकोनचत्वारिशदिधकषोडशशतवर्षे १६३९ उपेष्टबहुल्य्यवेदशीदिने तत्र संप्राप्ताः । तदानीमेव
च तदीय प्रधानशिरोमाण—शेष(स)श्रीअवजाफ अलाख्यहारा उपाध्यायश्रीविमलहषगणिपभृत्यनेकमुनिनिकरपरिकरिताः श्रीसाहिना समं मिल्ताः । तदवसरे च श्रीमत्साहिना सादरं स्वागतादि
पृष्टा स्वकीयास्थानमण्डपे समुपवेश्च च परमेश्वरस्वरूपं, धर्मस्वरूपं च कीदशं कथं च परमेश्वरः
प्राप्यत इत्यादि धर्मगोचरो विचारः प्रष्टुमारेभे । तदनु श्रीगुरुभिरमृतमधुरया गिराऽष्टादशदोषविधुरपरमेश्वरपञ्चमहाव्यतस्वरूपनिरूपणादिना तथा धर्मोपदेशो ददे यथा आगराद्रङ्गतोऽञ्चमरनगरं
यावद्ध्वनि प्रतिक्रोशं कृपिकोपेतमनारान्विधाय स्वकीयाखेटकक्लाकुशळ्वापकटनकृते प्रतिमनारं
शतशो हरिणविषाणारोपणविधानादिना प्राग् हिसादिकरणरितरिप स भूपतिर्वयादानयितसङ्गतिकरणादिपवणमितः सञ्जातः ।

ततोऽतीवसन्तुष्टमनसा श्रीसाहिना श्रोक्तम्-यत् पुत्रकलत्रधनस्वजनदेहादिषु निरीष्टेम्यः श्रीमद्म्यो हिरण्यादिदानं न युक्तिमत्। अतो यस्मदीयमन्दिरे पुरातनं जैनसिद्धान्तादिपुस्तकं समस्ति, तङ्कात्वाऽस्माकमनुग्रहो विधेयः। पश्चात् पुनः पुनराग्रहावशात् तत्समादाय श्रीगुरुभिः आगराख्य-वगरे चित्कोशतयाऽमोचि । तत्र साधिकप्रहरं यावद्धमंगोष्ठीं विधाय श्रीमत्साहिना समनुज्ञाताः श्री-गुरवो महताद्यवरेण उपाश्चये समाजग्मः। ततः सकलेऽपि लोके प्रवचनोष्ठतिः स्फीतिमती सञ्जाता।

तस्मिन् वर्षे आगराज्यनगरे चतुर्मासककरणान्तरं सुरीपुरे श्रीनेमिजिनयात्राकृते समागतैः श्रीगुरुभः पुरातनयोः श्रीश्रमभदेव—नेमिनाथसम्बन्धिन्योमेह्द्योः प्रतिमयोस्तदानीमेव निर्मित-श्रीनेमिनिनपादुकायाश्च प्रतिष्ठा कृता । तदनु आगराज्यनगरे सा० मानसिंह कल्याणमङ्ककारित-श्रीचिन्तामणिपार्श्वनाथादिनिम्बानां प्रतिष्ठा शतशः सुवर्णटक्कव्ययादिना महामहेन निर्मिता । तत्तीर्थं च प्रथितमभावं सञ्जातमस्ति ।

ततः श्रीगुरवः पुनरिष फतेषुरनगरे समागत्य श्रीसाहिना साकं मिलिताः । तदबसरे च प्रहरं यावद्धमप्रवृतिकरणानन्तरं श्रीसाहिरवदत् यत् श्रीमन्तों मया दर्शनोत्कष्ठितेन दूरदेशादा-कारिताः । अस्मदीयं च न किमिष गृह्यते । तेनाऽस्मत्सकाशात् श्रीमदिभिः सिचतं याचनीयं येन वयं कृतार्घा भवामः । तत् सम्यग् विचार्य श्रीगुरुभिस्तदीयाऽसिलदेशेषु पर्युषणापर्वसत्काऽष्टाहिका-यामगरिमवर्तनं बन्दिजनमोचनं चाऽयाचि, ततो निर्लोभताशान्ततायितशयितगुणगणातिचमत्कत-चेतसा श्रीसाहिना अस्मदीयान्यिष चत्वारि दिनानि समिषकानि भवन्त्वित कथित्वा स्ववशिक्तत्वेतसा श्रीसाहिना अस्मदीयान्यिष चत्वारि दिनानि समिषकानि भवन्त्वित कथित्वा स्ववशिक्तत्वेरशेषु श्रावणबहुलदशमीतः प्रारम्य भाद्रपदशुक्कवष्टी यावदमारिभवर्तनाय द्वादशदिनामारिसत्कानि काश्चनरचनाश्चितानि स्वनामाहितानि षट् पुरुमानानि त्वरितमेव श्रीगुरूणां समिपितानि । तेषां व्यक्तिः—प्रथमं गूर्जरदेशीयं, द्वितीयं मालवदेशसत्कं, तृतीयं अजमेरदेशीयं, चतुर्थं दिष्ठीफतेषुरदेश-सम्बन्धि, पश्चमं लाहुरमुलतानमण्डलसत्कम्, श्रीगुरूणां पार्श्वे रक्षणाय षष्ठं देशपश्चक—सम्बन्धि साधारणं चेति । तेषां तु तत्तदेशेषु पेषणेनाऽमारिपटहोदघोषणवारिणा सिक्ता सतो पुराऽज्ञायमाननामाऽपि कृपावछी सर्वन्नाऽऽर्थाऽनार्यकुलमण्डपेषु विस्तारवती वभूव ।

तथा बन्दिजनमोचनस्थाऽप्यङ्गीकारपुरस्सरं श्रीगुरूणां पार्श्वादुत्थाय तदेवाडनेक-गन्यूतमिते डावरनास्नि महासरिस गत्वा साधुसमक्षं स्वहस्तेन नानाजातीयानां देशान्तरीयजन-प्राभृतीकृतानां पक्षिणां मोचनं चक्रे । तथा प्रभाते कारागारस्थबहुजनानां बन्धनभक्कनमप्यकारि । एवमनेकशः श्रीमत्साहेर्मिलनेन श्रीगुरूणां धरित्रीमरुमण्डलादिषु श्रीजिनप्रासादोपाश्रयाणामुप-द्वनिवारणायानेकफुरमानविधापनादिना प्रवचनप्रभावनादिप्रभावो यो लाभोऽभवत् स केन वर्ण-यितुम् शक्यते ? ।

तदवसरे च संजातगुरुतरगुरुभिन्तरागेण मेडतीय सा० सदारंगेण मार्गणगणेभ्यो मूर्तिमदगजदानद्विपशदऽश्वदानलक्षप्रासादिवधानादिना, दिल्लीदेशे श्राद्धानां प्रतिगृहं सेरद्वयप्रमाण-खण्डलम्भनिकानिर्माणादिना च श्रीजिनशासनीन्नतिश्चके । तधैका प्रतिष्ठा सा०थानसिध-कारिता। अपरा च सा० दूजणमळ्ळकारिता श्रीफतेपुरनगरेऽनेकटङ्कलक्षव्ययादिना महामहोत्सवो-पेता विहिता। किञ्च-

प्रथमचातुर्मासकमागराख्यद्रक्षे, द्वितीय फतेपुरे, तृतीयमिनरामाबादे, चतुर्थं पुनरप्याग-राख्ये चेति चतुर्मासीचतुष्टयं तत्र देशे कृत्वा गूर्जरदेशस्थश्रीविजयसेनप्रभृतिसंघस्याऽऽग्रह-चशात् श्रीगुरुचरणा घरित्रोपवित्रीकरणप्रवणान्तःकरणाः श्रीशेषूजी-श्रीपाद्रजी-श्रीदानीआराऽ-भिधपुत्रादिप्रवरपरिकराणां श्रीमत्साहिपुरन्दराणां पार्थे फुरमानादिकायकरणतत्परानुपाध्यायश्री-शान्तिचंद्रगणिवरान् मुक्त्वा, मेडतादिमार्गे विहारं कुर्वाणा नागपुरे चतुर्मासीं विषाय क्रमेण सीरोहीनगरे समागताः। तत्रापि नवीनचतुर्भुखपासादे श्रीआदिनाषादिविम्बानाम्, श्रीअजित-निनमासादे श्रीअनितनिनादिबिम्बानां च क्रमेण प्रतिष्ठाह्रयं विषाय अर्बुदाच्छे यात्रार्ध प्रस्थिताः, तत्र विधिना यात्रां विधाय यावद्वरित्रीदिशि पादावधारणं विद्धति तावत् महारायश्रीसुखतान-जीकेन सीरोहीदेशे परा कराऽतिपीडितस्य लोकस्य अद्य पीडां न विधास्यामि, मारिनिवारणं च करिष्यामीत्यादिविज्ञप्तिं स्वप्रधानपुरुषमुखेन विधाय श्रीगुरवः सीरोह्यां चतुर्मासीकरणायाऽत्याग्रहात् समाकारिता: । पश्चात् तद्राजोपरोधेन, तद्देशीयलोकानुकम्पया च तत्र चतुर्मीसीं विधाय क्रमेण रोहसरोतरमार्गे विहारं कुर्वन्तः भीपत्तननगरं पावितवन्तः । अद्य पुरा श्रीस्रिरानेः भीसाहि-हृदयाऽऽल्वालरोपिता कृपालतोपाध्यायश्रीशान्तिचंद्रगणिभिः स्वोपज्ञकृपारसकोशाख्यश्रावण-जलेन सिका सती वृद्धिमती बभूव । तदिभज्ञानं च श्रीमत्साहिजन्मसम्बन्धी मासः, श्रीषयुपणा-पर्वसत्कानि द्वाद्वश्चदिनानि, सर्वेऽपि रविवाराः, सर्वसंक्रान्तितिथयः, नवरोजसत्को मासः, सर्वे ईदवासराः, सर्वे मिहरवासराः. सोफीआनकवासराश्चेति षाण्मासिकामारिसत्कफुरमानं, जीजी-आभिधानकरमोचनसत्कानि फुरमानानि च श्रीमत्साहिपार्धात् समानीय धरित्रीदेशे श्रीगुरूणां प्राभृतीकृतानीति । एतच सर्वजनप्रतीतमेव । तत्र नवरोजादिवासराणां व्यक्तिस्तत्कुरमानतोऽव-सेया । किञ्च, अस्मिन् दिल्लीदेशविहारे श्रीमद्गुरूणां श्रीमत्साहिपदत्तबहुमानतः निष्पतिमरू-पादिगुणगणानां श्रवणवीक्षणतश्चानेकम्सेच्छादिजातीया अपि सद्यो मद्यमांसारानजीवहिंसनादिरतिं परित्यज्य सद्धमंकर्मासक्तमतयः, तथा केचन प्रवचनप्रत्यनीका अपि निर्भरमक्तिरतयः अन्यपक्षीया अपि कक्षीक्तसद्भूतोद्भृतगुणततयश्चाऽऽसन् । इत्याचनेकेऽनदाताः षड्दर्शनमतीता एन ।

तथा श्रीपत्तननगरे चतुर्मासककरणादनु विक्रमतः षट्चत्वारिंशदिषकपोडशयत १६४६ वर्षे स्तम्भतोर्धे सा० तेजपालकारिता सहस्रशो रुप्यकव्ययादिनाऽतीवश्रेष्ठां प्रतिष्ठां विघाय श्री-जिनशासनोन्नतिं तन्वाना श्रीस्रिराजो विजयन्ते ॥ १९ ॥

सिरिविजयसेणस्रिर-प्यमुद्देहिं अणेगसाहुवग्गेहिं। परिकलिआ पुद्दविअले, विहरन्ता दिंतु मे भदं॥ २०॥ ५९-तत्पट्टे श्रीविजयसेनस्रिरः।

व्याख्या—सिरित्ति, ते च श्रीहीरविजयसूरयः संप्रति ५९ विजयसेनस्रिप्रशृत्यनेकसाधिभः परिकलिताः पृथ्वीतले विहारं कुर्वाणा मे मम भद्रं प्रयच्छन्तु ॥ २० ॥

> इति महोपाध्यायश्रीधर्मसागरगणिविरचिता श्रीतपागच्छपद्वावलीसूत्रवृत्तिः समाप्ता ॥ छ ॥

तथा चेवं श्रीहीरविजयसूरीणां निर्देशात् उपाध्याय श्रीविमलाहर्षगाण-उपाध्याय श्री

कृष्याणविजयगणि—उपाष्याय श्रीसोमविजयगणि—पं० लिबसागरगणिपमुस्तगीतार्थेः संभूष संवत् १६४८ वर्षे चैत्रवहुलषष्ठी शुक्षे अहम्मदावादनगरे श्रीमुनिसुंदरसूरिकृतगुर्वावली-णीर्णपट्टावळी—दुष्पमासंवस्तोत्रयंत्राचनुसारेण संशोधिता । तथापि यत्किचित् शोधनाहं भवति तत्मध्यस्थगीतायः संशोध्यं ॥

किंचाऽस्याः पट्टावस्याः शोधनात्प्राग् बहव आदर्शाः संगाताः सन्ति ते चास्योपरि संशोध्य वाचनीया न त्वन्ययेति श्रीमत्परमगुरूणामनुशिष्टिरिति ॥

वाचकशिरोवतंसश्रीकल्याणविजयगणि
तत् शिष्य महोपाध्यायगणि
तत् शिष्य महोपाध्यायगणि
तत् शिष्य गणि ज्ञानविजयेन लिपीकृता ।
पट्टपरंपरएणं वायगसिरिधम्मसायरगुरुहिं ।
परिसंखाया सिरिमंतसूरिणो दिन्तु सिडिसुहं ॥ २१ ॥
इयं गाथा शिष्यकृता । छः ॥ छः ॥

વિશેષનામાની ઝકારાદિ અનુક્રમણિકા

આ વિશેષનામાની અનુક્રમિશ્વકાના ત્રણ વિભાગ પાડવામાં આવ્યા છે. (૧) સરીક્ષરા, મ'થકારા, શ્રાવકા, પદ્ધરા અને રાજાઓ વિગેરના (૨) મ'શા, સ્દ્રતિ તથા સ્તાત્રા વગેરના અને (૩) નગરા, તીર્ધરાના, ગાત્રા તેમજ ગચ્છાના સમાવેશ કરવામાં આવ્યા છે. ૧. સ્ટ્રીક્ષરા, પ્રાથકારા, શ્રાવકા, રાજાઓ, પદ્ધરા વિગેર વિગેર

મ્ય.

અક્ષ્યર ર૧૪, ૨૧૯, ૨૨૬, ૨૨૮, ૨૨૯, ૨૩૦ ૨૩૧, ૨૩૨, ૨૩૪, ૨૩૫, ૨૩૬, ૨૩૭, ૨૪૨, ૨૪૩.

अल्यपाण १३६, १४०

અજિત**દે**વસૂરિ ૧૧૭, ૧૧૮, ૧૧૯, ૧૨૦, ૧૨૫, ૧૪૨, ૧૪૩, ૧૪૯, ૧૫૦, ૧૫૧.

मिलितनाथ १३५, १६०, २००, २१६, २२२.

अिलता ८१.

અનંતહેસ ૨૦૧.

अपरालिता ८०, ८१, ८३.

व्यंपड १३४, १४७.

મંભિકા (મંભાદેવી) ૮૩, ૯૧, ૯૨, ૯૩, ૧૦૩, ૧૨૭, ૧૩૩, ૧૪૯.

અભુલક્ષ્ત્રલ ૨૧૫, ૨૧૯, ૨૩૦, ૨૩૨, ૨૩૭, ૨૪૨. અભયતિલક ૨૦૧.

અબયદ્વેવસૂરિ ૧૧૭, ૧૧૯, ૧૨૧, ૧૨૨, ૧૨૩, ૧૨૪, ૧૪૩, ૧૪૪.

અભિનંદનસ્વામી ૧૯૩.

અમરનંદી ૨૦૧,

अभरविक्य २३८, २३६.

અમરસિંહ ૧૪૦.

અભેશિજ ૧૩૪.

અલાઉદ્દીન ૧૭૮.

અવંતીસુકુમાલ ૩૩, ૩૪, ૪૭.

अव्यक्त ३२, ३४.

અશ્વમિત્ર ૩૩, ૩૪.

આ.

સ્ત્રાગમમંડન ૨૦૧.

આઝમખાન ૨૩૫.

આડી ૭૩.

અન દિવિમળસૂરિ ૨૦૨, ૨૦૩, ૨૦૪, ૨૦૫, ૨૦૬, ૨૦૭, ૨૦૮, ૨૦૯, ૨૧૦, ૨૧૧,૨૧૩, ૨૧૭, ૨૨ઢ, ૨૨૪.

ગ્યાન દસ્રિ ૧૧૮, ૧૨૦, **૧**૨૫.

મ્મામરાજા હૃદ, હૃહ, ૧૦૦, ૧૦૧, ૧૦૨, ૧૦૩. માર્ય મહામિરિ ૩૨, ૩૪, ૪૩, ૪૪, ૪૭, ૪૮.

આર્ય મંગુ ૫૦, ૫૨, ૫૩, ૫૭.

૭૫, ૭૬, ૭૭.

મ્બાર્યસમિતસરિ દુક, દુ૪. ૯૦.

મ્યાર્યસહસ્તિસરિ ૩૨, ૩૪, ૪૩, ૪૪, ૪૬, ૪૭, 84, 49, 48.

મ્બાષાઢાચાર્ય **૩૨. ૩**૪.

માસડકવિ ૧૫૧.

आહसाहन राज १२८.

ઈંદ્રેદિન્નસૂરિ ૫૦, ૫૧, ૫૨, ૫૭.

ઈંદ્રન દીસરી ૨૦૧.

ઇંદ્રિહંસ ૨૦૧.

H42 200.

⊌શ્વરી **૭૧. ૭૨, ૭**૮.

€.

खद्योतविक्य २३५.

8बोतनसरि १०३, १०४, १०५, १०६, १०७, १०८

ઉદય ૧૨૭.

बिध्यक्षराध्य २२७.

ઉદયચંદ્ર ૧૪૦.

શ્રદયનમંત્રી ૧૩૦, ૧૩૪, ૧૩૭, ૧૪૬, ૧૪૭.

ઉદયનંદી ૧૯૩.

ઉદયપ્રભસરિ ૨૨૬.

ઉદયીમા ૧૮૧. ૧૮૪. ૧૮૭.

विद्यायन ७४.

ઉપનંદ ૨૮.

ઉમા ૪૯.

डिभारवाती ६८. ६६.

ઉમારવાતી વાચક ૩૩, ૩૫, ૪૮, ૪૯.

अरपभहत्त ६, १०, ११.

ઋષભદાસ કવિ ૨૩૨, ૨૩૭.

માર્યરક્ષિતસરિ ૫૧, ૫૭, ૧૮, ૭૧, ૭૨, ૭૪, ઋલબદેવ (માદિનાય) ૭૮, ૧૦૭, ૧૦૮, ૧૧૧, 112, 113, 118, 186, 144, 160, 111. 1/3. 1/1, 218, 214, 211, २१८, २२०, २२२.

> ઋષિ ગણપતિ ૧૯૮, ૧૯૯, ૨૦૨. ઋષિ મેધજી ૨૧૪, ૨૧૯, ૨૭૫. ઋષિ શ્રીપતી ૧૯૮, ૧૯૯, ૨૦૨. ऋषि हाना १६८, १६६, २०२.

ક્ષેમકીર્તિ ૧૬૮.

इद्रेड (इडवे।) १६८, १६६, २०३.

કે ટેશ્વરી ૧૩૬.

क्ष्य्यरीया १८१, १८४, १८७.

કનકવતી ૧૦.

કનકથી ૧૦, ૧૯

કપદી (યક્ષ) ६૯, ૭૦, ૭૩, ૮૩, ૧૪૮, ૧૫૫, 151. 100.

क्रभरुभान २२८.

કર્યા રરદ.

કર્જાસિંહ ૧૧૭.

ક્રમીશાંહ ૨૪૧.

કરબાશાહ (શત્રું જયોદ્ધારક) ૨૧૧.

કલ્યાસવિજયમસિ ૨૩૧, ૨૪૦, ૨૪૧,

ક્લાખાન ૨૨૭.

કલાવતી ૧૧૭.

अन्दरीक्या १०८.

કામદેવ ૧૧૧.

કામયતાકા ૧૯.

કાલકાચાર્ય ૫૦, ૫૧,૫૨, ૫૩, ૫૪, ૭૬, ૯૧, ૯૨.

કાલિદાસ ૧૪૦.

કાસમખાત ૨૩૫.

કું ક્રાયુમંત્રી ૧૦૬, ૧૦૭, ૧૦૮.

કેखाલ ४५. કુંયુનાથ ૨૧૪, ૨૧૮. કું દર્ક દાચાર્ય ૪૯. કુબેર ૧૧૧. क्रभेरहत्त १०. કુખેરસેન ૧૦. કુખેરસેના ૧૦. કેભાજ ૧૬૬. क्रुभारपाण १३३, **१३**४, १३५, १३६, १३७, १३८, 134, 184, 185, 180, 186. કુસુદચંદ્ર (દિમંખર) ૧૧૬, ૧૧૮, ૧૨૦, ૧૨૮, ૧૨૯. કુંરાશા ૨૧૪, ૨૧૮, ૨૨૪. **केतुस्सा १०८.** કુલમંડનસૂરિ ૧૮૧, ૧૮૨, ૧૮૪, ૧૮૫, ૧૮૮. કલાકે ૧૯૪. કુંવરજી ૨૧૩, ૨૧૭, ૨૨૭, इंडोडी ७३. કૃષ્ણાચાર્ય ૭૭. કાટિ (વ્યવહારી) ૧૪૫. ક્રાહિમદે ૨૪૧. કાશા વેશ્યા ૩૨, ૩૩, ૩૫, ૩૮, ૩૯, देशियीर ७८. કોડિન્ય ૭૮.

ખ.

ખપુટાચાર્ય ૫૦, ૫૨, ૫૩, ૫૫, ૫૬.

31.

મંત્ર ૩૩, ૩૪, ૪૮. મિશુબદ ૨૮. મર્દબી (વિજ્ઞા) ૫૪. મર્દબીલ્લ ૫૧, ૫૨, ૫૪. મલરાજ ૨૧૩, ૨૧૭. મુશ્યુચંદ્રસૂરિ ૧૪૦. મુશ્યુચંદ્રસૂરિ ૧૮૧, ૧૮૨, ૧૮૫, ૧૮૮. ગુષ્યુરાજ ૧૯૪. ગ્રાષ્ટ્રસાં કરસારિ ૫૧, ૫૩. ગ્રુણસામ ૨૦૧. ગુષ્યાકરસરિ ૫૩. ગુપ્તાચાર્ય પ૧, પ૩. **ગાગાદે ૧૭૫.** ગાદ ૧૪૪. ગાેપ ૧૭૭. ગાવલ ૧૮૧. ૧૮૪. ગાવીંદ ૧૮૯, ૧૯૩. ગાર્વીદાચાર્ય ૧૦૨, ૧૦૩. ગાંકામાહિલ ૭૫, ૭૬. ગૌતમ (મહિ^૧) ક્વ. મૌતમસ્વામા (ઈંદ્રબૂતિ) ૩, ૪, ૫, ૩૧, ૪૯, 40, 204, 200, 204, 220, 226, **૨૧૩, ૨૧**૭. ચક ૨૧. ચંડિકા (ચામુંડા) ૮૧, ૮૨, ૮૮, ૯૩, ૧૨૪. ચંદ્રમુપ્ત ૩૦.

ચક્રેસરી ૬૯, ૭૦, ૧૪૫. ચંદ્ર રવે. ચંદ્ર કા (ચાસુંડા) ૮૧, ૮૨, ૮૮, ૯૩, ૧૨૪. ચંદ્ર પ્રભા ૧૦૬, ૧૦૭, ૧૦૮, ૧૨૫, ૧૩૭, ૨૨૭. ચંદ્ર પ્રભા ૧૦૬, ૧૫૦, ૧૬૪, ૧૮૦. ચંદ્ર સાધ્ય ૨૦૦. ચંદ્ર સાધ્ય ૨૦૦. ચંદ્ર સાધ્ય ૨૦૦. ચંદ્ર સાધ્ય ૧૯૦. ચંપ્ર કરાજ ૧૮૩, ૧૮૬. ચાંગ દેવ ૧૩૦. ચાંગ ૨૨૫. ચાંચોલ ૨૨૯. ચાહિણી ૧૩૦. ચારિત્રસ્તનગણિ ૧૯૪. ચાસ્ત્રિક્રંસ ૨૦૧. ચાસ્ક્રીર્તિ ૮૬. ચિરંતનાચાર્ય ૧૨૫, ૧૯૪.

ø,

ગ્રાનજ ૧૯૬. ગ્રાનવિજય ૨૪૦, ૨૪૧. ગ્રાનસાગરસ્રિ ૧૮૧, ૧૮૪, ૧૮૮, ૧૮૯. જગ્રચ્ચંદ્રજી ૨૩૫. જગ્રચ્ચંદ્રસ્રિ ૧૪૯, ૧૫૦, ૧૫૨, ૧૫૩, ૧૫૭, ૧૬૫, ૧૬૭, ૧૭૨. જગ્રમાલ ૨૨૬. જગ્રમાલ ૨૨૬.

જન્જમસૂરિ ૮૦, ૮૧. જં ખૂરવામી ૫, ૬, ૭, ૯, ૧૦, ૧૧, ૧૨, ૧૩, ૧૭, ૧૮, ૧૯, ૨૦, ૨૧, ૨૨, ૨૩, ૩૧, ૭૭, ૧૭૭.

જમાલી <mark>૩.</mark> જયકલ્યા**યુ** ૨૦૧. જયતલ્લા ૧૬૬.

लयहेवस्वि ८५, ८६, ८६.

જયધવલ ७८.

જયરુચિ ૨૦૧.

जयश्री १०, २०.

જયસિંહદેવ ૧૭૪.

જયसिंह्यूरि १४४.

જયસુંદરસૂરિ ૧૮૩, ૧૮૬, ૧૯૩.

<u> जयाहेवी</u> ८०, ८१, ८३, ८४.

જયાન દસ્રિ ૯૮, ૯૯.

જયાન દસરિ (પદંધર) ૧૫૭, ૧૬૪, ૧૮૦, ૧૮૯. જહાંગીર ૨૪૪.

ମଞ୍ଚ ୧୦୧,

लामलाभ ७०.

જાવડશાહ પ૧, ૫૩, ૬૯, ૭૦, ૭૩.

जितविजयण २३६.

જિતશત્રુ ૧૮.

જિતારી હજ.

જિનકીર્તિ ૧૯૩.

किनयंद्रसूरि १२४, १४४.

जिनहत्त ७१, ७२, ७६.

जिनहत्तस्रि (भरतर) १२३, १४३, १४४.

જિનદાસ ૧૬.

જિનદાસ (બીજો) ૧૮, ૧૯.

જિનદાસ (ત્રીજો) ૧૧૭.

लिनदेव ११५

જિનદેવ (બીજો) ૨૫૧

लिनहेवी १२६

लिनप्रभस्ति (भरतर) ५०, १८०, १८६.

જિનભદ્દગિ ક્ષમાક્ષમણ ૯૧, ૯૨, ૯૪, ૯૭, ૯૮.

लिन्स १५३, १५७, १६५, १६८.

जिनभद्रभूरि (भरतर) १८८.

लिनभंउन १६३.

જિનમાસિક્ય ૨૦૧.

જિનવલ્લભસૂરિ ૧૧૭, ૧૧૯, ૧૨૩, ૧૨૪, ૧૪૩,

188.

જિનસિંહમૂરિ ૮૭.

जिनसुंहरस्रि १८३, १८६, १**८**४.

जिनसामभूरि २०१.

જિનહંસસૂરિ ૨૦૧.

लिनेश्वरस्रि ११७, ११८, १२१, **१२३,** १४४.

७वंतरवाभी ४४, ४७.

જીવરાજ સાના ૨૦૭.

প্ৰবাজ १৫৩,

જૈત્રસિંહ ૧૫ર.

ol.

ઝાંઝથુ ૧૫૫, ૧૬૧, ૧૭૩, ૧૭૪, ૧૭૮.

٤.

ટાહરમલ્લ ૨૨૮.

ġ.

ઢઠ્ઠર ૭૪.

d.

તિકતિ ૬૭. તપન ૬૯. તિષ્યગુપ્ત ૩. તીશભદ્ર ૨૮. તૃષ્યુસિંહ ૨૦૪, ૨૦૫, ૨૧૧. તેજપાળ ૨૧૭, ૨૨૨. તેલા ધામી ૨૨૭. તેલાલીપુત્ર આચાર્ય ૬૮, ૭૪, ૭૫.

81.

યાનસંધ ૨૧૬, ૨૨૧, ૨૨૮, ૨૩૦, ૨૩૧.

€.

દંડી ૧૧૩. इत्तराज्य पप. ६६२ भान १८३, १८६, १८४. દશાર્શ્ય બદ ૪૩. દાક્ષિણ્યઇંદ્રસૂરિ ૧૦૫. દાક્ષિણ્યચિદ્ધસૂરિ ૧૦૫. દાક્ષિણ્યાંકસૂરિ ૧૦૫. દાની આર ૨૧૬, ૨૨૧. દિબસૂરિ ૫૦, ૫૧, ૫૨, ૫૩. દીર્ધાભક ૨૮. દુજ અમલ્લ ૨૧૬, ૨૨૧. કુપ્પસહસૂરિ (કુષ્પ્રભસૂરિ) ર, ૩. દુર્ભ લિકા પુષ્પમિત્ર હત્ત, હર, હપ, હક્, હહ, કુલ ભરાજ ૧૨૩. દેદ ૧૭૨, ૧૭૩. દેવચંદ્ર ૧૪૦

દેવચંદ્રસરિ ૯૯.

દેવચંક્સૂરિ (હેમચંકાચાર્યના ગુરુ) ૧૧૮, ૧૨૦, ૧૩૦, ૧૩૧. દેવજી ૨૨૭.

દેવડ રાજા ૨૪૧.

देवहत्त १४, १.भं.

દેવદિન ૧૪, ૧૫.

દેવખાધિ ૧૨૭, ૧૨૮, ૧૩૭, ૧૩૮.

દેવપાળ પહ.

દેવબદ્રસૂરિ (આગમિક) ૧૪૬.

हेवलश्रायार्थ १२४, १४३.

દેવભદ્રોષાખ્યાય (ચૈત્રત્રચ્છ) ૧૫૦, ૧૫૨, ૧૫૩, ૧૫૮, ૧૬૫, ૧૬૭.

દેવભૂષણ ૨૦૧.

દેવિદિ ગણિ ક્ષમાક્ષમણ ૯૩.

देवर्षि ५८.

દેવર્ષિ (ખીજા) ૧૦૮.

देवराज १८३, १८७, १६४.

દેવશર્મા ૯૦.

દેવસુંદરસૂરિ ૧૫૭, ૧૬૪, ૧૮૦, ૧૮૧, ૧૮૨, ૧૮૪, ૧૮૫, ૧૮૭, ૧૮૮, ૧૮૯.

દેવસૂરિ ૧૦૬, ૧૦૭, ૧૧૭.

हेवान हमूरि ८५, ८६, ८७,

हेवें द्रसूरि १३०, १३१.

દેવેં ક્રમૂરિ (તપગચ્છ) ૧૫૨, ૧૫૩, ૧૫૭, ૧૫૮, ૧૫૯, ૧૬૦, ૧૬૫,૧૬૬, ૧૬૭, ૧૬૮, ૧૬૯, ૧૭૩.

ક્રોણ ૧૪૪.

ધ.

ધન ૬૩.

ધનગિરિ ૬૩, ૬૪.

ધનદેવ ૮૬.

ધનદેવ (ખીજો) ૧૧૪.

ધનદેવી ૧૨૧.

ધનપાળ ૬૩.

ધનપાળ કવિ ૧૦૬. ૧૦૭. ૧૦૮. ૧૦૯. ૧૧૦, નાગશમાં ૨૧. 191. 912. 993. 998. 994. 995.

धनविजय २३६.

ધનશ્રી ૧૧૪.

ધનસાર ૮૧.

ધતેશ ૧૨૨.

ધતેશ્વર ૮૨.

ધમ્મિલ ૪.

ધર્મ (વાદી) ૧૧૨, ૧૧૫, ૧૧૬.

ધર્મધાષસરિ ૧૨૯, ૧૫૨, ૧૫૪, ૧૫૬, ૧૬૦, ૧૬૧, १६२, १६३, १६५, १६६, १७०, १७३, नाइड अंत्री ८०, ८१, ८२. 104. 100. 104. 106.

ધર્મદાસ ગિ ૫૭.

ધર્મરાજ ૧૦૧, ૧૦૨,

ધર્મસાગર ઉપાધ્યાય ૨૦૩, ૨૧૮, ૨૨૩, ૨૨૫, २४०, २४१, २४४.

ધર્મસરિ ૫૧. ૫૩.

ધર્મ હંસ ૨૦૧.

ધરાયુત્રેષ્ઠી ૧૮૩, ૧૮૬, ૧૮૯, ૧૯૬.

ધવળ ૭૮.

ધારિણી ૯, ૧૦.

ધારિણી (બીજી) ૮૨.

ધીરાજી ૨૦૭.

ન દનભદ્ર ૨૮.

+'ERION RE. 34. 35. 34.

નન્નસૂરિ ૧૦૨, ૧૦૩.

નભઃસેના ૧૦, ૧૮.

निभनाय ८५, ८६, ८६.

नरवाहन पर.

नरसिंह १८६.

નરસિંહસૂરિ ૯૦, ૯૧, ૯૨.

નરસિંહસૂરિ (બીજા) ૧૪૫.

नवध्य १४६.

નાગશ્રી ૨૦. ૨૧.

નાગહસ્તિસરિ ૬૧, ૬૨, ૯૧, ૯૨.

નામાજાન કર.

નાગાર્જીન (વલ્લભીવાચનાવાળા) હ૧, ૯૨, ૯૩.

નાગિણી દેવી ૧૧૬.

નાગેંદ્ર દર

નાગેંદ્ર ૭૧. ૭૨. ૭૯.

નાથી ૧૪૫.

નાથીયાઇ(હીરવિજયસરિની માતા) ૨૧૪, ૨૧૮, ૨૨૪

નીંખ ૧૯૪.

નુપુરપંડિતા (દુર્બિલા) ૧૪, ૧૫.

નેમિચંદ્રસરિ ૧૦૭, ૧૧૭, ૧૧૮, ૧૧૯, ૧૨૦, 122.

नेभिनाथ ३२, ३४, ६८, ६६, १०३, ११६, ११८, 120, 126, 132, 133, 194, 218, २१४. २१८. २२०.

प्रताप २३४.

પ્રતિમા ક્ય.

પ્રતિષ્ઠાક્રલ્યાસ ૨૦૧.

પ્રતિષ્ઠાસાગ ૧૯૩.

પ્રયમણી ૧૭૩, ૧૭૭.

प्रबुक्तसूरि १०३, १०४, १०६, १०७.

प्रद्योतनसूरि ८०, ८१, ८२, ८५, ८६.

પ્રભવસ્વામી ૫, ૬, ૭, ૮, ૧૧, ૧૨, ૨૨, ૨૩, २४, २५, ३१.

अभाराज २०१.

प्रश्न २३.

पता २००.

પદ્મતિલકમૂરિ ૧૫૬, ૧૫૭, ૧૬૩, ૧૬૪, ૧૭૯.

पश्चमश्च ८६.

પદ્મશ્રી ૧૦. ૧૩.

પદ્મસાગર ૨૩૬.

પશ્ચસંદર ગમ્યિ ર૩૧.

પશ્ચસેના ૧૦, ૧૪.

મજાાવતી ૩૦, ૮૦, ૮૧, ૮૩, ૮૯, ૧૦૫, ૧૪૫,

964.

पर्वत श्रेष्ठी १८४.

પરમહંસ ૯૫.

भरमान इसुरि १५६, १५७, १६३, १६४, १७६,

યાંકુભદ્ર ૨૮.

પાહ્ ર૧૬, ૨૨૧.

પાણિતી ૧૪૦.

પાદલિય્તસૂરિ ૫૦, ૫૨, ૫૩, ૬૧, ૬૨, ૬૩.

पार्वती १४०, १३४.

પાર્શ્વ (યક્ષ) ૩૦.

પાર્શ્વાદ ૧૯૯, ૨૦૩, ૨૦૪, ૨૦૬,

પાર્શ્વનાથ ૩૦, ૫૦, ૫૨, ૬૧, ૮૪, ૯૯, ૧૨૨, બાલચંદ્ર (હેમચંદ્રસૂરિ શિષ્ય) ૧૩૯, ૧૪૦.

२२०, २३६.

पासक पर, पर.

પાલિથી ૧૩૦, ૧૩૧.

પિં ગલાચાર્ય ૧૪૦.

पिटसंन १५१.

पीरेाजभान १८७.

પૃષ્ધમિત્ર ૫૧, ૫૨.

પૂર્ણ ૧૭૮.

પૂર્ણાંચંદ્ર ૧૨૬.

પૂર્ણભદ ૨૮.

પૂર્ધા ૯૦.

પેચડમંત્રી (પૃથ્વીધર) ૧૫૪, ૧૫૫, ૧૬૦, ૧૬૧, બિદ્રા ૪૭, ૪૮. ૧૬૯, ૧૭૨, ૧૭૩, ૧૭૪, ૧૭૫, ૧૭૬, બિદ્દિલા ૪. 199, 194, 141.

11

પ્રકાશાંતિ ૮૩.

श्रद्धा १२७, २४३.

બપ્પબદીસ્રિ **૯૮, ૯૯, ૧૦૦, ૧૦૧, ૧૦૨, ૧૦૩.**

अक्षभित्र ५१, ५२, ५४.

બલિસ્સહ ૩૩, ૨૫, ૪૮.

બહકર ૫૫.

બહુલ ૩૩, ૩૫, ૪૮.

લાસ ૮૫, ૮૭, ૮૮, ૧૧૩, ૧૪૦.

બાલચંદ્ર ૧૫૧.

155, 103, २०२, २१४, २१४, २१८, | બાહ્ય ૧૨૦, ૧૨૮, ૧૩૪, ૧૪૬, ૧૪૯, ૧૪૮, ૧૪**૯.**

ખાંખી ૧૮૩, ૧૮૭, ૧૯૬.

भीज (वेषधारी) १६७, १६६. २०**३**.

ખીરબલ ૨૩૩.

ખુષ્ધિસાગરમૂરિ ૧૨૩.

अदस्पति १३८.

Q1

બલ્ગુપ્તાચાર્ય ૫૧, ૫૩, ૬૫, ૬૬, ૬૮, ૭૫.

ભક્ષ્યાહુરવામી ૫, ૬, ૭, ૮, ૨૭, ૨૮, ૨૯, ૩૦,

39, 33, 84, 83, 184.

भरतयक्ष्वती २१७. २१७. બવાની ટ્રેવી ૧૧૩. भाषा राजा २००. २०२. ભાષા (વેષધારી) ૧૮૪, ૧૮૭, ૧૯૭. ભાતચંદ્ર ૨૩૬. ભાતુમિત્ર ૫૧, ૫૨, ૫૪. ભાવડ ૧૯. ભાવલા ६૯. ભી**મ ૧૧૪**. ભીમ રાજા ૧૧૫. બીમ શ્રેષ્ઠી ૧૭૪. शीभ संध्यति १४४, १६०, १६६, १७७, २०० બીમા કડલીયા ૧૪૭. ૧૪૮. બીજ્મ પિતામદ ૧૭૭. भवन ४५. ४६. भवनविवेक २०१. ભુવનસું દરસૂરિ ૧૮૩, ૧૮૬, ૧૯૪. ભૂતદત્તા ૩૫. ભૂતકિન હ૧, હ૨. भूता उप. ભૂષણ ૨૪૩. ભાજરાજા ૧૦૯, ૧૧૦,૧૧૧, ૧૧૨_, ૧૧૩, ૧૧૪, 114, 123, 132. कीणड (यक्ष) १८. મંબળ ચાધરી ૨૨૮.

મ.

મંગળ ચોધરી ૨૨૮.

મંડનમચિ કર.

મચિક્તિસ્તિસ્તિસ્તિ (મૃતિસ્તિસ્તિ) ૧૪૯, ૧૫૦, ૧૫૧,
૧૫૨.

મનક ક, ૮, ૨૫, ૨૬ ૨૭.

મમ્મટ ૧૪૦.

મચ્ ૮૫, ૮૭, ૮૮.

મલયગિરિજી ૫૦, ૧૩૦, ૧૩૧.

મહાક\તિ ૮૬, ૮૭.

મહાદેવશ્રેષ્ઠી ૧૯૧, ૨૦૦, મહાધવળ ૭૮. મહીધર ૧૨૧. મહીપાળ ૨૦૦. મહીસસુદ્ર ૨૦૧. મહેંદ્ર પદ. મહેંદ્રસરિ ૧૦૯, ૧૧૧, ૧૧૨, ૧૧૫. મહેંદ્રસૂરિ (હેમચંદ્રાચાર્ય શિષ્ય) ૧૪૦. મહેશ્વર ૧૮૧, ૧૮૪, ૧૮૭. માસિકયવિજય ૧૨૮. માશિભદ્ર ૨૦૮. ૨૦૯, ૨૧૦. માણેકદેવી ૨૦૬. માનતું મસુરિ ૮૪, ૮૫, ૮૬. માનદેવસૂરિ (પહેલા) ૮૦, ૮૧, ૮૨, ૮૩, ૮૪, C4. 25. 29. (ulim) 60, 69, 62, 63, 66. (त्रीका) १०३, १०४, १०५, १०५, १०७. માનસિંદ સ્**૧૫, ૨૨૦, ૨**૨૬. માનુકલ્યામ ૨૨૬, ૨૨૮, ૨૩૦. માલ્લઅદેવી ૧૮૯. મુંજરાજા ૧૧૨, ૧૧૩. મુનિકાર્તિ ૨૦૧. મુનિચંદ્રસરિ ૧૧૫, ૧૧૭, ૧૧૮, ૧૧૯, ૧૨૦, 929. 928. 924, 925, 982, 964. મુનિસુંદરસુરિ ૧૮૧, ૧૮૩, ૧૮૬, ૧૮૭, ૧૯૩, १८४, १८६, २० , २४०, २४१. મુનિસવતસ્વામી **૫૫**, ૧૩૫. મુરંડ કર. મુરાદ ૨૩૫. મળરાજ ૧૪૨.

મેરુરાજ ૨૦૧.

ય

यक्षा ३१, ३५, ३७. यक्षदत्ता ३५, ३७. યશ ૧૧૬. યશશ્ચંદ્ર ૧૪૦. યશાદેવસરિ ૯૮. ૯૯. यशाधन १४५. યશાભદ્ર (સંભૃતિવિજય શિષ્ય) ૨૮. યશાબદ ૧૦૭, ૧૧૭, ૧૧૯, ૧૨૧. યશાભદ્રસ્વામી પ, ક, ૮, ૨૭, ૨૮, ૩૧. યશામિત્ર ૯, ૧૦. યશાવર્મા ૧૦૦. યાકિની મહત્તરા હજ.

રત્નપ્રભસૂરિ ૧૨૯.

રત્નપાલ ૨૨૫, ૨૨૬, रतमांडन २००. રત્તરોખરસૂરિ ૧૮૧, ૧૮૩, ૧૮૭, ૧૯૬, ૧૯૮, 966.

રંભા રર૪. રવિત્રભસૂરિ ૯૮, ૯૯. રાધવ મંધર્વ ૨૨૭. राज्य १५१. રાજતિલક ૨૦૧. राजिप्रियस्रि ३०१. રાજવિમળ રરપ. રાણી ૨૨૪. રામચંદ્રસરિ ૧૪૦. राम् २१३, २१७. રામજ (બીજો) ર૨૫, ૨૨૬. રૂકિમણી ૬૬. રૂક્સોમા ૭૪, ૭૫.

३५७ १६७.

રૈવતી મિત્રસૂરિ ૫૧, ૫૩. રૈવતી મિત્રસરિ (ખીજા) હર, હર.

લક્ષ્મીધર ૮૬. લક્ષ્મીપતિ ૧૨૩. લક્ષ્મીવતી ૩૫. લક્ષ્મીસાગરમૂરિ ૧૯૮, ૧૯૯, ૨૦૦, ૨૦૧, ૨૦૨. લખમશી ૧૯૭. લબ્ધિસસુદ્ર ૨૦૧. લબ્ધિસાગર ૨૪૦, ૨૪૧. લલિતા ૨૧. લલિતાંગ ૨૧, ૨૨. લવજી ૧૯૭. **बावश्यसभय २०१.** લું કાશાહ ૧૮૩, ૧૮૭, ૧૯૬, ૧૯૭, ૨૩૫.

વ

વજરવામી ૫૦, ૫૧, ૫૨, ૫૩, ૧૩, ૬૪, ૬૫, ६६, ६७, ६८, ६६, ७०, ७२, ७२, હય, હ**૯, ૧૫૫, ૧**૬૧, **૧**૭૦.

વજ્સોનસૂરિ કુંહ, હુંંં હુંં, હુર, હુર, છુંં, ६१. ६२.

वनराज ६८. ६६.

વર્ધનક જર ૧૦૨.

વર્ધ માનગણિ ૧૪૦.

વદ્ધ માનસ્વામા (મહાવીરસ્વામા) ૨, ૩, ૪, ૫, ૭, ૪૭, ૫૦, ૫૧, ૫૨, ૮૦, ૮૧, ૧૦૧, 190, 112, 128, 124, 184, 164,

વર્દ્ધ માનસરિ ૧૨૩. વરરુચિ ૩૬, ૩૭, ૩૮.

વરાહમિહીર છ, ૮, ૨૮, ૨૯.

वस्त्र-पुष्पभित्र ७५.

वस्त्रपाण १५२, १५७, १५८, १६५, १६७.

વસપાલિત ૧૦.

वस्रभूति ४४.

વસ્ષેષ્ઠ ૧૦.

વાછીમ ૧૪૩.

વાછામ ૧૪૩. વાદીદેવસરિ ૧૧૬, ૧૧૮, ૧૨૦, ૧૨૫, ૧૨૬, ૧૨૭, વિમળત્રબસરિ ૧૫૬, ૧૬૩, ૧૭૯, ૧૮૦. 126, 126, 182.

વાનર ઋષ્ધિ ૨૧૧.

વામદેવ ૧૩૮.

q163 183.

विक्रमराल ४०, ४२, ४८, ४७, ६०, ६१, ६६, 980.

વિક્રમસરિ ૯૦, ૯૧, ૯૨.

विजयबंद्र (तपा.) १५२, १५3, १५८, १५६, विश्विष्ट १२१. 150, 154, 150, 15C.

વિજયચંદ્ર (અંચળ) ૧૪૫.

विजयहानस्रि २०३, २९३, २९७, २९८, २२३, वीरनाभ १२६. २२४, २२५, २७८.

विजयम्बह्य ६१.

विलयवर्भी पट.

વિજયશેદ ૧૭૭.

विजयसिंडसरि (तपागम्छ) १४६, १४०, १४१.

विजयसिंदस्रि (थिराभद्दगन्छ) ११४, ११५.

विकथसेनस्रि २१६, २२१, २३३, २३५, २३६, विस्ता ३५.

२४०. २४१, २४२, २४३, २४४.

विजयसेनस्रि (नाभें इभन्छ) १५१.

विजया शेहाशी १७७.

विजया (हेवी) ८०, ८१, ८३, ८४, ६३.

વિદ્યાધર ૭૧, ૭૨, ૭૯.

विद्यानं इसूरि १४४, १४७, १६०, १६८, १६८.

વિદ્યાસાગરત્રણ ૨૦૪, ૨૦૫, ૨૧૦.

વિદ્યુન્માલી ૧૬, ૧૭.

વિંધ્ય ૧૩.

विंध्य (राज) २३.

વિંધ્ય મુનિ ૭૫.

विनययं द्रीपाध्याय ११८, १२०, १२१, १२४.

विश्वधंत्रभस्ति ६८, ६६.

વિમળચંદ્રસરિ ૧૦૩, ૧૦૪, ૧૦૫.

विभणश्री १७२, १७३.

विभणद्व २१५, २१६, २३०, २४०, २४१.

વિષ્ણ (મુરારિ) ૧૧૧, ૧૧૩, ૧૧૪, ૧૨૭.

વૃદ્ધદેવસુરિ ૮૦, ૮૧, ૮૨,

વહલાદીસૂરિ ૫૦, ૫૨, ૫૩, ૫૭, ૫૮, ૫૯, ૬૦,

વૈરાક્યા(દેવી) ક૧.

શ્રીપાલ કવિ ૧૨૮, ૧૫૧.

श्रीपाल (डीरविजयसूरिना णंधु) २२४.

શ્રીયક ૩૫, ૩૮, ૩૯.

શ્રીરામ. ૧૭૫.

શ્રીવત્સ ૧૮૩.

શ્રેશિક ૯.

શાકડાલ ૨૯, ૩૪, ૩૫, ૩૬, ૩૭, ૩૮, ૪૧.

શંકર (મહાદેવ) કર, ૧૧૦, ૧૧૧, ૧૧૨, ૧૧૩, ૧૧૪, ૧૩૪, ૨૩૩, ૨૪૩.

શંકરાચાર્ય ૧૦૨, ૧૪૨.

શતાયુદ્ધ ૧૧.

શાયભવસ્તિ ૫, ૬, ૮, ૨૩, ૨૪, ૨૫, ૨૬, ૨૭,

з٩.

श्याभायार्थ ३३, ३५, ४८, ५०.

शातवादन ४५.

શાંતિચંદ્રોપાધ્યાય ૨૧૬, ૨૨૧, ૨૨૨, ૨૩૩, ૨૩૪, ૨૩૫, ૨૩૬.

शांतिनाथ ६, ८, २५, ४३.

શાંતિસ્રિ (વાદીવેતાલ) ૮૯, ૧૦૬, ૧૦૭, ૧૧૨, ૧૧૪, ૧૧૫, ૧૧૬, ૧૨૪, ૧૨૫, ૧૨૮.

શાલિભદ ૪૩.

શિવબૂતિ ૭૭.

શીતાબખાન ૨૨૬.

શાલયુષુસ્રિ ૯૯.

શાલગુષ્યુસ્રિ (આગમિક) ૧૪૬.

શીલાંકાચાર્ય ૧૨૧.

शीक्षायभान २३७, २२८, २२८, २३०.

શુભતિલક ૨૦૧.

શુભરતન ૧૯૩.

શુભરત્નસૂરિ ૨૦૧.

शेरणान २२५.

शेषुक २१६, २२१.

शाभन (यक्ष) १५.

शालन (भुनि) १०८, १०६, ११०, ११२.

સ

રક દિલાચાર્ય (માયુરી વાચનાવાળા) ૯૩. રક દિલાચાર્ય પ૧, ૫૩, ૫૬. રે**યૂલબ**ર ૨૮, ૩૧, ૩૨, ૩૩, ૩૪, ૩૫, ૩૬, ૩૯, ૪૦, ૪૧, ૪૨, ૪૩, ૪૭, ૧૭૭, ૨૦૪, ૨૦૫.

સ્વાતિ ૪૯.

સંગમસિંહ કર.

સંગ્રામસોની ૧૫૪, ૧૬૦.

સંધજી ૨૨૪.

સંધસાધુ ૨૦૧.

સજ્જન મંત્રી ૧૩૩.

सम्बद्ध १८६.

સત્યभિત્ર હ૧, ૯૨.

સદારંગ ૨૧૬, ૨૨૧.

સંત્રતિ ૩૨, ૩૪, ૪૪, ૪૫, ૪૬, ૪૭, **૯૯**, ૧૩૫, ૨૦૪, ૨૦૫.

સંભૂતિવિજય ૫, ૧, ૮, ૨૭, ૨૮, ૩૧, ૩૩, ૩૯, ૪૨.

सभरध २९५.

सभरराज १४६.

સમરસિંહ ૧૬૬.

सभुददत्त १०.

सभुद्रिय १०.

સમુદ્રશ્રી ૯, ૧૦.

સમુદસૂરિ ૯૦, ૯૧, ૯૨, ૯૩.

सर्व देव १४१.

સર્વદેવ ૧૦૮, ૧૦૯.

સર્વ દેવસ્રિ (પહેલા) ૮૨, ૧૦૪, ૧૦૫, ૧૦૬, ૧૦૭, ૧૦૮, ૧૫૦.

સવ દેવસરિ (બીજા) ૧૦૬, ૧૦૭, ૧૧૭, ૧૧૯, ૧૨૧.

सर्वानुभूति (यक्ष) १०५, १०८,

सरस्वती ५३, ५४.

सक्समस १८३, १८६, १७५.

સહસમલ ૭૮.

સાગરકત્ત ૧૦.

સાજણ ૧૫૭, ૧૬૪.

સાંહિલ્ય ૩૩, ૩૫, ૫૦.
સાંહિલ્ય ૩૩, ૩૫, ૫૦.
સાંહિલ્ય સિરિ ૧૮૧, ૧૮૪, ૧૮૫, ૧૮૮, ૨૦૩.
સામંતભદ્રસ્વિ ૭૦, ૭૧, ૭૨, ૭૯, ૮૦, ૮૧, ૧૫૦.
સામંત મંત્રો ૯૯.
સાસ્ચ્છેદિક ૩૩, ૩૪, ૪૮.
સારંગદેવ ૧૫૫, ૧૬૧, ૧૭૮.
સાલિક ૨૦૦.
સાલિક ૨૦૦.
સાલિક ૧૫૧.
સિદ્ધપાલ ૧૫૧.
સિદ્ધપાલ ૧૫૧.
વિદ્ધરાજ જયસિંહ ૧૧૮, ૧૨૦, ૧૨૨, ૧૨૮, ૧૨૯,૧૩૧, ૧૩૨, ૧૩૩, ૧૩૪, ૧૩૮,

सिद्धसारत्वत अवि ११५. सिद्धसेन दिवाङरसूरि ५०, ४२, ४३, ४७, ४८,

४६, ६०, ६१, ६८, १४३.

સિદ્ધસેનસુરિ ૯૯, ૧૦૦.

सिद्धान्तरुथि २०१.

सिद्धान्तिविवेड २०१.

सिधियंद्रक २३४, २३६.

સીમ'ધરસ્વામી ૭૬, ૧૨૧, ૧૨૭, ૧૪૫.

સીં**હિંગિરિ ૫૦, ૫૧,** ૫૨, ૫૩, ૬૩, ૬૪, ૬૮. સકર્મા ૭૩.

સુદર્શન શેઠ ૧૭૭.

સુધર્માસ્વામા ૨, ૩, ૪, ૭, ૯, ૧૧, ૨૨, ૩૧,

33, 34, ४७, ७८, १२१, १४०.

સુધાન દસૂરિ ૨૦૧.

સુધાભૂષણ ૨૦૧.

સુનંદા ૧૩, ૧૪.

સુપ્રતિબ**હસ**િ ૩**૨, ૩**૫, ૪૮, ૪૯, ૫૦, ૫૨. સુબધુ ૧૧૩.

સુમતિશ્રુત ૨૦૧.

भ्रमतिसाधुस्रि १८८, १८८, २०१, २०२.

સુમતિસિંહ ૧૪૫.

સુમતિસું દરસ્રિ ૨૦૧.

सुरक २२४.

સુરપાળ હપ, હક.

સુરસુંદરી ૫૩.

सुस्थितस्र ३२, ३५, ४६, ५०, ५२, १५०.

સુસીમ ૧૨.

સેણા ૩૫.

સામચારિત્રમણિ ૨૦૦, ૨૦૧.

સામજય ૧૯૩.

સામજયસરિ ૨૦૧.

સામજ ૨૪૪.

સાહ ૧૧૬.

સાહલ ૧૧૩.

સામતિલકસૂરિ ૧૫૨, ૧૫૬, ૧૫૭, ૧૬૩, ૧૬૪, ૧૭૯, ૧૮૦, ૧૮૧, ૧૮૪, ૧૮૭.

साभहत्त (पहेंदे।) १८.

साभदत्त (भीको) २०.

से। भद्देव १५३, २५६, २००, २०१.

સામદેવ ૭૪, ૭૫.

સામપ્રભસ્તિ (પહેલા) ૧૪૯, ૧૫૦, ૧૫૧, ૧૫૨. સામપ્રભસ્તિ (બીજા) ૧૫૨, ૧૫૬, ૧૫ળ, ૧૬૩,

15%, 1.9%, 100, 20%, 20%, 20%, 21°0.

સામવિજયમિષ્ ર૩૧, -૩૮, ૨૪૦, ૨૪૧.

સામશ્રી ૧૯.

સામસાગર ર૨૭.

સામસંદર**સ**િ ૧૮૧, ૧૮૨, ૧૮૩, ૧૮૪, **૧૮૫,** ૧૮૬, ૧૮૮, ૧૮૯, ૧૯૦, ૧૯૩, ૧૯૪, ૨૦૦, ૨૨૪, ૨૨૬.

સામિલ ૪.

સાલ્લક ૧૯.

સૌભાગ્યદેવી ૧૭૪.

6

જમીઝુલ્સાહ ૨૩૫. હર્ષદેવ ૮૬. હર્ષ રાજા ૧૪૦. હરિક્રીર્તિ ૨૦૩. इतिभद्रसरि ५०, ८६, ६१, ६२, ६३, ६४, ६५,

45. 44. 105, 190, 114, 196,

144, 144, 166.

હરિયેથા ૧૯૬.

દ્રંસ હપ.

દંસધીર ૨૦૩.

बीरविलयस्रि २१३, २१८, २२२, २२३, २२४, રરમ, રશક, રરછ, રસ્ટ, રક્ય, રકર, હિમાદિ ૧૭૫, ૧૭૬.

२३४, २३५, २३७, २३८, २३६, २४०, **२४1.** २४२.

હીદેવી ૧૦૫.

હેમમાં ક્રાચાર્ય ૪૯, ૯૮, ૧૧૩, ૧૧૮, ૧૨૦, ૧૨૮, 126, 130, 131, 132, 133, 138, 134, 139, 136, 136, 180, 184, 184. 338.

હેમવિમળસૂરિ ૧૯૮, ૧૯૯, ૨૦૨, ૨૦૪, ૨૦૫, २०६, २०७, २०८.

ર. ગ્રંથા, સ્તુતિએા તથા સ્તાત્રા વિગેરે

au.

અંગુલ સપ્તતિ ૧૨૫. ૧૯૫.

अध्यातम क्रिम् म १६५.

અધ્યાત્મદીપિકા ૧૪૪.

अन्यये।अन्यवच्छेह६।त्रि'शिक्षा १४१, १४२.

અત્યોગદ્રારસૂત્ર ૯૭.

અનશાસનાંકશકલક ૧૨૬.

સ્મનેકાર્થકાશ ૧૪૧.

અનેકાંતજયપતાકા ૯૭, ૧૧૭, ૧૧૮, ૧૧૯, ૧૨૫.

અનેકાંતવાદપ્રવેશ ૯૭.

સ્મયાગવ્યવચ્છેદદાત્રિ'શિકા ૧૪૧.

અહિત્સહસ્રનામસમુચ્ચય ૧૪૧.

મ્મહં બ્રીતિ ૧૪૧, ૧૪૨,

व्यवस्थाद्वड १४४.

अष्टिक प्रकर्शा ६७.

આ.

આગમઅછોત્તરી ૧૨૨.

મ્યાગમિક વસ્તુવિચારસાર **૧**૨૪.

આચારપ્રદીપ ૧૮૩, ૧૮૭, ૧૯૬.

મ્યાચારાંગ નિર્યુક્ત **૩**૧.

મ્યાત્મનિ દાદાત્રિ શિકા ૧૩૬.

આત્મપ્રવાદ ૨૭.

આપ્તમીમાંસા ૮૦.

મારાધના કુલક ૧૨૨.

આરાધના પતાકા ૧૯૩.

આરાધનાસ્ત્ર (પયન્ના) ૧૫૬, ૧૬૩, ૧૭૯.

સ્માવશ્યક નિર્યુક્તિ. વૃત્તિ છ, ૮, ૩૧, ૭૧, ૭૨, ૯७. १८२, **१८४**, १८८, **१**६७.

આવસ્યક પાક્ષિક સપ્તતિ ૧૨૫.

ઉત્સત્રપટાદ્ધદન કુલક **૧૪**૪.

ઉત્તરાષ્યયનસૂત્ર, ટીકા, નિર્સુક્ત ૩૧, ૫૦, ૧૦૬, 100. 115. 124, 144.

ઉદયસંદરી ૧૧૩.

ઉપદેશકલક ૧૪૪.

લપટ્ટેશપંચાશિકા ૧૨૬.

લપદેશ પદ પ્રકરણ ને વૃત્તિ ૯૭, ૧૧૭, ૧૧૯, ૧૨૫.

ઉપદેશમાળા ૫૭, ૧૪૨, ૧૮૨, ૧૮૬, ૧૯૩.

ઉપદેશરતનાકર ૧૮૩. ૧૮૬. ૧૯૫.

ઉપદેશામૃત કુલક (૧-૨) ૧૨૬.

६वस्भार्थरस्तव ७, ८, ३०.

@વિત ભાજન કથા ૧૫૭, ૧૬૪, ૧૮૦.

ઊચાદિ સુત્રવૃત્તિ ૧૪૧.

æ

ઋષભચરિત્ર ૧૧૩. ઋષભપંચાશિકા ૧૧૨. ઋષિભાષિત નિર્ધુક્તિ ૩૧. એ

એકાથ કાશ ૧૪૧.

બા

એાધનિયુંક્તિ ૩૧, ૧૮૮. ક

ક્ષમાવલ્લીબીજ હજ. ક્ષેત્રવિચાર ૫૦. ક્ષેત્રસમાસ ૧૮૯. કથાકાશ ૯૭.

ક્યામહાદિધ ૧૯૬.

કર્પૂરપ્રકર ૧૯૬. કર્મશ્રાંથ ૧૫૪, ૧૬૦, ૧૬૭, ૧૮૯.

કમેં ચંદ્ર ચાપાઇ રક્દ.

કર્મપ્રકૃતિ ૧૨૫.

क्षेत्रपाद २७. क्षेत्रपाद दक्ति ६७.

४५५ ३१, १६८, २३६.

કલ્યાષ્ટ્રક રતાત્ર ૧૮૨, ૧૮૬, ૧૯૩. કલ્યાષ્ટ્રમ દિર સ્તવ ૫૦, ૫૨, ૬૧.

કાદ'બરી ૧૧૩.

કાલશતક ૧૨૬.

કાલરવર્પદાત્રિ'શિકા ૧૪૪.

કાયરિયતિભવસ્થિતિ પ્રક્રસ્થુ ૧૫૬, ૧૬૨, ૧૭૨.

કાવ્યપ્રકાશ ૧૯૩.

કાવ્યાતુશાસન ૧૧૩, ૧૪૧, ૧૪૨.

ક્રિયારત્નસમુચ્યય ૧૮૨, ૧૮૪, ૧૮૯.

कुभितभत्रद्दास २०३, २२३.

કમારપાળચરિત ૧૪૨.

ક્રમારપાળ પ્રતિબાધ ૧૫૧.

કુવલયમાળા ૧૦૫, ૧૦૬.

કુપારસકાશ ૨૧૬, ૨૨૨, ૨૩૪, ૨૩૯.

31

ગચ્છાચારપયન્તાે ૨૨૧.

મણધરસાર્ધ^{*}શતક ૧૪૪.

ગણપાઠ ૧૪૨.

ગાયા કાષ ૧૨૫.

ચુર્વોવલી ૩૩, ૩૪, ૧૮૧, ૧૮૪, ૧૮૫, **૧૮૮**,

१७४, २४०, २४१.

શુરુગુષ્યુરતનાકર ૧૮૨, ૧૮૫, ૨૦૦, ૨૦૧.

ગુરુપારત ત્રસ્તાત્ર **૧**૪૪.

ગામકસાર, ૭૮.

뒥

ધનોધનવખંડપાર્ધાનાથ ૧૮૨, ૧૮૪, ૧૮૮**.**

4

ચતુવિ^લ શતિજિનસ્તુતિ ૧૦૩. ૧૧૨.

यर्थरी प्रक्षरथ १४४.

ચિંતામણિ રરપ.

ચડામણિ દૃત્તિ ૧૪૧.

ચૈત્યવંદન કુલક ૧૪૪.

ચૈત્યવંદન મહાભાષ્ય ૧૧૬.

3.0

હંદાેનુશાસન ૧૧૩, ૧૪૨.

0

ज्ञानपंथक विवरुख ६७.

त्तानाहित्य अडरख् ६७.

लभह्युरु आव्य २३२, २३६.

लंभूद्रीय अज्ञप्ति दृत्ति ६७, २३६.

જં ખૂદ્દીપ સંત્રહણી ૯૭.

જં ખૂદીય સમાસ ૫0.

क्यकंतुरुष १११.

જયતિહ્રમણ ૧૨૨.

જય द्यम १५६, १५७, १६२, १६४, १७२.

જયાનંદ ચરિત્ર ૧૯૫.

જાતિવ્યાવૃત્તિ ૧૪૨.

जित्रहर्भभूत्र ६७.

लितभयौद्दा ३३, ३५, ५०. लिनरतुति शतक ८०. लिनरतात्र रतकेष १६५. लिनेन येन १५६, १६३, १७६. छववियारप्रकृष्ण ११६. कीनरासभाणा २३६.

ģ

ઠાણાંગસૂત્ર ૫૦.

d

तिषष्ठि शक्षाका पुरुष यरित्र १३६, १४१. तैंवेद्यनेष्ठी १८९, १८६. तंज्य स्तात्र १४४. तत्त्वार्थसूत्र ३३, ३५, ४८, ४८, ५०. तिल्यपहृत्त ८४. तिलक्षभंजरी १९१, १९२, १९६, १८५. तिलक्षभंजरी १९१, १८६, १८५, १८५.

6

દ્રયાશ્રય મહાકાવ્ય ૧૪૧, ૧૪૨. દાદશ જિનવિચાર ૨૩૯. દાદશ વર્ગ ૧૨૬. દ્રિજવદન ચપેટા ૯૭, ૧૪૧. દર્શનશૃદ્ધિ ૧૨૫. દરાકુમાર ૧૧૩. દરાશ્રુતરકંધ ૩૧. દાનપ્રદીપ ૧૯૪. દીવાલીકદ્ય ૧૮૪,૧૮૬, ૧૯૪. દુષ્યમાસંઘરતાત્ર ૩૩, ૩૪, ૫૧, ૫૩, ૬૮, ૨૪૦, ૨૪૧.

દિષ્ટિવાદ ૩૦, ૪૨, ૭૪, ૭૮. દેવનિમ્મલ ૧૧૨. દેવા પ્રભાડ્યાં ૧૫૭, ૧૬૪, ૧૮૧. દેવાં ક્રનરકેંદ્ર પ્રકર્ષ્યુ ૧૨૫. દેવેંદ્રનિશાં ૧૫૬, ૧૬૨, ૧૭૨. દેશ્યકાશ ૧૪૧. દેશીનામમાળા ૧૦૬, ૧૦૭, **૧૧૨.**

4

ધ્યાનશતક ૯૧, ૯૨, ૯૭, ૯૮. ધર્મ બિંદુ ૯૭, ૧૨૫. ધર્મ રત્ન પ્રકરસ્યુ ૯૭, ૧૫૪, ૧૬૦, ૧૬૭. ધર્મ શસ્ત્ર ૧૧૬. ધર્મ શિક્ષા ૧૨૪. ધર્મો પદેશકુલક (૧–૨) ૧૨૬. ધાતુપારાયસ્યુ ૧૪૧. ધૂર્તા ખ્યાન ૯૭.

d

પ્રતાપના (પત્રવણા) સૂત્ર ૩૩, ૩૫, ૪૮, ૫°, ૧૮૮.

પ્રનામના સૂત્ર પ્રદેશ વ્યાખ્યા હેછ. પ્રસાખ્યાન પૂર્વ રહે. પ્રસાખ્યાન વિવરસુ ૧૯૩. પ્રતિક્રમણ વિધિ ૧૯૪. પ્રતિક્રમણ સામાચારી ૧૨૪. પ્રતિષ્ઠાક્રલ્ય હહે. પ્રભાષ ચિંતામણિ ૧૨૦. प्रभोधयंद्रीह्य वृत्ति १६६. પ્રભાષોદય ગ્રંથ ૧૪૪. પ્રભાવકચરિત્ર ૫૦, ૫૨, ૫૭, ૮૨, ૮૫, ૮૬, ૮૭. પ્રમાણનયતત્ત્વાલાકાલંકાર ૧૨૯. પ્રમાણમામાં ૧૪૧. પ્રમેયરત કાશ ૧૨૫. प्रश्नप्रधाश ६३. प्रश्लोत्तरशतक १२४. પ્રશમરતિ પ્રકરણ ૫0. प्राकातिक स्तृति १२६. પંચલિંગી ૯૭. पंचवरत प्रधरेश हेड. પંચસ્થાનક ૯૭. પંચસંગ્રહ ટીકા ૯૭. પંચસૂત્ર પ્રકરણ ૯૭. પંચાશક ૫૦. પંચાશક પ્રકરણા ૯૭, ૧૨૨. પકાવલી ૬૮, હર, હર, હર, હર, ૧૨૩, ૧૪૪. પદસ્થાનવિધિ ૧૪૪. પયુ વણાકલ્પ ૧, ૨. પરિશિષ્ટ પર્વ ૧૪૧. પાક્ષિકસપ્રતિકા ૧૧૮, ૧૨૦, ૧૨૫, ૧૯૫. પાંડવચરિત્ર ૧૪૨. પાર્શ્વનાથ રતાત્ર ૧૪૪. પિંડનિર્ફાક્તિ ૩૧, ૧૨૧, ૧૯૪. પિંડવિશક્દિ ૧૨૪. पृथ्यप्रकृत्य ५०. भौषध विधि प्रकरेश १२४.

ખ

ખલાખલસ્ત્ર કત્તિ ૧૪૨. ખાલબાષા વ્યાકર**ણ ૧**૪૧. અહિસાગર વ્યાકરણ ૧૨૩. બૃહત્તક્ષેત્રસમાસ ૯૭. બૃહત્કલ્પસત્ર ૩૧. બૃહનવ્ય ક્ષેત્રસમાસ ૧૫૭, ૧૬૪, ૧૮૦. બહત્સંત્રકણી ૯૭.

GH.

ભક્તામરસ્તાત્ર ૮૫, ૮૮. ભગવતી (વિવાહપન્નત્તિ) ૫૦, ૨૦૦. ભયલર (નમિઊશ્યુ) સ્તવ ૮૫, ૮૯. ભવિસયસત્તકહા ૧૪૪. ભાષ્ય ૧૫૪, ૧૬૦, ૧૬૭, ૧૮૨, ૧૮૬.

4

મંડળ વિચારકુલક ૧૨૬.
મહરહિયસ્તોત્ર ૧૪૪.
મહાનિશીથ ૬૮.
મહાવિદ્યાવિડંખન ૧૯૪.
મિત્રચતુષ્ક કથા ૧૯૫.
મુનિસુવતસ્તવ ૧૮૨, ૧૮૪, ૧૮૮.
મુગાપુત્રની સજ્ઝાય ૨૦૩.
મુગાવતી ચરિત્ર ૨૩૯.
મેક્શોપદેશ પંચાશિકા ૧૨૬.

હ

યત્રાખિલ ૧૫૬, ૧૫૭, ૧૬૩, ૧૬૪, ૧૭૯.
યતિજિતકલ્પ ૧૫૬, ૧૬૩, ૧૭૯, ૧૮૨, ૧૮૫,૧૮૮.
યતિદિનકૃત્ય ૯૭.
યદંધી (સ્તુતિ) ૧૪૪.
યવરાજર્ષિ કથા ૧૫૭, ૧૬૪, ૧૮૦.
યુક્ત્યનુશાસન ૮૦.
યાગદિષ્ટિસમુચ્ચય ૯૬, ૯૭.
યાગિખિંદુ ૯૬, ૯૭.
યાગભિંદુ ૯૬, ૯૭.
યાગભિંદુ ૯૬, ૯૭.
યાગભાંદ્ર ૯૬.
યાગરાતક ૯૬.
યાગરાતક ૯૬.
યાગરાતક ૯૬.

2

રત્નત્રયકુલક ૧૨૬.

À

લઘુશાન્તિ ૮૧, ૮૪. લલિતવિસ્તરા ૯૭, ૧૨૫. લાબાદયદાસ ૨૩૯. લિંગાતુશાસન ૧૪૧. લાેકતત્ત્વનિર્ણય ૯૭. લાેકબન્દુ ૯૭.

4

વ્યવહારસત્ર 31. व्याक्त्थकस्य ६७. વ્યાખ્યાનદીપિકા ૧૯૪. વનસ્પતિસમૃતિકા ૧૨૫. ૧૯૫. વસ્તપાલ રાસ ૨૦૨. वासवहत्ता ११३. વિચારામતસં મહ ૧૮૮. विक्यप्रशस्ति अध्य २३६, २४४. વિદ્યાન દ વ્યાકરણ ૧૫૪, ૧૫૯, ૧૬૫, ૧૬૯. विविधतीर्थं डस्प प०. विवेडभंकरी १४६, १५० १४१. વિશ્વશ્રીધર ૧૮૨, ૧૮૫, ૧૮૮. વિંશતિવિંશતિકા ૯૭. વિશેષણવતી ૯૭. विशेषावश्यक भाष्य-टीका ६७. ६८. વીતરાગ મહાદેવ સ્તાત્ર ૧૭૬, ૧૪૧. वीरस्तव ७७, ११२.

્રા

શ્રાહ્કિનકૃત્ય ૧૫૪, ૧૬૦, ૧૬૭. શ્રાહ્ક પ્રતિક્રમણ હત્તિ ૧૮૩, ૧૮૭, ૧૯૬. શ્રાહ્કિલિસ્ત્ર ૧૮૧, ૧૮૩, ૧૯૬. શ્રાવકપ્રત્તિતિ ૫૦. શ્રીતીર્થરાજ ૧૫૭, ૧૬૪. શ્રીનાબિસંબવ ૧૫૭, ૧૬૪. શ્રીમહર્મ ૧૫૬, ૧૬૩, ૧૭૯. શ્રીમહ્લીર ૧૫૭, ૧૬૪. શ્રીશૈવેય ૧૫૭, ૧૬૪. શતાથી ૧૫૧. શાન્તરસભાવના ૧૯૫. શાંતિનાથ રાસ ૨૩૯. શાંભવાતાં સસુર્યય ૯૭. શિવશર્મ ધ્વામા ૧૬૭. શિવશરસિ ૧૫૭, ૧૬૪. શુકુનશાં ૧૪૪. શુકુનશાં ૧૪૪. શું આરશતક ૧૨૪. શું આરશતક ૧૨૪. શું આરશતક ૧૨૪. શું કલદ ૧૨૬.

ч

ષડ્દર્શનસમુચ્ચય ૯૭, ૧૮૨, ૧૮૫, ૧૮૯. પડાવશ્યકબાલાવબાધ ૧૮૨, ૧૮૬, ૧૯૩. પષ્ટિશતક ૧૯૩.

સ

રત ધમવહર ઉસ્તાત્ર ૧૪૪. स्तंभनः हारणंध स्तव १५७, १६४, १८०. સ્થુલભદ્રચરિત્ર ૧૫૭, ૧૬૪, ૧૮૦. रनातस्या १४० સ્યાદ્વાદરત્નાકર ૧૧૮, ૧૨૦, ૧૨૯. અસ્તાશર્મ ૧૫૬, ૧૫૭, ૧૬૨, ૧૬૪, ૧૭૨. સ્વપ્નાષ્ટકવિચાર ૧૨૪. स्वयं भूरते। त्र ८०. સંધપક્રક ૧૨૪. સંધાચાર બાષ્ય ૧૫૬, ૧૬૨, ૧૭૨. सत्यप्रवाह २७. सत्तरिशयहाच्य (सप्ततिशतस्थानक) १५७, १६४, १८०. સંતિકર ૧૮૩, ૧૮૬, ૧૯૫. સં દેહદાહાવલિ ૧૪૪. સન્મતિતક કવ. ૧૨૨, ૧૯૩. સપ્તસંધાન મહાકાવ્ય ૧૪૧. સંબાધ પ્રકરણ ૯૭.

સંખાધસપ્રતિકા ૯૭ સમ્યકત્વકોમુદ્દી ૧૯૪. सभ्यक्षत्वात्पादक्षत्रति १२५. મમક્તિપરચીસી હવ સમરાઇ-ચક્કા હૃદ, હૃહ. સમવાયાંગ ૫૦. સ વેગર ગશાલા ૧૨૪. सरस्वतीरते।त्र १०३. संसक्त नियंक्ति ३१. संसारहावा ६६. સામાન્યગ્રણોપદેશકલક ૧૨૬. सावयविद्धि (श्रावक्षविधि) ११२. સિંદ્રસ્પ્રકર ૧૫૧. सिद्धहंडिश १६७. સિદ્ધ પંચાશિકા ૧૫૪, ૧૬૦, ૧૬૭. સિલ્લેમ ૧૩૨, ૧૪૧, ૧૪૨, ૧૮૯. सिद्धान्तरतय १८६. સિદ્ધાન્તાલાપ કાહાર ૧૮૨, ૧૮૫, ૧૮૮. સિરિઉસહવધમાણ ૧૫૪, ૧૬૦, ૧૬૭. સીમ'ધર સ્તૃતિ ૧૯૫. સુકૃતસાગર ૧૭૭.

સદર્શનચરિત્ર ૧૫૪, ૧૬૦, ૧૬૭, ૧૬૮. સમતિ ચરિત્ર ૧૫૧. સમિત્રરાસ ૨૪૪. સ્યધમ્મસ્તવ ૧૫૬, ૧૬૨, ૧૭૨. સક્તાવલી ૨૪૪. સકમાર્થ સાર્ધ શતક ૧૨૫. સક્ષ્માર્થ સિષ્ધાન્તવિચારસાર ૧૨૪. સત્રકતાંગ, ૩૧, ૨૦૩. सर्यं प्रज्ञप्ति उ१. સુરીશ્વર ને સમ્રાટ રહ્ય. સો મસૌ ભાગ્ય કાવ્ય ૧૯૩.

दितापहेश इसक १२६. હીરવિજયસરિ કથાપ્રખંધ ર૩૯. હીરવિજયસૃરિ રાસ ૨૭૩, ૨૩૯. હીરસીભાગ્યકાવ્ય ૨૧૪. ૨૧૯, ૨૩૨, ૨૩૯. હેમન્યાયાર્થ મંજાવા ૧૪૨.

૩. નગરા, તીર્થસ્થાના, ગોત્રા તથા ગચ્છાે **વિ**ગેર

24

અકબરપુર ૨૪૪. व्यामि वैश्यायन ३, ४. અમંગદેશ ૧૩૨. અચળપુર ૯૦.

अलभेर ८२, १४४, २१४, २१५, २१६, २२०, २२१, २३२.

अलयभेर २१०.

અષ્યહીલપુરપાટણ ૯૩, ૯૮, ૯૯, ૧૦૯, ૧૧૪, ૧૧૫, ૧૧૬, ૧૧૮, ૧૨૦, ૧૨૨, ૧૨૪, 🕽 અધાષ્યા ૧૧૨, ૨૧૪, ૨૧૯. 184, 140, 188, 140, 141, 148,

124, 122, 168, 201, 210, 211, ર૧૩, ૨૧૪, ૨૧૬, ૨૧૭, ૨૧૮, ૨૨૨, २२३, २२४, २२५, २२६, २२७, २३०, २३१, २४२, २४३.

અભિરામાળાદ ૨૧૬, ૨૨૧, ૨૩૦.

અમદાવાદ ૧૯૬, ૨૦૧, ૨૦૩, ૨૦૫, ૨૦૬, ૨૧૦, २११, २१३, २१४, २१७, २१८, २१**८.** २२७, २२६, २३०, २३६, २३७, २४०, २४१, २४३.

૧૨૫, ૧૨૭, ૧૨૮, ૧૩૧, ૧૩૮, ૧૪૫, ચાર્બુદાચલ (આણુ) ૧૦૪, ૧૦૫, ૧૨૬, ૧૨૭, १७४, १७८, २१६, २२२, २२८, २४०. અવાંતી (ઉજ્જૈન) ૪૪, ૪૬, ૪૭, ૪૮, ૫૦, ૫૨, ૫૪, ૫૫, ૫૯, ૬૦, ૬૫, ૬૬, ૬૮, ૧૧૫, ૧૩૨, ૧૫૩, ૧૫૫, ૧૫૭, ૧૬૧, ૧૬૫, ૧૬૮, ૧૭૦, ૧૭૨, ૨૦૪,૨૦૬, ૨૦૮.

241

આગમિક **૧૧૯, ૧**૨૦, **૧૪૪, ૧૪**૬, ૨૦૩. આગ્રા ૨**૧૪, ૨૧**૫, ૨૧૬, ૨**૧૯, ૨૨૦, ૨૨૧,** ૨૩૧, ૨૩૨, ૨૩૬.

આધાટપુર (આહાડ) ૧૫૦, ૧૫૨, ૧૯૩, ૧૯૭. આંચલિક ૧૧૯, ૧૨૦, ૧૪૪, ૧૪૬. આરાસણુ ૧૧૮, ૧૨૦, ૧૨૯, ૧૯૦, ૨૪૪.

IJ

४८२ १८४,१४०, १४३, २००, २०२, २०४, २०५, २०६, २०७, २१०.

ઉ

ાકિયપુર ૧૫૨, ૧૯૦. કિનાયુ ૧૧૪. કિમાપુર ૨૦૦. ઊના ૨૩૬, ૨૩૭.

એ

એલાપત્ય ૪૩.

એા

ओं अरनभर ६२, १७५.

£

ક્ષિતિપ્રતિષ્ટિત ૧૯. ક્ષીપ્રા ૨૦૮. ક્ષુદ્ર ક્ષિમલંત ૬૭. કહેકમત ૧૯૮, ૧૯૯, ૨૦૩, ૨૦૮. કેનોજ ૯૯, ૧૦૦, ૧૦૧, ૧૦૨, ૧૭૪, ૧૭૫. કપાલંજ ૧૨૨, ૨૧૦. કર્યાલક ૫૮, ૧૩૨. કર્યાલક ૧૨૮, ૧૭૮.

કલિંગ ૧૩૨. કાકંદી ૪૯. કાત્યાયન ૨૩. કાંતિપુરી ૧૩૧. કાંપિલ્યપુર ૬૯. કાણલ (કયાખીલ) ૨૧૪, ૨૧૯. **क्षाची २१०, २४**३. क्षारभीर ५७, ५८, ८८, १२७, १३०, १३२. કાશ્યપ હ. ५७गेर २२६, २२७. **५भार**श्राम **१**३०. કુચ પુરગચ્છ ૧૧૭, ૧૧૯, ૧૨૩. ક્રમીપર ૫૯. ३०था ६०. ક્રાંકણ ૨૧૩, ૨૧૭, ક્રાટડા હર. है।टिक-अंडिक ३३. ३५, ४८, १५०. કાડીનાર ૧૩૩. है। रंटक (है। रटा) ८०,८१,८२. કાલ્લાક ૪. કાશલા ૫૭, ૬૧. કોભોષણ ૪૯. કોશંખી ૪૪. ૫૮. કોશિક ૫૩, ૭૨.

'n

ખેલાત ૧૦૩, ૧૩૦, ૧૩૩, ૧૫૩ ૧૫૭, ૧૫૮, ૧૫૯, ૧૬૩, ૧૬૫, ૧૬૭, ૧૬૮, ૧૭૩, ૧૮૩, ૧૮૬, ૧૮૭,૧૮૮, ૧૯૪,૧૯૬, ૨૦૦, ૨૦૭, ૨૧૦, ૨૧૩,૨૧૪,૨૧૭, ૨૧૮, ૨૨૨, ૨૨૫, ૨૨૬, ૨૨૭, ૨૨૯, ૨૩૬, ૨૩૯, ૨૪૨, ૨૪૩, ૧૪૪. ખરતર ૧૧૯, ૧૨૦, ૧૨૩, ૧૪૩, ૧૪૪, ૨૦૩, ૨૦૪, ૨૦૬, ૨૧૦. ખામાસ ૯૧, ૯૨.

36

ગંમા ૩૭, ૩૮, ૨૪૨, ૨૪૩. મધાર ૨૧૦, ૨૧૩, ૨૧૪, ૨૧૭, ૨૧૯, ૨૨૬, २२८, २२७, २४३.

ગિરનાર (રૈવતાચલ) **૧૧, ૮૪, ૯૧, ૯૨, ૯૩,** ! १०३, ११६, १३२, १३६, १४७, १४**८**, 144, 161, 104, 146, 213, 210.

जिरि<u>पर (इंजरपर</u>) २००.

ગીઝની ૧૩૭. ૧૩૮.

ગુંગડી સરાવર ૧૮૧, ૧૮૪.

ગુજરાત હર, ૧૨૫, ૧૩૭, ૧૩૮, ૧૪૦, ૧૫૨, १५3, १५८, १६५, १८८, १७६, २००, २१३, २१४, २१४, २१६, २१७, २१६, २२१, २२५, २२६, २२८, २३२, २७७, २३४, २५२.

ગુડશસ્ત્ર ૫૫, ૫૬. ગાપગિરિ ૧૨૭.

भौतभ ३५, ५३, ६३,

ગાડ (ખંગાળ) ૫૭, ૫૮, ૧૦૧, ૧૩૨, ૨૧૪, २१७, २२५.

ચ

ચંદ્રગચ્છ ૭૧, ૭૨, ૭૯, ૧૦૫. ચંદ્રાવતી ૧૦૬, ૧૦૭, ૧૦૮,

ચ'પાપુરી ૨૫.

ચાશરમા ૨૦૮.

ચાંપાનેર ૨૪૩.

ચાર્વાક ૧૨૭.

ચારૂપ ૧૨૨.

ચિત્રકુટ (ચીતાેડ) ૫૯, ૯૪, ૧૦૫, ૧૧૭, ૧૧૯, | ચરાદ ૧૫૧, ૨૦૩. 128, 120, 183, 188, 106, 168, **૨૧૧, ૨૨**૮.

यैत्रभय्क १५०, १५२.

જયપુર २३.

જાષાલિપુર (ઝાક્ષાર) ૧૦૬.

જામલા २१३, २१८, २२३.

જિરાઉલા તીર્થ ૧૪૩.

न्से अभेर १५६, १६३, १७६, १८८, २०५, २१०.

ટીમાણા ૧૪૭.

ટેલી ૧૦૪, ૧૦૫.

ડાયર ૨૧૬, 2૨૧.

ડીસાકેમ્ય ૧૭૯.

इंभ ६६, १००.

ડેરાઉલ ૮૪.

તક્ષશિલા ૧૯, ૮૩, ૮૪.

त्रपाभव्छ १४०, १४२, २०३.

ताम्रावती १६०, १६६, १७७.

તાર' માજી ૧૩૫, ૧૮૯, ૨૪૪.

તારામણ ૧૦૩.

શ

થિરાપદ્રઞ≃છ ૧૦૬, ૧૦૭, ૧૧૪.

हश्चार ७४, ७५, ७६.

દાલ્કી ૨૧૪, ૨૧૫, ૨૧૧, ૨૧૭, ૨૧૯, ૨૨૧, ૨૨૨, ૨૩૨.

દીવ ૨૩૬, ૨૩૭.

દેવકુલમાટક (**દેલ**વાડા) ૧**૯૦, ૧૯૩,** ૧૯૪, ૧૯૫, ૨૩૬.

દેવિગિરિ (દીલતાભાદ) ૧૭૩, ૧૭૫, ૧૭૬, ૧૭૮, ૧૯૬, ૨૦૦, ૨૨૫.

देवपह्यु १३७, १३८, १४५, १६१, १७०.

Ħ

धंधुक्ष १३०, १४३.

धवस १०६.

धवसपुर (धाणका) १२७.

धालधार ६२.

ધારાનગરી ૧૦૯, ૧૧૨, ૧૨૧, ૧૨૩, ૧૨૭, ૧૬૪.

धारापद्रपुर ११६.

ધારાવાસ ૫૩.

d

ન્યમોધિકા ૪૯.

ત્રકુલપુર (નાડાલ) ૮૦, ૮૧, ૮૨, ૮૩, ૮૪, ૯૮, ૯૯, ૧૧૫, ૧૨૪, ૨૧૪, ૨૧૮, ૨૪૨.

नस्यार १७२.

નર્મદા ૧૩.

તરવરપુર ૧૨૪.

નરસિંહપુર હશ, હર.

નિલિનીગુલ્મ ૪૭, ૪૮.

નામપુર ૮૫, ૮૬, ૮૯, ૧૨૪, ૧૨૫, ૧૨૭, ૧૨૮, ૧૩૧, ૨૧૬, **૨૨૧, ૨૩૨.**

નાગહેદ હશ, હર.

नागार २१०.

नाउसार्थ २०३, २१०, २२५, २४१.

નાંદુરી ૧૭૨.

निश्र^६थ प, ३५, ४८, ७८, १०४, १०४, १०५, १४२. निर्शत्ति ७१, ७२, ७४.

36

નેપાળ ૩૦, ૪૨. નૈયાયિક ૧૨૭. ૨૪૩.

¥

પ્રતિષ્ઠાનપુર ૨૮, ૧૫, ૬૧.

પ્રભાકર (ગચ્છ) ૧૨૭.

પ્રયાગ ૨૧૪, ૨૧૯.

પંચાસર ૯૯, ૨૪૪.

પંજાબ રરહ.

પત્યપ્રદ ૧૨૧.

પરથહોત્થાપન ૧૯૪.

પાંચાલ ૫૪, ૯૯.

પાટલીપુર (કુસુમપુર) ૨૫, ૨૭, ૩૫, ૩૬, ૪૨,

४४, ४७, ५५, ६३, ६६, ७४, ७५.

પાદલિપ્તપુર (પાલીતાષ્યુા) ૬૩, ૧૪૬, ૨૧૦, ૨૩૬.

यास्त्रखुपुर (पासनपुर) १४3, १४८, १६५, १६६,

156, 156, 166, 206, 218, 296,

२२४.

પાલી ૨૦૯.

યાવાગઢ ૧૪૫.

પાર્શ્વ (ગચ્છ) ૧૯૯, ૨૦૩, ૨૦૮.

પુનમીમ્મા (મચ્છ) ૧૧૮, ૧૨૦, ૧૨૫.

પેટલાદ ૨૨૬

ŧ

ક્તેલપુર ર૧૪, ૨૧૫, ૨૧૬, ૨૧૯, ૨૨૦, **૨૩૦**, ૨૩**૧, ૨૩૨, ૨૪૨.**

ક્લોધી ૧૧૮, ૧૨૦, ૧૨૯.

ų

ષ્યહ્મદ્ધપિકા શાખા ૮૫, ૮૬, ૮૯, ૯૦.

ज्युना १४५.

બાહડમેર ૯૩.

भारेला २३०.

બિહાર ૨૧૪, ૨૧૮.

भीजाभत १६६, २०३, २०८.

મેલુપ ૧૪૫

ભારસદ ૨૨૬, ૨૨૭. બૌદ્ધ ૧૨૭, ૨૪૩.

91

ભાટી (જાતિ) ૮૯. ભારેલ ૧૪૫. ભારેલ જ ૭૨. ભિક્ષ(ન)માલ ૮૯. ભામપક્ષી (ભીલડી) ૧૫૬, ૧૬૩, ૧૭૯. ભૂગુક-૧૭ (ભરુચ) ૫૦, ૫૨, ૫૪, ૫૫, ૫૬, ૫૭, ૫૮, ૫૯, ૬૦, ૧૦૮, ૧૨૬, ૧૨૭, ૧૩૫, ૧૪૩, ૧૭૮.

એલ્સા ૬૭. એાટ (દેશ) ૯૫.

મ મગરવાડા ૨૦૯. મંડપાયલ (માંડવગઢ) ૧૫૪, ૧૫૫, ૧૧૦, ૧૧૧, ૧૭૩, ૧૭૫, ૧૭૮, ૨૦૦, ૨૦૨. મંડાવર ૨૧૦. મહારા ૫૭, ૬૨, ૭૬, ૯૩. મદાહત (મદુઆ) ૧૨૧. મહામતા (મદુવા) ૧૯, ૭૩, ૧૯૪. મરુધર ૮૯, ૧૫૧, ૧૧૩, ૧૭૯, ૨૦૦, ૨૦૪, ૨૦૫, ૨૧૦, ૨૧૩, ૨૧૭, ૨૪૧. મહાકાળ ૩૩, ૩૪, ૪૮, ૫૦, ૫૨, ૧૧૦, ૧૧૧, ૧૧૨. મહાપુર ૧૧.

મહાપુર ૧૬. મહારાષ્ટ્ર ૫૮. મહીનદી ૨૨૯. મહેસાથ્યા ૨૧૦, ૨૧ઢ, ૨૧૭. માઢર ૨૮. માતર ૨૩૦. માહેશ્વર ૬૭. માળવા ૫૪, ૬૭, ૧૧૫, ૧૧૭, ૧૩૧, ૧૩૨, ૧૫૩, ૧૫૪, ૧૫૭, ૧૬૫, ૧૬૬, ૧૬૭, ૧૬૮, ૧૭૩, ૨૦૦, ૨૦૪, ૨૦૬, ૨૦૮, ૨૧૦, ૨૧૩, ૨૧૪, ૨૧૫, ૨૧૭, ૨૧૯; ૨૨૧,

મીમાંસક ૧૨૭, ૨૪ઢ.

મુંડસ્થળ ૨૦૦.

મુલતાન ૨૧૪, ૨૧૫, ૨૧૯, ૨૨૧, ૨૩૨.

મેડતા ૨**૧**૬, **૨**૨૧.

મેદપાટ ૧૦૬, ૧**૨**૪, ૧**૫૨**, ૧૬૬, ૨૦**૪, ૨૦**૬, ૨૧૦, ૨૩૪.

મેરુપર્વત ૧૫૭, ૧૬૩.

માહેરા **૯૯**, ૧૦૨, ૧૦૩.

મારખી ૨૦૬.

₹

રથવીરપુર ૭૭. રથાવર્ત તીર્થ ૬૭. રાજગૃહી ૯, ૧૦, ૧૪, ૨૪. રાજપુતાના ૧૮૮. રાષ્યુકપુર ૧૮૩, ૧૮૬, ૧૮૯, ૧૯૬, ૨૪૨, ૨૪૪. રાધનપુર ૨૧૦. રામસૈન્યપુર ૧૦૬, ૧૦૭, ૧૦૮. રૈવતાવતાર ૧૩૦. રેશ્વસરાતરા ૨૧૬, ૨૨૨.

લ

લાટ ૫૪, ૧૨, ૧૨૫. લાટપક્ષી ૨૦૦. લાલપુર ૨૦૭. લાહોર ૨૧૪, ૨૧૫, ૨૧૯, ૨૨૧, ૨૩૨, ૨૩૫, ૨૩૬, ૨૪૨. લુંફામત ૧૮૪, ૧૮૭, ૧૯৬, ૧૯૮, ૧૯૯, ૨૦૨, ૨૦૩, ૨૦૪, ૨૦૬, ૨૧૪, ૨૧૯.

લુધિયા**ગુ**ા ૨૪૨.

વ

વ્યાધાપત્ય ૪૯.

વક્ષસ ૨૩.

વટવલી ૨૦૨.

पटाहर २२६.

वडमन्छ (मुद्धमन्छ) १०४, १०५, १५०.

વડનગર. ૧૪૩, ૧૮૭.

વડાવલી ૨૦૮, ૨૧૩, ૨૧૮, ૨૨૩, ૨૨૫, ૨૨૭.

वत्स २३.

વનવાસી મચ્છ ૭૧, ૭૨, ૭૯, ૧૫૦.

વરકાણા ૨૪૨.

वस्त्रभापुर ८६, ६३.

વાત્સ્ય ૨૩.

વારાષ્ટ્રસી (કાશી) ૮૬, ૨૨૫.

વાશિષ્ઠ ૪૩.

विद्यापुर (वीक्पपुर) १४४, १४४, १६०, १६१,

256, 903.

विभणभय्ध २०२, २०३.

वीरमभाभ १६४, २०४, २०६.

વીસનગર ૨૦૩.

वैभारिभिरि ७.

धैशैषिक १२७.

શ

શ્રીકાંતા ૧૨૨.

શ્રીમાલનગર ૧૫૧.

शाक्षावतार ११२.

શકિસ્તાન ૫૫.

शक्षनिशविद्यार ४६.

શંખેશ્વર ૨૪૪.

શત્રું જય (વિમળાચળ, સિદ્ધાચળ) ૬૧, ૬૩, ૬૯, ૭૩, ૧૦૩, ૧૭૨, ૧૩૬, ૧૪૬, ૧૪૭,

184, 186, 148, 144, 150, 151,

100, 107, 176, 200, 206, 211, 213, 210, 231, 277.

શત્રું જય મહાત્મ્ય ૭૩.

શાકંભરી ૧૭૫.

શાલિયામ ૧૭.

શિવગંજ ૮૧.

શીરાહી ૧૮૩, ૧૮૬, ૧૯૫, ૧૯૭, ૨૧૦, ૨૧૪, ૨૧૬, ૨૧૮, ૨૨૧, ૨૨૨, ૨૨૫, ૨૩૬,

२४२.

શીરીપુર ૨૧૫, ૨૨૦, ૨૩૨, ૨૩૬.

4

સંકાશ્ય ૧૦૮.

સત્યપુર ૮૦, ૮૧, ૧૧૨, ૧૨૭.

સમ્મેતશિખર ૧૦૫.

सररवती (नही) ६२.

સલ્લહ્ય ૭૯.

સાંખ્ય ૧૨૭.

સાંગાનગર ૨૧૦, ૨૩૦.

સાદડી ૨૧૦.

સાર્ધપ્રનમીયા (મચ્છ) ૧૧૯, ૧૨૦, ૧૪૪, ૧૪૫.

સિદ્ધપુર ૨૦૯.

સીંધુ નદી ૨૩૨.

सुरत १६७, २४१, २४३.

સુવર્ણ ગિરિ ૮૨.

સેટિકા (સેઢી નદી) ૧૨૨.

સેરીસા ૧૩૧.

સાજીત્રા ૨૩૦.

से। पारक ७१, ७२, ७६, १८६.

सौराष्ट्र ४४, ६६, ७३, १४६, २०४, २०५, २११,

२३२.

6

61417 110.

: 300 :

આ પુસ્તકના પદ્ધરાની નામાવલિ

		ી સુધર્માસ્વામી (નિત્ર'થ ગચ્છ)	30	8	ી રવિ પ્રભ સૂરિ
२		જ'બૂસ્વામી	38		यशाहेवसूरि
3	19	પ્રભવસ્વામી	33	"	
8	"	શય્ય ભવસૂરિ	33		માનકેવસુરિ (ત્રીજા)
પ્	,,	યશાભદ્રસૂરિ			
\$	**	સંભૂતિવિજય અને ભદ્રબાહુ સ્વામી	38		વિમળચ'દ્રસૃરિ
ي	••	સ્થ્લભદ	34		ઉદ્યોતનસૂરિ
	**	આર્ય મહાગિરિ અન	₹		સર્વ દેવસૂરિ (વડગમ્છ)
	"	આર્ <u>ય સહસ્તિસ</u> ૂરિ	39		દેવસૂરિ
ક		સુસ્થિતસૂરિ અને	34	"	સર્વ દેવસૂરિ (બીજા)
E	17		36	,,	યશાભદસૂરિ અને નેમિચ'દ્રસરિ
		શ્રી સુપ્રતિભદ્ધસૂરિ (કાેઠિક ગમ્છ)	80		મુનિચ'દ્રસૂરિ
80	,,		88		अ शितहेवसूरि
88		દિન્નસ્ રિ	४२		વિજયસિંહસૂરિ
१२	"		83	"	
83	"	વજસ્વામી	88		
18		વજસેનસૂરિ			
24	n	ચ'કસૂરિ (ચ'કગ ² છ)	४५		हेवे-दस्रि
१६	,,	સામન્તભદ્રસૂરિ (વનવાસી ગચ્છ)	86		ધર્મ લાપસૂરિ
१७		વૃ દ્ધદેવસૂરિ	४७		સામપ્રભસૂરિ (બીજા)
26	,,	પ્રદ્યોતનસૂરિ	38	**	સામિતલકસૂરિ
96		માનદેવસુરિ	86	,,	દેવસું દર સૂરિ_
२०		भानव असूरि	40		સામસું દરસૂરિ
२ १	**	વીરસૃરિ	ય૧	,,	મુનિસુ 'દરસૂરિ
42		_	પર		रत्नशा भरसूरि
		हेवान इस्वि	43	••	લક્ષ્મીસાગરસૂરિ
२४	,,	વિક્રમસૂરિ	48		સુ મતિસાધુસૂરિ
		નરસિંહસૂરિ	_	,,	હેમ વિમળસુરિ
२९					અનન દિવિમળસૂરિ -
२७		માનકેવસુરિ (બીજા)	पइ		
22	"	વિભુધપ્રભસૂફિ	49	**	વિજયકાનસૂરિ ૦૦૦ - ૧૦૦
			पट	"	द्धीरिवक्यसूरि
₹€	11	જયાન દસૂરિ	46	11	વિજયસેનસૂરિ

वोर सेवा मन्दिर

काल नं ० १२ स								
लेखक								
शीमंक करी तथा पटावली । वि								
दिनांक	लेने वाले के हस्ताक्षर	वापसी का दिनांक						
	ngayling- Not story policy in a "dischargeding-lingstanding-lingstan, polytics days gar							
	angunarier is straine lierarierapeutianierierieriesiesiesiesiesiesiesiesiesiesiesiesi							
	ggygnyn bir neghinhunstratur fins tild gydnimtgyttinfeptimtethalegatymtylujethyngi.							
		-						
	apai apami membasai si karandah halapi membapah mengah berapah mengah berapak selapah selapah selapah selapah s							